

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

CEZA HUKUKUNDA KRİMİNOLOJİK TEHLİKELİLİK

DOKTORA TEZİ

Selin ALPASLAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Vesile Sonay EVİK

KASIM 2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	ii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
TABLO LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR TABLOSU.....	x
RÉSUMÉ.....	xii
ABSTRACT.....	xv
ÖZET.....	xviii
GİRİŞ	1
I. TEHLİKELİLİĞİN CEZA HUKUKUNDAKİ YERİ VE ÖNEMİ	1
II. ÇALIŞMANIN TEMEL ARGÜMANI VE CEVAPLANACAK SORULAR	3
III. ÇALIŞMANIN PLANI.....	4
IV. ÇALIŞMANIN SINIRLARI	5
V. METODOLOJİ VE YARARLANILAN KAYNAKLAR	6
BİRİNCİ BÖLÜM.....	8
TEHLİKELİLİK KAVRAMI VE KAVRAMA İLİŞKİN TEMEL MESELELER	8
I. TEHLİKELİLİĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	8
A. Kavramın Ceza Hukukundaki Önemine Genel Bir Bakış.....	8
B. Tanım.....	10
1. Tehlike Kavramı.....	10
a. Tehlike Kavramı Hakkındaki Görüşler	10
b. Maddi Ceza Hukukunda Tehlike Kavramının Görünümü	12
2. Tehlikelilik	15
C. Tanıma İlişkin Özellik Arz Eden Durumlar	18
1. Suçun Niteliği ve Tehlikelilik	19
2. Tehlikeliliğin Derecesi	22
D. Risk Kavramı ve Tehlikelilikle İlişkisi.....	23
E. Tehlikelilik ve Yer İlişkisi	25
F. Kavrama Yönelik Eleştiriler.....	27
II. KAVRAMIN CEZA HUKUKU TARİHÇESİNDEKİ YERİ	29
A. 19. Yüzyıl Öncesi Tehlikelilik Kavramı.....	29
B. 19. Yüzyıl Tehlikelilik Kavramı.....	30
1. Klasik Okul	30
2. Pozitivist Okul.....	34
a. Cesare Lombroso'nun Görüşleri	35
b. Raffaele Garofalo'nun Görüşleri.....	36
c. Enrico Ferri'nin Görüşleri.....	37
3. Klasik Okul ve Pozitivist Okul Çatışması.....	38
4. Milletlerarası Ceza Hukuku Birliği.....	40
5. Toplumsal Savunma Teorisi	41
a. Filippo Gramatica'nın Görüşleri	41
b. Marc Ancel'in Görüşleri	42
C. Günümüz Ceza Hukuku ve Tehlikelilik İlişkisi	43
1. Çağımızın Suç Olgusuna ve Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış	43

a. Terörizm ve Organize Suç Tehlikesi.....	47
b. Yeni Risk Türleri.....	49
c. Suç Korkusu.....	50
2. Klasik Ceza Hukukunun Değişimi.....	52
3. Ceza Hukukundaki Değişimi Açıklayan Çeşitli Yaklaşımlar.....	54
a. Risk Toplumu ve Risk Ceza Hukuku	55
b. Düşman Ceza Hukuku	57
c. Önleyici Adalet (Preventive Justice) Kavramı	59
D. Değerlendirme.....	60
III. TEHLİKELİLİĞİN TEORİK VE NORMATİF ÇERÇEVESİ	61
A. Karşılaştırmalı Hukukta Tehlikeliliğe Genel Bir Bakış	61
1. İtalya.....	61
2. Almanya	62
3. İngiltere ve Galler	63
B. Türk Hukukunda Tehlikelilik	64
C. İsnat Yeteneği ve Tehlikelilik İlişkisi	68
1. Akıl Hastalığı	69
a. Akıl Hastalığının Ceza Sorumluluğuna Etkisi	69
b. Akıl Hastalığı-Tehlikelilik İlişkisi.....	71
2. Bağımlılar.....	74
a. Bağımlılığın Ceza Sorumluluğuna Etkisi	74
b. Bağımlılık- Tehlikelilik İlişkisi	75
3. Yaş Küçüklüğü	75
D. Tehlikelilik Türleri	77
1. Sosyal Tehlikelilik-Kriminolojik Tehlikelilik: Ferri'nin Görüşü	77
2. Psikolojik Tehlikelilik-Kriminolojik Tehlikelilik.....	79
3. Basit Tehlikelilik-Nitelikli Tehlikelilik	80
4. İnfaz Tehlikeliliği	80
IV. TEHLİKELİLİĞİN DEĞERLENDİRİLMESİ	82
A. Kavram.....	82
B. Varsayılan Tehlikelilik.....	85
1. İtalyan Hukukunda Varsayılan Tehlikelilik (la pericolosità presunta) ...	85
2. Türk Hukukunda Varsayılan Tehlikelilik	87
C. Tehlikeliliğin Belirlenmesinde Yöntemler	89
1. Genel Bakış	89
2. Tehlikeliliğe Hâkim Tarafından Karar Verilmesi (Sezgisel Yöntem)	90
a. İtalyan Hukukunda Tehlikelilik Yargısı	90
b. Tehlikeliliğin Belirlenmesinde Kriterler	91
aa. Suçun Ağırlığı.....	92
bb. Suç İşleme Kapasitesi/Yeteneği (la capacità a delinquere).....	92
cc. Tehlikeliliğin Belirlenmesine İlişkin Usul Hükümleri	94
c. Türk Hukukunda Tehlikelilik Yargısı	95
3. Tehlikeliliğin Belirlenmesinde Klinik Yöntem	95
a. Yönteme İlişkin Genel Bilgiler	95
b. Türk Hukukunda Klinik Yöntem	96
4. İstatistiksel Yöntem.....	100
a. Yöntemin Tanımı ve Özellikleri.....	100
b. Risk Değerlendirme Araçları.....	103
aa. COMPAS	104
bb. VRAG	104
cc. OxRec.....	105

dd.HCR-20	105
ee. Belirli Kişi ve Suç Tiplerine Özel Risk Değerlendirme Araçları ...	106
5. Yöntemlerin Değerlendirilmesi.....	107
6. Tehlikeliliğin Yeniden Değerlendirilmesi/Gözden Geçirilmesi	109
V. DEĞERLENDİRME VE ARA SONUÇ	110
İKİNCİ BÖLÜM.....	111
TEHLİKELİ SUÇLULAR.....	111
I. CEZA HUKUKU BAĞLAMINDA SUÇLU	111
A. Kavramın Önemi.....	111
B. Bir Suçlu Grubu Olarak Tehlikeli Suçlular	114
II. MÜKERRİRLER (İ DELINQUENTİ RECİDİVİ)	115
A. Tekerrür Kurumu.....	115
1. Tanımı ve Tarihçesi	116
2. Tekerrürün Hukuki Niteliği.....	117
a. Tekerrür Müessesesini Reddeden Görüş	118
b. Tekerrür Müessesesini Kabul Eden Görüşler.....	121
aa. Cezanın Yetersizliği Görüşü.....	121
bb. İsnadiyetin Ağırlığı Teorisi.....	122
c. Pozitivist Okulun Görüşleri	123
d. Türk Ceza Hukukunda Tekerrürün Hukuki Niteliği	124
B. Tekerrürün Çeşitleri	126
1. Gerçek Tekerrür-Mefruz Tekerrür	126
2. Genel Tekerrür-Özel Tekerrür	127
a. Sistemler.....	127
b. Suçun Niteliğini Tespit.....	128
3. Süreli-Süresiz Tekerrür	129
4. Zorunlu Tekerrür-İhtiyari Tekerrür.....	131
5. Uluslararası Tekerrür.....	132
6. Tekrarlayan Tekerrür-Tekerrür Hükümlerinin İkinci Defa Uygulanması	133
C. Tekerrür Hükümleri.....	134
1. İtalyan Hukukunda Tekerrür Hükümleri	134
2. Türk Hukukunda Tekerrür Hükümleri	135
a. Ceza Mahkumiyetinin Varlığı	135
b. Yeniden Suç İşlenmesi	137
D. Tekerrürün Sonuçları.....	139
1. Tekerrürün Maddi Ceza Hukukuna Yönelik Sonuçları.....	139
2. Tekerrürün İnfaz Hukukuna İlişkin Sonuçları.....	140
E. Tekerrürün Sebepleri ve Tehlikelilik	140
1. Tekerrürün Sebepleri.....	140
2. Mükerrirlerin Tehlikeliliği.....	141
III. ÖZEL TEHLİKELİ SUÇLULAR.....	143
A. Kavramsal Çerçeve	143
B. İtiyadi Suçlular	144
1. İtiyadi Suç	144
2. İtiyadi Suçlu Kavramı (i delinquenti abituale)	146
3. İtalyan Hukukunda İtiyadi Suçlu	148
a. Kanun Tarafından Varsayılan İtiyat (Abitualità presunta dalla legge)	148
b. Hâkim Tarafından Karar Verilen İtiyat (Abitualità ritenuta dal giudice)	149

c. Kabahatlerde İtiyat (Abitualità nelle contravvenzioni).....	150
4. Türk Hukukunda İtiyadi Suçlu.....	151
5. İtiyadi Suçluların Tehlikeliliği	152
C. Suçu Meslek Edinenler (Professionalità nel Reato).....	152
1. İtalyan Hukukunda Suçu Meslek Edinen Kişi	152
2. Türk Hukukunda Suçu Meslek Edinen Kişi	153
3. Suçu Meslek Edinenlerin Tehlikeliliği.....	154
D. Suça Yatkın Olanlar (tendenza a delinquere)	155
E. Örgüt Suçluları	156
1. Suçluların Çokluğu	156
2. Organize Suçluluk.....	158
a. Kavram ve Özellikler	158
b. Türk Hukukunda Örgütlü Suç.....	162
3. Örgüt Mensubu Suçlu	164
a. Örgütü Kuranlar	165
b. Örgütü Yönetenler.....	165
c. Örgüte Üye Olanlar	166
d. Örgüte Üye Olmamakla Birlikte Örgüt Adına Suç İşleyenler.....	167
e. Örgüte Bilerek ve İsteyerek Yardım Edenler	168
f. Örgüt Propagandası Yapanlar.....	169
4. Kriminolojik Özellikler.....	169
a. Suç Örgütlerinin Tipolojileri.....	170
b. Mafya Fenomeni	171
5. Organize Suçlulukla Mücadele	173
IV. TERÖR SUÇLULARI	176
A. Terör Suçu	176
B. Terör Örgütü	177
C. Hukuki ve Kriminolojik Açından Terör Suçlusu	178
D. Terörle Mücadele.....	180
V. CİNSEL SUÇLULAR	181
A. Cinsel Suç ve Cinsel Suçlu Kavramı	181
1. Cinsel Saldırı Suçu (TCK m. 102/2).....	184
2. Çocuğun Cinsel İstismarı (TCK m. 103)	186
3. Reşit Olmayanla Cinsel İlişki (TCK 104/2-3)	187
B. Cinsel Suçlular	188
1. Cinsel Suçlulara Bakış Açısı	188
2. Cinsel Suçluların Özellikleri.....	189
3. Cinsel Suçlulara Yönelik Ceza Hukuku Politikaları	192
VI. DEĞERLENDİRME VE ARA SONUÇ	193
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TEHLİKELİLİĞİN SONUÇLARI.....	194
I. SUÇ İŞLENMESİNİN ÖNLENMESİ VE TEHLİKELİLİK	194
A. Kavram.....	194
B. Suç Önlemede Teorik Yaklaşımlar	196
1. Tonry ve Farrington Modeli	196
2. Toplum Sağlığı Modeli	197
C. Tehlikeliliğin Sonuçlarının Kavramsal Çerçevesi.....	198
1. Düzenlemelerin Çeşitliliği	198
2. Tasnif.....	204
a. Kronolojik Tasnif	204
b. Tedbirin Yöneldiği Hukuki Değere Göre Tasnif	206
c. Amaca Göre Tasnif.....	207

aa. Suçluyu Yoksun Kılma (Incapacitation)	207
bb. Suçluyu İyileştirme Yoluyla Önleme	210
cc. Suçluyu Tedavi Yoluyla Önleme	211
II. MUHAKEME AŞAMASINDA BAŞVURULAN TEDBİRLER	211
A. Önleyici Tutuklama (Preventive Detention)	211
1. Tanımı ve Koşulları	211
2. Tedbir Hakkında Değerlendirme	214
B. Türk Hukuku: Tutuklular Hakkında Uygulanan Kısıtlayıcı Önlemler	217
III. CEZA YAPTIRIMINDA TEHLİKELİLİĞİN ROLÜ	218
A. Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi Kapsamında Tehlikelilik	219
1. Kavram	219
2. Takdiri İndirim Nedenleri	221
B. Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar Bakımından Tehlikelilik	222
a. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar (TCK m. 50)	222
b. Hapis Cezasının Ertelenmesi (TCK m. 51)	225
c. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması (CMK m. 231)	227
C. Karşılaştırmalı Hukuktan Örnek: Süresiz Hüküm	229
a. Tanımı ve Tarihçe	229
b. Süresiz Hükme Yönelik Tartışmalar	232
c. İsviçre Örneği	233
IV. GÜVENLİK TEDBİRLERİ	233
A. Kavram	233
B. Hukuki Nitelik	236
C. Güvenlik Tedbirleri ve Kanunilik İlkesi	237
D. Güvenlik Tedbirlerine Karar Verilmesinin Koşulları	239
1. Suç Olarak Tanımlanan Bir Fiilin İşlenmesi	239
2. Failin Tehlikeliliği	240
E. Güvenlik Tedbirlerinin Türleri	240
a. Hürriyeti Bağlayıcı Güvenlik Tedbirleri	242
aa. Önleyici Tutma Tedbiri	242
bb. Zirai Koloniye veya Çalışma Evine Gönderme Tedbiri: İtalya	Örneği 245
b. Hürriyeti Bağlayıcı Olmayan Güvenlik Tedbirleri	246
V. İNFAZ REJİMİNDE TEHLİKELİLİĞİN ROLÜ	247
A. Hükümlünün Gözlemi ve Gruplandırılması	248
B. Cezanın Planlanması	250
C. İnfaz Sırasında Hükümlünün Haklarına Etkileri	251
1. Hükümlünün Günlük Yaşamda Hakları ve Yükümlülükleri	251
2. Savunma Haklarının Kullanılması, Kültür ve Sanat Etkinliklerine	Katılma, İfade Özgürlüğü
3. Dış Dünya ile İletişim	253
D. Açık Ceza İnfaz Kurumuna Ayrılma	254
VI. TÜRK HUKUKUNDA ÖZEL TEHLİKELİ SUÇLU OLMANIN SONUÇLARI	254
A. Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi	254
1. Koşullu Salıverilme	256
a. Hürriyeti Bağlayıcı Cezaya Alternatif Arayışları	256
b. Tarihçesi	258
c. Hukuki Niteliği ve Amacı	259
d. Koşulları	262

aa. Cezanın Bir Bölümünün Ceza İnfaz Kurumunda İnfaz Edilmesi ..	262
bb. İnfaz Süresinin İyi Hâlli Olarak Geçirilmesi	265
bb. Disiplin Cezası	266
e. Koşullu Salıverilmede Usul	267
f. Mahkumların Gözetimi	270
g. Koşullu Salıverilme Kararının Geri Alınması.....	270
h. Koşullu Salıverilmenin Uygulanmayacağı Hâller ve Umut Hakkı..	271
2. Cezanın İnfazından Sonra Uygulanacak Denetimli Serbestlik Tedbiri	272
a. Denetimli Serbestlik Kurumu	272
b. Özel Tehlikeli Suçlular Yönünden Tedbirin Hukuki Niteliği.....	274
c. Tedbir Türleri	276
B. Cinsel Suçlulara Yönelik İnfaz Rejimi.....	277
1. Koşullu Salıverilmeye İlişkin Düzenleme	277
2. Tedavi ve Yükümlülüklere Tabi Olma	277
3. Türk Hukukunda Kastrasyon Tartışmaları	278
a. Kastrasyon Kavramı.....	278
b. Türk Hukukundaki Durum	280
VI. TEHLİKELİ SUÇLULAR VE RİSK YÖNETİMİ	281
A. Kavram	281
B. Risk Yönetiminde Yöntem	283
C. Risk Yönetiminde Birleşik Krallık Örneği: MAPPA	284
D. Kadına Yönelik Şiddet ve Risk Yönetimi	285
VII. TEHLİKELİ SUÇLULARA YÖNELİK DÜZENLEMELERİN SINIRLARI	288
SONUÇ.....	291
KAYNAKÇA.....	298
ÖZGEÇMİŞ.....	336

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1.: İstatiksel Yöntem.....	101

TABLO LİSTESİ

TABLO 1.1. Ceza ve güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı hâller.....	236

KISALTMALAR TABLOSU

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	:Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	:Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	:Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz.	:Bakınız
C.	: Cilt
CD.	:Ceza Dairesi
CHD	: Ceza Hukuku Dergisi
CGTİHK	:Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun
CMK	:Ceza Muhakemesi Kanunu
çev.	: çeviren
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
E.	:Esas Numarası
ed.	: Editör
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜHFD	: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İt.CK	: İtalyan Ceza Kanunu
İt.CMK	: İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar Numarası
m.	: madde
MÜHF	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
passim	: birçok yerde
s.	: sayfa
ss.	: sayfalar
sy.	: sayı
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
T.	: Tarih
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
U.S.	: United States
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
vd.	: ve devamı

RÉSUMÉ

En tant qu'être social, l'être humain a toujours voulu connaître les pensées et les intentions des autres individus de la société à son égard. En effet, la peur des dangers provenant de la nature et des autres individus n'a jamais quitté l'humanité depuis ses débuts, et aujourd'hui encore, on peut dire que le désir d'éliminer le danger existe chez les individus composant la société. Cette situation s'est également reflétée dans le droit pénal à travers diverses réglementations mises en œuvre pour intervenir avant que des dommages ne surviennent ou qu'un crime ne soit commis, afin d'empêcher la réalisation de la situation redoutée. L'augmentation des risques et la peur associée à ces risques ont renforcé ce désir, faisant du concept de "prévention des dommages" la base de la légitimité de diverses mesures portant atteinte aux libertés.

Au fond, la dangerosité est un jugement subjectif qui nécessite une prédiction. Bien qu'il ne soit pas considéré possible de prévoir avec une quasi-certitude les comportements humains, entité complexe, divers progrès ont été réalisés dans ce domaine avec le développement technologique, et ces outils technologiques ont commencé à être utilisés pour déterminer la probabilité qu'un individu commette un crime à l'avenir. Même avant l'existence de ces progrès technologiques, l'histoire du droit pénal montre qu'une importance était accordée au fait que l'auteur se trouve dans un état "dangereux". En effet, dans certains systèmes juridiques aujourd'hui, cet état constitue la justification de la mise en œuvre de diverses mesures préventives ou de sécurité à l'égard de l'auteur. L'un des critères de recours aux mesures de sécurité, qui n'ont pas une histoire aussi ancienne que la "peine", est l'état de dangerosité de l'auteur. On observe encore que les peines des délinquants considérés comme "délinquants habituels", "récidivistes" ou "délinquants sexuels" sont aggravées, que le type de peine appliqué à ces individus peut être modifié, ou que des mesures de sécurité peuvent être prononcées en complément de la peine. Il existe également des mécanismes permettant de surveiller les délinquants considérés comme dangereux même après l'exécution de leur peine.

L'article 58 du Code pénal turc (CPT), intitulé "Récidive et délinquants particulièrement dangereux", crée une catégorie parmi les délinquants, reconnaissant

la "dangerosité" comme une caractéristique normative. Dans le système du CPT, les mesures de sécurité, considérées comme un autre type de sanction en plus de la peine, nécessitent également la condition que la personne soit dangereuse pour leur application. Ce sont des résultats explicitement attribués à la dangerosité dans le texte de loi. Bien que certaines réglementations légales n'utilisent pas explicitement les termes "dangerosité" ou "délinquant dangereux", les réglementations prévues peuvent être considérées comme un reflet de cette compréhension. Par exemple, l'une des conditions pour bénéficier de l'institution de la "libération conditionnelle", prévue à l'article 107 de la Loi sur l'exécution des peines et des mesures de sécurité (CGTİHK), est la "bonne conduite", ce qui nécessite une évaluation indiquant que la personne ne commettra pas un autre crime. En outre, des conditions comme la suspension de la peine d'emprisonnement ou le report de l'annonce du verdict, qui dépendent de la formation par le tribunal de l'opinion que la personne "ne commettra pas un autre crime", indiquent la nécessité de ne pas présenter un état de dangerosité. Ainsi, non seulement être dangereux, mais aussi "ne pas être dangereux" revêt de l'importance dans notre système juridique.

Bien que la dangerosité influence de nombreuses décisions en droit pénal, elle est généralement abordée dans le droit turc dans le cadre de son lien avec les mesures de sécurité. Cependant, le désir d'examiner le sujet sous tous ses aspects et avec une perspective globale constitue la raison principale de cette étude. En effet, les mesures prises contre la dangerosité des individus ne se limitent pas aux mesures de sécurité, qui ne sont qu'un type de sanction. Par conséquent, la dangerosité doit être abordée comme un sujet autonome, non limitée ou liée uniquement aux mesures de sécurité. De nombreux points doivent être clarifiés, de la manière dont le concept doit être défini à la manière dont une telle évaluation doit être effectuée. La contribution souhaitée par cette thèse au droit pénal turc est d'apporter une explication aux questions fondamentales relatives à la dangerosité. Ainsi, cette étude vise principalement à examiner la dangerosité d'un point de vue conceptuel.

En outre, l'examen des groupes de délinquants catégoriquement considérés comme "dangereux" constitue un autre objectif de cette étude. Bien que l'examen de la personnalité du délinquant n'ait pas une histoire aussi ancienne que les concepts de crime et de peine, il est aujourd'hui une partie intégrante du droit pénal. En particulier avec l'école positiviste, les classifications concernant les délinquants sont devenues

significatives. En droit turc, en vertu de l'article 58 du CPT, les récidivistes, les délinquants habituels sont qualifiés de "dangereux". Dans notre étude, ces groupes, ainsi que les délinquants sexuels, sont examinés. Bien qu'ils ne soient pas inclus dans la catégorie des délinquants dangereux en vertu de cet article, les mesures différentes et sévères prescrites pour les délinquants sexuels sont des indicateurs importants qu'ils sont considérés comme dangereux et traités différemment des autres délinquants par le législateur. À la lumière de ces principaux sujets, notre étude intitulée « La Dangerosité Criminologique en Droit Pénal » comprend trois chapitres principaux à la lumière de ces grands thèmes d'analyse : « Le Concept de Dangerosité et les Questions Fondamentales Liées au Concept », « Les Délinquants Particulièrement Dangereux » et « Les Conséquences de la Dangerosité ».

ABSTRACT

As a social being, humans have always wanted to learn the thoughts and plans of other individuals in society towards themselves. Since fear of dangers originating from nature and other individuals has haunted humanity since its existence, it can be said that the desire to eliminate danger still exists among the individuals that make up society today. This situation has also been reflected in criminal law through various regulations introduced to intervene before harm occurs or a crime is committed, in order to prevent the feared situation from happening. The increase in risks and the fear associated with these risks have further strengthened this desire, making the concept of “preventing harm” the basis for the legitimacy of various measures that interfere with freedoms.

At its core, dangerousness is a subjective judgment that requires prediction. While it is not considered possible to predict human behavior, a complex entity, with near certainty, various advancements have been made in this area with technological development, and these technological tools have begun to be used in determining individuals' future likelihood of committing a crime. Even before these technological advancements existed, a review of criminal law history shows that importance was attached to the offender being in a “dangerous” state. Indeed, in some legal systems today, this state constitutes the justification for implementing various preventive or security measures on the offender. One of the conditions for resorting to security measures, which do not have as long a history as “punishment,” is the dangerous state of the offender. Again, it is observed that the penalties for offenders considered “habitual criminals,” “repeat offenders,” or “sexual offenders” are intensified, the type of penalty applied to these individuals may be changed, or security measures may be imposed alongside punishment. Mechanisms are also encountered whereby offenders considered dangerous can be supervised even after the execution of their sentences.

Article 58 of the Turkish Penal Code (TPC), titled “Recidivism and Special Dangerous Offenders,” establishes a category among offenders, recognizing “dangerousness” as a normative characteristic. In the TPC system, security measures,

accepted as another type of sanction alongside punishment, also require the condition of the person being dangerous for their application. These are outcomes explicitly attributed to dangerousness in the legal text. Although some legal regulations do not explicitly use the terms “dangerousness” or “dangerous offender,” the prescribed regulations can be seen as a reflection of this understanding. For example, one of the conditions for benefiting from the institution of “conditional release,” regulated in Article 107 of the Law on the Execution of Penal and Security Measures is “good conduct,” which requires an assessment that the person will not commit another crime. Additionally, conditions like the suspension of imprisonment or the deferral of the announcement of the verdict, which depend on the court forming an opinion that the person “will not commit another crime,” indicate the necessity of not showing a state of dangerousness. Therefore, not only being dangerous but also “not being dangerous” holds importance in our legal system.

While dangerousness influences many decisions in criminal law, it is generally addressed in Turkish law within the context of its relation to security measures. However, the desire to examine the subject from all aspects and with a comprehensive perspective constitutes the primary reason for this study. This is because the measures taken against individuals’ dangerousness are not limited to security measures, which are just one type of sanction. Thus, dangerousness should be addressed as a standalone topic, not limited or linked solely to security measures. There are many points to clarify, from how the concept should be defined to how such an assessment should be made. The intended contribution to Turkish criminal law through this thesis is to provide an explanation for fundamental issues related to dangerousness. Therefore, this study primarily aims to examine dangerousness conceptually.

Additionally, examining offender groups that are categorically considered “dangerous” constitutes another aim of this study. Although examining the personality of the offender does not have a history as ancient as the concepts of crime and punishment, it is today an inseparable part of criminal law. Especially with the positivist school, classifications regarding offenders have become significant. In Turkish law, under Article 58 of the TPC, recidivists, habitual offenders are classified as “dangerous.” In our study, these groups, along with sexual offenders, are examined. Although they are not included in the dangerous offender category under this article,

the different and severe measures prescribed for sexual offenders are significant indicators that they are considered dangerous and are treated differently from other offenders by the legislator. The study titled “Criminological Dangerousness in Criminal Law” comprises three main chapters in light of these main topics for analysis: “The Concept of Dangerousness and Fundamental Issues Related to the Concept,” “Specially Dangerous Offenders,” and “The Consequences of Dangerousness.”

ÖZET

Sosyal bir varlık olarak insan, toplumu oluşturan diğer bireylerin kendisine yönelik düşüncelerini ve planlarını hep öğrenmek isteğinde olmuştur Zira doğadan ve diğer bireylerden kaynaklanan tehlikelere yönelik korku var olduğundan beri insanlığın peşini bırakmadığı gibi, günümüzde de tehlikenin yok edilmesi isteğinin toplumu oluşturan bireylerde bulunduğu söylenebilir Bu durum, henüz bir zarar ortaya çıkmadan, suç işlenmeden önce müdahale edilip korkulan durumun gerçekleşmesini önlemek amacıyla yürürlüğe giren çeşitli düzenlemelerle ceza hukukuna da yansımıştır. Risklerin ve risklere yönelik duyulan korkunun artması, bu arzuyu daha da güçlendirmiş, özgürlüklere müdahale oluşturan çeşitli tedbirlerin meşruluğunu sağlamak bakımından “zararı önlemek” kavramı yürürlüğe giren çeşitli düzenlemelerin gerekçesini oluşturmuştur.

Tehlikelilik her şeyin başında tahmin gerektiren sübjektif bir yargıdır. Karmaşık bir varlık olan insanın davranışlarını yüzde yüze yakın bir olasılıkla öngörmek mümkün kabul edilmese de teknolojinin gelişimi ile bu alanda da çeşitli ilerlemeler kaydedilmiş ve bireylerin gelecekte suç işleme ihtimaline ilişkin tespitlerde bu teknolojik araçlar da kullanılmaya başlanmıştır. Öngörmeye ilişkin bu teknolojik gelişmeler mevcut değilken dahi, ceza hukuku tarihi incelendiğinde failin “tehlikeli” hâlde bulunuyor olmasına bir önem atfedildiği görülmektedir. Nitekim bugün bazı hukuk sistemlerinde fail hakkında çeşitli önleyici tedbirlerin ya da güvenlik tedbirlerinin uygulanmasının gerekçesini bu hâl oluşturmaktadır. “Ceza” kadar eski bir tarihi olmayan güvenlik tedbirlerine başvurma koşullarından biri suçlunun tehlikelilik hâlidir. Yine “itiyadi suçlular”, “mükerrirler” veya “cinsel suçlular” gibi tehlikeli suçlu olarak kabul edilen suçluların cezasının ağırlaştırıldığı, bu kişiler hakkında uygulanacak ceza türünün değiştirilebildiği veya ceza yanında güvenlik tedbirlerine hükmolunduğu görülmektedir. Tehlikeli olarak kabul edilen suçluların, cezanın infazından sonra dahi denetlenebileceği mekanizmalarla karşılaşılmaktadır.

5237 sayılı TCK m. 58 “suçta **tekerrür ve özel tehlikeli suçlular**” başlığını taşımaktadır. Bu madde ile kanun koyucu suçlular arasında bir kategori oluşturarak “tehlikeliliği” normatif bir özellik olarak kabul etmiştir. TCK sistematğinde cezanın yanı sıra bir diğer yaptırım türü olarak kabul edilen güvenlik tedbirlerinin, uygulanma koşulu olarak da kişinin tehlikeli olması şartı aranmaktadır. Bunlar kanun metninde açıkça tehlikeliliğe atfedilen sonuçlardır. Bununla birlikte bir kısım kanuni düzenlemede açıkça “tehlikelilik” ya da “tehlikeli suçlu” ibaresi kullanılmıyor olsa da öngörülen düzenlemeler bu anlayışın bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Örneğin, CGTİHK m. 107’de düzenlenen “koşullu salıverilme” kurumundan yararlanmanın koşullarından birini oluşturan “iyi hâlli olma” kişinin suç işlemeyeceğine ilişkin bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bunun dışında hapis cezasının ertelenmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi kurumlara başvurulabilmesinin koşulu olan kişinin mahkemede “tekrar suç işlemeyeceğine yönelik bir kanaat oluşturmaması” bir nevi tehlikelilik hâli göstermemesi gerekliliğine işaret etmektedir. Dolayısıyla tehlikeli olmanın yanı sıra “tehlikeli olmama” da hukukumuz bakımından önem taşımaktadır.

Tehlikelilik ceza hukukunda pek çok kararı etkilemekle birlikte, kavrama Türk hukukunda genellikle güvenlik tedbirleri ile ilişkisi kapsamında değinilmektedir. Ancak konunun tüm yanlarıyla ve bütünlükçü bir bakış açısıyla ele alınmasına yönelik istek bu çalışmanın gerçekleştirilmesindeki esas sebebi oluşturmaktadır. Zira kişilerin tehlikeliliğine karşı alınan tedbirler, sadece bir yaptırım türü olan güvenlik tedbirleriyle sınırlı değildir. Dolayısıyla tehlikelilik, sadece güvenlik tedbirleriyle sınırlı ve bağlantılı olarak değil, başlı başına bir konu olarak ele alınmalıdır. Kavramın nasıl tanımlanması gerektiğinden, böyle bir tespitin nasıl yapılacağına kadar aydınlatılması gereken pek çok nokta söz konusudur. Bu tezle Türk ceza hukukuna yapılması arzu edilen katkı, tehlikeliliğe ilişkin temel meselelere bir açıklama getirmektir. Bu sebeple çalışma öncelikle tehlikeliliği kavramsal açıdan incelemek amacındadır.

Bunun yanında kategorik olarak “tehlikeli” olarak kabul edilen suçlu gruplarını incelemek çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Suçlunun kişiliğini incelemek suç ve ceza kavramları kadar kadim bir tarihe sahip olmasa da bugün ceza hukukunun ayrılmaz bir parçasıdır. Özellikle pozitivist okulla birlikte suçlulara yönelik sınıflandırmalar önemli hâle gelmiştir. Türk hukukunda TCK m. 58 kapsamında

mükerrirler, itiyadi suçlular, suç meslek edinen kimseler ve örgüt mensubu suçlular “tehlikeli” olarak nitelendirildiğinden çalışmamızda bu gruplar ve bunların yanında cinsel suçlular incelenmiştir. Zira her ne kadar bu madde kapsamında tehlikeli suçlu kategorisinde yer almasalar da cinsel suçlulara yönelik olarak öngörülen tedbirlerin farklılığı ve ağırlığı, onların diğer suçlulardan farklı bir muameleye tabi tutulduğu ve kanun koyucu tarafından tehlikeli olarak kabul edildiğine dair önemli bir göstergedir. İncelenecek bu ana konuların ışığında “Ceza Hukukunda Kriminolojik Tehlikelilik” başlıklı çalışmamız “**Tehlikelilik Kavramı ve Kavrama İlişkin Temel Meseleler**”, “**Özel Tehlikeli Suçlular**” ve “**Tehlikeliliğin Sonuçları**” başlıklı üç bölümden oluşmaktadır.

GİRİŞ

I. Tehlikeliliğin Ceza Hukukundaki Yeri ve Önemi

Günümüzde “*Bir suçsuz ceza çekeceğine on suçlu özgür olsun*” görüşünden ziyade, “*öngörülen tehlikeli suçları işlemeyecek olan on kişinin özgürlüğünün sınırlandırılması, bu suçları işleyecek olan birinin salıverilmesinden evladır*” görüşü¹ iddialı bir değerlendirme olsa da ceza adalet sisteminin önleme kavramının üstünde daha fazla durduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Ceza hukukunun geldiği bu noktanın görünümüleri hazırlık hareketi olarak kabul edilen bazı fiillerin cezalandırılması, tehlike suçlarının sayısındaki artış, önleyici kolluk faaliyetlerindeki genişleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Adı geçen konular Türk ceza hukukunda çeşitli çalışmalarda ele alınmıştır. Bu çalışmanın ana konusunu ise önleme amacıyla yakından bağlantılı olan “**tehlikelilik**” ve “**tehlikeli suçlu**” kavramları oluşturmaktadır. “Tehlike” kavramı en genel tabiriyle korkulan bir durumun meydana gelme ihtimaline², “tehlikelilik” ise ceza hukuku ve bu çalışma özelinde bir suç işleme ihtimaline vurgu yapmaktadır³. Günümüz toplumunda insanlığın pek çok riskle karşı karşıya olduğu ve hem ulusal hem de uluslararası alanda en büyük problemlerden birinin suçluluk olduğu görüşü hâkimdir⁴. Tehlikeliliği ortadan kaldırmak, toplumu ve özelde suçun mağdurunu tehlikeli suçlulara ve gerçekleşmesinden korkulan zararlara karşı korumak bugün çoğu ülkede suç politikasının temel hedefleri arasındadır.

Sosyal bir varlık olarak insan, toplumu oluşturan diğer bireylerin kendisine yönelik düşüncelerini ve planlarını hep öğrenmek isteğinde olmuştur⁵. Zira doğadan

¹ Alan M. Dershowitz, “The Law of Dangerousness: Some Fictions About Predictions”, **Journal of Legal Education**, C. 23, sy.1, s. 25.

² Nurullah Kunter, “Tehlike Tedbirleri Genel Teorisi ve Para Cezaları İçin İcrai ve İhtiyadi Haciz”, **İÜHFİM**, C. 34, sy. 1-4, 1968, s. 28.

³ Vincenzo Manzini, **Trattato di Diritto Penale Italiano**, C. III, 5. Baskı, Torino: UTET, 1950, s. 261; Burhan Köni, “Kriminoloji”, **Ankara Üniversitesi SBF**, C. 11, sy. 02, 1956; Faruk Erem, **Adalet Psikolojisi**, 7. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, 1977, s. 28; Ayşe Nuhoglu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, Ankara: Adil Yayınevi, 1997, s. 89.

⁴ Peter Asp “Preventionism and Criminalization of Nonconsummate Offences”, **Prevention and The Limits of The Criminal Law**, Ed. Andrew Ashworth/Lucia Zedner/ Patrick Tomlin, Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 24.

⁵ Henry T. Greely, “Reading Minds with Neuroscience-Possibilities for the Law”, **Cortex**, C. 47, sy. 10, s. 1254.

ve diğer bireylerden kaynaklanan tehlikelere yönelik korku var oluşundan beri insanlığın peşini bırakmadığı gibi, günümüzde de tehlikenin yok edilmesi isteğinin toplumu oluşturan bireylerde bulunduğu söylenebilir⁶. Bu durum, henüz bir zarar ortaya çıkmadan, suç işlenmeden önce müdahale edilip korkulan durumun gerçekleşmesini önlemek amacıyla yürürlüğe giren çeşitli düzenlemelerle ceza hukukuna da yansımıştır. Risklerin ve risklere yönelik duyulan korkunun artması, bu arzuyu daha da güçlendirmiş, özgürlüklere müdahale oluşturan çeşitli tedbirlerin meşruluğunu sağlamak bakımından “zararı önlemek” kavramı yürürlüğe giren çeşitli düzenlemelerin gerekçesini oluşturmuştur.

Tehlikelilik tahmin gerektiren bir yargıdır. Karmaşık bir varlık olan insanın davranışlarını yüzde yüze yakın bir olasılıkla öngörmek mümkün kabul edilmese de teknolojinin gelişimi ile bu alanda da çeşitli ilerlemeler kaydedilmiş ve bireylerin gelecekte suç işleme ihtimaline ilişkin tespitlerde bu teknolojik araçlar da kullanılmaya başlanmıştır⁷. Öngörmeye ilişkin bu teknolojik gelişmeler mevcut değilken dahi, ceza hukuku tarihi incelendiğinde failin “tehlikeli” hâlde bulunuyor olmasına bir önem atfedildiği görülmektedir. Nitekim bugün bazı hukuk sistemlerinde fail hakkında çeşitli önleyici tedbirlerin ya da güvenlik tedbirlerinin uygulanmasının gerekçesini bu hâl oluşturmaktadır⁸. “Ceza” kadar eski bir tarihi olmayan güvenlik tedbirlerine başvurma koşullarından biri suçlunun tehlikelilik hâlidir. Yine “itiyadi suçlular”, “mükerrirler” veya “cinsel suçlular” gibi tehlikeli suçlu olarak kabul edilen suçluların cezasının ağırlaştırıldığı, bu kişiler hakkında uygulanacak ceza türünün değiştirilebildiği veya ceza yanında güvenlik tedbirlerine hükmolunduğu görülmektedir⁹. Tehlikeli olarak kabul edilen suçluların, cezanın infazından sonra dahi denetlenebileceği mekanizmalarla karşılaşılmaktadır.

⁶ Christine Lazerges, «La dangerosité de la notion de dangerosité en droit pénal», **Criminocorpus (En ligne)**, 20, 2022, s. 1.

⁷ ABD Chicago Üniversitesi'nde oluşturulan bir algoritmanın yaklaşık bir hafta içinde gerçekleşecek suçları yüzde 80-90 doğruluk oranında öngörmesine ilişkin çalışma için bkz: Victor Rotaru / Yi Huang/ Timy Li., vd., “Event-level Predecision of Urban Crime Reveals a Signature of Enforcement Bias in US Cities”, **Nature Human Behaviour**, C. 6, 2022, passim. <https://doi.org/10.1038/s41562-022-01372-0>.

⁸ Fransız hukukunda tehlikeliliğin ceza hukukunun temelini oluşturduğu yönündeki değerlendirme için bkz: Laurence Leturmy, La Dangerosité dans l'évolution du Droit Pénal Français, **L'information Psychiatrique**, C. 88, 2012/6, s. 418; Tehlikenin kriminolojinin de temel konularından biri olduğu hususundaki görüş için bkz: Nils Christie, “Dangerous States”, **Dangerous Offenders**, ed. Mark Brown/ John Pratt, Londra: Routledge, 2000, s. 181; Tehlikeli suçlularla mücadele uluslararası düzeyde de önem verilen bir konuyu oluşturmakta, Avrupa Konseyi'nin “tehlikeli suçluları” ele alan bir tavsiye kararı bulunmaktadır. Bkz: Recommendation CM/Rec(2014)3 of Committee of Ministers to Member States Concerning Dangerous Offenders.

⁹ Sulhi Dönmezer/ Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, 11. Bası, BETA, İstanbul, 1994, s. 118.

5237 sayılı TCK m. 58 “suçta tekerrür ve özel tehlikeli suçlular” başlığını taşımaktadır. Bu madde ile kanun koyucu suçlular arasında bir kategori oluşturarak “tehlikeliliği” normatif bir özellik olarak kabul etmiştir. TCK sistematğinde cezanın yanı sıra bir diğer yaptırım türü olarak kabul edilen güvenlik tedbirlerinin, uygulanma koşulu olarak da kişinin tehlikeli olması şartı aranmaktadır¹⁰. Bunlar açıkça tehlikeliliğe atfedilen sonuçlardır. Bununla birlikte bir kısım kanuni düzenlemede açıkça “tehlikelilik” ya da “tehlikeli suçlu” ibaresi kullanılmıyor olsa da öngörülen düzenlemeler kavramla yakından bağlantılıdır. Örneğin, CGTİHK m. 107’de düzenlenen “koşullu salıverilme” kurumundan yararlanmanın koşullarından birini oluşturan “iyi hâlli olma” kişinin suç işlemeyeceğine ilişkin bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bunun dışında hapis cezasının ertelenmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi kurumlara başvurulabilmesinin koşulu olan kişinin mahkemede “tekrar suç işlemeyeceğine yönelik bir kanaat oluşturmaması” bir nevi tehlikelilik hâli göstermemesi gerekliliğine işaret etmektedir. Dolayısıyla tehlikeli olmanın yanı sıra “tehlikeli olmama” da hukukumuz bakımından önem taşımaktadır.

II. Çalışmanın Temel Argümanı ve Cevaplanacak Sorular

Tehlikelilik ceza hukukunda pek çok kararı etkilemekle birlikte, kavrama Türk hukukunda genellikle güvenlik tedbirleri ile ilişkisi kapsamında değinilmektedir. Ancak konunun tüm yanlarıyla ve bütünlükçü bir bakış açısıyla ele alınmasına yönelik istek bu çalışmanın gerçekleştirilmesindeki esas sebebi oluşturmaktadır. Zira kişilerin tehlikeliliğine karşı alınan tedbirler, sadece bir yaptırım türü olan güvenlik tedbirleriyle sınırlı değildir. Dolayısıyla tehlikelilik, sadece güvenlik tedbirleriyle sınırlı ve bağlantılı olarak değil, başlı başına bir konu olarak ele alınmalıdır. Kavramın nasıl tanımlanması gerektiğinden, böyle bir tespitin nasıl yapılacağına kadar aydınlatılması gereken pek çok nokta söz konusudur. Bu tezle Türk ceza hukukuna yapılması arzu edilen katkı, tehlikeliliğe ilişkin temel meselelere bir açıklama getirmektir. Bu sebeple çalışma öncelikle tehlikeliliği kavramsal açıdan incelemek amacındadır.

Bunun yanında kategorik olarak “tehlikeli” olarak kabul edilen suçlu gruplarını incelemek çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Suçlunun kişiliğini incelemek suç ve ceza kavramları kadar kadim bir tarihe sahip olmasa da bugün ceza hukukunun

¹⁰ Ferrando Mantovani, **Diritto Penale Parte Generale**, 10. Bası, Milano: CEDAM, 2017, s. 828.

ayrılmaz bir parçasıdır. Özellikle pozitivist okulla birlikte suçlulara yönelik sınıflandırmalar önemli hâle gelmiştir. Türk hukukunda TCK m. 58 kapsamında mükerrirler, itiyadi suçlular, suçu meslek edinen kimseler ve örgüt mensubu suçlular “tehlikeli” olarak nitelendirildiğinden çalışmamızda bu gruplar ve bunların yanında cinsel suçlular incelenmiştir. Zira her ne kadar bu madde kapsamında tehlikeli suçlu kategorisinde yer almasalar da cinsel suçlulara yönelik olarak öngörülen tedbirlerin farklılığı ve ağırlığı, onların diğer suçlulardan farklı bir muameleye tabi tutulduğu ve kanun koyucu tarafından tehlikeli olarak kabul edildiğine dair önemli bir göstergedir. İncelenecek bu ana konuların ışığında “Ceza Hukukunda Kriminolojik Tehlikelilik” başlıklı çalışmamız “**Tehlikelilik Kavramı ve Kavrama İlişkin Temel Meseleler**”, “**Tehlikeli Suçlular**” ve “**Tehlikeliliğin Sonuçları**” başlıklı üç bölümden oluşmaktadır. Bu doğrultuda cevap aranacak temel sorular ise şu şekildedir: 1. Tehlikelilik kavramı ceza adalet sisteminde hangi alanlarda karşımıza çıkmaktadır? 2. Bir kişinin gelecekte suç işleyeceğine yönelik bir tespit yapılabilmesi mümkün müdür? Eğer mümkün ise böyle bir tespit nasıl, hangi araçlarla ve yöntemlerle gerçekleştirilebilir? 3. Bu tespit kapsamında kişiye uygulanacak tedbirler neler olabilir? Bu tedbirlerin meşruluğu ve sınırı nasıl belirlenebilir? 4. Türk hukukunda tehlikeli olarak kabul edilen suçlular kimlerdir ve bunların tehlikeli olarak kabul edilmesinin gerekçeleri nelerdir? 5. Hukukumuzda tehlikeli suçlulara yönelik olarak hangi mekanizmalar öngörülmüştür? 6. Tehlikeliliğin önlenmesi için ceza hukukunun temel ilkelerinden ödün vermeyen bir sistem nasıl oluşturulabilir?

III. Çalışmanın Planı

Çalışmanın birinci bölümünün başlığı “**Tehlikelilik Kavramı ve Kavrama İlişkin Temel Meseleler**” olarak belirlenmiştir. Kişilerin tehlikeliliğini ortadan kaldırmak, başka bir ifadeyle tehlikeli suçlularla mücadele ceza adalet sisteminde önemi giderek artan bir konudur. Birinci bölümde öncelikle tehlikelilik kavramının tanımı, türleri, ölçüsü, tarihi gelişimi ele alınmıştır. Bunun yanı sıra günümüzün suç ve suçlulukla ilgili problemleri ve ceza hukukunun bu problemler karşısındaki dönüşümü açıklanmaya çalışılmıştır. Amaç, kavramla ilgili temel meselelerin ortaya konulması ve anlaşılmasına hizmet etmek, bunu yaparken de ceza hukukunun değişimine değinmektir. Tehlikelilikle ilgili en tartışmalı noktalardan biri, bunun nasıl tespit edileceğidir. Kişinin suç işleme ihtimaline yönelik bir tespit ve buna bağlanacak sonuçlar gerçekten de sorunlu bir noktayı oluşturmaktadır. Ancak isabetli bir risk değerlendirmesi ve bunun doğrultusunda yapılacak risk yönetimi suçun ve tekrerrürün

önlenmesine yardımcı olabilecektir. Bu sebeple bölümde tehlikeliliğin belirlenmesi yöntemleri incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü ise “**Tehlikeli Suçlular**” başlığı altında tehlikeli suçlu kavramı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu grubun tipik örneklerini çoğunlukla mükerrirler, itiyadi suçlular ve suçu meslek edinmiş kimseler oluştururken, günümüzde devletler tarafından tehlikeli addedilen suçluların arasına terör suçluları, örgüt suçluları, cinsel suçlular gibi gruplar da dâhil edilmiştir¹¹. İkinci bölümde, bu suçlu gruplarının normatif yanlarının ve kriminolojik özelliklerinin ortaya konması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümü ise “**Tehlikeliliğin Sonuçları**” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde çeşitli ülke uygulamalarında karşımıza çıkan, ancak hukukumuzda mevcut olmayan önleyici tutuklama, süresiz hüküm gibi çeşitli kurumlara yer verilmiştir. Bölümde üzerinde durulan bir diğer husus Türk ceza hukuku bakımından “özel tehlikeli suçlu” olmanın sonuçlarıdır. Bizim sistemimizde bu sonuçlar infaz hukuku yönünden ortaya çıktığından çalışmamızda koşullu salıverilme ve cezanın infazının ardından hükmedilen denetimli serbestlik tedbiri üzerinde durulmuştur.

IV. Çalışmanın Sınırları

Çalışmada tehlikelilik ile önleme arasında yakın ilişkiye dikkat çekilmiştir; ancak önleme amacı taşıyan her düzenlemenin incelenmesi mümkün olmamıştır. Amaç, suç işleme ihtimali söz konusu olan bireyleri ele almak ve bu bireylere karşı hukukun nasıl tedbirler aldığını incelemektir. Tehlikelerin önlenmesi çok farklı şekillerde tezahür edebilir. Dolayısıyla kamu düzeninin bozulmasını engellemek amacıyla tehlikelere karşı alınan polis tedbirleri ya da tehlikeleri önlemenin maddi ceza hukukundaki karşılığı olarak kabul edilebilecek tehlike suçları, hazırlık hareketlerinin cezalandırılması gibi konuların incelenmesi temel bazı değerlendirmeler dışında bu çalışmanın dışında tutulmuştur. İncelemenin ve

¹¹ CGTİHK m. 108 bakımından da kanun koyucu cinsel suç, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu faillerini de özel infaz rejimine tabi kıldığından bu suçluların hukukumuz bakımından da tehlikeli suçlu olarak kabul edildiğinin söylenmesi gerekmektedir. Pınar Bacaksız, “Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 16, Özel Sayı, 2014, s. 4933.

çalışmanın merkezinde “suçlu” ve “yeniden suç işleme ihtimali” yani “kriminolojik tehlikelilik” yer almaktadır.

Suçlu grupları bakımından bir sınırlamaya gidilmesi kaçınılmazdır. Çalışmamız ayırt etme gücünü haiz suçluların tehlikeliliği yani “kriminolojik tehlikelilik” üzerinde yoğunlaşmaktadır. Akıl hastaları, bağımlılar tehlikelilik teorisiyle sınırlı olarak ele alınmıştır. Hukukumuzda “örgüt suçluları” özel tehlikeli suçlular arasındadır ve çalışmamızda bu suçlular incelenmiştir. Kanun koyucu tarafından açık bir şekilde zikredilmese de tehlikeli suçlu olarak kabul edilen “cinsel suçlular” da incelenmektedir. Örgüt suçlusunu anlayabilmek adına TCK bağlamında örgüt kavramının ele alınması elzemdir. Ancak çalışmanın sınırları düşünüldüğünde amacımız suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçunun unsurlarını ayrıntılı bir biçimde incelemek, bu konudaki sorunlara temas etmek değildir. Bu sebeple ilgili suç tipi, örgüt suçlusu olmak kavramıyla ilişkisinin gerektirdiği sınırlar dâhilinde ele alınmıştır. Aynı durum cinsel suçlular ve terör suçluları için de geçerlidir. Bu sebeple konunun maddi ceza hukuku yönünü oluşturan konulara suçlu bağlamında ve gereken ölçüde değinilmiştir.

Üçüncü bölüm yönünden de tehlikeliliğin sonuçlarının ülkeler özelindeki özelliklerine değinmek, bu uğurda var olan sistemleri göstermek amaçlanmıştır. Ayırt etme gücüne sahip suçlulara yönelik düzenlemeler incelemenin temel noktasıdır. Dolayısıyla bu suçlulara yönelik olarak öngörülen mekanizmalar tarafımızca bir sınıflandırma yapılarak ele alınmıştır. Bu bölümde güvenlik tedbirleri teorisi ve tedbir türlerine ancak ayırt etme gücünü haiz tehlikeli suçlular çerçevesinde değinilmiştir.

V. Metodoloji ve Yararlanılan Kaynaklar

Birinci bölüm tehlikeli suçlu düzenlemelerinin anlaşılmasına yardımcı olacak toplumsal değişimi ve düşünsel arka planı anlatmayı amaçlamaktadır. Tehlikeli suçlulara ilişkin düzenlemelerin altında yatan önleme gayesini bu değişime ve fikirlere değinmeden anlatmak isabetli değildir. Bu sebeple hem öğretiden faydalanarak hem de somut birtakım normatif düzenlemelerle örneklendirilerek bir analiz yapılmaya çalışılmıştır. Çalışma gerçekleştirilirken özellikle birinci bölüm bakımından karşılaştırmalı metottan sıklıkla faydalanılmış, İtalya, ABD, Birleşik Krallık’taki düzenlemeler dikkate alınmıştır. Zira bu ülkelerde tehlikelilik ve tehlikeli suçlulara ilişkin zengin bir tartışma ve normatif alt yapı söz konusudur. Örneğin ABD Anayasa

Mahkemesi'nin *Simmons. v. South Carolina* kararında cezalandırmaya ilişkin her türlü kararın failin tehlikeliliğine dayandığı ifade edilmiştir¹². ABD ayrıca “risk değerlendirme araçlarının” yaygınlığı ve bu araçlara ilişkin oluşan literatürün genişliği sebebiyle tercih edilmiştir. İtalyan hukukunun dikkate alınmasındaki en önemli sebep tehlikelilik denilince akla gelen pozitivist okulun mirası olan tartışmaların ve okulun etkisinin hissedildiği kanuni düzenlemelerin çeşitli değişikliklere rağmen varlığını korumasıdır.

“Tehlikeli Suçlular” başlığını taşıyan ikinci bölüm bakımından ise ağırlıklı olarak Türk hukukundaki düzenlemelere değinilmiştir. Burada da özel tehlikeli suçlara yönelik ayrıntılı düzenlemeler sebebiyle sıklıkla İt.CK ve İtalyanca çalışmalardan faydalanılmıştır. Normatif düzenlemeyi daha iyi açıklamak amacıyla yeri geldiğinde Yargıtay kararlarına yer verilmiştir. Suçluların gösterdiği kriminolojik özelliklere de değinilmeye çalışmakla birlikte bu uğurda çalışmamız dâhilinde bir saha araştırması gerçekleştirilmemiş, suçluların özelliklerini ortaya koymak amacıyla literatürde var olan çalışmalardan faydalanılmıştır.

“Tehlikeliliğin Sonuçları” başlıklı üçüncü bölüm açısından da karşılaştırmalı hukuktan yararlanılmıştır. Zira İtalya, Birleşik Krallık ve ABD hukukunda, hukukumuzda yer almayan çeşitli tedbirler bulunmaktadır. Tehlikeli suçlulara yönelik politikalar kişi özgürlükleriyle yakından bağlantılı olduğundan AİHM ve AYM nezdinde bireysel başvuruya konu edildikleri görülmektedir. Bu sebeple bu bölümde yüksek mahkeme kararlarından da faydalanılmıştır. Zira toplumun korunması uğruna bireysel özgürlüklerin feda edilmediği bir sistemin inşası için yüksek yargı organları tarafından getirilen ilkeler önem arz etmektedir.

¹² Adam Lamparello, “Using Cognitive Neuroscience to Predict Future Dangerousness”, **Columbia Human Rights Law Review**, C. 41, sy. 2, s. 483; *Simmons v. South Carolina*, 512 U.S. 154 (1994), <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/512/154.html>, (Erişim Tarihi:13.11.2024).

BİRİNCİ BÖLÜM

TEHLİKELİLİK KAVRAMI VE KAVRAMA İLİŞKİN TEMEL MESELELER

I. Tehlikeliliğin Kavramsal Çerçevesi

A. Kavramın Ceza Hukukundaki Önemine Genel Bir Bakış

Ceza hukuku, kişi hakkında ceza yaptırımını uygulanmasını gerektiren kuralları belirleyen, bu kurallara aykırı hareket edenlere karşı Devletin tepkisinin ne olacağını ve bunun esaslarını gösteren hukuk dalıdır¹³. Ceza hukukunun konusunu oluşturan ihlaller, sadece bunun tarafı olan kişileri değil, tüm toplumu etkileyen nitelikte ihlallerdir¹⁴. Özellikle kasten öldürme, cinsel saldırı, yağma gibi suç tipleri bir kişiye karşı işlense de bu suçların kendilerine karşı işlenebilecek olma ihtimali insanları dehşete düşürmektedir¹⁵. Tüm toplumu ilgilendiren ihlalleri düzenleyen bu hukuk dalının etkin bir şekilde işlememesi hâlinde bunun yaratacağı toplumsal sonuçlar daha yıkıcı olmaktadır¹⁶. Nitekim ceza adalet sisteminde ortaya çıkan sorunlar panik yaratmakta ve kamuoyunda kaygıyla karşılanmaktadır. Günümüzde ceza infaz kurumundan ayrılmasının hemen ardından yeniden suç işleyen suçlular sebebiyle toplum, ceza politikalarını ve infaz sistemini sorgular hâle gelmiştir. Ülkemiz bakımından cezaların caydırıcı olmadığı, ceza infaz kurumlarının suçluların rehabilitasyonuna herhangi bir etkisinin olmadığı, ceza adalet sisteminin etkin bir şekilde işlemediği sıklıkla dile getirilen eleştirilerdendir¹⁷.

¹³ Sulhi Dönmezer/ Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. I, 11. Bası, İstanbul: Beta, 1994, s. 4; Carlo Federico Grosso/ Marco Pelissero / Davide Petrini / Paolo Pisa, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, 3. Bası, Milano:Giuffrè Francis Lefebvre, 2020, s. 3.

¹⁴ Tahir Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, İstanbul: Ahmet Sait Matbaası, 1949, s. 2.

¹⁵ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 2.

¹⁶ Suç, öncelikle mağdur ve mağdurun yakınlarının hayatını etkilemekteyse de diğer bireyler de başka birinin yaşamış olduğu mağduriyet üzerine suç mağduru olma korkusunu yaşamakta ve bu sebeple kendilerini tehdit altında hissetmektedir. Bkz: Mark H. Moore / Susan R. Estrich / Daniel McGillis / William Spelman, **Dangerous Offenders The Elusive Target of Justice**, United States of America: Harvard University Press, 1984, s. 10.

¹⁷ Şerif Ahmet Öztürk **Caydırıcılık ve Rehabilitasyon Bakımından Hapis Cezasının Suça Etkisi ve Ceza Popülizmi**, Ankara: Adalet, 2024, s. 245.

Ancak unutulmaması gereken bir gerçektir ki suça ve tekröre sebebiyet veren nedenler karmaşıktır. Bu sebeple suçun önlenmesi de sadece ceza hukukundan beklenemez. Cezadan beklenen genel önleme her birey yönünden aynı etkiye sahip değildir. Nitekim verilebilecek en ağır ceza olarak kabul edilen ölüm cezasının yürürlükte olduğu dönemlerde dahi suç işlenmeye devam edildiği bir gerçektir¹⁸. Özel önleme ceza yaptırımından beklenen bir amaç olsa da “cezalandırılan” fail tarafından gerçekleştirilmiş bir fiildir. Fail, bu cezanın hapis cezası olması durumunda, cezasının infazı boyunca başka suçları işlemekten alıkonmuş olmaktadır. İnfaz sırasında uygulanacak iyileştirme programlarıyla da mahkumların toplum yaşamına uyumlu bireyler hâline gelerek infazın ardından suçtan uzak bir yaşam sürmeleri beklenmektedir¹⁹. Ancak faile uygulanan ceza, işlemiş olduğu fiille orantılı olacak ve fail bu cezanın infazının ardından toplum hayatına geri dönecektir. Bu iyileşmenin daha erken gerçekleşmesi bazı hâllerde mümkün olup, kişinin iyi hâl göstermesi ihtimalinde koşullu salıverilme kurumu cezanın infazına ceza infaz kurumunun dışında devam edilmesini sağlamaktadır. Ancak mahkûm iyi hâl göstermese dahi, cezasının infazı en nihayetinde sona erecektir. Dolayısıyla modern ceza hukukunda, bireyler tarafından bir ceza normu ihlal edilmeden herhangi bir yaptırım uygulanması söz konusu olamayacağı gibi, fail tarafından işlenen fiilin karşılığında daha ağır bir yaptırım uygulanması da mümkün değildir.

Son yıllarda ise ceza hukukunda, bir suç işlenmeden, yani zarar meydana gelmeden müdahale edilmesi fikri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir²⁰. Bazı suçluların “tehlikelilik” hâlinin cezalarının infaz edilmesinden sonra da devam ettiği düşüncesi doğrultusunda, bu kişilerin cezalarının infazının ardından dahi denetim altında tutulmasına yönelik düzenlemelere rastlanılmaktadır. Bunun yanı sıra koşullu salıverilmeye karar verilmesinden, infaz koşullarına kadar pek çok kararda “tehlikelilik değerlendirmesi” yapılmaktadır²¹. Bu sebeple bu başlık altında öncelikle

¹⁸ Mustafa T. Yücel, **Adalet Psikolojisi**, 5. Bası, Ankara: Yayınevi Belirtilmemiş, 2004, s. 136; Faruk Erem, **Ölüm Cezası**, Ankara: Ajans-Türk Matbaası, 1962, s. 12; Erem’in de belirttiği gibi ölüm cezasını düşünmeden suç işleyen kişiler çok fazladır. Zira her suçlu yakalanmayacağı ümidiyle suç işler, yakalanacağını düşünenler de bu sonucu göze almıştır.

¹⁹ Veli Özer Özbek, **İnfaz Hukuku**, 18. baskı, Ankara: Seçkin, 2024, s. 43; Berrin Akbulut, Neslihan Demirkol / Taha Yasin Turan **İnfaz Hukuku**, 2. baskı, Ankara: Adalet, 2023, s. 32.

²⁰ Paul H. Robinson, “Punishing Dangerousness: Cloaking Preventive Detention Criminal Justice”, **Harvard Law Review**, C. 114, sy. 5, 2001, s. 1429.

²¹ Franklin E. Zimring / Gordon Hawkins, “Dangerousness and Criminal Justice”, **Michigan Law Review**, C. 85, sy. 3, 1986, s. 481; örneğin, ABD Anayasa Mahkemesi’nin *Jurek v. Texas* kararında, failin gelecekte suç işleme ihtimalinin, ceza adalet sistemindeki pek çok kararın temeli olduğu vurgulanmıştır. Bu durum, kişinin kefaletle serbest bırakılmasından hakkında hükmolunacak cezaya

ceza hukukunun pek çok alanında rol oynayan “tehlikelilik” kavramından neyin anlaşılması gerektiği açıklanmaya çalışılacaktır. Ardından kavramın tarihsel gelişimi ve günümüz ceza hukukundaki önemi hakkında değerlendirme yapılacaktır.

B. Tanım

1. Tehlike Kavramı

a. Tehlike Kavramı Hakkındaki Görüşler

Riccio tehlike kavramını tanımlamadan tehlikeliliğin ne olduğunu açıklamanın mümkün olamayacağından bahsetmiştir²². Bu sebeple ilk olarak tehlikenin ne olduğunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Ceza hukukunda özellikle zarar-tehlike suçu ayırımında üzerinde durulan “tehlike” kavramı aslında teşebbüs, görünüşte ihmali suçlar, cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi gibi konular bakımından da önem arz etmekte ve ceza hukukunun temel kavramlarından biri olarak kabul edilmektedir²³.

Tehlike “büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum, muhatara, gerçekleşme ihtimali bulunan fakat istenmeyen sakıncalı durum”²⁴ olarak tanımlanmaktadır. Tehlike, zararın bir ön aşamasıdır²⁵. Tehlikenin tanımlanması bakımından sorun teşkil eden ve öğretide görüş farklılıklarına sebep olan husus da bu ihtimalin derecesidir²⁶. İtalyanca karşılığı *il pericolo* olan ve Latince *periculum* sözcüğünden türeyen kavram, İtalyan hukukunda yaygın olarak olumsuz bir olayın meydana gelme ihtimali olarak kabul edilmektedir²⁷. *Antolisei*’ye göre de tehlike

kadar pek çok kararı etkilemektedir. Bkz: *Jurek v. Texas*, 428 U.S. 262, 275 (1976), karar metni için bkz: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/428/262/> (Erişim Tarihi: 11.10.2024).

²² Stefano Riccio, *Responsabilità e Pericolosità nella Dottrina e nel Nuovo Codice Penale*, Napoli: Jovene, 1931. s. 105.

²³ Domenico Pulitò, *Diritto Penale*, 9. Baskı, Torino: G. Giappichelli Editore, 2021, s. 177; Marina Poggi d’Angelo, *Il Modello di Illecito di Pericolo nei Reati in Materia di Economia* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sapienza Università di Roma, Roma 2019, s. 48. Tehlike kavramı suç işlenmesinin öncesinde ortaya çıkan maddi tedbirler, ceza muhakemesi aşamasında hükmolunan tedbirler kapsamında, fail hakkında yaptırıma hükmolunurken ve cezanın infazı aşamasında dahi dikkate alınması gereken bir kavramdır. Bkz: Osman Gazi Ünal, *Türk Ceza Hukukunda Tehlike Suçları*, Ankara: Seçkin, 2023, s. 62.

²⁴ TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr>.

²⁵ Vesile Sonay Daragenli, “Tehlike Suçları”, *Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan*, İstanbul: Alfa, 1999, s. 163.

²⁶ Bu ihtimalin hangi derecede olması gerektiğine yönelik görüşler için bkz: Nurullah Kunter, *Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi*, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1954, s. 123-124; Vesile Sonay Daragenli, *Tehlike Suçları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998, s. 7; Ünal, *Türk Ceza Hukukunda Tehlike Suçları*, s. 30 vd.

²⁷ Parodi Giusino Manfredi, *I Reati di Pericolo tra Dogmatica e Politica Criminale*, Milano: Giuffrè Editore, 1990, s. 162; Adriano Martini, *Essere Pericolosi Giudizi Soggettivi e Misure Personali*,

korkulan bir durumun meydana gelme ihtimali olup bu ceza hukuku alanında hukuka aykırı bir neticenin meydana gelme ihtimalidir²⁸. *Petrocelli* ise tehlikenin isabetli bir şekilde tanımlanabilmesi bakımından iki kavram üzerinde durmaktadır: *Possibilità* ve *probabilità*. İtalyanca’da çoğunlukla eş anlamı olarak kullanılıyor olsalar da *possibilità* herhangi bir şeyin meydana gelme potansiyelidir²⁹. Bu sebeple tarafımızca “imkân” olarak Türkçe’ye çevrilmiştir. *Probabilità* ise bir olgunun belirli bir kesinlik derecesinde meydana gelebilme durumudur³⁰. Bu sebeple tarafımızca “ihtimal” olarak tercüme edilmiştir. Yazar tehlikenin korkulan bir durumun meydana gelmesine yönelik basit bir imkândan *possibilità* ziyade bir ihtimal *probabilità* olduğunu ifade etmektedir³¹. Her ihtimal imkân dâhilinde olmakla birlikte, imkân belirli bir kesinlik ve netlikteki olasılığa karşılık gelmemektedir³². Bu sebeple tehlikenin belirli bir ağırlıkta olması gerekmektedir. Hâkim bir hareketin tehlike oluşturup oluşturmadığına karar verirken ex ante bir değerlendirme yapacak ve ortalama bir kişiyi dikkate alacaktır³³. Ancak örneğin *Grispigni* tehlike bakımından *probabilità* yani belirli bir kesinlik derecesindeki ihtimalden ziyade, gerçekleşme imkânının yeterli olduğu görüşünü savunmaktadır³⁴.

Türk hukukunda *Kunter*, tehlikeyi bir zarar ihtimali, temenni edilmeyen durum olarak kabul etmekte, ancak söz konusu durumun sakıncadan daha dar bir kavram olduğunu belirtmektedir³⁵. Tehlike basit bir imkân değildir ve kuvvetli bir imkânın yani ihtimalin varlığında mevcuttur; zira ancak bu aşamada insana korku verecek niteliktedir³⁶. *Dönmezer/Erman* tehlikeyi bir imkân ve ihtimal olarak ele alarak bunun hukuka aykırı bir neticeyi doğurmaya yönelik olduğunu vurgulamaktadır³⁷. *Toroslu* tehlikenin objektif anlamıyla ele alındığında bir hakkın kaybı veya azalmasına neden

Torino: G. Giappichelli Editore, 2017 s. 16; Maristella Amisano Tesi, “Ontologia Del Pericolo”, **Revista Faculdade. Direito UFMG**, sy. 70, 2017, s. 489.

²⁸ Francesco Antolisei, **Manuale di Diritto Penale**, Milano: Dott. A. Giuffrè Editore, 1989, s. 204.

²⁹ Lo Zingarelli Minore Vocabulario della Lingua Italiana, 2014, s. 948.

³⁰ Lo Zingarelli Minore Vocabulario della Lingua Italiana, 2014, s. 968.

³¹ Biaggio Petrocelli, **La Pericolosità Criminale e La Sua Posizione Giuridica**, Padova: Cedam, 1940, s. 3. Benzer şekilde kanun koyucunun bir imkândan ziyade olasılık aradığına yönelik görüş için bkz: Carlo Brunetti/Marcello Ziccone, **Manuale di Diritto Penitenziario**, Piacenza: Casa Editrice La Tribuna, 2005, s. 585. Benzer bir çeviri için bkz: Batuhan Aktaş, **Türk ve İtalyan Hukukunda Güvenlik Tedbiri Kuramı ve Kişi Hürriyetini Sınırlandıran Güvenlik Tedbirleri**, Ankara: Yetkin, 2023, s. 315.

³² Riccio, **Responsabilità e Pericolosità nella Dottrina e nel Nuovo Codice Penale**, s. 113.

³³ Antolisei, **Manuale di Diritto Penale**, s. 205. Ancak bu ortalama kişi tarafından vakıf olunan özel bilgileri de dikkate alacaktır.

³⁴ Filippo Grispigni, **Diritto Penale Italiano**, C. II, Milano: Dott. A. Giuffrè Editore 1952, s. 76.

³⁵ Kunter, “Tehlike Tedbirleri Genel Teorisi ve Para Cezaları İçin İcrai ve İhtiyadi Haciz”, s. 28.

³⁶ Kunter, **Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi**, s. 125.

³⁷ Sulhi Dönmezer/Sahir Erman, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, C. I, s. 359.

olabilme elverişliliği olarak tanımlanabileceğinden bahsetmiştir³⁸. *Evik*, tehlikeyi bir zarar ihtimali olarak kabul etmiş ancak bu ihtimalin kuvvetli ve önemli olarak değerlendirilmemesi gerektiği aksi takdirde kavramın anlamının daralacağından bahsetmiştir³⁹. Tüm bu açıklamalar doğrultusunda kanaatimizce tehlike bir zararın meydana gelme ihtimali olarak tanımlanabilir. Bu ihtimal, basit bir imkânın ötesindedir.

b. Maddi Ceza Hukukunda Tehlike Kavramının Görünümü

Maddi ceza hukukunda tehlike kavramı ilk olarak zarar suçu-tehlike suçu ayrımında değerlendirilmektedir. Suç olarak adlandırılan tipik fiil zarar ya da tehlike teşkil eden bir insan davranışıdır⁴⁰. Kanun koyucu korunan hukuki menfaatin zarara uğrama tehlikesine başka bir deyişle bir zarar neticesinin doğması imkân ve ihtimaline de önem atfederek bu nitelikteki fiilleri suç olarak düzenlemek yoluna gitmektedir⁴¹. Tehlike suçlarında, korunan hukuksal yarar tehlikeye sokulmaktadır⁴². Zarar suçlarında ise, hareketin gerçekleştirilmesi sonucunda suçun konusu üzerinde bir zarar meydana gelmektedir⁴³. Öğretide tehlike suçları da kendi arasında soyut ve somut tehlike suçu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Somut tehlike suçlarında (*i reati di pericolo concreto*) failin kanunda düzenlenen normu ihlal etmesi yeterli değildir. Bunun yanı sıra somut bir tehlikenin de ortaya çıkması gerekmektedir⁴⁴. Bu tehlike hâkim tarafından her somut olayda değerlendirilecektir. Hâkimin failin hareketinin tehlikeyi oluşturup oluşturmadığını değerlendirirken *ex ante* bir değerlendirme yapması yani hareketin gerçekleştiği koşullara giderek bu zamandaki duruma bakarak bir hükümde bulunması gerekmektedir⁴⁵. Soyut tehlike suçlarında (*i reati di pericolo astratto*), suç tipinde gösterilen hareketin gerçekleştirilmesi suçun oluşması

³⁸ Nevzat Toroslu, **Ceza Hukukunda Zaruret Hali**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1968, s. 95.

³⁹ Daragenli, Tehlike Suçları, s. 9.

⁴⁰ Selâhattin Keyman, “Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket”, **AÜHFD**, C. 40, sy. 1, 1988, s. 132; Dönmezer/Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, C. I, s. 4; Ceza hukuku yönünden suç oluşturan bu ihlaller sonucu doğan zararlar diğer hukuka aykırılıklardan doğan zararlara göre daha vahim bir nitelik gösterir.

⁴¹ Dönmezer/Erman, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, C. I, s. 383; Erem, netice hakkında teoriler başlığı altında incelemiş olduğu tehlike teorisine göre ceza hukuku bakımından iki netice söz konusudur: biri zarar bir diğeri de tehlike neticesi, bu teoriye göre tehlike neticesi de dış dünyada meydana gelen bir değişikliktir. Faruk Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C.1, 10. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, 1974, s. 283; Veli Özer Özbek / Koray Doğan / Pınar Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. Baskı, İstanbul: Seçkin, 2022, s. 232.

⁴² Daragenli, Tehlike Suçları, s. 33.

⁴³ İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul: 18. Bası, Seçkin, 2022, s. 220.

⁴⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 232.

⁴⁵ Giorgio Marinucci / Emilio Dolcini/ Gian Luigi Gatta **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, 9. Baskı, Milano: Giuffrè Editore, 2020, s. 263.

bakımından yeterli görülür, ayrıca “somut” bir tehlikenin araştırılmasına gerek bulunmamaktadır⁴⁶. Bu suçlar yönünden kanun koyucu, hareketin yapılması veya yapılmamasıyla tehlikenin yaratıldığını kabul etmektedir⁴⁷.

Suçta teşebbüs (*il tentativo*) bahsine gelindiğinde de zarar ve tehlike kavramları karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereğince teşebbüse ilişkin hükümlerin yokluğunda icra hareketlerinin elde olmayan sebeplerle tamamlanamadığı ya da hareketlerin tamamlanmasına rağmen neticenin gerçekleşmediği durumlarda faile ceza verilmesi mümkün olmayacaktı⁴⁸. Ancak kanun koyucu teşebbüs kurumuna genel hükümlerde yer vererek dış dünyada bir zarar veya tehlike oluşturan durumu cezalandırma yoluna gitmek istemiştir. TCK m. 35/2 uyarınca failin cezasında meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre bir indirim yapılmaktadır. Zira teşebbüsün cezalandırılmasının bir gerekçesi de korunan hukuksal yararın tehlikeye sokulmasıdır⁴⁹. Bu sebeple teşebbüs aşamasında kalmış suçlarda hâkim cezayı belirlerken suçun konusu üzerinde oluşan tehlike ve zararı değerlendirecektir⁵⁰.

Hareketin şekli bakımından icrai (*i reati di azione*)-ihmali suç (*i reati di omissione*) ayrımı yapılmaktadır⁵¹. İlkinde dış dünyaya yansıyan insan davranışı “bir şeyi yapma” şeklindeyken, ikincisinde “yapmamak” şeklinde kendini göstermektedir⁵². İhmali suçlar da kendi arasında gerçek ihmali suçlar (*i reati omissivi propri*) ve görünüşte ihmali suçlar/ihmal suretiyle icra suçları (*i reati omissivi impropri*) olarak ikiye ayrılmaktadır⁵³. Gerçek ihmali suçlarda kanun koyucu bazı

⁴⁶ Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 18. baskı, İstanbul: Seçkin, 2023, s. 267.

⁴⁷ Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. II-III, s. 54.

⁴⁸ Dönmezer/Erman, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, C. I, s. 414.

⁴⁹ Dargenli, Tehlike Suçları, s. 166; Ayrıca teşebbüsün hukuki esasını açıklayan görüşler için bkz: Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. II-III, s. 395; Pervin Aksoy İpekçioğlu, **Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs**, Ankara: Seçkin, 2009; Bunların arasında failin tehlikeliliği teorisi olarak adlandırılan ve teşebbüsün failin tehlikeliliğini ortaya çıkarmış olması sebebiyle cezalandırıldığını savunan bir görüşü de yer almaktadır. Nitekim Önder teşebbüsün hareket hem failin tehlikeliliğini ortaya çıkardığından hem de korunan hukuki yarar üzerinde tehlike yarattığından cezalandırıldığını savunmaktadır.

⁵⁰ Örneğin failin, öldürmek için silahını çekip ateş ettiği esnada çevredekilerin engellemesiyle ateş edememesi hâlinde ortaya çıkan tehlikeyle; silahını çekerek ateş etmesi ancak isabet ettirememesi hâlinde ortaya çıkan tehlikenin dereceleri birbirinden farklıdır. İkinci örnekte tehlike birincisine nazır daha ağır bir mahiyet göstermektedir. Koca/Üzülmez, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 435.

⁵¹ Uğur Alacaktan, **Suçun Unsurları**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1970, s. 43; Mehmet Emin Artuk/Ahmet Gökçen/Mehmet Emin Alşahin/Kerim Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 16. baskı, Ankara: Adalet, 2022, s. 328; Pelissero, **Diritto Penale**, s. 55.

⁵² Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 328.

⁵³ Marinucci/Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale**, s. 267.

hâllerde kişilere olumlu bir davranışta bulunma yükümlülüğü öngörmüş ve bu doğrultuda bir harekette bulunmamayı da cezalandırma yoluna gitmiştir⁵⁴. Görünüşte ihmali suçlarda fail belirli bir neticenin gerçekleşmesini önlemek hususunda özel bir yükümlülük altındadır⁵⁵. Bu yükümlülük sebebiyle de fail neticenin oluşmasına neden olmasa bile neticenin gerçekleşmesine engel olmadığı için ihmali davranışla suç işlediği kabul edilmektedir⁵⁶. Neticeyi önleme yükümlülüğü ahlaki bir yükümlülük değil, hukuki bir yükümlülüktür⁵⁷. Bu hukuki önleme yükümlülüğü de kanundan, sözleşme ilişkisinden veya öngelen tehlikeli hareketten kaynaklanabilir⁵⁸. Başkaları için “tehlike” oluşturacak bir davranışa sebebiyet veren kişinin bu tehlikeyi engelleme yükümlülüğünün olduğu kuralı bu sorumluluğun temelidir⁵⁹. Fail, tehlikenin kaynağı kendisi olduğundan, bu sonucu önlemesi gerekmektedir⁶⁰.

Zarar ve tehlikenin önem teşkil ettiği bir diğer alan TCK m. 61 uyarınca cezanın belirlenmesidir. Ceza kanunlarında cezalar soyut olarak belirlenmiştir. Kanunda düzenlenen ilkelere göre bu soyut cezanın hâkim tarafından olaya uygulanarak somut olarak tespit edilmesi cezanın belirlenmesi (*la commisurazione della pena*) olarak tanımlanır⁶¹. TCK m. 61 uyarınca meydana gelen zarar ve tehlikenin ağırlığı somut cezanın belirlenmesinde dikkate alınacaktır. Bu zarar ve tehlike suçun oluşması için gerekli olan asgari zarar ve tehlike olarak kabul edilmemektedir⁶². Dolayısıyla suç tipinde düzenlenen farklı tehlike ve zararlar bu kapsamda ele alınacaktır. Burada önemli kıstas tüm bu zarar ve tehlikelerin fail tarafından öngörülebilecek nitelikte

⁵⁴ Grosso/Pelissero/ Petrini/Pisa, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, s. 223; Örneğin TCK m 278’de düzenlenen suçu bildirmeme suçu gerçek ihmali suçtur. Zira suç işlenmekte olan ve işlenmiş olmakla birlikte sebebiyet verdiği neticelerin sınırlandırılması hâlen mümkün olan bir suçun yetkili makamlara bildirilmemesiyle oluşmaktadır. Kanun koyucu herkese bir yükümlülük olarak belirtilen nitelikteki suçun bildirilmesi yükümlülüğünü yüklemiştir. Bilgi için bkz: Ümit Kocasakal, **Suç Bildirmeme Suçları**, İstanbul: Vedat, 2017, s. 77.

⁵⁵ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 331; Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 398.

⁵⁶ Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 398.

⁵⁷ İzzet Özgenç “İhmali Suç Teorisi”, **Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 25, sy. 4, 2021, s. 310.

⁵⁸ Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 398.

⁵⁹ Rahime Erbaş, **Türk Ceza Kanunu’nda Görünüşte İhmali Suçlarda Garantörlük**, On İki Levha, İstanbul, 2019, s. 440.

⁶⁰ Hakan Hakeri, “İhmali Suçlar”, **CHD**, C. 2, sy. 4, 2007, s. 159.

⁶¹ Marinucci/ Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penal**, s. 750; Berrin Akbulut, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10. Baskı, Ankara: Adalet, 2023, s. 1202.

⁶² İlhan Üzülmüş “Yeni Ceza Kanunu’nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **EÜHFD**, C. 10, sy. 3-4, 2006, s. 210; Irmak Koruculu, **Türk Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi**, Ankara: Seçkin, 2022; Artuk/ Gökçen/ Alşahin/ Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 973.

olmasıdır⁶³. Zarar ve tehlikenin ağırlığı, cezaya hükmolunurken alt sınırdan uzaklaşması sonucunu doğurmaktadır⁶⁴.

Örnek verilen bu durumların hepsi failden daha doğrusu onun kişiliğinden bağımsız olarak hareketin tehlikeliliğinden doğmakta ancak en nihayetinde korkulan bir durum ortaya çıkmaktadır⁶⁵. Tüm bu durumlarda “tehlike” kişiler için kullanılmamakta, bir durumdan ileri gelmektedir⁶⁶. Tehlikelilik olarak bahsedilen kavram ise en temelde “suçludan kaynaklanan tehlike”dir⁶⁷. Dolayısıyla “tehlike” bir suçun işlenme olasılığı olarak dış dünyaya yansıdığına, bu durum failden kaynaklanmakta ve tehlikelilikten (*la pericolosità*) bahsedilmektedir⁶⁸. Tehlikelilikte de tıpkı tehlike kavramında olduğu üzere suç işleme hususunda basit bir imkân değil, bir ihtimal söz konusudur⁶⁹.

2. Tehlikelilik

Tehlikelilik (*dangerousness, la pericolosità, la dangerousité*) tanımlanması kolay bir kavram olarak kabul edilmemektedir⁷⁰. Bunun bir sebebi kavramın, psikoloji, kriminoloji, hukuk gibi farklı disiplinlerde kullanılması, bir diğeri ise aynı disiplin içinde dahi farklı anlamlar taşıyabilmesidir⁷¹. Psikolojik, kriminolojik yaklaşımlarla açıklanması mümkün olduğu için bir değil, birden fazla “tehlikelilik” şekli ve

⁶³ Üzülmüş, “Yeni Ceza Kanunu’nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, s. 210-211. Örnek olarak cinsel saldırı suçunda mağdurun psikolojik durumunun bu olaydan etkilenmesi gösterilebilir.

⁶⁴ Akbulut, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1206.

⁶⁵ Riccio, **Responsabilità e Pericolosità nella Dottrina e nel Nuovo Codice Penale**, s. 115; Dell’orso, **Capacità a Delinquere a Pericolosità Sociale**, s. 70.

⁶⁶ Jean Floud, “Dangerousness and Criminal Justice”, **The British Journal of Criminology**, C. 22, sy. 3, 1982, s. 214.

⁶⁷ Martini’ye göre ise tehlike kötü bir şeyin meydana gelme ihtimali, tehlikeli ise o kötülüğü gerçekleştirecek kişidir. Bkz: Martini, **Essere Pericolosi Giudizi Soggettivi e Misure Personali**, s. 151.

⁶⁸ Riccio, **Responsabilità e Pericolosità nella Dottrina e nel Nuovo Codice Penale**, s. 115.

⁶⁹ Riccio, **Responsabilità e Pericolosità nella Dottrina e nel Nuovo Codice Penale**, s. 115.

⁷⁰ Avrupa Konseyi tarafından tehlikeli suçluları ele alan Tavsiye Kararı ve bu karara ilişkin açıklayıcı notta tehlikeliliğin hem hukuki hem de bilimsel açıdan belirsiz bir kavram olduğu vurgulanmıştır. Bkz: Recommendation CM/Rec(2014)3 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 February 2014 and Explanatory Memorandum, s. 19, <https://rm.coe.int/168070f0c6>, (Erişim Tarihi: 01.07.2024).

⁷¹ Örneğin, tehlikelilikle yakından bağlantılı olan tehlikeli suçlu kavramı hâkime ve infaz personeline göre de farklı anlamlara gelebilir. Bu doğrultuda hâkim bakımından suç işleme hususunda kararlılık gösteren, kamu güvenliği için bir tehdit oluşturan kişi tehlikeli suçluyken; infaz personeline suçlunun ceza infaz kurumunun kurallarına uyumu tehlikelilik tanımında daha belirleyici olmaktadır. Bkz: Mustafa Tören Yücel, “Ceza İnfaz Kurumlarında Tehlikeli Suçluların Tretmanı”, **İnfaz Hukukunun Sorunları**, Ankara: Goethe-Institut Ankara Başkent Üniversitesi, 2001, s. 222.

dolayısıyla tanımı olduğu savunulmaktadır⁷². Ancak, kavrama bağlanan hukuki sonuçlar ve bu sonuçların kişi özgürlüğü üzerinde doğrudan etkisi olması nedeniyle, tehlikelilik kavramının hukuki olarak tanımının yapılması, üstelik de ceza hukukunun özgürlüklere müdahalesi düşünüldüğünde kapsamın dar tutulması bir zorunluluktur. Dolayısıyla tehlikeliliğe ilişkin olarak yanıt bulunması gereken ilk mesele tehlikeliliğin ne olduğu, daha açık bir ifadeyle kimlerin tehlikeli olarak değerlendirileceğidir⁷³.

Türk hukukunda *Dönmezer* tehlikeliliğe ilişkin olarak hukuki ve kriminolojik ayrımın yapılması gerektiğinden yola çıkarak, kriminolojik açıdan tehlike hâli gösteren kişiyi antisosyal davranışlar gerçekleştirme ihtimali yüksek olan kimse olarak tanımlamıştır⁷⁴. *Artuk* da benzer şekilde tehlikeli olarak kabul edilen kimselerin gelecekte suç işleme ihtimali olan kişiler olduğundan bahsetmektedir⁷⁵. *Demirbaş* kavramı kişinin suç işlemeye ilişkin eğilimi olarak kabul etmektedir⁷⁶. *Erem*, tehlikelilik hâlini suç sayılan bir fiili işleyebilme durumu olarak tanımlamış, tehlikenin somut olması gerektiğini belirtmiştir⁷⁷. Eğer meydana gelme ihtimali, meydana gelmeme ihtimalinden yüksek ise tehlike somut ve muhtemel kabul edilmektedir⁷⁸. Tehlikelilik hâlinin tam tersi ise toplum hayatına yeniden uyum sağlama yeteneğidir⁷⁹. *Nuhoğlu* tehlikeliliği zararlı bir olayın gerçekleşme ihtimali olarak kabul etmiş, ceza hukuku anlamında tehlikeliliği de ceza normunun yeniden ihlaline ilişkin bir ihtimal olarak değerlendirmiştir⁸⁰. *Köni* de tehlikeli hâlin ancak kişinin suç işlemesiyle ortaya çıkan ve gelecekte de suç işleyeceği hususunda bariz bir ihtimal olduğu sonucuna ulaşmıştır⁸¹.

⁷² Sandy Ragnolo, Le traitement pénal de la Dangerosité, Droit. COMUE Université Côte d'Azur (2015-2019), 2016, yayımlanmamış doktora tezi, <https://theses.hal.science/tel-01448372>.

⁷³ Sulhi Dönmezer, “Tehlikeli Hâl Meselesi”, s. 181; Dönmezer’e göre tehlikeli hâl meselesine ilişkin tartışılması gereken ilk husus tehlikeli olarak kabul edilecek kişilerin tespitinin ne şekilde yapılacağıdır. Tehlikeliliğin hukuki niteliğinin açıklandığı bir başka eserde tehlike hâli, kişinin Ceza Kanununa aykırı fiiller işlemek hususundaki eğilimi olarak açıklanmıştır. Bkz: Dönmezer/Erman, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, C. III, s. 118.

⁷⁴ Sulhi Dönmezer, **Kriminoloji**, 8. bası, İstanbul: Beta, 1994, s. 369; Dönmezer’e göre bu hâl geçici ya da sürekli olabilir.

⁷⁵ Mehmet Emin Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, sy.1-2, 2008, s. 467.

⁷⁶ Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 684; Tehlike hâli hukuki bir kavram olup bu durumu dikkate alan kanunlar fail hakkında uygulanacak cezanın ağırlaştırılması, türünün değişmesi veya güvenlik tedbirinin cezaya eklenmesini öngörmektedir.

⁷⁷ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 28.

⁷⁸ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 28.

⁷⁹ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 31.

⁸⁰ Nuhoğlu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, s. 89.

⁸¹ Köni, “Kriminoloji”, s. 79-80.

Türk öğretisinde çeşitli yazarlarca, tehlikelilik hâli bir yaptırım çeşidi olan güvenlik tedbirleri kapsamında tanımlanmaktadır. Bu kapsamda tehlikelilik hâli güvenlik tedbirlerinin uygulanma koşulu olarak kabul edilmekte, tehlike teşkil eden kişiden toplumun korunması gerektiği vurgulanmaktadır⁸². *Hafizoğulları*, güvenlik tedbirlerini tekerrür tehlikesinden önce uygulanan tedbirler olarak kabul etmiş, buradaki tehlikeliliği mümkün ve muhtemel olarak tanımlayarak geleceğe yönelik bir yargı olduğunu vurgulamıştır⁸³. Anayasa Mahkemesi de benzer şekilde güvenlik tedbirlerine ilişkin tanım kapsamında tehlike hâline değinmiş ve tehlike hâlini güvenlik tedbirlerinin uygulanma koşulu olarak kabul etmiştir⁸⁴.

İtalyan hukukunda *Manzini*, tehlikeliliğin yeniden suç işleme ihtimali olduğunu, ancak bu ihtimalin basit bir şüphenin ötesinde olması gerektiğini savunmuştur⁸⁵. Florian da kriminolojik tehlikelilik olarak ifade ettiği kavramı başka bir suç daha işlemeye, ceza kanununa yeniden aykırı gelmeye yönelik bir eğilim olarak nitelendirmiştir⁸⁶. *Gramatica* tehlikeliliği bir kişi durumu olarak nitelendirmekte ve yazara göre bu kişi durumu yeni bir suç işleme ihtimaline karşılık gelmektedir⁸⁷. *Antolisei* de tehlikeliliğin bir kişi durumu olduğunu, ancak bunun ani bir karakter özelliğinden ziyade az ya da çok kalıcı olduğunu vurgulamaktadır⁸⁸. *Grispigni* tehlikeliliği bir kimsenin bir suçun faili olma hususundaki kapasitesi olduğunu ifade etmektedir⁸⁹. *Bettiol* ve *Mantovani* ise tehlikeliliği, İt.CK'da yer alan tanımdan yola

⁸² Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 572; Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. II-III, s. 604; Mahmut Koca /İlhan Üzülmmez, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 16. Baskı: Ankara: Seçkin, 2023, s. 652; Özbek/Doğan/Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 642.

⁸³ Zeki Hafizoğulları, “Emniyet Tedbirleri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 46, sy. 3, 1991, s. 46.

⁸⁴ AYM, E. 1970/42, K. 1971/30, T. 09.03.1971, Kararda ayrıca güvenlik tedbirlerinin tehlikelilik hâline yönelik olarak önleyici bir tepki göstermek amacı olduğundan bahsedilmektedir.

⁸⁵ Manzini, **Trattato di Diritto Penale Italiano**, C. III, s. 261; Manzini bunun yanı sıra tehlikeliliğin bir zarara sebebiyet verme ihtimali olan durumdan yani tehlikeden farklı bir kavram olduğunu vurgulamıştır. Tehlikelilik hâlinde aslında var olan tehlike uzak olarak kabul edilebilir zira burada gerçekleştirilmiş bir fiilden dolayı kaynaklanan zarar imkânı söz konusu değildir. Tehlikelilik sübjektif bir kişi durumuyken (*uno stato soggettivo*) tehlike objektif bir duruma (*una situazione obiettiva*) karşılık gelmektedir.

⁸⁶ Eugenio Florian, **Parte Generale del Diritto Penale**, 4. baskı, Milano: Vallardi, 1934, s. 319; Yazar tehlikeliliği bir kişi durumu (*lo stato personale*) olarak kabul etmektedir.

⁸⁷ Filippo Gramatica, **Principi di Difesa Sociale**, Padova: CEDAM, 1961, s. 109. Bu kişi durumu yeni bir suç işleme ihtimaline karşılık gelmektedir.

⁸⁸ Antolisei, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, s. 653, Antolisei bu durumun uzun bir süre devam etmesinin tehlikeliliğin doğasından kaynaklandığını ifade etmekle birlikte bunun “kalıcı” anlamına gelmeyeceğini vurgulamaktadır.

⁸⁹ Luigi Jiménez de Asúa, **La Pericolosità Nuovo Criterio Per Il Trattamento Repressivo e Preventivo**, Torino: Fratelli Bocca, 1923, s. 28; bu noktada tehlikeliliğin psikolojik bir bakış açısıyla bir kişi durumu daha açık bir tabirle bir kişinin ileride suça sebep olma olasılığını gösteren psikolojik durumu olarak açıklanabileceği ifade edilmiştir.

çıkarak şartları madde 133'te gösterilen bir kişi durumu olarak ele almaktadır⁹⁰. *Petrocelli* tehlikeliliği kanunun suç saydığı bir fiili işleme ihtimali olarak tanımlamıştır⁹¹. Ancak burada da tıpkı tehlike kavramında olduğu gibi basit bir imkândan bahsedilmez. Zira her suçlunun yeniden suç işlemesi imkân dahilindedir. Ancak bu onları “tehlikeli” olarak nitelendirmek için yeterli değildir. *Paterniti*'ye göre ise de tehlikelilik gelecekte suç işleme ihtimalini gösteren sübjektif bir varsayımdır⁹². Tüm bu açıklamalar doğrultusunda İtalyan öğretisi yönünden tehlikeliliğin genelde bir kişi durumu olarak kabul edildiği ve bu durumun yeniden suç işleme ihtimali olarak ele alındığı söylenebilir.

Anglo-Sakson öğretiye gelindiğinde ise; *Pratt*, tehlikeliliğin modern ceza hukukunda, ciddi/ağır kabul edilen suçları sürekli bir şekilde işleyerek toplumsal düzeni tehlikeye atan suçlular grubunu tanımladığını belirtmektedir⁹³. Scott, kavramı başkalarına yönelik ciddi zarar verme hususundaki eğilim olarak kabul etmektedir⁹⁴. Tehlikeliliğin şiddete eğilim olarak tanımlandığı da görülmektedir⁹⁵. Bu tanımlarda dikkat çeken, Anglo-Sakson öğretisinde genellikle işlenme ihtimalinin söz konusu olduğu suç tipine ilişkin bir özelleştirme yapılmasıdır.

C. Tanıma İlişkin Özellik Arz Eden Durumlar

Kavramın tanımında yer alan unsurlardaki belirsizlik tehlikelilik kavramıyla ilgili tereddüt yaratan durumdur. Tehlikelilik kişinin suç işleme ihtimali olarak ele alındığında, kavramı belirsiz ve ceza hukuku yönünden sorunlu hâle getiren bu ihtimalin derecesi ve nasıl belirleneceğidir.

⁹⁰ Giuseppe Bettiol/ Luciano Pettoello Mantovani, **Diritto Penale Parte Generale**, 12. Baskı, Padova: CEDAM, 1986, s. 970, Yazarlar tehlikeliliğin bir anormallik olarak tanımlanmaması gerektiğini vurgulamışlardır.

⁹¹ Petrocelli, **La Pericolosità Criminale e La Sua Posizione Giuridica**, s. 38; Yazar bu olasılığın tanımlanmasının kolay olmadığını vurgulamaktadır.

⁹² Filippo Paterniti, “Rilievo e Accertamento della Pericolosità Sociale”, **Psichiatria, Psicologia e Diritto**, sy. 2, Aralık 2009, s. 27.

⁹³ John Pratt, “Dangerousness and Modern Society”, **Dangerous Offenders Punishment and Social Order**, ed. Mark Brown/ John Pratt London: Routledge, 2000, s. 35.

⁹⁴ Scott, “Assessing Dangerousness in Criminals”, s. 128; Yazar aynı zamanda tehlikelilik durumunun kişinin kendisine de yönelmiş olabileceğini vurgulamaktadır.

⁹⁵ Christopher Slobogin “Dangerousness and Expertise”, **University of Pennsylvania Law Review**, C. 133, sy. 97, 1984, s. 103.

1. Suçun Niteliği ve Tehlikelilik

Tehlikelilik, failin yeniden suç işleme ihtimali olarak tanımlandığında, bu suç işleme ihtimalinin şiddet barındıran ya da ağır bir suça yönelik mi olduğu veya failin hâlihazırda işlemiş olduğu suçun da bu nitelikte olup olmadığına ilişkin bir özelleştirme yapılmamaktadır. Henüz ortada işlenmiş bir fiil söz konusu olmadığından, yüksek de olsa bir ihtimale dayalı olarak uygulanacak tedbirler yönünden bu ihtimalin ağır/ciddi bir suça ilişkin olması aranabilmektedir. Günümüzde de genellikle şiddet içeren suçları işleyen kimselerin ve cinsel suç faillerinin tehlikeli olarak kabul edildiği görülmektedir⁹⁶.

Avrupa Konseyi'nin tehlikeli suçlulara ilişkin Tavsiye kararında da böyle bir özelleştirmenin yapıldığı görülmektedir. Avrupa Konseyi tarafından tehlikeli suçlu ağır bir cinsel suç veya ciddi bir suçtan mahkûm olmuş (*very serious sexual or very serious crime*) ve daha sonra bu suçları işlemesi hususunda yüksek olasılık bulunan kişi olarak tanımlanmıştır⁹⁷. Konsey tarafından yeniden suç işleme ihtimalinin varlığı belirli suçlarla sınırlandırılmıştır. Zira ciddi zarara yol açabilme ihtimali dışındaki diğer zarar ihtimallerinden toplumun özgürlükler aleyhine korunmasında bir yarar görülmemektedir. Ancak Konsey'in bu Tavsiye kararının temel amacı suçluların haklarıyla kamu güvenliliğinin arasındaki dengenin özellikle önleyici tutuklama tedbiriyle bağlantılı alanlarda sağlanmasıdır⁹⁸. Dolayısıyla bu tarz bir özelleştirmenin ancak bu tedbire başvurulacağı hâllerde göz önüne alınması savunulabilir.

Karşılaştırmalı hukukta bazı ülke düzenlemelerini incelediğimizde tehlikeli suçlu tanımının normatif olarak belirli suçlarla sınırlı olarak daraltıldığı görülmektedir. İngiltere ve Galler 2020 Hüküm Verme Yasası (*Sentencing Act 2020*) 10. kısmının "Tehlikeli Suçlular" başlıklı 6. bölümün 308. maddesinde, kişilerin tehlikeli suçlu olarak kabul edilebilmesi için belirli suçları işleyerek topluma ciddi şekilde zarar vermesi ve yeniden zarar vermek hususunda önemli risk teşkil etmesi gerektiğinden

⁹⁶ Floud, "Dangerousness and Criminal Justice", s. 221, Slobogin, "Dangerousness and Expertise", s. 103. Karen Harrison, **Dangerousness, Risk and The Governance of Serious Sexual and Violent Offenders**, New York: Routledge, 2011, s. 18; Toplum nezdinde endişe uyandıran ve toplumda tehlikeli suçlu algısını oluşturan suçluların, ciddi şiddet suçlarının (kasten öldürme vb.) ve cinsel dokunulmazlığa karşı suçların (cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı) failleri oluşturmaktadır. Bu suç faillerinin cezalarını tamamen çekmeleri veya çeşitli alternatif yöntemlerle ceza infaz kurumundan salverilmeleri suç korkusunu tetiklemektedir. Bkz: Honor Figgis/Rachel Simpson, "Dangerous Offenders Legislation: An Overview", NSW Parliament Library Research Service, Briefing Paper No 14/97, 1997, s. 6.

⁹⁷ Recommendation CM/Rec(2014)3.

⁹⁸ Recommendation CM/Rec(2014), Explanatory Memorandum, s. 17.

bahsedilmiştir. Belirli suçlardan ne anlaşılması gerektiği yine aynı bölümde, şiddet içeren suç, cinsel saldırı ve terör suçları genişletilmiş hürriyeti bağlayıcı cezanın uygulanması (*extended determinate sentence*) bakımından önem arz etmektedir⁹⁹. Amerika Birleşik Devletleri'ne gelindiğinde genel olarak kavramın şiddet içeren yeni bir suç işleme hususundaki eğilim olarak tanımlandığı gözlemlenmektedir¹⁰⁰.

Tavsiye kararı ve karşılaştırmalı hukuktaki bu örnekler çerçevesinde özelleştirmenin “şiddet” içeren suçlar yönünden yapılması düşünülebilir. TCK’da şiddete ilişkin herhangi bir tanım yer almaz. Ancak kimi suç tanımlarında kavrama yer verildiği görülmektedir¹⁰¹. Şiddet, Dünya Sağlık Örgütü’nün tanımına göre bir kişi, grup ya da topluluğa karşı fiziksel güç veya tehdidin fiziksel zarar, ölüm, psikolojik zarar veya yoksunlukla sonuçlanma olasılığına yol açacak şekilde uygulanmasıdır¹⁰². Öğretide getirilen bir diğer tanım uyarınca da şiddet suçları insanın bedensel ya da psikolojik bütünlüğüne yönelik her türlü saldırıdır¹⁰³. Tehlikeliliğin şiddetle bağlantılı olduğu kabulü hâlinde, tehlikelilik değerlendirmesi ve buna bağlı tedbirlerin uygulanması ancak hayata, vücut dokunulmazlığına, cinsel dokunulmazlığa ve kişi hürriyetine karşı suç işlemiş kişiler yönünden mümkün olabilecektir. Bu noktada beyaz yaka suçlularının veya ekonomik suçluların tehlikeli olarak kabul edilip edilmeyeceği sorusu akla gelmektedir¹⁰⁴. Öncelikle belirtmek gerekir ki, ekonomik suçların zarar oluşturmadığı söylenemez, hatta genellikle mağdur sayısı diğer suçlara kıyasla

⁹⁹ Söz konusu ceza türü, mahkûmun ceza infaz kurumundan ayrılmasının ardından denetim altında tutulmasına imkân vermektedir. Bu denetim süresi; şiddet içeren belirli suçlar bakımından 5, yine kanun tarafından belirlenmiş cinsel suçlar bakımından 8 yıla kadar olabilmektedir. Bkz: Lewis Hazeldine, “Extended Determinate Sentences: A Review of the Practical Issues”, Sentencing Academy, 2024, s. 2 <https://www.sentencingacademy.org.uk/wp-content/uploads/2024/03/Extended-Determinate-Sentences-A-Review-of-the-Practical-Issues.pdf>, (Erişim Tarihi:10.11.2024).

¹⁰⁰ Jess Maghan, “Long-Term and Dangerous Inmates: Maximum Security Incarceration in the United States”, A Great Cities Institute Working Paper, Aralık 1996, s. 2; Nitekim suç korkusunu yaratan ve bireylerin kendisini güvende hissetmemesine neden olan suç olgusundan ziyade “şiddet” olarak görülmektedir. Bkz: Franklin Zimring/Gordon Hawkins, “Suçun Şiddetten Ayırılması”, **Suç Politikası**, çev. Füsun Sokullu Akıncı, ed. Yener Ünver, Ankara, Seçkin, 2006, s. 39

¹⁰¹ Örneğin TCK 102/4 *cinsel saldırı için başvuru ceza ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerinden biri olması hâlinde ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır*.

¹⁰² Tanım ve şiddetin türlere göre ayrımı için bkz: <https://www.who.int/groups/violence-prevention-alliance/approach> (Erişim Tarihi: 23.04.2023).

¹⁰³ Timur Demirbaş, “Şiddet Suçlarına Genel Bir Bakış”, **AÜHFD**, s. 3345.

¹⁰⁴ Floud, “Dangerousness and Criminal Justice”, s. 221; Beyaz yaka suçu (*white collar crime*) ve beyaz yakalı suçlu (*white-collar criminals*) deyimlerinden ne anlaşılması gerektiği hususu bu terimlerin 1940 yılında Sutherland tarafından kullanılmasından bu yana oldukça tartışılmıştır. Bu kavramlardan anlaşılması gereken en temelde iş insanları ve iş hayatında yer alan kişiler tarafından işlenen ekonomik yönü olan, mali suçlardır. Bkz: Sulhi Dönmezer, “Ekonomik Suçlar”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, sy. 7, 1985, s. 22-23; bizim de kabul ettiğimiz tanımıyla ekonomik suç; ekonominin genel düzenine ve bu düzenin kurumlarına zarar veren veya zarara uğrama tehlikesi yaratan suçlardır. Bkz: Asuman Aytekin İnceoğlu, “Ekonomik Suçlar”, **GSÜHFD**, C. 19, s. 1, 2020, s. 124.

çoktur¹⁰⁵. Yapıları gereği şiddet içermeyen bu suçları işleyenler normatif olarak tehlikeli olarak kabul edilmeyebilir. Ancak bu suçların meydana getirdiği zarar ve zarar tehlikesi, örgütlü suçla olan bağlantısı da düşüldüğünde genellikle birçoğu ciddi niteliktedir.

Şiddet yerine işlenen suçun ağırlığı göz önünde bulundurularak bir özelleştirilme yapılması akla gelebilir. İşlenen suçun ağırlığı cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır¹⁰⁶. Hukukumuzda işlenen suçun ağırlığıyla orantılı ceza öngörülmesi gerektiği kabul edilmiştir (TCK m. 3). Hâl böyleyken kişi hakkında henüz bir suç işlemeyen uygulanacak olan tedbir bakımından da böyle bir sınırlamanın yapılması isabetli görülmektedir. Bu durumda kanun koyucu sayma yöntemiyle belirli suçlar belirleyerek o suçları işleme ihtimali olanların “tehlikeli” olarak kabul edilebileceğini düzenleyebilir. Bunun haricinde asgari bir ceza miktarı öngörülerek “önemsiz” sayılabilecek birtakım suçların kapsam dışında bırakılması da sağlanabilir.

Avrupa Konseyi’nin Tehlikeli Suçlara İlişkin Tavsiye kararında devletlere tehlikeli suçlu tanımlamasının sınırlandırılması tavsiyesinde bulunulmuştur¹⁰⁷. Tehlikeli suçlara yönelik tedbirler, suçluların etkin bir şekilde denetlenmesini sağlayacak şekilde örgütlenmesini gerektiren bu sebeple de kolluk, mahkeme, denetimli serbestlik büroları gibi aktörlerin katılımını zorunlu kılan bir faaliyettir. Pratik gerekçeler bakımından da tehlikeli suçlu olarak kabul edilecek ve denetime tabi kılınacak suçluların normatif olarak küçük bir grup olarak tanımlanması daha isabetli olacaktır. Tehlikelilik beraberinde kişi hakkında bazı tedbirlerin uygulanmasını getirmiş olduğundan ciddi suçları işlemiş olanların ve buna benzer nitelikte bir suç işleme ihtimali bulunan kişilerin tehlikeli olarak nitelendirilmesi söz konusu tedbirlerin meşruluğunu da sağlayacaktır¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Şehnaz Cin Şensoy, “Ekonomik Suç Kavramı ve Ekonomik Suçların Kriminolojik Özellikleri”, **Galatasaray Üniversitesi Yayınları**, İstanbul, 2004, s. 832. Aytekin İncoğlu, “Ekonomik Suçlar”, s. 129; Ekonomik düzeni zarara uğrattıkları için, bu düzene tabi herkes işlenen fiilden dolayı olarak da zarar görür. Serbest piyasa ekonomisini benimseyen sistemlerde bu suçların varlığı oluşturdukları güvensizlik sebebiyle, yatırımdan kaçınılmasına da sebebiyet vermektedir.

¹⁰⁶ Andrew Von Hirsh/Nils Jareborg, “Gauging Criminal Harm: A Living- Standard Analysis”, **Oxford Journal of Legal Studies**, C. 11, sy. 1, 1991, s. 1; von Hirsh, Past or Future Crimes, s. 64.

¹⁰⁷ Recommendation CM/Rec(2014)3.

¹⁰⁸ Tom Sorell, “The Scope of Serious Crime and Preventive Justice”, **Criminal Justice Ethics**, C. 35, sy. 3, 164.

2. Tehlikeliliğin Derecesi

Ceza muhakemesinde mahkûmiyet hükmünün verilebilmesi için iddianamede gösterilen suçun fail tarafından işlendiğine ilişkin olarak hâkimde yüzde yüz oranında kanaat oluşması gerekmektedir¹⁰⁹. Ancak henüz gerçekleşmemiş bir yaşam olayına yönelik olarak mahkemelerin ve hatta teknoloji her ne kadar gelişse de algoritmaların kesin yanıt vermesi mümkün gözükmemektedir¹¹⁰. Tehlikelilik geleceğe ilişkin bir tahmini içerdiğinden hakkında kesin bir yargıya varmak mümkün değilse de kişinin suç işleyeceğine yönelik her ihtimale sonuç bağlanması da makul gözükmemektedir. Kişinin suç işleyeceğine yönelik bu ihtimalin belirli bir ağırlıkta olması gerekmektedir. *Köni*'ye göre tehlikeliliğin derecesi işlenen suçun ciddiyetine, icra şekline, sebeplerine ve suçlunun kişiliğine göre belirlenir¹¹¹.

Tehlikeli suçlulara ilişkin tavsiye kararında da müdahale edici ve kısıtlayıcı tedbirlerin riskin seviyesi ile orantılı olması gerektiği vurgulanmış, bunun yanı sıra riskin azaltılması için özgürlüğe en az müdahale eden yöntemin seçilmesi tavsiye edilmiştir. Tehlikeli suçlulara uygulanacak güvenlik tedbirlerini cezalardan ayıran noktalardan biri de budur. Cezaya işlenen fiilin ağırlığı doğrultusunda hükmolunurken, güvenlik tedbirleri işlenen fiile bir karşılık niteliği göstermediğinden tehlikelilik hâline orantılı olarak uygulanır¹¹². İt.CK m. 203'te de kanun koyucu tehlikeliliğin derecesi yönünden, basit bir imkânı değil, bir ihtimalin var olması gerektiğini kabul etmiştir¹¹³.

İngiltere ve Galler düzenlemesinde aranan “*significant risk*” tabiri tehlikeliliğin derecelendirilmesi noktasında hâkime takdir yetkisi vermektedir. Konuya ilişkin verilen *Pedley ve diğerleri* kararında “önemli” kavramının oldukça esnek olduğu ve bunun sayısal bir ölçüyle ya da meydana gelme ihtimalinin gelememe ihtimalinden daha yüksek olması gibi bir yargıyla ortaya konmaya çalışılmasının gereksiz olduğu ifade edilmiştir¹¹⁴. Bazı durumlarda risk düşük olsa da meydana gelebilecek zararın

¹⁰⁹ Veli Özer Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Baskı, Ankara, 2023, s. 711; Nur Centel/Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 21. Bası, İstanbul: Beta, 2022, s. 10.

¹¹⁰ ABD’de Chicago Üniversitesi Veri ve Sosyal Bilimler alanında çalışan bilim insanları tarafından hazırlanan bir algoritmanın gelecekte işlenecek suçları %90 doğruluk oranında tahmin ettiğine ilişkin gelişmeler için bkz: <https://biologicalsciences.uchicago.edu/news/features/algorithm-predicts-crime-police-bias> (Erişim Tarihi: 01.06.2023).

¹¹¹ Köni, “Kriminoloji”, s. 80.

¹¹² Mantovani, **Diritto Penale**, s. 828.

¹¹³ Giovanni Fiandaca/Enzo Musco, **Diritto Penale Parte Generale**, 8. Baskı, Torino: Zanichelli Edizione, 2019, s. 876.

¹¹⁴ *Pedley and others* (2009)EWCA Crim840 & 19.

ağır olması hâkimin bunu önemli bulmasını sağlayabilir. Bazen de risk ne kadar yüksek olsa da meydana gelebilecek zarar hafif nitelikteyse hâkimin buna önem vermemesi mümkün olabilecektir. Dolayısıyla gerçekleşme ihtimali kadar, bu ihtimalin neye ilişkin olduğu da önemlidir.

Tehlikelilik nasıl durağan bir kavram değilse tehlikeliliğin derecesi de böyledir. Suçlunun tehlikeliliğinin belirlenmesinin ardından bunu ortadan kaldırmak için uygulanacak tedbirlerle tehlikelilik zaman içerisinde azalabilir veya ortadan kalkabilir¹¹⁵.

D. Risk Kavramı ve Tehlikelilikle İlişkisi

Sözlük anlamları aynı olan “risk” ve “tehlike” kavramlarının ceza hukuku bakımından da sıklıkla eş anlamlı olarak kullanıldığı görülür¹¹⁶. Nitekim tehlikeli suçlulara ilişkin düzenlemelerde zaman zaman “risk değerlendirmesi”, “risk faktörleri”, “risk yönetimi” gibi kavramlarla karşılaşılabilir. Bununla birlikte risk kavramı da tıpkı “tehlike” kavramında olduğu gibi ceza hukukunda çeşitli alanlarda kullanılan “şemsiye” bir terimdir¹¹⁷.

Riskin sözlük anlamı zarara uğrama tehlikesidir¹¹⁸. Öğretide risk değerlendirmesi kişinin suç işleme ihtimali/potansiyelinin ölçülmesi olarak tanımlanmaktadır¹¹⁹. Bu noktada risk değerlendirmesi ile kişinin tehlikeliliğinin belirlenmesi aynı anlama gelmekte, ceza hukuku bağlamında risk kavramıyla ifade edilen husus kişinin yeniden suç işleme olasılığı olarak kabul edilmektedir¹²⁰. Tavsiye

¹¹⁵ Explanatory Memorandum, s. 24.

¹¹⁶ Peter Westen, “The Ontological Problem of “Risk” and “Endangerment” in Criminal Law”, **Philosophical Foundations of Criminal Law**, ed. R.A. Duff/ Stuart Green, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 306.

¹¹⁷ Ashworth/Zedner, **Preventive Justice**, s. 121; yazarlar bu duruma riskin kimi zaman araç kullanımı (*driving*) gibi riskli kabul edilen bazı eylemleri tanımlanmak için kimi zaman gelecekte yüksek suç işleme ihtimaline vurgu yapmak için kullanılmasını örnek vermektedir.

¹¹⁸ TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr>.

¹¹⁹ Christopher Slobogin, “Principles of Risk Assessment: Sentencing and Policing”, **Ohio State Journal of Criminal Law**, 15, sy. 2, 2018, s. 583; John Monahan/ Jennifer L. Skeem, “Risk Assessment in Criminal Sentencing”, **Annu. Rev. Clin. Psychol.** sy. 12, 2016, s. 493.

¹²⁰ Nitekim risk faktörleri olarak adlandırılan veriler failin ilerde suç işlemesi ihtimalini artıran karakteristik özellikleridir. Danielle Kehl/ Priscilla Guo/ Samuel Kessler, “Algorithms in the Criminal Justice Systems: Assessing The Use of Risk Assessments in Sentencing, Responsive Communities Initiative”, 2017, Berkman Klein Center for Internet & Society, **Harvard Law School**, s. 8; <http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:33746041>, (Erişim Tarihi: 24.04.2023).

kararına göre de risk, kişilere karşı ağır bir cinsel ya da şiddet içeren suç işleme hususundaki yüksek olasılıktır¹²¹.

Risk kavramına daha ziyade Anglosakson hukuk sistemi kapsamındaki düzenlemeler ve eserlerde rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra risk değerlendirme araçları (*risk assessment instruments-RAI*) bir tehlikeliliğin belirlenmesi yöntemi olan istatistiksel yöntem ve bununla bağlantılı olarak algoritma ve yapay zekâ teknolojileri ile daha sık kullanılmaktadır¹²². Tehlikelilik değerlendirmesi ya da yargısı hâkim tarafından gerçekleştirilen sezgisel yöntemi akla getirirken, daha matematiksel bir ifade olan risk ve bu bağlamda risk değerlendirmesi istatistiksel yöntemi akla getirmektedir. Bunun dışında riskin tehlike ve tehlikeli kavramlarının yerini almasının ona objektif bir nitelik vererek hesaplanabilir hâle getirmek, böylelikle tehlike kavramının sebep olduğu belirsizliği ortadan kaldırmak amacıyla olduğu savunulmuştur¹²³.

Floud ve Young ise risk ve tehlike kavramlarının ilkinin bir gerçeği, diğerinin ise bir görüşü karşılaşması bakımından ayrıldığını savunmaktadır¹²⁴. Yazarlara göre tehlike kabul edilemeyen risklerdir, biz bir zararın meydana gelme olasılığını ve bu zararın ağırlığını değerlendirir ve onu risk olarak tanımlarız. Ancak tehlikeye geldiğimizde ise kabul edilemeyecek düzeydeki riskleri değerlendirir ve bunlar için önleyici tedbirlere başvururuz. Dolayısıyla risk terimiyle bir şeyin gerçekleşme olasılığına odaklanılır, tehlikelilik kavramında ise onun ciddiliğine atıfta bulunulur¹²⁵.

Kanaatimizce tehlikeliliğin belirlenmesi ve risk değerlendirmesi kavramlarının her ikisi de suç işleme ihtimalinin tespit edilmesi anlamına gelmektedir. Bu değerlendirmenin sonucunda kişinin suç işleyeceğine yönelik güçlü bir ihtimalin varlığı hâlinde de kişi “tehlikeli suçlu” (*dangerous offenders*) olarak değerlendirilir. Daha önce bir suç işleyip işlemediğine bakılmaksızın herkes bakımından gelecekte bir

¹²¹ Tavsiye kararının tanımlar bölümünde *risk*, *risk assessment*, *risk management* kavramlarının kullanımı tercih edilmiştir.

¹²² Christopher Slobogin, “Assessing the Risk of Offending through Algorithms”, **The Cambridge Handbook of The Law of Algorithms**, ed. Woodrow Barfield, USA: Cambridge University Press, 2020.

¹²³ Deborah Lupton, **Il Rischio Percezione Simboli Culture**, Bologna: Il Mulino, 2003, s. 55 ve s. 100, Aktaran Pelissero, *Pericolosità Sociale e Doppio Binario*, s. 6.

¹²⁴ Jean Floud/ Warren Young, **Dangerousness and Criminal Justice**, London: Barnes & Noble, 1981, s. 198.

¹²⁵ Mike Nash, **Public Protection and the Criminal Justice Process**, Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 17.

suçun faili olmak imkân dahilindedir. Ancak bu ihtimalin yüksek olarak değerlendirildiği suçlular “tehlikeli” suçlulardır. Bu ihtimal toplumun güvenliği bakımından kabul edilemediği için de çeşitli mekanizmalarla tehlikelilik ortadan kaldırılmaya çalışılır¹²⁶.

E. Tehlikelilik ve Yer İlişkisi

Tehlikeliliğe ilişkin getirilen çeşitli tanımlar gerçek bir kişinin suç işleme ihtimaline dayanmaktadır. Coğrafi sınırları belirli bir çevrede gerçekleşebilecek suç işleme ihtimallerinin bu çerçevede ele alınıp alınamayacağına değinilmesi gerekmektedir. ABD’de Şikago Okulu¹²⁷ 1930’lu yıllarda suçla yer arasında ilişkiyi ortaya koymak adına çalışmalar yürütmüş ve bunun neticesinde Şikago eyaletinde bazı bölgelerle suç olgusu arasında doğrudan bağlantı bulmuşlardır¹²⁸. Çeşitli sebeplerle bazı bölgelerde suç olgusuna daha sık rastlanmaktadır. Bu kriminolojik gerçeğe dayanan suç önleme faaliyetleri kolluk tarafından gerçekleştirilmektedir.

Suç haritası teknolojisi olarak kabul edilen Coğrafi Bilgi Sistemi (*geographic information system*) en temel şekliyle bilgisayar temelli araçlardan oluşan ve coğrafi verileri analiz eden teknoloji olarak tanımlanmaktadır¹²⁹. “Bölge risk analizi” veya “tehlikeli alan analizi” olarak adlandırılan yazılımlarla kolluk görevlileri tarafından kişilere değil, bu coğrafi bölgelere yoğunlaşmaktadır¹³⁰. İngilizce olarak hot spot¹³¹ teriminin kullanıldığı ve Türkçe’ye sıcak nokta olarak tercüme edilebilecek alan, daha önce işlenen suçlar göz önünde bulundurularak elde edilen çeşitli istatistiksel verilerle

¹²⁶ Hukukumuzda aslında bu kabul tam zıttı olarak “izin verilen risk” kavramı ile karşılanmaktadır. Zira “izin verilen risk” kavramı birtakım hareketlerin risk göstergeleri de hukuka aykırı kabul edilmeyeceği olarak açıklanmaktadır. Ortada bir risk bulunmakla birlikte kanun koyucu çeşitli mülahazalarla risk oluşturan bu hareketlerin yapılmasına izin vermiştir. Bkz: Yener Ünver, **Ceza Hukukunda İzin Verilen Riskler**, İstanbul: Beta, 1998, s. 7; Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 334.

¹²⁷ İnsan davranışının çevre faktörünün etkisinin altında bulunduğunu ileri süren okul, toplumun insan davranışını etkilediği kabulüne dayanmaktadır. Füsün Sokullu-Akıncı, **Kriminoloji**, 15. bası, İstanbul: Beta, 2021, s. 149.

¹²⁸ Andrew Guthrie Ferguson, “Crime Mapping and the Fourth Amendment: Redrawing ‘High Crime Areas’”, **Hastings Law Journal**, C. 63, sy. 1, 2011, s. 108.

¹²⁹ Ferguson, “Crime Mapping and the Fourth Amendment: Redrawing ‘High Crime Areas’”, s. 109; Suç haritası oluşturmak için kullanılan veriler, suç tipi, olayın oluş yeri ve zamanı, alkol veya uyuşturucunun ya da ateşli silahların olaya dahil olup olmadığı, mağdur ve faillerin yaş ve cinsiyetleri olarak ifade edilmektedir. Bkz: Melissa Burgess, Understanding Crime Hotspot Maps, NSW Bureau of Crime Statistics and Research, issue paper 60, 2011, s. 1.

¹³⁰ İrmak Erdoğan, **Yapay Zekâ ve Profilleme Teknolojilerinin Ceza Muhakemesinde Kişisel Veri İşlenmesine Etkileri**, Ankara: Seçkin, 2022, s. 45.

¹³¹ Birden fazla suç mağduru olan ve suç mağduru olma riski taşıyan kimselerin de bu isimle tanımlanabileceğine yönelik açıklamalar için bkz: Füsün Sokullu-Akıncı/Selman Dursun, **Viktoloji**, 3. Bası, İstanbul: Beta, 2016, s. 264.

tespit edilen, suç işleme olasılığının yüksek olduğu, coğrafi açıdan oldukça dar bir kısma tekabül eden alanlardır¹³².

Bu sistemler günümüzün teknolojiyle bazı noktalar gösteren basit bir haritadan ziyade bir bölgeye ait detaylı analizleri verebilen araçlardır¹³³. Bugün ABD’de de bu yöntem suç soruşturması, analiz, planlama ve çeşitli idari düzenlemeler için polis teşkilatı tarafından kullanılmaktadır¹³⁴. Bu anlayış kolluk görevlilerinin sınırlı kaynaklarını, çoğunlukla suç problemini yaratan sınırlı bir çevreye yönlendirmesini sağlamaktadır¹³⁵. Belirli bazı suçların daha çok işlendiği çeşitli bölgelerde ise işlenen suç tipinin özelliği bu bölgenin neden suça yatkın olduğu sorularına verilecek yanıtlar ve bu yönde gerçekleştirilecek çalışmalar suçun önlenmesi için oluşturulacak politikalar bakımından faydalı olacaktır¹³⁶. Ancak suç haritası yönteminde kullanılan veriler, en nihayetinde bir bölgede geçmişte işlenen suçlardan elde edilmektedir. Dolayısıyla kolluk müdahalesinin daha fazla olduğu alanlar sıcak nokta olarak değerlendirilmekte bunun sonucunda da o bölgede durdurma, arama gibi tedbirler daha fazla uygulanmaktadır¹³⁷. Uygulanan bu tedbirler de sistemde bir veri olarak yer aldığından bölge sıcak nokta olarak değerlendirmeye devam etmekte ve böylece içinden çıkılamayan bir kısır döngü oluşmaktadır¹³⁸.

Her ne kadar tehlikelilik gerçek kişiden sadır olsa da bugün kolluk faaliyetleri çerçevesinde “tehlikeli bölgelerin” belirlenip bu alanlara özel olarak yoğunlaştıldığı görülmektedir. Ancak burada gerçekleştirilen faaliyet belirli bir kişinin tehlikeliliğinin öngörülmesinden ziyade bir coğrafi alanın suçla olan ilişkine yönelik bir değerlendirme ve önleyici kolluk faaliyeti niteliğindedir¹³⁹.

¹³² Cody W. Telep/Julie Hibdon, “Understanding and Responding to Crime and Disorder Hot Spots”, Problem-Oriented Guides for Police, Problems, Solving Tools Series, sy. 14, 2019, s. 4.

¹³³ Ferguson, “Crime Mapping and the Fourth Amendment: Redrawing ‘High Crime Areas’”, s. 109.

¹³⁴ Ferguson, “Crime Mapping and the Fourth Amendment: Redrawing ‘High Crime Areas’”, s. 109.

¹³⁵ Anthony A. Braga, “The Crime Prevention Value of Hot Spots Policing”, *Psicothema*, C. 18, sy.3, 2006, s. 630.

¹³⁶ Melissa Burgess, “Understanding Crime Hotspot Maps”, NSW Bureau of Crime Statistics and Research, Crime and Justice Statistics, sy. 60, 2011 s. 1.

¹³⁷ Erdoğan, **Yapay Zekâ ve Profillemeye Teknolojilerinin Ceza Muhakemesinde Kişisel Veri İşlenmesine Etkileri**, s. 46.

¹³⁸ Erdoğan, **Yapay Zekâ ve Profillemeye Teknolojilerinin Ceza Muhakemesinde Kişisel Veri İşlenmesine Etkileri**, s. 46; bu durum da örneğin ABD’de siyahilerin yaşadığı bölgelerin sürekli kolluk müdahalesine uğramasına sebebiyet vermiştir.

¹³⁹ Sıcak Nokta Polisliği; *polis kaynaklarının suç oranlarının yüksek olduğu yüksek olduğu bölgelerde yoğunlaştırılmasına dayanan modern suç önleyici tekniktir*. Bkz: Polis Akademisi Yayınları, Önleyici Polislik Tedbirleri, Rapor No:79, Ankara, 2022, s. 42, <https://cdn2.pa.edu.tr/Upload/Rapor/Dosya/onleyici-polislik-tedbirleri.pdf> (Erişim Tarihi: 31.10.2024).

F. Kavrama Yönelik Eleştiriler

Ceza hukuku suçun önlenmesi yolunda devletin elindeki en önemli vasıta hâlini almakla birlikte rahatlıkla devletin bireyler üzerinde baskı yaratmasına ve temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına yol açan bir yönünün de bulunduğu tartışılmaz bir gerçektir. Toplumun tehlikelere, tehlikeli suçlulara karşı korunması amacıyla ceza hukukunun özgürlükler aleyhine genişlemesi, cezalandırıcıdan çok önleyici bir görevi üstlenmesi çağımıza hiç de yabancı değildir¹⁴⁰. Bu sebeple tehlikeliliğin “tehlikeli” bir kavram olduğu ifade edilmektedir¹⁴¹. Zira “tehlikelilik” devletin elinde özgürlükler aleyhine bir vasıta hâlini alabilir¹⁴².

Ancak bu eleştiriler ceza hukuku bakımından yeni değildir. Bugün önleyici ceza hukuku ve politikaları bakımından mevcut olan eleştirilere aslında geçmişte de değinildiği görülmektedir¹⁴³. İtalyan hukukunda *Antolisei*, tehlikelilik değerlendirmesinde suçun ikinci planda kalması; yaptırımın belirlenebilmesi adına yargılamanın değişken ve belirsiz bir kavram olan failin kişiliğinin değerlendirilmesi üzerinde inşa edilmesi sebebiyle bu kavramı eleştirmektedir¹⁴⁴. Zira bu keyfiliğe yol açacaktır¹⁴⁵. Bir başka İtalyan hukukçu *Bettiol* “kişinin tehlikeliliği” kavramının bireyi devletin her türlü müdahalesine maruz bıraktığını söylemektedir¹⁴⁶. *Mantovani* tehlikelilik kavramının tümüyle ceza hukuku sahasından ayrılmaması gerektiği ancak yeniden ele alınması gerektiğini savunmaktadır¹⁴⁷. Belirli ağırlıktaki ya da birbiriyle benzer nitelikteki suçların işlenmesi ihtimalinin varlığı hâlinde tehlikelilik değerlendirmesi yapılmasını savunmaktadır¹⁴⁸.

¹⁴⁰ Tehlikeliliğe bağlı olarak uygulanan tedbirler kişi özgürlüğüne veya mülkiyet hakkına ilişkin sınırlamalar teşkil edebilmektedir. Domenico Pulitonò, **Diritto Penale**, 9. Baskı, Torino: G. Giapichelli Editore, 2021, s. 469.

¹⁴¹ S.H Shaw, “The Dangerousness of Dangerousness”, **Medicine, Science, and The Law**, C. 13, sy. 4, 1973, s. 269; P.D. Scott, “Assessing Dangerousness in Criminals”, **The British Journal of Psychiatry**, C. 131, sy. 2, 1977, s. 127.

¹⁴² Sulhi Dönmezer, “Tehlikeli Hal Meselesi”, **İÜHFİM**, C.10, sy. 1-2, 1944, s. 185.

¹⁴³ Yaptırımın suçlunun gösterdiği tehlike haline göre uygulanması gerektiği savunan pozitivist okul bu yönden eleştirilmiştir. Tehlike halinin kesin olarak belirlenmesinin imkânsız oluşu sebebiyle bu uğurda hâkime tanınacak takdir yetkisi keyfiliği sebebiyet verecek olması itiraz edilen noktadır. Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. I, s. 93.

¹⁴⁴ Antolisei, “Ceza ve Emniyet Tedbirleri”, s. 723.

¹⁴⁵ Antolisei, “Ceza ve Emniyet Tedbirleri”, s. 723.

¹⁴⁶ Bettiol, “Ceza Hukukunun İnsanileştirilmesi”, s. 949.

¹⁴⁷ Mantovani, **Diritto Penale**, s. 675.

¹⁴⁸ Mantovani, **Diritto Penale**, s. 677.

İtalya’da, sosyal tehlikeliliği ele alan maddenin yeniden düzenlenmesine yönelik girişimler de olmuştur. *Marco Pelissero*¹⁴⁹ tarafından 2017’de hazırlanan tasarıda Ceza Kanunu’nun 203. maddesinde değişiklik gerçekleştirilerek güvenlik tedbirlerinin genel bir tehlikeliliğin sonucu olmasından çok bu tedbirlerin uygulanabilmesi için daha nitelikli, özel bir tehlikelilik hâli aranması önerilmiştir¹⁵⁰. Bunun için de önceki işlenen suç ile sonraki suçun aynı türde olması veya suç tipleri yönünden bir özelleştirmeye gidilmesi tavsiye edilmiştir¹⁵¹. Bunun yanı sıra Tasarı, “tehlikeli olmama” şeklinde bir varsayıma sonuç bağlayarak üç yıla kadar hapis cezasını gerektiren suçlardan mahkûmiyet hâlinde de herhangi bir güvenlik tedbirine başvurmamayı öngörmüştür¹⁵².

Her ne kadar kişiler hakkında psikolojik bir sınıflandırmanın kıstası olmayı çağırıyor olsa da bugün pek çok ülkenin hukuk sistemi yönünden tehlikelilik hukuki bir kavramdır¹⁵³. Dolayısıyla devletlerin bu tanımları daraltması, kişi hak ve özgürlüklerine yönelik kısıtlamayı daha ağır nitelikteki suçların işlenme ihtimalini dikkate alarak gerçekleştirmesi mümkündür. Özellikle önleyici tutma gibi kişi hürriyetini bağlayıcı nitelikteki tedbirler bakımından böyle bir özelleştirme yapılması gereklidir.

¹⁴⁹ Komisyona başkanlık eden ünlü hukukçu Marco Pelissero’nun adıyla anılarak Pelissero Tasarısı olarak ifade edilmektedir. İlgili komisyon güvenlik tedbirleri, ceza infaz kurumlarındaki sağlık problemleri, tali ceza ile ilgili hususlar bakımından görevlendirilmiştir. Metnin genel gerekçesi ve madde teklifleri için bkz: Commissione Pelissero-Commissione per la Ridorma del Sistema Normativo delle Misure di Sicurezza Personali e dell’assistenza Anitaria in Ambito Penitenziario, Specie per la Patologie di Tipo Psichiatrico, e per la Revisione del Sistema delle Pene Accessorie, Bkz: https://www.giustizia.it/cmsresources/cms/documents/Pelissero_relazione_articolato_19lug2017.pdf. (Erişim tarihi:20.10.2024).

¹⁵⁰ Lauro Notaro, “Accertamento e Trattamento Della Pericolosità Sociale: Una Storia di Supplenze”, **Malattia Psichiatrica e Pericolosità**, Ed. Marco Bevilacqua/Laura Notaro, vd., Torino: G. Giappichelli Editore, 2012, s. 124.

¹⁵¹ Notaro, “Accertamento e Trattamento Della Pericolosità Sociale”, s. 124.

¹⁵² Notaro, “Accertamento e Trattamento Della Pericolosità Sociale”, s. 125.

¹⁵³ Robert G. Zannata, Risk of Violent Recidivism: A Comparison of Dangerous and non Dangerous Offenders, Simon Fraser University in the Department of Psychology, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 1996, s. 1, <https://core.ac.uk/download/pdf/56371428.pdf> (Erişim Tarihi:06.11.2024)

II. Kavramın Ceza Hukuku Tarihçesindeki Yeri

A. 19. Yüzyıl Öncesi Tehlikelilik Kavramı

Tehlikelilik durağan bir kavram değildir, yıllar içinde değişik anlamlara gelmiştir¹⁵⁴. Özellikle 19. yüzyıl öncesi dönem için tehlikeliliğin tarihçesinin tehlikeli gruplara yönelik bir perspektifle ele alınması mümkündür. Ortaçağ Avrupa'sında çeşitli kadınların “cadı” olarak yaftalanması buna örnek olarak gösterilmektedir¹⁵⁵. Geçmiş yıllarda özellikle fakir kişilerin zenginlere göre tehlikeli ve suça daha yatkın olarak görüldüğü değerlendirilmektedir¹⁵⁶. Birleşik Krallık'ta 13. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar serserilerin ve dilenciler toplum bakımından “tehlike” olarak görülmekteydi¹⁵⁷. Kimlerin tehlikeli suçlu olarak kabul edileceğine ilişkin bir liste 1597 tarihinde, Elizabeth döneminde yürürlüğe giren Kanunda karşımıza çıkmaktadır¹⁵⁸. 18. ve 19. yüzyılda tehlikeli olarak görülen kişiler arasında otoriteye karşı baş kaldıranlar da yer almaktadır¹⁵⁹. Dolayısıyla bu anlamda tehlikeli olarak kabul edilenler güce karşı başkaldıranlardır. Tehlikeliliğin bir kavram olarak ele alınması ise pozitivist okul ile birlikte olmuştur. Ancak tarihsel gelişim içinde bunun kanuni metinlere yansımaları ilk olarak *Carl Stoss* tarafından hazırlanan 1893 tarihli İsviçre Ceza Kanunu Ön Tasarısı'nda olmuştur¹⁶⁰. Pozitivist okula kadar tehlikelilik bir “kavram” olarak ele alınmamış, münferit bazı gruplar tehlikeli olarak nitelendirilerek bu gruplara yönelik tedbirlere başvurulmuştur.

¹⁵⁴ Lucia Zedner “Fixing the Future? The Pre-emptive Turn in Criminal Justice”, **Regulating Deviance: The Redirection of Criminalisation and the Futures of Criminal Law**, ed. Bernadette McSherry / Alan Norrie / Simon Bronitt, Oxford: Hart Publishing, 2009, s. 37.

¹⁵⁵ Ysabel Rennie, **The Search for Criminal Man**, Lexington Books, ABD, 1978, s. 4.

¹⁵⁶ Rennie, **The Search for Criminal Man**, s. 4; Antik zamanlardan beri *fakirlik suçun anasıdır, zenginlik nasıl bilgeliğin anasıysa fakirlik de suçun anasıdır* şeklinde çeşitli özdeyişler bu fikri ifade etmek için kullanılmışlardır.

¹⁵⁷ Rennie, **The Search for Criminal Man**, s. 5.

¹⁵⁸ Rennie, **The Search for Criminal Man**, s. 6; Harrison, **Dangerousness, Risk and the Governance of Serious Sexual and Violent Offenders**, s. 18. Serserilik Yasası olarak Türkçe'ye tercüme edilebilecek *Vagabond Act* ile tehlikeli olmak serseriler, dilenciler, yabancılar hatta gezginler bu gruptan kabul edilmiştir.

¹⁵⁹ Demirbaş, 19. yüzyılda tehlikeli olarak yaftalanan kişileri gençler, yeri belli olmayan akıl hastaları ve mala yönelik itiyadi suç işleyen kişiler iken 20. yüzyılda batı ülkelerinde tehlikeli suçlu olarak ele alınan kişilerin şiddet ve cinsel suç failleri, diğer ülkelerde ise siyasi muhalifler, ekonomik ve çevre suçu failleri olduğu değerlendirmektedir. Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 283; bu anlayış günümüzde Çin bakımından halen geçerliliğini korumaktadır. Zira aktivistler ve karşı devrimciler tehlikeli suçlu olarak görülmektedir. Bkz: Edward J. Epstein/Simon Hing-an Wong, “The Concept of “Dangerousness” in The People's Republic of China and Its Impact on the Treatment of Prisoners”, **The British Journal of Criminology**, C. 36, sy. 4, 1996, s. 475.

¹⁶⁰ Mehmet Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, Ankara: Adalet, 2020, s. 177.

B. 19. Yüzyıl Tehlikelilik Kavramı

1. Klasik Okul

Tehlikeliliğin pozitivist okulda ne anlama geldiğini açıklamadan ve görüşlerine yer vermeden önce, bu okulun çatışma içinde olduğu klasik okulun görüşlerini ele almak gereklidir. Eklektik öğreti, telifçi akım adı verilen fikir akımı ceza hukuku tarihinde toplumsal fayda ve adalet düşüncelerinin birleştiren akım olarak kabul edilmektedir¹⁶¹. Bu okul, ceza vermenin esasını her iki görüş arasında bir uzlaşma sağlayarak açıklamaya çalıştığından uzlaştırmacılar olarak da nitelendirilmiş ve daha sonraları bu öğreti klasik okul ismini almıştır¹⁶². Bununla birlikte klasik okulun ilk temsilcisini Beccaria olarak kabul eden görüşler bulunmakla birlikte¹⁶³, toplumsal fayda görüşünü dışlayarak *Kant*'ın adalet teorisini klasik okul kapsamında kabul eden görüşler de bulunmaktadır¹⁶⁴. Ancak bu düşünce akımlarının ortak noktası yaşadıkları devrin ceza anlayışını ağır şekilde eleştirmeleri ve Aydınlanma Çağı'nın ürünü olmalarıdır¹⁶⁵.

Toplumsal sözleşme görüşünün önemli temsilcilerini *Rousseau*, *Fichte*, *Hobbes*, *Grotius* oluşturmaktadır¹⁶⁶. Görüş; ceza vermenin esasını toplumsal sözleşme fikrine dayandırmakta, kişinin şahsi öç alma hakkını toplumsal sözleşmenin tarafı olmakla kaybetmiş olduğunu savunmaktadır¹⁶⁷. Devletin ceza vermek hakkı bu sözleşmeye dayanmaktadır. *Rousseau* "Toplum Sözleşmesi" isimli eserinde insanların özgür olarak doğduğunu ancak canını, malını korumak için bir sözleşmeyle toplum hâline geldiğini ifade etmektedir¹⁶⁸. Yazar ölüm cezasına yönelik fikirlerini belirtirken de bir

¹⁶¹ Taner, *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, s. 32; Dönmezer/Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. I, s. 59, önemli temsilcileri arasında *Rossi*, *Ortalan*, *Carrara*, *Romagnosi*, *Carmignani*'nin bulunduğu bu öğretide yazarlar arasında iki görüşün uzlaştırılması hususunda birlik bulunmakla birlikte bunun ne şekilde gerçekleşeceğine yönelik fikir ayrılıkları bulunmaktadır.

¹⁶² Dönmezer/Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. I, s. 59-61; bu görüşler bir okul ve öğreti düşünülerek ortaya konulmamış bilakis ilgili yazarlara bu ismi veren pozitivist öğreti olmuştur.

¹⁶³ Devrim Aydın "Ceza Hukukunda Okullar", *CHD*, C. 6, sy. 15, 2011, s. 48.

¹⁶⁴ Grispigni, *Diritto Penale Italiano*, C. I, Milano: Dott. A. Giuffrè Editore 1952, s. 69.

¹⁶⁵ Dönmezer/Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. I, s. 49-50; Yazarlar yeni zamanlar ceza hukuku dönemi olacak adlandırdıkları bu dönemi ceza öğretilerinin bolluğuyla açıklamakta, 18. yüzyıldan önce başlayan felsefe hareketlerinin etkisini bu dönemim önemli bir özelliği olarak kabul etmektedir.

¹⁶⁶ Taner, *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, s. 24; Bununla birlikte Rousseau toplumsal sözleşmeyi tarihi bir gerçeklik değil, gelecek için bir ideal olarak ele almaktadır. Bkz: Dönmezer/Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. I, s. 55.

¹⁶⁷ Florian, *Parte Generale del Diritto Penale*, s. 68.

¹⁶⁸ Jean-Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, çev. Vedat Günyol, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, s. 14.

kimseyi öldürerek toplumsal sözleşmeye aykırılık eden kişinin kendisinin öldürülmesine razı olduğunu vurgulamıştır¹⁶⁹. *Fichte* de benzer şekilde her kim ki sosyal sözleşmeyi kasten ya da dikkatsizlik sonucu ihlal ederse, bu kişinin vatandaşlığa bağlı haklarını kaybedecek olduğundan bahsetmektedir¹⁷⁰. Sözleşme görüşüne getirilen en büyük eleştiri tarihte insanlar arasında böyle bir sözleşmenin var olduğuna dair hiçbir kanıtın bulunmamasıdır¹⁷¹.

Toplumsal fayda teorisine geldiğimizde¹⁷² en önemli temsilcisini oluşturan hiç şüphesiz *Cesare Beccaria*'dır. Öğretide, Suçlar ve Cezalar (*Dei Delitti e Delle Penne*) isimli eseri klasik okulun bir manifestosu olarak değerlendirilmektedir¹⁷³. Bu büyük eseri kaleme aldığı henüz 26 yaşında olan *Beccaria*, içinde yaşadığı dönemin insanlık dışı ceza uygulamalarını eleştirmektedir¹⁷⁴. Cezanın amacının içinde suç işleme hususunda istek taşıyan insanları korkutup onları suçtan uzaklaştırmak olduğunu savunan *Beccaria* bunun sağlanabilmesi adına cezanın infazının da aleni olarak gerçekleştirilmesi gerektiği görüşündedir¹⁷⁵. *Beccaria* eserinde ceza yargılamalarının nasıl olması gerektiğine dair pek çok görüş ileri sürmüş ve suçun önlenmesi için gerekli olan en önemli hususu cezanın hızla, vakit kaybetmeksizin uygulanması olarak kabul etmiştir¹⁷⁶. Suç ile ceza arasında adalete uygun bir oran bulunması gerektiğini savunan *Beccaria* böylelikle hem suçlu üzerinde daha az tahrip yaratılacağını hem de toplumun zihninde en kuvvetli ve devamlı etkiyi bırakacağını savunmaktadır¹⁷⁷. Cezanın verdiği azabın, suçlunun suç neticesinde elde edeceği faydayı aşması yeterlidir, bu sınırı aşan bir ceza faydasızdır¹⁷⁸.

¹⁶⁹ Rousseau, **Toplum Sözleşmesi**, s. 32; Rousseau ayrıca ağır suçlar işleyen kişinin topluma başkaldırmış olduğunu bu sebeple de yurttaş değil fakat düşman olduğunu kabul etmektedir.

¹⁷⁰ Florian, **Parte Generale del Diritto Penale**, s. 68.

¹⁷¹ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 25.

¹⁷² *Beccaria* her ne kadar faydacı görüşü savunan yazarlar arasında değerlendirilse de eserinde "toplumsal bir sözleşmenin" varlığını da kabul etmektedir. Yazar kişilerin toplumu oluşturmak için hürriyetlerinden vazgeçtiklerini ve kanunların da tek başına yaşayan insanların hangi şartlarda birleşerek toplumu oluşturduklarını gösteren belge olduğunu ifade etmektedir. *Beccaria*, Suçlar ve Cezalar yahut Beşeriyetin Mecellesi, çev. Muhittin Göklü, İstanbul: Uğur Basımevi, 1950, s. 136; Benzer görüş için bkz: Aydın, "Ceza Hukukunda Okullar", s. 49.

¹⁷³ J.M. Canals, "Classicism, Positivism and Social Defense", **Journal of Criminal Law and Criminology**, C. 50, sy. 6, 1960, s. 543.

¹⁷⁴ Canals, "Classicism, Positivism and Social Defense", s. 543.

¹⁷⁵ *Beccaria*, **Suçlar ve Cezalar**, s. 188.

¹⁷⁶ *Beccaria*, **Suçlar ve Cezalar**, s. 205.

¹⁷⁷ *Beccaria*, **Suçlar ve Cezalar**, s. 220. Yazar aynı zamanda cezanın dehşetli oluşunun suçlunun cezadan kurtulmak için çok daha fazla çaba sarf etmesine ve bunun neticesinde birçok suçun işleneceğinin savunmaktadır.

¹⁷⁸ *Beccaria*, **Suçlar ve Cezalar**, s. 221. İnsanların hareketlerini kendileri için belirsiz olan kötülöklere değil, öğrendikleri kötölöklere göre tayin ederler. *Beccaria* aynı gerekçe ile belirli istisnaların haricinde ölüm cezasına da karşı çıkmaktadır. İnsan zihninde en büyük etki yaratanın cezanın şiddetinden ziyade

Beccaria idam cezasının uygulanmasını yeni bir suçun işlenmesi olarak görmekte bunun yerine müebbet hapis cezasına mahkûm edilen kişinin hayatını uzun ve devamlı bir ibret olarak değerlendirmektedir¹⁷⁹. Yazar eserinde cezanın genel önleme fonksiyonu üzerinde sıklıkla durmaktadır. Müebbet hapis cezasını buna şahit olanlar nezdinde dehşet ve korku verici olması sebebiyle savunmaktadır¹⁸⁰. Yazar toplumun huzurunu bozan, kanunlara uymak istemeyen bireylerin toplumdan soyutlanmaları yani sürgün edilmeleri gerektiğini ifade etmektedir¹⁸¹. Her ne kadar pozitivistlerin ifade ettiği anlamda ve şekilde bir tehlikelilik ya da tehlikeli suçlu kavramından bahsetmemiş olsa da toplumu sürekli olarak endişeye sürükleyen, adalete karşı daima cephe almış kişilerin sürgün cezasına çarptırılmasına imkân veren kanunların olması gerektiğini belirtmiştir¹⁸². Bunun dışında *Beccaria* failin ilk defa itham ediliyor olması ile mükerrir olması arasında fark gözeterek ilki yönünden sürgün cezasına hükmedilebilmesi için daha kuvvetli sebepler olması gerektiğini vurgulamıştır¹⁸³. *Beccaria* bunun yanında suçların önlenmesine ilişkin çeşitli fikirlere yer vermiştir. Yazara göre kanunların sadeleştirilip onların toplum nezdinde sevilmesi sağlanmalı ve bireyler kanunların savunucuları hâline getirilmelidir¹⁸⁴. Bunun haricinde yazar çocuklara verilecek terbiyenin önemine de dikkat çekmektedir¹⁸⁵.

Faydacı olarak adlandırılan bir diğer önemli düşünür de *Bentham*'dır. *Bentham*'a göre cezanın amacı onun fayda sağlamasıdır. Cezayı acı verici bulmakta ancak daha acı verici olacak diğer eylemlerin önlenmesi adına onu gerekli bulmaktadır¹⁸⁶. *Bentham*'a göre cezalar hem kişinin yeniden suç işlememesine hem de toplumdaki diğer kişiler üzerinde korkutucu etki yaratarak genel önlemeye hizmet etmektedir¹⁸⁷. Ancak cezaların genel önlemeyi sağlayabilmesi için, cezanın

uzunluğu olduğunu savunmaktadır. Ömür boyu sürecek bir cezaya mahkûm edilme fikrinin bir anlık ölüm korkusundan daha kuvvetli olduğuna işaret etmektedir. Bkz: s. 229

¹⁷⁹ Beccaria, **Suçlar ve Cezalar**, s. 232.

¹⁸⁰ Beccaria, **Suçlar ve Cezalar**, s. 233.

¹⁸¹ Beccaria, **Suçlar ve Cezalar**, s. 251.

¹⁸² Beccaria, **Suçlar ve Cezalar**, s. 251. Eserinde suçta ve cezada kanunilik ilkesini savunup işkence yönteminin bir delil olarak kullanılmaması gerektiğini vurgulayan ve masumiyet karinesine de değinen Beccaria'nın büyük ihtimalle suçlu olduklarına inanılmakla birlikte kendilerini mahkûm edecek ölçüde deliller bulunmayan kişiler hakkında da sürgün cezasının uygulanmasını savunması dikkat çekicidir.

¹⁸³ Beccaria, **Suçlar ve Cezalar**, s. 251.

¹⁸⁴ Beccaria, **Suçlar ve Cezalar**, s. 405.

¹⁸⁵ Beccaria, **Suçlar ve Cezalar**, s. 413.

¹⁸⁶ Gilbert Geis, "Pioneers in Criminology VII-Jeremy Bentham (1748-1832)", **Journal of Criminal Law and Criminology**, C. 46, sy. 2, 1955, s. 166.

¹⁸⁷ Dolayısıyla *Bentham* cezanın özel önleme fonksiyonunu da göz ardı etmemektedir. Ona göre cezalar bazen de suçlunun uslanmasını ve yeniden suç işlememesini de sağlar. Ancak cezanın asıl etkisi ve

miktarının, suçlunun suç işlemek suretiyle elde edeceği yarardan fazla olması gerekmektedir¹⁸⁸. Bir diğer faydacı yazar olarak kabul edilen *Feuerbach* da cezanın genel önleme fonksiyonu üzerinde durarak cezanın hukuka aykırı eğilimleri olan kişileri korkutarak suç işlenmesini önlemeye hizmet ettiği görüşünü savunmuştur¹⁸⁹. Yazar, 1880 yılında kaleme aldığı eserinde “tehlikeliliği” ise kanunu ihlal etmeye yönelik kişi özelliği olarak tanımlamıştır¹⁹⁰. Klasikler arasında tehlikeliliğin tanımını yapmış olan tek filozof olarak görülmektedir¹⁹¹.

En önemli temsilcisini *Kant*’ın oluşturduğu mutlak adalet teorisine göre ise ceza adalete uygun olduğu için uygulanmalıdır. Bu sebeple ceza verilmesinde hiçbir yarar olmasa dahi kişi, yaptığı kötülüğün kefaretinin çekmelidir¹⁹². Ceza başka herhangi bir yarar için araç olarak görülemez, zira ceza başlı başına bir amaçtır¹⁹³. Bu sebeple toplum kendi arzusu ile artık bir arada olmamaya karar verse yani dağılsa dahi, hakkında idam hükmü verilmiş kimsenin cezası sırf adalet gereği yine de infaz edilmelidir¹⁹⁴. *Kant*’ın cezanın esasına ilişkin bu görüşünün eski zaman ceza hukuku dönemlerine ait olan kefaret teorisiyle aynı anlama geldiği ifade edilmektedir¹⁹⁵.

Klasik okul¹⁹⁶ irade serbestisi esasını benimsemiştir ve bu sebeple manevi sorumluluğu kabul etmektedir¹⁹⁷. Bu durumda ceza ancak kusur yeteneğini haiz kimselere uygulanabilecek yani ceza hukukunun yasaklamış olduğu bir normu işlemeyebilecekken işlemeyi tercih eden kişilere uygulanabilen bir yaptırım olarak

işlevi başkalarını korkutarak onların suç işlemesini engelleme yani genel önlemedir. Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 29; Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 87.

¹⁸⁸ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 29; Zira *Bentham*’a göre hür ve akla sahip olan suçlu soğukkanlılığıyla bu hesabı yapabilecek niteliktedir. Aynı bir iktisatçı gibi suçtan elde edeceği yarar ile uğrayacağı zararın karşılaştırmasını yapar.

¹⁸⁹ Ayhan Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. I, İstanbul: Beta, 1991, s. 65; Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 88.

¹⁹⁰ Dell’Osso, **Capacità a Delinquere e Pericolosità Sociale**, s. 71.

¹⁹¹ Dell’Osso, **Capacità a Delinquere e Pericolosità Sociale**, s. 71; ancak “tehlikelilik” *Feuerbach* tarafından üzerinde çok durulan bir kavram olmamıştır.

¹⁹² Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 30; Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 88.

¹⁹³ Grispigni, **Diritto Penale Italiano**, C. I, s. 70.

¹⁹⁴ Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. I, s. 65.

¹⁹⁵ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 31.

¹⁹⁶ Zanardelli Kanunu olarak da adlandırılan 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu klasik okulun bir tam bir yansıması olarak kabul edilmektedir. İlgili kanun döneminin getirdiği politik ve kültürel havaya uygun olarak suçlunun kişiliğinden ziyade devlete karşı bireyin korunmasına yönelmiş liberal bir sistemin ürünü olarak değerlendirilmektedir. Enzo Musco, **La Misura di Sicurezza Detentiva Profili, Storici e Costituzionali**, Milano: Dott. A. Giuffrè Editore, 1978, s. 7.

¹⁹⁷ Somay Tümerkan, “Klasik, Pozitivist Okullarda ve Toplumsal Savunma Hareketinde Ceza Sorumluluğunun Esası”, **İÜHFİM**, C. 48, sy. 1, 1983, s. 52; Sulhi Dönmezer, “Ceza Sorumluluğunun Esası Bakımından Klasik Teori ve Teorinin Karşılaştığı İtirazlar”, **İÜHFİM**, C.11, sy. 3-4, 1945, s. 65; Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 33.

karşımıza çıkacaktır¹⁹⁸. Klasik okulun toplumun korunması ve kişi özgürlüğü arasındaki dengede, bu okulu oluşturan yazarların içinde yaşadığı toplumsal ve siyasi çerçeve de göz önünde bulundurulduğunda, kişisel özgürlüklerden yana bir tavır aldığı söylenmektedir¹⁹⁹. Klasik okul suçludan ziyade suçu esas almakta, suç ile ceza arasında suçun ağırlığı ve vermiş olduğu zararın göz önünde bulundurulduğu failin kusuruyla orantılı ceza verilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır²⁰⁰. Öğretide klasik okulun tehlikelilik kavramına yabancı olmadığı savunulmaktadır²⁰¹. Ancak söz konusu durum hırsızlık suçunda şiddetin kullanılması, tasarlayarak insan öldürme gibi durumlarda ve cezanın ağırlaştırılması şeklinde olmuştur²⁰². Yani daha ziyade fiilin işlenme şekli önem arz etmiştir.

2. Pozitivist Okul

Pozitivist okul mensupları, suçluya pozitif bilimlerin araştırma metotlarıyla yaklaşmış ve irade serbestini kabul etmeyerek suçun belirli bazı koşulların sonucunda ortaya çıkmış olduğunu savunmuşlardır²⁰³. Bu okula göre, toplumsal savunma cezalandırmanın amacıdır²⁰⁴. Suçtan ziyade suçluya odaklanan pozitivistler suçluyu “anormal” bir insan olarak ele almışlardır²⁰⁵. Klasik okulla pozitivist okul arasındaki bir görüş farklılığı da bu bakış açısından kaynaklanmaktadır. Klasik okul az sayıdaki istisna dışında her bireyin “normal” bir insanın sahip olduğu zekâ ve duygulara sahip olduğu kabulünden yola çıkmaktadır²⁰⁶.

Pozitivistlere göre suç belirli koşulların sonucunda meydana gelen ve suçlunun tehlikeliliğini ortaya koyan doğal bir hadisedir²⁰⁷. Dolayısıyla pozitivistler

¹⁹⁸ Dönmezer, “Cezai Sorumluluğun Esası Bakımından Klasik Teori ve Teorinin Karşılaştığı İtirazlar”, 69.

¹⁹⁹ Dönmezer, “Cezasi Sorumluluğun Esası Bakımından Klasik Teori ve Teorinin Karşılaştığı İtirazlar”, s. 66.

²⁰⁰ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 33; İlhan Üzülmöz, “Ceza Sorumluluğunun Esası ve Cezalandırmanın Amacına Dair Düşünce Hareketleri (Ceza Hukukunda Okullar Mücadelesi)”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, sy.1-4, 2001, s. 270.

²⁰¹ Giuseppe Dell’Osso, **Capacità a Delinquere e Pericolosità Sociale**, Milano: Dott A. Giuffrè Editore, 1985, s. 71.

²⁰² Dell’Osso, **Capacità a Delinquere e Pericolosità Sociale**, s. 71.

²⁰³ Dönmezer/Erman, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, C. I, s. 88.

²⁰⁴ Marc Ancel, **Social Defence a Modern Approach to Criminal Problems**, çev. J. Wilson, London: Routledge, 2001, s.14.

²⁰⁵ Francesco Antolisei “Ceza ve Emniyet Tedbirleri” **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, çev. Yılmaz Günel, C. 20, sy. 02, 1965, s. 716.

²⁰⁶ Gina Lombroso Ferrero, **Criminal Man According to the Classification of Cesare Lombroso**, New York: G.P. Putnam’s Sons, 1911, s. 4.

²⁰⁷ Köni, “Ceza Hukukunda Tenkil ve Önleme Meselesi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 1, sy. 1, 1943, s. 49.

deterministtir. Tehlikeliliğin belirlenmesi için suçlu üzerinde etkili olan biyolojik ve çevresel faktörlerin değerlendirilmeye tabi kılınması gerekmektedir²⁰⁸. Pozitivist düşüncede bazı suçluların iyileştirilemeyeceği düşüncesi mevcuttur²⁰⁹. Bu okul kapsamında “tehlikeli suçlu” kavramı suçlunun bilimsel yönden incelenmesine imkân tanımakla birlikte, bu incelemenin kişinin işlediği suçtan bağımsız olarak gerçekleştirilmesi ceza adaletinin keyfi uygulanması riskini de beraberinde getirmektedir²¹⁰.

a. Cesare Lombroso’nun Görüşleri

Pozitivist okul denilince ilk akla gelen isim *Cesare Lombroso*’dur. *L’uomo Delinquente* (Suçlu İnsan) isimli kitabıyla yıllarca ceza infaz kurumlarında gözlem yapma imkânı bulduğu suçluların özelliklerini inceleyerek çeşitli suçlu prototipleri ortaya koymuştur²¹¹. Ancak onun teorisinin suçluların sınıflandırılması, doğuştan suçluların belirlenmesi ve cezalandırma olmak üzere üç ana kategoride yoğunlaştığını söylemek mümkündür²¹². Doğuştan suçlu kavramını kriminolojiye kazandıran *Lombroso*’nun suça ilişkin radikal bakış açısı tıp fakültesinin ardından hukuk eğitimi tamamlamasından gelmektedir²¹³.

Lombroso’nun teorisi onun profesyonel yaşamı boyunca değişmiş ve Suçlu İnsan eserinin 5 ayrı baskısı yapılmıştır²¹⁴. Suçlu İnsan isimli eserinin ilk baskısında henüz “doğuştan suçlu” tabiri ortaya çıkmamış ve *Lombroso* tarafından sadece deliler ve normal insanlar olarak iki grup inceleme konusu yapılmıştı. Günümüzde pozitivist okul tarafından ileri sürülen özellikle de *Lombroso* tarafından benimsenen görüşler bilimsel açıdan geçerli kabul edilmese de kriminolojinin bir bilim olarak doğması ceza

²⁰⁸ Maria Teresa Collica, “La Crisi Del Concetto di Autore Non Imputabile “pericoloso”, **Dritto Penale Contemporaneo**, 2012, s. 2.

²⁰⁹ Erem, **Ümanist Ceza Hukuku Doktrini**, s. 34. Erem bu sebeple ancak insanlığa umut bağlamamak şartı ile pozitivist olmanın mümkün olduğunu belirtmektedir.

²¹⁰ Antonia Raffaella Vandi, *Pericolosità Sociale e Misure Restrittive della Libertà Personale*, Università Degli Studi di Sassari Dipartimento di Giurisprudenza, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013-2014 Akademik Yılı, s. 27.

²¹¹ Marvin E. Wolfgang, “Pioneers in Criminology: Cesare Lombroso (1835-1909), **The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science**, C. 52, sy. 4, 1961, s. 369. Onun teorisinin esas noktası suçlu insanın suçlu olmayan insandan farklı olarak bir takım fiziki anormallikler gösterdiği fikrine dayanmaktadır.

²¹² Gibson, “Cesare Lombroso and Italian Criminology: Theory and Politics”, s. 142.

²¹³ Gibson, “Cesare Lombroso and Italian Criminology: Theory and Politics”, s. 139-140; *Lombroso*’ya göre kriminolojiye ilişkin çalışmalarının merkezini oluşturan fikir tehlikeli bir suçlu olan Giuseppe Villella’nın otopsisini gerçekleştirirken oluşmuştur.

²¹⁴ Gibson, “Cesare Lombroso and Italian Criminology: Theory and Politics”, s. 141.

hukukunda suç kadar suçluya da odaklanılması gerektiği görüşünün yerleşmesinde yaptığı çalışmalar etkili olmuştur²¹⁵.

b. Raffaele Garofalo'nun Görüşleri

Raffaele Garofalo'nun görüşlerinde “tabi suç” mefhumu “suçlunun” tespitinde önem arz etmektedir²¹⁶. Tabi suç olarak kabul edilecek ilk grup; merhamet ve insaniyet duygularını zedeleyen hayata, vücuda karşı suçlar gibi kişiye maddi yönden acı veren suçlar ve bunların yanı sıra hem beden hem de ruhen acı veren kişiyi hürriyetinden yoksun kılmak, iftira, hakaret, hile ile genç kızı fuhşa sürüklemek gibi suçlardır²¹⁷. İkinci grup ise temel dürüstlük duygusuna saldırı teşkil eden mülkiyete tecavüz, hırsızlık, güveni kötüye kullanma yoluyla işlenen dolandırıcılık, ahde vefasızlık, yalan tanıklık, resmi evrakta sahtecilik gibi suçlardır²¹⁸. Yazara göre bu suçlar her toplum bakımından geçerli olan ahlak anlayışına saldırı teşkil ettiği hâlde diğer suçlar ise toplumdan topluma değişkenlik gösteren suçlardır²¹⁹. Tabi suç böyle tanımlandınca bununla bağlantılı olarak gerçek suçlunun da özelliği ortaya çıkmaktadır. Gerçek suçlu, temel ahlak duygularını ihlal eden; fedakârlık duyguları yetersiz veya gelişmemiş kişidir²²⁰. Bu sebeple *Garofalo*'nun suçluya ilişkin değerlendirmelerinde sıklıkla suça da vurgu yapmaktadır²²¹.

Garofalo, pozitivist okulda tehlikeliliği kavramsal olarak ortaya koyan ilk isimdir²²². Temebilità olarak isimlendirilen tehlikelilik *Garofalo*'ya göre kişinin sapkınlığı ve ondan beklenebilecek kötülüğün miktarı olarak tanımlanmaktadır²²³. *Garofalo* ceza infaz kurumlarının suçlu üzerinde herhangi bir mucizesi olmadığını ve

²¹⁵ Füsün Sokullu Akıncı, **Kriminoloji**, 14. Bası, İstanbul: Beta, 2020, s. 145; *Lombroso* modern kriminolojinin babası kabul edilmekle birlikte ortaya koyduğu fikirler çağdaşları tarafından da ağır eleştiriye tutulmuş ve bilimsel bir geçerliliği bulunmadığı kanıtlanmıştır. Kendisi de bu eleştiriler doğrultusunda teorisinde değişiklikler yapmıştır.

²¹⁶ Francis A. Allen, “Pioneers in Criminology IV- Raffaele Garofalo (1852-1934)”, **Journal of Criminal Law and Criminology**, C. 45, sy. 4, 1955, s. 379.

²¹⁷ Raffaele Garofalo, **Criminologia Suç, Suçlu ve Ceza**, çev. Muhittin Göklü, İstanbul: Nurgök Matbaası, 1957, s. 61.

²¹⁸ Garofalo, **Criminologia Suç, Suçlu ve Ceza**, s. 61-62. Göklü tarafından doğruluğun ilk duygularına tecavüz olarak tercüme edilen (*l'offense au sentiment élémentaire de probite*) ibaresi tarafımızca temel dürüstlük duygusuna tecavüz olarak tercüme edilmiştir.

²¹⁹ Garofalo, **Criminologia Suç, Suçlu ve Ceza**, s.62; Garofalo tabi suç mefhumu dahil etmediği suçlara örnek olarak, devletin güvenliğine karşı suçlar, kanunlara karşı isyan, kamunun huzur ve sükununa, vatandaşların siyasi haklarına karşı suçlar gibi suçları göstermiştir.

²²⁰ Allen, “Pioneers in Criminology IV- Raffaele Garofalo (1852-1934)”, s. 379.

²²¹ Allen, “Pioneers in Criminology IV- Raffaele Garofalo (1852-1934)”, s. 379.

²²² Alice Caputo, **La Pericolosità Sociale**, Ariccia: Aracne Editrice, 2015, s. 56; Dönmezer, “Tehlikeli Hal Meselesi”, s. 180.

²²³ Caputo, **La Pericolosità Sociale**, s. 56.

ceza infaz sisteminin çok fazla yumuşatılmış olması sebebiyle kimseye korku verebilecek nitelikte olmadığını savunmaktadır²²⁴. Suçluyu ahlaki yönden zayıf bir insan olarak tanımlayan *Garofalo* onun normal bir insan gibi düşünemediğinden yola çıkmış, bu kişilere uygulanacak olan cezanın onlarda bırakacağı acı ve zorlama ile suçun toplumda yarattığı kötülüğün giderilemeyeceğini savunarak kefaref fikrine karşı çıkmıştır²²⁵. Yazar *Criminologia* isimli eserinde suçlunun suç işlemekle toplumsal yaşama uyum sağlayabilme yeteneğinin olmadığını gösterdiğini ve bu sebeple de onun sadece yaşadığı toplumdan değil bütün yaşam imkanlarından uzaklaştırması gerektiğine inanarak ölüm cezasını savunmuştur²²⁶. *Garofalo* kişinin affa uğraması ya da firar etmesi gibi ihtimaller sebebiyle ömür boyu hapsi cezasına da karşı çıkmaktadır²²⁷.

c. Enrico Ferri'nin Görüşleri

Enrico Ferri "Ceza Hukukunun Prensipleri" isimli kitabında pozitivist okulun ceza hukukuna bakışını açıklamış; ceza hukukunda özgür iradenin yerinin olmadığını vurgulamıştır²²⁸. Suç sosyolojisi kavramını ilk kez ortaya koyan *Ferri* aynı ismi taşıyan eserinde klasik ceza hukuku yerine suça ilişkin olguları sosyolojik tarzda araştıran ve adalet mefhumundan bağımsız toplumun korunması amacıyla müeyyideler ortaya koymakla ilgilenen bir suç sosyolojisi bilimi kurmak istemektedir²²⁹. *Ferri* suçun sebeplerini üç kategori, suçluları ise beş kategoriye ayırarak sınıflandırmıştır²³⁰. *Ferri*, *Lombroso*'nun suçlu insan üzerindeki görüşlerini yumuşatmış; fiziksel ve psikolojik özelliklerin suçun sebeplerini oluşturduğunu kabul etse de suçun sebepleri arasına iki kategori daha eklemiştir²³¹. *Ferri* suç işlemenin sebeplerinden biri olarak iklim, günün saati, toprağın verimliliği gibi çevresel

²²⁴ Garofalo, *Criminologia Suç, Suçlu ve Ceza*, s. 24.

²²⁵ Garofalo, *Criminologia Suç, Suçlu ve Ceza*, s. 232.

²²⁶ Garofalo, *Criminologia Suç, Suçlu ve Ceza*, s. 222. Pozitivist okulun diğer üyelerinden Enrico Ferri de ölüm cezasının hukuka aykırı olmadığını ancak bunun istisnai bir çare olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Yazar "normal" olarak değerlendirdiği zamanlarda toplumun ölüm cezasından başka vasıtalarla da kendini savunabileceğini ileri sürmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Faruk Erem, *Ölüm Cezası*, Ankara: Ajans-Türk Matbaası, 1962, s.6.

²²⁷ Garofalo, *Criminologia Suç, Suçlu ve Ceza*, s. 223.

²²⁸ Thorsten Sellin, "Pioneers in Criminology Enrico Ferri", *Journal of Criminal Law and Criminology*, C. 48, sy. 5, 1958 s. 481.

²²⁹ Hıfzı Veldet, "Cezai Sosyoloji, Cezaların Şahsileştirilmesi ve Enrico Ferri", *İÜHFM*, C. 6, sy. 1, 1940, s. 24.

²³⁰ Sellin, "Pioneers in Criminology Enrico Ferri", s. 481.

²³¹ Mary S. Gibson, "Cesare Lombroso and Italian Criminology: Theory and Politics", *Criminals and Their Scientists*, ed: Peter Becker/ Richard F. Wetzels, Cambridge University Press, UK, 2006, s. 153.

faktörlere atıfta bulunmaktadır²³². Son kategori ise cehalet, fakirlik, kötü aile ortamı gibi sosyal faktörlerdir²³³. Suçluları ise; doğuştan suçlular, akıl hastası suçlular, tesadüfi suçlular, itiyadi suçlular ve ihtirasi suçlular olarak sınıflandırmıştır²³⁴

Pozitivist okulda, *Lombroso* ve *Garofalo*'dan farklı olarak toplumsal yaşamın suçlu üzerindeki etkisi üzerinde durmuştur²³⁵. *Ferri*'ye göre tehlikelilik kişinin sorumluluğunun derecelendirilmesinde de rol oynamaktadır²³⁶. Suçlulara göre gerçekleştirdiği ayırmadan yola çıkarak bu ihtimalin ihtirasi suçlularda asgari düzeyde tesadüfi suçlularda ortalama ve itiyadi suçlularda azami oranda olduğunu ifade etmektedir²³⁷. *Ferri*'ye göre ceza kanununda tanımlanmış olan fiilleri işleyen suçluların suç öncesi, suç sırasındaki ve suçtan sonraki hareketleri uygulanacak yaptırımın uygulanmasında dikkate alınmalıdır²³⁸. Bu sebeple *Ferri* bakımından suçlunun karakteri, suç öncesi gösterdiği özellikler bütünlükçü bir bakış açısıyla ele alınmalıdır.

3. Klasik Okul ve Pozitivist Okul Çatışması

Suçla mücadeleyle yönelik yöntemlerin ne olması gerektiği hususunda ayrılan klasik okul ve pozitivist okuldan ilki bastırıcı nitelikte cezaları savunmakta iken ikincisi önleme amacına yönelerek suç karşılığında güvenlik tedbirlerinin varlığını savunmaktadır²³⁹. Tehlikelilik kavramı tarihsel gelişim içinde kişinin özgür iradeye sahip olup olmaması ile yakından ilgili olmuştur. Zira sorumluluk kişinin özgür olup olmaması ile doğrudan bağlantılıdır²⁴⁰. Özgürlüğün iç ve dış olmak üzere iki yönü olduğu kabulünde irade özgürlüğü insanın iç özgürlüğü anlamına gelmektedir²⁴¹. Bu kapsamda insanın aldığı kararları herhangi bir nedenin etkisi altında olmadan bizzat kendisi tarafından aldığı görüşü insanın serbest iradeye sahip olduğu şeklinde ifade

²³² Gibson, "Cesare Lombroso and Italian Criminology: Theory and Politics", s. 153.

²³³ Gibson, "Cesare Lombroso and Italian Criminology: Theory and Politics", s. 153.

²³⁴ Charles A. Ellwood, "The Classification of Criminals", **Journal of Criminal Law and Criminology**, C. 1, sy. 4, 1911, s. 537.

²³⁵ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 46.

²³⁶ Dönmezer, "Tehlikeli Hal Meselesi", s. 184.

²³⁷ Dönmezer, "Tehlikeli Hal Meselesi", s. 184.

²³⁸ Enrico Ferri, "Cezalar ve Emniyet Tedbirleri", **AÜHFD**, çev. Uğur Alacakaptan, C. 16, sy. 1, 1959, s. 160.

²³⁹ Köni, "Ceza Hukukunda Tenkil ve Önleme Meselesi", s. 48.

²⁴⁰ Faruk Erem / Ahmet Danışman/ Mehmet Emin Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Ankara: Seçkin, 1997, s. 436; doğru bir sorumluluk teorisi kurabilmek için sağlam temelli bir özgürlük anlayışına sahip olmak gerekmektedir.

²⁴¹ Vecdi Aral "Hukukta İrade Özgürlüğü", **İÜHFM**, C. 48, sy. 1-4, s. 249.

edilir²⁴². Bu kapsamda kişi hareket edip etmeme, ya da farklı bir şekilde hareket etme hususunda tamamen serbesttir²⁴³. Günümüzde hukuk sistemleri serbest iradenin var olduğu görüşüne dayanmaktadır²⁴⁴. Zira bu, en başta cezanın meşruluğunu açıklamak yönünden önemlidir. Serbest iradenin varlığı ve bunun doğrultusunda manevi sorumluluğun varlığı kabul edildiğinde hâkim fail hakkında cezayı belirlerken kusurun ağırlığından başka bir hususu dikkate almayacaktır, ceza işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı olacaktır²⁴⁵.

Determinizmi benimsemiş olanlar ise insan davranışını önceden belirlenmiş bir nedensellik içinde kabul etmektedir ve dolayısıyla bu anlayışta insanın hukuk tarafından konulan kurallara uymak ya da uymamak hususunda herhangi bir özgürlüğü bulunmamaktadır²⁴⁶. Bu sebeple pozitivist görüşü benimseyenler manevi sorumluluk yerine toplumsal sorumluluğu kabul etmişlerdir²⁴⁷. Tehlikelilik ceza hukuku tarihinde öncelikle serbest irade ve kusurlulukla anılan manevi sorumluluğun yerine kullanılmıştır²⁴⁸. Bu sebeple klasik okulla pozitivist okul arasında bir uzlaşma mümkün kabul edilmemiştir²⁴⁹.

Ancak zamanla birbiriyle bağdaşmaz görülen bu iki okul arasında bir yakınlaşma meydana gelmiştir²⁵⁰. Bu durum pozitivistlerin pratik olmayan bazı fikirlerinden vazgeçmesi; klasik okulun da suçlunun kişiliğinin de önem arz ettiğinin kabulü ile gerçekleşmiştir²⁵¹. Nitekim günümüzde çağdaş ceza kanunlarında bu iki okulun fikirlerini yansıtan kurumların varlığı görülebilir²⁵². Bunun en önemli örneği bugün

²⁴² Aral, “Hukukta İrade Özgürlüğü”, s. 250.

²⁴³ Riccio, **Responsabilità e Pericolosità nella Dottrine e nel Nuovo Codice**, s. 50.

²⁴⁴ Christian Jager, “İrade Özgürlüğü, Nedensellik ve Determinasyon Modern Nörolojik Araştırmalar Neticesinde Modern Kusur Ceza Hukuku’nun Sonu mu Geliyor?”, **Hukuk Köprüsü**, C. 4, sy. 9, 2015, s. 61; Yazar Alman Ceza Kanunu’nun bu husus hakkındaki hükmü önceden verdiğini ifade etmektedir.

²⁴⁵ Riccio, **Responsabilità e Pericolosità nella Dottrine e nel Nuovo Codice**, s. 60.

²⁴⁶ Dönmezer/Erman, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, C. I, s. 88.

²⁴⁷ Riccio, **Responsabilità e Pericolosità nella Dottrine e nel Nuovo Codice**, s. 62; Dönmezer/Erman, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, C. I, s. 88.

²⁴⁸ Riccio, **Responsabilità e Pericolosità nella Dottrine e nel Nuovo Codice**, s. 41.

²⁴⁹ Ferri, “Cezalar ve Emniyet Tedbirleri”, s. 165.

²⁵⁰ Antolisei, “Ceza ve Emniyet Tedbirleri”, s. 716.

²⁵¹ Antolisei, “Ceza ve Emniyet Tedbirleri”, s. 716.

²⁵² Örneğin pozitivist okulun görüşlerinde yaptırımın bireyselleştirilmesi esastır. Yaptırımın infazında da suçlunun kişiliği doğrultusunda gerekliyse bireyselleştirme zorunlu görülmektedir. Ancak bu anlayış yaptırımların hafiflediği şeklinde değerlendirilmemelidir. Yaptırımlar ağır ve şiddetli bir şekilde uygulanmalıdır. Bkz: Dönmezer/Erman, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, C. I, s. 87.

TCK bakımından da geçerli olan kusurlu davrananlara ceza, tehlikeli olanlara güvenlik tedbirleri uygulanmasını öngören iki izlilik (*doppio binario*) sistemidir²⁵³.

4. Milletlerarası Ceza Hukuku Birliği

Milletlerarası Ceza Hukuku Birliği (*Internationale Kriminalistische Vereinigung*) Alman *Franz von Liszt*, Belçikalı *Adolphe Prins* ve Hollandalı *Gerard Anton van Hamel* tarafından kurulmuştur²⁵⁴. Birlik toplumsal savunmanın ceza hukukunun temel amacı olması gerektiği ve tehlikeliliğin cezanın belirlenmesinde temel kriter olması gerektiği görüşlerini benimsemiştir²⁵⁵. Dolayısıyla Birlik temelde pozitivist doktrini esas almakta, tehlike hâlini de ceza siyasetinin temeli olarak görmektedir²⁵⁶. Birlik, suçluluğu ve suçla mücadele vasıtalarının yalnızca hukuki değil; sosyolojik ve antropolojik bakımdan da ele alınması gerektiği görüşünde olmuştur²⁵⁷.

Suç yerine suçlunun, onun karakterinin ve kişiliğini önem arz ettiğini düşünen *Liszt* de tıpkı *Lombroso* ve *Ferri*'de olduğu gibi suçlu kategorileri oluşturmuştur. Bu kategoriler suçlu hakkında uygulanacak yaptırım belirlenmesi bakımından önem arz etmektedir²⁵⁸. Bu sınıflandırmada ilk grubu tesadüfi suçlular (*gelegenheitsverbrecher*) oluşturmaktadır. İkinci grup da iyileştirilebilir suçlulardır (*besserungsfähige verbrecher*). Bu suçlu grubu bakımından yaptırım önleyici, rehabilite edici olmalıdır. *Liszt*'e göre itiyadi suçluların da aralarında yer aldığı üçüncü grup iyileştirilmesi mümkün olmayan suçlulardır (*gewöhnheitsverbrecher*)²⁵⁹. Bu suçluların iyileştirilmesine imkân olmadığı için toplum hayatından çıkarılmaları gerekmektedir²⁶⁰. **Marburg Programı** olarak Türkçe'ye çevrilen görüşlerinde

²⁵³ Dell'Oso, **Capacità a Delinquere e Pericolosità Sociale**, s. 71; Tehlikeliliğin suç ile mücadelede önemini koyan pozitivistler sayesinde kavram ceza hukukunda kendine yer edinmiştir. Bkz: Nevzat Toroslu, **Nasıl Bir Ceza Kanunu**, Ankara: V Yayınları, 1987, s. 50.

²⁵⁴ Nurullah Kunter, "Ceza Hukukunun Bugünkü Gelişmesinde Franz von Liszt'in Rolü", **İÜHFİM**, C. 17, sy. 1-2, 1951, s. 44.

²⁵⁵ Richard F. Wetzell, "Penal Reform in Imperial Germany Conflict and Compromise", **The Limits of Criminological Positivism The Movement for Criminal Law Reform West, 1870-1940**, ed. Michele Pifferi, London: Routledge, 2022 s. 43.

²⁵⁶ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. I, s. 95-96.

²⁵⁷ Kunter, "Ceza Hukukunun Bugünkü Gelişmesinde Franz von Liszt'in Rolü", s. 48.

²⁵⁸ Karl Härter, Zweckgedanke, Social Defence and Transnational Criminal Law: Franz von Liszt and the Network of Positivist Criminology (1871-1918), **GLOSSAE European Journal of Legal History**, 17, 2020, s. 159.

²⁵⁹ Härter, "Zweckgedanke, "Social Defence and Transnational Criminal Law: Franz von Liszt and the Network of Positivist Criminology (1871-1918)", s. 159.

²⁶⁰ Härter, "Zweckgedanke, Social Defence and Transnational Criminal Law: Franz von Liszt and the Network of Positivist Criminology (1871-1918)", s. 159.

Liszt'e²⁶¹ göre yaptırımın üç etkisi bulunur: İyileştirme, önleme ve etkisizleştirme. Yazar itiyadi suçlular bakımından etkisizleştirmeye dikkat çeker. İyileştirilemeyen itiyadi suçlular bakımından belirsiz süreli hüküm söz konusu olmalıdır²⁶². Zira ceza hukuku toplumsal savunmaya hizmet etmelidir. *Liszt* bireyselleştirmeye de önem vermiştir. Ona göre her bireye aynı yaptırım uygulanmamalı, kişisel durumuna göre hangisinin daha isabetli olacağı belirlenmelidir²⁶³.

5. Toplumsal Savunma Teorisi

a. Filippo Gramatica'nın Görüşleri

Gramatica'nın yaklaşımında toplumsal savunma, toplumun suç işleyen bireylere karşı yaptırımlarla korunması anlamına gelmemektedir zira *Gramatica* Toplumsal Savunma İlkeleri (*Principi di Difesa*) isimli eserinde ceza hukuku, suç, suçlu, sorumluluk gibi kavramları reddederken bu kavramların yerini toplumsal savunma hukukunun (*il diritto di difesa*) almasını savunmaktadır²⁶⁴. *Gramatica*'nın teorisinde suç kavramının yerini antisosyalite (*antisocialità*), cezanın yerini de toplumsal savunmayı sağlayan önlemler almaktadır²⁶⁵. Dolayısıyla *Gramatica* "ceza" mefhumundan tamamen vazgeçmektedir. Cezanın yerine gelen tedbirler ise önleyici, tedavi edici veya eğitici olmalıdır. Yazara göre hasta kişiler tedavi edilmeliyken, toplum yaşamına uyumsuz kişiler eğitilmelidir²⁶⁶. Devletin görevi uygulayacağı bu tedbirlerle antisosyalitenin yok edilmesidir²⁶⁷. Konumuz bakımından önemli olan bir husus da yazar sorumluluk yanında tehlikelilik kavramını reddetmektedir²⁶⁸. *Gramatica*'nın anlayışına göre devletin bireyi sosyalleştirme ödevi bulunmakta olup,

²⁶¹ Franz von Liszt pozitivist okulun fikirlerinden etkilenecek, onun bu fikirlerin yayılmasında büyük etkisi olmuştur. Marburg Programı Alman pozitivist okulunun kurucu metni olarak kabul edilmektedir. Bkz: Härter, "Zweckgedanke, Social Defence and Transnational Criminal Law: Franz von Liszt and the Network of Positivist Criminology (1871-1918)", s. 156.

²⁶² Bu suçluların işlemiş oldukları fiilin ağırlığından bağımsız olarak ve hatta önemsiz görülebilecek suçlar işlemiş olsalar dahi mümkün mertebe toplumdan uzak tutulmaları gerekmektedir. Kunter, "Ceza Hukukunun Bugünkü Gelişmesinde Franz von Liszt'in Rolü", s. 48.

²⁶³ Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 95.

²⁶⁴ Gramatica, **Principi di Difesa Sociale**, 25; Eser dilimize ayrıca Sami Selçuk tarafından tercüme edilmiştir. Tercüme için bkz: Filippo Gramatica, **Toplumsal Savunma İlkeleri**, 2. baskı, çev. Sami Selçuk, Ankara: İmge, 2005, s. 63; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 105.

²⁶⁵ Gramatica, **Principi di Difesa Sociale**, s. 4.

²⁶⁶ Gramatica, **Principi di Difesa Sociale**, s. 4.

²⁶⁷ Duygun Yarsuvat, "Ceza ve Yeni İçtimai Müdafaa Doktrini", **İÜHFM**, C.32, sy.1, 1966, s. 88.

²⁶⁸ Yazara göre suç nasıl ceza normunun ihlal edilmesinden başka bir şey değilse suçluyu yaratan da ceza normundan başka bir şey değildir. *Gramatica*, Toplumsal Savunma İlkeleri, s. 94; Yazar ayrıca "suçlular" ve "suçlu olmayanlar" şeklindeki ayrımı da kabul etmemekte; yasaya karşı gelenlerin sadece "toplumsal yaşama karşıtlık" pozisyonuna geleceğini belirtmektedir. Bkz: Gramatica, **Toplumsal Savunma İlkeleri**, s. 100.

bu ödevi yerine getirirken uygulanacak toplumsal savunma tedbirinin şekli ve ölçüsü de bireyin kişiliğinden yola çıkarak belirlenmelidir²⁶⁹.

b. Marc Ancel'in Görüşleri

Toplumsal Savunma bahsinde ele alınması gereken diğer görüş ise *Marc Ancel* tarafından ortaya konan “yeni toplumsal savunma” görüşüdür²⁷⁰. *Ancel*'in anlayışında toplumun korunması bireyin güvencelerinin kısıtlanmasında değil, onu topluma yararlı bir birey hâline getirmekle sağlanabilir²⁷¹. Klasik okulun suçlunun kişiliğinden kopuk ceza hukuku anlayışı ile pozitivist hukukçunun sadece toplumun korunmasına yönelik bakış açısını *Ancel* isabetli bulunmamaktadır²⁷².

Suç, toplumsal bir olaydır ve bu fiilin cezayla karşılanması önemli olmakla birlikte toplumsal savunmanın gerçekleştirilebilmesi bakımından yeterli değildir²⁷³. Ancak ceza hukukunun görevi burada bitmemektedir. Suç cezalandırılmasının ardından bireysel ve toplumsal düzeyde anlaşılmalı ve tekrarlanması önlenmelidir²⁷⁴. Toplumun sadece suçlu kişiye karşı korunması toplumsal savunma görüşünün bir yanı olmakla birlikte bu uğurda bireyin hak ve özgürlüklerinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir²⁷⁵. *Ancel* suçlunun korunmasının da en nihayetinde toplumun korunmasına hizmet ettiği anlayışına sahiptir²⁷⁶. Dolayısıyla *Ancel* hümanist olarak değerlendirilmekte ve bir istisna dışında klasik ceza hukuku ilkelerine de sadık kalmaktadır²⁷⁷.

²⁶⁹ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 105.

²⁷⁰ Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 97.

²⁷¹ Tümerkan, “Klasik, Pozitivist Okullarda ve Toplumsal Savunma Hareketi”, s. 61.

²⁷² Tümerkan, “Klasik, Pozitivist Okullarda ve Toplumsal Savunma Hareketi”, s. 61; Toplumsal savunma kusurlu harekete sadece ceza ile karşılık verilmesini öngörmediği, toplumu korumayı amaçladığı için pozitivist düşüncüyü hatırlatmaktadır. Marc Ancel, “Toplumsal Savunma Nedir?”, çev. Köksal Bayraktar, **İÜHFD**, C. 37, sy. 1-4, 1971, s. 342.

²⁷³ Ancel, “Toplumsal Savunma Nedir?”, s. 335.

²⁷⁴ Ancel, “Toplumsal Savunma Nedir?”, s. 335.

²⁷⁵ Bu sebeple de toplumsal savunma görüşü güvenlik tedbirlerinin suçluyu tamamen toplum dışına çıkarmak gibi bir işlevi olduğunu kabul etmemektedir. Hem bu tedbirlerle hem de cezanın infazıyla suçlu iyileştirilerek topluma kazandırılmalıdır. Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 108.

²⁷⁶ Bu şekilde bir toplumsal savunma anlayışı suçlunun özel durumuna göre muamele edilmesine önem vermekte, yaptırımın temelinde de tedavi etme amacı yer almaktadır. Ancak Ancel, Gramatica'nın yaptığı gibi ceza hukukunu inkâr etmemektedir. Ancel, “Toplumsal Savunma Nedir?”, s. 337.

²⁷⁷ *Ancel* sadece “kanunu bilmemek mazeret sayılmaz” karinesinin reddedilmesi gerektiğini savunmaktadır. Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. I, s. 97; Ancel, “Toplumsal Savunma Nedir?”, s. 335.

C. Günümüz Ceza Hukuku ve Tehlikelilik İlişkisi

1. Çağımızın Suç Olgusuna ve Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış

Ceza hukukunun tarihsel gelişimi incelendiğinde, bu hukuk dalının çağın sosyal, felsefi, siyasi özelliklerinden en çok etkilenen hukuk dallarından biri olduğu gözlemlenmektedir²⁷⁸. Örneğin, merkezi devletin henüz etkisini göstermediği dönemlerde, bugün suç olarak kabul edilen²⁷⁹ çeşitli fiiller bireyler arasındaki bir uyumsuzluk niteliğindeydi. Bu fiil aynı aile veya kabilenin üyeleri arasında gerçekleştiğinde, reis olarak kabul edilen kişi buna uygun bir yaptırım uygulardı²⁸⁰. Fiil farklı aileler ve kabileler arasında vuku bulmuşsa şahsi öç kavramı devreye girmektedir²⁸¹. Merkezi bir devletin bulunmaması sebebiyle bugünkü anlamıyla devletin egemenlik hakkının kaynağı olan ceza yaptırımı ve onun infazını temin edecek bir otorite söz konusu değildi.

Ortaçağ dönemi, Engizisyon mahkemelerinin var olduğu, işkence yönteminin meşru sayıldığı, bedeni cezaların yaygın olarak uygulandığı, bireyin haklarının göz ardı edilerek adeta obje olarak görüldüğü bir dönemdir²⁸². 18. yüzyılda ise Aydınlanma Çağı düşünürlerinin etkisiyle ceza hukukunda süre gelen işkence yöntemleri ağır bir şekilde eleştirilmiş, keyfi uygulamalara karşı özgürlükleri savunan fikir hareketleri ceza hukukunun insanileşmesinde büyük rol oynamıştır²⁸³. Günümüz ceza hukukuna yön veren ilkeler, bu çağ ve devamındaki fikir hareketlerinin eseridir²⁸⁴.

²⁷⁸ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. I, 11. Bası, İstanbul: Beta, 1994, s. 39; Erem, **Ölüm Cezası**, s. 11.

²⁷⁹ İlkel toplumlar bakımından suç olarak kabul edilen fiiller gelenek ve törelere aykırılık teşkil eden fiillerdir. Yazılı olmayan bu kurallar sorgulanamaz nitelikte olduğundan bağlayıcı etkisi yüksekti. Bkz: Mitchel P. Roth, **Crime and Punishment A History of the Criminal Justice System**, 2. Baskı, London: Reaktion Books, 2014, s. 2.

²⁸⁰ Taner, **Ceza Hukuku Umumî Kısım**, s. 17.

²⁸¹ Taner, **Ceza Hukuku Umumî Kısım**, s. 17.

²⁸² Bu dönemde hapis cezası temel bir ceza olarak kabul edilmemekte; bedensel cezaların infazı gerçekleştirilene kadar mahkûmların geçici olarak kapatılması şeklinde bir araç olarak kullanılmaktaydı. Bkz: Aydın Furkan Kaynak, “1858 Tarihli Ceza Kanunnamesi ile 1926 Tarihli Ceza Kanunu’nun Foucaultçu Perspektiften Karşılaştırılması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.24, sy. 1, s. 4.

²⁸³ Klasik okul, devletin keyfi uygulamalarına karşı kişisel özgürlükten yana bir tavır içinde olmuş, bu okula mensup yazarlar tarafından irade serbestisine dayalı kusur sorumluluğu savunulmuştur. İtalya’nın birleşmesinin ardından yürürlüğe giren İtalya’nın 1889 tarihli ilk kanunu olan Zanardelli Kanunu bu dönemi yansıtan bir ceza kanunu olarak değerlendirilir. Bkz: Gordon Hughes, **Understanding Crime Prevention Social Control, Risk and Late Modernity**, Berkshire: Open University Press, 1998, s. 27; Modern ceza hukuku bireysel özgürlük ve sorumluluk kavramlarından önemli ölçüde etkilenmiştir. Bkz: Henrique Carvalho, **The Preventive Turn in Criminal Law**, Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 23.

²⁸⁴ Çağdaş ceza hukuku ne tam anlamıyla klasik ne de tam anlamıyla pozitivist okulun ilkelerinden oluşur. Adeta bu görüşlerin uzlaşmasının sonucunda ortaya çıkmıştır. Bkz: Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. I, s. 104.

Rejim değişikliklerinin ceza hukuku üzerindeki etkisi de tartışmasıdır²⁸⁵. Nitekim bir ülkedeki siyasal rejimin anlaşılabilmesi için ceza ve ceza muhakemesi hukukunun nasıl biçimlendiği temel bir ölçüttür²⁸⁶. Örneğin Rocco Ceza Kanunu İtalya’da faşist dönemin ideolojisini yansıtan bir kanun olarak kabul edilmektedir²⁸⁷. Benzer şekilde Bolşevik Devrimi sonrasında yürürlüğe giren Sovyet Ceza Kanunları da sosyalist ideolojiyi yansıtan hükümler içermektedir. Ülkemiz bakımından da ceza hukukunun gelişimini incelerken aynı sonuca varılmaktadır. İslamiyet’in kabulü sonrasında Osmanlı Devleti’nde Ceza Kanunnamesi şeklindeki düzenlemeler ancak Tanzimat dönemi sonrasında ortaya çıkmıştır²⁸⁸. Bu dönem ciddi reformların yapıldığı ve hukuk alanında önemli değişikliklere gidilen bir zaman dilimidir²⁸⁹. Tüm bu sebeplerle günümüz ceza hukukunun geldiği noktayı ve nasıl özellikler gösterdiğini anlamak için bulunduğumuz yüzyılın ve yaşadığımız toplumun sosyal ve ekonomik durumunun iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

21. yüzyılda karşı karşıya olduğumuz suç problemleri, geçtiğimiz yüzyıla oranla farklı özellikler göstermektedir²⁹⁰. Dünyanın hızla değişmesi, suç oranlarında ve suç türlerinde de değişikliklere yol açmış; küreselleşme, yasadışı göç, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişimle insanlık, yeni hukuka aykırı davranış türleri ve risklerle yüze yüze kalmıştır²⁹¹. Teknolojinin akıl almaz gelişimi ve yapay zekânın giderek hayatımızın her alanında varlık göstermesi nedeniyle, yeni hukuka aykırılık türleri oluşmuş ya da ceza hukukuyla korunan menfaatlerin bu yollarla ihlal edilmesi söz konusu olmuştur. Bu durumun yansıması insan hakları alanında da görülmektedir.

²⁸⁵ Filippo Grispigni, “İtalya’da Ceza Hukuku Islahatı”, çev. Sahir Erman, **İÜHF**, C. 18, sy.1-2, 1952, s. 521; Tuğrul Bayazıt Katoğlu, “Son Seçenek Olması Gereken Ceza Müeyyidesi ve Ceza Hukukunun Zorlanan Sınırları”, **AÜHF**, C. 72, sy. 3, s. 975.

²⁸⁶ Katoğlu, “Son Seçenek Olması Gereken Ceza Müeyyidesi ve Ceza Hukukunun Zorlanan Sınırları”, s. 975.

²⁸⁷ Paul Garfinkel, **Criminal Law in Liberal and Fascist Italy**, Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 2. 1 Temmuz 1931 yılında yürürlüğe giren ve günümüze kadar çeşitli değişiklikler geçiren halen yürürlükte olan İtalyan Ceza Kanunu Mussolini hükümetinde Adalet Bakanlığı görevini yürüten Arturo Rocco’nun adıyla anılmaktadır.

²⁸⁸ 1840 tarihli Ceza Kanunu’nun Osmanlı Devleti’nde herhangi bir grup göz önünde bulundurulmaksızın hazırlanan ve tüm yurttaşları kapsayan ilk kanun olduğu belirtilmektedir. Bkz: Coşkun Üçok/Ahmet Mumcu/Gülnihal Bozkurt, **Türk Hukuk Tarihi**, 25. Bası, Ankara: Turhan, 2023, s. 317.

²⁸⁹ Kaynak, “1858 Tarihli Ceza Kanunnamesi ile 1926 Tarihli Ceza Kanunu’nun Foucaultçu Perspektiften Karşılaştırılması”, s. 11.

²⁹⁰ Gerben Bruinsma/Rolf Loeber, “Challenges for Criminological and Criminal Justice Research”, **Punishment, Places and Perpetrators Developments in Criminology and Criminal Justice Research**, ed. Gerben Bruinsma/Henk Elffers/ Jan de Keijser, New York: Routledges, 2012. 18.

²⁹¹ Bruinsma/ Loeber, “Challenges for Criminological and Criminal Justice Research”, s. 18.

Modern Çağın başlangıcında, insan onuruna yönelik en güçlü saldırılar devletten gelmekteydi; dolayısıyla, birincil kuşak haklar olarak nitelendirilen haklar, devletin müdahale edemeyeceği özel bir alan yaratma amacını taşımaktaydı²⁹². 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılda bilim ve teknolojinin gelişimi, insan onuru bakımından farklı risklere sebebiyet verdiği için, kişisel verilerin korunması ve kişisel bütünlük hakkı gibi dördüncü kuşak haklar ortaya çıkmıştır²⁹³. İnsan onuruna yönelik risklerin artması hâlinde yeni hak kuşaklarının ortaya çıkması ne kadar doğalsa, bu hakların ceza hukuku ile korunması da o kadar doğal kabul edilmelidir²⁹⁴.

Bu gelişimin yol açtığı risklerin öngörülmesi zorlaştıkça, suç korkusu da modern toplumun vazgeçilmezleri arasında yerini almıştır²⁹⁵. Modernliğin yol açtığı ekolojik ve teknolojik tehlikeler sebebiyle artık bilinebilirlik mümkün olmamakta ve çağımızın toplumu her an her şeyin olabileceği duygusuyla karşı karşıya kalmaktadır²⁹⁶. Otonom araçların ceza sorumluluğu, siber ortamda gerçekleştirilen suçlarla nasıl mücadele edileceği, bilişim alanındaki hızlı gelişmelerin yol açtığı kötüye kullanımlarla nasıl başa çıkılacağı, yapay zekanın yardımıyla oluşturulan *deepfake* teknolojisiyle kişisel verilerin kullanılarak aslından ayırt edilemeyecek kalitede ses ve görüntülerin oluşturulması gibi yirmi birinci yüzyılın başlangıcına kadar var olmayan sorunlara ceza hukukunun nasıl müdahale edeceği ceza hukukunda üzerinde durulan problemlere sadece birkaç örnektir²⁹⁷.

Risk doğuran olayların sayısı artıp türleri değişirken, bunu kontrol edecek araçların aynı kalması da düşünülemez. Yeni hukuka aykırılık şekilleriyle ve yeni suç işleme yöntemleriyle baş çıkabilmek açısından klasik ceza hukukunun çareleri sorgulanır hâle gelmiştir²⁹⁸. Artan riskler ve bunun sonucunda ortaya çıkan güvenlik

²⁹² Oktay Uygun, **Devlet Teorisi**, 7. Baskı, İstanbul: On İki Levha, 2020, s. 532.

²⁹³ Uygun, **Devlet Teorisi**, s. 532.

²⁹⁴ Nitekim kişisel verilere yönelik olarak TCK 135 (kişisel verilerin kaydedilmesi), TCK 136 (verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme), TCK 138 (verileri yok etmeme) suç tipleri 5237 sayılı TCK'da düzenleme altına alınmıştır.

²⁹⁵ Füsün Sokullu Akıncı, "Özgürlük ve Güvenlik", **İÜHFİM**, C. 69, s.1-2, 2011, s. 106

²⁹⁶ Füsün Sokullu Akıncı, "Terör, Suç Korkusu ve Terör Ekonomisi", **Av. Dr. Şükrü Alpaslan Armağanı**, İstanbul: İstanbul Barosu, 2007, s. 108.

²⁹⁷ Aydın'ın ifadesiyle bilişim, göçmenler, uyuşturucu, terörizm, fuhuş, örgütlü suçlar, pornografi gibi sorunlara ceza hukukundan bir yanıt beklenmektedir. Bkz: Devrim Aydın, "Ceza Hukukunun Geleceği ve Yeni Yaptırım Biçimleri", **CHD**, C. 5, sy. 12, 2010, s. 90.

²⁹⁸ Benoit Leclerc/Ernesto U. Savona, "Crime Prevention in the Twenty-First Century", *Crime Prevention in the 21st Century Insightful Approaches for Crime Prevention Initiatives*, ed. Benoit Leclerc/Ernesto U. Savona, İsviçre: Springer, 2017, s. 1; Yazarlarca da ifade edildiği üzere başka insanları öldürebilmek amacıyla kendi hayatını feda etmeye hazır bir terör suçlusuyla mücadele edebilmek klasik ceza hukuku yöntemleriyle pek mümkün gözükmemektedir.

ihtiyacı, ceza hukukunun da yardımını ve korumasını gerekli kılmıştır. Günümüz devletin tercihi, özgürlük-güvenlik dengesinde belirli sınırlara riayet edilerek güvenlikten yana olmuştur²⁹⁹ ve özellikle 70’li yıllardan bu yana suç politikasının şekillenmesine güvenlik gereksinimi yön vermiştir³⁰⁰. Bu değişime paralel olarak, kişilerin gözetim altında tutulmasına imkân sağlayan çeşitli araçlar ceza adalet sisteminde kullanılmaya başlanmıştır. Denetimli serbestlik, elektronik kelepçe ile gözetim, DNA veri bankaları gibi suçu önlemeden cezanın infazına kadar çeşitli alanlarda kullanılan yeni kurumlar, bugün ceza adalet sisteminin önemli unsurları arasındadır.

Çağımızın ceza hukukunda alternatif tedbirler de varlık göstermektedir. Örneğin, hapis cezası kişiler üzerindeki olumsuz etkileri ve hapishanelerin zaman zaman adeta bir suç okuluna dönüşebilmesi sebebiyle sıklıkla eleştirilmektedir. Bu nedenle hapis cezasına alternatif tedbirler desteklenmektedir. Teknolojik gelişmeler, kişilerin dört duvar arasında kısıtlanmadan denetimlerinin sağlanabilmesine imkân verdiği için bu noktada olumlu karşılanmaktadır. Ancak örneğin *Foucault*, bu alternatifleri gözetim faaliyetini hapishanede kilit altında tutulan bireye değil, fakat bireyin görünüşte özgür olan yaşamına genişletmenin bir yolu olarak değerlendirmektedir³⁰¹. Bu alternatif tedbirler, soruşturma aşamasında veya cezanın infazından sonra da başvurulabilme imkânı sağlayan özellikleri sebebiyle tehlikeli suçluların gözetimini farklı bir boyuta taşımıştır. Bu sebeple, yaptırım türleri ve cezanın infaz şekilleri yönünden de değişimin yaşandığı söylenmelidir³⁰².

²⁹⁹ A. Ersin Bayra, Güvenlik Devleti: Leviathan’dan Hukuk Devletine, Hukuk Devletinden Leviathan’a **İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 6, sy. 1, 2019, s. 94; Özgürlük-güvenlik arasındaki dengenin sağlanması liberal geleneğin öncelikli problemi olarak görülmektedir. Bkz: Barbara Hudson, **Justice in Risk Society**, London: Sage, 2003, s. 41.

³⁰⁰ Bahri Öztürk/Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 23. Baskı, Ankara: Seçkin, 2023, s. 217.

³⁰¹ Michel Foucault, **Hapishaneyi Alternatifler**, çev. Murat Erşen, İstanbul: Ayrıntı, 2023, s. 18.

³⁰² Tüm bu alternatiflere rağmen daha cezalandırıcı, suçluyu yoksun bırakmaya daha fazla odaklanan bir anlayışın da mevcut olduğunu söylenmelidir. Örneğin ABD yönünden denetimli serbestliğin mahkumiyete alternatif bir tedbir görülmekten ziyade cezanın kendisi olarak görüldüğü, ceza hukukunun daha cezalandırıcı, güvenlik odaklı hale geldiği yönünden görüşler için bkz: David Garland, **The Culture of Control Crime and Social Order in Contemporary Society**, Chicago: The University of Chicago Press, 2001, s. 184; İsviçre bakımından da Garin ceza adaletinin bir yandan oldukça makul ve toleranslı olduğunu bir yandan da özellikle 2004 yılından itibaren toplumun bazı suçlulara daha sert müdahale edilmesi talepleri mevcuttur. Bkz: Vincent Garin, “Social Instability and Reaction to Deviance: A Multilevel Analysis of the Swiss Lifelong Detention Initiative”, **Punishment & Society**, 14(3), 2012, s. 289-290.

Sieber, çağımızın suçluluk problemi ve suç kontrolü altında yatan değişimi objektif ve sübjektif sebeplere dayandırmaktadır³⁰³. İçinde yaşadığımız çağın getirdiği yeni tehdit ve suç tiplerini objektif değişim olarak nitelendirirken, toplumun geneline hâkim olan suç korkusunu sübjektif değişim olarak tanımlamaktadır³⁰⁴. Bu çalışmada, çağımızın suç olgusuna yönelik değişimin sebepleri “terörizm ve organize suç tehlikesi”, “yeni risk türleri” ve “suç korkusu” başlığı altında ele alınmaktadır.

a. Terörizm ve Organize Suç Tehlikesi

Terör, ulusal ve uluslararası güvenliğe karşı bir tehlike olarak demokratik hukuk devletinin ilkelerine karşı bir tehdit oluşturmaktadır³⁰⁵. Tarihin en eski dönemlerinden itibaren, terör eylemleriyle belirli sonuçlara ulaşmaya çalışan topluluklara rastlandığı ve adı konulmadan dahi terörün var olduğu belirtilmektedir³⁰⁶. Terör eylemlerinin 1960’lı yılların ardından hız kazandığı savunulmakla birlikte, 11 Eylül 2001 olayları terörizmle mücadele bakımından hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önemli değişime sebep olmuştur³⁰⁷. 2005 Temmuz ayında Londra’da gerçekleşen terör saldırıları Birleşik Krallık’ta da benzer kanun çalışmalarının önünü açmıştır³⁰⁸. Bu tarihten sonraki kanun çalışmalarında terörle mücadele bakımından pek çok “önleyici” düzenleme görmek mümkündür³⁰⁹. Devletlerin terör eylemlerine karşı tutumunun “terörle savaş” olarak nitelendirilmesi bile, bu suçluluk türüyle mücadelenin sınırları

³⁰³ Ulrich Sieber/Carl-Wendelin Neubert, “Sanal Ortamda Sınır Ötesi Ceza Soruşturamalarında Güvenlik Sorunu”, **Bilişim Teknolojisi ile Globalleşen Dünyadaki Tehlikelerin Önlenmesi ve Ceza Hukuku**, çev. Feridun Yenisey/Damla Zaimoğlu, ed. Feridun Yenisey/ Salih Oktar/ Zehra Başer Doğan, Ankara: Seçkin, 2021, s. 358.

³⁰⁴ Ulrich Sieber, “Güvenlik Hukukunun Yeni Mimarisi-Global Risk Toplumunda Suç Kontrolü”, **Bilişim Teknolojisi ile Globalleşen Dünyadaki Tehlikelerin Önlenmesi ve Ceza Hukuku**, çev. Erdem İzzet Külçür, ed. Feridun Yenisey/Salih Oktar/Zehra Başer Doğan, Ankara: Seçkin, 2021, s. 388.

³⁰⁵ Feridun Yenisey, “Uluslararası Terörizmle Mücadelede Suç Siyaseti İlkeleri”, **Suç Politikası**, Ed. Yener Ünver, s. 19.

³⁰⁶ M. Şükrü Alpaslan, **Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik**, İstanbul: Teknik Yayınlar, 1983, s. 23.

³⁰⁷ Bernadette Mcsherry/Alan Norrie/ Simon Bronitt, **Regulating Deviance The Redirection of Criminalisation and the Futures of Criminal Law**, , ed. Bernadette McSherry / Alan Norrie / Simon Bronitt, Oxford: Hart Publishing, 2009, s. 3.

³⁰⁸ Birleşik Krallık’ta 11 Eylül sonrası Anti Terörizm, Suç ve Güvenlik Kanunu; 2005 yılında El Kaide tarafından gerçekleştirilen saldırının ardından da aynı yıl Terörizmin Önlenmesi Kanunu yürürlüğe girmiştir.

³⁰⁹ Terör eylemlerinin başarıya kavuşması lojistik ve finansal desteği zorunlu kılan organizasyonel, teknik hazırlıkları gerektirmektedir. Bkz: Ivo Josipovic/Vanda Bozic, “Measures for Prevention and Fight Against Terrorism-Financial Aspect”, 7. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali **Terör ve Darbelere Karşı Hukuk Devletin Korunması Tebliğler**, ed. Adem Sözüer, İstanbul: On İki Levha, 2022, s. 244; Nitekim 11 Eylül olaylarından kısa bir süre sonra oluşturulan Birleşmiş Miller Güvenlik Konseyi’nin 1373 sayılı Kararında da terör eylemlerinin finansı, planlanması, hazırlığının da iç hukukta ciddi bir suç olarak düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bkz: Simon, **Governing Through Crime**, s. 133. Ülkemizde de benzer şekilde 2013 tarihinde “Terörizmin Finansmanın Önlenmesi Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir.

bakımından bir fikir vermektedir. Zira bu kavram “barış zamanında” kabul edilmesi mümkün olmayan tedbirleri meşrulaştırmak için kullanılmaktadır³¹⁰.

Terör riski genişletilmiş kolluk yetkileri veya ceza hukukunun alanını genişleten yeni suçlarla, sivil, idari çeşitli tedbirlerle başta kişi özgürlüğü ve güvenliği ile adil yargılanma hakkı olmak üzere temel hak ve özgürlüklere yönelik çeşitli müdahalelerin gerekçesini oluşturmuştur³¹¹. 21. yüzyılda terör kavramı bir yandan sürekli kendimizi korumamızı gerektiren olağanüstü bir durum³¹² iken bir yandan da olağanüstü bazı tedbirlerin alınmasında devletlerin başvurduğu meşruluk sebebidir³¹³. Terör suçlarının da tüm suçlu grupları arasında en tehlikeli grup olarak kabul edilmeleri sebebiyle terör kavramı, en olağandışı suç tiplerinin ve olağanüstü tutma (özgürlükten yoksun kılma) yöntemlerinin uygulanmasına imkân sağlamaktadır³¹⁴.

Belirli suçların işlenebilmesi amacıyla oluşturulan, birlik olma bilinci ve iş birliği gerektiren suçluluk şekli organize suçluluktur³¹⁵. Organize suçluluk deyiminin bir terim olarak kullanılması 1920’li yıllarda suç örgütlerinin faaliyetlerini tasvir etmek adına polis raporlarında kullanılmakla birlikte Roma İmparatorluğu’nun krallık ve cumhuriyet dönemlerinde bu tür eylemlerin cezalandırıldığı görülmektedir³¹⁶. Organize suçluluk dünya çapında büyüyerek yönetim ve karar alma süreçlerini etkileyen, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına zarar veren bir olgudur³¹⁷. İç

³¹⁰ Lucia Zedner, **Security**, London: Routledge, 2009, s. 121.

³¹¹ Ashworth/Zedner, **Preventive Justice**, s. 172.

³¹² Carvalho, **The Preventive Turn in Criminal Law**, s. 1.

³¹³ Toplumu derinden etkileyen bir terör faaliyetinin ceza hukukuna nasıl etki ettiğini ülkemiz de yakın tarihte yaşamıştır. Türkiye yönünden bu durumu 15 Temmuz 2016 tarihinde Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) veya Paralel Devlet Yapılanması (PDY), tarafından gerçekleştirilen silahlı darbe girişiminin ardından yürürlüğe giren düzenlemeler bakımından gözlemek mümkündür. 15 Temmuz sonrasındaki olağanüstü hâl ilan edilen süreçte Kanun Hükmünde Kararnamelerle kamu görevinden veya vatandaşlıktan çıkarma tedbirleri uygulanmıştır. Bkz: Erdem İzzet Külçür, “Bypassing Criminal Law Through the Concept of Dangerousness: Turkish Sample Under Post-15/7 State of Emergency Law”, **Dangerousness and Criminal Justice: A Dialogue Between Italy and Türkiye**, ed. Valentina Bonini/Rahime Erbaş/Selin Türkoğlu, Pisa: Pisa University Press, 2023, s. 126.

³¹⁴ Bernadette McSherry, “Expanding the Boundaries of Inchoate Crimes The Growing Reliance on Preparatory Offences”, **Regulating Deviance: The Redirection of Criminalisation and the Futures of Criminal Law**, ed. Bernadette McSherry / Alan Norrie / Simon Bronitt, Oxford: Hart Publishing, 2009, s. 158.

³¹⁵ Vesile Sonay Evik, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu**, İstanbul: Beta, 2004, s. 6; Organize suçluluk denildiğinde suçtan çıkar sağlamanın öncelikli olduğu mafya tipi örgütlenme ve öncelikli amacın siyasi olduğu terör örgütleri akla gelmekteyse de bu eserde organize suçlulukla kastedilen çıkar amaçlı suç örgütlenmelidir. Terör örgütlerini organize suçluluk kapsamında kabul etmeye yönelik görüşün uluslararası alanda da terk edildiğine ilişkin bkz: Evik, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu**, s. 7.

³¹⁶ Ümit Kocasakal, **Karapara Aklama Suçu**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2000, s. 42-43.

³¹⁷ United Nations Office on Drugs and Crimes, Preventing and Countering Organized Crimes, <https://www.unodc.org/unodc/es/humanrights/areas/organized-crime.html> (Erişim Tarihi: 11.11.2024).

güvenliğin sağlanabilmesi adına ulusal ve uluslararası alanda faaliyet gösteren ve birbirleriyle bağlantıları bulunan örgütlerin zayıflatılması gerekmektedir³¹⁸. Organize suçlulukla mücadele bakımından sadece bastırıcı nitelikteki çarelerin yeterli olmadığı önleyici nitelikteki tedbirlerle beraber başarı sağlayacağı hususunda şüphe bulunmamaktadır³¹⁹. Bu sebeple bu suçluluk türüyle etkin bir mücadele yürütebilmek bakımından, geleneksel soruşturma tekniklerinin yeterli olmaması sebebiyle, özel ve istisnai nitelikteki bazı yöntemlere başvurulması kabul edilmektedir³²⁰.

b. Yeni Risk Türleri

Teknolojinin geldiği noktayla günümüzde yeni hukuka aykırı davranış türleri ortaya çıkmaktadır. Yeni suç türlerinin ceza kanunlarında yerini alması gerektiği gibi, bazı geleneksel suçların bu yeni yöntemlerle işlenmesinin özel olarak düzenleme altına alınması gerekmiştir³²¹. Örneğin Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi³²² m. 2'de bilgisayar sistemlerine haksız olarak gerçekleştirilen erişimin cezalandırılması hususunda düzenleme yapma yükümlülüğü getirilmiştir³²³. Sözleşme m. 6'da bilişim suçlarına yönelik hazırlık hareketlerinin cezalandırılması başka bir yükümlülüğü oluşturmaktadır³²⁴.

Yeni suçluluk türlerinin ortaya çıkması toplumsal gelişim çerçevesinde bir bakıma doğal bir durumdur³²⁵. Bu durum tek başına ceza hukukunun önleyici hale

³¹⁸ Feridun Yenisey, **Kolluk Hukuku**, İstanbul: Beta, 2023, s. 48.

³¹⁹ Council of Europe, Preventive Legal Measures Against Organised Crime, Organized Crime-Best Practice Survey no:9, 2003, s. 3,

<https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/BestPractice9E.pdf>

(Erişim Tarihi: 11.11.2024)

³²⁰ Çetin Özek, “Organize Suç”, **Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan**, İstanbul: Beta, 1998, s. 195-247. Zira organize suçu önlemek adına insan haklarına aykırı suç türlerine yer vermek ve adil yargılanma hakkına aykırı yöntemleri kullanmak insan haklarıyla çeliştiğinden ceza adalet sisteminin insan haklarına uygunluğu açısından organize suçluluk ayrı bir öneme sahiptir. Bkz: Özek, “Organize Suç”, s. 195-196.

³²¹ Klasik suçların işlenmesinde bilişim sistemlerinden faydalanılması bir *modus operandi* oluşturmıştır. İnternet üzerinden dolandırıcılık ve ekonomik suçlar bu yöntemlerle çok değişik şekillerden işlenebildiği gibi, ısrarlı takip gibi suçlar da bilişim sistemleri yoluyla rahatlıkla işlenebilmektedir. Bkz: Ulrich Sieber, “Bilişim Suçları”, **Bilişim Teknolojisi ile Globalleşen Dünyadaki Tehlikelerin Önlenmesi ve Ceza Hukuku**, çev. Feridun Yenisey/ Damla Zaimoğlu, Ankara: Seçkin, 2021, s. 261.

³²² Resmi Gazete sy. 29083, T. 09/08/2014.

³²³ Ali Kemal Yıldız, “Bilişim Sistemine Girme”, **Özel Ceza Hukuku C. 8**, s. 231.

³²⁴ Osman Gazi Ünal, “Cezalandırılabilirliğin Ön Alana Kaydırılması Bağlamında, Yasak Cihaz veya Programlar Suçu (TCK m. 254/A)”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 26, sy.2, 2022, s. 598.

³²⁵ Günümüz suç siyasetine yön veren fikirler bakımından bazı fiillerin suç olmaktan çıkarılması gündemdeyken, yeni suç yaratma ihtiyacı varlığını sürdürmektedir. Bkz: Sulhi Dönmezer, “Siyasal İklim, Bilimlerin Durumu ve Ceza Hukuku”, **İÜSBFD**, sy. 3-4-5, 1993, s. 25; Kültürel, sosyal, ekonomik özellikler hem cezanın türü hem de miktarı bakımından belirleyicidir. Bu özellikler durağan

geldiği veya klasik ceza hukukunun dönüşümü şeklinde değerlendirilemez, ancak bu durum bilişim suçlarında olduğu gibi yeni riskleri engelleyebilmek adına bazen hazırlık hareketi niteliğindeki davranışların cezalandırılması gibi klasik ceza hukukuna aykırı bazı politikaların yürütülmesini gerekli kılmaktadır.

Yeni tehditler yönünden sorun teşkil edilebilecek bir diğer problem de ceza hukukunun son çare olması ilkesini göz ardı edilmesi olabilir. Ceza hukuku bireylerin özgürlüklerine yönelik en ağır müdahaleleri gerçekleştirilen hukuk dalı olması sebebiyle *ultimo ratio*'dur. Yeni risklerle mücadele edebilmek adına her zaman ceza hukukunun devreye girmesi de gerekli değildir. Ancak daha önceki zamanlarda mevcut olmayan bu sorunların çözümünde ceza hukuku kurtarıcı olarak görülebilmekte, kanun koyucular da ortaya çıkan yeni hukuki konuları suç olarak tanımlayarak cezalandırma yoluna gitmektedir³²⁶.

c. Suç Korkusu

Suç korkusu en temel şekliyle suça karşı geliştirilen endişe şeklinde tanımlanabilir³²⁷. Öğretide suç korkusuna ilişkin çeşitli tanımlar mevcut olmakla birlikte, çeşitli tanımlardan ortaya çıkan sonuç medyanın bu duyguyu arttırdığı ve hem kişisel hem de toplumsal yönü olan bu korkunun toplumda güvensizlik ortamı yarattığıdır³²⁸. Modern çağın insanı, her gün sosyal medya dahil pek çok platformda çok çeşitli suç haberlerine maruz kalmakta³²⁹; kamera ve telefonların yaygınlığı sayesinde bir suçun nasıl işlendiğine oldukça net bir biçimde şahit olmaktadır. Medya aracılığıyla şahit olduğumuz bu olaylar trafikte, okulda, alışverişte, iş yerinde

olmadığından suç türlerinde de değişikliğin olması olağandır. Bkz: Devrim Aydın, “Ceza Hukukunun Geleceği ve Yeni Yaptırım Biçimleri”, **CHD**, C. 5, sy. 12, 2010, s. 87.

³²⁶ Elvan Keçelioğlu, “Risk Toplumunda Ceza Hukukunun Değişen Yüzü”, **Prof. Dr. Nevzat Toroslu’ya Armağan**, C. II, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 635. *Keçelioğlu* TCK 184. maddede yer verilen İmar Kirliliğine Neden Olma suçunu ceza hukukunun son çare olması ilkesine uygun olmadığından eleştirmektedir.

³²⁷ Toplum Destekli Polislik Hizmetleri Yönetmeliği’nin 4/1-t maddesinde suç korkusu *Toplumda güvensizlik duygusunun artmasına ve genel anlamda medyada yer alan olumsuz haberlere bağlı olarak kişilerin suçluluğu gerçekte olduğu düzeyden daha farklı algılamalarını, işlenen suçların toplumda yaratmış olduğu güvensizlik duygusunu ve kişilerin bir suçun mağduru olmaktan duyduğu korku şeklinde tanımlanmıştır.*

³²⁸ Burcu Çakırtaş, “Suç Korkusu”, **Kriminoloji Yazıları**, ed. Türkan Yalçın Sancar, Ankara: Savaş Yayınları, 2025, s. 346.

³²⁹ Mark M. Moore/ Robert C. Trojanowicz, Policing and the Fear of Crime, National Institute of Justice, 1998, s. 3, <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/111459.pdf>, (Erişim Tarihi: 29.10.2024).

karşılaştığımız her kişinin tehlikeli olabileceği, bir suçun üstelik şiddet içeren bir suçun mağduru olmanın çok kolay olduğu yönündeki algımızı pekiştirmektedir³³⁰.

Suç korkusu kişinin kendi güvenliği hakkında endişe ve güvensizlik duymasına sebebiyet vermektedir. Bunun yanı sıra modern toplum bireyselleşmenin en üst düzeyde olup geleneklerin ve sosyal bağların azaldığı bir özellik göstermektedir. Bu da günümüz insanının diğer bireylere olan güveninin neden azalmış olduğunun bir diğer gerekçesidir³³¹. Çağımızda başkalarına güvenmenin yerini yeterli oranda emin olmadıkça başkalarına güvenmemek şeklinde bir anlayış almıştır³³². Suç korkusu toplumda dayanışmanın azalmasına ve paniğe yol açmaktadır³³³.

Güvenlik kavramı ve güvenlik ihtiyacı tepki vermekle ilgili değil, daha ziyade kontrol etme, takip etme yani suçun işlenmesinden önce gerçekleştirilecek bir müdahale ile zarar ihtimalinin ortadan kaldırılmasını gerektirir³³⁴. İnsanların güvenlik talebinin artmasına karşılık günümüzün tehlikelerine karşı ceza adalet sisteminin tüm ihtiyaçları karşılaması mümkün olmadığından ceza adalet sistemine güven azalmış durumdadır³³⁵. Ne zaman toplumu derinden sarsan bir suç vakasıyla karşılaşılsa cezaların caydırıcılığı sorgulanmakta, kamuoyunda suçlara karşı daha ağır cezalar öngörülmesi hususundaki istekler çoğalmaktadır. Ceza infaz kurumundan ayrılmasının ardından kişilerin hemen suça geri dönmesi ceza adalet sisteminin iyileştirme fonksiyonunun da sorgulanmasına sebep olmaktadır. Özellikle şiddet içeren suç ya da cinsel dokunulmazlığa karşı suç failleri toplum bakımından en çok korkulan grubu oluşturdukları için, toplumdaki bireyler bu suçları işleyenleri daha ağır cezalandırma

³³⁰ Bununla birlikte suç korkusu ile suç oranı arasında her zaman doğru bir orantı bulunmamaktadır. Suç oranında artış olmamasına rağmen suç korkusunun değişmediği veya tırmadığı da görülebilmektedir. Örneğin ABD’de yapılan bir çalışmada 1980 yılından 2003 yılına kadar olan süreçteki suç istatistiklerine göre suç oranlarında azalma olmasına rağmen toplumdaki suç korkusunun buna paralel olarak azalmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bkz: Nicole Rader, “Fear of Crime”, Oxford Research Encyclopedia of Criminology, 2017, <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264079.013.10>, (Erişim Tarihi:12.11.2024), s. 2; Dolayısıyla toplumdaki bu risk algısı her zaman objektif gerçeklerle bağdaşmıyor olsa da bireylerin ve kurumların bu duruma makul olmayan tepkiler verdiği gözlenmektedir.

³³¹ Hudson, *Justice in the Risk Society*, s. 44.

³³² Carvalho, *The Preventive Turn in Criminal Law*, s.8.

³³³ Çakırtaş, “Suç Korkusu”, s. 365.

³³⁴ Lucia Zedner, “Pre-Crime and Post Criminology?”, *Theoretical Criminology*, C. 11, sy. 2, 2007, s. 265.

³³⁵ Bruinsma/ Loeber, “Challenges for Criminological and Criminal Justice Research”, s. 30.

ya da onları kontrol etmeye yönelik düzenlemeleri desteklemeye daha yatkın olmuştur³³⁶.

Zararın önlenmesi adına, toplumun düzenini bozan, istenmeyen veya tehlike arz eden bazı davranışların ceza hukukunun son çare olma ilkesine aykırı olarak suç olarak düzenlenmesi söz konusu olabilmekte veya daha cezalandırıcı politikalar benimsenebilmektedir. Dolayısıyla da suç olmaktan çıkarma akımının tam tersi şekilde fazla sayıda suç kanunlarda yerini almakta, zarar meydana gelmeden toplumsal düzeni bozucu nitelikteki bazı fiillerin cezalandırması yoluna gidilmektedir. Bunun sonucunda da devletlerin bireyleri koruma yükümlülükleri bireysel özgürlükler aleyhine genişleme eğilimi göstermektedir³³⁷.

2. Klasik Ceza Hukukunun Değişimi

Kanunsuz suç ve ceza olamayacağı *nullum crimine sine lege, nulla poena sine lege* ceza hukukunun en temel ilkesi olarak kabul edilmektedir³³⁸. Ceza hukukunun son çare *ultima ratio* olması gerektiği klasik ceza hukukunun bir diğer ilkesidir³³⁹. Ceza hukukuna hâkim olan bu ilkelerin akıbeti son yıllarda ceza hukukunda “tehlike”, “önleme” gibi kavramların sıkça yer bulması sebebiyle tartışmalı hâle gelmiştir³⁴⁰. Ceza hukukunun önleyici bir karaktere büründüğü sıklıkla tekrarlanmaktadır³⁴¹. Kanun isimlendirmelerinde özellikle terörizm, yolsuzluk gibi alanlarda sıklıkla kullanılan “mücadele” ibaresi ceza hukukuna ilişkin anlayıştaki değişimin sonucu

³³⁶ Franklin E. Zimring, “The Weakest Link: Human Rights and the Criminal Offender in Modern Democratic Government”, **Punishment, Places and Perpetrators**, 2. baskı, ed. Gerben Bruinsma/Henk Elffers/Jan de Keijser, New York: Routledge, 2012, s. 102.

³³⁷ İster objektif ister sübjektif güvenlik ihtiyacına dayansın, değişen problemlere gösterilecek tepkinin bir suç siyasetine dayanması gerekmektedir. Zira çağın gereklerine uygun ve toplumun ihtiyaçlarını sağlayacak bir ceza hukuku kısa süreli çözümlere yönelen, kamuoyunun tepkilerine göre şekillenen politikalarla sağlanamaz. Bkz: Sulhi Dönmezer, **Suç Siyaseti**, s. 6.

³³⁸ Bu ilkenin Latince ifadesinin ceza hukuku eserlerine girmesi ünlü Alman hukukçu Feuerbach’a atfedilmektedir. Ancak ilkenin ceza hukukundaki varlığı bundan daha eskiye dayanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Tatjana Hörnle, “PJA von Feuerbach and his Textbook of the Common Penal Law”, **Foundational Texts in Modern Criminal Law**, ed. Markus D. Dubber, Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 131.

³³⁹ Söz konusu ilkenin sistematik bir şekilde ilk olarak Beccaria ve Voltaire tarafından ifade edildiğine dair bkz: Faustino Garcia de la Torre, “Crises of the Ultimo Ratio Principle: Shall We Resume the Constitutional Criminal Law Guidance?, Crisis of the Criminal Law in the Democratic Constitutional State Manifestations and Trends, Editör: Eduardo Demetrio Crespo, Alfonso Garcia Figueroa, Gema Marcillia Cordoba, Cham: Springer, 2023, s. 40.

³⁴⁰ Sieber, “Güvenlik Hukukunun Yeni Mimarisi Global Risk Toplumunda Suç Kontrolü”, s. 388.

³⁴¹ Max de Vries/ Johannes Bijlsma, “The Elusive Concept of Dangerousness: The State of the Art in Criminal Legal Theory and the Necessity of Further Research”, **Criminal Justice Ethics**, C. 41, sy. 2, 2022, s. 141; Sakari Melander, “Preventive Turn in Criminal Law”, **Peking University Law Journal**, s. 15.

olarak görülmektedir³⁴². Ceza hukukunun tarihsel gelişimi içinde bireysel özgürlüklerin korunması hayati önem arz ettiğinden bu gelişmeler kaygıyla karşılanmaktadır³⁴³. Zira ceza hukukunun suçu önleme bakımından birincil mekanizma olarak görülmesi ceza adalet sisteminin temel ilkeleriyle bağdaşmaz³⁴⁴.

Bu durum ceza hukukunun temel ilkelerinden biri olan hümanizm ilkesi bakımından da bir çelişki oluşturabilir. Hümanizm ilkesi, suç işleyen kişilere uygulanacak yaptırımların hem de bu yaptırımların infazında sosyalleştirmenin, kişiyi topluma uyum sağlayan bir birey haline getirmenin amaçlanmasıdır³⁴⁵. Ancak tehlikelerin önlenmesi kimi zaman bu amaçların ikinci plana düşmesine sebep olabilir. Tehlikelerin ne pahasına olursa olsun önlenmesi gerektiği düşüncesi hümanist bir ceza hukuku yaklaşımı bakımından da kabul edilemez³⁴⁶.

Aslında önleme kavramı ceza hukukuna tamamiyle yabancı değildir. Nitekim cezanın amacını açıklayan teorilerden ikisi genel önleme ve özel önleme olarak isimlendirilir. Genel önleme teorisi, suç işleyen kişiye uygulanacak olan cezanın toplumda suç işleme düşüncesine sahip olan kişileri korkutacağına ve onları suç işlemekten alıkoyacağı fikrine dayanmaktadır³⁴⁷. Özel önleme veya caydırıcılık olarak isimlendirilen diğer teori ise cezanın amacının suçlunun gelecekte suça dönmesini engellemek olarak kabul etmektedir³⁴⁸. Dolayısıyla burada da geleceğe yönelik bir arzu söz konusudur.

Cezanın amaçlarından kabul edilen genel ve özel önleme kavramlarının varlığına rağmen **önleyici ceza hukuku, risk ceza hukuku, önleyici adalet, yeni penoloji** olarak isimlendirilen ve ceza hukukunda bir değişimin varlığına vurgu yapan kavramlarla ne ifade edilmek istenmektedir? Ceza hukukunun önleyici hâle gelmesinden anlaşılması gereken ortada bir zarar yokken veya herhangi bir suç işlenmemişken ceza hukukunun çeşitli araçlarının devreye girmesidir³⁴⁹. Dolayısıyla

³⁴² Öztürk/Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, s. 218.

³⁴³ Carvalho, **The Preventive Turn in Criminal Law**, s.8.

³⁴⁴ Robinson, “Punishing Dangerousness: Cloaking Preventive Detention as Criminal Justice”, s. 1434.

³⁴⁵ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 52.

³⁴⁶ Türk hukukunda hümanist öğretinin en önemli savunucusu olan Fark Erem bu durumu *vahşileşmediği için önleyici olamadığı yolunda yerilen bir ceza hukuku insanlık yolundan ayılmamış demektir* şeklinde eleştirmektedir. Bkz: Erem, **Türk Ceza Hukuku**, C. I, s. 18.

³⁴⁷ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 847.

³⁴⁸ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 848.

³⁴⁹ Ali Emrah Bozbayındır, “The Advent of Preventive Criminal Law: An Erosion of the Traditional Criminal Law?”, **Criminal Law Forum**, C. 29, 2018, s. 27.

burada söz konusu olan, bir politika olarak suçların aydınlatılıp cezalandırılmasından daha çok tehlikeli bazı suçlu gruplarının tespit edilerek bu gruplara mensup kişilerin topluma herhangi bir zarar vermeden özgürlüklerinden yoksun kılınmasıdır³⁵⁰. Hazırlık hareketi olarak kabul edilen fiillerin cezalandırılması, tehlike suçlarının sayısının artması, önleyici kolluk faaliyetlerinin kapsamının genişlemesi, bireyler hakkında gelecekte suç işleme ihtimalinin olması durumunda bazı tedbirlere hükmedilebilmesi bu durumun yansımalarındandır. Suçla mücadele yönünden onu oluşturan sosyal, ekonomik nedenlere odaklanmadan sadece hukuk sistemiyle özellikle de ceza hukuku aracılığıyla suç işlenmesini önlemeye yönelik bir arzu söz konusudur³⁵¹. Günümüzde risk toplumunun gerektirdiği suç önleme politikası suçun kaynaklarına inerek onu engellemekten çok pratik sonuçlara yönelmektedir³⁵².

3. Ceza Hukukundaki Değişimi Açıklayan Çeşitli Yaklaşımlar

Toplumdaki değişim, felsefeciler, ceza hukukçuları, sosyologlar tarafından çeşitli açılardan değerlendirilmiş ve bunlar “kontrol kültürü” (culture of control), “risk toplumu” (*risk society*) gibi isimlerle adlandırılmıştır³⁵³. Değişimin ceza hukukuna yansımaları da farklı şekillerde adlandırılmaktadır. Bu bölümde bunlar arasından öğretide sıklıkla yer verilenlere değinilmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla tarafımızca yapılan tasnifin sınırlandırıcı bir yönü bulunmamaktadır. Nitekim öğretide farklı sınıflandırma ve incelemelere rastlamak mümkündür³⁵⁴.

³⁵⁰ Eric S. Janus, The Preventive State, Terrorists and Sexual Predators: Countering the Threat of a New Outsider Jurisprudence, William Mitchell Legal Studies Research Paper No:11, 2005, s. 1, <https://ssrn.com/abstract=687165>, (Erişim Tarihi:12.11.2024).

³⁵¹ Adam Crawford, “Situating Crime Prevention Policies in Comparative Perspectives: Policy Travels, Transfer and Translation”, Crime Prevention Policies in Comparative Perspective, ed. Adam Crawford, Devon: Willian Publishing, 2009, s. 2; Aslında bu değişimin sadece ceza hukuku bakımından söz konusu olduğu söylenemez. Önleyici ceza hukuku, medeni hukuk, istihbarat hukuku, idari ceza hukukunun bir araya gelmesiyle oluşan bir “güvenlik hukukunun” parçasını oluşturmaktadır. Bkz: Sieber, “Güvenlik Hukukunun Yeni Mimarisi- Global Risk Toplumunda Suç Kontrolü”, s. 389.

³⁵² Zedner, **Security**, s. 76; Sert ceza politikaları devlet tarafından da arzulanmaktadır. Zira bu şekilde egemenlik yetkinin daha sert gösterme, bireysel özgürlükleri daha fazla sınırlandırma imkanına sahip olacaktır. Bkz: Aydın, “Ceza Hukukunun Geleceği ve Yeni Yaptırım Biçimleri”, s. 91.

³⁵³ Matt Matravers, “On Preventive Justice”, **Prevention and the Limits of The Criminal Law**, ed. Andrew Ashworth/Lucia Zedner/ Patrick Tomlin, Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 235.

³⁵⁴ R. Barış Erman, “Ceza Hukukunun Dönüşümü”, Duygun Yarsuvat’a Armağan -**Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Sayısı**, s. 449; Erman dönüşen ceza hukukunu adlandırma girişimleri başlığı altında incelediği yaklaşımları Düşman Ceza Hukuku, Mücadele Ceza Hukuku, Risk Ceza Hukuku (Tehlikelilik Ceza Hukuku) olarak ele almıştır.

a. Risk Toplumu ve Risk Ceza Hukuku

Her ne kadar ceza hukukuna yönelik değişime değinen her çalışmada sıklıkla yer verilse de bir ceza hukuku teorisi olmayan risk toplumu teorisi sosyoloji alanında çalışmalar yapan Ulrich Beck ve Anthony Giddens tarafından ortaya konulmuştur³⁵⁵. Çağımızı ve modernliğin getirdiği problemleri ele alan risk toplumu teorisi; 21. yüzyıldaki toplumsal yapı ve bu toplumdaki kültürel, siyasal, toplumsal vb. farkları ortaya koymak arzusundadır³⁵⁶.

Teoriye göre çağımızın toplumu, kendi yaratmış olduğu riskleri önleme ve yönetmeyle meşgul olan bir toplumdur³⁵⁷. Zira modernleşmeyle birlikte toplumdaki riskler kontrol edilemeyecek şekilde artmıştır³⁵⁸. Chernobil, küresel ısınma, Asya finans krizi gibi tüm olayların ortak özelliği risk toplumun farklı dinamik ve boyutlarını oluşturmalarıdır³⁵⁹. Risk toplumunda eşitlik değil, güvenlik önceliktir³⁶⁰. Bireyin bilinci ve sosyal organizasyon artık iynin paylaşılmasından ziyade kötülüklerin paylaşılmasına dayanmaktadır³⁶¹. Bu toplumun bir diğer özelliği de trajik bir bireyselleşmenin söz konusu olmasıdır. Birey içinde yaşamış olduğu sisteme dahi güvensiz olmaya zorlanmıştır³⁶². Politikacılar ve ana akım medyanın suçluluk üzerine verdiği mesajlar risk toplumu olarak nitelendirilen toplum yaşantısında kolektif bir güvensizliğin artmasına da sebebiyet vermiştir³⁶³.

³⁵⁵ Jamie Baxter, "Health and Environmental Risk", International Encyclopedia of Human Geography, 2. bası, 2020, <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/risk-society#chapters-articles> (Son Erişim:12.11.2024); Söz konusu teori sosyal teori olarak adlandırılmaktadır. Sosyal teori ise *sosyal ilişkilerin ve sosyal organizasyonun doğasını tanımla girişimidir*. Bu kavramlar çok eskiden beri teori olarak ele alınsalar da toplumun bağımsız bir varlık olarak kabul edilmesi bu teorinin ortaya çıkmasında etkisinin olduğu kabul edilmektedir. Bkz: Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, Tübitak, Ömer Say, Sosyal Teori,

https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sosyal_teorii (Erişim Tarihi:07.05.2024)

³⁵⁶ Aysu Çuhacı, Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004, s. 52.

³⁵⁷ Ulrich Beck, "Living in the World Risk Society", **Economy and Society**, C. 35, sy. 3, 2006, s. 332.

³⁵⁸ Matthia Borgers/ Elies van Sliedregt, "The Meaning of The Precautionary Principle for the Assessment of Criminal Measures in the Fight Against Terrorism", **Erasmus Law Review**, C. 2, sy. 2, 2009, s. 172.

³⁵⁹ Ulrich Beck, "The Terrorist Threat World Risk Society Revisted", **Theory, Culture & Society**, C. 19, sy.4, 2002, s. 39.

³⁶⁰ Erman, "Ceza Hukukunun Dönüşümü", s. 457.

³⁶¹ Hudson, **Justice in the Risk Society**, s. 43.

³⁶² Ulrich Beck, "Living in the World Risk Society, Economy and Society", 2006, s. 336; bu güvensizlik bilime ve uzmanlara yönelik olup teknolojinin yol açtığı felaketlerin öngörülüp, önlenebileceğine yönelik olarak duyulan güvensizliktir.

³⁶³ Pelissero, **Pericolosita Sociale e Doppio Binario**, s. 26.

Risk toplumu tezinin ceza hukukuna yansması risk ceza hukuku, önleyici ceza hukuku kavramlarını doğurmuştur. Ceza hukuku da değişen toplumsal gerçeklikten nasibini almış ve günlük yaşamda artan bu riskler sebebiyle cezalandırıcıdan çok önleyici hale gelmiştir³⁶⁴. Bu anlayışın maddi ceza hukukuna yansması olarak tehlike suçlarının sayısının artması, hazırlık hareketi oluşturan bazı fillerin cezalandırılması yoluna gidilmesi değerlendirilebilir³⁶⁵. Ceza muhakemesi hukuku yönünden ise ön alan soruşturmaları olarak adlandırılan kavram ortaya çıkmış ve bu alanda gizli soruşturma teknikleri, istihbarat faaliyetleri önem kazanmıştır³⁶⁶.

İçinde yaşanılan toplum bir risk toplumu olarak tanımlandığında, bu risklerin önüne geçilmesi veya azaltılması bakımından ceza hukukuna da görev düşeceği açıktır. Önleyici ceza hukukun yansımaları en çok terörle mücadele alanında karşımıza çıkmaktadır. Özellikle terör ve terörizm korkusunun yerleştiği 11 Eylül saldırısının ardından ABD ve Avrupa ülkelerinde teröre karşı eylem olmadan önce önleme anlayışı hâkim olmuştur³⁶⁷. Bu kapsamda suç işlenmesinin önlenmesine ilişkin normatif düzenlemeler, potansiyel faillerin suç işlemesini engellemek adına çeşitli önlemlerin alınması, faillerin rehabilite olacakları ve topluma yeniden kazandırılacaklarına ilişkin potansiyellerini reddederek toplumdan soyutlanmasına devam etmek³⁶⁸ gibi ceza adalet sistemine yansıyan etkiler de önleyici ceza hukukunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Risk toplumu teorisinin ceza hukukuna bir yansması olarak görülebilecek, Amerikalı hukukçular *Malcolm M. Feeley* ve *Jonathan Simon* tarafından şekillendirilen **yeni penoloji** (*new penology*) kavramı cezalandırıcı adalet anlayışına hâkim olan ilkelerin yerini olasılık ve risk kavramlarının almaya başladığını savunmaktadır³⁶⁹. Yeni penolojinin karşıtı olan eski penoloji (*old penology*) kusur sorumluluğu, teşhis, iyileştirme gibi kavramlara yönelmişken, yeni penoloji kişileri tehlikeliliklerine göre sınıflandırma ve bu doğrultuda müdahale etmeye

³⁶⁴ Borgers/ van Sliedregt, “The Meaning of The Precautionary Principle for the Assessment of Criminal Measures in the Fight Against Terrorism”, s. 172.

³⁶⁵ Sieber, “Güvenlik Hukukunun Yeni Mimarisi Global Risk Toplumunda Suç Kontrolü”, s. 390.

³⁶⁶ Sieber, “Güvenlik Hukukunun Yeni Mimarisi-Global Risk Toplumunda Suç Kontrolü”, s. 392.

³⁶⁷ Kelly A. Berkell, “A Criminological Approach to Preventing Terrorism: Situational Crime Prevention and Crime Prevention Literature”, **Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness**, ed. Alex P. Schmid, ICCT Press Publication, 2021, s. 51.

³⁶⁸ Berkell, “A Criminological Approach to Preventing Terrorism: Situational Crime Prevention and Crime Prevention Literature”, s. 53.

³⁶⁹ Malcolm M. Feeley/ Jonathan Simon, “The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and Its Implications”, **Criminology**, C. 30, sy. 4, 1992, s. 450.

dayanmaktadır³⁷⁰. Hesaplama ve olasılık hüküm vermede temel araç hâline gelmiş, tehlikeliliğin değerlendirilmesi bakımından klinik ve profesyonel yöntemin yerini istatistiksel yöntem almıştır³⁷¹. Feeley “*Actuarial Justice and the Modern State*” isimli çalışmasında şu örneği verir: Aynı suçu işleyen ve aynı durumda olan iki kişiden biri beş yıl hapis cezası ile cezalandırılırken, diğeri toplum için tehlike teşkil etmesi sebebiyle on yıl hapis cezası ile cezalandırılabilir. Bu durumda cezalandırma manevi sorumluluk ve öç almadan faydacı bir eksene kaymış olmaktadır³⁷². Bu anlayışta ceza hukuku bireyden ve onun iyileştirilmesinden ziyade gelecekteki davranışını öngörme ve yönetmeye yönelmektedir³⁷³.

Cezalandırıcı adalette (*retributive justice*) ceza suçluya yapmış olduğu yanlışın bir karşılığı olarak verilmektedir. “Riske Dayanan Adalet” *actuarial justice* anlayışına göre, suçlu grupları tehlikelilik düzeylerine göre tanımlanmakta, sınıflandırılmakta ve yönetilmektedir³⁷⁴. İstatistiğe dayanan ceza adaleti tehlikelilik problemine cevap vermek amaçındadır. Riskleri ortadan kaldırmak veya en aza indirmek için politikalar oluşturmaya odaklanır. Bu anlayışta faile uygulanacak ceza yaptırımın kusuruyla değil fakat tehlikeliliğine orantılı olarak belirlenmesi savunulur³⁷⁵.

b. Düşman Ceza Hukuku

Bir okul ya da teori olarak kabul edilemeyecek ve hakkında çokça tartışma devam eden ceza hukukunu yurttaş ceza hukuku ve düşman ceza hukuku olarak ayıran bu eğilimde, düşman, hazırlığa başladığı anda durdurulması gereken ve “tehlikeliliği” ile mücadele edilen kimse olarak kabul edilmektedir³⁷⁶. Jakobs’a göre “yurttaş ceza hukuku herkesin hukukudur; düşman ceza hukuku ise düşmana karşı duranların

³⁷⁰ Feeley/Simon, “The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and Its Implications”, s. 452.

³⁷¹ Hazel Kemshall, **Understanding Risk in Criminal Justice**, Berkshire: Open University Press, 2003, s. 27.

³⁷² Malcolm M. Feeley, “Actuarial Justice and The Modern State”, **Punishment, Places and Perpetrators**, ed. Gerben Bruinsma, Henk Elffers/ Jan de Keijser, New York: Routledge, 2012, s. 68.

³⁷³ Feeley, “Actuarial Justice and The Modern State”, s. 68.

³⁷⁴ Bernadette McSherry, “Risk Assessment, Predictive Algorithms and Preventive Justice, Criminal Justice”, **Risk and the Revolt against Uncertainty**, ed. John Pratt/Jordan Anderson, Palgrave, 2020, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-37948-3>, s. 20.

³⁷⁵ Pat O’Malley, “Risk Societies and the Government of Crime”, **Dangerous Offenders: Punishment and Social Order**, ed. M. Brown, J. Pratt, New York, Routledge, 2000, s. 24; Hudson, Justice in Risk Society, s. 45.

³⁷⁶ Günter Jakobs, “Yurttaş Ceza Hukuku ve Düşman Ceza Hukuku”, **Terör ve Düşman Ceza Hukuku**, çev. Mehmet Cemil Ozansü, ed. Yener Ünver, Ankara: Seçkin, 2008, s. 499; Hennig Rosenau, “Jakobs’un Düşman Ceza Hukuku Kavramı Hukukun Düşmanı”, çev. Erhan Temel, **AÜHFD**, C. 7, sy.4, 2008, s. 393.

hukukudur”³⁷⁷. Bu görüş çerçevesinde, hukuk sistemine her karşı gelen düşman olarak nitelendirilmez³⁷⁸.

Düşman ceza hukukuna (*Feindstrafrecht*) göre, genel önleme prensip olarak sadece hukuka bağlı olanlar üzerinde etkili olur; terör suçlusu hukuk düzenine tamamen sırtını döndüğü için bu önleme yöntemleri onda etkili olmayacaktır³⁷⁹. Bu yaklaşım, tehlikeli gördüğü ve tehlikeli oldukları için savaşılmaları gereken kişileri vatandaş statüsünde görmemekte onları düşman kategorisinde ele alarak bu kişilerle mücadele bakımından bir “düşman ceza hukuku” kavramının ortaya çıktığını savunmaktadır³⁸⁰.

Suç işleyen kişi toplumsal sözleşme çerçevesinde ortaya konulan normun varlığını zedelemektedir. Bu sebeple kişinin verdiği zarar ceza yoluyla telafi ettirmeye çalışır. Bu kişi yani fail kendisinden beklenileni yere getiremeyip düş kırıklığına sebebiyet vermiş olsa da yine bir yurttaş olarak kabul edilmektedir³⁸¹. Her ne kadar suç işlemiş olsalar da bu kişiler hukuka sırtını dönmemiştir. Cinsel suçlular, örgüt mensubu suçlular, terör suçluların ise davranışlarıyla beklentileri sürekli olarak karşılamamaya devam etmekte, kendilerine kişi olarak davranılmasının şartını oluşturan hukuka sırt çevirmeme kararını taşımamakta dolayısıyla devletin de bu suçlulara “kişi” olarak muamele göstermek hususundaki duruşu da giderek zayıflamaktadır³⁸².

Alman Ceza Hukukunda uygulanan güvenlik tedbirlerinin ekseninde, bu tedbirlerin bir düşman ceza hukuku görünümü olduğu tartışmaları bir bakıma doğru kabul edilebilse de güvenlik tedbirlerini düşman ceza hukuku ile açıklamaya çalışmak ve hele de bu iki kavramı bağdaştırmaya çalışmak hukuk devletinin ortadan kalkacağı totaliter bir rejimi gündeme getirebileceğinden söz konusu görüş eleştirilmektedir³⁸³. Düşman denilerek kimden bahsedildiğinin belli olmaması ve bunun kanunilik ilkesine zarar verebilecek nitelikte olması sebebiyle düşman ceza hukuku isabetli bir ceza hukuku politikası olarak kabul edilmemektedir³⁸⁴.

³⁷⁷ Jakobs, “Yurttaş Ceza Hukuku ve Düşman Ceza Hukuku”, s. 494.

³⁷⁸ Jakobs, “Yurttaş Ceza Hukuku ve Düşman Ceza Hukuku”, s. 496.

³⁷⁹ Rosenau, “Jakobs’un Düşman Ceza Hukuku Kavramı Hukukun Düşmanı”, s. 394.

³⁸⁰ Rosenau, “Jakobs’un Düşman Ceza Hukuku Kavramı Hukukun Düşmanı”, s. 394.

³⁸¹ Jakobs, “Yurttaş Ceza Hukuku ve Düşman Ceza Hukuku”, s. 496.

³⁸² Jakobs, “Yurttaş Ceza Hukuku ve Düşman Ceza Hukuku”, s. 496.

³⁸³ Rosenau, “Jakobs’un Düşman Ceza Hukuku Kavramı Hukukun Düşmanı”, s. 394.

³⁸⁴ Sieber, “Güvenlik Hukukunun Yeni Mimarisi Global Risk Toplumunda Suç Kontrolü”, s. 389.

c. Önleyici Adalet (*Preventive Justice*) Kavramı

Önleyici adalet *preventive justice* kavramının ilk kullanımı *Sir William Blackstone*'a atfedilir³⁸⁵. *Blackstone*'a göre bu kavram gerçekleşmek üzere olduğuna dair bir şüphe bulunan suçlara müdahaleye imkân kılan hukuk kurallarını ifade etmektedir. *Blackstone* geniş bir bakış açısıyla yaklaşıldığında aslında tüm cezaların geçmişini telafi etmek yerine gelecekteki suçları önlemek üzere var olduğunu savunmaktadır³⁸⁶. Ona göre önleyici tedbirleri cezadan ayıran husus ortada henüz işlenmiş bir suç söz konusu olmadan, ancak bir suç işleneceğine yönelik makul bir şüphe üzerine, yalnızca önleyici amaçlarla uygulanan tedbirler olmalarıdır³⁸⁷. Önleyici adalet, günümüzde özellikle Anglo-Sakson hukuk sistemlerinde önleyici tedbirlerin meşruluğunu sağlama yönünden başvurulan bir kavram hâline gelmiştir³⁸⁸. Trafik güvenliğini tehlikeye sokma fiilinden, önleyici kolluk tedbirlerine kadar pek çok hususu bünyesinde barındıran, maddi ceza hukuku ve muhakeme hukuku boyutu olan en nihayetinde önleyici bir hâldir³⁸⁹. Önleyici adalet, ciddi bir suçun işlenmesi yolunda atılan adımların cezalandırılması olarak da tanımlanmaktadır³⁹⁰. Dolayısıyla ceza hukuku boyutu olmakla birlikte sadece bu alanla sınırlı değildir.

Bu uğurda oldukça kapsamlı çalışmalar yürüten *Ashworth* ve *Zedner* “önleyici adalet” teriminin kullanımında adalet kelimesiyle “ceza adalet” sisteminde kullanımında olduğu gibi özel bir alanla ilgili olan kurallar bütününe vurgu yapılmadığını ve hatta kavramın bir sistem olmaktan çok da uzak olduğuna işaret etmektedir³⁹¹. Önleyici adalet terimi belirli bir hukuk alanına ait değildir. Medeni hukuk, ceza hukuku, idare hukuku gibi çeşitli hukuk dallarına girebilir ve bunlarla ilgili olabilir. Dolayısıyla önleyici adalet terimi bir hukuk dalını kastetmekten ziyade, hangi hukuk dalı kapsamında ele alındığıyla ilgilenilmeksizin, önleyici çabanın kapsamı ve niteliğine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır³⁹². Bunun haricinde yazarlar

³⁸⁵ Ashworth/Zedner, **Preventive Justice**, s. 28.

³⁸⁶ William Blackstone, **Commentaries on the Laws of England**, C. 4, Oxford: Clarendon Press, 1765, s. 249.

³⁸⁷ Blackstone, **Commentaries on the Laws of England**, C. 4, s. 249.

³⁸⁸ McSherry, “Risk Assessment, Predictive Algorithms and Preventive Justice”, s. 18.

³⁸⁹ Markus D. Dubber, Preventive Justice, s. 47.

³⁹⁰ Tom Sorell, “Organized Crime and Preventive Justice”, **Ethical Theory and Moral Practice**, C. 21, 2018, s. 137.

³⁹¹ Ashworth/ Zedner, **Preventive Justice**, s. 6.

³⁹² Ashworth/ Zedner, **Preventive Justice**, s. 6.

“önleyici adalet” kavramının daha geniş bir teorinin parçası olduğu ve sınırlayıcı ilkelerinin bu teoriden çıkarıldığını ileri sürmemekte, önleyici adalet çalışmasıyla amaçlarının devletin önleyici gücünü sınırlandıran birtakım prensipler ortaya koymak olduğunu vurgulamaktadır³⁹³. Dolayısıyla bu terimin kullanımıyla amaçlanan temel bazı ilke ve teorilerden sapan farklı bir teori ortaya koymak değildir.

Aslında “önleme” ve “adalet” kavramlarının bir arada kullanılması kendi içerisinde bir çelişki barındırmaktadır. Bu çelişki de önleme amacına matuf bazı tedbirlerin adalete uygunluğuna ilişkin soru işaretlerinden kaynaklanmaktadır³⁹⁴. Öyle ki örneğin kişi hakkında bir suç işleyeceği tehlikesi bulunduğundan bahisle hakkında tutuklama kararı verilmesinin “adalet” bağlamında kullanılmasının kabul görmesi zor olabilecektir. Ancak burada iki kavramın birlikte kullanılmasındaki amaç ikisi arasında bir denge kurulması gerekliliğine vurgu yapmaktır³⁹⁵.

D. Değerlendirme

Tehlikelilik kavramının ve onunla bağlantılı olarak güvenlik tedbirlerinin hukuk sistemlerinde yerini alması pozitivist okul sayesinde gerçekleşmiştir. Cezaya alternatif teşkil eden bu yaptırımlar suçlulukla mücadele hususunda devletlerin elinde önemli bir araç hâlini almıştır³⁹⁶. Bunun dışında suçlunun incelenmesine odaklanan yaklaşımı düşüldüğünde pozitivist okul cezaların bireyselleştirilmesi noktasında da ceza hukukuna katkı sağlamıştır³⁹⁷. Tehlikelilik pozitivistlerin öngördüğü şekilde yer almasa da günümüzde modern ceza hukukunda klasik okulla özdeşleşen “ceza” yaptırımının yanında tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir.

“Tehlike”, “tehlikeli suçlu” kavramları pozitivistlerden bu yana önem kaybetmemiş bilakis dünyanın gösterdiği gelişime paralel olarak daha önemli hâle gelmiştir. Örneğin İngiltere ve Galler’de 2005 yılında yürürlüğe girerek 2012 yılında yürürlükten kaldırılan süresiz hüküm cezası (indeterminate sentences for public protection)³⁹⁸, 2004 yılında İsviçre’de yürürlüğe giren ve İsviçre Ceza Kanunu’nun 64.

³⁹³ Ashworth/ Zedner, **Preventive Justice**, s. 6.

³⁹⁴ Matravers, “On Preventive Justice”, s. 236.

³⁹⁵ Matravers, “On Preventive Justice”, s. 236.

³⁹⁶ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 62; Aktaş, **Türk ve İtalyan Hukukunda Güvenlik Tedbirleri Kuramı**, s. 63.

³⁹⁷ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 62.

³⁹⁸ Söz konusu ceza sadece suçlunun minimum ne kadar süre ceza infaz kurumunda kalması gerektiğine karar verilip bu sürenin ardından denetimli serbestliğe tabi kılınıp kılınmayacağını Koşullu Salıverilme Kurulu’nun kararına tabi kılmaktaydı. Bu sebeple süresiz olarak adlandırılmaktaydı. Nichola Newson,

maddesinde düzenlenen süresiz hüküm (*indefinite incarceration, verwahrung*) bu duruma örnektir. Bu yaptırım türleri failin tehlikeliliğini esas almaktadır. Amaçları tehlikeli suçlulara karşı toplumun korunmasına hizmet etmektir.

Tehlikeli suçlu pozitivist okulun anlaşıldığı şekilde kabul edilmese de bugün bir kısım suçlulara diğerlerinden ayrı muamele edilmesi anlayışı ceza hukukunun pek çok kurumunda görülmektedir. Mükerrir, itiyadi suçlu, suç meslek edinen suçluların yanında bu grupta artık örgüt suçluları, terör suçluları, cinsel suçlular da yer almaktadır. Öyle ki bu gruplardan tehlikelilik hâli devam edenlerin cezanın infazından sonra denetlenmesini mümkün kılan pek çok düzenlemeye rastlamak mümkündür. Dolayısıyla “tehlikelilik” ceza adalet sisteminde önemi giderek artan bir kavramdır.

III. Tehlikeliliğin Teorik ve Normatif Çerçevesi

A. Karşılaştırmalı Hukukta Tehlikeliliğe Genel Bir Bakış

1. İtalya

Rocco Kanunu olarak isimlendirilen 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu’nda, 1889 tarihli Zanardelli Kanunu olarak adlandırılan bir önceki ceza kanununun aksine pozitivist okulun etkisi altında tehlikelilik ve güvenlik tedbirleri yerini almıştır³⁹⁹. İt.CK m. 202/1’de güvenlik tedbirlerine ilişkin genel bir hüküm bulunmaktadır: Güvenlik tedbirleri sadece kanunda suç olarak tanımlanan fiilleri işleyen sosyal yönden tehlikeli kişilere uygulanabilir. Sosyal tehlikelilik (*la pericolosità sociale*) başlığı taşıyan İt.CK m. 203, kavramı şu şekilde ele almıştır: Ceza hukuku açısından sosyal tehlikeli kimse, isnat yeteneğini haiz olsun olmasın, bir önceki maddede belirtilen fiilleri işleyen⁴⁰⁰ ve kanunda suç olarak tanımlanan fiilleri işleme ihtimali olan kimsedir. Kanun koyucu sosyal tehlikeliliğin hâkim tarafından belirlenmesine yönelik ilkelere de yine 133. maddede yer vermiştir. Kişi hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilmesi için sosyal tehlikeli olması gerekmekte, sosyal tehlikelilik ayırt etme

UK Parliament, House of Lords Library, Sentences of Imprisonment for Public Protection: Updated Action Plan, 2013, <https://lordslibrary.parliament.uk/sentences-of-imprisonment-for-public-protection-updated-action-plan/#heading-1> (Erişim Tarihi: 12.11.2024).

³⁹⁹ Zanardelli Kanunu olarak bilinen ve İtalya’nın birleşmesinin ardından yürürlüğe giren ilk ceza kanunu olan 1889 tarihli ceza kanunu aydınlanma çağıının görüşlerini yansıtan liberal bir kanun olarak değerlendirilmektedir. 1931 tarihinde yürürlüğe giren ve Rocco Kanunu ise faşist dönemini özelliklerini yansıtan bir kanundur. Francesco Palazzo, **Corso di Diritto Penale Parte Generale**, 8. Baskı, Torino: G. Giappichelli Editore, 2021, s. 1.

⁴⁰⁰ Kanun koyucu burada suç veya suç benzeri (*quasi reato*) fiilleri işlemeyi kastetmiştir. Bkz: Roberto Garofoli, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, Milano: Giuffrè Editore, 2003, 1021.

gücü olsun veya olmasın her süjeye atfedilebilen bir özellik olmaktadır. Kanunda ayrıca itiyadi suçlu (*il delinquente abituale*), suçu meslek edinen kişi (*il delinquente professionale*) ve suça yatkın olan (*il delinquente per tendenza*) gibi tehlikeli olarak kabul edilen belirli suçlu grupları özel olarak düzenlenmiştir. Bu suçlular hakkında sosyal yönden de tehlikeli olmaları koşuluyla zirai bir koloniye veya çalışma evine yerleştirme güvenlik tedbiri öngörülmüştür. Adı geçen güvenlik tedbiri failin cezasına eklenecektir⁴⁰¹. Dolayısıyla bu suçlu grubuna dahil olmak tek başına güvenlik tedbiri uygulanması bakımından yeterli değildir. Ayrıca “tehlikelilik” değerlendirmesi hâkim tarafından yapılacaktır.

Bunun haricinde İtalya bakımından kişiler henüz bir suç işlemiş olmasalar da tehlikelilikleri dolayısıyla haklarında önleyici tedbirlerin (*le misure di prevenzione*) uygulanabilmesi de mümkündür⁴⁰². Henüz bir suç işlenmeden *ante delictum* olarak hükmedilen önleyici tedbirler önceleri kolluğun yetkisi içindeyken artık daha ziyade yargı makamlarının kararına tabi kılınmıştır⁴⁰³.

2. Almanya

Bugün Almanya yaptırım sistemi cezalar ve güvenlik tedbirleri olarak iki yaptırım türünden oluşmakta yani iki izliliğe dayanmaktadır⁴⁰⁴. Alman Ceza Kanunu’nda tehlikeliliğin hukuki bir tanımı olmadığı, ancak kavramın farklı ifade ediş şekilleriyle zımni olarak mevzuatın çeşitli hükümlerinde yer aldığı ifade edilmektedir⁴⁰⁵. Cezaların yanında yer alan rehabilitasyon ve güvenlik tedbirleri olarak isimlendirilebilecek tedbirler kişinin kusurluluğu ile orantılı olarak değil, göstermiş olduğu tehlikelilik derecesine göre önleyici mülahazalarla uygulanmaktadır⁴⁰⁶. Almanya yönünden kusur yeteneğine sahip suçlular için tehlikeli olmak cezanın

⁴⁰¹ Garofoli, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, 1027.

⁴⁰² Garofoli, **Manuale di Diritto Penale Parte General**, s. 1047.

⁴⁰³ Marinucci /Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, s. 878.

⁴⁰⁴ Markus Dirk Dubber, “Theories of Crime and Punishment in German Criminal Law”, **The American Journal of Comparative Law**, C. 53, sy. 3, 2005, s. 698; 1933 yılında Nazi’lerin bir düzenlemesi olarak Tehlikeli Mükerrirlere Karşı Kanunla (*Gesetz gegen gefährliche Gewohnheitsverbrecher und über Massregeln der Sicherung und Besserung*) Alman hukukuna giren bu sistem bugün halen varlığını korumaktadır.

⁴⁰⁵ Jörg-Martin Jehle/Chris Lewis/ Marleen Nagtegaal vd., “with Dangerous Offenders in Europe. A Comparative Study of Provisions in England and Wales, Germany, The Netherlands, Poland, and Sweden”, **Criminal Law Forum**, (2021) 32, s. 190.

⁴⁰⁶ Hans-Jörg Albrecht, “Dangerous Criminal Offenders in German Criminal Justice System”, *Federal Sentencing Reporter*, C. 10, sy. 2, 1997, s. 69.

artırılması için bir neden teşkil etmemektedir. Zira bu Alman Anayasası'nda düzenlenen kusursuz ceza olmaz ilkesine aykırılık olarak görülmektedir⁴⁰⁷.

Hürriyeti bağlayıcı her bir tedbir yönünden tehlikelilik açık bir şart olarak kabul edilmiştir⁴⁰⁸. Kusur yeteneği olmayan akıl hastası suçlular için Alman Ceza Kanunu'nun 63. maddesi uyarınca ve bağımlılar için de 64. maddesi uyarınca bu kimselerin tehlikelilik durumlarına göre haklarında güvenlik tedbiri uygulanabilecektir. Alman Ceza Kanunu'nda yer alan bir diğer tedbir de Kanunun 66. maddesinde düzenlenen “önleyici tutma/muhafaza altına alma” tedbiridir. Bu madde ayırt etme gücünü haiz, ağır bir suç işlemiş ve tehlikeli olarak kabul edilen suçlulara yönelik olarak uygulanmaktadır⁴⁰⁹.

Alman Ceza Kanunu'nun 62. maddesi ölçülülük başlığını taşımaktadır. Madde, işlenen ve işlenmesi beklenen suçun ağırlığıyla ve failin toplum açısından oluşturduğu tehlikelilik derecesi ile orantısız olması halinde güvenlik tedbirinin uygulanmayabileceğini belirterek tedbir uygulanmasını takdir yetkisine bırakmıştır⁴¹⁰. Ancak failin gelecekte suç işleyip işlemeyeceğine yönelik tahmin bile zor iken bir de bu işlenmesi beklenen suçun ağırlığının da tahmine konu olması yönünden belirsizlik içermesi sebebiyle hüküm eleştirilmektedir⁴¹¹.

3. İngiltere ve Galler

İngiltere ve Galler Hüküm Yasası “*Sentencing Act*”⁴¹² ise “tehlikeli suçlular” başlığı taşıyan 6. bölümünde kimin tehlikeli suçlu kabul edileceğine ilişkin çeşitli kriterler getirilmiş olup kanun metninden bir tanıma ulaşılabilmektedir. Buna göre bir kişinin tehlikeli suçlu olarak kabul edilebilmesi şiddet içeren belirli bir suç, cinsel suç veya terör suçundan mahkumiyeti aranmakta, bu suçları işleyen failerin de mahkeme

⁴⁰⁷ Jörg-MartinJehle/Chris Lewis/Marleen Nagtegaal/Nina Palmowski/Małgorzata Pyrcak-Górowska/Michiel van der Wolf/Josef Zila, “Dealing with Dangerous Offenders in Europe. A Comparative Study of Provisions in England and Wales, Germany, The Netherlands, Poland and Sweden”, Criminal Law Forum, C. 32, 2021, s. 226.

⁴⁰⁸ Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 263; Aktaş, Güvenlik Tedbiri Kuramı ve Kişi Hürriyetini Sınırlandıran Güvenlik Tedbirleri, s. 347.

⁴⁰⁹ Nuhoglu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, s. 267; Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 317.

⁴¹⁰ Alman Ceza Kanunu'nun İngilizce metni için bkz: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html (Erişim Tarihi: 30.05.2023).

⁴¹¹ Joachim Herrmann, “Sanctions: German Law and Theory”, The American Journal of Comparative Law, C. 24, sy. 4, 1976, s. 732.

⁴¹² Kanun metni için bkz: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/17/part/10/chapter/6> (Erişim Tarihi:10.02.2023)

tarafından yeni bir suç işleme riskinin olduğunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu riskin basit bir risk değil, önemli bir risk (*significant risk*) olması gerekmektedir. İngiltere ve Galler örneğinde kişinin tehlikeli suçlu olarak değerlendirilebilmesi için önceden işlenen suçun belli bir nitelikte ve ağırlıkta olması gerektiği gibi, kişinin ilerde suç işleyeceğine yönelik yüksek bir ihtimal de gereklidir. Bu suçlular hakkında uzatılmış süreli ceza (*extended determinate sentence*) uygulanacaktır.

B. Türk Hukukunda Tehlikelilik

Türk ceza hukukunda tehlikeliliğe yönelik tek tanım Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin 64. maddesinde yer almaktadır. Söz konusu maddeye göre; Suçun nitelik ve işleniş şekline göre, toplum için ciddi bir tehlike oluşturan veya kurumun güvenlik ve düzenini ihlal edebileceği konusunda delil veya ciddi emareler olan hükümlüler tehlikeli hükümlü sayılır. İlgili mevzuat tehlikeli suçluyu veya tehlikelilik kavramını değil, tehlikeli hükümlüyü tanımlamaktadır. Bilindiği üzere mahkeme tarafından hüküm verilmesi ve bu hükmün de kesinleşmesinin ardından infaz aşamasına gelinmektedir⁴¹³. Soruşturma aşamasında şüpheli, kovuşturma aşamasında sanık sıfatını haiz olan suçlu mahkûmiyet kararının infazına başlanmasıyla “hükümlü” olarak kabul edilecektir. Dolayısıyla bu tanım suçlulara tehlikelilik hâli sebebiyle ayrı bir tedbir uygulanabilmesine imkân sağlayan bir düzenleme değildir. Ele alındığı mevzuatın türü de düşünüldüğünde ceza infaz kurumunun işleyişiyle ilgili olan bir tanım olarak kabul edilebilir.

TCK’da suç karşılığında öngörülen yaptırımlar cezalar ve güvenlik tedbirleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Güvenlik tedbirleri suç işleyen bir kimse hakkında göstermiş olduğu tehlikelilik hâli sebebiyle hükmolunan yaptırımlardır⁴¹⁴. Her ne kadar TCK m. 3’te fiilin ağırlığıyla orantılı olarak ceza ve güvenlik tedbiri uygulanır şeklinde bir düzenlemeye yer verilse de bunun tehlikelilik hâliyle orantılı olarak uygulanır şeklinde anlaşılması gerektiği savunulmaktadır⁴¹⁵. Güvenlik tedbirleri bir suç karşılığında uygulanıyor olsalar da ceza gibi geçmişe yönelik nitelik taşımaz bilakis failin gösterdiği tehlikelilik kapsamında gelecek için uygulanır⁴¹⁶. Güvenlik tedbirleri isnat kabiliyetini haiz olan veya olmayan suçlulara karşı uygulanabilir. Isnat

⁴¹³ Kunter, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Hukuku**, s. 77.

⁴¹⁴ Koca/Üzülmez, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 652.

⁴¹⁵ Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 962.

⁴¹⁶ Ayhan Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. III, İstanbul: Beta, 1989, s. 104.

kabiliyetinden yoksun akıl hastalarına ceza uygulanması mümkün değildir. Fakat bu kişiler toplum bakımından tehlike arz ettiklerinde onlar hakkında güvenlik tedbirleri uygulanır. Ayırt etme gücüne sahip, isnat kabiliyeti yerinde olan suçlular bakımından ise cezanın onlar bakımından yeterli gelmemesi halinde yine güvenlik tedbirleri uygulanacaktır⁴¹⁷. Dolayısıyla hukukumuzda tehlikelilik hâline sonuç bağlanan en önemli alanı **güvenlik tedbirleri** oluşturur. Ancak tehlikeli olmadan bahsediliyor olsa da TCK'da güvenlik tedbirlerinin şartı olarak tehlikeliliğin aranıp aranmadığının açıkça belirtilmemesi ve bunun tespitine ilişkin hiçbir hüküm mevcut olmaması sebebiyle eleştirilmektedir⁴¹⁸.

TCK m. 58 uyarınca kanun koyucu bazı suçluları **özel tehlikeli** olarak kabul etmiştir. Kanun koyucu bu suçlular bakımından mükerrirlere özgü infaz rejiminin uygulanacağı ve cezanın infazının ardından denetimli serbestlik tedbirine hükmedileceğini düzenleme altına alınmıştır. Tehlikeli suçluların ceza infaz rejimi diğer suçlulara göre bazı farklılıklar göstermektedir. Bu kişilerin koşullu salıverilmeden faydalanmak için ceza infaz kurumunda geçirmesi gereken süre daha fazladır ve infazın ardından denetimli serbestlik uygulanacaktır. Dolayısıyla mükerrirler, itiyadi suçlular, suçlu meslek edinenler ve örgüt suçluları diğer suçlulardan farklı hükümlere tabi kılınmıştır.

Kanaatimizce Türk hukukunda hapis cezasına alternatif bazı yaptırımlar yönünden failin göstermiş olduğu pişmanlığa, bir daha suç işlemeyeceği hususunda oluşacak güvene bir sonuç bağlanması da tehlikeli olmanın ceza hukukuna farklı bir yansımaları oluşturmaktadır. Burada önem arz eden adeta tehlikeli olarak kabul edilmemektir. TCK m. 51 uyarınca **hapis cezasının ertelenmesi** için “suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması” gerekmektedir. Bunun yanı sıra CMK 231. maddede düzenlenen **hükmün açıklanmasının geri bırakılması** kurumunun uygulanabilmesi için de mahkemece sanığın yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması gerekmektedir.

⁴¹⁷ Faruk Erem, “Türk Ceza Kanunu’nda Emniyet Tedbirleri”, *AÜHFD*, C. 1, sy. 3, 1944, s. 352.

⁴¹⁸ Aktaş, *Türk ve İtalyan Hukukunda Güvenlik Tedbiri Kuramı*, s. 347; bu noktada tehlikeliliğe açık bir kriter olarak ya İtalyan Kanununda olduğu gibi bir genel hüküm olarak yer verilmesi veya Alman hukukunda gördüğümüz gibi tedbirler özelinde yer verilmesi isabetli olacaktır.

CGTİHK m. 107 kapsamında mahkumların koşullu salıverilmeden faydalanabilmeleri için “iyi hâlli” olmaları aranmaktadır. Koşullu salıverilme cezasının bir kısmını ceza infaz kurumunda tamamlanmış olan ve iyi hâl gösteren suçluların cezalarının kalan kısmının toplum içerisinde infaz edilmesine yarayan bir kurumdur. CGTİHK m. 89 uyarınca iyi hâlin belirlenmesinde ise tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı hususlarında değerlendirme yapılacağı düzenlenmiştir. Dolayısıyla kişinin suç işleme ihtimali **iyi hâlinin tespiti**nde de önem arz etmektedir. Cezanın infazına toplum içerisinde devam edilirken hükümlü tam bir serbestlik hâli içerisinde olmayacak bir denetime tabi olacaktır. İşte “denetimli serbestlik tedbiri” de bu aşamada devreye giren tamamlayıcı bir nitelik göstermektedir⁴¹⁹. Ayrıntılı olarak CGTİHK m. 105/A’da düzenlenmiş denetimli serbestlik tedbirinde suçlunun tabi olacağı denetim mekanizması da önem göstermektedir. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği’nin 35. maddesi risk ve ihtiyaçların belirlenmesi başlığını taşımakta, maddenin 2. fıkrasında risk değerlendirmesinin yükümlünün kendisine, ailesine, mağdura, denetimli serbestlik personeline karşı zarar verme riski ile tekrar suç işleme riskinin belirlenmesi olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla tabi olunacak denetim rejimi bakımından da gösterilen tehlikelilik yine önem arz etmektedir.

Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği 30. madde uyarınca iyileştirme programları, iyi hal değerlendirmeleri ve salıverilme sonrasına dair değerlendirmelere esas olacak şekilde nesnel bir risk değerlendirme ölçeğinin geliştirileceği düzenlenmiştir. CGTİHK’nın “iyileştirme programlarının belirlenmesi” başlığını taşıyan 73. maddesi uyarınca “Hükümlünün geçmişi, suçluluk nedenleri, suç sicili, fizik yeteneği ve ruhsal yapısı, kişisel doğası, arz edebileceği tehlike hâlleri, hapis cezasının süresi, salıverildikten sonraki beklentisi dikkate alınarak, toplumun hukuka uygun hareket eden ve üretken bir üyesi olarak yaşamını sürdürmesini sağlayacak ve bireysel ihtiyaçlarına uygun bir biçimde iyileştirme programları uygulanır.” Yine Kanun’un 75. maddesinde “Ceza infaz kurumlarında bulunduğu süre içinde hükümlüye, kişiliğini geliştirecek, eğitimini güçlendirecek, yeni beceriler elde etmesini, suç işleme eğilimini yok etmeyi sağlayacak ve salıverilme sonrasına

⁴¹⁹ Özgenç, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1037; Türk ceza hukuku mevzuatımızda denetimli serbestlik tedbirinin uygulanabileceği hâller koşullu salıverilme ile sınırlı değildir. Sanık hakkında hükmün açıklanması kararı verilmesi, hapis cezasının ertelenmesi hâlinde de sanık hakkında denetimli serbestlik kararının verilebilmesi mümkündür.

hazırlayacak programlar uygulanır. Kişinin tehlikelilik durumu onun tehlikeliliğinin giderilmesi için bu durumuna uygun iyileştirme programlarının uygulanması bakımından da önemlidir.

Tehlikeliliğin açık bir koşul olarak arandığı düzenlemeye Türk Medeni Kanunu'nda da tesadüf edilmektedir. Kanunun 432 vd. maddelerinde “koruma amacıyla özgürlüğün kısıtlanması” tedbirini bir vesayet kurumu olarak ele alınmıştır⁴²⁰. Bu tedbir ancak akıl hastaları, akıl zayıflığı yaşayan bireyler, alkol veya uyuşturucu madde bağımlıları hakkında ağır tehlike arz eden bulaşıcı hastalık veya serserilik sebeplerinden birinin mevcut olması halinde uygulanabilir. Öğretide farklı görüşler olmakla birlikte ilgili maddede sayılan nedenlerin sınırlı sayıda olduğu kabul edilmelidir⁴²¹. Tedbirin uygulanabilmesi için kişinin toplum bakımından tehlike oluşturması gerekmektedir. Tedbirin amacı kişinin tedavisi, eğitimi veya iyileştirilmesidir. Bu kapsamda güvenlik tedbirlerinin amaçlarıyla paralellik gösterdiği söylenebilecektir. Kanun koyucu ancak bu halde bulunan ergin kişilerin korunmasının başka şekilde sağlanamaması durumunda ilgili tedbire başvurulabileceğini belirleyerek tedbirin “son çare” olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Türk Medeni Kanunu'nun 436. maddesinin 5. fıkrasına göre akıl hastalığı, akıl zayıflığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, ağır tehlike arz eden bulaşıcı hastalıklar hakkında karar resmi sağlık kurulu raporu olmadan verilemez. Bu tedbirin uygulanması için gerekli olan tehlikelilik hâli kriminolojik veya *post delictum* bir tehlikelilik hâli değildir. Hükmedilebilmesi için suç teşkil eden bir fiilin varlığı aranmaması sebebiyle bu tarz tedbirler özel hukuk tedbiri olarak da ifade edilmektedir⁴²². Bir vesayet tedbiri olarak değerlendirilen koruma amacıyla özgürlüğün kısıtlanması Türk Medeni Kanunu 436'da düzenlenen istisnalar haricinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na tabidir. Yetkili makam Türk Medeni Kanunu m. 433 uyarınca ilgilinin yerleşim yeri vesayet makamıdır. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde ilgilinin bulunduğu yer makamı da karar verebilecektir. Basit yargılama usulü geçerlidir.

⁴²⁰ Emre Cumağlıoğlu, “Koruma Amacıyla Özgürlüğün Kısıtlanması: Özellikle Psikososyal Engelli Bireyler Bakımından “Elverişli Kurum” Sorunu”, **İzmir Barosu Dergisi**, yıl. 86, sy. 1, s. 22.

⁴²¹ Cumağlıoğlu, “Koruma Amacıyla Özgürlüğün Kısıtlanması”, s. 24.

⁴²² Gödekli, **Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 87.

Sonuç olarak kişinin tehlikeliliği ve tehlikelilik değerlendirmesi hukukumuzda pek çok alanda önem taşımaktadır. Ancak tehlikeliliğin ne olduğuna ilişkin “tehlikeli hükümlüyü” tanımlayan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin 64. maddesi dışında herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Kanun koyucu TCK m. 58’de normatif olarak tehlikeli kabul ettiği suçlulara yer vermekle yetinmiştir.

C. İsnat Yeteneği ve Tehlikelilik İlişkisi

İsnat yeteneği kişinin gerçekleştirdiği eylemin sonuçlarını anlayabilme (*capacità di intendere*) ve davranışlarını yönlendirme yeteneğidir (*capacità di volere*)⁴²³. İsnat yeteneği bir bakıma gerçekleştirdiği fiilin kişiye yüklenebilmesi adına failde olması gereken özelliklerin bütünüdür⁴²⁴. Öğretide kusur yeterliliği/yeteneği olarak da ifade edilen isnat yeteneğinin kural olarak her kişide olduğu kabul edilmektedir⁴²⁵. Nasıl kişiye güvenlik tedbiri uygulanabilmesinin şartı tehlikeli olması ise, ceza uygulanabilmesi için de isnat kabiliyetinin bulunması gerekmektedir⁴²⁶. Ancak bu yetenek bazı kişilerde azalmış olabileceği gibi bazılarında hiç bulunmayabilir. İsnat kabiliyetini azaltan ya da kaldıran haller hukukumuz bakımından, yaş küçüklüğü (TCK m. 31), akıl hastalığı (TCK m. 32), sağır ve dilsizlik (TCK m. 33) ve arızı sebepler (TCK m. 34) olarak belirlenmiştir.

Kusur yeteneği ya da kusurluluk doğal bir kavram iken, tehlikelilik gelecekteki olasılığı belirlemeye yönelik yargı olduğundan değerlendirmeye muhtaç bir kavramdır⁴²⁷. Kusur yeteneği hareketin gerçekleştiği anda mevcut olmalıdır⁴²⁸.

⁴²³ Marinucci/Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, s. 448; Uğur Alacakaptan, **Suçun Unsurları**, s. 104. İsnat kabiliyeti veya kusur yeteneğinin esası klasik okul yönünden serbest iradeye (*libero arbitrio*) dayanmaktadır. İsnat yeteneğine sahip olmayan kişiler iyiyi kötüden ayırma yetenekleri olmadığı için cezalandırılmaz. Ya da bu yetenekleri azaldığı için cezalarında indirim yapılır. Alacakaptan, **Suçun Unsurları**, s. 105.

⁴²⁴ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 145.

⁴²⁵ Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler** C. II-III, s. 233; Örneğin İtalyan Ceza Kanunu’nun 85. maddesinin 1. fıkrasında fiili işlediği sırada isnat yeteneği olmayan kimsenin sorumlu tutulamayacağı düzenlenmiş ardından 2. fıkrada da isnat yeteneği anlama ve isteme kabiliyeti olarak adlandırılmıştır. Bununla birlikte isnat yeteneği ile kusur yeteneği kavramları arasında fark olduğuna görüşler de mevcuttur. İsnat yeteneğinin failin iç dünyasına ilişkin bir durum olduğundan bir tespiti dayalıdır. İsnadiyet ise bir tespitten çok faille yöneltilen bir değerlendirmedir. Bu sebeple de isnat yeteneği değil kusur yeteneği ibaresinin tercih edilmesi daha isabetli olacaktır. Zira burada kullanılacak kavramın kişinin algılama yeteneği ve davranışlarını yönlendirme yeteneğini karşılayabilen bir kavram olması gerekir. Bkz: Serkan Meraklı, **Ceza Hukukunda Kusur**, Ankara: Seçkin, 2017, s. 364.

⁴²⁶ Padovani, **Diritto Penale**, s. 175; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 573.

⁴²⁷ Bettiol, **Diritto Penale Parte Generale**, s. 969.

⁴²⁸ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 574.

Kusurluluk ve tehlikelilik aynı kişide mevcut olabilir⁴²⁹. Her ne kadar isnat yeteneğini haiz suçlular için ceza, bu yetenekten yoksun olanlar bakımından güvenlik tedbirleri uygulanacağına ilişkin bir anlayış söz konusu olsa da İtalyan hukuku özelinde kişinin isnat yeteneğini haiz olmaması durumunda da hakkında güvenlik tedbirine başvurulabilmesi için sosyal yönden tehlikeli olması aranmaktadır. Dolayısıyla kişinin isnat yeteneğine sahip olmaması, hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilmesi için yeterli değildir, kişi aynı zamanda “tehlikeli” olarak nitelendirilmelidir⁴³⁰.

İtalyan hukukunda hakkında güvenlik tedbirine başvurulması mümkün olan itiyadi suçlu, suçlu meslek edinen kimse gibi isnat yeteneğini haiz failer yönünden güvenlik tedbiri uygulanması mümkündür. Hukukunuzda da suçta tekerrür ve özel tehlikeli suçlular başlıklı 58. madde “güvenlik tedbirleri” başlığı altında düzenlenmiştir. Alman Ceza Kanunu’nun 63. maddesinde düzenlenen önleyici tutuma tedbiri de isnat yeteneğini haiz tehlikeli suçlular için uygulanmaktadır. Dolayısıyla isnat kabiliyeti ve tehlikelilik birbirini dışlayan kavramlar değildir. Kişi hem isnat yeteneğini haiz hem de tehlikeli olarak değerlendirilebileceği gibi, isnat kabiliyeti olmayan birinin de her durumda tehlikeli olduğundan bahsedilemez.

1. Akıl Hastalığı

a. Akıl Hastalığının Ceza Sorumluluğuna Etkisi

Kişinin algılama ve irade yeteneğini etkileyen patolojik bir rahatsızlık olarak tanımlanabilecek akıl hastalığı, ceza sorumluluğunu kaldıran ve azaltan bir nedendir⁴³¹. Kişinin akıl hastalığına sahip olup olmaması ceza sorumluluğunu etkilediği gibi, ceza muhakemesinin çeşitli aşamalarında izlenecek yöntemin tamamıyla farklılaşmasına yol açmaktadır⁴³². Peki kimler akıl hastası olarak kabul edilecektir?

⁴²⁹ Mantovani, **Diritto Penale Parte Generale**, s. 970.

⁴³⁰ Türkiye Psikiyatri Derneği Ruh Sağlığı Yasası Taslağı genel gerekçesinde ruhsal hastalığı olan kişilerin toplum için “tehlikeli” olarak damgalandıklarından bahsedilerek bu kişilerin hepsinin tehlikeli olmayacağı gerçeğinin vurgulanması gerekliliği, tehlikeli hali olmayan kişilerin ise bu damgadan kurtulması gerektiği belirtilmiştir. <https://psikiyatri.org.tr/TPDDData/Uploads/files/2007-TPD-RUH-SAGLIGI-YASA-TASARISI.pdf> (Erişim Tarihi: 30.03.2023).

⁴³¹ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 630; Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 477.

⁴³² Jill Peay, “Mentally Disordered Offenders, Mental Health, and Crime”, **The Oxford Handbook of Criminology**, ed. Mike Maguire/Rod Morgan/ Robert Reiner, 5. Baskı, Oxford: Oxford University Press, s. 432; Türk ceza hukukunda da kişinin suç işlediği esnada bir akıl hastalığından muzdarip olması hakkında uygulanacak yaptırımı etkilerken, muhakeme aşamasında akıl hastası olup olmadığına karar

Ceza kanunlarının bu konuyu düzenleme şekillerine ilişkin üç sistem mevcuttur: Biyolojik sistem, psikolojik sistem ve karma sistem⁴³³. Biyolojik sistem en temel tanımıyla akıl hastalıklarının kanunda sayma yöntemiyle belirlenmesidir⁴³⁴. Psikolojik sistemde ise kanunda akıl hastalıklarına ilişkin bir özelleştirme yapılmadan kişinin fiili gerçekleştirdiği anda psikolojik bir sebeple akli yeteneğinden yoksun olması hâlinde ona ceza verilmeyeceği ya da cezasının indirileceği belirtilmektedir⁴³⁵. Bu yöntemde kişinin sahip olduğu akıl hastalığı yani onun anormal biyolojik özelliği değil; bunun sonuçları, onun algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğini nasıl etkilediğidir⁴³⁶. Karma yöntemde ise kişinin akıl hastalığına sahip olması ve bu hastalığının isnat kabiliyetini etkilemesi gerekmektedir⁴³⁷. Akıl hastalığı mevzuatımızda karma sistem esas alınarak düzenlenmiştir. Bu sisteme göre akıl hastalığının kusurluluk üzerinde etkisinin tespiti ikili bir aşamada gerçekleşmektedir. “Biyolojik” olarak adlandırılan aşama uyarınca kişinin öncelikle akıl hastalığına sahip olup olmadığı tespit edilmekte, sonrasında ise “psikolojik” aşama devreye girerek bu akıl hastalığının irade yeteneğini ne ölçüde etkilediği belirlenmektedir⁴³⁸. Akıl hastası olmasına rağmen, bu hastalığın kişinin anlama ve isteme kabiliyetini herhangi bir şekilde etkilememesi hâlinde failin ceza sorumluluğu devam edecektir.

Nelerin akıl hastalığı kapsamında değerlendirileceği ise tıp biliminin konusuna girmektedir⁴³⁹. Dolayısıyla kişinin akıl hastalığına sahip olup olmadığı psikoloji

verebilmek, akıl hastasıysa bunun etkilerini ölçebilmek için CMK 74 uyarınca “gözlem altına alınmasına” karar verilebilir.

⁴³³ Hande Ulutürk, **Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Akıl Hastalığının Kusur Yeteneğine Etkisi**, Ankara: Seçkin, 2014, s. 51.

⁴³⁴ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 630; Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 382; Ulutürk, **Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Akıl Hastalığının Kusur Yeteneğine Etkisi**, s. 51; bu yöntemde failde tespit edilen “akıl hastalığının” failin kusursuz sayılması bakımından yeterli görülmesi, bu konuda başkaca ayrıntılı hiçbir değerlendirme yapılamayacak olması kusur yeteneği incelemesini salt bir tıbbi karara indirgeyecektir. Bu durum normatif bir boyutu olan kusur yeteneği konusunda hâkimin rolünü önemsizleştirecektir. Sisteme yönelik ayrıntılı eleştiriler için bkz: Mehmet Emre Yıldız, **Ceza Hukukunda Akıl Hastalığının Kusur Yeteneğine Etkisi ve Akıl Hastalarına Özgür Güvenlik Tedbirleri**, Ankara: Adalet, 2020, s. 724.

⁴³⁵ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 631; Ulutürk, **Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Akıl Hastalığının Kusur Yeteneğine Etkisi**, s. 51.

⁴³⁶ Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 382; Yener Ünver, “Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Ceza Sorumluluğuna Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989, s. 87.

⁴³⁷ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 363; bu sistemi kabul etmiş olan kanunlar hem akli melekelerin olmadığını ifade eden tabirler kullanmaktadır ki bu yönüyle biyolojik sisteme benzer; hem de fiili işlediği sırada, bu eksikliği sebebiyle anlama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinden yoksun olmasını sorumsuzluk sebebi olarak gösterir.

⁴³⁸ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 631; Yıldız, **Ceza Hukukunda Akıl Hastalığının Kusur Yeteneğine Etkisi...**, s. 232.

⁴³⁹ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 364.

biliminin verilerine göre tespit edilmelidir⁴⁴⁰. Bugün, akıl hastalıklarının sınıflandırılmasında çoğunlukla Dünya Sağlık Örgütü tarafından gerçekleştirilen sınıflandırma dikkate alınmakla birlikte akıl hastalıklarının iki temel grup hâlinde; psikozlar ve nevrozlar şeklinde incelendiği görülmektedir⁴⁴¹. ICD-11 Hastalıkların ve Bağlantılı Sağlık Sorunlarının Uluslararası Sınıflandırılması ICD-11 *International Classification of Diseases and Related Health Problems* rehberine göre şizofreni ve diğer önde gelen psikozlarda görülen başlıca belirtiler; bu hastaların gerçekliği değerlendirme yetilerinin önemli ölçüde bozulması, istikrarlı bir şekilde yanılsama ve halüsinasyonlar görmek olarak kabul edilmektedir⁴⁴². Bazı kişilerin kuvvetli ruhi baskılara geçici veya devamlı olarak bayılma, ağlama krizi gibi bir “rahatsızlıkla” cevap vermesi durumu ise nevroz olarak tanımlanabilir⁴⁴³. Nevrozlar ciddi şekilde bir gerçeklik algısının kaybına yol açmamaktadır⁴⁴⁴.

TCK m. 32/1 uyarınca akıl hastalığı sebebiyle işlenen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarının algılanamaması veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin önemli ölçüde azalması hâlinde kişiye ceza verilmez. Bu durumda sadece güvenlik tedbirine hükmolunur. Akıl hastalığı sonucunda kişinin işlediği fiille ilgili olarak kusur yeteneğinin azalması durumunda ise hakkında hükmolunan ceza, güvenlik tedbiri olarak uygulanabilecektir. Azalmış kusur yeteneğinde failin fiille ilgili olarak anlama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği ortadan kalkmamış ancak ciddi şekilde azalmıştır⁴⁴⁵. İlgili durumda mahkeme yaptırım yönünden bir değişikliğe gitmemekte sadece infaz şeklinde değişiklik yapmaktadır⁴⁴⁶.

b. Akıl Hastalığı-Tehlikelilik İlişkisi

Akıl hastalığının tehlikelilikle ilişkisine gelindiğinde ise tarihsel süreç içerisinde akıl hastalığı tehlikelilikle neredeyse eş değer kabul edilmiştir⁴⁴⁷. Günümüzde de akıl hastalığının şiddet ve suç ile ilişkisi hâlen tartışmaların devam ettiği bir alan olarak

⁴⁴⁰ Özgenç, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 479.

⁴⁴¹ Candan Yılmaz, “Kriminolojik Açıdan: Akıl Hastalığı ve Suç”, **MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 24, sy.2, 2018, s. 745;

⁴⁴² The ICD-11 Classification of Mental and Behavioural Disorders, s. 161, <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/375767/9789240077263-eng.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.11.2024).

⁴⁴³ Timur Demirbaş, **Kriminoloji**, 7. Baskı, Ankara: Seçkin, s. 137.

⁴⁴⁴ Yılmaz, “Kriminolojik Açıdan: Akıl Hastalığı ve Suç”, s. 746.

⁴⁴⁵ Yıldız, **Ceza Hukukunda Akıl Hastalığının Kusur Yeteneğine Etkisi ve Akıl Hastalarına Özgür Güvenlik Tedbirleri**, s. 361.

⁴⁴⁶ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümleri**, s. 634.

⁴⁴⁷ Bertolino, Il “Crimine” Della Pericolosita Sociale, s. 5.

varlığını sürdürmektedir⁴⁴⁸. Basına yansıyan vakalar, televizyon kültürünün topluma dayattığı karakterler sebebiyle kamuoyu nezdinde bir profil oluşmuş ve bu profil doğrultusunda akıl hastaları genellikle şiddet ve intihara eğilimli olarak algılanmıştır. Aslında suç işleyen akıl hastalarına yönelik yanlış anlaşılmalara ve mitlere eğlence sektörü de hizmet etmektedir. Bu mitler ve yanlış anlaşılma sebebiyle akıl hastalığı eşittir tehlikeli kişi ilişkisi kurulmuştur. Toplumdaki bireylerin çoğunda bu yanılsamanın olduğundan söz edilebilirse de bu türden kuvvetli bir ilişkinin varlığını işaret eden kanıt neredeyse bulunmamaktadır⁴⁴⁹. Hatta genel kanının aksine şizofreni hastalarının şiddete eğilimli olmadığı, bu hastalığın belirtilerinden olan halüsinasyon ve hezeyanlar şiddet eğilimi ve suçlulukla ilişkilendirilebilse de sosyal çekilme ve enerji eksikliği gibi negatif belirtilerin de bu eğilimi azaltabildiği değerlendirilmektedir⁴⁵⁰.

Akıl hastalığına ilişkin çeşitli çalışmalarda akıl hastaları arasındaki suç işleme oranının isnat yeteneğine sahip kişiler göz önünde bulundurulduğunda daha az olduğu savunulmakta, bu kişilerin suça eğilimli oldukları şeklinde bir varsayımdan hareket edilmemesi gerektiğinin altı çizilmektedir⁴⁵¹. Zira bir teşhisin varlığına rağmen kişi yaşadığı sosyal çevreden bağımsız bir birey değildir ve kişinin içinde yaşamış olduğu toplum da onun suç işlemesine sebep olabilir⁴⁵². Akıl hastalığının kişinin suç işleme ihtimalini artıran tek etken olmadığı, kişinin geçmişinde istismar ve şiddet içeren bir öyküsü olmadığı takdirde; suç işlemiş, akıl hastalığına sahip bir bireyin üç yıl içerisinde şiddet gösterme ihtimalinin akıl hastalığına sahip olmayan diğer herhangi bir insanla aynı olduğu ifade edilmektedir⁴⁵³. Dolayısıyla akıl hastalığına sahip bireyler bakımından yapılan en temel yanlış kişilerin “tehlikeli” olarak yaftalanmaları ve kişisel özelliklerinin ve onları yakından etkileyen çevresel özelliklerinin göz ardı

⁴⁴⁸ Derek Perkins, “Mentally Disordered Offenders” **The Cambridge Handbook of Forensic Psychology**, ed. Jennifer M. Brown/ Elizabeth A. Campbell, New York: Cambridge University Press, 2010, s. 222.

⁴⁴⁹ Mustafa Tören Yücel, “Cinsel Suçluların Tretmanı”, **TBB Dergisi**, sy. 94, 2011, s. 82.

⁴⁵⁰ Mustafa T. Yücel, **Adalet Psikolojisi**, 5. Bası, Ankara: Yayınevi belirtilmemiş, 2004, s. 26.

⁴⁵¹ Türkiye Ruh Sağlığı Sistemi Üzerine Değerlendirme ve Öneriler; Bertolino, Il “Crimine” Della Pericolosita, s. 6

⁴⁵² Eric Silver, “Understanding the Relationship between Mental Disorder and Violence: The Need for Criminological Perspective”, **Law and Human Behavior**, C. 30, sy. 6, 2006, s. 689.

⁴⁵³ Eric B. Elbogen/ Sally C. Johnson, “The Intricate Link Between Violence and Mental Disorder”, **Archives of General Psychiatry**, C. 66, sy. 2, 2009, s. 157; Boris V. Shostakovich, “On Social Dangerousness of Mental Patiens”, **Schizophrenia Bulletin**, C. 15, sy. 4, 1989, s. 556.

edilmesidir⁴⁵⁴. Ancak akıl hastalığının suç işlenmesinde hiç etkisinin olmadığını söylemek de mümkün değildir⁴⁵⁵.

Hâl böyle olunca akıl hastalığına sahip bireylerin de tehlikeliliğin değerlendirilmesi elzemdir. Akıl hastasının “tehlikeli” olarak kabul edilebilmesi için kendisinde var olan bu hastalık sebebiyle ileride suç işleyeceği hususunda bir ihtimalin bulunması üstelik bu ihtimalin de basit bir olasılığın ötesinde olması gerekmektedir⁴⁵⁶. Failin tehlikeliliği, göstermiş olduğu akıl hastalığının bir semptomu olmak zorundadır⁴⁵⁷.

TCK m. 57/1 uyarınca “akıl hastası olan kişi hakkında, koruma ve güvenlik tedbirine hükmedilir” düzenlemesi incelendiğinde ise kişinin akıl hastalığının tespit edilmesi hâlinde başka herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın fail hakkında güvenlik tedbirine hükmedileceği görülmektedir. Dolayısıyla İtalyan hukukundan farklı olarak hâkim tarafından failin tehlikeliliği ayrıca değerlendirilmeyecektir⁴⁵⁸. Nitekim Yargıtay da suçun fail tarafından işlendiği sonucuna varılması hâlinde TCK m. 32 ve TCK m. 57 uyarınca ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilmesi üzerine hakkında koruma ve tedavi altına alma kararı verilmesi gerektiği görüşündedir⁴⁵⁹. Akıl hastalarına ilişkin güvenlik tedbirlerini düzenleyen 57. maddede ise güvenlik tedbirlerinin infazının tamamlanmasının kişilerin tehlikelilik halinin ortadan kalkması veya önemli ölçüde azalmasına bağlanmaktadır. Dolayısıyla Türk hukuku bakımından akıl hastasının tehlikeliliği, güvenlik tedbirinin infaz süresi bakımından bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁶⁰.

⁴⁵⁴ Simon Davis, Are Mentally Ill People Really More Dangerous? *Social Work*, C. 36, sy. 2, 1991, s. 174.

⁴⁵⁵ Işıktaç, *Adalet Psikolojisi*, s. 98; zira akıl hastalığı kişinin toplumsal yaşama uyum sağlama yeteneği, davranışlarını kontrol alma yetisini etkileyebilir. Bu sürecin sonucunda da suçun ortaya çıkması mümkündür.

⁴⁵⁶ Yıldız, *Ceza Hukukunda Akıl Hastalığının Kusur Yeteneğine Etkisi ve Akıl Hastalarına Özgü Güvenlik Tedbirleri*, s. 539.

⁴⁵⁷ Yıldız, *Ceza Hukukunda Akıl Hastalığının Kusur Yeteneğine Etkisi ve Akıl Hastalarına Özgü Güvenlik Tedbirleri*, s. 540.

⁴⁵⁸ Hâkimin güvenlik tedbirine hükmedip hükmetmeme hususunda herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Bkz: Sinan Bayındır, *Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı*, İstanbul: On İki Levha, 2018, s. 137; Bilal Osmanoglu, *Ceza Muhakemesi ve İnfaz Hukukunda Akıl Hastalığı ve Alternatif Bir Model Olarak Akıl Sağlığı Mahkemeleri*, İstanbul: On İki Levha, 2023, s. 131.

⁴⁵⁹ Yargıtay 4. CD, E. 2022/8120, K. 2022/23214, T. 22.11.2022; bu durumun Yargıtay’ın istikrar kazanmış bir uygulaması olduğu değerlendirmesi için bkz: Aktaş, *Türk ve İtalyan Hukukunda Güvenlik Tedbiri Kuramı ve Kişi Hürriyetini Sınırlandıran Güvenlik Tedbirleri*, s. 595.

⁴⁶⁰ Yıldız, *Ceza Hukukunda Akıl Hastalığının Kusur Yeteneğine Etkisi ve Akıl Hastalarına Özgü Güvenlik Tedbirleri*, s. 538; yazar TCK 57/2’de düzenlenen hükümden yola çıkarak güvenlik tedbirlerinin çerçevesini failin tehlikeliliğinin belirlediği görüşünü savunmuştur.

2. Bağımlılar

a. Bağımlılığın Ceza Sorumluluğuna Etkisi

Hukukumuzda iradi olarak alkol ya da uyuşturucu madde etkisi altında işlenen suçlar yönünden faillerin ceza sorumluluğun devam edeceği TCK m. 34/2’de düzenleme altına alınmıştır. Benzer bir hüküm İt.CK m. 87’de yer almaktadır. Bu durum sebebinde serbest hareketler (*actio libera in causa*) kuramıyla açıklanmaktadır. Yani fiil (*actio*) işlendiği anda her ne kadar fail özgür iradeye (*libera*) sahip olmasa da fail kendisini isnat kabiliyetinden yoksun hâle getirdiği anda (*in causa*) özgür iradesi bulunmakta ve sorumluluğu da bu kapsamda ele alınmaktadır⁴⁶¹. Ancak alkol veya uyuşturucu kullanımının bir bağımlılık haline gelmesi hâlinde ilgili kişiler yönünden akıl hastalığı benzeri bir durum söz konusu olacaktır⁴⁶². Zira bu durumda bağımlı kişilerin alkol ve uyuşturucu kullanımlarının iradi olmadığı kabul edilmekte bu sebeple TCK m. 57/7’de bu kişilere özgü olarak güvenlik tedbiri uygulanacağı düzenlenmektedir⁴⁶³.

Bağımlı, “sigara, uyuşturucu madde vb. kötü alışkanlıklara aşırı derecede düşkün, müptela” olarak isimlendirilmektedir⁴⁶⁴. Bağımlılık da kendi içinde psikolojik ve fizyolojik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁴⁶⁵. TCK m 57 kapsamında değerlendirilebilecek bağımlılık fizyolojik bağımlılıktır⁴⁶⁶. Zira fizyolojik bağımlılık hâlinde kişinin maddeye ulaşamaması onda birtakım fiziksel rahatsızlıkların ortaya çıkmasına sebep olmakta ve kişi bu maddeyi temin edebilmek adına her şeyi yapabilecek hâle gelmektedir⁴⁶⁷. Uyuşturucu madde (narkotik) deyiminin Yunanca “narke” (uyku) kelimesinden türediği uyuşturucu, sarhoş edici, keyif verici etkileri olan doğal ve sentetik maddeler anlamına gelmektedir⁴⁶⁸. Bu maddelerin tıbbi amaçlarının dışında kullanılmasıyla bağımlılık ortaya çıkar⁴⁶⁹. Ancak bağımlılık tek

⁴⁶¹ Padovani, **Diritto Penale**, s. 178.

⁴⁶² Pozitivist görüşün bağımlılara yaklaşımı da dikkat çekicidir. Bu okul mensubu yazarlara göre alkol başlı başına kişinin tehlikeliliğine yol açan bir faktör olmamakla birlikte ancak ve ancak kişideki kötü yönü ortaya çıkarmaktadır. Bkz: Uğur Alacakaptan, **Sarhoşluk Halinde İşlenen Suçlarda Cezai Mes’uliyet**, Ankara: Ajans-Türk Matbaası, 1961, s. 102.

⁴⁶³ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 642.

⁴⁶⁴ TDK Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr>.

⁴⁶⁵ Tülin Günşen İçli, **Kriminoloji**, 11. Baskı, Ankara: Seçkin, 2021, s. 259.

⁴⁶⁶ Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 487.

⁴⁶⁷ Günşen İçli, **Kriminoloji**, s. 259.

⁴⁶⁸ Durmuş Tezcan, “Ceza Hukuku Açısından Bağımlılık Yaratıcı Maddelerin Alışkanlığı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 41, sy. 1, 1986, s. 301.

⁴⁶⁹ Günşen İçli, **Kriminoloji**, s. 268.

bir kullanım sonucunda değil, aynı maddeyi birkaç kez kullanmanın ardından gelişen bir süreçtir⁴⁷⁰.

b. Bağımlılık- Tehlikelilik İlişkisi

Bağımlıların hem kendilerinin hem de başkalarının suçlu olmasını kolaylaştırmaktadır⁴⁷¹. Nitekim uyuşturucu maddelerin kullanımı, imali, temini gibi fiillerin suç olarak düzenlenmesinin sebebi hem bunların sağlığa zararlı olmaları hem de diğer suçların işlenmesi bakımından etkili olmalarıdır⁴⁷². Uyuşturucu kullanımı ile suç oranı arasında doğrudan bir bağlantı bulunur. Hem uyuşturucu maddelerin kişi üzerinde bıraktığı etki, hem de kişilerin bu maddelere ulaşmak amacı tehlikeli olarak kabul edilebilecek bir grubu oluşturmaktadır⁴⁷³.

Üretim ve tüketiminin yasak olmaması sebebiyle aşırı kullanımı ve alışkanlığa dönüşmesi durumunda alkol suçluluğa iten sebeplerden biri olarak ele alınmaktadır⁴⁷⁴. Alkolle suç, özellikle şiddet içeren suçlar arasındaki bağlantı tüm Avrupa ülkelerinde kabul edilmektedir⁴⁷⁵. Bu hususta yürütülen araştırmalar doğrultusunda alkol veya uyuşturucu kullanan herhangi birinin şiddet içeren bir suç işleme riskinin, kullanmayanlara göre 6-8 kat daha fazla olduğu ortaya konmuştur⁴⁷⁶. Dolayısıyla kişi bağımlı olarak nitelendirilsin veya nitelendirilmesin alkol ve uyuşturucu maddelerinin kullanımı ile dahi suç arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur.

3. Yaş Küçüklüğü

Karşılaştırmalı hukukta hemen hemen her ceza kanununda yaş küçüklüğü ayırt etme gücünü etkileyen bir etken olarak ceza sorumluluğun tespitinde dikkate alınmaktadır. Zira kişinin ayırt etme gücü daha doğru bir ifadeyle bu yeteneği yıllar geçtikçe toplum içinde hayatla temasa geçtikçe gelişmekte ve belirli bir çağa geldikten

⁴⁷⁰ Kenan Demirkol, “Bağımlılık Sorununa Tıbbi Bakış”, **Uyuşturucu Madde Bağımlılığıyla Mücadele ve Ceza Hukuku**, ed. Murat Balcı, Ankara: Seçkin, 2011, s. 100; Bağımlılık sürecinin gelişimi de kişiden kişiye değişmektedir.

⁴⁷¹ Öztekin Tosun, **Suçluların Gözlemi**, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1966, s. 185.

⁴⁷² Tülin Günşen İçli, **Kriminoloji**, 11. Baskı, Ankara: Seçkin, 2021, s. 258.

⁴⁷³ Günşen İçli, **Kriminoloji**, s. 259.

⁴⁷⁴ Tezcan, “Ceza Hukuku Açısından Bağımlılık Yaratıcı Maddeler Alışkanlığı”, s. 294.

⁴⁷⁵ World Health Organization, Alcohol Problems in Criminal Justice System: An Opportunity for Intervention, 2012, s.7, <https://iris.who.int/handle/10665/107310> (Erişim Tarihi:12.11.2024).

⁴⁷⁶ Drugs and alcohol, not mental illness, explains violent crime risk <https://www.ox.ac.uk/news/2010-09-07-drugs-and-alcohol-not-mental-illness-explains-violent-crime-risk>, (Erişim Tarihi: 12.11.2024).

sonra tamamlanmaktadır⁴⁷⁷. Suça sürüklenen çocuğun doğrudan tehlikeli olduğu hususunda bir kabul mümkün değildir. Aslında çocuğun içinde yetiştiği çevre koşullarını etkisine bir yetişkinden daha fazla açık olması sebebiyle kanunda tehlikeliliğin sonuçları olarak görebileceğimiz bazı hükümler suça sürüklenen çocuklar bakımından uygulanmamaktadır⁴⁷⁸. Pekin Kurallarında ifade edildiği üzere çocuklara karşı uygulanacak yaptırımlarda gerçekleştirdikleri fiiller kadar içinde bulunmuş oldukları koşulların dikkate alınması önem arz etmektedir⁴⁷⁹. Çocuğun bir kuruma kapatılması daima son çare olarak görülmelidir. Zira sosyal çevreden ayrılmanın yetişkin kişilere nazaran çocuklarda daha fazla olumsuz etki yaratacağı belirtilmiştir⁴⁸⁰.

Ancak failin genç olmasının onun ileride suç işlemesi ya da daha dar bir tabirle şiddete başvurabilmesi ihtimalini artırabildiği unutulmamalıdır⁴⁸¹. Suça sürüklenen çocuk tehlikeliliği bakımından en belirleyici risk faktörleri saldırganlık, uyuşturucu madde kullanımı ve hırsızlık olup, erken yaşta bu tarz davranışlar gösteren çocukların ileriki yaşlarda da benzer şekilde davranabileceği belirtilmektedir⁴⁸².

Henüz yaşamının başında sayılabilecek suça sürüklenen çocuklara uygulanacak tedbirler onları suç işlemekten alıkoymak bakımından daha da büyük bir önem arz etmektedir⁴⁸³. Bununla birlikte suça sürüklenen çocukların genç olmaları sebebiyle topluma yeniden kazandırılmasının diğer suçlulara göre daha kolay olacağı da

⁴⁷⁷ Naci Şensoy, “Çocuk Suçluluğu-Küçüklük-Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müessesleri”, *İÜHFİM*, C. 5, sy.2-3, 1949, s. 589.

⁴⁷⁸ Örneğin TCK m. 58 yönünden fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmayanlar bakımından tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Mükerrirlere ve bazı suç faillerine özgü infaz rejimi ve denetimli serbestlik tedbirini düzenleyen CGTİHK m. 108/9 cinsel dokunulmazlığı karşı bazı suç tipleri ve uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan mahkûm olan failler bakımından koşullu salıverilme süreleri bakımından tekerrür hükümleri kapsamında belirlenen süreler uygulanacaktır. Maddede belirtilen cinsel dokunulmazlığa karşı suçlardan mahkumiyetin bir diğer koşulu da denetim süresi içerisinde belirli bazı tedbirlere bağlı tutulmaktadır. Ancak kanun koyucu maddenin 10. fıkrasında bu hükmün çocuklar hakkında uygulanamayacağını düzenleme altına almıştır.

⁴⁷⁹ Çocuk Adaletinin İcrasına Dair Birleşmiş Milletler Minimum Standart Kuralları (Pekin Kuralları) Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 29 Kasım 1985 tarihli oturumunda kabul edilmiştir. Madde 5; çocuk adalet sisteminde elzem olan çocuğun iyileştirilmesidir. Çocuklara gösterilecek tepki suçun yanı sıra suça sürüklenen çocuğun koşullarıyla da orantılı olmalıdır. Türkçe metin için bkz: <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/198201915572615.pdf> (Erişim Tarihi: 12.11.2024).

⁴⁸⁰ Pekin Kuralları madde 19 açıklaması; sadece özgürlüğünden yoksun kalmak değil, sosyal çevreden soyutlanmak da çocuklarda yetişkinlere göre daha olumsuz etkiler yaratmaktadır.

⁴⁸¹ Yücel, “Cinsel Suçluların Tretmanı”, s. 83.

⁴⁸² Yücel, *Adalet Psikolojisi*, s. 60.

⁴⁸³ Sokullu Akıncı/Dursun, *Viktimoloji*, s. 198; zira çocuk suçluluğu neticesinde önünde uzun yıllar olan çocuk bu eğiliminden alı konmazsa ortaya daha çok suç ve dolayısıyla saha fazla mağdur çıkacağını söylemek mümkündür.

söylenbilir⁴⁸⁴. Suç işleyen çocuk hakkında uygulanacak olan güvenlik tedbirlerinde hâkimin toplumun korunması ve çocuğun hakları arasında kuracağı denge hayati değer taşımaktadır⁴⁸⁵. ÇKK m. 5’te koruyucu ve destekleyici tedbirler; danışmanlık tedbiri, eğitim tedbiri, bakım tedbiri, sağlık tedbiriyle barınma tedbiri olarak sıralanmıştır. Ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklara ilişkin olarak Çocuk Mahkemesi yargılama faaliyetinden ziyade adeta bir vesayet makamı olarak görev yapmaktadır⁴⁸⁶. Kanun 4. maddede suça sürüklenen çocuk bakımından özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirlerin veya hapis cezasının en son çare olarak uygulanılması gerektiğini belirtmiştir. Danışmanlık tedbiri ve barınma tedbiri yönünden bu tedbirlerin fail niteliği olmayan kişilere karşı da uygulanabilecek olması ve dolayısıyla bir suç işleme koşuluna tabi tutulmaması gerekçelerinden yola çıkarak bir güvenlik tedbiri niteliğinde olmadıklarını savunmaktadır⁴⁸⁷.

Avrupa Konseyi’nin çocuk suçluluğuna ilişkin tavsiye kararında suç işleme ve tekrerrün önlenmesi, suça sürüklenen çocukların sosyalleşmesi ve toplum hayatına uyumunun sağlanması temel amaçlar arasında kabul edilir⁴⁸⁸. Taraf devletlerin şiddet içeren suçları işleyen ve suç işlemekte ısrar gösteren çocuklara karşı yetişkin ceza sisteminden daha geniş bir perspektifle ve daha etkili yaptırım ve tedbirlere başvurmaları gerekmektedir. Çocuk suçluluğu bakımından yüksek risk taşıyan gruplara uygulanacak belli önleyici programların ciddi suçları azaltmakta daha etkin olduğu bu yolun ilerde mükerrir suçluları uygulanacak uzun süreli hapis cezalarından da daha etkin olacağı savunulmaktadır⁴⁸⁹.

D. Tehlikelilik Türleri

1. Sosyal Tehlikelilik-Kriminolojik Tehlikelilik: Ferri’nin Görüşü

İt.CK m. 202’de güvenlik tedbirlerinin uygulanma koşullarından biri olarak kişinin “sosyal tehlikeli” *pericolosità sociale* olması aranmaktadır. İtalyan hukuku yönünden güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi kişinin suç ya da suç benzeri bir fiil

⁴⁸⁴ Sokullu Akıncı/Dursun, **Viktimoloji**, s. 198.

⁴⁸⁵ Sokullu Akıncı/Dursun, **Viktimoloji**, s. 200.

⁴⁸⁶ Zafer, “Emniyet Tedbirleri Muhakemesinin Özellikleri”, s. 275.

⁴⁸⁷ Gödekli, **Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 340; Yazar bunları “kendine özgü önleme tedbiri” olarak nitelendirmektedir.

⁴⁸⁸ European Council Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the European Rules for Juvenile Offenders Subject to Sanctions or Measures, CM/Rec(2008)1 <https://rm.coe.int/090000016805d2716>.

⁴⁸⁹ Peter W. Greenwood, “Bir Siyaset Seçeneği Olarak Suçu Önleme”, **Suç Politikası**, çev. Füsun Sokullu Akıncı, ed. Yener Ünver, Ankara, Seçkin, 2006, s. 44.

işlemesi koşuluna bağlı tutulduğu göz önünde bulundurulduğunda, burada suç sonrası (*post delictum*) bir tehlikelilik hâlinin varlığı söz konusudur. Bu sebeple kanun koyucu sosyal tehlikelilik ile kriminolojik tehlikeliliği aynı kabul etmiştir⁴⁹⁰.

İtalyan öğretisinde *Ferri* ise sosyal tehlikelilik ile kriminolojik tehlikelilik arasında fark yaratarak iki kavramı ayrı ayrı tanımlamıştır⁴⁹¹. Sosyal tehlikelilik anti sosyal davranış biçimi göstermeye yatkınlık olarak kabul edilmekte, buna karşılık kriminolojik tehlikelilik ise bir suç işleme olasılığını barındırmaktadır⁴⁹². *Ferri* sosyal tehlikeliliği bir suç işleme tehlikesi, kriminolojik/cürmi tehlikeliliği ise tekerrür tehlikesi olarak kabul etmektedir⁴⁹³. Bu noktada toplumun tehlikeli sınıfları için öngörülmüş olan polis tedbirleriyle ceza adaletiyle ilgili olan güvenlik tedbirlerinin ayrılması gerektiğini savunur⁴⁹⁴. Dolayısıyla sosyal tehlikelilik ceza hukukundan ziyade kolluk faaliyetini etkilemektedir⁴⁹⁵. Ancak *Ferri*'nin bu görüşü pozitivistlerce pozitif görüşe bir ihanet olarak görülerek eleştirilmiştir⁴⁹⁶. Zira böyle bir bakış açısıyla tıpkı klasik okulun yaptığı gibi bir kez daha suçludan ziyade suç önemli hâle gelmiş, işlenen suç tehlikeliliğin kabulünde başat rolü üstlenmiştir⁴⁹⁷.

İtalyan öğretisinde *Siclari* de “suç öncesi” (*ante delictum*) “suç sonrası” (*post delictum*) tehlikelilik ayrımını kabul etmiş ve suç öncesi tehlikelilik yönünden kamu güvenliğini sağlamaya yönelik tedbirlerin söz konusu olacağından bahsetmiştir⁴⁹⁸. Tehlikelilik hususunda henüz bir suç işlememiş, ancak çeşitli özellikleri sebebiyle toplum bakımından tehlikeli olarak kabul edilebilecek kişilerin tehlikeliliklerinin nasıl belirleneceği, onlara yaptırım uygulanıp uygulanmayacağı önemli bir mesele olmuştur⁴⁹⁹. Bu noktada İtalya’da suç öncesi tehlikelilik hâli yönünden önleyici

⁴⁹⁰ Florian, **Parte Generale del Diritto Penale**, s. 333.

⁴⁹¹ Canals, “Classicism, Positivism and Social Defense”, s. 546; Grispigni’ye göre gelecekte gerçekleşmesi ihtimal dahilinde olan bir suçun her zaman sosyal tehlike oluşturmaktadır. Yazar tarafından kriminolojik tehlikelilik sosyal tehlikeliliğin bir türü olarak kabul edilmektedir. Bkz: Grispigni, **Diritto Penale Italiano**, C. I, s. 201.

⁴⁹² Dell’Osso, **Capacità a Delinquere e Pericolosità Sociale**, s. 70.

⁴⁹³ Dönmezer, “Tehlikeli Hal Meselesi”, s. 181; Canals, “Classicism, Positivism and Social Defense”, s. 546.

⁴⁹⁴ Ferri, “Cezalar ve Emniyet Tedbirleri”, s. 158.

⁴⁹⁵ Kunter, “Tehlikeli Hal Meselesi”, s. 181.

⁴⁹⁶ Michele Pifferi, The Theory of Social Defence and the Italian Positive School of Criminal Law, **Glossae: European Journal of Legal History**, sy. 17, 2020, s. 30, <https://www.glossae.eu/glossaeojs/article/view/393> (Erişim Tarihi: 12.04.2023).

⁴⁹⁷ Pifferi, The Theory of Social Defence and the Italian Positive School of Criminal Law, s. 30.

⁴⁹⁸ Bruno Siclari, **Applicazione ed Esecuzione delle Misure di Sicurezza Personali**, Milano: Giuffrè Editore, 1977, s. 16; Öztekin Tosun, **Suçluların Gözlemi**, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1966, s. 184; Bu ayrım “suçlunun tehlikeli hâli” ve “suçsuzun tehlikeli hâli” şeklinde de de yapılabilmektedir.

⁴⁹⁹ Dönmezer, “Tehlikeli Hal Meselesi”, s. 181.

tedbirler (*le misure prevenzioni*), suç sonrası tehlikelilik yönünden ise güvenlik tedbirleri (*le misure sicurezze*) uygulanmaktadır.

Bir kişinin suç işlemesinden önceki tehlikelilik hâli kural olarak ceza hukukunu ilgilendirmemekte dolayısıyla da bu kişilere güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımların uygulanması mümkün olmamaktadır. Ancak bir kurumun ceza hukuku içinde ele alınmaması gerektiğini söylemek başka, bu konuya ilişkin gerekli önlemlerin alınması, suçun işlenmeden önlenmesi için programlar geliştirilmesi başkadır. Nitekim böyle bir ayrımın sadece kanunen yapıldığı kişilerin psikolojik durumunun farklılığından ileri gelmediği savunulmaktadır⁵⁰⁰. Suçun işlenmesinin önlenmesinin tek çaresi ceza hukuku olmadığından suç olgusuyla etkili mücadele etmek için suç öncesi tehlikelilik hâline de gereken önem verilmelidir⁵⁰¹.

2. Psikolojik Tehlikelilik-Kriminolojik Tehlikelilik

Fransız öğretisinde akıl hastalarının tehlikeliliği kişinin göstermiş olduğu karakter özelliği sebebiyle tehlikeli olarak değerlendirilmesinden yani kriminolojik tehlikelilikten ayrılarak psikolojik tehlikelilik çerçevesinde ele alınmaktadır⁵⁰². Fransız Ulusal Tıp Akademisi'nin 2012 yılında yayımlamış olduğu raporda da bu ayrım üzerinde durulmuştur. Rapora göre kriminolojik tehlikelilik (*la dangerousité criminologique*) bir kimsenin yeniden ciddi bir suç işlemesi hususundaki yüksek olasılık anlamına gelmektedir⁵⁰³. Psikolojik tehlikelilikte ise kişinin içinde bulunduğu, durum isnat kabiliyetini etkileyecek bir akıl hastalığına sahip olması ile doğrudan bağlantılıdır⁵⁰⁴. Anglo-Sakson hukukunda da akıl hastalarının tehlikeliliğine yönelik sorunlar “Akıl Sağlığı Hukuku (*mental health law*) veya “Kamu Sağlığı Hukuku”

⁵⁰⁰ Tosun, **Suçluların Gözlemi**, s. 184.

⁵⁰¹ Tosun, **Suçluların Gözlemi**, s. 184; Kişi suç işlemiş olmasına rağmen bu tespit edilemediği için ceza adalet sistemine hiç girmemiş veya suçlulara ilişkin bütün niteliklere sahip olmasına rağmen “henüz” suç işlememiş olabilir. Henüz suç işlememiş kimselerin suçlu olarak nitelendirilmesi hümanist bakış açısıyla bağdaşmaz. Ancak suça teşvik edici ortamları kontrol etmek güvenlik bakımından isabetli olacaktır. Bkz: Işıktaç, **Adalet Psikolojisi**, s. 75.

⁵⁰² Roland Coutanceau, “Dangerosité Criminologique et Prevention de la Recidive: Evaluer la Dangerosite Sans Stigmatiser L’homme”, *L’information Psychiatrique*, C. 88, 2012, s. 642.

⁵⁰³ Academie Nationale de Medecine, Evaluation de la Dangerosite psychiatrique et criminologique, s. 6, <https://www.academie-medecine.fr/wp-content/uploads/2013/07/ANM-dangerosit%C3%A9-26.09.12docm.pdf> (Erişim Tarihi:07.11.2024).

⁵⁰⁴ Mélanie Voyer/Jean-Louis Senon/Christelle Paillard/Nemat Jaafari, “Dangerosite Psychiatrique et Prédictive” *L’information Psychiatrique*, C. 85, sy. 6, 2009, s.746.

(*Public Health Law*) başlığı altında değerlendirilmektedir⁵⁰⁵. Dolayısıyla bu kişilerin durumunun isnat yeteneğini sahip suçlulardan ayrı ele alınması söz konusudur.

3. Basit Tehlikelilik-Nitelikli Tehlikelilik

İtalyan öğretisinde *Manzini* tarafından yapılan bu ayırım uyarınca itiyadi suçluluk, suçu meslek edinen kimseler ve suça yatkınlık nitelikli tehlikelilik olarak kabul edilmektedir⁵⁰⁶. Bunun dışında suçluya ilişkin herhangi bir özelleştirmenin yapılmadığı, yalnız suç işleme ihtimalinin varlığında ise basit tehlikelilik söz konusu olur. Türk ceza hukuku yönünden de TCK 58. maddede itiyadi suçlu, suçu meslek edinen suçlular yönünden “özel tehlikeli” nitelemesi kullanılmaktadır. Ancak kanunumuz bakımından bu tabire itiyadi suçlu, suçu meslek edinen kişi dışında örgüt mensubu suçlular da dahil edilmiştir.

4. İnfaz Tehlikeliliği

Cezanın infaz aşamasına gelindiğinde de tehlikeliliğin bir türü olarak infaz tehlikeliliği başka bir tabirle penolojik tehlikelilik ya da ceza infaz kurumundaki tehlikelilik karşımıza çıkmaktadır. İnfaz tehlikeliliğinde ölçüt mahkûmun ceza infaz kurumundaki hâl ve koşullarıdır⁵⁰⁷. Bu noktada cezanın infazı aşamasında da bu tehlikeliliğin önlenmesi ve ceza infaz kurumundaki düzenin sağlanabilmesi adına alınan çeşitli tedbirlere hükmedilmesi söz konusudur. Burada öncelik ceza infaz kurumunun düzeninin korunması ve kişinin kendisi ve başka mahkûmlara zarar vermesinin önüne geçilmesidir⁵⁰⁸. Bununla birlikte mahkûmun ceza infaz kurumu dışındaki dünya ile irtibata geçerek suça katılmayla bağlantılı bir tehlikelilik hâli göstermesi de mümkündür.

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi’nin Yüksek Riskli Mahkûmların İdaresi isimli çalışmasında infaz aşamasındaki tehlike/risk türleri ve tehlikeli gruplar; kaçma tehlikesi (güvenlikle ilgili tehlike), ceza infaz kurumu çalışanlarına, diğer mahpuslara ya da ziyaretçilere yönelen tehlike (zararla ilgili tehlike), ceza infaz

⁵⁰⁵ Ashworth/Zedner, **Preventive Justice**, s. 204; örneğin, İngiltere ve Wales bakımından ayrı bir Akıl Sağlığı Yasası (*Mental Health Act*) bulunmaktadır.

⁵⁰⁶ Manzini, **Trattato di Diritto Penale**, C. III, s. 250.

⁵⁰⁷ Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 284; R. Barış Erman/ Erdi Yetkin, “Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu”, 7242 sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler, Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor, 2020, s. 132.

⁵⁰⁸ Eylem Aksoy Retornaz, “The Other Dangerousness: Dangerousness in Prison, **Dangerousness and Criminal Justice**, ed. Valentina Bonini/Rahime Erbaş/ Selin Türkoğlu, Pisa: Pisa University Press, 2023, s. 75.

kurumunun düzenine ilişkin tehlike, cezanın infazının ardından yeniden suç işleme tehlikesi ve ceza infaz kurumunun dışında suç işlenmesi tehlikesi olarak sınıflandırılmıştır⁵⁰⁹.

Türk hukuku yönünden tehlikeliliğe ilişkin tanım içeren tek hüküm Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik m. 64 uyarınca tehlikeli hükümlü “suçun nitelik ve işleniş şekline göre, toplum için ciddi bir tehlike oluşturan veya kurumun güvenlik ve düzenini ihlal edeceği konusunda delil veya ciddi emareler olan hükümlüler tehlikeli hükümlü sayılır.” Tanımda ilk dikkat çeken husus mahkûmun tehlikeli olarak değerlendirilmesi için suçun nitelik ve işleniş şeklinin de dikkate alınmasıdır. Yönetmeliğin 64. maddesinin kriminolojik tehlikelilikten ziyade infaz tehlikeliliği tanımına yaklaşmaktadır.

Kişinin ceza infaz kurumundaki kurallara uyum sağlaması ve düzeni bozucu herhangi bir davranış içinde bulunmaması onun cezanın infazı sonrasında toplumsal yaşama uyum sağlaması çeşitli kararlar yönünden önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir⁵¹⁰. Kişi kamuoyu ve mahkeme tarafından “tehlikeli” olarak nitelendirilmesine rağmen ceza infaz kurumunda bu niteliğini yitirebileceği ve bu özelliğini değiştirmeye çalışacağı gibi tam tersine başlangıçta böyle bir sınıfa girmeyen mahpus infaz kurumunda tehlikeli bir hale de gelebilmektedir⁵¹¹.

Ancak nasıl suçlu psikolojisinden bahsediyorsak bundan çeşitli yönlerle ayrılan mahpus psikolojisini de unutmamak lazımdır⁵¹². Ceza infaz kurumunda bulunmak, bu ortama uyum sağlamak, kişinin sürekli olarak kendi duygu ve düşünceleriyle baş başa kalması ceza infaz kurumu personeli ile arasındaki ilişki, dış dünyayla sınırlı iletişim gibi hususların mahpusun psikolojisi üzerinde yarattığı etki ve bunun davranışlarına yansıtacak olması gerçeği de göz önünden ayrılmamalıdır⁵¹³.

⁵⁰⁹ UNODOC, Handbook on the Management of High-Risk Prisoners, New York, 2016, s. 38. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/HB_on_High_Risk_Prisoners_Ebook_appr.pdf

⁵¹⁰ Ancak herhangi bir iyileşme göstermemiş ve bu doğrultuda tehlikeliliği azalmamış olan mahkûmun tüm kurallara uygun davranarak iyi hal göstermesi de mümkündür. Bkz: Erman/Yetkin, “Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu”, s. 132.

⁵¹¹ Mustafa Tören Yücel, “Terör Suçlusu Mahpusların Tretmanı”, *Yargıtay Dergisi*, C. 26, sy. 3, 2000, s. 429.

⁵¹² Erem, *Adalet Psikolojisi*, s. 30.

⁵¹³ Erem, *Adalet Psikolojisi*, s.30.

Kanaatimizce tehlikeliliğe ilişkin yapılan ayrımlar bu tespitin kim tarafından gerçekleştirileceğini, tespitin ardından uygulanacak tedbir ve işlemlerin niteliğini ve bu tehlikelilik hâlinin ortadan kaldırılmasına ilişkin kuralların hangi hukuk dalına ait olduğunu değiştirmektedir. Suç öncesi tehlikelilik hâli kural olarak ceza hukukunu ilgilendirmeyip idare hukuku alanına girmektedir. Psikolojik tehlikeliliğin tespitin psikoloji alanında uzman kişilerce gerçekleştirilip bu tehlikelilik hâline sahip kişilere tedavi edici tedbirlerin uygulanması gerekmektedir. İnfaz tehlikeliliği ise kural olarak ceza infaz idaresini ilgilendirmekte, İnfaz Kanunu hükümleriyle düzenlenmektedir.

IV. Tehlikeliliğin Değerlendirilmesi

A. Kavram

Erem tehlikeliliğin değerlendirilmesini geleceğin teşhisi olarak adlandırmaktadır⁵¹⁴. Teşhis, tıp biliminde kullanılan bir tabir olarak hastalığın seyir süresi ve sonuçları hakkında tahmine dayanan bilgidir⁵¹⁵. *Grispigni* de tehlikeliliğin bir kişinin psikolojik durumuna ilişkin bir teşhis, öznenin gelecekte işlemesi muhtemel suçlara yönelik bir tahmin olduğunu savunmaktadır⁵¹⁶. Bu sebeple tehlikelilik değerlendirmesi ile kastedilen kişinin gelecekte suç işleyip işlememe hususundaki ihtimalinin tespit edilmesi, yani bir öngörme (*prediction*) faaliyetidir⁵¹⁷.

Kişinin tehlikeliliğinin değerlendirilmesi amacıyla çeşitli yöntemler zaman içerisinde oluşturulmuş, teknolojik ve bilimsel gelişmelerle bu yöntemler de kendi içerisinde sürekli bir değişim yaşamıştır. Ancak hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın henüz olmamış olan bir olayın yüzde yüz doğru, kesin bir şekilde tahmin edilmesi şu an için mümkün gözükmemektedir. Bu durum konunun en zorlu noktasını oluşturmaktadır⁵¹⁸. Bununla birlikte tehlikeliliğin belirlenmesinin gelecekte gerçekleşecek bir sonucu öngörmekten çok, mevcut koşullara ilişkin bir açıklama

⁵¹⁴ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 30. Yalnız geçmişisi esas alan bir ceza hukuku anlayışının gelecekle ilgilenmeyeceği bu sebeple de bu durumun pozitivist okulla hukuk dünyasına girdiğini ifade etmektedir.

⁵¹⁵ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 30; Dönmezer faydacı amaçlar yönünden, kişinin tehlikeliliğin tespit edilmesi (*diagnostic*), ve kişinin ileride suç oluşturacak faaliyetine ilişkin tahmin (*pronostic*) edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bkz: Dönmezer, **Kriminoloji**, s. 373.

⁵¹⁶ Grispigni, **Diritto Penale Italiano**, C. I, s. 179.

⁵¹⁷ Peter D. Scott, “Assessing Dangerousness in Criminals”, **British Journal of Psychiatry**, C. 131, 1977, s. 128.

⁵¹⁸ Scott, “Assessing Dangerousness in Criminals”, s. 128; Özellikle önleyici tutma tedbirine başvurulabilmesi için kişinin gelecekte yüksek ihtimalle suç işleyeceğini belirlemesi gerekmektedir. Bu ihtimalin de basit bir şüphenin ötesinde ve yüksek derecede bir kesinlikte ortaya konulması gerekmektedir. Bu ihtimalin böyle bir derecede öngörülmesinin mümkün olamayacağı için tehlikeliliğin belirlenmesi güvenilir bulunmadığından eleştirilmektedir. Bkz: Christopher Slobogin, “A Jurisprudence of Dangerousness”, **Northwestern University Law Review**, C. 98, sy. 1, s. 6.

olduğu da savunulmaktadır⁵¹⁹. Bu hâlde de öngörülen bir hususun gerçekleşmemesi, yani suç işleyeceği öngörülen kişinin suç işlememesi veya suç işlemeyeceği öngörülen kişinin suç işlemesi, tehlikeliliğin değerlendirilmesini hatalı kılmayacaktır⁵²⁰. Bu değerlendirme, geleceğe ilişkin bir tahminden çok toplumsal olarak hangi seviyede riskin kabul edilemeyeceği hususundaki bir karardır⁵²¹. Değerlendirme anında yüksek ihtimalle suç işleyeceği öngörülen bir kişinin oluşturduğu risk, toplumun korunması bakımından kabul edilemeyeceğinden, bu sebeple yapılan öngörme faaliyetine güvenilmeli ve bir tedbir uygulanmaktadır.

Tehlikeliliğin değerlendirilmesinde hangi kıstasların göz önünde bulundurulacağının belirlenmesi bir diğer önemli meseledir. İtalyan öğretisinde *Petrocelli* tehlikeliliğin etkenlerini sübjektif ve objektif olarak ikiye ayırarak geçmişten bugüne suçluluğun sebepleri olarak açıklanan kavramları ele almıştır⁵²². Yazara göre sübjektif faktörler kişisel, objektif faktörler de çevresel olarak ifade edilebilir⁵²³. Scott bu değerlendirmede dikkate alınması gereken unsurları fail tarafından işlenen fiil, failin geçmiş davranışları, hakkındaki kişisel bilgiler ve sosyal koşullar olarak belirlemiştir⁵²⁴. *Dönmezer*'e göre, tehlike hâlinin tanısı kişinin bütün özelliklerinin belirlenmesi yoluyla yapılabilir⁵²⁵. Kişinin davranışları, suç öncesi hayatı ve çevresi, suçu işledikten sonraki tavırları, işlenen suçun özellikleri gözlemlenmeli ve tespit edilmeli ve suçlu hakkındaki tüm bu veriler birleştirilerek bir hüküm verilmelidir⁵²⁶. Dolayısıyla kişinin tehlikeliliği hakkında hüküm verilmesi bir yorum faaliyetini gerektirmektedir⁵²⁷.

Avrupa Konseyi'nin tehlikeli suçlulara ilişkin tavsiye kararında risk değerlendirmesinin (*risk assessment*) failin önceki davranışları, geçmişe yönelik ve

⁵¹⁹ Marc Miller/ Norval Morris, Prediction of Dangerousness: Ethical Concerns and Proposed Limits, **Notre Dame Journal of Law, Ethics & Policy**, C. 2, sy. 2, 1987, s. 414; *Grispigni* tehlikeliliğin kesin olmayan bu niteliğine ilişkin olarak uygulanan yaptırımlar yönünden yapılan eleştirilere yaptırımın gerçekleşmesi olası olan bir suça yönelik olarak değil, o an için “kesin” olan güncel bir tehlike sebebiyle uygulandığını belirterek karşı çıkmıştır. Bkz: De Asua, **La Pericolosità Nuovo Criterio per Il Trattamento Repressivo e Preventivo** s. 30.

⁵²⁰ Miller/ Morris, “Prediction of Dangerousness: Ethical Concerns and Proposed Limits”, s. 414.

⁵²¹ Miller/ Morris, “Prediction of Dangerousness: Ethical Concerns and Proposed Limits”, s. 414.

⁵²² Petrocelli, **La Pericolosità Criminale e La Sua Posizione Giuridica**, s. 41.

⁵²³ Petrocelli, **La Pericolosità Criminale e La Sua Posizione Giuridica**, s. 41. *Ferri* ise bu sebepleri antropolojik, fiziki ve sosyal faktörler olarak üçe ayırmak suretiyle incelemektedir. Bkz: Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 29.

⁵²⁴ Scott, “Assessing Dangerousness in Criminals”, s. 129.

⁵²⁵ Dönmezer, **Kriminoloji**, s. 373.

⁵²⁶ Dönmezer, **Kriminoloji**, s. 373.

⁵²⁷ Dönmezer, **Kriminoloji**, s. 373.

ona ait kişisel tüm faktörlerin ele alındığı detaylı bir incelemeyle gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Tehlikeliliğin belirlenebilmesi için o kişiyle ilgili objektif ve sübjektif tüm koşulların dikkate alınması gerekmektedir⁵²⁸. Nitekim İngiltere ve Galler’de temyiz mahkemesi tarafından verilen *R v Considine* kararında; tehlikeliliğin değerlendirilmesi hususundaki önemli kavramın “delil” veya failin “önceki mahkumiyetleri” gibi sınırlı ifadeler değil “bilgi (*information*)” olması gerektiği üzerinde durulmuştur⁵²⁹. Kişinin tehlikeli olarak değerlendirilmesine yol açan sebepleri belirlemek de kolay değildir ve konunun en tartışmalı yanlarından birini oluşturmaktadır. Zira bu ihtimali tespit kriminolojik, psikolojik ve sosyolojik bilgi gerektirdiği gibi belirlenen bazı faktörler anayasal ve etik bazı sorunlara yol açabilmektedir⁵³⁰.

Risk değerlendirmesi olarak da adlandırılan bu faaliyet ayrıca değerlendirmenin konusu kişinin karakteristik özelliklerine (örneğin failin isnat yeteneğini haiz olup olmaması), öngörülme faaliyetinin konusuna ya da hangi ceza muhakemesi aşamasına ilişkin olduğuna göre (suç öncesi örneğin soruşturma aşamasında, suç sonrasında güvenlik tedbirlerine hükmetme aşamasında tehlikeliliğin değerlendirilmesi) değişiklik gösterebilmektedir⁵³¹.

Tehlikeliliğin sebeplerini ve derecesini ortaya koymak kişiye uygulanacak yaptırımın türünün, süresinin belirlenmesinde de dikkate alınmaktadır⁵³². Zira suçluluk sebeplerini ceza yerine geçiren tedbirlerle yok etmeye çalışmadıkça suçlunun topluma yeniden kazandırılmasını beklemek isabetli olmayacaktır⁵³³. Erem’in de isabetle belirttiği üzere tehlikeliliği oluşturan sebepler ile suçu oluşturan sebepler aynıdır⁵³⁴. Suçun ve dolayısıyla tehlikeliliğin sebeplerini araştırmak mahkûmları

⁵²⁸ Petrocelli, *La Pericolosità Criminale e La Sua Posizione Giuridica*, s. 47. Bettiol/Mantovani, *Diritto Penale Parte Generale*, s. 971.

⁵²⁹ İngiltere ve Galler Temyiz Mahkemesi Ceza Dairesi tarafından verilmiş olan *R v Considine*, *R v Davis* (2007) kararında “bilgi” kavramının “delil” kavramından daha geniş bir anlama geldiği de vurgulanmıştır.

⁵³⁰ Marc Miller/ Norval Morris, “Predictions of Dangerousness: Ethical Concerns and Proposed Limits”, *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy*, C. 2. sy. 2, 2012, s. 404.

⁵³¹ Linda Pagani/Georges-F.Pinard, “Clinical Assessment of Dangerousness: An Overview of the Literature”, *Clinical Assessment of Dangerousness Empirical Contributions*, ed. Georges F. Pinard/Linda Pagani, United Kingdom: Cambridge University Press, 2004, s. 13.

⁵³² Antolisei, *Manuale di Diritto Penale*, s. 573.

⁵³³ Kunter, “Suçluların Terbiye ve Islahı”, s. 530.

⁵³⁴ Erem, *Adalet Psikolojisi*, s. 29.

tanımayı sağlayacak ve bu yolla suç işlenmesinin önlenmesi için hangi vasıtanın daha isabetli olacağını tespit etmeye de yardımcı olacaktır⁵³⁵.

B. Varsayılan Tehlikelilik

1. İtalyan Hukukunda Varsayılan Tehlikelilik (*la pericolosità presunta*)

Bugün İtalyan hukukunda kişinin sadece ceza kanunlarında suç olarak tanımlanan bir fiili işlemesi tehlikeli olarak kabulü için yeterli değildir⁵³⁶. Suç, failinin tehlikeli hâlini ortaya koyan bir gösterge, güvenlik tedbirlerine başvurulabilmesi mevcut olması gereken objektif bir koşuldur⁵³⁷. İt.CK'da gerçekleştirilen kanun değişikliği (Gozzini Kanunu) öncesinde aksine delil gösterilmesi mümkün olmayan, kanun tarafından tespit edilmiş ve hâkime herhangi bir takdir hakkı tanımayan “*pericolosità sociale presunta*” yani “varsayılan tehlikelilik” kurumu bulunmaktaydı⁵³⁸. Bu hâlde, hâkim tarafından herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın, aksine delil göstermenin dolayısıyla tartışmanın mümkün olmadığı bazı objektif koşulların varlığı halinde kişi tehlikeli olarak kabul edilerek hakkında güvenlik tedbiri uygulanmaktaydı⁵³⁹. İt.CK'nın çeşitli maddelerinde düzenlenen bu hâller şunlardır: akıl hastaları, kronik uyuşturucu veya alkol bağımlıları, sağır ve dilsizler ile küçükler hakkında ömür boyu hapis cezası ya da yasal sınırı iki yılı aşan hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı hükmolunan ceza verilmesine yer olmadığı kararı, kısmi akıl hastalığı, kronik uyuşturucu veya alkol bağımlılığı, sağır dilsizlik ve yaş küçüklüğü sebebiyle isnat kabiliyeti azalmış kişiler hakkında verilen hapis cezasının beş yıldan fazla olması, itiyadi sarhoşluk veya uyuşturucu madde bağımlıların bu halde işlediği suçlardan dolayı hapis cezasına mahkûmiyet, 10 yıl ve üzeri ceza mahkûmiyetleri, ceza kanunlarında öngörülmüş olan ve kanun tarafından belirtilen belirli suç tiplerine mahkûmiyet, koşulla salıverilme. Dolayısıyla, bu

⁵³⁵ Kunter, “Suçluların Terbiye ve Islahı”, s. 535.

⁵³⁶ Siclari, *Applicazione ed Esecuzione delle Misure di Sicurezza Personali*, s. 16; İtalyan hukuku bakımından suçun yanı sıra *quasi reato* olarak adlandırılan durumlar da tehlikelilik değerlendirmesi yapabilmek için yeterli kabul edilmektedir. Bu sebeple işlenemez suç ve hatta sonuçsuz kalmış suç anlaşması ve suça azmettirme halleri dahi tehlikeliliğin bir emaresi olarak kabul edilmekte ve failin sosyal açıdan tehlikeli olması halinde güvenlik tedbirlerine hükmolunabilmektedir.

⁵³⁷ Tahir Taner, “İkinci Milletlerarası Kriminoloji Kongresi (Paris 10-19 Eylül 1950)”, *İÜHF*, C. 17, sy. 3-4, s. 521.

⁵³⁸ İt.CK m. 204'te düzenlenen bu madde uyarınca kanunda belirtilen bu hallerde kişinin suç işlemesi tehlikeli olarak kabulü için yeterli görülmekteydi.

⁵³⁹ Mantovani, *Diritto Penale* s. 680; Yürürlükten kaldırılan İtalyan Ceza Kanunu'nun 204. maddesinin 2. fıkrası uyarınca; “açıkça belirtilen durumlarda, kişinin sosyal yönden tehlikeli olduğu kanun tarafından varsayılır” şeklindeydi. Benzer çeviri için bkz: Aktaş, *Türk ve İtalyan Hukukunda Güvenlik Tedbirleri Kuramı*, s. 310.

düzenleme yürürlükten kaldırılmadan önce, failin akıl hastası, bağımlı olması gibi subjektif özellikler veya işlenen suçun ağırlığı gibi objektif özellikler tehlikeli olarak kabulü için yeterli görmekteydi⁵⁴⁰.

Rocco Kanunu'nun ilk hâlinde yer alan bu tehlikelilik türünün faşizm döneminin ceza politikasını yansıttığı söylenmektedir⁵⁴¹. Pozitivizmin etkisi altında ortaya çıkan tehlikelilik fail açısından aksi ispatlanabilecek bir olgu olmaktan çok failin bir özelliği anlamına gelmekteydi⁵⁴². İtalyan Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle varsayılan tehlikeliliğe ilişkin hükmün de arasında olduğu güvenlik tedbirlerine yönelik hükümler şiddetli eleştirilere maruz kaldı⁵⁴³. Zira böylesine bir varsayım kişinin tehlikeliliğinden çok sadece işlenmiş olan suçun cezasının ağırlığını dikkate almakta, böylece ceza ve güvenlik tedbirleri arasında bir fark kalmamakta idi⁵⁴⁴. Bunun dışında kişinin tehlikeliliğinin suçun işlendiği anda değil hakkında tedbire hükmedilirken değerlendirilmesi hususundaki temel kurala da aykırılık teşkil etmekteydi⁵⁴⁵. İtalyan öğretisinde *Bettiol ve Mantovani* tarafından varsayılan tehlikeliliğin, kurumun doğasıyla bağdaşmayan çelişkili bir hâl olduğu ifade edilmiştir⁵⁴⁶. Zira bireyselleştirmenin zorunlu olduğu bu kavramın böylesine katı bir şekilde düzenlenmesi kabul edilemez⁵⁴⁷.

İtalyan Anayasa Mahkemesi varsayılan tehlikeliliğin hukuka aykırılığına ilişkin bir dizi karar vermiştir. Bunlar 1971 yılında 14 yaşından küçükler yani isnat yeteneği olmadığı kabul edilenler, 1982 yılında tam akıl hastaları ve 1983 yılında kısmi akıl hastaları hakkındadır⁵⁴⁸. Kişinin akıl hastalığı ile tehlikeliliği arasındaki ilişki değerlendirilmeksizin sadece işlemiş olduğu suça bakılarak tehlikeli olduğuna hükmetmek isabetli kabul edilmemiştir⁵⁴⁹. İtalyan Anayasa Mahkemesi'nin bu kararlarına daha fazla kayıtsız kalmayan kanun koyucu 1986 yılında Gozzini Kanunu

⁵⁴⁰ Padovani, **Diritto Penale**, s. 10.

⁵⁴¹ Collica, "La Crisi Del Concetto di Autore Non Imputabile "Pericoloso", s. 3.

⁵⁴² Caputo, **La Pericolosità Sociale**, s. 57; Manzini, **Trattato di Diritto Penale Italiano**, C. III, s. 251; 3 Nisan 1939 tarihli bir Yargıtay kararında akıl hastalarına yönelik bir tedavi ve gözetim evinde tedavi tedbirinin kişi tehlikeli olarak değerlendirilmese de uygulanacağı zira tehlikeliliğin kanun tarafından kesin bir şekilde belirlendiği ifade edilmiştir.

⁵⁴³ Pelissero, **Pericolosità Sociale e Doppio Binario**, s. 34.

⁵⁴⁴ Pelissero, **Pericolosità Sociale e Doppio Binario**, s. 34.

⁵⁴⁵ Mantovani, **Diritto Penale**, s. 681.

⁵⁴⁶ Bettiol/Mantovani, **Diritto Penale Parte Generale**, s. 972.

⁵⁴⁷ Bettiol/Mantovani, **Diritto Penale Parte Generale**, s. 972.

⁵⁴⁸ Garafoli, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, s. 1024.

⁵⁴⁹ Mantovani, **Diritto Penale** s. 681.

olarak adlandırılan değişiklikle varsayılan tehlikeliliğin her şeklini yürürlükten kaldırmıştır⁵⁵⁰.

2. Türk Hukukunda Varsayılan Tehlikelilik

Öncelikle ne 765 sayılı TCK’da, ne de 5237 sayılı TCK’da varsayılan tehlikelilik olarak adlandırılan bir kurum bulunmaktadır. Ancak kanaatimizce TCK m. 53’te düzenlenen “**belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma**” tedbiri kanun koyucunun hapis cezasına mahkumiyeti başlı başına bir “tehlikelilik” hâli olarak varsayması olarak değerlendirilebilir. İt.CK m. 204 kapsamında nasıl bir cezaya mahkûmiyet fail hakkında güvenlik tedbiri uygulanmasına imkân sağlıyorsa, TCK m. 53 de doğrudan hapis cezasına mahkûm olmanın sonucunda başkaca hiçbir değerlendirme yapılmadan uygulanabilmekte ve kanun koyucu tarafından “güvenlik tedbiri” olarak nitelendirilmektedir⁵⁵¹. Bu sebeple kanaatimizce ilgili başlık altında incelenmesi isabetli olacaktır.

Hak yoksunluğu, bir ceza mahkumiyetinin kanuni sonucu olarak kanun tarafından belirlenen koşulların da oluşması hâlinde, kişinin bazı haklardan mahrum kılınması olarak tanımlanabilir⁵⁵². İlgili madde kapsamında kasten işlenen suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak 5 bent hâlinde sayılan hak yoksunluklarına karar verileceği düzenleme altına alınmış, kişinin hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar bu hakları kullanamayacağı belirtilmiştir. Kural olarak hak yoksunluğu hapis cezasının infazı boyunca devam etse de ilgili hakların kötüye kullanılması suretiyle işlenen suçlar yönünden cezanın infazının ardından da devam edecek şekilde hak yoksunluğuna karar verilecektir. Kanunun lafzına bakıldığında bu maddeye dayalı hak yoksunluğu yönünden hâkime bir takdir yetkisi tanınmadığı

⁵⁵⁰ İtalyan Ceza Kanunu’nun 204. maddesini yürürlükten kaldıran Kanunun (La Legge 663/86) 31. maddesi için bkz: <https://www.consiglioregionale.calabria.it/upload/istruttoria/l.%20663-86.pdf> (Erişim Tarihi:31.05.2023).

⁵⁵¹ TCK m. 53/1’de öngörülen ve kişinin mahrum bırakılacağı haklar ise;

a) Sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten,

b) Seçme ve seçilme ehliyetinden (...),

c) Velayet hakkından; vesayet veya kayımlığa ait bir hizmette bulunmaktan,

d) Vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan,

e) Bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten,

⁵⁵² Daha ayrıntılı bir tanım için bkz: Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 364.

görülmektedir⁵⁵³. Hak yoksunluğu, hapis cezasına mahkumiyetin doğal bir sonucu olduğundan hükümde gösterilmemiş olmaları bir kazanılmış hak yaratmaz⁵⁵⁴.

Maddenin 6. fıkrasında ise taksirli suçlar yönünden bir istisna tanınarak belli bir meslek ve sanatın ya da trafik düzeninin gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla işlenen suçtan mahkûmiyet hâlinde de hâkimin hak yoksunluğuna karar verebilmesi mümkün kabul edilmiş, ancak burada kasıtlı suçlardan farklı olarak hâkime takdir yetkisi tanınmıştır. Hak yoksunluğu esas olarak TCK m. 53'te düzenlense de TCK dışındaki bazı kanunların bir ceza mahkumiyetine hak yoksunluğu sonucunu bağlamış olabilirler⁵⁵⁵.

TCK m. 53 hükmünde “güvenlik tedbirleri” başlığı altında düzenlenen ilk tedbir olsa da hak yoksunluğunun hukuki niteliği Türk öğretisinde tartışmalıdır. Madde gerekçesinde, failin işlemiş olduğu suç sebebiyle toplumda ona olan güvenin sarsıldığı ve bu sebeple de güven ilişkisini gerektiren belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılacağı, hükmün ratio legis'i olarak ifade edilmiştir⁵⁵⁶. Bir görüşe göre “hak yoksunluğu” ek cezadır⁵⁵⁷. Bunun yanı sıra hak yoksunluğunu güvenlik tedbiri olarak kabul eden görüşler de bulunmaktadır⁵⁵⁸. Bu tedbir bakımından hâkimin herhangi bir

⁵⁵³ Yargıtay'ın kararında da *yüklenen suçu 5237 sayılı Kanun'un 53. Maddesinin birinci fıkrasının (a) bendindeki hak ve yetkileri kötüye kullanmak suretiyle işlediği kabul edilen sanık hakkında ayrıca adli para cezasının tamamen infazından sonra işlemek üzere, hükümde belirtilen gün sayısının yarısından bir katına kadar bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilmesi gerektiğinin nazara alınmaması* hukuka aykırı olarak kabul edilmiştir. Bkz: Yargıtay 5. CD., E. 2022/237, K. 2023/12167, T. 11.11.2023.

⁵⁵⁴ Öztürk/Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, s. 588.

⁵⁵⁵ Öztürk/Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, s. 588; Bankacılık Kanunu m. 8/1-d'de sayılan suçlardan hükümlü olmak bankanın kurucu ortağı olmaya engel kabul edilmiştir. Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 964.

⁵⁵⁶ Kanun koyucu her ne kadar güvenlik tedbiri olarak kabul etmiş olsa da asıl amacının toplumun güveninin yerine gelmesi olduğu şüpheli bulunmaktadır. Bu tedbirlerle asıl amacının daha çok suçluyu işlemiş olduğu fiilin karşılığı olarak belli haklardan yoksun kılmaktır. Suçlunun ileride gerçekleştirmesinden korkulan suçlara karşı bir önlem alınması değil, aksine işlemiş olduğu fiile tepki göstermektedir. Gödekli, *Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü*, s. 365.

⁵⁵⁷ Nitekim kanun koyucu da *hapis cezasına mahkumiyetin yasal sonucu olarak* ibaresiyle bu hususu doğrulamaktadır. Bkz: Öztürk/Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, s. 576; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 66; Hakeri bu güvenlik tedbirinin tehlikeliliğe dayandığı hususunu tartışmalı bulmaktadır. Bkz: Hakeri, *Ceza Hukuku*, s. 655, Özbek/Doğan/Bacaksız, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s.647; Ek (fer'i) hükmolunan asıl cezaya kendiliğinden, mahkeme tarafından hükmedilmesine gerek kalmadan uygulanan cezalardır. Aslî ceza ise kanun koyucunun doğrudan doğruya suçun karşılığında öngördüğü cezalandırmak amacıyla öncelikle göz önünde bulundurduğu cezadır. Dönmezer/Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. II, s. 590; M. Şükrü Alpaslan, “Türk Ceza Kanununda Fer'i ve Mütemmim Cezalar”, *Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında TCK'nın 50. Yılı ve Geleceği*, İstanbul: Sermet Matbaası, 1977, s. 225.

⁵⁵⁸ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 1002; Ayırt etme gücünü haiz olup, iradi şekilde hareket edenlerin toplum bakımından tehlikelilikleri daha fazladır. Bu nedenle bu tedbirin tehlikelilik hâlini dikkate almadığına ilişkin eleştiriler yerinde değildir. Bkz: Koca/Üzülmöz,

takdir yetkisi bulunmadığı gibi tehlikeliliğinin değerlendirilmesi de söz konusu değildir. Failin tehlikeliliği kanun koyucu tarafından önceden kabul edilmiş, hapis cezasına mahkûm olanlar tehlikeli olarak varsayılmıştır⁵⁵⁹. Bu doğrultuda İtalyan hukukunda varsayılan tehlikeliliğe yönelik öğretide getirilmiş olan eleştiriler bu tedbir bakımından da geçerlidir⁵⁶⁰. Bunların niteliği fer'i ceza olarak kabul edilse dahi kişiselleştirilmelerine imkân sağlanmaması; hâkime, tamamen veya kısmen uygulanmaması yönünden yetki verilmemesi isabetli değildir⁵⁶¹.

C. Tehlikeliliğin Belirlenmesinde Yöntemler

1. Genel Bakış

Tehlikeliliğin belirlenmesine yönelik olarak bugün üç yöntemin varlığı kabul edilmektedir. Bunlar sezgisel yöntem, istatistiksel yöntem ve klinik yöntemdir⁵⁶². Sezgisel yöntemde hâkim kişisel tecrübelerinden yararlanarak kişinin tehlikeli olup olmadığı noktasında bir yargıya ulaşmaktadır⁵⁶³. İstatistiksel ya da aktüeryal yöntemde ise kişiyle aynı durumda olan insanların geçmişte nasıl davrandığından yola çıkılarak kişinin gelecekteki davranışına yönelik bir tahmin faaliyetinde bulunmaktadır⁵⁶⁴. Klinik yöntem bu iki yöntemin bileşenlerini taşımakla birlikte, zira hem uzmanın birey özelinde bir gözlemi bulunduğu gibi, kişiyle aynı durumda olan diğer bireylerin özelliklerine yönelik bir bakış açısı da mevcuttur, psikoloji ya da psikiyatri alanında çalışan bir uzmanın psikolojik değerlendirmesini içermektedir⁵⁶⁵.

Genel Hükümler, s. 654; Murat Volkan Dülger, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin, 2023, s. 1018.

⁵⁵⁹ Faruk Turhan, “Yeni Türk Ceza Kanununda Güvenlik Tedbiri Olarak Hak Yoksunluğu ve Yasaklılığın Hukuki Niteliği, Kapsam ve Koşulları Üzerine Bir Değerlendirme”, **CHD**, C. 2, sy. 4, 2007, s. 173.

⁵⁶⁰ Nitekim öğretide de Turhan tarafından söz konusu hüküm bu özellikleri sebebiyle güvenlik tedbirlerinin mantığına tamamen aykırı olarak değerlendirilmektedir. Failin tehlikeli olarak varsayılmasının doğruluğu ve bilimselliği tartışmalıdır. Kişinin tehlikeli olup olmaması ceza muhakemesinde tartışılmalıdır. Turhan, “Hak Yoksunluğu...”, s. 173.

⁵⁶¹ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 703.

⁵⁶² Nuhoğlu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, 98; Nuhoğlu bu yöntemlerin arasına mahkeme uygulaması yöntemini de dahil etmiştir. Bu yöntem kapsamında mahkeme, önceden vermiş olduğu tehlikelilik hükümlerine yönelik olarak kıyasen bir karar vermektedir. Bu yöntem sezgisel yöntemden (hâkimin kişisel tecrübelerine göre tehlikelilik hakkında bir yargıda bulunması) farklılık göstermemekle birlikte, hâkimin önceki yargılamalardaki verilere dayanarak bir sonuca ulaşması hukuki güvenliği sağlama yönünden daha isabetli olacaktır. Açıklamalar için bkz: s. 100; Martini, **Essere Pericolosi**, s. 155, Marc Miller/ Norval Morris, “Predictions of Dangerousness: Ethical Concerns and Proposed Limits”, s. 404.

⁵⁶³ Nuhoğlu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, 98.

⁵⁶⁴ Miller/ Morris, “Predictions of Dangerousness: Ethical Concerns and Proposed Limits”, s. 404.

⁵⁶⁵ Miller/ Morris, “Predictions of Dangerousness: Ethical Concerns and Proposed Limits”, s. 405.

2. Tehlikeliliğe Hâkim Tarafından Karar Verilmesi (Sezgisel Yöntem)

a. İtalyan Hukukunda Tehlikelilik Yargısı

Sezgisel yöntemde tehlikeliliğin belirlenmesi herhangi bir bilimsel veriye dayanmamakta, bu belirlemede hâkimin mesleki tecrübesiyle gerçekleştirdiği analiz rol oynamaktadır⁵⁶⁶. İtalyanca ismiyle “*giudizio di pericolosità*” yani “tehlikelilik yargısı” hâkimin hüküm kurmasından farklıdır zira hâkim, olmuş olana değil “olacak olana” ilişkin bir değerlendirme yapmaktır⁵⁶⁷. Hâkim, kanunun ona çizdiği ölçülerde failin tehlikeliliğinin derecesini, gelecekte zarar verici bir fiil işleme hususundaki olasılığını hesaplamaktadır⁵⁶⁸. Hâkim tarafından gerçekleştirilen bu belirlemenin bilimsel bir değeri bulunmamakta, bu husus da değerlendirmenin az güvenilir olması ve keyfiyete sebebiyet vermesi sebebiyle eleştirilmektedir⁵⁶⁹.

İt.CK m. 203 “*pericolosità sociale*” başlığını taşımaktadır. Güvenlik tedbirine hükmolunabilmesi ve evleviyetle kişinin tehlikelilik hâlinin belirlenmesi için öncelikle kişinin bir suç ya da *quasi reato* olarak adlandırılan “suç benzeri” bir fiili işlemesi gerekmektedir⁵⁷⁰. Madde uyarınca fail hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilmesinin koşullarından diğerini ise failin sosyal açıdan tehlikeli olması oluşturmakta, bir kimsenin sosyal tehlikeliliğinin belirlenmesinde⁵⁷¹ ise kanun koyucu İt.CK m. 133’e atıfta bulunmaktadır. 133. madde İtalyan hukukunda somut cezanın belirlenmesine ilişkin ilkeleri düzenleyen maddedir. Ancak bu madde tehlikeliliğin belirlenmesinde de hâkim tarafından uygulanacaktır. Koşulları önceden belirlenmiş bu kriterlere atıf

⁵⁶⁶ Tullio Padovani, **Misure di Sicurezza e Misure di Prevenzione**, Pisa: Pisa University Press, 2014, s. 78; Nuhoglu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, s. 98.

⁵⁶⁷ Manzini, **Trattato di Diritto Penale Italiano**, C.III, s. 260; Andrea Cabiale, “L’accertamento Giudiziale Della Pericolosità Sociale fra Presente e Futuro”, **Archivio Penale** 2002, sy. 2, s. 6.

⁵⁶⁸ Collica, “La Crisi Del Concetto di Autore non Imputabile “Pericolo”, s. 11.

⁵⁶⁹ Garofoli, **Manuale Di Diritto Penale**, s. 1022; Cabiale, “L’accertamento Giudiziale Della Pericolosità Sociale...”, s. 10; Nuhoglu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, s. 98.

⁵⁷⁰ İtalyan Anayasası’nın 25. maddesinin 3. fıkrası uyarınca bir kimse hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilmesi için buna ilişkin koşulların kanunda öngörülmesi (*i casi dalla legge*) yeterli görülmektedir. Dolayısıyla Anayasa madde 25 güvenlik tedbirleri ile suç arasında bir bağlantı kurmamaktadır. İtalyan Anayasası için bkz. <https://www.senato.it/istituzione/la-costituzione>, Padovani, **Misure di Sicurezza e Misure di Prevenzione**, s. 9. Padovani ayrıca İtalyan Ceza Kanunu madde 202’nin Anayasaya göre daha sınırlayıcı olduğunu zira güvenlik tedbiri uygulanabilmesinin koşullarını kişinin sosyal yönden tehlikeli olması ve bir suç işlemesi (ya da suç benzeri) olarak tanımladığını ifade etmektedir. Padovani, **Misure di Sicurezza e Misure di Prevenzione**, s. 10.

⁵⁷¹ Kanun koyucu sosyal tehlikelilik kavramını kabul ediyor olsa da öğretilerde çeşitli yazarlar bunun kriminolojik tehlikelilik olduğunu kabul etmektedir. Bkz. Grispigni, **Diritto Penale Italiano**, C. I, s. 178.

yapılması, tehlikeliliğin soyut bir kavram olmadığını, ceza hukukuyla bağlantılı olarak ele alınan bir kavram olduğunu açıkça ortaya koymaktadır⁵⁷².

b. Tehlikeliliğin Belirlenmesinde Kriterler

İt.CK bakımından söz konusu maddenin aynı zamanda cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi kriterleri olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu durumda birbirinden farklı olan iki kavramın ortak bir maddeyle belirlenecek olması öğretide bazı tartışmalara yol açmıştır⁵⁷³. Ancak İtalyan öğretisinde cezanın belirlenmesine ilişkin değerlendirmenin etik-ödetici bir karakteri olduğu ifade edilmekte, tehlikeliliğin belirlenmesinde bu değerlendirmenin teşhise yönelik önleyici bir karakteri olduğu savunulmaktadır⁵⁷⁴. İtalyan Yargıtay'ı da her ne kadar cezanın bireyselleştirmesi ve tehlikeliliğin belirlenmesinde aynı maddeye başvurulsa da burada birbirinden farklı iki hüküm verme yönteminin söz konusu olduğunu ifade etmektedir⁵⁷⁵. Nitekim failin tehlikeliliği suçun işlendiği ana göre değil, tedbirin uygulanacağı ana göre belirlenecektir⁵⁷⁶. Hâkim 133. maddede düzenlenen ve aşağıda başlıklar altında değinilecek maddeler bakımından delilleri değerlendirecektir⁵⁷⁷. İt.CK m. 133 uyarınca tehlikelilik kriterleri suçun ağırlığı ve suç işleme yeteneği/kapasitesi olarak iki başlık altında incelenmektedir. Öğretide *Florian* kriterleri suçlunun kişiliği, işlenen suçun özelliği, suçun neden işlendiği yani failin saiki olarak ele almaktadır⁵⁷⁸. Bu çalışmada da İtalyan kanun koyucunun tercih ettiği yöntem doğrultusunda ilgili kriterler iki başlık altında değerlendirilmiştir.

İt.CK m. 204/1 uyarınca 14 yaşından küçükler tarafından işlenen bir suçun varlığı hâlinde; küçük, tehlikeli olarak da değerlendirilmişse hâkim güvenlik tedbirine karar verirken özellikle işlenen suçun ağırlığı ve çocuğun içinde yaşadığı ailenin ahlaki durumuna göre ıslah evine gönderilmesine veya gözetim altında serbestlik tedbirinin uygulanmasına karar verir. Dolayısıyla ayırt etme gücüne sahip olmayan küçükler bakımından tehlikelilik değerlendirmesinde değil ancak tehlikelilik hâline dayanan

⁵⁷² Caputo, *La Pericolosità Sociale*, s. 58.

⁵⁷³ Garofoli, *Manuale di Diritto Penale Parte Generale*, s. 1021.

⁵⁷⁴ Sergio Beltrani, *Manuale di Diritto Penale Parte Generale*, Milano: Giuffrè Francis Lefebvre, 2019, s. 851.

⁵⁷⁵ Garofoli, *Manuale di Diritto Penale Parte Generale*, s. 1021.

⁵⁷⁶ Marinucci/Dolcini/Gatta, *Manuale di Diritto Penale*, s. 840.

⁵⁷⁷ Cabiale, "L'accertamento Giudiziale Della Pericolosità Sociale fra Presente e Futuro", s. 6.

⁵⁷⁸ Florian, *Parte Generale del Diritto Penale*, s. 913.

güvenlik tedbirini seçerken yeni bir kriter olarak küçüğün içinde yaşadığı ailenin ahlaki durumunu da değerlendirecektir.

aa. Suçun Ağırlığı

İşlenen fiil tehlikelilik hâlinin belirtisi olarak hâkimin faile ilişkin elinde olan en somut veriyi oluşturmaktadır⁵⁷⁹. 133. maddenin 1. fıkrası uyarınca suçun ağırlığından ne anlaşılması gerektiği üç bent hâlinde sıralanmıştır. İlk bent uyarınca fiilin doğası, kullanılan araçlar, gerçekleşme zamanı, gerçekleştiği yer gibi özellikler bu tespitte dikkate alınacaktır. 2. bent doğrultusunda meydana gelen zarar ve tehlikenin ağırlığı da hâkim tarafından göz önünde bulundurulacaktır. Son bent uyarınca da kastın yoğunluğu ve taksirin derecesi yine suçun ağırlığı belirlenirken dikkate alınacaktır. İşlenen suç, failin tüm özelliğini ortaya koyacak nitelikte olmasa da failin karakteri bakımından açık ve objektif bir delil sunmaktadır.

Örneğin kasten öldürme ile hırsızlık suç tiplerini karşılaştırdığımızda kasten öldürme sadece daha ağır bir suç tipi değil ayrıca failin daha tehlikeli olarak değerlendirilebilecek karakterini de ortaya koymaktadır⁵⁸⁰. Kasten öldürme suçunda da tasarlamının mevcut olması, fiilin birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi gibi hâllerde de fiilin işleniş şekli sebebiyle bu yöntemleri tercih edenlerin kişiliklerinin daha tehlikeli olduğu söylenebilir⁵⁸¹.

bb. Suç İşleme Kapasitesi/Yeteneği (*la capacità a delinquere*)

133. maddenin 2. fıkrasına göre ise hâkimin ayrıca failin suç işleme yeteneğini de dikkate alacağı düzenlenmiştir. Bu kapsamda suçlunun saiki ve karakteri, suçlunun adli sicili ve genel olarak önceki yaşamı ve davranışları, suç sırasında ve sonrasında gerçekleştirdiği davranışları, bireysel, ailevi ve sosyal yaşam koşulları dikkate alınacaktır. Hem cezanın hem de kişinin tehlikeliliğinin belirlenmesinde işlenen suçun özellikleri yanında faile yönelik özelliklerin dikkate alınması suçlunun topluma yeniden kazandırılması bakımından isabetli olarak değerlendirilmektedir⁵⁸².

⁵⁷⁹ Petrocelli, **La Pericolosità Criminale e La Sua Posizione Giuridica**, s. 188; Ottorino Vannini, **Istituzioni di Diritto Penale Parte Generale**, Firenze: Casa Editrice del Dott. Carlo Cya, 1939, s. 286. Vannini'ye göre suçun hukuka aykırı bir eylem olarak ardından ödetme amacını taşıyan bir ceza gelmektedir. Ancak failin normu ihlaline ilişkin bir değer yargısını göstermesinin yanı sıra failin tehlikeli kişiliğinin dış dünyaya yansması olarak değerlendirilmelidir.

⁵⁸⁰ Riccio, **Responsibilit  e Pericolosit  nella Dottrine e nel Nuovo Codice Penale**, s. 130.

⁵⁸¹ Riccio, **Responsibilit  e Pericolosit  nella Dottrine e nel Nuovo Codice Penale**, s. 130.

⁵⁸² Faruk Erem, "Suçlu-İnsan Psikolojisi", **A HFD**, C. I, sy. 4, 1944, s. 507.

Suçun sebepleri ile kastedilen failin suç işlemesine yol açan psikolojik sebep, içgüdü, dürtü veya duygular olarak ifade edilebilir⁵⁸³. Normatif anlamda ceza hukuku yönünden belirli istisnalar dışında failin saikine, suçu neden işlediğine sonuç bağlamamakta, sadece kastının ya da taksirinin olup olmadığı değerlendirmektedir. Ancak İtalyan hukuku yönünden failin suçu gerçekleştirmesinin sebepleri bu kapsamda ele alınmaktadır. Suçlunun karakteri onun davranış biçimlerini belirleyen ana özelliğini ve davranış biçimini ifade etmektedir. Karakter özelliği faili bir davranışta bulunmaya iten saik ya da kastı gibi psikolojik hallerden kalıcı bir özellik göstermesi sebebiyle ayrılmaktadır⁵⁸⁴. Bu noktada örneğin kişinin yaşı ve bu yaşı bakımından kritik dönemlerin karakter değerlendirmesinde önem arz ettiği ifade edilmektedir⁵⁸⁵.

İtalyan kanun koyucu failin sadece ceza hukukunu ilgilendiren kısmını değil suçtan önceki tüm yaşamının bu belirlemede dikkate alınmasını istemektedir. Bu kapsamda failin okul yaşamı, sosyal hayatı, profesyonel yaşamı önemli olduğu gibi kayda değer her türlü yaşam olayının dikkate alınması gerekecektir⁵⁸⁶. Bu durumda örneğin suçlunun çalışmak yerine çalışmamayı tercih etmesi, alkol ya da uyuşturucu madde kullanıp kullanmaması gibi hayatına dair özellikler önem taşıyacaktır⁵⁸⁷.

Failin suç sırasında ve sonrasına göstermiş olduğu davranışlar kapsamında ise failin suç sırasında soğukkanlı bir tavır içinde mi yoksa kararsızlık içinde mi olduğu yani failin psikolojik durumunun dış dünyaya yansımalarını gösteren davranışları bu kapsamda dikkate alınacaktır⁵⁸⁸. Suç sonrasında gerçekleştirilen davranışlar yönünden failin “insani hisleri”, zararı önlemek, yardım sağlamak gibi davranışları önem arz etmektedir⁵⁸⁹. Failin gerçekleştirmiş olduğu fiili ikrar etmesi dahi gerçek bir pişmanlık göstermesi hâlinde onun tehlikeli olmadığı veya tehlikelilik oranının düşük olduğu hususunda bir gösterge olarak kabul edilebilecektir⁵⁹⁰.

⁵⁸³ Dell’Osso, *Capacità a Delinquere e Pericolosità Sociale*, s. 57.

⁵⁸⁴ Grispigni, *Diritto Penale Italiano*, C. I, s. 222.

⁵⁸⁵ Grispigni, *Diritto Penale Italiano*, C. I, s. 222.

⁵⁸⁶ Dell’Osso, *Capacità a Delinquere e Pericolosità Sociale*, s. 59.

⁵⁸⁷ Dell’Osso, *Capacità a Delinquere e Pericolosità Sociale*, s. 59.

⁵⁸⁸ Dell’Osso, *Capacità a Delinquere e Pericolosità Sociale*, s. 59.

⁵⁸⁹ Scott, “Assessing Dangerousness”, s. 132.

⁵⁹⁰ Grispigni, *Diritto Penale Italiano*, C. I, s. 225.

Bu araştırmanın bir bölümünü failin içinde bulunduğu kişisel koşulların değerlendirilmesi kapsarken diğer bölümünü failin doğduğu, büyüdüğü ve halen içinde yaşadığı çevre, onu sarmalayan diğer koşullar oluşturacaktır⁵⁹¹. Failin içinde bulunduğu ekonomik koşullar da bu kapsamda dikkate alınacaktır zira bu koşullar dolayısıyla failin işlediği suç farklı bir anlam ifade edebilecektir⁵⁹².

cc.Tehlikeliliğin Belirlenmesine İlişkin Usul Hükümleri

İtalyan hukukunda tehlikelilik yargısı önemli bir yer tutması sebebiyle bu belirleme yönünden çeşitli usul hükümleri de ihdas edilmiştir. İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu'nun delil araçları (*mezzi di prova*) başlıklı bölümünde tehlikelilik değerlendirmesinde dikkate alınacak bazı hükümler yer almaktadır. İt.CMK 194. maddesi tanıklığın konusu ve sınırları (*oggetto e limiti testimonianza*) başlığını taşımaktadır. Söz konusu madde uyarınca tanıklık ispat konusunu oluşturan olgular hakkında yapılacaktır. Maddede, kişinin sosyal tehlikeliliğinin belirlenmesinde tanıklık yapılması kural olarak kabul edilmektedir. Ancak kanun koyucu kişinin ahlakına ilişkin hususlarda tanıklık yapılmasını yasaklamıştır. Bunun dışında maddenin 2. fıkrasında sanığın kişiliğine ilişkin tanıklığın sadece gerçekleştirmiş olduğu fiille bağlantılı olarak yapılacağı düzenleme altına alınmıştır. Dolayısıyla bu tanıklık soyut bir kişilik değerlendirmesi değil, failin davranış biçimi ile bağlantılı olarak gerçekleştirilecektir. Tam akıl hastası ve kısmi akıl hastalarının tehlikeliliğine ilişkin değerlendirme bakımından ise hâkimin sadece failin kişisel özelliklerini dikkate alacağı ifade edilmektedir⁵⁹³.

İt.CMK m. 220'de ise bilirkişi incelemesinin (*la perizia*) konusu düzenlenmiştir. Buna göre bilirkişi incelemesine teknik, bilimsel veya sanatsal yönden özel bir bilgi gerektiren hususlarda başvurulabilecektir. Maddenin 2. fıkrasında ise cezanın ya da güvenlik tedbirlerinin infazı amacıyla öngörülen hâller dışında itiyad, suçu meslek hâline getirme ve suça yatkınlık ile suçlunun kişiliği hakkında bilirkişi incelemesinin yapılamayacağı düzenleme altına alınmıştır. Bu sebeple psikiyatri uzmanı ancak isnat kabiliyeti ile bağlantılı olarak tehlikelilik değerlendirmesinde bulunabilecektir⁵⁹⁴.

⁵⁹¹ Dell'Oso, *Capacità a Delinquere e Pericolosità Sociale*, s. 63.

⁵⁹² Grispigni, *Diritto Penale Italiano*, C.I, s. 226.

⁵⁹³ Caputo, *La Pericolosità Sociale*, s. 62.

⁵⁹⁴ Caputo, *La Pericolosità Sociale*, s. 68; Paolo Tonini/Carlotta Conti, *Il Diritto delle Prove Penali*, Milano: Giuffrè Editore, 2012, s. 305; Dolayısıyla bilirkişi incelemesi sadece sanığın akıl sağlığına yönelik olabilecektir.

c. Türk Hukukunda Tehlikelilik Yargısı

5237 sayılı TCK'da İtalyan hukukunda olduğu gibi tehlikeliliğe ilişkin açık bir hüküm olmadığı gibi bunun değerlendirilmesine yönelik de herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Hukukumuzda ayırt etme gücünü haiz suçlular bakımından öngörülen güvenlik tedbirleri yönünden TCK m. 58 uyarınca zaten böyle bir değerlendirmenin yapılmasına da imkân yoktur. Kanun koyucu normatif olarak tespit ettiği suçlulara yönelik doğrudan sonuçlar belirlemiştir. Ancak hapis cezasının infazına alternatif olan hapis cezasının ertelenmesi veya hürriyetin açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesinde hâkim suçlunun suç işleyip işlemeyeceğine yönelik kanaati doğrultusunda bir hüküm verdiğinden hukukumuzda tehlikelilik yargısına bu kurumları örnek göstermek mümkündür.

3. Tehlikeliliğin Belirlenmesinde Klinik Yöntem

a. Yönteme İlişkin Genel Bilgiler

Psikiyatr ya da psikolog gibi sağlık mesleği mensupları tarafından akıl hastalarına ilişkin olarak gelecekte toplum bakımından tehlikeli olup olmayacaklarına yönelik yapılan değerlendirme, tehlikeliliğin saptanmasının en eski metotlarından birisidir⁵⁹⁵. İlgili yöntemde, çoğunlukla psikiyatr olan bir uzmanın faile yönelik gerçekleştirmiş olduğu inceleme sonucunda varsayım dayalı bir görüş ortaya koyması söz konusudur⁵⁹⁶. Bu yöntemde çeşitli psikolojik testler, kişiye, kişinin ailesine, sosyal çevresine ilişkin çeşitli bilgiler kullanılmakta, kullanılan bu verilerden hangisinin öngörme faaliyetinde daha önemli olduğuna ilişkin bağlayıcı bir kural bulunmamaktadır⁵⁹⁷. Bu yöntem uzmanın kişisel görüşüne dayanması sebebiyle fazla sübjektif olduğundan eleştirilmektedir⁵⁹⁸. Yöntemin olumlu yönü de tamamen risk değerlendirilmesi yapılan kişinin sübjektif özelliklerinin dikkate alınmasıdır⁵⁹⁹. Bu da

⁵⁹⁵ Lyn M. Gaudet, Jason P. Kerkmans/ Nathaniel E. Anderson/Kent A. Kiehl, "Can Neuroscience Help Predict Future Antisocial Behaviour?", **Fordham Law Review**, C. 85, sy.2, 2016, s. 506.

⁵⁹⁶ Slobogin, "Dangerousness and Expertise", s. 109; Robyn Mooney/ Ivan Seballo, "Violence Risk Assessment", **Violent and Sexual Offenders Assessment, Treatment, and Management**, 2. Baskı, ed. Jane L. Ireland, Carol A. Ireland/ Philip Birch, Oxon: Routledge, 2019, s. 37.

⁵⁹⁷ Steven P. Lab, **Crime Prevention Approaches, Practices, and Evaluations**, 9. Baskı, New York: Routledge, 2016, s. 184.

⁵⁹⁸ R. Mooney/ Seballo, "Violence Risk Assessment", s. 37.

⁵⁹⁹ Nicholas Scurich, An Introduction to the Risk Assessment", **International Perspectives on Violence Risk Assessment**, ed. Jay P. Singh/ Stal Bjorkly/ Seena Fazel, Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 6.

söz konusu olayda kişinin tehlikeliliği üzerinde açıkça etkisi olduğu görülen hususların dikkate alınmasına imkân sağlayacaktır⁶⁰⁰. Bir kere risk değerlendirmesi yapılmasının ardından klinik yöntemde rol alan akıl sağlığı uzmanının söz konusu kişi hakkında bu kişinin tehlikeliliğini ortadan kaldırmayı hedefleyen bir tedavi yöntemini de ortaya koyması gerekmektedir⁶⁰¹.

Ancak söz konusu yöntem ABD özelinde bir akıl hastalığından muzdarip olmayan kişilerin cezalandırılma aşamasında da başvurulduğu görülmektedir. ABD’de 1983 yılında verilen *Barefoot vs. Estelle* kararında Texas eyaletinde ölüm cezası verilebilmesi için kişinin tehlikeliliğinin yani gelecekte suç işleme ihtimalinin olup olmadığının saptanmasının gerekli olduğu bir yargılamada iki psikiyatr mahkeme tarafından sanığın tehlikeliliği hususunda tanık olarak dinlenilmişti⁶⁰². Yüksek Mahkeme kararında bu öngörünün gerçeği yansıtıp yansıtmadığı üzerinde durulmuştur. Amerikan Psikiyatri Birliği’nin (*American Psychiatric Association*) bu davaya *amicus curiae* yani mahkemeye yardımcı olarak katılarak psikiyatristlerin uzun vadeli tehlikelilik tahminlerinin güvenilirliğinin meslek içinde kabul edilen bir gerçek olduğu görüşünü sunmuştur⁶⁰³.

b. Türk Hukukunda Klinik Yöntem

Klinik yöntem ya da uzman görüşü yoluyla kişinin akıl hastalığının isnat kabiliyetini ne derece etkilediği ile bu akıl hastalığının kişinin tehlikeliliğine nasıl etki ettiği birbirinden farklı kavramlardır⁶⁰⁴. Türk hukukunda klinik yöntem karşılık gelen kurum bilirkişi incelemesidir. Yargıtay’ın çeşitli kararlarında ifade edildiği üzere kişinin TCK m. 32 anlamında akıl hastalığının olup olmadığı hususu çözümü uzmanlığı, özel ve teknik bilgiyi gerektiren bir durum olması sebebiyle CMK m. 63 anlamında bilirkişi incelemesini gerektiren bir hususu oluşturmaktadır⁶⁰⁵. Bu bilirkişi

⁶⁰⁰ Scurich, An Introduction to the Risk Assessment”, s. 6.

⁶⁰¹⁶⁰¹ Pagani/Pinard, Discussion and Clinical Commentary on Issues in the Assessment and Prediction of Dangerousness, s. 269.

⁶⁰² *Barefoot v. Estelle*, 463 U.S. 880 (1983),

Karar örneği için bkz: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/463/880/> (Erişim Tarihi:08.11.2024)

⁶⁰³ *Barefoot v. Estelle*, 463 U.S. 880 (1983)

⁶⁰⁴ Örneğin tehlikelilik yargısının önemli bir yere sahip olduğu İtalyan hukuku yönünden bile tehlikeliliğin değerlendirmesinde bu metot kabul edilmemektedir. Yargıç İt.CK 133. madde uyarınca kişinin tehlikeliliğini değerlendirecektir. Bkz: Laura Ricci, Preventive Measures of Security for Criminally Responsible Subjects, Their Critical Issues and the 2017 Reform Projects, **Malattia Psichiatrica e Pericolosità Sociale**, ed: Marco Bevilacqua/Laura Notaro vd. Livorno: G. Giappichelli Editore, 2020, s. 108.

⁶⁰⁵ Centel/ Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 329.

incelemesi yönünden önemli olan kişinin akıl hastalığının tespitinden çok bunun kişinin davranışlarını yönlendirme yeteneğini ne ölçüde etkilediğidir⁶⁰⁶. Failin suçun işlendiği tarih itibarıyla isnat kabiliyetinin varlığına yönelik bir kuşku söz konusuysa bu kuşku giderilmeden mahkûmiyet kararı verilmesi hukuka aykırıdır⁶⁰⁷. Anlaşılabacağı üzere burada üzerinde durulan genel olarak kişinin isnat kabiliyetinin belirlenmesi ve ceza sorumluluğunun olup olmadığıdır.

Bunun yanı sıra CMK m. 74 anlamında da fiili işlediği hususunda kuvvetli şüpheler bulunan şüpheli ve sanığın akıl hastası olup olmadığı, akıl hastası ise bundan ne zamandan beri muzdarip olduğu ve hastalığın kişi üzerindeki etkilerini sağlamak adına gözlem altına alınmasına da karar verilebilmesi mümkündür. Bu kapsamda gözlem altına alma bu incelemenin gerçekleştirilmesi için başvurulacak bir yoldur⁶⁰⁸. Gözlem altına alma tedbirine soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde mahkeme karar vermekle birlikte gözlem altına alma hususundaki uzman hekim tarafından gerçekleştirilecek öneriden sonra ancak buna karar verilebilecektir.

Mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 74. maddesinde sanığın suurunun tetkiki başlığı taşıyan madde kapsamında bu tabirin sadece kişinin akıl hastalığı olup olmadığı yönünde bir inceleme değil uyuşturucu bağımlılığının alışkanlık derecesinde olup olmadığı, sarhoşluğun alışkanlık derecesine ulaşmış olup olmadığı ve tüm bunların kişinin hareket serbestisine nasıl etki edeceği hususundaki inceleme olarak geniş anlamda anlaşılması gerektiği ifade edilmekteydi⁶⁰⁹. Yargıtay çeşitli kararlarında kişinin 32. maddesi kapsamında akıl hastalığı bulunup bulunmadığının tespiti için Adli Tıp Kurumu ilgili İhtisas Dairesinden⁶¹⁰, tam teşekküllü Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesinden ya da Tıp Fakültelerinin Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanlıklarından sağlık kurulu raporu alınması

⁶⁰⁶ Özbek/Doğan/Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 436.

⁶⁰⁷ Ünver/Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 299.

⁶⁰⁸ Öğretide temelde bilirkişi incelemesi yapılmak üzere başvurulabileceği öngörülen bu tedbir temel hak ve özgürlüklere müdahale taşıdığından koruma tedbiri boyutunun da olduğu savunulmaktadır. Bkz: Özbek/Doğan/Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 436.

⁶⁰⁹ Nevzat Gürelli, **Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik**, İstanbul: Cezaevi Matbaası, 1967, s. 80.

⁶¹⁰ Adli Tıp Kurumu Kanunu'nun 16. maddesi uyarınca hususunda Adli Tıp Dördüncü İhtisas Kurulu görevlidir 5237 sayılı Kanunun 31 inci ve 33 üncü maddeleri hariç olmak üzere, ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenler ile akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerine ilişkin işler, uyuşturucu ve uyarıcı maddeleri kullanan kimselerin alışkanlığı ile ilgili bağımlılık derecesinin belirlenmesine ilişkin işlemler, uyuşturucu madde suçları ile ilgili olarak tedavi ve denetimli serbestlik tedbirlerine ilişkin işler, fiil ehliyetinin tespiti, vesayeti gerektiren hâller, koruma amacıyla özgürlüğün kısıtlanması, tasarruf ehliyetine ilişkin işler, akıl hastalığı nedeniyle evliliğin iptali veya boşanmaya ilişkin işler”

gerektiği ifade edilmiştir⁶¹¹. Bu sağlık kurulu raporunda akıl hastalığı ve işlenen fiilin niteliğine göre güvenlik bakımından kişinin tıbbi kontrol ve takibinin gerekip gerekmediği, gerekiyor ise bunun süre ve aralıklarının belirtilmesi gerekmektedir (TCK 57/3).

TCK m. 57/2’de hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmiş olan akıl hastasının yerleştirildiği kurumun sağlık kurulunca toplum bakımından tehlikeliliğinin ortadan kalktığının ya da önemli ölçüde azaldığının tespiti failin serbest bırakılması bakımından önem taşımaktadır. Bu noktada Türk hukuku bakımından da tehlikelilik değerlendirmesi açık bir şekilde tedbire son verme şartı olarak ortaya konmuştur. Aynı sağlık kurulu raporunda akıl hastalığı ve işlenen fiilin niteliğine göre kişinin tıbbi kontrol ve takibinin yapılmasının gerekip gerekmediği belirtilebilecektir. Kanun koyucu burada akıl hastaları bakımından işlenen fiilin niteliğini dikkate almıştır. Bunun dışında kanunda bu takibin hangi sürelerle uygulanabileceğine yönelik bir sınır öngörülmemiştir. Yargıtay’ın 2013 tarihli bir kararında kasten öldürme ve kasten öldürmeye teşebbüs yönünden sübuta karar verilmiş şizofreni hastalığından muzdarip bir akıl hastası yönünden on yıllık süreyi uygun bulmuştur⁶¹². Ancak bu denetim süresinin sona ermesinin ardından artık toplum bakımından tehlikeli olduğu ya da tehlikelilik halinin sürdüğü saptansa dahi kişiler hakkında güvenlik tedbirine

⁶¹¹ Yargıtay 3. CD, E. 2017/18092, K. 2018/12629, T. 11. 9. 2018; *sanığın cezai ehliyeti olmadığına dair tek uzman hekim tarafından evrak üzerinde yapılan inceleme neticesinde düzenlenen rapor esas alınmak suretiyle eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir.*; Yargıtay 4. CD, E. 2019/1051, K. 2019/4801, T. 20.03.2019 *Sanık ve eşinin beyanlarında sanığın psikiyatri tedavisi gördüğünü, sanığın bipolar duygulanım bozukluğu hastalığı olduğuna dair hastane evrakını dosyaya sunmaları karşısında, suç tarihi itibarıyla TCK’nın 32. Maddesi uyarınca “akıl hastalığı veya zayıflığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp algılayamadığı veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin azalmış veya önemli derecede azalmış olup olmadığı” konusunda usulince sağlık kurulu raporu alınarak, sonucuna göre sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerektiği gözetilmeden, tek kişilik rapora göre hükümler kurulması kanuna aykırı bulunmuştur.*

⁶¹² 2013 tarihli bir Yargıtay kararında *Sanık hakkında düzenlenen Adli Tıp Kurumu 4 İhtisas Dairesinin 19/10/2009 tarihli rapor ile 30/04/2009 tarihinde sanığı bulunduğu suça karşı cezai sorumluluğu olmayıp hakkında TCK’nun 32/1 maddesinin tatbiki ile TCK’nun 57. maddesi gereğince koruma ve tedavi amaçlı akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasının uygun bulunduğu ilişkin raporuna istinaden Devrekani Sulh Ceza Mahkemesinin TCK’nun 32/1 maddesinin tatbiki ile TCK’nın 57. Maddesi gereğince koruma ve tedavi amaçlı akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına ilişkin 06/11/2009 tarihli kararı gereğince Devrekani Cumhuriyet Başsavcılığının 11/11/2009 tarihli yazıları ile sevk edildiği Samsun Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde koruma ve tedavi amaçlı tutulurken Samsun Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinin 11/02/2010 tarihli raporu ile toplum açısından tehlikeliliğinin önemli ölçüde azaldığı ve 10 (on) yıl süre ile 3 (üç) ayda bir kontrolünün uygun olduğuna ilişkin raporu üzerine Kastamonu Ağır Ceza Mahkemesinin 12/02/2010 kararı ile 10 (on) yıl süre ile 3 (üç) ayda bir tıbbi kontrol ve takibinin yapılması kaydı ile taburcu edilmesine karar verilmiş olması karşısında; sanık hakkında bundan sonra yeni bir rapor alınmamış olduğu halde, sonraki raporlar göz ardı edilmek suretiyle Adli Tıp Kurumu 4 İhtisas Dairesinin 19/10/2009 tarihli raporuna istinaden TCK’nun 57. Maddesi gereğince koruma ve tedavi amaçlı akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına karar verilmesi, bozmayı gerektirmiştir.*

başvurulması mümkün olmayacaktır⁶¹³. Kanun koyucu bu sürenin belirlenmesinde hâkime herhangi bir yetki tanımamıştır. Failin raporda belirtilen süre ve aralıklarla sağlık kuruluna gönderilmesinde Cumhuriyet Savcılığı yetkilidir. TCK m. 57/5 uyarınca bu yapılan kontrol ve incelemelerde kişinin tehlikeliliğinin arttığının tespit edilmesi halinde infaz hakimliğince koruma ve tedavi amaçlı tedbire hükmedilebilmesi imkânı söz konusudur.

Her ne kadar klinik yöntem veya tehlikelilik değerlendirmesi başlığı altında ele alınması sıkıntılı olabilse de çocuklar hakkında tedbir uygulanıp uygulanmaması ya da hangi tedbirin uygun olacağı hususunda mahkemelere yol gösterici nitelikte olan sosyal inceleme raporuna değinmekte fayda bulunmaktadır. ÇKK m. 35'te düzenlenen ve başvurulması zorunlu olmayan sosyal inceleme yöntemi doğrudan bir tehlikelilik değerlendirmesi olarak kabul edilemeyecekse de çocuğu çevreleyen durumlar incelenerek onu suça iten faktörler tespit edilmeye çalışılmaktadır⁶¹⁴. Bu kapsamda sosyal inceleme raporu uygulanacak tedbirin türünün belirlenmesinde de önem taşımaktadır.

Sosyal inceleme raporunun aldırılması zorunlu olmamakla birlikte buna neden başvurulmadığının gerekçeli olarak kararda belirtilmesi gerekmektedir⁶¹⁵. Sosyal inceleme raporu mahkemenin suça sürüklenen çocuğun isnat kabiliyetinin belirlenmesi bakımından takdir hakkına sahip olan hâkime yardımcı olacak bir belge olduğu gibi bağlayıcılığı da yoktur⁶¹⁶. Ancak 12-15 yaş grubundaki çocuklar yönünden işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığının tespiti bakımından sosyal inceleme raporunu düzenleyen görevlinin bu hususta bir değerlendirme yapamayacağı ifade edilmiştir. Zira sosyal inceleme raporu sosyal çalışma görevlilerince hazırlanmakta ve burada değerlendirilecek husus temelde çocuğun içinde bulunduğu çevresel koşullar olmaktadır⁶¹⁷. Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar

⁶¹³ Yargıtay 3. CD, E. 2020/23145, K. 2020/14503, T. 22.10.2020; “....tıbbi kontrol ve takip süresi zarfında ancak kişinin toplum açısından tehlikeliliğinin arttığının tespiti üzerine hakkında yeniden koruma ve tedavi amaçlı güvenlik tedbirine hükmedilebileceği, tıbbi kontrol ve takip süresinin bitiminde şifa bulduğunun tespiti halinde hakkında yeniden tedbire hükmedilemeyeceğinin gözetilmemesi” kanun yararına bozmayı gerektirmiştir.

⁶¹⁴ İlbige Selcen Peker, **Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri**, Ankara: Seçkin, 2022, s. 180.

⁶¹⁵ Yargıtay 13. CD, E. 2013/26892, K. 2014/20568, T. 09.06. 2014; Yargıtay 15. CD, E. 2011/11336, K. 2012/7199, T. 07.02.2012.

⁶¹⁶ Yargıtay CGK, E. 2014/518, K. 2017/208, T. 04.04.2017

⁶¹⁷ Yargıtay CGK, E. 2014/518, K. 2017/208, T. 04.04.2017.

Hakkında Yönetmelik m. 21/2 uyarınca çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve işlediği bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği bulunup bulunmadığında ilişkin değerlendirme yapılamayacağı hüküm altına alınmıştır.

4. İstatistiksel Yöntem

a. Yöntemin Tanımı ve Özellikleri

İstatistiksel yöntem belirli bir gruba ilişkin istatistiklerin, bu grubun özelliklerini gösteren bireyin tehlikeliliğine ilişkin öngörme faaliyetinde kullanılmasıdır. Bu yöntemde tehlikeliliğin belirlenmesi amacıyla tahmine dayalı tablolar oluşturulmaktadır⁶¹⁸. İstatistikçiler tarafından veriler analiz edilerek risk faktörleri belirlenir, tüm bu risk faktörlerinin liste hâline getirilmesinin ardından her biri ayrı ayrı puanlanır⁶¹⁹. Risk faktörü kişinin ileride suç işleme olasılığını artıran faktördür⁶²⁰. Bu risk faktörlerini içerir liste yazılı olarak kontrol edilip kişilerin risk raporunun oluşturulması mümkün olduğu gibi buna yardımcı yazılımlar da kullanılabilir⁶²¹.

İstatistiksel yöntem biyoloji, psikoloji ve psikiyatriden kaynaklanan bilimsel verilere dayalı bir tahmin ortaya koymaktadır⁶²². Kişinin yaşı, cinsiyeti, suç kaydı, alkol bağımlılığı, sosyo-ekonomik durumu gibi bazı verilerle kişinin ileride suç işleyip işlemeyeceği tespit edilmektedir⁶²³. Bugün bu tarz yöntemler özellikle ABD’de öyle yer etmişlerdir ki kimi yazarlar tarafından bu sistemlerin kişinin bireysel olarak değerlendirmesine dayalı, bireyselleştirmeden hareket eden insan faktöründen arındırılıp tamamen otomatik hâle getirilmesi önerilmektedir⁶²⁴. Risk değerlendirme araçları ABD’nin en büyük problemlerinden biri olarak görülen hürriyeti bağlayıcı cezalara sıklıkla başvurulmasının yol açtığı ceza infaz kurumlarının yoğunluğu

⁶¹⁸ Caputo, *La Pericolosità Sociale*, s. 74; Zhiyuan “Jerry” Lin/Jongbin Jung/Sharad Goel/Jennifer Skeem, “The limits of Human Predictions of Recidivism”, *Science Advances*, C. 6, sy.7, s. 1, <https://www.science.org/doi/epdf/10.1126/sciadv.aaz0652> (Erişim Tarihi:07.11.2024).

⁶¹⁹ Mayer, “Dangerous Defendants”, s. 509.

⁶²⁰ Monahan/Skeem, “Risk Assessment in Criminal Sentencing”, s. 497; bu faktörler tahmine dayalı öngörme faaliyeti yönünden pozitif veya negatif bir değer taşıyabilmektedir. Pelissero, *Pericolosità Sociale e Doppio Binario*, s. 110; Lab, *Crime Prevention*, s. 187.

⁶²¹ Mayer, “Dangerous Defendants”, s. 509.

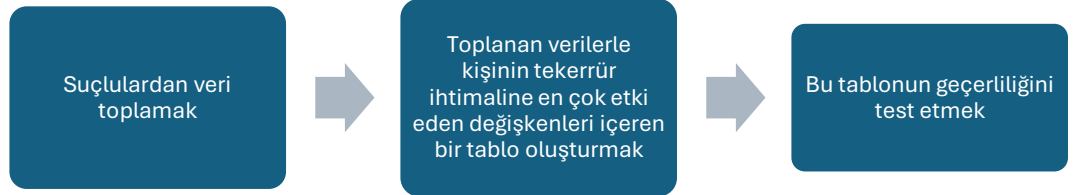
⁶²² Caputo, *La Pericolosità Sociale*, s. 74.

⁶²³ Slobogin, “Dangerousness and Expertise”, s. 122.

⁶²⁴ Ferguson, “Policing Predictive Policing,” s. 1120.

noktasında da bir çare olarak görülmektedir⁶²⁵. Zira bu araçlar tarafından tehlikeli olarak nitelendirilmeyen suçlular bakımından hapis cezasının alternatiflerine hükmolunmaktadır.

İstatistiki yönetime dayalı risk değerlendirme araçları statik ve dinamik olmak üzere iki farklı risk faktöründen oluşmaktadır⁶²⁶. Statik, durağan ya da değişmeyen risk faktörleri failin kararları ya da faile uygulanacak iyileştirici yöntemlerin yardımıyla değiştirilemeyecek cinsiyet, yaş, failin geçmiş psikolojik, bireysel, sosyal ya da ailevi yaşamı gibi bileşenlerden oluşmaktadır⁶²⁷. Dinamik, değişken faktörler arasında failin göreceği tedavi doğrultusunda zamanla değişebilecek öfke kontrol problemi, işsizlik, fail hakkında konulan teşhis gibi veriler yer almaktadır⁶²⁸. Dinamik faktörler zaman içerisinde uygulanacak tedbir veya yaptırıma göre değişebilen nitelik göstermelerinden dolayı risk yönetiminin oluşturulup planlanmasında da dikkate alınmaktadır⁶²⁹. Bu yöntem bakımından tartışma yaratan önemli nokta bilimsel olarak geçerli ve hukuka aykırı olmayan risk faktörlerinin belirlenmesidir⁶³⁰. Risk değerlendirmesi yapılacak kişinin hakkında hangi bilgilere başvurulacağı risk değerlendirme aracının hangi aşamada kullanılacağı ile yakından ilgilidir⁶³¹.

Şekil 1.1. İstatistiksel Yöntem

⁶²⁵ Christopher Slobogin, “Just Algorithms Using Science to Reduce Incarceration and Inform a Jurisprudence of Risk”, Vanderbilt Law Research Paper No:21-30, Cambridge University Press, 2021, <https://ssrn.com/abstract=3890164>, s. 25.

⁶²⁶ Slobogin, “Assessing the Risk of Offending through Algorithms”, s. 434.

⁶²⁷ Slobogin, “Assessing the Risk of Offending through Algorithms”, s. 434.

⁶²⁸ Slobogin, “Assessing the Risk of Offending through Algorithms”, s. 434.

⁶²⁹ Slobogin, “Assessing the Risk of Offending through Algorithms”, s. 434.

⁶³⁰ Monahan/Skeem, “Risk Assessment in Criminal Sentencing”, s. 499; Lab, **Crime Prevention Approaches, Practices, and Evaluations**, s. 185.

⁶³¹ Robert D. Hoge/ Gina M. Vincent/ Laura S. Guy, “Prediction and Risk/Needs Assessments”, From Juvenile Delinquency to Adult Crime: Criminal Careers, Justice Policy and Prevention, ed. Rolf Loeber/David P. Farrington, Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 151. Örneğin ceza yargılaması aşamasındaki bir öngörme faaliyeti kişinin yakın bir gelecekteki suç işleme ihtimalini öngörürken yargılama neticesinde uygulanacak tedbir bakımından daha uzun süreli bir öngörme mekanizmasının varlığına gerek duyulacaktır.

İstatistiksel yöntem, bir suçlunun benzer özelliklere sahip olduğu suçlu grubunun tehlikeli olup olmadığına dair bir mantığa dayanmaktadır. Bir örnekle açıklamak gerekirse; genç, erkek, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanma geçmişi olan, işsiz bir kişiyi ele alalım⁶³². İstatistiki yöntemle tehlikelilik belirlendiğinde bu kişinin suç işleme ihtimali aslında yukarıda özelliklerine yer verilen grubun suç işleme ihtimali olarak ortaya çıkacaktır. Bu grubun suç işleme ihtimali yüzde X ise kişinin de suç işleme ihtimali yüzde X olarak tespit edilecektir. Böyle bir değerlendirme bize kişinin tehlikeli olduğunu değil, tehlikeli olması hususunda bir tehlikenin olduğunu göstermektedir⁶³³. İstatistiki yönteminin bireyselleştirmeye imkân tanımayan bu özelliği eleştirilmektedir. Risk değerlendirmesi sistemi ayrımcılık tartışmalarının yanı sıra adil yargılanma hususu yönünden de problemli bulunmaktadır. Zira kişilerin, yaş, cinsiyet gibi üzerinde herhangi bir iradelerinin bulunmadığı değişkenlerin risk değerlendirmesinde kayda alınması adalete aykırı kabul edilmektedir⁶³⁴. İlgili husus ABD Yüksek Mahkemesi'nin *Buck* kararında ceza adalet sisteminin insanları kim oldukları için değil yaptıkları için cezalandırdığı ifadesiyle eleştirilmiştir⁶³⁵.

Bugün uygulamada birden fazla risk değerlendirme aracı kullanılmaktadır⁶³⁶. Üstelik bu araçları ABD'de eyaletler yönünden kullanacak birim geliştirebildiği gibi özel kişilerin de geliştirmesi mümkündür⁶³⁷. Bunun yanı sıra suç tiplerine ya da suçlu gruplarına özel risk değerlendirme araçlarının da geliştirildiği görülmektedir. Genç suçluları, cinsel suçluları değerlendirmek, aile içi şiddet olaylarında riski ölçmek gibi işlevleri olan çok çeşitli risk değerlendirme araçlarına rastlanmaktadır⁶³⁸. Yapay Zekâ teknolojisinin giderek her alana yayılmasıyla suç işlenmesinin önlenmesi adına çeşitli algoritmalar kullanılmaktadır. ABD'de soruşturma aşamasında en çok kullanılan yöntemin bu olduğu belirtilmiştir⁶³⁹. *Pretrial* aşaması bakımından risk değerlendirme araçlarının ölçtüğü risklerin şüphelinin yeni bir suç işlemesi, şüphelinin

⁶³² İlgili örnek için bkz: R.A. Duff, "Dangerousness and Citizenship", s. 154.

⁶³³ R.A. Duff, *Dangerousness and Citizenship*, s. 154; zira tehlikelilik ile kişinin karakteri arasında önemli bir bağ bulunmaktadır. Bu yöntemde kişinin tehlikeliliğinin belirlenmesi için kullanılan yaş, cinsiyet gibi faktörler kişinin neden suç işlediğine ilişkin ancak dolaylı bilgiler verebilmektedir.

⁶³⁴ Slogobin, "Assessing the Risk of Offending through Algorithms", s. 441; McSherry, "Risk Assessment, Predictive Algorithms and Preventive Justice", s. 24.

⁶³⁵ Slogobin, "Assessing the Risk of Offending through Algorithms", s. 441.

⁶³⁶ Bu sayının 200 olduğu belirtilmektedir. Douglas/Pugh, "Risk Assessment Tools in Criminal Justice and Forensic Psychiatry: The Need for Better Data", s. 134.

⁶³⁷ Slogobin, "Principles of Risk Assessment: Sentencing and Policing", s. 584.

⁶³⁸ Ferguson, "Policing Predictive Policing", s. 1122; Her araç ilgili olduğu konuyla ilgili olarak farklı bileşenler içerebiliyor olsa da ortak noktaları bulunmaktadır.

⁶³⁹ Mayson, "Dangerous Defendants", s. 509.

şiddet içeren bir suç işleme ihtimali ve yargılama esnasında mahkemede hazır bulunmama yani bir diğer deyişle kaçma şüphesine yönelik olarak üç grup şeklinde değerlendirilebilmektedir⁶⁴⁰. Bu araçların soruşturma evresinde yalnızca riskin başka bir ifadeyle tehlikeliliğin değerlendirilmesinde yardımcı olmasının yanı sıra daha az sınırlandırıcı yöntemin uygulanmasında uygulayıcılara yol gösterici olması beklenmektedir⁶⁴¹.

b. Risk Değerlendirme Araçları

Risk değerlendirme araçları çok yüksek veya yüksek tekrür ihtimalini gösteren, bunlara işaret eden sorulardan oluşmaktadır⁶⁴². Risk değerlendirme araçlarının geçirmiş olduğu değişimler göz önünde bulundurularak bu araçlar nesiller şeklinde de sınıflandırılabilir⁶⁴³. Birinci nesil (1G) olarak ifade edilen zamanda risk değerlendirmesi vaka bazında ve ceza adalet sistemi veya klinik uzmanlar tarafından yapıldığı dönemdir. Aslında bu tamamıyla klinik yöntemdir. İkinci nesil (2G) ise risk değerlendirmesinin belirli istatistiksel verilere göre yapıldığı dönemi ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu risk değerlendirmesi yönteminde suçlular sadece statik faktörlere göre sınıflandırıldığından iyileştirmenin planlanmasında kısıtlı bir etki gösterdikleri belirtilmektedir. Üçüncü nesil (3G) risk değerlendirme araçları ise bireylerin suç işlemesine sebep olan veya suç işleme olasılıklarını artıran özelliklerini de göz önünde bulundurmaktadır. Dördüncü nesil (4G) risk değerlendirme araçları ise risk değerlendirmesinin yanı sıra risk yönetimine de önem vermekte ve bunun yolunu göstermektedir. Günümüzde dünya üzerinde iki yüze yakın risk değerlendirme aracı olması sebebiyle hepsinin bu çalışmada incelenmesi mümkün değildir. Bu sebeple en çok karşılaşılan risk değerlendirme araçlarından bazılarına değinilmekle yetinilecektir:

⁶⁴⁰ Bkz: Public Safety Assessment: Risk Factors and Formula, s. 2. 9 risk faktörünün sıralandığı listelere göre her bir değişkenin bu tehlikelere yönelik farklı bir değerlendirmesi bulunmaktadır.

⁶⁴¹ Slobogin, "Principles of Risk Assessment: Sentencing and Policing", s. 588; ancak her risk değerlendirme aracının bu hususta aydınlatıcı olmadığı ifade edilmektedir. Örneğin HCR-20 (version 3) isimli algoritma risk değerlendirmesinin ardından, bu riskin yönetimi için tavsiyeler de oluşturmaktadır.

⁶⁴² Ferguson, "Policing Predictive Policing", s. 1119.

⁶⁴³ Eleftherios Chelioudakis, "Risk Assessment Tools in Criminal Justice: Is There a Need for Such Tools in Europe and Would Their Use Comply with European Data Protection Law", **Australian National University of Law and Technology**, C.1, sy. 2, 2020, s. 77.

aa.COMPAS

1998 yılında geliştirilen COMPAS, ceza infaz kurumu, denetimli serbestlik kurumlarında gerçekleştirilen tekerrüre yönelik çalışmalarla ilerleme sağlanmaya devam etmektedir⁶⁴⁴. Açılımı *Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions* olan COMPAS, genel tekerrür, şiddet içeren suçlara ilişkin tekerrür ve hüküm öncesi aşamaya ilişkin olasılıkları hesaplayan farklı risk faktörlerine dayanmaktadır⁶⁴⁵. Bir yazılım olan COMPAS bir bireyin ve bireyin suç kaydına ilişkin 137 özelliği dikkate alarak iki yıl içerisindeki suç işleme riskini tahmin etmektedir⁶⁴⁶.

Dikkate alınan risk faktörleri değerlendirmenin kullanıldığı muhakeme aşamasına göre farklılık göstermektedir. Örneğin hüküm öncesi aşamada tehlikelilik değerlendirmesinde önceki tutuklanma geçmişi, kişinin hakkında mevcut soruşturma ve mahkumiyetlerin varlığı, sabit bir ikametinin olup olmaması iken örneğin tekerrüre yönelik risk değerlendirmesinde risk faktörleri yaş, ilk tutuklanma yaşı, uyuşturucu problemleri, önceki mahkumiyetler, eğitim durumu gibi faktörlerden oluşmaktadır⁶⁴⁷.

Risk değerlendirme aracının uygulayıcılar için hazırlanan kılavuzunda insanların karmaşık canlılar olduğu ve bütünsel bir sonuca varabilmek için yaşamını etkileyen tüm olayların dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir⁶⁴⁸.

bb. VRAG

Bazı risk değerlendirme araçları akıl hastalarının şiddet içeren tekerrür ihtimallerini ölçmek üzere oluşturulabilmektedir⁶⁴⁹. Bunlardan biri olan *Harris, Rice ve Quinsey* tarafından 1993 yılında öncelikle ceza infaz kurumundaki şiddet vakalarını değerlendirmek için yarısından fazlası Kanada'daki akıl hastanesine kabul edilmiş 618 erkek suçludan toplanan verilerle oluşturulmuştur⁶⁵⁰.

⁶⁴⁴ Practitioner's Guide to COMPAS Core, s. 1, <https://www.equivant.com/wp-content/uploads/Practitioners-Guide-to-COMPAS-Core-040419.pdf>

⁶⁴⁵ Practitioner's Guide to COMPAS Core, s. 30.

⁶⁴⁶ Julai Dressel/Hany Farid, "The Accuracy, Fairness, and Limits of Predicting Recidivism, Science Advances, C. 4, sy. 1, 2018, s.1.

⁶⁴⁷ Practitioner's Guide to COMPAS Core, s. 31.

⁶⁴⁸ Practitioner's Guide to COMPAS Core, s. 5.

⁶⁴⁹ Ferguson, "Policing Predictive Policing, s. 1119.

⁶⁵⁰ Jérôme Endrass / Astrid Rossegger / Andreas Frischknecht/Thomas Noll, Frank Urbaniok, "Using the Violence Appraisal Guide (VRAG) to Predict in-Prison Aggressive Behavior in a Swiss Offender Population", International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, s. 82.

Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nin çeşitli eyaletlerinde kullanılan *VRAG* (*Violence Risk Appraisal Guide*) 12 adet risk faktörüne dayanmaktadır⁶⁵¹. Risk değerlendirme aracının kullanımına ilişkin oluşturulan rehberde bu aracın 18 yaşından büyük, erkek ve ciddi bir şiddet suçu veya cinsel suç işlemiş olan kişilerin tekerrür ihtimalinin hesaplanmasında kullanılması gerektiği belirtilmiştir⁶⁵². Bunlar 16 yaşına kadar her iki biyolojik ebeveynle yaşamak, ilkökul yıllarında yaşanan uyumsuzluk, alkol ve uyuşturucu problemi geçmişi, medeni hal, şiddet içermeyen suç geçmişi, koşullu salıverilmede başarısızlık, yaş, şiddet içeren suç geçmişi, herhangi bir ıslah kurumuna kabul, 15 yaş öncesi davranış bozukluğu, cinsel suç geçmişi, antisosyallik olarak ifade edilebilir⁶⁵³. VRAG'da risk faktörü olan bu değişkenler uzmanlar tarafından psikiyatrik, psikolojik, kriminolojik ve sosyo-ekonomik değişkenler göre tespit edilmiştir.

cc. OxRec

Oxford Üniversitesi Adli Psikiyatri ve Psikoloji grubu tarafından geliştirilen OxRec (*Oxford Risk of Recidivism Tool*) 8 ayrı risk değerlendirme aracını içeren bir web bazlı bir projedir⁶⁵⁴. Tekerrüre ilişkin hesaplama yapan araç yönünden yaş, cinsiyet, göçmenlik durumu, medeni hal, eğitim durumu, iş durumu, gelir düzeyi, önceki suç kaydı, alkol ve uyuşturucu kullanma durumu, akıl hastalığı geçmişi gibi bilgilerin girilmesi sonucunda kişinin bir yıl ve iki yıl içerisinde suç işleme ihtimali yüzde olarak tespit edilebildiği gibi risk oranı da belirlenmektedir⁶⁵⁵. Bu risk değerlendirme aracı oldukça fazla risk faktörünü dikkate aldığı gibi diğer araçların dikkate almadığı çevresel faktörleri de bir etken olarak kabul etmektedir⁶⁵⁶.

dd.HCR-20

Historical Clinical Risk Managment (HCR-20) isimli risk değerlendirme aracı adından da anlaşılacağı üzere 20 risk faktöründen oluşmaktadır. Bunlardan 10'u geçmişe yönelik bilgilerden, 5'i klinik semptomlardan 5'i de risk yönetimi ve tedaviye

⁶⁵¹ Slobogin, "Principles of Risk Assessment: Sentencing and Policing", s. 584.

⁶⁵² <https://www.rma.scot/wp-content/uploads/2022/12/Violence-Risk-Appraisal-Guide-Revised-VRAG-R.pdf>

⁶⁵³ Her cevaba göre verilecek puanı gösteren tabloya ilişkin bkz. <http://www.vrag-r.org/wp-content/uploads/2021/12/VRAG-R-scoring-sheet-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 28.01.2023).

⁶⁵⁴ <https://oxrisk.com>.

⁶⁵⁵ Slobogin, "Principles of Risk Assessment: Sentencing and Policing", s. 584.

⁶⁵⁶ Slobogin, "Principles of Risk Assessment: Sentencing and Policing", s. 584.

yönelik değişkenlerden oluşmaktadır⁶⁵⁷. HCR-20 yeniden risk değerlendirmesinin 6 ila 12 aylık sürelerle ya da riske ilişkin yeni bir durum değişikliğinde olması tavsiye edilmekte bu sebeple bu aracın uzun süreli bir öngörme faaliyeti açısından elverişli olmadığı ifade edilmektedir⁶⁵⁸. Risk değerlendirme araçlarında kullanılan verileri *Harcourt* 10 başlık altında değerlendirmiştir: Kişinin suç geçmişi, eğitim ve meslek durumu, finansal, aile ve medeni durumu, barınma, boş vakit aktiviteleri, alkol ve uyuşturucu kullanma durumu, kişisel ve duygusal durum, davranış ve uyum sağlama⁶⁵⁹.

ee. Belirli Kişi ve Suç Tiplerine Özel Risk Değerlendirme Araçları

İstatistiki yöntem başlığı altında değerlendirilen risk değerlendirme araçlarının suça sürüklenen çocuklar özelinde geliştirilmiş formatları da bulunmaktadır. *Youth Level of Service/Case Management Inventory (YLS)* olarak isimlendirilen risk değerlendirme aracı 42 risk faktörü ile sadece suça sürüklenen çocuklar için geliştirilmiştir. Bu risk faktörleri arasında ailevi durum, anne-baba ile olan ilişki, akranlarla olan ilişki, eğitim durumu, çocuğun istismar geçmişi gibi faktörler yer almaktadır⁶⁶⁰. Bunun dışında *Youth Assessment and Screening Instrument* ise dinamik ve statik olmak üzere 33 adet risk faktörü barındıran ve suça sürüklenen çocukların tehlikeliliklerini düşük, orta ve yüksek olarak belirleyen bir risk değerlendirme aracı olarak ifade edilmektedir⁶⁶¹.

Özellikle aile içi şiddet, cinsel suçlular, ısrarlı takip suçlularını esas alan özel risk değerlendirme araçları da bulunmaktadır. Israrlı takipte şiddet tırmanan bir özellik gösterdiğinden risk değerlendirmesi bu tarz vakılarda önem arz etmektedir. Bu suç tipi için geliştirilmiş risk değerlendirme araçları bulunmaktadır. *Stalking Assessment and Management (SAM)*, *Stalking Risk Profile (SRP)* bu örneklerdendir⁶⁶².

⁶⁵⁷ Slobogin, Principles of Risk Assessment: Sentencing and Policing”, s. 584.

⁶⁵⁸ Vivienne de Vogale/Tamara de Beul/ Stephane Shephard vd., “Violence Risk Assessment with the HCR-20 in Legal Contexts: A Critical Reflection”, Journal of Personality Assessment, C. 104, sy. 2, 2022, s. 254, <https://doi.org/10.1080/00223891.2021.2021925> (Erişim Tarihi: 29.05.2023).

⁶⁵⁹ Harcourt, Against Prediction, s. 80.

⁶⁶⁰ Bilgi için bkz: <https://www.rma.scot/wp-content/uploads/2023/01/Youth-Level-of-Service-Case-Management-Inventory-2.0-YLS-CMI-2.0.pdf> (Erişim Tarihi: 13.11.2024).

⁶⁶¹ Bilgi için bkz: <https://www.rma.scot/wp-content/uploads/2023/01/Youth-Assessment-and-Screening-Instrument-YASI.pdf> (Erişim Tarihi: 13.11.2024).

⁶⁶² Sarah H. Coupland/Jennifer E. Storey/ P. Randall Kropp/ Stephen D. Hart, “Forecasting Stalking Recidivism Using the Guidelines for Stalking Assessment and Managment (SAM)” Assessment C. 30, sy. 4, 2023, s. 1169.

Belirli şiddet türüne ilişkin riski öngörmeye yönelik araçları bir grubu da teröre ilişkindir. Bu alanda geliştirilen risk değerlendirme aracına örnek olarak *VERA (Violent Extremism Risk Assessment)* örnek gösterilebilir. Güncel hâli VERA-2R olan bu araç, terörle suçundan tutuklanan, mahkûm edilen kişinin risk durumunu belirlemekte ve risk yönetiminin yapılmasına imkân sağlamaktadır⁶⁶³.

5. Yöntemlerin Değerlendirilmesi

Her üç yöntem yönünden de objektif ve bilimsel bir tahmin gerçekleştirilmesi mümkün kabul edilmemektedir⁶⁶⁴. Faile ilişkin objektif verilere dayanması bakımından istatistiksel yöntemi klinik yönetime göre tehlikeliliğin belirlenmesi bakımından daha elverişli olarak değerlendiren görüşler bulunmaktadır⁶⁶⁵. Ancak istatistiksel yöntemde de risk faktörlerinin belirlenmesinde ayrımcılık tehlikesi ve bunun adil yargılanma hakkına etkisi, kişinin henüz işlemediği bir suç sebebiyle bazı veriler doğrultusunda bir algoritmanın öngörüsüyle bir tedbir veya yaptırıma maruz kalmasının ceza adalet sisteminin işlerliği ve güvenilirliği bakımından bireylerde bırakacağı izlenim bu yöntemin sakıncalı noktalarını oluşturmaktadır⁶⁶⁶. Bununla birlikte aslında söz konusu yöntemde belirli özelliklere sahip kişilerin, subjektif haklarında subjektif herhangi bir değerlendirme yapılmadan determinist bir şekilde suç işleyeceği varsayımına dayanması sistemlerin eleştirilen bir diğer yönü olabilir⁶⁶⁷. Bu yöntemde faille fiil arasında herhangi bir bağlantı kurulmamaktadır⁶⁶⁸. İstatistiki metodun kullanımına ilişkin en güçlü argüman rasyonel seçim teorisine dayanmaktadır. Bu anlayışa göre suç işleme olasılığı yüksek olan faillere yönelmek suretiyle suçluluk azaltılabilir zira onlara yönelik risk değerlendirmesi sonucu alınacak tedbirlerle suçtan bekledikleri fayda azaltılmış olacaktır⁶⁶⁹. Öğretide *Slobogin* risk

⁶⁶³ Nils Duits/Carina Overdule/Maaik Kempes, "Using teh VERA-2R, Professional and Organisational Aspects" **Frontiers in Psychiatry**, C. 14, 2023, s. 2.

⁶⁶⁴ Caputo, **La Pericolosita Sociale**, s. 75.

⁶⁶⁵ Andrew Ashworth, **Sentencing and Criminal Justice**, 4. Baskı, USA: Cambridge University Press, 2005, s. 215; Collica, "La Crisi Del Concetto di Autore Non Imputabile "Pericoloso", s. 13. Bu yöntem pozitif ya da negatif etkisi olan risk faktörlerinin taşıdığı puansal değere göre saptandığından failin kişisel durumu, somut olayın özellikleri değerlendirmede çok fazla dikkate alınmamaktadır.

⁶⁶⁶ Ozan Can Özbalçık, Ceza Muhakemesinde Yapay Zeka Temelli Risk Değerlendirme Araçları ve Hukuki Etkileri, Yapay Zeka Temelli Teknolojiler ve Ceza Hukuku, Yapay Zeka Çalışma Grubu Yıllık Rapor 2021, s. 2021,

https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/komisyonlar/yzcg/2021yzcg_yillikrapor.pdf (Erişim Tarihi:01.05.2023).

⁶⁶⁷ Erdoğan, **Yapay Zekâ ve Profilleme Teknolojilerinin Ceza Muhakemesinde Kişisel Veri İşlenmesine Etkileri**, s. 157.

⁶⁶⁸ Erdoğan, **Yapay Zekâ ve Profilleme Teknolojilerinin Ceza Muhakemesinde Kişisel Veri İşlenmesine Etkileri**, s. 157.

⁶⁶⁹ Harcourt, **Against Prediction**, s. 22.

değerlendirme araçlarının hâkim, kolluk görevlileri koşullu salıverilme kurulları gibi içgüdü ve tecrübelerle dayalı olarak gerçekleştirilen risk değerlendirme araçlarından daha isabetli sonuçlara ulaştığı değerlendirilmesinde bulunmuştur⁶⁷⁰.

2016 yılında ProPublica tarafından yayımlanan bir çalışmada COMPAS siyahi sanıklara karşı önyargılı olarak değerlendirilmiştir⁶⁷¹. Florida'daki 10.000 hükümlü için oluşturan risk skorları gerçekleştirilen bu çalışmaya göre algoritmanın siyah sanıkları yüksek riskli olarak yanlış tahmin etme oranının beyaz sanıklara göre daha fazla olduğu, düşük riskli olarak yanlış tahmin ettiği beyaz sanık sayısının siyahilere göre daha fazla olduğu ortaya konulmuştur. Dolayısıyla risk değerlendirme araçlarında kullanılan veriler, bu verilerin çeşitli gruplara karşı “önyargılı” olması bu yönteme getirilen en önemli eleştirilerdendir. Aslında risk değerlendirme aracında kişilerin ırkı bir veri olarak kullanılmamaktadır. Ancak buna rağmen ırkla bağlantılı olabilecek başka verilerin bu önyargılı yaklaşıma sebep olmuş olabileceği değerlendirilmektedir⁶⁷².

Tehlikelilik belirlemesinde klinik yöntemin eleştirilmesinin sebebi ise sonuçların, değerlendirmede görev alan uzmandan uzmana değişiklik göstermesi bu yöntemin güvenilir olarak değerlendirilmemesinin en önemli sebebi olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple kimi yazarlar tarafından istatistiksel yöntem gelecekte işlenecek suçları öngörmek bakımından daha güvenilir ve doğru olarak bulunmaktadır⁶⁷³. Risk değerlendirme aracının cezalandırma aşamasında ya da başka bir deyişle hüküm aşamasında kullanılması da özellikle risk faktörleri arasında failin eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik durumu gibi failin çoğu zaman elinde olmayan ve hatta değiştirilmesi mümkün olmayan çeşitli etkenlere dayandırılması cezanın failin gerçekleştirmiş olduğu fiile yönelik olması gerektiği noktasında da eleştirilmektedir⁶⁷⁴. Algoritmalar bu hususta ağır eleştiri altında bulunsa da söz konusu ayrımcılık ve önyargının hakimlerin kararlarında da yer alması mümkün

⁶⁷⁰ Christopher Slobogin, “Assessing the Risk of Offending through Algorithms, The Cambridge Handbook of The Law of Algorithms, editör: Woodrow Barfield, USA: Cambridge University Press, 2020, s.

⁶⁷¹ Jeff Larson, Suya Mattu, Lauren Kirchner ve Julia Angwin tarafından gerçekleştirilen çalışma için bkz: <https://www.propublica.org/article/how-we-analyzed-the-compas-recidivism-algorithm>, (Erişim Tarihi:07.11.2024)

⁶⁷² Dressel/Farid, “The Accuracy, Fairness, and Limits of Predicting Recidivism”, s. 1.

⁶⁷³ Andrew Day/Armon Tamatea, “The Politics of Actuarial Justice and Risk Assessment”, **The Pre-Crime Society**, ed. Bruce Arrigo/Brian Sellers, Bristol: Bristol University Press, 2022, s. 181.

⁶⁷⁴ Monahan/ Skeem, “Risk Assessment in Criminal Sentencing”, s. 496.

olabilmektedir. Bu araçların etkinliğinin de araçları kullanan kişilere bağlı olduğu da unutulmaması gereken bir gerçektir⁶⁷⁵.

Bu yöntemlerin birinden ziyade birkaçının olayın niteliğine göre bir arada kullanılması isabetli olabilir⁶⁷⁶. Ancak hangi yöntem belirlenirse belirlensin özellikle tehlikeliliğe hâkim tarafından karar verildiği veya istatistiksel yöntemin kullanıldığı halde bu tespitite kriminoloji bilgilerinin kullanılması önem arz etmektedir. Aslında istatistiksel yöntemde kullanılan risk faktörlerinin suç sebepleri olarak kabul edilen faktörleri dikkate aldığı bir gerçektir. Kriminoloji hâkime hükmünü verirken kanunun ruhuna ve gayesine ulaşabilmek imkânını sağlaması sebebiyle önemli bir araçtır⁶⁷⁷.

6. Tehlikeliliğin Yeniden Değerlendirilmesi/Gözden Geçirilmesi

Ceza ile güvenlik tedbirleri arasındaki farklardan biri de cezanın belirli olması karşısında güvenlik tedbirlerinin kural olarak tehlikelilik hâli son buluncaya kadar uygulanabilmesinin imkân dâhilinde olmasıdır⁶⁷⁸. Bu da kişinin tehlikeli hâlinin ne zaman son bulacağına yönelik yeniden değerlendirme yapılmasını gerektirmektedir. Tehlikelilik durağan olmayan, değişken bir kavramdır⁶⁷⁹. Kişinin tehlikeliliğin ortadan kalkması veya önemli ölçüde azalması hâlinde her ne türde olursa olsun hakkında bir tedbir uygulamak hukuka aykırı olacaktır. Bu sebeple özellikle güvenlik tedbirleri yönünden tehlikeliliğin yeniden gözden geçirilmesine ilişkin hükümlere yer verildiği görülmektedir.

İt.CK tehlikeliliğin yeniden değerlendirilmesi (*risema della pericolosità*) başlıklı 208. maddesi uyarınca kanunda güvenlik tedbirleri için öngörülmüş olan asgari sürenin geçmesinin ardından hâkim kişinin sosyal tehlikelilik durumunu yeniden inceleyecektir⁶⁸⁰. Maddenin 2. fıkrası uyarınca hâkim kişinin halen sosyal

⁶⁷⁵ Monika Simmler/Giulia Canova/Kuno Schedler, “Smart Criminal Justice: Phenomena and Normative Requirements”, *International Review of Administrative Sciences*, C. 89, sy.2, s. 423.

⁶⁷⁶ ABD’de Wisconsin Yüksek Mahkemesi, COMPAS tarafından yüksek tehlikeli suçlu sınıflandırmasına konulan mahkûmun şartlı salıverilme isteğinin reddedilmesini, kişinin bu talebinin reddinde sadece COMPAS tarafından gerçekleştirilen değerlendirme dikkate alınmamış olduğundan adil yargılanma hakkına aykırı bulmamıştır. *State v. Loomis* Alıntı için bkz: Ales Zavrsnik, “Criminal Justice Artificial Intelligence Systems, and Human Rights”, **ERA Forum**, C. 20, 2020, s. 573.

⁶⁷⁷ Erem, *Adalet Psikolojisi*, s. 268, sanık bir sayıdan ibaret değildir. Bu sebeple hakkında hüküm kurulurken iyi tarafları ve gerçekleştirmiş olduğu eylemin saiklari de dikkate alınmalıdır. Suçlunun sadece nasıl bir kimse olduğu değil ilerde nasıl bir kimse olabileceği de dikkate alınmalıdır.

⁶⁷⁸ Faruk Erem, “Türk Ceza Kanununda Emniyet Tedbirleri”, **AÜHF**, C. I, sy. 3, 1944, s. 353.

⁶⁷⁹ Recommendation CM/Rec(2014)3.

⁶⁸⁰ İtalyan düzenlemesi yönünden kişiye yönelik güvenlik tedbirleri yönünden kanun koyucu minimum bir süre belirlemiştir. Bu sürenin geçmesinin ardından hâkim tehlikelilik durumunu değerlendirecektir. Bkz: Marinucci/Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, s. 844.

tehlikeli olduğu sonucuna ulaşırsa yeni bir inceleme yapılacak tarihi belirleyecektir. Ancak mahkûmun tehlikeliliğinin sona erdiğine ilişkin haklı sebeplerin varlığı halinde bu inceleme her zaman yapılabilecektir.

TCK yönünden ise akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerini düzenleyen maddede hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmiş akıl hastasının serbest bırakılmasını yerleştirildiği sağlık kurumunun tehlikeliliğinin önemli ölçüde azaldığı veya tamamen ortadan kalktığını belirtilmesi üzerine serbest bırakılabileceği ifade edilmiştir. Bu sağlık kurulu raporunda kişinin yine tıbbi kontrol ve takibinin yapılması gerekli görülürse bunun süresinin ve aralıklarının belirtileceği hüküm altına alınmıştır.

V. Değerlendirme ve Ara Sonuç

Tehlikelilik, kişinin suç işleme ihtimalidir. Tanımlanması zor bir kavram olan tehlikeliliğin de farklı ayrımları bulunmaktadır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan kriminolojik tehlikelilik suç işleyen bir kişinin yeniden suç işleme ihtimali olarak tanımlanabilir. Kişinin tehlikelilik hâli bugün onun hakkında verilecek pek çok kararı etkilemektedir. Tehlikelilik bir öngörü olması sebebiyle maddi gerçeği yansıtmaz. İşte bu sebeple kapsamının daraltılması, ciddi suçları işlemiş ve işleme ihtimali bulunan suçluların “tehlikeli” olarak kabul edilmesi oldukça taraftar bulan bir görüştür. Avrupa Konseyi de Tavsiye kararında bunun üzerinde durmuştur. Ancak “tehlikeliliğin” bir kriter olarak ele alındığı hukuki kurumun yapısına göre bu kapsam genişletilebilir. Örneğin hükümlü hakkında koşullu salıverilme kararı verilirken suç işleme tehlikesinin varlığı yeterli görülebilir. Ancak özgürlüğün sınırlandırılması (önleyici tutma kararı verilmesi gibi) söz konusu olduğunda kanaatimizce tanımın oldukça dar tutulması isabetli olacaktır.

Tehlikeliliğin değerlendirilmesi konunun tartışmalı bir başka yönünü oluşturmaktadır. Buna ilişkin var olan üç yöntemin de hem olumlu hem olumsuz yönleri bulunmaktadır. Burada tehlikelilik değerlendirmesinin söz konusu olacağı muhakeme aşamasına göre bir veya birden fazla yöntemin bir arada kullanılması daha isabetli bir öngörme faaliyetinin gerçekleştirilmesine yardımcı olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TEHLİKELİ SUÇLULAR

I. Ceza Hukuku Bağlamında Suçlu

A. Kavramın Önemi

Suçlu, en temel tanımıyla ceza normunu ihlal eden kişidir⁶⁸¹. Suçlu da tıpkı suç gibi hukuki bir kavram olduğundan suçluya ilişkin değerlendirmeler suçun subjektif yönden incelenmesidir⁶⁸². Maddi ceza hukukunda fail olarak isimlendirilen suçlunun sıfatı veya taşıdığı olduğu birtakım nitelikler bazen bir suçun ağırlaştırıcı ya da hafifletici sebebi olabildiği gibi, bir hukuka uygunluk sebebinin tartışılabilmesi adına önem arz edebilmektedir⁶⁸³. Bunun dışında bazı suç tipleri ancak belirli bir sıfatı taşıyan kişiler tarafından işlenebilir. Özgü suç olarak adlandırılan bu suç tipleri yönünden kanunda belirtilen sıfatı taşımayanlar ancak şerik olarak cezalandırılabilir⁶⁸⁴.

Ceza hukukunun tarihsel gelişimi içinde önce klasik okul mensupları tarafından suç, suçludan bağımsız olarak ele alınmış; suçluya herhangi bir önem atfedilmeyerek

⁶⁸¹ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 398; Soyaslan, **Kriminoloji**, s. 31; kriminologlara göre suçun ve suçlunun tanımı çok dar olmakla birlikte; kişi hak ve özgürlüklerinin teminatı bakımından bir tanım yapılması zorunludur.

⁶⁸² Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 398; “Suçun aktif süjesi” suçluyu karşılamak için kullanılan terimlerden biridir. Suçun pasif süjesi ise suçtan etkilenen kişidir. Dolayısıyla suçun aktif süjesi bu terimin karşıt anlamı olarak kullanılmaktadır. Bkz: Hafizoğulları/Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 393.

⁶⁸³ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 422; TCK’nın 82. maddesinin 1. fıkrasının e bendi kapsamında kasten öldürme suçunun çocuğa, beden veya ruh bakımından kendini savunamayacak kişiye karşı işlenmesi, f bendi uyarınca kadına karşı işlenmesi cezanın ağırlaştırılmasını gerektiren nitelikli haldir. Bunun dışında kişilerin gerçekleştirmiş oldukları tıbbi müdahale kapsamında hakkın icrası hukuka uygunluk sebebinden yararlanabilmeleri için hekimlik sıfatını taşımaları gerekmektedir. Bu sıfatı taşımayan kişilerin gerçekleştirmiş olduğu tıbbi müdahaleler TCK m. 26/I kapsamında ele alınamayacaktır.

⁶⁸⁴ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 422; failin niteliğinin değişmesi güveni kötüye kullanma-zimmet suçlarında olduğu gibi bazen suç tipini değiştirebilmektedir, bkz: Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. II-III, s. 43; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 371; bu ayırım İtalyan ceza hukuku yönünden de geçerlidir. *Reati comuni* ve *reati proprii* ikiye ayrılan suçlardan, özgü suç (*il reato proprio*); failin belirli bir nitelikte veya statüde olması gerekli olan suç olarak tanımlanmaktadır. Bkz: Padovani, **Diritto Penale**, s. 89.

sadece suç cezalandırılmıştır⁶⁸⁵. Ardından İtalyan okuluyla birlikte suçlu ve suçlunun kişiliği ceza hukukunda incelemenin temel noktası hâline gelmiştir. Modern ceza hukukunda fail değil fiil ceza hukuku anlayışının hâkim olduğu sıklıkla dile getirilir⁶⁸⁶. Bu ifadeden anlaşılması gereken, failin kusurluluğunun işlemiş olduğu fiil kapsamında değerlendirilmesi, sürdürmüş olduğu yaşam tarzıyla bağlantılı olarak ele alınmamasıdır⁶⁸⁷. Ancak bu ilke, ceza hukukunun tamamen suçludan bağımsız olduğu anlamına gelmez. Zira bugün ceza adalet sisteminde fail, cezanın bireyselleştirilmesinden infaz rejiminin şekline ilişkin pek çok değerlendirmede önemli bir yere sahiptir. Erem'in de ifadesiyle sanık bir rakam veya bir isimden ibaret değildir, yaşayan bir gerçektir⁶⁸⁸. Onu suça iten sebeplerin, onun nasıl biri olduğunun yanı sıra nasıl biri olacağının da ceza adalet sistemi tarafından dikkate alınması gerekmektedir⁶⁸⁹.

Suçlunun ayrıca inceleme konusu olması onun suçtan tamamen bağımsız ele alınması anlamına gelmez. Suç ve suçlunun ayrı ayrı incelenmesi tıpkı suçun unsurlarına ayrılması gibi yalnız inceleme kolaylığı bakımındandır yoksa suç ve suçlu birbirinden ayrılması mümkün olmayan bir birlik teşkil etmektedir⁶⁹⁰. Zira suç; işleniş şekli, kullanılan vasıtaları yönünden suçlunun kişiliğini yansıtır, dolayısıyla suç kişinin karakterini tanıyabilmek için en önemli göstergedir⁶⁹¹.

⁶⁸⁵ Nurullah Kunter, "Kriminoloji, Suçlulukla Mücadele İlmî", **Adliye Ceridesi**, 1942, s. 80; Gaston Stefani/Georges Levasseur/Bernard Bouloc, *Droit Pénal Général*, 18. Bası, Paris: Dalloz, 2003, s. 253; Doğan Soyaslan, "Cezaların Bireyselleştirilmesi", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi 20. Yıl Armağanı**, C. 11, sy.1-2, 2003, s. 30; Tosun, **Suçluların Gözlemi**, s. 1, 18. yüzyılda ortaya çıkan ve suç ve ceza kavramlarına ilişkin açıklama getiren görüşlere Klasik Kriminoloji Okulu denilmektedir. Bkz: Sokullu-Akıncı, **Kriminoloji**, s. 128; Klasik okulun bu özelliği sebebiyle onun kriminoloji bakımından bir teori olarak kabul edilmeyeceği görüşü de savunulmaktadır.

⁶⁸⁶ Koca/ Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 54.

⁶⁸⁷ Koca/Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 54.

⁶⁸⁸ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 268.

⁶⁸⁹ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 268.

⁶⁹⁰ Pisapia, **İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri**, s. 9; Günümüzde suçlunun kişiliği suç soruşturması kapsamında failin tespit edilmesi bakımından da önem kazanmıştır. Suçlu profili çıkarma özellikle olay yerinde elde edilen delillerden muhtemel failin karakteristik özelliklerinin analiz edilmesidir. Suçlu profili çıkarma pek çok veriden yararlanarak henüz kimliği ortaya çıkmamış failin özelliklerinin belirlenmesine hizmet etmektedir. Bu işlem, failin belirlenmesinden ziyade ilgili suçun hangi tip fail tarafından işlendiğine ilişkin bilgi vermesi sebebiyle daha ziyade soruşturmanın alanını daraltmaktadır. Bkz: Pascale Chifflet, "Questioning The Validity Of Criminal Profiling: An Evidence-Based Approach", *Journal of Criminology*, C. 48, sy. 2, 2014, s. 232; Oğuz Polat, **Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar**, Ankara: Seçkin, 2022, s. 119; Caroline B. Meyer, "Criminal Profiling as Experts Evidence", **Criminal Profiling International Theory, Research, and Practice**, ed. Richard N. Kocsis, Humana Press, 2008, s. 208; John E. Douglas/ Robert K. Ressler/Ann W. Burges/ Carol R. Harman, "Criminal Profiling from Crime Scene Analysis", *Behavioral Science & Law*, C. 4, sy. 4, 1986, s. 402.

⁶⁹¹ Doğan Soyaslan, **Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri)**, 4. Baskı, Ankara: Yetkin, 2020, s. 34.

Günümüzde suçlu, suçun önlenmesi bakımından da sadece problem değil aynı zamanda çözüm olarak görülmektedir⁶⁹². Dolayısıyla günümüz ceza hukukunda suçlu ve onun kişiliği önemli bir inceleme noktasını oluşturmaktadır⁶⁹³. Sonuç olarak denilebilir ki suçlunun kişiliğinin araştırılmaması hâlinde ceza hukuku eksik kalacak ve insan faktörünü unutan bir kurallar bütünü hâlini alacaktır⁶⁹⁴. Bu sebeple suçlunun incelenmesi ve özelde suçlu kişilere yönelik sınıflandırmaların sadece teorik önemi bulunmamakta, bu sınıflandırmalar aynı zamanda gerekli yaptırım ve tedbirlere karar verilebilmesi adına hem mahkemeler hem de ceza adalet sisteminde görev yapan diğer kurumlara yol göstermektedir⁶⁹⁵.

Sınıflandırma, varlıkların bir sistem veya ilkeye göre gruplara ayrılması veya düzenlenmesi ya da bu varlıkların önceden belirlenmiş gruplara yerleştirilmesi anlamına gelmektedir⁶⁹⁶. Kanun koyucunun suçlular arasında sınıflandırma yaparak bir ayırım gözetmesi yani kanuni tasnif, suçluya uygulanacak yaptırımın farklılaşması sebebiyle gerçekleşmektedir⁶⁹⁷. Örneğin, ceza sorumluluğunu haiz olanlar ve olmayanlar ayırımı buna örnek gösterilebilir. TCK'da “ceza sorumluluğunu kaldıran ve azaltan nedenler” başlığı altında akıl hastaları, küçükler, sağır ve dilsizlere yer verilmiştir⁶⁹⁸. Böyle bir ayırım sorumluluk yönünden yapılmakta ve kişiye uygulanacak yaptırımın türü bakımından fark yaratmaktadır⁶⁹⁹. Ceza sorumluluğu olan suçlular arasında da tehlikelilik hâ daha önce suç işlemiş olup olmaya göre bir ayırım yapılmakta, kanunlarda mükerrirler, itiyadi suçlular, suçu meslek edinenler ayrıca ele alınmaktadır. Kanuni tasnife, bizzat kanun koyucu tarafından ölçütler verilerek yapılan soyut bir ayırım yapılması söz konusudur⁷⁰⁰.

⁶⁹² Scott Jacques/ Elizabeth Bonomo, “Learning from Offenders’ Perspective on Crime Prevention”, *Crime Prevention in the 21st Century*, ed. Benoit Leclerc/ Ernesto U. Savona, İsviçre: Srpinger, 2017, s. 9, Ellwood, “The Classification of Criminals”, *Journal of Criminal Law and Criminology*, s. 536.

⁶⁹³ Nevzat Toroslu, “Ceza Hukukunda Okullar”, **Prof Dr. Nurullah Kunter’e Armağan**, İstanbul: İÜHF Yayınları, 1998, s. 368.

⁶⁹⁴ Pisapia, **İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri**, s. 9.

⁶⁹⁵ Ellwood, “The Classification of Criminals”, **Journal of Criminal Law and Criminology**, s. 536.

⁶⁹⁶ Don M. Gottfredson, “Prediction and Classification in Criminal Justice Decision Making”, **Crime and Justice**, C. 9, 1987, s. 1.

⁶⁹⁷ Öğretide bu sınıflandırma yasama tarafından kullanılan bir bireyselleştirme yöntemidir. Bunun dışında kazai ve idari bireyselleştirme türleri de bulunmaktadır. Bkz: Domenico Rende, “Yeni İtalyan Ceza Kanununda Cezalar, Emniyet Tedbirleri ve Bunların Şahsileştirilmesi”, **İÜHF**, çev. Burhan Köni, C. 2, 1936, s. 89.

⁶⁹⁸ Akıl hastaları diğer suçlulardan çoğunlukla ayrı olarak ele alınmaktadır. Örneğin *Di Tullio* tarafından yapılan ayırmada da akıl hastaları diğer suçlu gruplarından ayrı bir kategori olarak değerlendirilmiştir. Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 420; diğer suçlu kategorilerini ise tesadüfi suçlular ve beden tipleri itibarıyla suçlular oluşturmaktadır. Bkz: Artuk/Alşahin, **Kriminoloji**, s. 229.

⁶⁹⁹ Rende, “Yeni İtalyan Ceza Kanununda Cezalar, Emniyet Tedbirleri ve Bunların Şahsileştirilmesi”, s. 89; bu suçlu grupları ayrıca muhakeme sürecinde de farklı birtakım kurallara tabi olabilmektedir.

⁷⁰⁰ Dönmezer, **Kriminoloji**, s. 395.

B. Bir Suçlu Grubu Olarak Tehlikeli Suçlular

Henüz suç işlememiş birinin potansiyel, tehlikeli suçlu olarak kabul edilmesi hümanist bir yaklaşım olarak kabul edilemez⁷⁰¹. Tehlikeli suçlu olarak doğrudan bir kabulden ziyade her suçlu bakımından gerçekleştirilecek somut bir değerlendirmenin gerektiği unutulmamalıdır. Nitekim çalışmanın birinci bölümünde de kriminolojik tehlikelilik hakkındaki yargının sadece işlenen suç göz önünde bulundurularak yapılamayacağı sonucuna ulaşılmıştı. Böyle bir değerlendirmeden sonra bazı suçlu gruplarının “tehlikeli” olarak isimlendirilmesi çelişkili görünmektedir⁷⁰². Tehlike hâlini esas alarak bazı suçluları bu kapsamda değerlendiren kanun, bu suçluların ileride bir suç işleyebileceği ihtimalini varsaymaktadır⁷⁰³. Ancak örneğin İtalyan Ceza Kanunu’nun aralarında bulunduğu çeşitli kanunlarda suçlulara yönelik baştan tehlikeli olduklarına yönelik bir kabulden ziyade somut olarak tehlikeliliklerinin değerlendirilmesi yani bu yönden de bireyselleştirmeye başvurulması anlayışı hakimdir. Ancak yine de kanun koyucu itiyadi suçluları, suç meslek edinen kişileri, suçla yatkın olanları kanunda ayrıca düzenlemiştir.

Modern ceza hukukunda ister doğrudan kanuni düzenlemeyle sağlansın ister kanuni düzenlemenin yanında somut olayda kişinin. Tehlikeliliğinin saptanması beklensin bazı suçlu gruplarının kanun koyucu tarafından normatif olarak diğerlerinden farklı görülerek suçlarlar arasında ayırım yapıldığı bir gerçektir. Bu suçlu gruplarına uygun yaptırım hatta infaz koşulları belirlenmektedir⁷⁰⁴. Zira tehlikeli suçlular yönünden ceza yeterli olmamakta bu sebeple de ya artırım yoluna gidilmekte ya da cezaların yanında ek güvenlik tedbirlerine hükmolunmaktadır⁷⁰⁵.

TCK’da da kanun koyucu tarafından normatif olarak bazı suçlu grupları özel tehlikeli olarak addedilerek onlara diğer suçlulardan farklı bir infaz rejimi

⁷⁰¹ Yasemin Işıktaç, **Adalet Psikolojisi**, 3. Basım, İstanbul: Sümer Kitapevi, 2020, s. 75; Mustafa T. Yücel, “Mükerrirliğin Görünümü (Bilimsel Bir Yaklaşım Doğru)”, **Yargıtay Dergisi**, 1976, sy. 2, s. 56.

⁷⁰² Aydın, Emniyet Tedbirleri, s. 301. Ancak örneğin Aydın kanun koyucunun belirli bazı suçları işleyen kişileri “tehlikeli” olarak değerlendirmesinin ceza hukukunun mantığıyla çelişmeyeceğini savunmaktadır. Belirli ağırlıkta suç işleyen kişilerin tehlikeli sayılması ve haklarında güvenlik tedbirine hükmolunmasını uygulama birliği ve adaletin sağlanması gerekçesine dayandırmaktadır. Zira bu hâlde hâkimin tehlikeliliğe ilişkin yargısının gösterebileceği değişkenlik kanun tarafından engellenmiş olacaktır

⁷⁰³ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 120.

⁷⁰⁴ Rende, “Yeni İtalyan Ceza Kanununda Cezalar, Emniyet Tedbirleri ve Bunların Şahsileştirilmesi”, s. 89.

⁷⁰⁵ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 120.

uygulanmaktadır. Tehlikeli suçlu denilince akla gelen ilk suçlu grubu birden fazla suç işlemiş olan kişilerdir. Birden fazla suç işlemek hukuki anlamda her ne kategori altında değerlendirilirse değerlendirilsin diğer suçlulardan farklı bir muameleye tabi kılınmayı gerektirmiştir⁷⁰⁶. Nitekim kanunumuz bakımından da bu suçluların “özel tehlikeli suçlu” başlığı altında ele alındığı görülmektedir. **Mükerrirler, itiyadi suçlular, suç meslek edinenler** hakkında farklı bir infaz rejimi uygulanacaktır. Dolayısıyla bu başlığın altında öncelikle bu suçlu gruplarının incelenmesi gerekmektedir.

Bir suç politikası tercihi olarak kanun koyucu kimi suç tipleri yönünden suç tipini önemseyerek, bu suç tiplerinden mahkûm olmaya çeşitli sonuçlar bağlamış, bu suç faillerinin tehlikeli olarak kabulü ile onların diğer faillere tanınan bazı faydalardan yararlanmasını da engellemiştir⁷⁰⁷. Suç işlemek amacıyla örgüt kuranlar ya da bu örgüte üye olanlar, terör suçluları bu kapsamda değerlendirilmektedir. Hukukumuz yönünden **örgütlü suçlular** TCK m. 58 kapsamında yer verilen suçlulardır. Zira ilk bölümde açıklamış olduğumuz üzere örgütlü suçluluk toplumun kendini güvensiz hissetmesine neden olan önemli bir problemdir. Terör, günümüzde devletlerin oldukça önem verdiği bir konu olmakla birlikte **terör suçluları** da tehlikeli olarak kabul edilen suçlu grupları arasında yer almaktadır. Hukukumuzda Terörle Mücadele Kanunu isimli ayrı bir kanunda ele alınan terör suçlarını işleyenler cezanın infaz rejimi, koşullu salıverilme sürelerinde diğer suçlulara nazaran farklı hükümlere tabi kılınmıştır.

Cinsel suçlular ise tehlikeli olarak kabul edilen bir başka suçlu grubudur. Bu suçluların tehlikeli olarak algılanmasında toplumun söz konusu suçlulara yaklaşımı büyük bir rol oynamaktadır. Özellikle çocuklara karşı gerçekleştirilen cinsel istismar fiilleri kanun koyucuları bu suçlu gruplarına karşı bazı farklı tedbirler almaya yöneltmiştir. Bu bölüm başlığı altında incelenen suçlu grupları kanun koyucu tarafından açık veya zımnen “tehlikeli” olarak kabul edilmeleri sebebiyle tercih edilmiştir.

II. Mükerrirler (*i delinquenti recidivi*)

A. Tekerrür Kurumu

⁷⁰⁶ Failin önceden işlemiş olduğu suçlar Anglo-Sakson hukukunda da işlenen suçun niteliğinden sonra hükmolunacak cezanın belirlenmesinde en önemli faktör olarak kabul edilmektedir. Bkz: Julian V. Roberts, “The Role of Criminal Record in the Sentencing”, **Crime and Justice**, C. 22, 1997, s. 304.

⁷⁰⁷ Pelissero, **Pericolosità Sociale e Doppio Binario**, s. 39.

1. Tanımı ve Tarihçesi

Arapça kökenli “tekerrür” terimi tekrarlama anlamına gelmektedir⁷⁰⁸. İtalyanca karşılığı *la recidiva* olan kurum Latince *recidere* sözcüğünden türemiştir⁷⁰⁹. Bu sözcük aynı şeyin tekrarı anlamına gelmekle birlikte, özellikle hastalık veya kusurlu bir davranışın yinelenmesini ifade eder⁷¹⁰. Ceza hukuku bağlamında ise kişinin ceza mahkûmiyetinin ardından yeni bir suç işlemesidir⁷¹¹. Tekerrür durumunda olan suçluya mükerrir (*i delinquenti recidivi*) denir⁷¹². Bu terimin karşıtı olarak mükerrir olmayan suçlular ise ilk suçlu olarak adlandırılır⁷¹³. Ancak, kişi hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanmaması, her durumda failin ilk defa suç işlediği anlamına gelmez⁷¹⁴.

Suçta tekerrür ve buna verilecek tepkinin ne olacağı ceza hukuku ve kriminoloji bilimini her zaman yakından ilgilendirmiş, zira ilk defa suç işleyenle suç işlemek hususunda ısrar gösteren kişi arasında fark yaratmak isteği bu ilgiyi doğurmuştur⁷¹⁵. Birden fazla suç işleyen bireylere karşı daha sert davranılması gerektiği düşüncesine hemen hemen her toplumda rastlanır⁷¹⁶. Roma hukuku incelendiğinde her suç için

⁷⁰⁸ TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>.

⁷⁰⁹ Alfredi Andreotti, **Recidiva**, Milano: Societa Editrice Libreria, 1897, s. 5-6.

⁷¹⁰ Andreotti, **Recidiva**, s. 5-6.

⁷¹¹ Florian, **Parte Generale del Diritto Penale**, s. 982, Antonio Vismara, **Della Recidiva nei Reati**, Firenze: Giuseppe Pellas Editore, 1871, s. 46; Georges Vidal/Joseph Magnol, **Ceza Hukuku**, C. I, çev. Şinasi Z. Devrin, Ankara: Ankara Yeni Cezaevi Basımevi, 1949, s. 310; Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C.II, s. 80. Sulhi Dönmezer/Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, 12. Bası, İstanbul: Beta, 1994, s. 127; Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 481; Tullio Padovani, **Diritto Penale**, 12. Baskı, Giuffrè Francis Lefebvre, 2019, s. 319; Öztürk/Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, s. 602; Mustafa T. Yücel, “Mükerrirliğin Görünümü (Bilimsel Bir Yaklaşım Doğru)”, *Yargıtay Dergisi*, 1976, sy. 2, s. 55, Hukukumuzda kesinleşmiş mahkûmiyet hükmü tekerrürün varlığını kabul için yeterli olmakla birlikte bir suç işlenmesinin ardından yeniden tutuklanma, mahkûmiyet, hürriyeti bağlayıcı cezanın infaz edilmesi gibi tekerrürün tanımının farklı koşullara bağlandığı da görülmektedir. Bkz: Georgia Zara/ David P. Farrington, **Criminal Recidivism Explanation, Prediction and Prevention**, London & Newyork: Routledge, s. 6.

⁷¹² Fatih Selami Mahmutoglu/Serra Karadeniz, **Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi**, s. 1397.

⁷¹³ Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C. II, s. 80.

⁷¹⁴ Örneğin hukukumuzda süreli tekerrür sistemi geçerli olduğundan, tekerrür müddetinin yani kişinin ilk işlediği suçun üzerinden belirli bir sürenin geçmesinin ardından yeniden suç işlemesi durumunda tekerrür hükümleri uygulanmayacak, dolayısıyla suçlu “mükerrir suçlu” konumunda olmayacaktır. Dolayısıyla bu terimden ilk defa suç işlemiş olanların yanında buna benzetilenler anlaşılmalıdır. Bkz: Erem/Danışman/Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 618.

⁷¹⁵ Faruk Erem, “Tekerrür Hakkındaki Kanun Hükümlerinin Tetkiki”, *AÜHFD*, C.2, sy. 1, 1944, s. 191; Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 482; Christopher Lewis, “The Paradox of Recidivism”, *Emory Law Journal*, C. 70, sy. 6, 2021, s. 1211.

⁷¹⁶ Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. III, s. 136; Erem/Danışman/Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 618. Caiazzo, *La Recidiva*, s. 2; Örneğin Antik zamanlarda Hint hukukunda kişinin mahkûmiyetin ardından suç işlemeye devam etmesi durumunda her yeni mahkûmiyette kralın cezayı artırabilme yetkisi bulunmaktaydı. Bu durumda hükmolunacak ceza; *Önce basit bir azarlama, sonra daha ağır bir azarlama, üçüncü defa para cezası ve son olarak bedensel ceza* olarak formüle edilmiştir. Bkz: Leggi di Manu, *Libro VIII*, 192, Antik zamanlarda Çin hukukuna baktığımızda ise öldürme,

genel bir tekerrür hükmü bulunmamakta, ancak belirli bazı suçlar bakımından tekerrürün cezayı ağırlaştırıcı etkisinin olduğu görülmektedir⁷¹⁷. Bununla birlikte tekerrür müessesini genel hükümlerde düzenlemek modern zamanların ceza hukukuna ait bir özelliktir⁷¹⁸. Tekerrüre ilişkin genel nitelikteki hükme ilk olarak 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'nda yer verilmiştir⁷¹⁹. Kurumun hukuki niteliğini açıklamaya çalışan görüşlerin de 18. yüzyılın ikinci yarısında yani modern ceza hukukuyla birlikte ortaya çıktığı görülmektedir⁷²⁰. Bu dönemden önce tekerrür hâlinde cezanın artırılmasının gerekçesi bir teoriye dayanmaktan çok adeta içgüdüsel bir tercihtir⁷²¹.

Tekerrürün esasına ilişkin benimsenecek anlayış tekerrürün şartlarından, fail hakkında uygulanacak yaptırıma, hatta infaz rejimine kadar pek çok hususu etkilemektedir. Tekerrürün varlığı, failin lehine olarak kabul edilen koşullu salıverilme gibi kimi hükümlerin uygulanmasına da engel olmakta veya bunların uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra tekerrüre ilişkin istatistikler, bir ülkenin ceza adalet sisteminin ne kadar başarılı olduğu hususunda en önemli gösterge olarak kabul edilebilir. Zira bugün hürriyeti bağlayıcı cezalarla, kişi özgürlüğünü sınırlandıran tüm tedbirlerin amacı toplumu korumak olduğu kadar tekerrür oranını düşürmektir⁷²². Kurum, sadece ceza hukukunu ilgilendirmez. Kişilerin yeniden suça yönelmesindeki psikolojik ve sosyolojik gerekçelerin de ortaya konması arzu edildiğinden tekerrür psikoloji ve sosyoloji başta olmak üzere farklı disiplinleri de ilgilendirmiş; tekerrür hâlinde olanlara en uygun cezanın belirlenebilmesi kriminoloji ve penoloji alanının çalışma konularından biri olmuştur⁷²³.

2. Tekerrürün Hukuki Niteliği

yaralama, hırsızlık gibi suçlar bakımından zaten halihazırda oldukça ağır cezalar öngörülmüş olduğundan tekerrür kurumuna özel olarak yer verilmediği ifade edilmektedir. Caiazzo, *La Recidiva*, s. 3.

⁷¹⁷ Florian, *Parte Generale Del Diritto Penale*, s. 983; Vismara, *Della Recidiva nei Reati*, s. 15.

⁷¹⁸ Zarar/Farrington, *Criminal Recidivism*, s. 22; Önder'e göre de kurumun bir suç politikası aracı olduğu hususundaki görüş yeni olduğundan sistemleştirilme tarihi de yenidir. Bkz: Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, C. III, s. 136.

⁷¹⁹ Dönmezer/Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. III, s.125.

⁷²⁰ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, s. 81; Erem/Danışman/Artuk, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 619.

⁷²¹ Caiazzo, *La Recidiva*, s. 25.

⁷²² United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners kural 4, paragraf 1; Yücel, "Mükerrirliğin Görünümü (Bilimsel Bir Yaklaşım Doğru)", s. 66; Tekerrür oranında düşüş aynı zamanda ceza infaz kurumlarının kapasitesi düşünüldüğünde önemli de bir ekonomik yatırım teşkil edecektir.

⁷²³ Alfredi, *Recidiva*, s. 3-4.

a. Tekerrür Müessesesini Reddeden Görüş

İlga teorisi olarak adlandırılan bu görüş uyarınca tekerrür, yani önce işlenen suçun sonraki suça etki etmesi ve bu sebeple cezanın ağırlaştırılması, haksız olarak kabul edilmektedir⁷²⁴. Bu görüş sahiplerine göre tekerrürün, daha sonra işlenen suç karşılığında verilecek cezaya etki etmesi, aynı fiilden iki kez cezalandırma olamayacağı anlamına gelen *ne bis in idem* ilkesi ile çelişmektedir⁷²⁵. Zira fail önceden işlemiş olduğu suç sebebiyle cezasını çekmiş, topluma borcunu ödemiş, devletle olan ceza ilişkisi de sona ermiştir⁷²⁶. Önceki suç nedeniyle cezayı artırmakla, ilgili suç ikinci kez cezalandırılmış olacaktır⁷²⁷. Bu suçla verilen ceza arasında bir nedensellik bağı bulunmadığından, bu suça dayanılarak cezanın artırılmasının kabul edilmemesi gerekmektedir⁷²⁸.

Bu görüşe tekerrür hâlinde daha ağır ceza öngörülmesinin kişinin önceden işlemiş olduğu suçla ilişkili olmadığı belirtilerek karşı çıkmıştır⁷²⁹. Tekerrür hâlinde cezanın artırılması fail tarafından daha önce suç işlenmesine dayanmaz. Dolayısıyla iki durum arasında bu şekilde bir nedensellik bağı kurulmamaktadır. Failin tekerrür hâlinde olmayan diğer suçlulara göre daha tehlikeli olması veya failin içinde bulunduğu manevi durum bu artırımda etkilidir⁷³⁰. Gerçekten de tekerrür hâlinde cezanın artırılmasını savunan hiçbir teori bu durumu sadece daha önce işlenmiş bir suçun varlığı gibi tek bir sebebe dayandırmamaktadır. Dolayısıyla failin cezasının artırılmasının gerekçesi de tek başına önceden işlenen bir suçun varlığı değildir.

Bunun dışında bu görüşün savunucuları sonraki suçun bir mükerrir tarafından işlenmesi hâlinde de ortaya çıkan zararın ağırlığının aynı olduğunu, dolayısıyla tekerrürün suçun ağırlığına bir etkide bulunmadığını savunmaktadır⁷³¹. Tekerrürün varlığı hâlinde cezanın artırılmasına şiddetle karşı çıkan *Carmignani*, bu durumda ne

⁷²⁴ Florian, **Parte Generale del Diritto Penale**, s. 984, Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C.II, s. 81, Dönmezer/Erman, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku** C.III, s. 136.

⁷²⁵ Florian, **Parte Generale del Diritto Penale**, s. 984. Klasik okulun bir süjenin yargılama konusu olan olaydan daha önce mevzu olmuş bir hareketinin değerlendirmeye tabi tutulması fikrine ilişkin olumsuz kanaatlerine yönelik açıklama için bkz. Giuseppe Bettiol, “Manevi Mesuliyet ve Şahsiyet”, s. 319; Bettiol klasiklerin bu fikirden duydukları nefretten bahsetmektedir.

⁷²⁶ Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C.II, s. 82.

⁷²⁷ Sadık Oktay, “Tekerrürün Mahiyeti Hakkında Başlıca Nazariyeler ve Tatbikata Tesirleri”, **AÜHFĐ**, C. 9, sy.1, 1952, s. 333.

⁷²⁸ İlhan Üzülmüş, “Türk Hukukunda Tekerrür”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 10, sy. 1-2, 2002, s. 45.

⁷²⁹ George K. Brown, **The Treatment of the Recidivist in the United States**, s. 657.

⁷³⁰ Alan, **Ceza Hukukunda Yeni Boyutuyla Tekerrür**, s. 72.

⁷³¹ Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C. II, s. 82.

maddi ne manevi ne de politik olarak zararın arttığını savunmaktadır⁷³². Ortaya çıkan zarar failin daha önce suç işleyip işlemediğinden bağımsız olarak aynı olduğundan, mükerrire verilecek cezanın artırılması isabetli görülmemektedir. Failin daha önce başka bir suç işlemesi ortaya çıkan zararı ağırlaştıran bir etkiye sahip değildir. Cezanın yetersiz olduğu için failin yeniden suç işlediği görüşü savunuluyorsa, bu hâlde yapılması gereken failin cezasının artırılması değil, yeni bir kanuni düzenleme ile suç karşılığında daha ağır bir ceza öngörülmesidir⁷³³. Ancak *Carrara* bu görüşe cezanın tüm bireyler bakımından değil, sadece tekerrür hâlinde olan suçlular bakımından yeterli olmadığını, mükerrirlerin durumunun istisnai olduğunu söyleyerek karşı çıkmıştır⁷³⁴.

Fail tarafından işlenen sonraki suça verilecek cezanın tekerrür sebebiyle artırılması, ceza hukuku sahasından çıkılıp ahlak sahasına girildiği gerekçesiyle de eleştirilmektedir⁷³⁵. Görüşün savunucularından Merkel, tekerrürün suçun değil fakat suçlunun bir niteliği/özelliği olduğu ve suçlunun özelliği sebebiyle cezanın ağırlaştırılmasının mümkün olmadığını savunmuştur⁷³⁶. Mükerrir olmak aslında failin bir sıfatı olarak kabul edildiğinde, tekerrür sebebiyle cezanın artırılması sırf failin kişisel özelliği sebebiyle cezalandırıldığı hususunu akla getirmektedir⁷³⁷. Görüşü eleştirenlerce bu açıklama reddedilmektedir. Bu durum bir adaletsizliğe sebep olmaz, bilakis suçlular arasında bir eşitlik sağlanır. Mükerrirlerin iyileştirilmelerinin zor olduğu düşünüldüğünde tekerrür hâlinde olanların cezalarında herhangi bir ağırlaştırmaya gidilmemesi aksine onların korunması anlamına gelecektir⁷³⁸.

Tekerrür hâlinde cezanın artırılmasının isabetli olmadığı hususundaki gerekçelerden birini de suç işlemedeki sosyal etkinin, ceza infaz kurumlarındaki kötü koşulların göz ardı edilmesi oluşturmaktadır. Kişinin yeniden suç işlemesi, tek başına suçlunun omuzlarına yüklenemez. Kişiyi suça iten kötü ekonomik koşulları, ceza infaz kurumundaki eksik organizasyon ve kötü yönetim gibi hususların unutulmaması

⁷³² Caiazzo, *La Recidiva*, s. 27

⁷³³ Caiazzo, *La Recidiva*, s. 27.

⁷³⁴ Erem/Danışman/Artuk, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 622; bu sebeple de istisnai bir durum tüm sistemin eleştirilmesi için yeterli değildir. Tekerrürün varlığı sadece o suçlu ile ceza arasında bir yetersizlik olduğunu göstermektedir. Yoksa bu cezaya atfedilebilecek genel bir kusur olarak kabul edilemez.

⁷³⁵ Faruk Erem, “Tekerrürün Esası”, *Adliye Dergisi*, 1949, sy.10, s. 1419.

⁷³⁶ Erem/Danışman/Artuk, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 620.

⁷³⁷ Caiazzo, *La Recidiva*, s. 26; Erem, “Tekerrürün Esası”, s. 1419.

⁷³⁸ Okay, “Tekerrürün Mahiyeti Hakkında Başlıca Nazariyeler”, s. 335.

gerekmektedir⁷³⁹. Mükerririn cezası artırıldığında, suçlunun tekerrür hâline düşmesine sebep olan ve ondan kaynaklanmayan bütün sebepler adeta suçluya yüklenmiş olmaktadır⁷⁴⁰. Kişi eğer yeniden suça dönüyorsa cezanın infazından beklenen fayda sağlanamamış, ceza suçlunun iyileştirilmesi amacına ulaşamamış anlamına gelmektedir. Ancak yine de ne var olan ve suçluyu suça iten sosyal problemler, ne infaz kurumlarındaki kötü durum suç işlememenin hele de yeniden suç işlemenin mazereti olarak kabul edilebilir⁷⁴¹. Bu düşüncenin kabulü her bireyin özgür iradesiyle hareket ettiği görüşüyle de çelişmektedir.

Anglo-Sakson hukukunda ise bu görüşün benzeri savunulmaktadır. Sabit ceza olarak adlandırılan *flat-rate sentencing* failin herhangi bir kişisel özelliğinin göz önünde bulundurulmadığı, değişmeyen cezanın öngörülmesidir⁷⁴². Kişinin cezasının işlediği suç ve bununla bağlantılı olarak kusuruna dayanması gerektiğini savunan görüş suç işlemede ısrar gösterenlere farklı bir yaptırım uygulanmasını kabul etmemektedir⁷⁴³.

Tekerrür hâlinde cezanın artırılmaması gerektiği görüşünü daha ileri götürüp tekerrüre hafifletici bir sebep olarak yaklaşan bir görüş de bulunmaktadır⁷⁴⁴. Tekerrür hâlinde failin cezası indirilmelidir zira fail tarafından işlenen suç bir alışkanlığın göstergesi olup bu alışkanlık sebebiyle failin isnat kabiliyeti zayıflamaktadır⁷⁴⁵. Ortaya çıkan bu itiyat sebebiyle kişinin iradesi güçlü değildir ve bunun sonucu olarak yeniden suç işlemiştir⁷⁴⁶. Bu görüşü savunanlar tekerrür hâlinde bulunan kişilere daha az ceza verilmesini savunmakla birlikte, görüşün çok fazla destekçisi bulunmamaktadır. Zira tekerrür bir noktada alışkanlığa yol açsa da burada irade zayıflığından ziyade iradenin yoğunlaşması söz konusudur⁷⁴⁷.

⁷³⁹ Okay, “Tekerrürün Mahiyeti Hakkında Başlıca Nazariyeler”, s. 335; Erem/Danışman/Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 621.

⁷⁴⁰ Giuseppe Orano’nun fikrini aktaranlar için bkz: Caiazzo, **La Recidiva**, s. 29; Erem, “Tekerrürün Esası”, s. 1419; Böyle bir hâlde toplum kendi kusurunu adeta suçluya yüklemiş olmaktadır.

⁷⁴¹ Alan, **Ceza Hukukunda Yeni Boyutuyla Tekerrür**, s. 73.

⁷⁴² Ashworth, **Sentencing and Criminal Justice**, s. 198.

⁷⁴³ Ashworth buna örnek olarak önemsiz sayılabilecek bazı suç tipleri her gün işlense bile önceki mahkumiyetlerin yeni cezaya herhangi bir etki etmemesini göstermektedir. Bkz, Ashworth, **Sentencing and Criminal Justice**, s. 198.

⁷⁴⁴ Florian, **Parte Generale del Diritto Penale**, s. 985.

⁷⁴⁵ Florian, **Parte Generale del Diritto Penale**, s. 985.

⁷⁴⁶ Florian, **Parte Generale del Diritto Penale**, s. 985; Alan, **Ceza Hukukunda Yeni Boyutuyla Tekerrür**, s. 72.

⁷⁴⁷ Alan, **Ceza Hukukunda Yeni Boyutuyla Tekerrür**, s. 74.

b. Tekerrür Müessesesini Kabul Eden Görüşler

aa. Cezanın Yetersizliği Görüşü

İtalyan hukukunda klasik okulun en önemli temsilcilerinden biri olan *Carrara*⁷⁴⁸ tarafından savunulan bu görüş uyarınca failin ikinci kere suç işlemesi bir önceki suçtan dolayı verilen cezanın yeterli olmadığına yönelik bir kanıttır⁷⁴⁹. Bu teori ilk suç dolayısıyla verilmiş olan cezanın infaz edilmiş olması fikrine dayalıdır zira infaz olunmamış, suçlu tarafından çekilmemiş olan bir cezanın yetersiz olup olmadığının anlaşılabilmesi mümkün değildir⁷⁵⁰.

Carrara'ya göre daha önce suç işlemesine rağmen yeniden suç işleyen kişinin verilmiş olan cezaya karşı hissiz olduğu anlaşıldığı gibi, ikinci kere suç işlenmesi ile endişeye düşen toplumun diğer bireylerine artırılan bu cezayla güvence verilmesi de önem arz etmektedir⁷⁵¹. *Carrara* tekerrür hâlinde işlenen suçun niteliğinde değişiklik olmadığını, sadece cezanın yetersiz kaldığını vurgulamakta, bu sebeple de tekerrür hâlinde cezanın ağırlaştırılması gerektiğini savunmaktadır⁷⁵². İlga teorisini savunanlara karşı çıkan *Carrara*'ya göre söz konusu suç karşılığında belirlenmiş ceza sadece tekerrür hâlinde olan suçlular bakımından yetersizdir⁷⁵³.

Cezanın maddi gücü yetersizdir zira, ikinci defa suç işlemesi cezanın suçlunun bünyesinde oluşturmaya gereken ve onun suça dönmesini engelleyecek acının yeterli olmadığını göstermektedir⁷⁵⁴. Cezanın kişiler üzerinde özel önleyici bir etki yaratması beklenir. Ancak ikinci kere suç işleyen kişiler bakımından onların cezaya karşı göstermedikleri korku sebebiyle de bunun teminini yani özel önleme fonksiyonunun sağlanması adına tekerrür hâlinde cezanın ağırlaştırılması gerekmektedir⁷⁵⁵. Cezanın amaçlarından biri suçlunun iyileştirilmesi olarak kabul edildiğinde, yeniden suç

⁷⁴⁸ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C.II, s. 84, bu teori Carrara teorisi olarak da adlandırılmaktadır.

⁷⁴⁹ Francesco Carrara, *Programma del Corso di Diritto Criminale*, Lucca: Tipografia Giusti, 1867, s. 456; Florian, *Parte Generale del Diritto Penale*, s. 985.

⁷⁵⁰ Carrara, *Programma del Corso di Diritto Criminale*, s. 458; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 1028.

⁷⁵¹ Carrara, *Programma del Corso di Diritto Criminale*, s. 456; Erem, "Tekerrürün Esası", s. 1423.

⁷⁵² Florian, *Parte Generale Del Diritto Penale*, s. 985.

⁷⁵³ Cezalarını çekmelerinin ardından suç geri dönmeyen suçluların çoğunlukta olması *Carrara* tarafından buna kanıt olarak gösterilmektedir. Bkz: Carrara, *Programma del Corso di Diritto Criminale*, s. 456.

⁷⁵⁴ Erem/Danışman/Artuk, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 622.

⁷⁵⁵ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 86; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 1028.

işlemiş olan suçlunun iyileşme göstermediği ortada olduğundan, ona ikinci suç dolayısıyla aynı cezanın tatbik edilmesi de faydasız olacaktır⁷⁵⁶.

Tekerrürün niçin cezayı artıran bir etken olduğunun açıklanması sadece suçlunun iyileştirilmesi fikrine dayanılarak açıklanamaz⁷⁵⁷. Bunun yanında cezanın manevi gücü de yetersizdir. Cezanın varlığı ve suç işleyen kişilere karşı uygulanması toplumsal huzurunun sağlanmasında etkilidir. Suçlunun yeniden suç işlemesiyle toplumda meydana gelen endişenin suçluya yine aynı cezanın uygulanmasıyla giderilemez⁷⁵⁸. Bu durumda cezanın teskin edici gücünde de nispi bir yetersizlik meydana geldiğinden cezanın artırılması gereklidir.

bb. İsnadiyetin Ağırlığı Teorisi

Çeşitli ayrımları mevcut olan bu görüşte temel olarak tekerrürün isnadiyetin ağırlığını artırdığı bu sebeple de tekerrür halinde cezanın ağırlaştırılması gerektiği savunulmaktadır⁷⁵⁹. Bu görüşün savunucularından *Faranda*'nın görüşüne göre tekerrür hükümleri gereklidir zira suçlunun yeniden suç işlemesi onun hem kanunu hem de hâkimi küçümsediğini göstermekte, bu sebeple suçun siyasi ağırlığı artmaktadır⁷⁶⁰.

Ahlak düşüklüğü olarak adlandırılan bir diğer teoriye göre ise yeniden suç işleyen kişi ilk kez suç işleyen kişiye göre daha tehlikelidir⁷⁶¹. *Manzini* tarafından savunulan genel güven hakkı görüşüne göre ise vatandaşların hukuk düzeninin varlığına ilişkin güveninin ikinci kere ihlal edilmesi ilkinde göre daha ağır olarak addedilmektedir⁷⁶².

İsnadiyetin ağırlığı başlığı altında ele alınan görüşlerin ortak özelliği olarak ifade edilebilecek husus tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi bakımından ilk suçtan

⁷⁵⁶ Okay, "Tekerrürün Mahiyeti Hakkında Başlıca Nazariyeler", s. 337.

⁷⁵⁷ Erem/Danışman/Artuk, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 623.

⁷⁵⁸ Erem/Danışman/Artuk, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 623.

⁷⁵⁹ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C.II, s. 86.

⁷⁶⁰ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C.II, s. 86; İçel vd., *Yaptırım Teorisi*, s.182; suçlunun bazı sıfatları özellikle de mükerrir olması suçun doğal ağırlığı yanında siyasi ağırlığını artırmakta bu durumda ortaya çıkan siyasi zarar daha fazla olmaktadır. Bkz: Erem, "Tekerrürün Esası", s. 1423.

⁷⁶¹ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 87.

⁷⁶² Caiazzo, *La Recidiva*, s. 38; Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 91; Artuk/Gökçen/Alşahin/ Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 1029.

cezanın infaz edilmesinin gerekli görülmemesidir⁷⁶³. Zira failin ikinci defa suç işlemesi ilk cezanın infazında var olan sorundan başka bir meseleye bağlanmıştır.

c. Pozitivist Okulun Görüşleri

Pozitivistlere göre, kişinin yeniden suç işlemesi, suçlunun iyileşmesinin mümkün olmamasından kaynaklanabileceği gibi, uygulanan tedbirin kişiye uygun bir tedbir olmamasına da bağlı olabilir⁷⁶⁴. Pozitivistler, bu durumda suçun cezasının artırılmasından ziyade, fail hakkında uygulanan tedbirin niteliğini değiştirmek ve toplumun savunmasının sağlanması için faili toplumdan tecrit etmek gerektiğini savunurlar⁷⁶⁵. *Garofalo*, tekerrür halinde ikinci suç dolayısıyla cezayı artırmanın, tıp biliminin önermiş olduğu diğer tedavi şekillerini umursamayıp ilacın dozunu artırmaya benzetmiştir⁷⁶⁶.

Ancak bununla birlikte pozitivist okulun görüşlerinde dahi suçlunun tekerrür hâlinde olması, onun doğrudan tehlikeli olduğu hususunda bir kabulü gerektirmemekte, ancak kişiliğini ortaya koyan bir işaret, tehlikelilik değerlendirmesine yönelik bir karine olarak görülmektedir⁷⁶⁷. Erem'e göre pozitivist okul, tekerrürü kişinin tehlikeliliği yönünden mutlak ve genel bir kabul olarak dikkate almamaktadır⁷⁶⁸. Suçlulara yönelik getirilen ayrımlarda da mükerrirlere özel bir grup olarak yer verilmediği gözlemlenmektedir. Pozitivistler tekerrür hâlinin suçlunun tehlikeliliğinin bir göstergesi olabileceğini kabul etmekle birlikte, yeni bir suç işlenmesinin kişinin her zaman tehlikeli olduğu anlamına gelmeyeceğini savunmaktadır⁷⁶⁹. Bu görüşe göre de pozitivistler tarafından zorunlu değil ihtiyari tekerrürün kabul edildiğini söylemek mümkündür. Zira tekerrür suçlunun kişiliği hakkında bir göstergedir ancak hâkim diğer koşullarla birlikte bunun gerçeği yansıtıp yansıtmadığını değerlendirmelidir⁷⁷⁰. Pozitivistler kişinin tekrar suç işlemesinin bir

⁷⁶³ Okay, "Tekerrürün Mahiyeti Hakkında Başlıca Nazariyeler", s. 40; Erem, "Tekerrürün Esası", s. 1423; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1029.

⁷⁶⁴ Tekerrür halinde cezanın ağırlaştırılması gerektiğini savunan klasik okul kendisiyle çelişmektedir. Mükerrir suça alışı, suç işleme hususunda irade yeteneği azalmış kimsedir. Klasik okulun görüşlerine göre böyle bir durumda cezanın ağırlaştırılması bir yana ilk defa suç işleyen bir kimseye nazaran daha az ceza verilmesi gerekmektedir. Oysa klasik okul bunun tam tersini savunmaktadır. Bkz: Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. I, s. 69.

⁷⁶⁵ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 384.

⁷⁶⁶ Garofalo, **Criminologia, Suç, Suçlu ve Ceza**, s. 312.

⁷⁶⁷ Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C. II, s. 92-93.

⁷⁶⁸ Erem/Danışman/Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 628-629.

⁷⁶⁹ Esra Alan, **Ceza Hukukunda Yeni Boyutuyla Tekerrür**, s. 87.

⁷⁷⁰ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 190.

önceki cezanın yetersiz gelmesinden kaynaklanmayıp sadece onun tehlikeliliğinden kaynaklandığı görüşünde olduklarından, tekerrür hükümlerinin uygulanması için cezanın infaz edilmesine gerek bulunmamaktadır⁷⁷¹.

d. Türk Ceza Hukukunda Tekerrürün Hukuki Niteliği

Yürürlükteki İt.CK'da tekerrür cezanın ağırlaştırılmasını gerektiren hâl olarak kabul edilmektedir. Ancak bu failin kişiliğinden kaynaklanan sübjektif bir sebeptir⁷⁷². 765 sayılı TCK yönünden tekerrür cezanın ağırlaştırılmasını gerektiren bir hâl şeklinde düzenlenmişti⁷⁷³. 5237 sayılı TCK yönünden kanun koyucunun tekerrür kurumuna bakış açısının klasik teoriden çok pozitivist teoriye yakın olduğunu söylemek mümkündür. Zira klasik teori tekerrürü cezanın ağırlaştırılmasını gerektiren bir hâl olarak kabul etmektedir⁷⁷⁴. Teorik olarak tekerrürün cezanın ağırlaştırıcı bir sebep olarak görülmesinin altında yatan cezalandırıcı, ödetici retributive bakış açısıdır⁷⁷⁵. Ancak yeni düzenlemede tekerrür, kanun koyucu tarafından bir tehlike hâli göstergesi olarak kabul edilip bu suçlu grubunun infaz rejimi diğer suçlulardan daha farklı hükümlere tabi kılınmıştır⁷⁷⁶.

TCK m. 58 kapsamında tekerrür, “güvenlik tedbirleri” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu kapsamda niteliğinin güvenlik tedbiri olup olmadığı hususunda farklı değerlendirmeler söz konusudur. *Öztürk/Erdem* kanunların zaman bakımından uygulanmasına ilişkin TCK m. 7/3 hapis cezasının ertelenmesi, koşullu salıverilme ve tekerrürle ilgili olanlar hariç infaz rejimine ilişkin hükümler derhal uygulanır hükmünden yola çıkarak tekerrürün infaz rejimine ilişkin bir kurum olduğu görüşünü savunmaktadır⁷⁷⁷. Bu görüşü CGTİHK m. 108 de doğrulamaktadır. Tekerrürün sadece infaz kurumu olarak kabul edilemeyeceği, maddi ceza hukukuna yönelik bir değerinin de bulunduğu görüşünün gerekçesi olarak tekerrür hâlinde seçimlik ceza hâlinde

⁷⁷¹ Oktay, “Tekerrürün Mahiyeti Hakkında Başlıca Nazariyeler ve Tatbikata Tesirleri”, s. 342.

⁷⁷² Marinucci/Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale**, s. 675.

⁷⁷³ Esra Alan, **Ceza Hukukunda Yeni Boyutuyla Tekerrür**, s. 27.

⁷⁷⁴ Caiazzo, **La Recidiva**, s. 45.

⁷⁷⁵ Benedetta Marialiliana Ceresoli, “La Recidiva: Rinnovate Rifflessioni Sulla Sua Ration d’essere all’interno del Sistema”, *Diritto Penale e Uomo*, C.1, 2022, s. 31.

⁷⁷⁶ Benzer görüş için bkz: Alan, **Ceza Hukukunda Yeni Boyutuyla Tekerrür**, s. 27. Yazarında eserinde belirttiği üzere Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2011/3-334, K. 2012/104, T. 20.03.2012 kararında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın “*tekerrür sanığın tehlikeli kişiliği dikkate alınarak cezanın bireyselleştirilmesini sağlamak, cezanın özel bir infaz rejimine göre yerine getirilmesi, yerine getirmeden sonra güvenlik tedbiri uygulanmasını öngörmektedir*” şeklinde değerlendirmesi de kuruma ilişkin bu değişimi vurgulamaktadır.

⁷⁷⁷ Öztürk/ Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, s. 602.

hâkime takdir yetkisi tanımayan düzenleme gösterilmektedir⁷⁷⁸. Nitekim TCK m. 58/3'te "tekerrür halinde, sonraki suça ilişkin kanun maddesinde seçimlik olarak hapis cezası ile adli para cezası öngörülmüşse, hapis cezasına hükmolunur." düzenlemesi yer almaktadır. Bu sebeple kurumun maddi ceza hukukunu ilgilendiren bir yönünün bulunduğu da söylenebilir.

Tekerrür bir tedbir değildir, kişinin içinde bulunduğu hukuki durumdur⁷⁷⁹. Öğretide *Alan*'ın da isabetle belirtmiş olduğu üzere tekerrürü tehlike hâli kapsamında ele almak bizce de daha isabetli görülmektedir⁷⁸⁰. 765 sayılı TCK döneminde de öğretide *Dönmezer/Erman* tarafından tekerrür hâlinde hâkime cezanın artırılıp artırılmamasının yanı sıra ceza türünün değiştirilmesi ve cezanın yanında güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi bakımından takdir yetkisi verilmesi tavsiye edilmiştir⁷⁸¹. Zira yazarlar da tekerrür müessesesini tehlike hâliyle ilişkilendirmiştir⁷⁸².

Bu kapsamda 5237 sayılı TCK'nın benimsemiş olduğu sistem, hukuki nitelik bakımından daha yerindedir. Tekerrür hâlindeki suçlular bakımından sadece cezanın artırılması şeklinde bir yaklaşımdan başarı elde edilmesi mümkün değildir⁷⁸³. Cezanın artırılması kriminolojik olarak da ele alınması gerekli olan kurumun sadece hukuki açıdan ele alınması anlamına gelir ki, bu da mükerrirliğin ortadan kaldırılması bakımından başarı sağlayacak bir yol olarak görülemez⁷⁸⁴. Kişinin cezasının artırılmasından ziyade onu göstermiş olduğu tehlike hâlinin ortadan kaldırılmasına yönelik iyileştirici-eğitici programlara tabi kılmak, cezanın infazının ardından dahi bir süre denetim halinde tutmak daha isabetli bir politika olarak görülebilir. Tekerrür hâlinde suçlunun koşullu salıverilmeden faydalanabilmek için ceza infaz kurumunda geçirmesi gereken süre daha fazladır. İyileşmediği, tehlikelilik hâli devam ettiği takdirde fail koşullu salıverilme imkanından faydalanamayacak ve bu da ne ceza hukukunun temel ilkeleri ne de insan hakları bakımından bir sorun teşkil edecektir.

⁷⁷⁸ Alan, **Ceza Hukukunda Yeni Boyutuyla Tekerrür**, s. 97.

⁷⁷⁹ Mehmet Sinan Altunç, *Ceza Hukukunda Tekerrür*, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010, s. 68.

⁷⁸⁰ Esra Alan, **Ceza Hukukunda Yeni Boyutuyla Tekerrür**, s. 93.

⁷⁸¹ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 149.

⁷⁸² Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.III, s. 149.

⁷⁸³ Feyyaz Gölcüklü, **Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar)**, Ankara: Sevinç Matbaası, s. 127.

⁷⁸⁴ Gölcüklü, **Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar)**, s. 127.

Seçimlik ceza halinde hâkimin takdir yetkisini kullanmasına imkân vermeyen düzenleme bakımından da bu durumun maddi ceza hukukunu ilgilendirdiği şüphesiz olmakla birlikte, kanun koyucunun yine failin tehlikelilik hâlini göz önünde bulundurduğunu değerlendirmek mümkündür. Zira adli para cezası, hürriyeti bağlayıcı cezaya nazaran olumlu yönleri vurgulanan bir yaptırım türüdür. Adli para cezası, ceza infaz kurumunun olumsuz sonuçlarını mahkûm için ortadan kaldıran, devlete herhangi bir mali külfeti olmayan bir yaptırım türü olması sebebiyle olumlu görülmektedir. Ancak bu ceza türünde hükümlü herhangi bir iyileştirme görmediği gibi, davranışlarına yönelik herhangi bir mekanizma söz konusu değildir. Bu yanı sıra toplum bakımından tehlike arz etmeyen kişilere uygulanması isabetli görülebilir. Dolayısıyla kanun koyucu söz konusu hükümle adli para cezasının bu kişiler bakımından isabetli olmadığını ortaya koymuş olmaktadır.

B. Tekerrürün Çeşitleri

Öğretide tekerrür sistemleri olarak da ifade edilebilen tekerrür çeşitleri, bunlardan hangisinin kabul edildiğine bağlı olarak tekerrürün koşullarını değiştirmektedir⁷⁸⁵. Dolayısıyla devletlerin tekerrür şekillerindeki tercihleri tekerrürün tanımını doğrudan etkilemektedir⁷⁸⁶.

1. Gerçek Tekerrür-Mefruz Tekerrür

Kişi hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için önceki cezanın çekilmesinin aranması gerçek tekerrür, mahkûmiyet hükmünün yeterli olduğu ayrıca cezanın çekilmesinin aranmaması ise mefruz/sözde tekerrür olarak kabul edilmektedir⁷⁸⁷. Tekerrürün varlığı için cezanın çekilmiş olmasını şart koşturmak yani gerçek tekerrür adaletsiz sonuçlara yol açabileceği gerekçesiyle eleştirilmektedir⁷⁸⁸. Zira gerçek tekerrürü kabul eden bir sistemde, cezanın infazından kaçınan ve bu esnada yeni bir suç işleyen kişi hakkında tekerrür hükümleri uygulanamayacakken, cezasının infaz edilmesinin ardından yeniden suç işleyen kişi mükerrir olarak kabul edilecektir⁷⁸⁹.

⁷⁸⁵ Üzülmüş, “Türk Hukukunda Tekerrür”, s. 167.

⁷⁸⁶ Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. III, s. 136.

⁷⁸⁷ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 126.

⁷⁸⁸ Erem/Danışman/Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 633.

⁷⁸⁹ Erem/Danışman/Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 633; böylelikle cezadan kaçınarak hukuk düzenine karşı itaatsizliğini bir kere daha ispat eden kişi ödüllendirilmiş olacaktır.

2. Genel Tekerrür-Özel Tekerrür

a. Sistemler

Önce işlenen suçla sonra işlenen suç arasında benzerlik aranmadığı hâlde genel tekerrür söz konusu olur⁷⁹⁰. Özel tekerrür hâlinde ise sonra işlenen suçun önce işlenen suçla aynı türden olması gerekmektedir⁷⁹¹. Özel tekerrür yönünden aranan benzerlik kanunun aynı maddesinin ihlali olarak kabul edilmemektedir. Zira bu durum özel tekerrürün alanını çok fazla daraltacaktır⁷⁹².

Özel tekerrüre taraftar olanlar genel tekerrür olarak isimlendirilen durumu “tekerrür” olarak dahi kabul etmemektedir. Zira suçlar arasında herhangi bir benzerliğin bulunmaması hâlinde faili suça yönelten eğilimi önlemek bakımından cezanın etkisiz olduğu söylenemez⁷⁹³. Bu görüş tekerrürden dolayı cezanın artırılmasını suça ilişkin alışkanlığın önlenmesine dayandırmakta, itiyadın varlığı yönünden de aynı veya benzer suçların işlenmesi gerektiğini savunmaktadır⁷⁹⁴. Kanaatimizce gerçekten de failin sürekli olarak aynı cinsten suçları işlemesi daha vahim bir nitelik göstermektedir. Ancak suçlar arasında bir benzerlik bulunmasa da failde olan kanuna karşı gelme eğilimi önem arz etmekte olduğundan buna bir sonuç bağlanması gereklidir. Nihayetinde genel tekerrürün varlığında da fail bir cezaya mahkûm edilmiş ancak bu ceza onun yasalara saygı gösteren bir birey haline gelmesi bakımından yeterli olmamıştır. Bu durumdaki “eğilimi” “kanunu ihlal itiyadı” şeklinde anlamak gereklidir⁷⁹⁵. Fail birbirinden farklı nitelikteki suçları işlemiş olsa da en nihayetinde toplumun korunması için oluşturulan kuralları hiçe saymaktadır⁷⁹⁶.

Bunun dışında her iki tekerrür şeklini bir arada kabul eden sistemlere de rastlanmaktadır. Suçları ayırarak ağır suçlarda genel tekerrürün hafif suçlarda ise özel tekerrürün kabul edilmesi buna örnektir. Bu görüşe göre ağır suçlar yönünden eğilim, failin kanunu ihlalde gösterdiği kararlılıktan meydana gelmektedir⁷⁹⁷.

⁷⁹⁰ İlhan Üzülmüş, “Suçta Tekerrür”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, sy. 1-2, 2000, s. 308; Arslan/Kayançık, *Suçta Tekerrür*, s. 52.

⁷⁹¹ Vismara, *Della Recidiva nei Reati*, s. 46.

⁷⁹² Alan, *Ceza Hukukunda Yeni Boyutuyla Tekerrür*, s. 99.

⁷⁹³ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 112.

⁷⁹⁴ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 112.

⁷⁹⁵ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 112.

⁷⁹⁶ Arslan/Kayançık, *Suçta Tekerrür*, s. 52; Genel tekerrürü savunanlara göre örneğin ihaleye fesat karıştırma suçunun ardından kasten öldürme suçunu işleyen bir kimse başkalarını düşünme, önemse duygusundan da yoksun kabul edilmelidir.

⁷⁹⁷ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 113.

İt.CK m. 99/1 yönünden de kural olarak suçların aynı nitelikte olması koşulu aranmamaktadır. Kişi kasıtlı bir suçtan cezaya mahkumiyetinin ardından yeni bir kasıtlı suç işlediği takdirde cezası üçte bir oranında artırılacaktır. Ancak devam fıkrasında önceki işlenen suçla sonraki suç arasında böyle bir münasebet olması yani aynı cins suç olmaları hâlinde cezanın yarı oranında artırılacağı ifade edilerek buna bir sonuç bağlanmıştır. Dolayısıyla İtalyan kanun koyucunun karma sistemi kabul ettiği söylenebilir⁷⁹⁸.

765 sayılı TCK'da ise kanun koyucu kural olarak genel tekerrürü kabul etmekle birlikte, yeni suçun önceki suç cinsinden olması halinde cezanın artırılacağını düzenleyerek özel tekerrürün varlığını da kabul etmişti. Bir diğer deyişle kanun koyucu özel tekerrürü genel tekerrürden daha vahim olarak görmekteydi⁷⁹⁹. 765 sayılı TCK'nın 85. maddesinde özel tekerrürün çeşidi olarak kabul edilen basit ve sürekli tekerrür de yer almaktaydı. Sürekli tekerrür, belirli bir süre zarfında aynı cinsten en az üç suçun işlenmesi hâli olarak tanımlanmaktaydı⁸⁰⁰. Kanunun yürürlükte olduğu dönemde failin önceden mahkûm olduğu suçlar ile son mahkumiyeti arasında hem genel tekerrür hem de özel tekerrür hükümlerinin bir arada uygulanmasını gerektiren bir durum söz konusu olduğunda ise Yargıtay sadece özel tekerrür hükümlerinin uygulanması gerektiğini, zira özel tekerrür hükümlerinin daha ağır olduğunu vurgulamıştır⁸⁰¹.

b. Suçun Niteliğini Tespit

Özel tekerrürün kabulü hâlinde ilk işlenen suç ile sonraki suç arasında benzerliğin, eski kanun deyimiyile “aynı cins suç” olup olmadığının nasıl tespit edileceğine cevap verilmesi gerekmektedir. Bu tespitin nasıl olacağına yönelik yöntemler objektif, sübjektif ve karma olarak üçe ayrılmaktadır⁸⁰². Objektif yöntem uyarınca suçların aynı cins olduğunu kabul etmek için kanunun aynı hükmünün ya da aynı bölümde düzenlenen hükümlerin ihlal edilmesi aranacaktır⁸⁰³. Sübjektif yöntemde ise ayırım korunan hukuki menfaatten çok fail gözetilerek yapılmaktadır⁸⁰⁴.

⁷⁹⁸ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 112-113.

⁷⁹⁹ Erem, *Tekerrür Hakkındaki Kanun Hükümlerinin Tetkiki*, s. 194.

⁸⁰⁰ Erem, *Tekerrür Hakkındaki Kanun Hükümlerinin Tetkiki*, s. 194.

⁸⁰¹ Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 1995/6-130, K. 1995/181, T. 05.06.1995.

⁸⁰² Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, C. III, s. 164.

⁸⁰³ Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, C. III, s. 164.

⁸⁰⁴ Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, C. III, s. 164.

Dolayısıyla burada önemli olan fail tarafından işlenen suçlar arasındaki saik ve eğilimdeki benzerliktir⁸⁰⁵.

İt.CK 101. maddede (*reati delle stesse indole*) kanun koyucu özel olarak aynı cins suçtan ne anlaşılması gerektiğini düzenleme altına almıştır. Bu kapsamda yalnızca kanunun aynı hükümlerin ihlali değil, ortak mahiyet ve vasıftaki suçlar aynı suç kabul edilebilecektir⁸⁰⁶. Bu noktada 765 sayılı TCK döneminde, Yargıtay bir kararında mala zarar verme ve hırsızlık suçunu aynı neviden kabul etmeyerek özel tekerrür hükümlerini uygulamamıştır⁸⁰⁷. Yargıtay parada sahtecilik ve 6136 sayılı Kanuna muhalefet suçunu da aynı nevide kabul etmemiştir⁸⁰⁸. Yine İİK m. 337/1'de düzenlenen mal beyanında bulunmama ile taahhüdü ihlal suçunu aynı nevide kabul etmemiştir⁸⁰⁹.

3. Süreli-Süresiz Tekerrür

Süresiz tekerrür ilk suçun üzerinden ne kadar süre geçmiş olduğuna bakılmaksızın tekerrür hükümlerinin uygulanmasıdır⁸¹⁰. Süreli/geçici tekerrürde ise ilk suçun üzerinden belirli bir süre geçmesinden sonra işlenen suç, tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için yeterli kabul edilmemektedir⁸¹¹. Tekerrürün bu türünde bir süre sınırı söz konusudur.

Süreli tekerrür sistemini savunanlar, işlenen ilk suç ardından verilen cezanın uyarıcı niteliğinin belli bir süre sürdüğü, bu sürenin geçmesinin ardından kişi suç işlediğinde yeni mahkûmiyet ile önceki mahkûmiyet arasında bir bağ kurmanın mümkün olmadığını vurgulamaktadır⁸¹². Bu anlamda önceki mahkûmiyetin önleyici fonksiyonunun daimî olarak sürmesi beklenmez. Dolayısıyla ilk mahkûmiyetten sonra belirli bir süre geçmesinin ardından kişiye ağırlaştırılmış bir ceza vermek isabetli olmayacaktır. Bunun dışında zamanaşımının nasıl bir suçun kovuşturulmasına veya cezanın infazına engel olacağı kabul edilmişse, zamanın geçmesi tekerrür hükümlerine de etki etmelidir. Bu görüşü savunanlar cezanın ardından belirli bir süre iyi hâl göstermiş kişiyle, belirli aralıklarla sürekli suç işleyen kişiye aynı hükümlerin

⁸⁰⁵ Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. III, s. 164.

⁸⁰⁶ Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C. II, s. 115.

⁸⁰⁷ Yargıtay 10. CD, E. 1996/3070, K. 1996/3041, T. 26.3.1996.

⁸⁰⁸ Yargıtay 8. CD., E., 2000/1388, K. 2000/6810, 19.04.2000.

⁸⁰⁹ Yargıtay 8. CD., E., 2000/24232, K. 2000/19345, T. 23.11.2000.

⁸¹⁰ Florian, **Parte Generale del Diritto Penale**, s. 992.

⁸¹¹ Florian, **Parte Generale del Diritto Penale**, s. 992.

⁸¹² Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.III, s. 132.

uygulanmasını isabetli bulmamaktadır⁸¹³. Süreli tekerrür sistemini kabul edenlerin tekerrür müessesesi yönünden suçlunun tehlikelilik hâlinde daha ziyade cezanın yetersizliği görüşünden hareket ettiği söylenebilir.

Süresiz tekerrürü savunanlar ise failin sırf belli bir süre suç işlememiş olmasının onun kişiliğini olumlu yönde değerlendirmek bakımından bir veri olamayacağından hareket etmektedir⁸¹⁴. Pozitivist okul süresiz tekerrürü savunmaktadır. Zira kişinin uzun süre yeni bir suç işlememesinin sebebi tehlikeli halini ortaya çıkarmak için imkân bulamamasıdır⁸¹⁵. İlk suçun üzerinden belirli bir süre geçmesine rağmen yeniden suç işleyen kişinin bu karakterini yani tehlikeliliğini ortaya koymaya devam etmektedir⁸¹⁶. Pozitivist görüş aynı zamanda mükerrir suçluların arada işlediği ve ortaya çıkarılmamış suçlarının olabileceğine dikkat çekmektedir. Bu sebeple tespit edilen ilk suç ile son suç arasında kişiliğini ortaya koyan ancak ortaya çıkmamış suçları dikkate almayarak kişiyi mükerrir saymamak isabetli olmayacaktır.

Süreli tekerrürün kabulü halinde tekerrür hükümlerinin uygulanmasına engel oluşturacak sürenin miktarı ve bu sürenin hangi andan itibaren başlayacağını tespitinin yapılması gerekecektir. Miktarın belirlenmesinde kriminoloji biliminin verilerinden yararlanılması isabetli olacaktır. Genel olarak kanunların beş ve üç yıllık sürelerin üstünde durduğu görülmektedir⁸¹⁷. Bunun dışında hapis cezasının ertelenmesinde kabul edilen deneme süresiyle bir paralellik sağlanması savunulmaktadır⁸¹⁸.

TCK m. 58 ilk suç neticesinde öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezanın oranına göre ikili bir ayırım yapmıştır. Buna göre beş yıldan fazla süreyle hapis cezasına mahkûmiyet halinde, cezanın infaz edildiği tarihten itibaren beş yıl; beş yıl ve daha az süreli hapis cezasına mahkûmiyet halinde ise cezanın infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl geçmesinin ardından tekerrür hükümleri uygulanmayacaktır. Dolayısıyla kanun koyucu süreli tekerrür sistemini kabul etmiştir. Ancak yine de suç karşılığında öngörülen cezanın ağırlığına da önem vermiştir. Bu sürelerin geçmesinin ardından

⁸¹³ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.III, s. 132.

⁸¹⁴ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.III, s. 132.

⁸¹⁵ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 384.

⁸¹⁶ Florian, **Parte Generale del Diritto Penale**, s. 992.

⁸¹⁷ Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. III, s. 159.

⁸¹⁸ Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. III, s. 160.

tekerrür hükümleri uygulanmayacak olsa da hâkim somut cezanın tespitinde bunu göz önünde bulundurarak üst sınırdan bir cezaya hükmedebilecektir⁸¹⁹.

4. Zorunlu Tekerrür-İhtiyari Tekerrür

Kanun koyucu kimi hallerde tekerrür hükümlerinin uygulanması yönünden hâkime takdir yetkisi tanımaktadır. Hâkime takdir yetkisinin tanındığı durumda ihtiyari tekerrürün varlığı söz konusudur. Zorunlu tekerrürü savunan görüşe göre hâkime böyle bir takdir yetkisinin tanınması yasama yetkisinin adeta uygulayıcıya devredilmesi anlamına gelmektedir⁸²⁰. Ancak karşıt görüşte olanlar bunu bir yetki devri olarak görmemektedir. Zira ceza hukukunda cezanın belirlenmesi kapsamında kanun koyucunun hâkime çeşitli alanlarda takdir yetkisi tanıdığı görülmektedir. Öyle ki kimi suçlar bakımından kanunda yer verilen soyut ceza miktarları oldukça geniştir. Bu alanda hâkime takdir yetkisi tanımak nasıl yasama yetkisinin devri olmayacaksa tekerrür halinde takdir yetkisi tanımak da bu kapsamda kabul edilemez⁸²¹. Zorunlu tekerrürden taraf olanlar, tekerrürün varlığı hâlinde hâkime takdir yetkisi bırakılmayacak olmasını genel önleme yönünden de isabetli bulmaktadır⁸²².

İhtiyari tekerrürün varlığını savunanlar ise tekerrür hâlinde faile farklı bir yaptırım uygulanmasına imkân veren kuralları isabetli bulmaktadır. Zira tekerrür hükümleri failin tehlikeliliği veya cezanın yetersizliğine yönelik bir karinedir⁸²³. Ancak bunun bu şekilde olup olmadığı hâkim tarafından araştırılmalıdır. Zira bazen somut olayın özelliğine göre failin suç işlemesi failin tehlikeliliğine veya ahlak düşüklüğüne dayanmayabilir⁸²⁴. Bu durumda somut olayın özelliğini dikkate alarak tekerrür hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağına karar vermek hâkimin yetkisi altında olmalıdır. Pozitivistler de ihtiyari tekerrüre taraftırlar. İhtiyari tekerrürün kabul edildiği yani hâkime takdir yetkisinin tanındığı hâllerde hâkimin fail hakkında uygulanacak yaptırımı bireyselleştirme imkanına sahip olacağı şüphesizdir.

Zorunlu/mecburi tekerrürün varlığı halinde fail hakkında hükmolunacak ceza üç farklı şekilde tezahür edebilir. Faile fer'i ceza vermek, cezanın belirli bir nispette

⁸¹⁹ Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. III, s. 160.

⁸²⁰ Arslan/ Kayaççek, **Suçta Tekerrür**, s. 57.

⁸²¹ Arslan/ Kayaççek, **Suçta Tekerrür**, s. 58.

⁸²² Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C.II, s. 122.

⁸²³ Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C.II, s. 123.

⁸²⁴ Bazı durumlarda kişinin yeniden suç işlemesi tesadüflere dayanabilir. Bkz: Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C.II, s. 123.

ağırlaşması veya kanunda öngörülen ceza tür ve süreleri arasından en ağırına hükmetmek şeklinde olabilir. TCK m. 58 bu kapsamda hâkime tekerrür hükümlerinin uygulanıp uygulanmaması noktasında herhangi bir takdir yetkisi bırakmamıştır. İtalyan hukuku yönünden ise ihtiyari tekerrür 1974 yılı reformuyla gelmiştir⁸²⁵. Kişinin yeniden suç işlemesi tehlikelilik bakımından önemli gösterge olsa da tehlikeliliğin değerlendirilmesinde tek gösterge değildir. Bu sebeple hâkime takdir yetkisinin tanındığı sistem daha isabetli olarak kabul edilebilir. Aslında tekerrür hükümlerinin esasının tehlikelilik kıstasına dayanması ihtiyari tekerrür sisteminin benimsenmesini de zorunlu kılmaktadır⁸²⁶. Ancak kanaatimizce bu durum tekerrürün cezanın ağırlaştırılmasını gerektiren bir hal olduğu sistemler bakımından daha büyük bir anlam ifade etmektedir.

5. Uluslararası Tekerrür

Öğretide milli-milletlerarası tekerrür olarak ifade edilen ayırında tekerrüre esas alınacak suçlara yönelik mahkûmiyet kararının hangi ülke mahkemeleri tarafından verildiğine bir sonuç bağlanmaktadır. Milli veya ulusal tekerrürde sadece o ülkenin mahkemelerinden verilen mahkûmiyet tekerrür hükümlerinin uygulanması bakımından bir anlam ifade eder. Bu görüşü savunanlara göre ilgili durum mülkilik prensibinin bir gereği olan devlet egemenliği ile doğrudan bağlantılıdır⁸²⁷. Yabancı bir ülkede verilmiş mahkûmiyet kararını tekerrüre esas almak yabancı mahkemenin kararına bir sonuç bağlanmasına yol açtığından isabetli görülmemektedir⁸²⁸. Bunun dışında her ülkenin ceza kanunu birbirinden farklılık göstermektedir. Hatta bazı durumlarda bir ülkede suç olarak tanımlanan bir fiil diğer bir ülkede suç olarak tanımlanmayabilir. Yeknesaklığın söz konusu olmadığı böyle bir durumda uluslararası tekerrürün kabulü adaletsizliğe yol açacak, tekerrür hükümlerinin uygulanmasını tesadüfe bırakmak anlamına gelecektir⁸²⁹.

Uluslararası tekerrür ile ifade edilmek istenen kişinin başka bir ülkenin egemenlik alanında işlemiş olduğu suçların tekerrüre esas alınmasıdır⁸³⁰. Uluslararası

⁸²⁵ Marinucci/Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale**, s. 674.

⁸²⁶ Bkz: Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 148; zira somut olayın özellikleri incelendiğinde bazen ilk defa suç işleyen bir kimsenin bir mükerrire göre daha tehlikeli olabileceği durumlara rastlanılması mümkündür. Tekerrürün sebepleri tehlike halinin belirlenmesi bakımından da önem taşımaktadır.

⁸²⁷ Arslan/Kayanççek, **Suçta Tekerrür**, s. 58.

⁸²⁸ Hakkı Demirel, “Yabancı Ceza İlamlarının Değeri”, **AÜHFD**, C. 9, sy. 1-2, 1952, s. 308.

⁸²⁹ Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. III, s. 157.

⁸³⁰ İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/ Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, **Yaptırım Teorisi**, s. 188.

tekerrürü kabulüne taraftar olanlar ise, başka bir ülkede suç işlemenin kişiyi daha az tehlikeli yapmayacağı gibi; ülke değişikliğinin bile onu suç işlemekten alıkoymaması onun daha tehlikeli bir kişi olduğu hususunda bir gösterge olarak dahi kabul edilebilecektir⁸³¹.

TCK m. 58/4 kasten öldürme, kasten yaralama, yağma, dolandırıcılık, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ile parada veya kıymetli evrakta sahtecilik suçlarına yönelik olarak yabancı ülke mahkemelerinden verilen hükümlerin tekerrüre esas olacağını kabul etmiştir⁸³². Dolayısıyla bu ayrım yönünden Türk hukukunda karma sistem kabul edilmiştir. Sadece belirli suçların uluslararası tekerrüre konu olması pratik gerekçelerle yerindedir. Zira fail hakkında başka ülkelerde verilmiş kararların yargılama esnasında temin edilmesi uygulamada zorluk ve gecikmelere sebep olacaktır⁸³³.

6. Tekrarlayan Tekerrür-Tekerrür Hükümlerinin İkinci Defa Uygulanması

Nasıl ilk defa suç işleyenle ikinci defa suç işleyen arasında ayrım yapılması gerekli görülümüşse, ilk defa mükerrir olanla birden fazla mükerrir olan kişi arasında da ayrım yapılması bir zarurettir⁸³⁴. Tekerrür halinde olan kişinin yeniden bir suç işlemesi hali İtalyan düzenlemesinde tekrarlayan tekerrür (recidiva reiterata) olarak tanımlanmaktadır. 2005 yılında gerçekleştirilen reformla İtalyan ceza kanununda bazı suçlar için tekrarlayan tekerrür hâlinde cezanın artırılması zorunlu kılınmış⁸³⁵. İtalyan Anayasa Mahkemesi 2015 yılında vermiş olduğu kararda tekerrür hükümlerinin uygulanmasının zorunlu kabul edilmesini Anayasa'nın 3. maddesi ve 27. maddenin 3 fıkrası yönünden hukuka aykırı bulmuştur⁸³⁶. Mahkeme tekerrür hükümlerinin zorunlu olarak uygulanmasını kanun önünde eşitliğe zarar vermesi yanında, böyle bir durumda sadece suça ilişkin objektif özelliklere odaklanılmış

⁸³¹ Erem/Danışman/Artuk, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 637.

⁸³² Yargıtay 2019 tarihli bir kararında “..yabancı mahkemeye ait karar örneğinin, kesinleşme ve varsa infaz tarihini de içerir şekilde Türkçe tercümesinin dosya arasına alınması sağlanarak, ilamın 5237 sayılı TCK'nın 58/4 maddesi kapsamında tekerrüre esas ilamlardan olup olmadığının belirlenmesi ve sonucuna göre sanık hakkında TCK'nın 58. Maddesinin uygulanıp uygulanmayacağını tartışılıp değerlendirilmesi gözetilmeden eksik inceleme ile yazılı şekilde tüm suçlar yönünden sanık hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanmasına karar verilmesini...” bozma sebebi yapmıştır. Bkz: Yargıtay 2. CD., E. 2019/ 6616, K. 2019/ 19264, T. 11.12.2019.

⁸³³ Arslan/Kayanççek, **Suçta Tekerrür**, s. 58.

⁸³⁴ Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C. II, s. 116.

⁸³⁵ Marinucci/Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale**, s. 688.

⁸³⁶ La Corte Costituzionale, sentenza 8, 23.07.2015, n. 185; <https://www.brocardi.it/codice-penale/libro-primo/titolo-iv/capo-ii/art99.html>, (Erişim Tarihi: 26.05.2023).

olacağından failin kusurluluğu ve tehlikeliliğini dikkate almayan, hâkimin her olayın somut özelliklerinin değerlendirme yetkisini sınırlandıran düzenlemeyi Anayasaya aykırı olarak kabul etmiştir⁸³⁷.

Türk hukuku yönünden ise ikinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanmasının hâlinde hükümlünün koşullu salıverilmeyeceği düzenleme altına alınmıştır (CGTİHK m. 108/4). Dolayısıyla kanun koyucu bu suçlular yönünden iyi hâl değerlendirmesi yapılmasına dahi imkân tanımamıştır. Aynı fıkra uyarınca hükümlü hakkında ikinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanacağını kararda belirtilmesi gerekmektedir.

C. Tekerrür Hükümleri

1. İtalyan Hukukunda Tekerrür Hükümleri

İt.CK 99. maddesinde düzenlenen tekerrür tıpkı 765 sayılı TCK'da olduğu gibi cezanın artırılmasını gerektiren bir hâl olarak düzenlenmiştir. Ancak tekerrür cezanın artırılmasının yanı sıra infaz hukukuna, affa ilişkin çeşitli sonuçlar doğurmaktadır. İt.CK m. 77/3'te tekerrürün suçlunun şahsına bağlı koşullardan olduğu ifade edilmektedir⁸³⁸. Tekerrür halinde cezanın ağırlaştırılmasının gerekçesini failin kusurluluğu ve tehlikeliliğinin ağırlığı oluşturmaktadır⁸³⁹.

İtalyan hukukunda tekerrür basit, nitelikli (ağırlaştırılmış) ve tekrarlayan olarak üçlü bir ayrıma tabi kılınmıştır⁸⁴⁰. Basit tekerrür yönünden kanun koyucu failin kasıtlı bir suç işlemesinin ardından yeniden bir suç işlemesi halinde cezanın üçte birine kadar artırılacağını öngörmüştür. Burada önceki suç ile sonraki suçun niteliği önem arz etmemektedir⁸⁴¹. Nitelikli tekerrür hâlinde ise hâkimin cezayı yarı oranında artırılabilmesi mümkündür. Nitelikli tekerrürün söz konusu olduğu hallerden ilki sonradan işlenen suç ile öncekinin benzer nitelikte olmasıdır. Bu kapsamda kanun koyucunun özel tekerrüre bir sonuç bağladığı görülmektedir. Tekerrüre esas suçun ilk suça mahkûmiyet tarihinden itibaren beş yıl içerisinde işlenmesi cezanın yarı oranında artırılmasını gerektiren bir başka durumdur. Nitelikli tekerrürün söz konusu olduğu

⁸³⁷ Bkz: <https://www.cortecostituzionale.it/actionSchedaPronuncia.do?anno=2015&numero=185>.

⁸³⁸ Marco Pelissero, **Diritto Penale Appunti di Parte Generale**, Torino: G. Giappichelli Editore, 2021, s. 675.

⁸³⁹ Pelissero, **Diritto Penale Appunti di Parte Generale**, s. 139.

⁸⁴⁰ Marinucci/ Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale**, s. 362.

⁸⁴¹ Marinucci/ Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale**, s. 362; 2005 yılında ceza kanunda gerçekleştirilen reform öncesinde tekerrür hükümleri neredeyse her suç bakımından uygulanabiliyorken bu reformla birlikte sadece kasıtlı suçlar arasında uygulanabilir hale gelmiştir. Bkz: Grosso/Pelissero/Petrini/Pisa, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, s. 499.

son durum ise ikinci suçun, önceki suçun cezasının infazı ya da sonrasında ya da hükümlünün bu cezanın infazından gönüllü olarak kaçındığı sırada işlenmesi halidir. Yani kanun koyucu sırasıyla özel tekerrürü, süreli tekerrürü ve gerçek tekerrürü daha vahim kabul etmiştir.

Tekerrürün temelde cezanın artırılması sonucunu doğurması sebebiyle kanun koyucu tarafından İt.CK m. 99/5 hükmünde üst bir limit öngörülmüştür. Buna göre tekerrür sebebiyle meydana gelen ceza artışı önceki mahkumiyetten kaynaklanan ceza miktarını aşamayacaktır. Bu kapsamda örneğin ilk suç sebebiyle 1 ay hürriyeti bağlayıcı hapis cezasına mahkûm olan bir kişinin, ikinci işlediği suçun 3 yıl hürriyeti bağlayıcı ceza gerektirmesi hâlinde cezası 1 yıla kadar değil ancak 1 aya kadar artırılabilir⁸⁴². Söz konusu hüküm sayesinde failin ilk işlediği suçun önemsiz sayılabilecek ikinci suçun daha ciddi nitelikte olması hâlinde ceza artırımının hakkaniyete uygun olmayacak şekilde fazla olmasının önüne geçilmiş olmaktadır. İtalyan düzenlemesinin bir diğer ayırıcı yönünü ise tekerrürün hâkimin takdir yetkisine bağlı tutulması oluşturmaktadır⁸⁴³.

2. Türk Hukukunda Tekerrür Hükümleri

a. Ceza Mahkumiyetinin Varlığı

TCK m. 58 kapsamında tekerrürün söz konusu olabilmesi için önceden işlenen suçtan dolayı verilen hükmün kesinleşmesinin ardından yeni bir suç işlenmesi gerekmektedir. Tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için cezanın kesinleşmesi aranmaktadır⁸⁴⁴. Bu sebeple suç tarihinden sonra kararın kesinleşmesi durumunda tekerrür hükümlerinin uygulanmasına imkân bulunmamaktadır⁸⁴⁵. Tekerrürün hükümlerinin uygulanabilmesi için cezanın infaz edilmiş olmasına gerek yoktur. Bu sebeple sistemimiz mefruz tekerrür sistemidir⁸⁴⁶. Ancak cezanın infaz edilmiş olması

⁸⁴² Marinucci/ Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale** s. 364; Söz konusu örnek İt.CK 99/1'de düzenlenen basit tekerrür hali için verilmiştir.

⁸⁴³ Marinucci/ Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale**, 362. Tekerrür hükümlerinin uygulanmasının hâkimin takdir yetkisine bırakılması 1974 reformu olarak adlandırılan 1974 yılında gerçekleştirilen kanun değişikliğiyle meydana gelmiştir. Bu tarih öncesinde tekerrür hükümlerinin uygulanması koşullar olduğu takdirde belirli istisnai hükümler dışında zorunlu tutulmuştu. Dolayısıyla hâkimin herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktaydı.

⁸⁴⁴ Yargıtay 1. CD, E. 2022/10719, K. 2022/9078, T. 21.11.2022; "... Mahkemece tekerrüre esas alınan kararının tarihinin incelenen suç tarihinden sonra olması nedeniyle bu kararın tekerrüre esas alınması mümkün değildir.." <http://www.kazanci.com.tr>.

⁸⁴⁵ Yargıtay 3. CD., E. 2019/17826, K. 2019/23063, T. 17.12.2019.

⁸⁴⁶ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.III, s. 150.

tekerrür sürelerinin işlemeye başlaması açısından önem taşımaktadır⁸⁴⁷. 765 sayılı TCK döneminde tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için cezanın infaz edilmiş olmasının gerekip gerektiği öğretide tartışılmıştır. Cezanın infaz edilmesinin gerekli olmadığı görüşünde olanlar böyle bir şart aranmasının cezasını çeken suçlu ile cezanın infazından kaçan suçlu arasında infazdan kaçan lehine kabul edilemez bir durum yaratacağını savunmuşlardır⁸⁴⁸. İnfaz koşulu aranmadığında ise cezası infaz olunmadan tekerrür süreleri işlemeye başlamayacağı için infazdan kaçan suçlunun hakkında her zaman tekerrür hükümlerinin uygulanması mümkün hale gelecektir⁸⁴⁹. Ancak bugün öğretide Hafizoğulları ve Özen tarafından sürenin cezanın infazının ardından başlamasının da mükerrirler arasında eşitsizliğe neden olacağı belirtilerek sürenin mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden itibaren başlaması gerektiği savunulmaktadır⁸⁵⁰.

CMK m. 272'de istinaf yolunun kapalı olduğu hükümlerin tekerrüre esas olamayacağı düzenleme altına alınmıştır⁸⁵¹. Fiilin suç olmaktan çıkarılması ve genel af durumunda da bir mahkûmiyet hükmünün varlığından söz edilemeyeceği için de bu hallerde önceden işlenmiş olan suç tekerrüre esas olmayacaktır⁸⁵². Zira mahkûmiyet hükmüyle birlikte onun kanuni neticelerini de ortadan kaldıran bir sebep söz konusu olduğunda mahkûmiyet hükmünün tekerrüre esas alınmaması gerekmektedir⁸⁵³. Bu sebeptendir ki özel affın varlığı tekerrür hükümlerinin uygulanması bakımından herhangi bir engel oluşturmaz. Özel affın varlığında (TCK m. 65/3) ceza tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkmamaktadır⁸⁵⁴.

Yargıtay hangi ilamın tekerrüre esas alındığının karar metninde gösterilmesi gerektiğine hükmetmiştir⁸⁵⁵. Sanık hakkından birden fazla mahkûmiyet hükmü olması

⁸⁴⁷ Arslan/Kayanççek, **Suçta Tekerrür**, s. 76.

⁸⁴⁸ Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, s. 132.

⁸⁴⁹ Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, s. 132.

⁸⁵⁰ Zira özellikle adli para cezasının infazından, örneğin bu cezanın takside bağlanması gibi gerekçelerle, infaz tarihi kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir Hafizoğulları/Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 516.

⁸⁵¹ Yargıtay 4. CD. E. 2023/2188, K. 2023/18340, T. 15.05.2023; *Sanığın tekerrüre esas alınan ... Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2018/35 Esas, 2018/356 Karar sayılı ilâmı ile doğrudan verilen 1.000,00 TL adli para cezasının verildiği tarihte miktar itibarıyla kesin nitelikte olduğu bu sebeple tekerrüre esas alınamayacağı gözetilmeden cezaların 5237 Sayılı Kanun'un 58. maddesinin altıncı fıkrası gereğince mükerrirlere özgü infaz rejimine göre çektirilmesine ve cezaların infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasına karar verilmesi hukuka aykırı bulunmuştur.*

⁸⁵² Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1033.

⁸⁵³ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 159.

⁸⁵⁴ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 159.

⁸⁵⁵ Yargıtay 8. CD., E. 2021/5376, K. 2022/11517, T. 4.7.2022.

hâlinde ise en ağır olanın tekerrüre esas alınması gerekmektedir⁸⁵⁶. Yargıtay'ın çeşitli kararlarında sanık hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanabileceği birden fazla ilam olması hâlinde en ağır olanının tekerrüre esas alınması gerektiğine hükümlenmiştir⁸⁵⁷. Tekerrüre esas alınacak mahkumiyetin resmi kayıtlarla ispat edilmesi zorunludur⁸⁵⁸.

Öğretide sanığın önceki suçtan dolayı bir güvenlik tedbirine mahkûm edilmesi hâlinde sonra işlenen suç dolayısı ile hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağı görüşü hakimdir⁸⁵⁹. Zira TCK m. 58/1'de açıkça bir ceza mahkumiyetinden bahsedilmektedir⁸⁶⁰. Bunun haricinde kısa süreli hapis cezasının TCK m. 50'de yer verilen seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi hâlinde de ilgili maddenin 5. fıkrası uyarınca asıl mahkûmiyet bu tedbir hükmü olduğundan yine tekerrüre esas kabul edilemeyecektir⁸⁶¹. Önceki suçtan dolayı hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının mevcut olduğu durumlarda da tekerrür hükümleri uygulanmayacaktır⁸⁶².

İt.CK m. 106. maddesinde suçu ve cezayı kaldıran hallerin dahi tekerrür bakımından dikkate alınacağı düzenlenmiştir. Zira burada olan suçun ve cezanın ortadan kalkması Devletin cezalandırmaya yönelik subjektif hakkının sona ermesiyle ilgili görülmüştür⁸⁶³.

b. Yeniden Suç İşlenmesi

Hukukumuzda tekerrürün bir diğer şartı cezanın infazının ardından kanunda belirtilen süreler içinde yeniden suç işlenmesidir⁸⁶⁴. Kanun koyucu TCK m. 58/2 hükmünde beş yıldan fazla süreyle hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde bu cezanın

⁸⁵⁶ Yargıtay 2. CD., E. 2021/2989, K. 2022/13696, T. 29.6.2022, Yargıtay 2. CD., E. 2021/10177, K. 2023/2616, T. 11.05.2023, <http://www.kazanci.com.tr>.

⁸⁵⁷ Yargıtay 2. CD., E. 2019/ 8076, K. 2019/ 19409, T. 12.12.2019.

⁸⁵⁸ Öğretide önceden savunulmuş bir görüş olarak; her türlü delil hatta tanıkla dahi ispat edilebileceği görüşü bulunmaktadır. Bkz: Erem, "Tekerrür Hakkındaki Kanun Hükümlerinin Tetkiki", s. 194.

⁸⁵⁹ Artuk/Gökçen/Alşahin, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1031.

⁸⁶⁰ Öztürk/Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, s. 607.

⁸⁶¹ Yargıtay 4. CD., E. 2021/1355, K. 2023/15743, T. 07.03.2023; "...Sanık hakkında kurulan hükmünde, Yargıtay tarafından düzeltilmesi mümkün görülen, sanık hakkında verilen hapis cezasının kamuya yararlı bir işte çalışma seçeneği yaptırımına çevrilmiş olması karşısında sanık hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanamayacağının gözetilmemesi dışında bir hukuka aykırılık görülmemiştir...", Yargıtay 11. CD., E. 2021/22173, K. 2023/1250, T. 07.03.2023.

⁸⁶² Yargıtay 17. CD., E. 2019/5431, K. 2019/15685, T. 10.12.2019; Yargıtay 17. CD., E. 2019/13475, K. 2019/16103, T. 16.12.2019.

⁸⁶³ Giuseppe Bettiol, "Suç ve Cezanın Sükutu Meselesi", çev. Faruk Erem, **AÜHFD**, C. 12, sy. 1, s. 3.

⁸⁶⁴ Hafizoğulları/Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 515.

infaz edildiği tarihten itibaren 5 yıl beş yıl ve daha az süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde ise bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren 3 yıl geçtikten sonra tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağını belirterek bir zaman sınırı öngörülmüştür. 765 sayılı TCK döneminde bu süreler önceki mahkûmiyet beş yıldan fazla bir cezayı gerektirdiği takdirde 10 yıl, bunun dışındaki mahkûmiyet hükümleri yönünden beş yıl olarak belirlenmişti⁸⁶⁵. Tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için ikinci suçun bu süreler içinde işlenmesi yeterli kabul edilmeli yoksa mahkûmiyet hükmünün bu süreler içinde verilmesi aranmamalıdır⁸⁶⁶. Bu süreler geçtikten sonra önceki mahkûmiyet tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için her ne kadar dikkate alınamayacaksa da hâkim temel cezayı belirlerken bu mahkûmiyet hükmünü dikkate alabilecektir⁸⁶⁷. Bu kapsamda kanun koyucu her ne kadar tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için cezanın infazını bir koşul olarak öngörmese de cezanın infazının ardından belirli bir süre geçmesini tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için engel kabul etmektedir.

Suçlardan her ikisinin veya sadece birinin teşebbüs aşamasında kalması tekerrür hükümlerinin uygulanması bakımından önem taşımaz⁸⁶⁸. Kanun koyucu 765 sayılı TCK'da öngörmüş olduğu sistemin aksine iki suç arasında herhangi bir benzerlik aramamaktadır. Ancak kasıtlı suçlarla taksirli suçlar arasında tekerrür hükümleri uygulanmaz. Ancak taksirli suçlar arasında tekerrür hükümlerinin uygulanmasında bir engel bulunmamaktadır⁸⁶⁹. Ancak bu görüş, taksir bakımından failde kanunu ihlal etme bakımından bir irade bulunmadığından isabetli görülmemiştir⁸⁷⁰. Sırf askeri suçlarla diğer suçlar arasında da tekerrür hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. TCK m. 58/5 uyarınca fiilin işlendiği sırada 18 yaşını doldurmamış olanların işlediği suçlar sebebiyle tekerrür hükümleri uygulanmayacaktır.

Adli para cezaları tekerrüre esas alınmaz⁸⁷¹. Hükümlü tarafından işlediği sonraki suç sebebiyle adli para cezasına hükmedilmiş ancak ceza ödenmediği için bu

⁸⁶⁵ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 171.

⁸⁶⁶ Erem/Danışman/Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 668; Artuk/Gökçen/Alşahin, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1033.

⁸⁶⁷ Erem/Danışman/Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 668.

⁸⁶⁸ Öztürk/Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, s. 608.

⁸⁶⁹ Öztürk/Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, s. 608.

⁸⁷⁰ Öztürk/Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, s. 608.

⁸⁷¹ Yargıtay 17. CD., E. 2019/12973, K. 2019/16101, T. 16.12.2019; sanıklardan birinin tekerrüre esas kabul edilen ilamın mala zarar verme suçlarından verilen doğrudan adli para cezasına ilişkin olması karşısında TCK'nun 58. maddesindeki mükerrirlere özgü infaz rejiminin uygulanmayacağını gözetilmemesi, isabetsizdir.

hapis cezasına dönüştürülmüşse de tekerrür hükümleri uygulanmayacaktır⁸⁷². Zira CGTİHK m. 109/6 gereği esas olan mahkûmiyet adli para cezasıdır.

D. Tekerrürün Sonuçları

1. Tekerrürün Maddi Ceza Hukukuna Yönelik Sonuçları

765 sayılı TCK'da yürürlükteki kanundan farklı olarak tekerrür cezanın artırılmasını gerektiren, bu sebeple failin şahsına bağlı cezayı ağırlaştırıcı bir sebep olarak kabul edilmekteydi⁸⁷³. 765 sayılı TCK döneminde kanuni ve genel bir artırma sebebi olan tekerrür, şahıstan kaynaklanması sebebiyle fiili ağırlaştırıcı sebepten, genel nitelikte olduğundan şahsi ağırlaştırıcı sebeplerden farklı kabul edilmekteydi⁸⁷⁴. Ancak tekerrürün şu anki hukuki niteliğinin bir infaz kurumuna daha yakın olduğu söylenebilecektir. Dolayısıyla artık tekerrür halinde failin cezası artmamakta doğrudan maddi ceza hukukuna yönelik bir sonuç doğurmamaktadır.

Tekerrürün maddi ceza hukukuna ilişkin tek sonucu TCK m. 58/3 uyarınca sonra işlenen suça ilişkin maddede hapis cezası ve adli para cezasının seçimlik olarak öngörülmesi ihtimalinde hâkimin bu konudaki takdir yetkisini kaldırması ve fail hakkında hapis cezasına hükmedilmesini zorunlu kabul etmesidir. Seçimlik ceza bakımından hâkimin takdir yetkisini ortadan kaldıran bu hüküm doğrultusunda hükmolunan hapis cezasının TCK m. 50 uyarınca seçenek yaptırımlarından birine çevrilmesi imkânı da ortadan kalkmaktadır⁸⁷⁵. Zira tekerrürün varlığı TCK m. 50'nin getiriliş amacı ile de bağdaşmamaktadır. Madde suçlunun kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlık gibi hususlar göz önünde bulundurularak seçimlik bir cezaya hükmedilmesi imkanını tanımaktadır. Ancak tekerrür halinde olan bir fail, hakkında seçenek yaptırımların uygulanmasına imkân verecek olumlu bir kişilik özelliği göstermediği gibi⁸⁷⁶, bu yaptırımlar tehlikeli hali düşünüldüğünde yeterli de olmayabilecektir.

⁸⁷² Artuk/Gökçen/Alşahin, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1036.

⁸⁷³ Üzülmüş, "Suçta Tekerrür, s. 298; Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 481.

⁸⁷⁴ Erem, "Tekerrür Hakkındaki Kanun Hükümlerinin Tetkiki", s. 194.

⁸⁷⁵ Aynı yönde görüş için Bkz: Arslan/Kayanççek, **Suçta Tekerrür**, s. 155.

⁸⁷⁶ Arslan/Kayanççek, **Suçta Tekerrür**, s. 155.

2. Tekerrürün İnfaz Hukukuna İlişkin Sonuçları

5237 sayılı TCK yönünden tekerrür artık infaz rejimini etkilemektedir. TCK m. 58/6 uyarınca hükmolunan ceza mükerrirlere özgü infaz rejimine göre çektirileceği gibi cezanın infazının ardından da denetimli serbestlik tedbiri uygulanacaktır. CGTİHK m. 108. hükmünde mükerrirlere özgü infaz rejimi düzenlenmiştir. Kanun koyucunun mükerrirlere özgü infaz rejimiyle, diğer hürriyeti bağlayıcı cezaların infaz rejimi arasında öngördüğü temel fark koşullu salıverilme sürelerine ilişkindir. Bu sonuçlar ayrıntılı olarak çalışmanın üçüncü bölümünde incelenecektir.

E. Tekerrürün Sebepleri ve Tehlikelilik

1. Tekerrürün Sebepleri

Ceza hukuku tekerrürün sebepleri ile doğrudan ilgilenmemektedir. Ancak kişiyi bir suç işlemesinin ardından yeniden suç işlemeye iten sebepler ve bu sebeplerin ortadan kaldırılmasına ilişkin bir politika geliştirilmesi sebeplerin ortaya konulması ile mümkündür. Tekerrürün sebepleri genel ve özel olarak ikiye ayrılarak incelenebilir⁸⁷⁷. Genel sebepler suç sebepleri ile benzeşmekte özel sebepler ise sadece tekerrüre neden olan ceza infaz kurumunun koşulları ve cezanın infazından kaynaklı sorunlardan meydana gelmektedir⁸⁷⁸. Aslında bir suçtan hüküm giyip “hükümlü” olarak isimlendirmenin bile bu duruma etkisi bulunmaktadır. Nitekim hüküm giymiş olan bir kimse toplumla yeniden bütünleşmeye çalışırken, iş bulmak, kendi kendine yetebilmek, başkalarının saygısını kazanmak hususunda engelle karşılaşmaktadır⁸⁷⁹. Cezanın bu “yan etkileri” hükümlü kişileri suç işlemeye “teşvik” edebilmektedir⁸⁸⁰.

Tekerrürün önlenmesi bakımından suçu meydana getiren sebeplerin ortadan kaldırılmasının yanında cezanın infazı aşamasının büyük bir önemi bulunmaktadır. Kişilerin ceza infaz kurumunda geçirdikleri sürenin toplumsal yaşama uyum sağlamayı destekleyici bir şekilde düzenlenmesi, salıverilme sonrası kendilerine yetebilmeleri ve suça dönmemeleri adına gerekli rehberlik hizmetinin sağlanması önem arz etmektedir⁸⁸¹. Bu noktada örneğin denetimli serbestlik tedbiri tekerrürü önlemede hürriyeti bağlayıcı cezalar kadar etkili olmasının yanı sıra ekonomik ve

⁸⁷⁷ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 95.

⁸⁷⁸ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 95.

⁸⁷⁹ Christopher Lewis, “The Paradox of Recidivism” *Emory Law Journal*, C. 70, sy. 6, 2021, s. 1240.

⁸⁸⁰ Lewis, “The Paradox of Recidivism”, s. 1240.

⁸⁸¹ Yücel, “Mükerrirliğin Görünümü (Bilimsel Bir Yaklaşım Doğru)”, s. 66.

insancıl gerekçelerle daha isabetli kabul edilmektedir⁸⁸². Tekerrür oranları sadece ceza infaz sisteminin başarı veya başarısızlığını ortaya koymadığı toplumun bu tarz suçlularla olan ilişkisinin de tekerrüre etki ettiği düşünüldüğünde infaz sonrası aşamanın ve mükerrirlerin toplum yaşamına entegre edilmesinin önemi de ortaya çıkacaktır⁸⁸³.

2. Mükerrirlerin Tehlikeliliği

Çalışma konumuz yönünden mükerririn tehlikeli bir suçlu olup olmadığı hususuna gelindiğinde tarihi gelişim içinde ilk başlarda tekerrürün suçlunun tehlikeliliğine ilişkin bir gösterge olması fikri yaygın değildi⁸⁸⁴. Günümüzde ise tekerrürün cezanın ağırlaştırılmasını gerektirdiği bir sitemde kurumun esasını suçlunun tehlikeliliğine bağlamak sakıncalı olabilir. İt.CK'da buna yönelik bir açıklık yoktur. Kanun koyucu tekerrürü (*la recidiva*), itiyadi suçlu, suçu meslek edinen kimse ve suça yatkın kişilerle aynı bölüm altında düzenlemiştir ancak genel olarak öğretide özel tehlikeli suçlu kategorisinde bu suçlu grubuna yer verilmediği gözlemlenmektedir⁸⁸⁵. İtalya yönünden mükerrirlerin tehlikeli suçlu olarak ele alınamayacağı hususundaki en önemli gösterge kanunun tekerrür ile diğer kurumların hukuki sonuçlarını birbirinden farklı kabul etmesidir. Kanun koyucunun kullandığı terim yönünden de bu sonuca ulaşmak mümkündür. Zira tehlikeli suçlu olarak kabul edilen diğer gruplar yönünden tercihi suçluyu esas alan bir isimlendirme (itiyadi suçlu, suçlu meslek edinenler) iken mükerrirler yönünden tercih edilen, kurum ismine atıfla tekerrür ibaresidir. Buna karşı öğretide kimi yazarlar tarafından mükerrirler de tehlikeli suçlular arasında değerlendirilmektedir⁸⁸⁶. Öğretide *Padovani* özel önlemeyi esas alan bir bakış açısıyla kuruma yaklaşıldığında tekerrürün tehlikeliliğin bir belirtisi olduğunu vurgulamaktadır⁸⁸⁷. Hangi esasa dayandırılırsa dayandırılсын, cezanın artırılması bakımından hâkime takdir yetkisi tanınması bile kurumun suçlunun kişiliğine uydurulabilmesi bakımından önem arz etmektedir.

⁸⁸² Mustafa T. Yücel, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırım ve Önlemler”, Yargıtay Dergisi, C. 3, sy. 2, 1977, s. 30.

⁸⁸³ Yücel, **Kriminolojik Notlar Toplum, Suçlu ve Ötesi**, Ankara: Yarı Açık Cezaevi Matbaası, 1971, s. 53.

⁸⁸⁴ Caiazzo, **La Recidiva**, s. 27.

⁸⁸⁵ Örneğin Mantovani tehlikeli suçlular başlığı altında sadece itiyadi suçlu, suçu meslek edinen kimse ve suça yatkın olanları incelemiştir. Bkz: Mantovani, **Diritto Penale**, s. 683; Manzini de benzer şekilde nitelikli tehlikelilik olarak nitelendirdiği suçlu grubu arasında mükerrirlere yer vermemiştir. Bkz: Manzini, **Trattato di Diritto Penale Italiano**, C. III, s. 264.

⁸⁸⁶ Vannini, **Istituzioni di Diritto Penale Parte Generale**, s. 288; Volpatti, *La Pericolosità Qualificata*, s. 40.

⁸⁸⁷ Padovani, **Diritto Penale**, s. 320.

Pozitivistler tekerrürün farklı tehlikelilik dereceleri olduğunu kabul ederek her mükerrir suçlunun aynı oranda tehlikeli olarak değerlendirilmemesi gerektiğini savunmaktadır⁸⁸⁸. Suçlunun kişiliğine ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmadan sırf tekerrürün varlığı, suçlunun tehlikeliliğine ilişkin çok büyük bir anlam ifade etmemektedir⁸⁸⁹. Pozitivistlerin bile tekerrürün varlığının tek başına suçlunun tehlikeli olmasına yol açmayacağı kabulü dikkat çekicidir.

Türk hukuku yönünden ise *Zafer*, mükerrir suçluları tehlikeli suçlular arasında kabul etmektedir⁸⁹⁰. Üzülmaz de kişinin bir suçtan mahkûmiyetine rağmen yeni bir suç işlemesinin onun tehlikeliliğine ilişkin yeterli bir gösterge olduğunu belirtmektedir⁸⁹¹. Kanun sistematığı yönünden ise TCK m. 58 gözden geçildiğinde kanun koyucunun özel tehlikeli kabul ettiği bazı suçlularla tekerrür müessesesini birlikte düzenlemesiyle mükerrir suçluları bu kategori kapsamında değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Nitekim TCK m. 58'in gerekçesinde kişinin mahkûmiyete rağmen yeni suç işlemesinin suç işlemede gösterdiği kararlılığa denk geldiği ve bunun da toplum bakımından tehlikeliliğin ifadesi olduğu vurgulanmıştır⁸⁹².

Toplumdaki kişiler de suç işleme oranından bağımsız olarak mükerrir suçlulara yönelik daha fazla endişe duymaktadır⁸⁹³. Çünkü ilk kez suç işleyen bir suçlunun davranışının sebepleri çok çeşitli olabileceğinden bunun öngörülerek engellenmesi ceza adalet sisteminden beklenmemektedir⁸⁹⁴. Ancak bir kere suç işlemesinin ardından suçlu artık ceza adalet sistemine girmiş, sistem onun kişiliği ve suç işleme “eğilimi” hakkında uyarılmış olmaktadır⁸⁹⁵. Buna rağmen kişinin bir daha suç işlemesi devletin bu suçluyu kontrol edemediği anlamına gelip bir başarısızlık olarak kabul edilir⁸⁹⁶.

⁸⁸⁸ Progetto Preliminare di Codice Penale Italiano Per i Delitti, Ferri Projesi, s. 63, https://www.giustizia.it/cmsresources/cms/documents/cp_42_progetto_Ferri_1921.pdf.

⁸⁸⁹ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1029.

⁸⁹⁰ Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m. 1-75)**, s. 795.

⁸⁹¹ Üzülmaz, “Türk Hukukunda Tekerrür”, s. 185; Benzer görüşte Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1019.; Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 994.

⁸⁹² Madde Gerekçesi, bkz: www.lexpera.com; Bununla birlikte kanunun suçluya vurgu yapan mükerrir tabiri yerine tekerrür kavramını kullanmasının mükerrir adı altında bir suçlu grubu oluşturmaktan ziyade bir kurum olarak yaklaştığı değerlendirilmesi de yapılabilecektir.

⁸⁹³ Robert Weisber, “Meaning and Measures of Recidivism” **Southern California Law Review**, C. 87, sy.3, 2014, s. 788.

⁸⁹⁴ Weisber, “Meaning and Measures of Recidivism”, s. 788.

⁸⁹⁵ Weisber, “Meaning and Measures of Recidivism”, s. 788.

⁸⁹⁶ Weisber, “Meaning and Measures of Recidivism”, s. 788.

Yeniden suç işleyen kişinin daha önce hiç suç işlememiş bir kişiden daha tehlikeli olduğu bir varsayımdır ve ancak suçlunun kişiliğinin incelenmesi sonucunda yapılacak değerlendirme ile desteklenmesi hâlinde buna bir sonuç bağlanması isabetli olacaktır⁸⁹⁷. Bu sebeple mükerrir olan her suçlunun tehlikeli olarak kabul edilmesi yerinde olmayabilir. Ancak kanuna birden fazla kez karşı gelmek kişinin gelecekte suç işleyebileceği hususu bakımından önemli bir göstergedir.

III. Özel Tehlikeli Suçlular

A. Kavramsal Çerçeve

TCK m. 58 hükmü “suçta tekerrür ve özel tehlikeli suçlular” başlığını taşımakta, kanun koyucu itiyadi suçluları, suçu meslek edinmiş kimseleri ve örgüt suçlularını “özel tehlikeli” suçlu olarak kabul etmektedir. Tehlikelilik bir suç işleme ihtimali olarak tanımlandığında kategorik olarak tehlikeli suçlu değerlendirmesi yapılması beklenen, yaptırım ve infaz hukuku yönünden farklı bir muameleye tabi kılınması makul olan ilk grubu, daha önce birden fazla suç işleyen ve bu uğurda bir yatkınlıklarının olduğu söylenebilecek özel tehlikeli suçlular oluşturmaktadır. Nitekim tarihsel gelişimde de suçlulara ilişkin sınıflandırmalarda yer edinen ilk suçlular bu gruptan olmuş, itiyadi suçlu ve suçu meslek edinen kimselerin tehlikeli oldukları hatta bu tehlikeliliklerinin iyileşme imkânlarının bulunmamasından geldiği savunulmuş, bu tarz suçlulardan toplumun korunması adına süresiz ceza uygulanması gerektiği de vurgulanmıştır⁸⁹⁸.

Kanun suçluları açıkça “tehlikeli” olarak nitelendirmiştir. Dolayısıyla hâkimin bu suçluların “tehlikeli” olup olmadığına yönelik ayrıca bir değerlendirme yapmasına gerek yoktur. Özel tehlikeli olarak kabul edilmenin koşulları her bir suçlu grubu için TCK m. 6’da düzenlenmiştir. Yargıtay bu düzenlemenin, mükerrirliğin şartları oluşmadan, mükerrirlere özgü infaz rejimi ve cezanın ardından denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasını sağlamasını cezanın özel önleme amacının ön plana çıkarılması olarak değerlendirmiştir⁸⁹⁹.

⁸⁹⁷ Yücel, “Mükerrirliğin Görünümü (Bilimsel Bir Yaklaşım Doğru)”, s. 56.

⁸⁹⁸ Vidal, *Cours de Droit Criminel*, s. 439.

⁸⁹⁹ Yargıtay 11. CD. E. 2024/564, K. 2024/3049, T. 11.03.2024.

B. İtiyadi Suçlular

1. İtiyadi Suç

Diğer ismi alışkanlık olan itiyat, “bir şeye alışmış olma durumu; alışkı, alışkinlık, alışmışlık, yordam, itiyat, huy” ve “iç ve dış etkilerle hep aynı biçimde gerçekleşmesi sonucu belirlenen şartlanmış davranış” anlamına gelmektedir⁹⁰⁰. İtiyat kavramının ceza hukukunda **itiyadi suçlu** ve **itiyadi suç** olmak üzere iki görünümü bulunmaktadır⁹⁰¹. 5237 sayılı TCK’da itiyadi suç tanımlanmamıştır. İt.CK’da da itiyadi suça ilişkin herhangi bir tanım yer almadığı gibi, kanunun herhangi bir yerinde bu kavrama rastlanmamaktadır⁹⁰².

Bu iki kavramın aynı hukuki esasa tabi olup olmadığı İtalyan öğretisinde tartışılmıştır⁹⁰³. *Leone* tarafından savunulduğu üzere itiyadi suçta fiilin çokluğu suçun oluşmasına sebebiyet vermekte ve sonuçları ceza yaptırımını şeklinde doğmakta iken, itiyadi suçluluk veya suçu meslek edinme bakımından sonuç güvenlik tedbirlerini işaret etmektedir⁹⁰⁴. Dolayısıyla kavramlar arasındaki ilk fark hukuki sonuçlarda kendini göstermektedir.

İtiyadi suç (*il reato abituale*), suçun meydana gelmesi için tek bir hareketin yeterli olmadığı, hareketin bir itiyadın varlığını gösterecek şekilde birden fazla tekrarlanması gereken suç tipidir⁹⁰⁵. İtiyadi suçta; fail tarafından gerçekleştirilen hareketler, itiyadın varlığını gösterir sayıya ulaşana kadar herhangi bir şekilde suç teşkil etmemektedir⁹⁰⁶. Bu noktada itiyadi suçta belirli sayıda hareketin tekrarlanması objektif kriteri, bir de bu hareketlerin tekrarlanması hususundaki itiyadı yani psikolojik durumu gösteren sübjektif kriterin bir arada bulunması gerekmektedir⁹⁰⁷. Söz konusu

⁹⁰⁰ TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>.

⁹⁰¹ Erem, bu kavramların birbiriyle karıştırılmaması gerektiğini ifade ederek, her ikisinin üst bir kavram olan “suçta itiyat” kavramında birleştiğini belirtmiştir. Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C. II, s. 117.

⁹⁰² Marino Petrone, **Reato Abituale**, Padova: CEDAM, 1999, s. 1-2.

⁹⁰³ Riccio, **L’abitualità**, s. 6.

⁹⁰⁴ Giovanni Leone, **Del Reato Abituale Continuato e Permanente**, Napoli: Jovene, 1933, s. 8.

⁹⁰⁵ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 327; Pisapia, **İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri**, s. 51; Kunter, Suçun Maddî Unsurları Nazariyesi, s.18; Uğur Alacakaptan, Suçun Unsurları, Ankara: Sevinç Matbaası, AÜHF Yayınları No: 372, 1975, s. 46; Ümit Kocasakal, ‘Ceza Hukukunda “İtiyad”’ İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994, s. 61.

⁹⁰⁶ Riccio, **L’abitualità nel Reato**, s. 9; Erem/Danışman/Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 652.

⁹⁰⁷ Riccio, **L’abitualità nel Reato**, s. 9.

sübjektif kriter failde o suça ilişkin hareketleri gerçekleştirme yönündeki eğilimdir⁹⁰⁸. Ancak bu öyle bir eğilimdir ki her hareket için kastın tekrarına gerek bulunmamaktadır⁹⁰⁹. Kanaatimizce itiyadi suç bakımından eğilim olarak ifade edilen husus kasttan başka bir şey değildir. Bu kastın tek hareketli suçta aranan kasttan farkı, failin gerçekleştirmiş olduğu tüm hareketlere ilişkin ayrı ayrı ve bu hareketlerin ardı ardına gerçekleştirilmesine yönelik olmasıdır⁹¹⁰. Ancak bu alışkanlık ve psikolojik unsur sebebiyle bir defa yapıldığında suç oluşturmayan bir hareket birden fazla tekrarlandığında suç teşkil etmektedir.

Öğretide bu suç tiplerindeki itiyat kavramını suçun bir özelliği olarak kabul etmek gerektiği savunulmaktadır⁹¹¹. Dolayısıyla itiyadi suç failin karakterine ya da tehlikeliliğine ilişkin herhangi bir veri oluşturmamakta, sadece suçun oluşması için tekrarlanması gereken hareketin sayısına yönelik bir anlam ifade etmektedir.

Kanun koyucunun belirli bir sayıya ulaşan hareketlerin failde bir alışkanlığın varlığını göstermesi yani failde bulunması gereken psikolojik unsur ve bu hareketlerin arasındaki zamansal sınırın ne olması gerektiği hususu sorunlu noktaları oluşturmaktadır⁹¹². İtiyadi suçta tekrarlanması gereken hareketler aynı nitelikte olan hareketlerdir⁹¹³. İtiyadi suçu çok hareketli suç olarak kabul edenler olduğu gibi öğretide dış dünyada birden fazla hareket gözlemlense de aslında tek bir hareketin mevcut olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır⁹¹⁴. İtiyadi suç son hareketin gerçekleştirildiği anda işlenmiş sayılır. Bu sebeple ceza hukukuna ilişkin zaman bakımından uygulama, zamanaşımının işlemeye başlayacağı süre gibi hususlarda son hareketin işlendiği anın esas alınması gerekmektedir⁹¹⁵.

İtiyadi suçun da gerçek itiyadi suç (*proprio*) ve görünüşte itiyadi suç (*improprio*) olarak ikiye ayrıldığı belirtilmektedir. İlkinde tekrarlanması gereken

⁹⁰⁸ Riccio, *L'abitudine nel Reato*, s. 9; Kayıhan İçel, *Suçların İçtimai*, İstanbul: Sermet Matbaası, 1972, s. 101.

⁹⁰⁹ Riccio, *L'abitudine nel Reato*, s. 9.

⁹¹⁰ Pagliaro, *Trattato di Diritto Penale*, s. 340.

⁹¹¹ Erem/Danışman/Artuk, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 652; Riccio, *L'abitudine nel Reato*, s. 6.

⁹¹² Petrone, *Reato Abituale*, s. 15.

⁹¹³ Garofoli, *Manuale di Diritto Penale*, s. 733.

⁹¹⁴ Pagliaro, *Trattato di Diritto Penale*, s. 340.

⁹¹⁵ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 215.

birden fazla hareketten biri tek başına münferit olarak suç oluşturmamaktayken ikincisinde tek hareket başka bir suçu oluşturmaktadır⁹¹⁶.

Bugün 5237 sayılı TCK'da itiyadi suçun bulunmadığına yönelik görüşler bulunsa da⁹¹⁷ kanaatimizce 2022 tarihinde 123/A maddesiyle mevzuatımıza girmiş bulunan ısrarlı takip suçu itiyadi suç olarak kabul edilebilecek niteliktedir⁹¹⁸. Zira ısrarlı takip suçunun oluşması için bir kimsenin üzerinde ciddi bir huzursuzluk oluşmasına ya da kendisinin veya yakınlarından birinin güvenliğinden endişe duymasına neden olacak hareketlerin ısrarlı bir şekilde yapılması gerekmektedir⁹¹⁹. İsrarlı takip tek bir hareketle gerçekleşemez, tipte yer verilen ısrar unsurunun gerçekleşebilmesi için belirli bir zaman dilimi içinde fail tarafından birden fazla hareket gerçekleştirilmelidir⁹²⁰. Bu hareketlerin kural olarak tek başına suç oluşturmamasına da gerek bulunmamaktadır. Kişiye telefon etmek, mektup göndermek, hediyeler almak gibi hareketlerin sürekli tekrarı halinde de ısrarlı takip suçu oluşabilecektir.

2. İtiyadi Suçlu Kavramı (*i delinquenti abituale*)

İtiyadi suçlu olarak kabul edilmeye hemen hemen tüm hukuk sistemlerinde bir sonuç bağlandığı görülmektedir⁹²¹. İtalya yönünden itiyat kavramının mevzuatta yer almasına yol açan fikir pozitivist okula bağlanmaktadır⁹²². *Enrico Ferri*'nin 1921 tarihli tasarısında itiyadi suçlulardan bahsedilmekte ve itiyadın kabulü için kişinin sadece birden fazla suç işlemesinin yeterli olmayacağı, suç işlemeyi bir alışkanlık hâline getirmesi gerektiği belirtilmektedir⁹²³. İtiyadi suçlular hakkında sırf bu sebeple müeyyide uygulanabilmesi yani birden fazla suç işlemenin cezanın ağırlaştırılması ya

⁹¹⁶ Pagliaro, *Trattato di Diritto Penale*, s. 340-341.

⁹¹⁷ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 328.

⁹¹⁸ MADDE 123/A- (Ek:12/5/2022-7406/8 md.)

(1) İsrarlı bir şekilde; fiziken takip etmek ya da haberleşme ve iletişim araçlarını, bilişim sistemlerini veya üçüncü kişileri kullanarak temas kurmaya çalışmak suretiyle bir kimse üzerinde ciddi bir huzursuzluk oluşmasına ya da kendisinin veya yakınlarından birinin güvenliğinden endişe duymasına neden olan faile altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

⁹¹⁹ Nitekim İtalyan Yargıtay'ı tarafından verilen bir kararda ısrarlı takip suçunun itiyadi suç olduğu kabul edilmiştir. Cass. Sez. V. Penale, 21 Maggio 2020, n. 15651

<https://canestrinilex.com/risorse/stalking-reato-abituale-ma-non-permanente-cass-1565120/>

⁹²⁰ Selin Türkoğlu, *Ceza Hukuku Açısından İsrarlı Takip*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020, 92.

⁹²¹ Sean Harrington/Donald Devine, "The Habitual Criminals-A Review of the Jurisprudence", *McGill Law Journal*, C. 13, sy. 4, 1967, s. 683.

⁹²² Dönmezer/Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. III, s. 121; Kocasakal, *Ceza Hukukunda İtiyat*, s. 11.

⁹²³ Dönmezer/Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. III, s. 121.

da güvenlik tedbiri uygulanmasını sağlayabilmesi için tehlikeli olduğunu ispata yetecek ağırlıkta ve sayıda suç işlemesi gerekmektedir⁹²⁴. İtiyadi suçlu, topluma uyum sağlamak hususunda kabiliyeti az olan suçludur⁹²⁵. Kişinin suç işleme hususundaki alışkanlığı ve topluma uyum sağlama hususundaki yeteneğinin azlığı onun ileride yeni suçlar işleyeceği hususunda bir olasılığı yaratmaktadır⁹²⁶. İtiyat kişinin hareketlerini kolaylaştırdığı gibi itiyatları değiştirmek zordur⁹²⁷.

İtiyadi suçluları, mükerrir suçlulardan ayıran husus suç işleme hususunda göstermiş olduğu bu alışkanlık, bir bakıma psikolojik durumdur. Bu noktada her iki suçlu grubunu birbirinden ayıranın sübjektif esas olduğunu söylemek mümkündür. Mükerrir suçlunun birden fazla suç işlemesi ve hatta hepsinden mahkûm olması durumunda dahi suç işlemek onda bir alışkanlık hâline bürünmedikçe mükerririn itiyadi suçlu olarak kabulü mümkün değildir⁹²⁸. Suç işlemenin suçluda bir alışkanlık hâline bürünüp bürünmediği ise belirli bir zaman dilimi içerisinde belirli bir sayıda suçtan mahkûm olması dışında; kişilik özellikleri, sübjektif koşulları gibi ona ve onun hayatına dair tüm bilgilerin değerlendirilmesini gerektirmektedir. Her ne kadar TCK sistematığı içerisinde ve öğretilde mükerrirler tehlikeli suçlu grubundan görülseler de mükerrirliğin her zaman bir tehlikelilik belirtisi olmadığı bunların tesadüfen de suç işleyebileceği savunulmaktadır⁹²⁹.

İt.CK'da itiyat 3 ayrı maddede düzenlenmiştir. Bunlar kanun tarafından varsayılan itiyat, hâkim tarafından karar verilen itiyat ve kabahatlerde itiyat olarak belirlenmiştir. İtalya bakımından itiyadi suçluluğa cezanın infazından sonra dahi karar verilebilmesi mümkündür⁹³⁰. İtiyadi suçlular hakkında uygulanacak yaptırım bakımında ise cezanın ağırlaştırılması, bu suçlulara yeni verilecek cezanın yeterli olmayacağı ileri sürülerek güvenlik tedbiri uygulanması gibi yaklaşımlar mevcuttur⁹³¹.

⁹²⁴ Sahir Erman, “Suçun Önlenmesi ve Suçlular Hakkında Yapılacak Muamele Mevzuunda Birleşmiş Milletler Avrupa Bölgesi İstisari Grubunun Üçüncü Konferansı”, İÜHFM, C. 23, sy.1-2, 1958, s. 16.

⁹²⁵ Kocasakal, Ceza Hukukunda İtiyad, s. 12; Erem/Danışman/Artuk, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 650; Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 261.

⁹²⁶ Padovani, **Diritto Penale**, s. 327.

⁹²⁷ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 260.

⁹²⁸ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 122; *Ferri* de alelade mükerrirle hakiki itiyadi suçludan ayırmak gerektiğini ifade etmiştir. Üzülmmez, “Suçta İtiyat”, *Yargıtay Dergisi*, C. 26, sy.1, 2000, s. 137.

⁹²⁹ Üzülmmez, “Suçta İtiyat”, s. 137.

⁹³⁰ Giulis Volpatti, *La Pericolosità Qualificata*, Ed.: Paola Pittaro, Scuola Positiva e Sistema Penale: Quale Eredità?, Triste: EUT Edizioni Università di Triste, 2012, s. 40.

⁹³¹ Erman, “Suçun Önlenmesi ve Suçlular Hakkında Yapılacak Muamele Mevzuunda Birleşmiş Milletler Avrupa Bölgesi İstisari Grubunun Üçüncü Konferansı”, s. 16.

3. İtalyan Hukukunda İtiyadi Suçlu

a. Kanun Tarafından Varsayılan İtiyat (*Abitualità presunta dalla legge*)

İt.CK m. 102’de düzenlenen *abitualità presunta dalla legge* İt.CK yönünden varsayılan tehlikeliliğin bir görünümü olarak düzenlenmiştir. Kanunun 102. maddesine göre kişi; 10 yıl içerisinde aynı nitelikteki en az üç suçtan, beş yıldan fazla hapis cezasına mahkûm edilmesinin ardından 10 yıl içinde aynı nitelikteki kasıtlı bir suçtan mahkûm edilirse hâkim tarafından itiyadi suçlu olarak kabul edilecektir. İt.CK m. 102/2’ye göre bu on yıllık sürenin hesabında hürriyeti bağlayıcı ceza veya kişi hürriyetini sınırlandıran güvenlik tedbirinin infaz edildiği süre esas alınmayacaktır. İtiyatın bu şeklinde kanun koyucu, hâkime herhangi bir takdir yetkisi tanımamıştır. Dolayısıyla kanuni şartlar oluştuğunda, bu özellikleri gösteren kişi itiyadi suçlu olarak kabul edilecektir. Ancak bu koşulların karışıklığı ve zorluğu sebebiyle bu hükmün uygulanmasının kolay olmadığı ifade edilmektedir⁹³².

İtalyan hukukunda Gozzini Kanunu’yla birlikte varsayılan tehlikeliliği düzenleyen 204. madde ilga edilmiştir. Güvenlik tedbirine hükmedilmesi için hâkim tarafından 133. madde kapsamında tehlikelilik değerlendirmesi yapılması gerekmektedir. Bu Kanun değişikliğiyle birlikte, hâkim her ne kadar itiyatın varlığına karar vermede takdir yetkisi bulunmasa da bu suçlular hakkında güvenlik tedbirine hükmedebilmek için madde 133 kapsamında tehlikelilik değerlendirmesi yapacaktır⁹³³.

İt.CK m.101’de aynı nitelikteki suçtan ne anlaşılması gerektiği düzenleme altına alınmıştır. Maddeye göre aynı nitelikli suç sadece kanunun aynı maddesinin ihlali anlamına gelmemektedir. Bunun haricinde kanunun farklı hükümlerinde hatta farklı kanunlarda düzenlenmiş dahi olsalar da fiillerin doğasının ve onları oluşturan sebeplerin temel olarak benzemesi aynı nitelikte olduklarının kabulü için yeterli olacaktır⁹³⁴. Dolayısıyla failin suç işlemesine yol açan hususlar da suçlar arasında aynı

⁹³² Pisapia, **İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri**, s. 215.

⁹³³ Nitekim İtalyan Anayasa Mahkemesi de Gozzini Kanunu sonrasında madde 102’nin varlığını koruduğunu ancak kişi hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilmesi için tehlikelilik değerlendirmesinin zorunlu olduğuna karar vermiştir. Bkz: Caraccioli, **Manuale Breve di Diritto Penale**, Padova: CEDAM, 2006, s. 356; Marinucci/Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale**, s. 847.

⁹³⁴ Bu kapsamda somut olayın özellikleri doğrultusunda İtalyan Yargıtay’ının uyuşturucu madde ticareti ile hırsızlığı bu kapsamda kabul ettiği kararları bulunmaktadır. Cass pen. Sez. II, sentenza n. 10185, 1992, Karar özeti için bkz: <https://www.brocardi.it/codice-penale/libro-primotitolo-iv/capoo-ii/art101.html>.

niteliğın olup olmadığı saptanırken önemli kabul edilmektedir⁹³⁵. Bu belirtilen özellikler göz önünde bulundurularak iki suçun benzer nitelikte olup olmadığının tespiti hâkimin takdir yetkisine bırakılmıştır⁹³⁶. Kanun koyucunun fail tarafından gerçekleştirilen aynı nitelikteki suçları araması ise, kriminolojik olan bu kavrama “suç özelinde” bir anlam verdiğini göstermektedir⁹³⁷.

b. Hâkim Tarafından Karar Verilen İtiyat (*Abitualità ritenuta dal giudice*)

İt.CK 103. madde hâkim tarafından somut olayın koşullarına göre bir kimsenin itiyadi suçlu olarak kabul edilebilmesine imkân sağlamaktadır. 102. maddede belirtilen koşullar haricinde, kasıtlı iki ayrı suçtan dolayı mahkûmiyetin ardından başka bir kasıtlı suçtan mahkûm olunması halinde hâkim, mahkûm olunan suçların niteliği, ağırlığı, suçlunun yaşam tarzı ve 133. maddenin 2. fıkrasında belirtilen diğer koşulların hepsini göz önünde bulundurarak failin itiyadi suçlu olduğu hakkında hüküm kurabilecektir. Hâkimin takdir yetkisinde olan bu durum için cumhuriyet savcısının talebine gerek bulunmamaktadır⁹³⁸.

Fail tarafından farklı zamanlarda işlenen suçlar yönünden somut bir sınır öngörülmemiştir. Suçlar arasındaki zamansal yakınlık ve uzaklık kararda hâkim tarafından göz önünde bulundurulacaktır⁹³⁹. Bununla birlikte kanun tarafından kabul edilen itiyadi suçluluğun aksine burada kanun koyucu mahkûm olunan suçlar yönünden herhangi bir özelleştirmede bulunmamıştır. Bu kapsamda hâkim tarafından karar verilebilecek itiyadi suçluluk hukukumuzdaki düzenlemeye yaklaşmaktadır. Ancak kanunda belirtilen koşullar oluşuktan sonra itiyadi suçlu olarak kabul edilmesinde hâkimin bir takdir yetkisi bulunmamaktadır⁹⁴⁰. Hâkim sadece koşulların oluşup oluşmadığını değerlendirecektir.

İtalyan hukuku yönünden itiyadi suçlu olarak kabul edilmenin sonucu kişinin hakkında güvenlik tedbiri uygulanmasıdır. İt.CK 216. maddeye göre itiyadi suçlu bir tarım kolonisi veya çalışma evine gönderilecektir. Bunun haricinde bu suçlular, İt.CK m. 150 gereği aftan, İt.CK m. 164 kapsamında cezanın ertelenmesi gibi imkanlardan

⁹³⁵ Cass. Pen., Sez III, sentenza n. 2383, 198, Karar özeti için bkz: <https://www.brocardi.it/codice-penale/libro-primi/titolo-iv/capo-ii/art101.html>.

⁹³⁶ Cass. Pen. Sez. III, sentenza n. 3362, 1996, Karar özeti için bkz: <https://www.brocardi.it/codice-penale/libro-primi/titolo-iv/capo-ii/art101.html>.

⁹³⁷ Mantovani, *Diritto Penale*, s. 684.

⁹³⁸ Mantovani, *Diritto Penale*, s. 684 dip. not. 9.

⁹³⁹ Mantovani, *Diritto Penale*, s. 684.

⁹⁴⁰ Pisapia, *İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri*, s. 216.

mahrum tutulmaktadır. Dolayısıyla kişilere yönelik güvenlik tedbirleri uygulanmasının haricinde ceza kanunlarının diğer suçlulara sağladığı bazı imkânlardan faydalanamamak bir başka sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

c. Kabahatlerde İtiyat (*Abitualità nelle contravvenzioni*)

Kabahatler ile suçlar arasındaki ayrımın ne olduğu İtalyan hukukunda kanun koyucu tarafından belirlenmiştir. İt.CK m. 39’a göre bu iki kurum arasındaki fark hükmolunacak yaptırımdır. İt.CK m. 17’ye göre, ömür boyu hapis cezası (l’ergastolo), süreli hapis cezası (la reclusione) ve adli para cezası (la multa) suçlar karşılığında uygulanacak yaptırımlarken; hafif hapis (l’arresto)⁹⁴¹ ve para cezası (l’ammenda) kabahatlere uygulanacak yaptırımlardır. Hukukumuzdaki kabahatlerin suç olmaktan çıkarılması ve ayrı bir kanunda düzenlenmesinin aksine İtalyan hukukunda her iki hukuka aykırılık da ceza kanununda düzenlenmektedir.

İt.CK m. 104’e göre aynı nitelikteki üç kabahatten hafif hapse mahkûmiyetin ardından yine aynı nitelikteki bir kabahatten mahkûm olan kişinin itiyadi olduğuna hükmedilebilecektir. Ancak hâkim işlenen kabahatlerin özellikleri ve ağırlığı, failin hal ve hareketleri ve İt.CK m. 133/2’de belirtilen diğer koşulları göz önünde bulundurarak karar verecektir.

Öngörülen ceza gereği önemsiz sayılabilecek suçlar olarak kabahatlerin sürekli olarak işlenmesi kişinin antisosyal karakterini göstermesi bakımından dikkate alınmalıdır⁹⁴². Pozitivist okul da tehlikelilik halinin tespiti bakımından suçun ağırlığı kıstasından tek başına faydalanmamaktadır⁹⁴³. Zaten ağır bir suç işleyen kimse uzun bir süre ceza infaz kurumunda vakit geçireceğinden itiyadi suçluluğun asıl görünümü hafif suçlar yönünden gerçekleşecektir⁹⁴⁴.

⁹⁴¹ “Tutulma” olarak da tercüme edilebilecek bu tedbir İt.CK m. 25 uyarınca beş günden üç yıla kadar hükmedilebilen bir yaptırım türüdür. İnfazı da bu amaca tahsis edilmiş kurumlarda ya da ceza infaz kurumlarının özel bölümlerinde gerçekleştirilmektedir. İnfazı bakımından çalışma ve geceleri izole olma zorunluluğu bulunmaktadır. Pisapia’nın dilimize çevrilen eserinde hafif hapis terimi tercih edilmiştir. Bkz: Pisapia, **İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri**, s. 216.

⁹⁴² Soyaslan, **Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri)**, s. 228.

⁹⁴³ Faruk Erem, “Tekerrürün Esası”, **Adliye Dergisi**, 1949, sy.10, s. 1429.

⁹⁴⁴ Faruk Erem, “Tekerrürün Esası”, s. 1429.

4. Türk Hukukunda İtiyadi Suçlu

TCK'da⁹⁴⁵ itiyadi suçlu kasıtlı bir suçun temel şeklini ya da daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekillerini bir yıl içinde ve farklı zamanlarda ikiden fazla işleyen kişi olarak tanımlanmıştır. Kanun koyucu mahkûm olunacak suçun ağırlığı ile ilgili herhangi bir değerlendirmede bulunmamış sadece kasıtlı suç olarak bir özelleştirmede bulunmuştur. İtiyadi suçluluk, bireyin suç işlemedeki ısrarlı tutumunu, suç işlemenin onda bir alışkanlık hâline geldiğini gösteren kişisel bir özelliği olduğundan kurumun sadece kasıtlı suçlar yönünden kabul edilmesi isabetlidir⁹⁴⁶. Bunun yanı sıra kişinin itiyadi suçlu olarak kabul edilebilmesi için bu suçların mahkûmiyet kararı ile sabit olmasının aranmadığı ifade edilmektedir⁹⁴⁷. Ancak Yargıtay çeşitli kararlarında kesinleşmiş bir yargı kararı olmadıkça işlenmiş suçtan söz edilemeyeceğinden bahisle kişinin henüz yargılama aşamasında bulunan eylemleri sebebiyle itiyadi suçlu olarak kabul edilmesini hukuka aykırı kabul etmiştir⁹⁴⁸. Dolayısıyla failin itiyadi suçlu olarak adlandırılabilmesi için önce işlemiş olduğu iki suçtan verilen mahkûmiyet hükmünün kesinleşmiş olması aranmaktadır. Kişinin itiyadi suçlu sayılabilmesi için aynı suçu ikiden fazla kez işlemesi gerekmektedir. Bu tanımın itiyadi suçlu kavramını oldukça daralttığı ifade edilmektedir⁹⁴⁹.

Türk hukukunda itiyadi suçlunun bu şekilde düzenlenmesiyle zincirleme suç ile ilişkisine de değinilmesi gerekmektedir. Zira kişinin itiyadi suçlu sayılmasına sebebiyet veren suçların aynı kişiye karşı işlenmesi hâlinde hem zincirleme suçun hem de itiyadi suçlu sayılmanın koşulları oluşmuş olacaktır. TCK m. 43/1 uyarınca bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda bir cezaya hükmedilir. Devam eden cümlede bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekillerinin aynı suç sayılacağı düzenlenmiştir. Zincirleme suç yüksek cezaları azaltmak maksadıyla hukukçular tarafından ortaya atılan suni bir kavramdır⁹⁵⁰. Bu sebeple aslında ortada birden fazla suç vardır. Sadece çeşitli mülahazalarla kanun koyucu bunlara tek bir ceza

⁹⁴⁵ Bu hükmün haricinde itiyadi suçlulara ilişkin olmasa da TCK m. 233'te "aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali" suç tipinin 3. fıkrasında "itiyadi sarhoşluk" ibaresine yer verilmiştir.

⁹⁴⁶ Toroslu, **Nasıl Bir Ceza Kanunu**, s. 51.

⁹⁴⁷ Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 794; Erdem/Öztürk, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, s. 614.

⁹⁴⁸ Yargıtay 13. CD., E. 2014/33142, K. 2015/19268, T. 07.12.2015; Yargıtay 13. CD., E. 2014/19576, K. 2014/20855, T. 11.06.2014; Yargıtay 6. CD., 2014/6809, K. 2014/7887, T. 14.04.2014.

⁹⁴⁹ Alan, **Suçta Tekerrür**, s. 262.

⁹⁵⁰ Türkan Yalçın Sancar, **Müteselsil Suç**, Ankara: Seçkin, 1995, s. 60.

verilmesini öngörmüştür. Öğretide Öztürk ve Erdem zincirleme suçun varlığının itiyadi suçlu olarak kabul etmeyi engellemeyeceği kanaatindedir⁹⁵¹.

5. İtiyadi Suçluların Tehlikeliliği

İtiyadi suçluların özellikleri genellikle pozitivist okul tarafından ortaya konmuştur. *Ferri*'nin görüşüne göre bu gruba ait suçluların en sık rastlanılanları maddi ve manevi yoksunluk içinde doğan ve kendilerinde kalıtsal, psikolojik bazı rahatsızlıklar da bulunan kişilerdir⁹⁵². *Ferri* Projesinde itiyadi suçlular hakkında ağır nitelikteki yaptırımlar öngörülmüş, hatta kanunların zaman bakımından uygulanmasında lehe kanun uygulanması ilkesinden itiyadi suçlular ayrı tutulmuştur⁹⁵³. Ancak bugün İtalyan hukukunda bu bakış açısının söz konusu olmadığını söylemek mümkündür. Nitekim itiyadi suçluluğun her üç türünde de bu kişilerin doğrudan “tehlikeli” kabul edilmeleri söz konusu değildir. Dolayısıyla itiyadi suçluluk doğrudan güvenlik tedbiri uygulanmasını gerektirmez. Ancak bu suçlulardaki alışkanlığın suç işleme ihtimalini artırdığı da bir gerçektir. İtiyadi suçluların suçla olan ilişkisi hafif suçlarla başlamakta ardından ceza infaz kurumlarının kötü etkisi, kötü arkadaşlık ilişkileri, iş bulamamak gibi hususlar sebebiyle bu kişiler tekrar suç işlemeye devam etmektedir⁹⁵⁴.

Ceza yaptırımının yeterli gelmediği kabul edilen tipik grubu bu suçlular oluşturmaktadır. Bu sebeple de önleyici tutma güvenlik tedbiri başta olmak üzere cezaların yanında güvenlik tedbiri uygulanması tehlikeliliklerin ortadan kaldırılması adına sıklıkla başvurulmuş bir yöntemdir.

C. Suçu Meslek Edinenler (*Professionalità nel Reato*)

1. İtalyan Hukukunda Suçu Meslek Edinen Kişi

Suç meslek edinme kişinin tesadüfi olmayan, aksine suç işlemeye istek ve yatkınlığını gösteren eylemlerinin varlığı ve bu eylemlerden ekonomik bir çıkar elde etmesi olarak tanımlanmaktadır⁹⁵⁵. İt.CK m. 105'e göre kişinin suçu meslek edindiğinin kabul edilebilmesi için ceza kanununun 102, 103 ve 104. maddelerinde

⁹⁵¹ Öztürk/Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, s. 614.

⁹⁵² Erem/Danışman/Artuk, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 650.

⁹⁵³ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 118.

⁹⁵⁴ Artuk/Alşahin, *Kriminoloji*, s. 220; Ferri, bu suçluların dış nedenlerin etkisiyle suç işlediğini belirtmektedir. Bkz: Demirbaş, *Kriminoloji*, s. 250.

⁹⁵⁵ Riccio, *L'abitudine nel Reato*, s. 154.

düzenlenen itiyadi suçlu olma koşulunu sağlamış olması gerekmektedir. Bundan başka kasıtlı bir suç veya kabahat işlemiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla suçu meslek edinme aslında itiyadi suçluluğun bir çeşididir⁹⁵⁶. Suçu meslek edinen kişi olmak kabahatler bakımından da kabul edilmiştir.

Mahkumiyete ilişkin bu objektif koşulların varlığı yanında suçu meslek edinen kimse olarak kabul edilebilmek için ayrıca sübjektif bir koşul aranmaktadır. Bir kişinin bu niteliği haiz olup olmadığı hâkim tarafından işlenen suçların doğası, failin yaşantısına ilişkin tüm özellikler ve madde 133'teki diğer koşullara bakılarak değerlendirilecektir⁹⁵⁷. Suçu meslek edinen kişi olmak itiyadi suçlu olmakla benzer sonuçları doğurmakta dolayısıyla kişi hakkında güvenlik tedbirlerine hükmolunmaktadır.

İtalyan hukuku yönünden “Suçu meslek edinmiş kimse” ile itiyadi suçlu arasındaki farklardan birini, bir kimsenin suçu meslek edinmiş kimse olarak kabul edilmesinin ancak hâkimin bu hususta bir değerlendirme yapması sonucu mümkün olacağıdır⁹⁵⁸. Bunun yanı sıra TCK ile benzer şekilde bu kişinin geçimini kısmen de olsa suçtan elde ettiği gelirle sürdürme alışkanlığına sahip olması gerekmektedir. İtalyan Yargıtay'ı bu kişilerin göstermiş olduğu tehlikeliliğin yaşam biçimleri ve bu yaşam biçiminin sürdürmelerinin toplumsal alarm uyandırmasından doğduğunu belirtmiştir⁹⁵⁹. Suçu meslek edinmenin itiyadi suçluluğun aşırı bir şekli olduğu ifade edilmektedir⁹⁶⁰.

2. Türk Hukukunda Suçu Meslek Edinen Kişi

Mesleğin Türkçe karşılığı “belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak ifade edilmektedir⁹⁶¹. Suçu meslek edinen kişi, TCK m. 6'da kısmen de olsa geçimini suçtan elde ettiği kazançla sağlamaya alışmış kişi olarak tanımlanmıştır. Yargıtay sanık hakkında bu hükümlerin

⁹⁵⁶ Mantovani, *Diritto Penale*, s. 684.

⁹⁵⁷ Manzini, *Trattato di Diritto Penale Italiano*, C. III, s. 291.

⁹⁵⁸ Riccio, *L'abitudine nel Reato*, s. 157; Manzini, *Trattato di Diritto Penale Italiano*, C. III, s. 290.

⁹⁵⁹ Corte di Cassazione sezione quarta <https://renatodisa.com/la-professionalita-nel-reato/>.

⁹⁶⁰ Erem, *Adalet Psikolojisi*, s. 263.

⁹⁶¹ TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr>.

uygulanabilmesi için suçu meslek edinen kişinin geçimini ne şekilde suçtan elde ettiğinin tereddüde yer bırakmayacak şekilde hükümde gösterilmesini aramaktadır⁹⁶².

Suç meslek edinme Türk hukuku yönünden tıpkı itiyadi suçlu olmak gibi sonuç doğurmakta dolayısıyla TCK m. 58 kapsamında bu suçluların cezalarının infazı da mükerrirlere özgü infaz rejimi kapsamında gerçekleştirilmektedir.

3. Suçu Meslek Edinenlerin Tehlikeliliği

Suç meslek edinen kişi olarak adlandırılmanın özellikle itiyadi suçlulukla olan ilişkisi öğretide de tartışma konusu olmuştur. İtiyadi suçlu ile suçu meslek edinen kişi arasındaki fark suç ilk grup için koşulların ortaya çıkardığı bir hayat olayı iken ikinci grup yönünden yaşamını sürdürdüğü bir vasıta halini almış adeta normalleşmiştir⁹⁶³. Suçu meslek edinmede suça özel nitelikli bir yönelim söz konusudur⁹⁶⁴. Bu kapsamda suçu meslek edinen kimse, işlediği suçlarla yaşamını sürdürmeye devam ettikçe kişide bir meslek şuuru oluşmakta ve gerçekleştirdiği eylemlerin kötülüğüne ilişkin algısı yavaş yavaş zayıflamakta suç onun için doğal bir olay haline gelmektedir⁹⁶⁵. Bu sebeple mesleki suçlunun itiyadi suçun daha ağır bir şekli olduğunu ifade eden görüşler de bulunmaktadır⁹⁶⁶. Zira suçu meslek edinen kimselerde suç, itiyadi suçlulardan farklı olarak bir organizasyon halini almıştır⁹⁶⁷.

Suç meslek edinme halinde suç, kişi için olağan dışı bir hadise olmaktan çıkmış adeta yaşamın doğal bir parçası haline gelmiştir⁹⁶⁸. Bu suçlu grubu bakımından suçta adeta bir uzmanlaşma söz konusudur⁹⁶⁹. İtiyadi suçlu ve suçu meslek edinen kimselerin suçla olan ilişkilerinin koparılması noktasında ise bu durumun mesleki suçlularda daha zor olduğu ifade edilmektedir⁹⁷⁰. Suçu meslek edinen kimseler kronik tehlike hali gösteren suçlulardır⁹⁷¹.

⁹⁶² Yargıtay 13. CD., E. 2014/35956, K. 2016/206, T. 12.1.2016; Yargıtay 7. CD. E. 2012/5573, K. 2013/12634, T. 10.06.2013.

⁹⁶³ Erem/Danışman/Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 653; Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 795.

⁹⁶⁴ Riccio, **L'abitudine**, s. 151.

⁹⁶⁵ Erem/Danışman/Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 653

⁹⁶⁶ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 263; Artuk/Alşahin, **Kriminoloji**, s. 220.

⁹⁶⁷ Raymond Gassin, **Criminologie**, 4. baskı, Paris: Dalloz, 1998, s. 467.

⁹⁶⁸ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 263.

⁹⁶⁹ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 263.

⁹⁷⁰ Artuk/Alşahin, **Kriminoloji**, s. 221.

⁹⁷¹ Dönmezer, **Kriminoloji**, s. 372.

Suçu meslek edinen kimse ya da mesleki suçlu olarak kabul edilmek ile beyaz yaka suçlusu olmak birbirinden ayrı kavramlardır. Zira beyaz yaka suçlusu olarak ifade edilen kimseler sosyo-ekonomik yönden iyi bir durumda bulunan kimseler olup, sistematik olarak ekonomik düzeni koruyucu kuralları ihlal etmektedir⁹⁷². Mesleki suçluların uyanık, soğukkanlı, kendine güvenen, davranışlarının toplum tarafından kabul görmemesi hususunda herhangi bir kaygısı olmayan karakter özellikleri gösterdiği ifade edilmektedir⁹⁷³.

D. Suça Yatkın Olanlar (*tendenza a delinquere*)

Suça yatkın olmak Türk hukukunda düzenlenmemekle birlikte İtalyan hukukunda tehlikeli suçlular arasında yer almaktadır. Kanuna göre mükerrir, itiyadi suçlu olmamasına rağmen kasıtlı bir suçu işleyen kişinin suça yatkın olarak kabul edilmesi mümkün gözükmemektedir. Rocco Kanunu ile İtalyan ceza hukukuna giren bu kavram Kanunun oldukça tartışmalı kabul edilen yönlerindedir⁹⁷⁴.

İtiyadi suçluluk ve suçu meslek edinmeden farklı olarak İt.CK m. 108 uyarınca suça yatkın kabul edilme hususundaki karar sadece mahkûmiyet hükmü ile verilebilmektedir. Zira suça yatkın olmaktan farklı olarak bu iki kurum yani kişinin itiyadi suçlu veya suçu meslek edinen kimse olarak kabulü cezanın infazından sonra dahi hükmolunabilir niteliktedir⁹⁷⁵. İt.CK 108. maddenin 2. fıkrası gereği tam ya da kısmi akıl hastalarının suça yatkın olarak kabul edilmeleri mümkün değildir. Kanun koyucunun bu hükümle suça yatkın olma bakımından psikolojik-patolojik bir yaklaşımı kabul etmediği ifade edilmektedir⁹⁷⁶.

Suça yatkın olarak kabul edilebilmek için kanun koyucu belirli nitelikteki suçlardan mahkûm olmayı arayarak bir özelleştirme yapmıştır. Buna göre kişinin hayata veya vücut dokunulmazlığına karşı kasıtlı bir suç işlemiş olması gerekmektedir. Kanun koyucu bu suçların sadece ceza kanununun ilgili bölümlerde yer alan suçlarla sınırlı olmayacağını düzenleme altına almıştır. Suçla korunan hukuki yararın kişinin hayatı veya vücut bütünlüğü olması yeterli kabul edilmektedir⁹⁷⁷. İtiyadi suçluluk ve

⁹⁷² Artuk/Alşahin, **Kriminoloji**, s. 235.

⁹⁷³ Artuk/Alşahin, **Kriminoloji**, s. 236.

⁹⁷⁴ Antolisei, **Manuale di Diritto Penal Parte Generale**, s. 669.

⁹⁷⁵ Florian, **Parte Generale Del Diritto Penale**, s. 1039.

⁹⁷⁶ Manzini, **Trattato di Diritto Penale Italiano**, C. III, s. 293.

⁹⁷⁷ Florian, **Parte Generale Del Diritto Penale**, s. 1038.

suçu meslek edinmeden farklı olarak kişinin suça yatkın olarak kabul edilebilmesi için birden fazla suç işlemesine gerek bulunmamaktadır.

İt.CK 133. maddede belirtilen koşulların dışında kişinin ayrıca suç işlemeye ilişkin kötü huylu karakterinden kaynaklanan özel bir eğiliminin olması gerekmektedir. Suça yatkınlık *Lombroso*'nun doğuştan suçlu değerlendirmesini yansıttığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Ancak suça eğilim İtalyan kanun koyucu tarafından suçlunun doğuştan sahip olduğu özelliklerle suç işlediği gibi bir kabulle yola çıkmadığından bu eleştirilerin yerinde olmadığı ifade edilmektedir⁹⁷⁸. Zira kanun koyucu kişinin suça yatkınlığının 133. maddenin 2. fıkrasındaki hususlar gözetilerek karar verilebileceğini hüküm altına almıştır. Ancak yine de suça yatkınlığın suçlunun kötü huylu karakteri gibi bir kritere bağlı olması ve bu kriterin tespitindeki zorluk onun çok nadiren uygulanmasına sebebiyet vermektedir⁹⁷⁹.

E. Örgüt Suçları

1. Suçların Çokluğu

Kişilerin suç işlemek için bir araya gelmesinin ceza hukuku açısından belirli sonuçları bulunmaktadır. Bir suçun işlenmesine birden fazla kişinin katılması hâlinde sorumluluğun nasıl belirleneceği iştirak kurumu kapsamında ele alınmaktadır⁹⁸⁰. Kurum, suçta ve cezada kanunilik ilkesinin bir sonucu olarak suça fail olarak katılmayanların cezalandırılabilmesi için gereklidir⁹⁸¹. Zira TCK kapsamında fail olarak kabul edilecek kişiler sadece suçun kanuni tanımını gerçekleştirenler olduğundan, suça katkısı bu boyutta olmayanların cezalandırılabilmeleri iştirak hükümleri ile sağlanmaktadır⁹⁸². Şeriklik de azmettirme (TCK m. 38) ve yardım etme (TCK m. 39) olarak ikiye ayrılmaktadır.

⁹⁷⁸ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 123.

⁹⁷⁹ Pisapia, **İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri**, s. 217; Marinucci/Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale**, s. 84; Padovani de kurumun neredeyse hiç uygulanmadığından bahsetmektedir. Bkz: Padovani, **Diritto Penale**, s. 411.

⁹⁸⁰ Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, s. 390; Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C. II-III, s. 434; Vesile Sonay Evik, **Suçta İştirakte Yardım Edenin Sorumluluğu**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010, s. 5, Devrim Aydın, **Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak**, Ankara: Yetkin, 2009, s. 24; Özbek/Doğan/Meraklı/Bacaksız/Başbüyük, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 531.

⁹⁸¹ Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75**, s. 546; Marinucci/Dolcini/ Gatta, **Manuale di Diritto Penale**, s. 541.

⁹⁸² Koca/Üzülmez, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 449; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 764.

Bir suçun iştirak hâlinde işlenmesi kural olarak daha büyük bir tehlike olarak görülmemekte, fail ve şerikler sırf bu sebeple farklı bir yaptırıma tabi kılınmamaktadır⁹⁸³. Buna karşılık bir suç için birden fazla kişinin bir araya gelmesi hâlinde daha fazla zararın ortaya çıkması kuvvetle muhtemel olduğundan iştirak iradesiyle işlenen suçların toplum bakımından daha tehlikeli bir mahiyet gösterdiği söylenebilir⁹⁸⁴. Nitekim ceza kanunlarında bazı suç tipleri yönünden, suçun birden fazla kişiyle birlikte işlenmesi cezanın ağırlaştırılmasını gerektiren nitelikli bir hâl olarak ele alınmıştır⁹⁸⁵. Zira bu hâllerde birden fazla kişinin suça katılması hem o suçun işlenmesini kolaylaştırmakta hem de suçun mahiyeti daha vahim bir seyirde ilerlemektedir⁹⁸⁶. Hukukumuzda Kunter ve Erem tehlikelilik hâlleri yüksek olan suçluların genellikle suç işlemek için birleştiklerini, daha az tehlike gösterenlerin ise çoğunlukla tek başına suç işlediklerini savunmaktadır⁹⁸⁷. Kişilerin iradelerinin bir suç işlemek amacıyla birleşmesi onların toplum bakımından gösterdiği tehlikenin de bir emaresidir. Nitekim kanunumuzun aksine İt. CK m. 115 uyarınca kişilerin bir suçun işlenmesi için anlaşmalarına rağmen suçun işlenmemesi hâlinde ceza verilmesi mümkün olmasa da ceza uygulanması mümkün olmasa da güvenlik tedbiri uygulanabilir⁹⁸⁸. Aynı kural suça teşvik hâlinde de teşvik edilen suç işlenmediğinde geçerlidir⁹⁸⁹. Dolayısıyla suçla korunan menfaat zarar görmese dahi, kanun koyucu bu yöndeki bir irade birleşmesini ve kişilerin suça teşvik edilmesini önemli kabul etmiştir.

⁹⁸³ Bazı pozitivistler faillerin tehlikeliliği sebebiyle iştirakin ağırlaştırıcı bir neden sayılması gerektiğini savunmaktadır. Bkz: Aydın, **Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak**, s. 35.

⁹⁸⁴ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 202; bu suçlarda başarı ümidinin daha fazla olması da iştirak halinde işlenen suçları toplum bakımından daha tehlikeli kılmaktadır.

⁹⁸⁵ Örneğin TCK 102. maddesi uyarınca cinsel saldırı suçunun birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi, yine TCK 109. madde uyarınca kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi hâlleri cezanın ağırlaştırılmasını gerektiren nitelikli hâller arasında sayılmıştır.

⁹⁸⁶ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 202.

⁹⁸⁷ Nurullah Kunter, “Suç Ortaklığında Sorum ve Ceza”, **İÜHFD**, C. 13, sy. 1, 1947, s. 69; Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 202.

⁹⁸⁸ İt. CK m. 202/1’de “*güvenlik tedbirleri kanunda suç olarak tanımlanan fiilleri işleyen sosyal tehlikeli kişiler hakkında uygulanabilir*” düzenlemesi yer almaktadır. İt. CK m. 202/2 “*sosyal tehlikeli olup kanunda suç olarak tanımlanan herhangi bir fiil işlemeyen kişilere hangi koşullarda güvenlik tedbiri uygulanabileceğini ceza kanunları belirleyecektir*” düzenlemesiyle kanununda suç olarak düzenlenmemiş fiilleri işleyenlere sosyal tehlikeli olmaları koşuluyla güvenlik tedbiri uygulanabileceğini kabul etmiştir. İtalyan hukukunda bu iki hâlde söz konusu olabilmektedir: İt. CK m. 49 işlenemez suç, ve İt. CK m. 115 bir suç için anlaşma ve suça teşvik.

⁹⁸⁹ Pisapia, **İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri**, s. 209; Teşvik kabul edilmiş ancak söz konusu suç işlenmemişse hem teşvik eden hem teşviki kabul eden hakkında güvenlik tedbiri uygulanacaktır. Ancak teşvik kabul edilmemişse yalnızca suça teşvik eden hakkında güvenlik tedbiri uygulanacaktır. Bkz: Aktaş, **Türk ve İtalyan Hukukunda Güvenlik Tedbiri Kuramı**, s. 386.

Bazen de suçun oluşması için tek bir kişinin varlığı yeterli değildir Suçun varlığının birden fazla failin var olmasına dayalı olduğu durumlarda **çok faili suç** söz konusu olmaktadır⁹⁹⁰. Çok faili suçlar da kendi aralarında faillerin yöneldikleri amaç doğrultusunda ne şekilde hareket ettiklerine göre ikiye ayrılmaktadır. Karşılaşma suçları olarak adlandırılan suçlarda failler aynı amaç için farklı yönden hareket etmekte, birbirinden farklı hareket şekilleriyle suça katılmaktadır⁹⁹¹. Yakınsama suçlarında failler ortak amaç doğrultusunda aynı yönde hareket etmektedir⁹⁹². Bunun tipik örneği örgütlü suçluluktur. Belirli bir suçu işlemek için bir araya gelmenin daha tehlikeli olduğu kabul edilebildiğine göre, kişilerin sayısı belli olmayan çeşitli suçları işlemek amacıyla birleşmeleri hâlinde tehlikelilikleri de daha fazla olacaktır. İşte bunun için hemen hemen tüm kanunlarda suç işlemek amacıyla kurulan oluşumların cezalandırıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra örgütü kuran, yöneten ve bu örgüte katılan suçluların da diğer suçlulardan farklı bir muameleye tabi tutulması onların toplum bakımından tehlikeli olarak kabul edilmesiyle yakından ilgilidir⁹⁹³.

2. Organize Suçluluk

a. Kavram ve Özellikler

Kişilerin belirli suçları işlemek amacıyla birleşmeleri organize suç, örgütlü suç, suç işlemek amacıyla örgüt kurma, çıkar amaçlı örgütlenme, mafya tipi örgütlenme gibi kimi hukuki kimi kriminolojik olarak kabul edebileceğimiz çeşitli isimlendirmelerle karşılanmaktadır⁹⁹⁴. Kavramın karşılanması farklı terimler tercih edilebildiği gibi tanımı hususunda da öğretide bir birlik yoktur. Tanımında bir birliğe varılmasının sebebi ise tek bir organize suçluluk modelinin olmaması ve kavramın faaliyette bulunulan ülkenin siyasi ve sosyal gereklerine göre

⁹⁹⁰ Dönmezer/Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. II, s. 437; Devrim Aydın, Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak, s. 25; çok faili suçlarda bu sebeple zorunlu bir iştirak söz konusudur. Yani burada failerin çokluğu suçun kanuni unsurunu oluşturmaktadır. Bkz: Zeki Hafizoğulları/ Günel Kurşun, “Türk Ceza Hukukunda Örgütlü Suçluluk”, **TBB Dergisi**, sy. 71, 2007, s. 31.

⁹⁹¹ Koca/Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 447.

⁹⁹² Koca/Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 447.

⁹⁹³ Örgütlü suçluluk ceza muhakemesi aşaması bakımından da önemli sonuçları vardır. Bireysel suçlar bakımından söz konusu olmayan soruşturma ve delil toplama yöntemleri örgütün varlığı hâlinde daha kolay bir şekilde işletilebilmektedir. Bkz: İzzet Özgenç, **Suç Örgütleri**, 15. bası, Ankara: Seçkin, 2023, s. 11.

⁹⁹⁴ Vesile Sonay Evik, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu**, İstanbul: Beta, 2004; s. 5; Cihan Cavlak, **Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin, 2017, Ümit Kocasakal, “Organize Suçluluğun Tanımı, Özellikleri ve Kapsamı”, **GSÜHF Dergisi**, Prof. Dr. Kemal Oğuzman’a Armağan, sy. 1(1), 2002, s. 130; Özgenç, **Suç Örgütleri**, s. 11.

gelişmesidir⁹⁹⁵. Bunun dışında kavramın, kriminalistik, hukuk ve kriminoloji alanlarında farklı şekillerde ele alınabilmesi mümkündür⁹⁹⁶. Bu zorluk ve farklılıklar sebebiyle de genelde her bir yazar tarafından sayıları değişebilen çeşitli kriterlere yer verildiği görülmektedir⁹⁹⁷.

Öğretide Özgenç “organize suç” kavramının kriminolojik açıdan kullanılmasının uygun olduğu, maddi ceza hukuku açısından ise suç işlemek amacıyla örgüt kurmak, örgütü yönetmek, örgüte üye olmak ve örgüt adına suç işlemekten bahsedilebileceğini savunmaktadır⁹⁹⁸. Kocasakal ise organize suçun bir eylem, organize suçluluğun ise fiilin yanı sıra işleniş biçimi, fail ve mağdurun özellikleri, bu suça yol açan her türlü faktörleri, suçun sosyal ve siyasal yanını da ifade ettiğinden organize suçluluk tabirinin daha doğru olduğunu belirtmektedir⁹⁹⁹.

“Organize” kelimesinin sözlük anlamı “kuruluşları ortak bir amaç için bir araya getirme, birleştirme” iken örgüt kavramının sözlük anlamı “ortak bir amacı veya işi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurumların veya kişilerin oluşturduğu birlik; teşekkül, teşkilat” olarak ifade edilmektedir¹⁰⁰⁰. Kavramlardan ilki bir faaliyeti, ikincisi ise daha ziyade bir birliği karşılamaktadır. Dolayısıyla “organize” ibaresi daha geniş bir anlama gelmektedir. Bu sebeple de öğretide örgütlü suçluluk, kavramın sadece örgütle ilişkisini vurgulamasından dolayı yetersiz kabul edilmekte ve organize suçluluk kavramı tercih edilmektedir¹⁰⁰¹.

Kavramın tanımına gelindiğinde ise; Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 2. maddesi uyarınca örgütlü suç grubu üç veya daha fazla kişiden oluşan ve belirli bir süreklilik gösteren bir veya daha fazla ciddi suçu ya da bu sözleşme kapsamında belirlenmiş suçları finansal amaçlarla işlemek amacıyla

⁹⁹⁵ Evik, Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu, s. 8. Bölgesel bu farklılaşma gibi kavramın tanımı zaman içinde de değişim ve gelişim göstermiştir. Bkz: Letizia Paoli/ Tom Vander Berken, “Organized Crime a Contested Concept”, **The Oxford Handbook of Organized Crime**, ed. Letizia Paoli, New York: Oxford University Press, 2014, s. 13.

⁹⁹⁶ Ümit Kocasakal, Karapara Aklama Suçu, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2000, s. 609.

⁹⁹⁷ Mustafa Ruhan Erdem, **Ceza Muhakemesinde Organize Suçlulukla Mücadele Gizli Soruşturma Tedbirleri**, Ankara: Seçkin, 2001, s. 37; Mahmut Gökpınar, “Sosyal ve Kriminolojik Boyutuyla Organize Suç”, **TBB Dergisi**, sy. 60, 2005, s. 215.

⁹⁹⁸ Özgenç, **Suç Örgütleri**, s. 15, dip not. 10.

⁹⁹⁹ Kocasakal, “Organize Suçluluğun Tanımı, Özellikleri ve Kapsamı”, s. 130.

¹⁰⁰⁰ TDK, Güncel Türkçe Sözlük <https://sozluk.gov.tr/>.

¹⁰⁰¹ Evik, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu**, s. 6.

yapılandırılmış grup anlamına gelmektedir¹⁰⁰². Söz konusu Sözleşme uyarınca bir birleşmenin organize suç grubu olarak kabul edilebilmesi için ciddi suçları işlemek amacının var olması gerekmekte, ciddi suçtan ne anlaşılabileceği de yine aynı maddede dört yıl veya daha fazla süreyle hürriyeti bağlayıcı ceza öngörülen suç olarak saptanmaktadır. Birleşmiş Milletlerin suç örgütünü tanımlarken geniş bir çerçeve tercih etmesinin sebebinin sadece hiyerarşik olarak yapılanmış suç örgütleri veya mafya tipi örgütlenmenin değil aynı zamanda hiyerarşik yönden daha zayıf suç gruplarının da tanıma dahil edebilmek olduğu görülmektedir¹⁰⁰³. Sözleşme anlamında işlenmesi amaçlanan suçların belirli bir ağırlıkta olması gerekmektedir. Ancak birleşme amacını teşkil eden suç yönünden belirli bir ağırlık aranmasını yerinde görmeyen görüşler bulunmaktadır¹⁰⁰⁴.

Organize suçluluk, üç veya daha fazla kişinin varlığı, uzun sayılabilecek bir süre boyunca organizasyonun varlığını sürdürmesi yani süreklilik, amacının maddi kazanç veya güç elde etmek olması ve ciddi suçların işlenmesi olarak ifade edilmektedir¹⁰⁰⁵. Suç örgütünün iç denetimi onun varlığı bakımından hayati önem teşkil etmekte ve bu denetim üyelerin örgüte olan ihanetini önlemek ve örgütün çalışmalarının disiplin içinde gerçekleştirilmesini sağlamak şeklinde iki önemli fonksiyonu bulunmaktadır¹⁰⁰⁶. Karşılaştırmalı hukukta kavramın tanımlanmasında üyelerinin sistematik olarak suç işlediği ya da suça karıştığı organizasyon olması, maddi çıkar elde etmek amacıyla gerçekleştirilmesi gibi iki ayrı özellik öne çıkmaktadır¹⁰⁰⁷. Bu sebeple terör örgütlerinin organize suçluluk kapsamında kabul

¹⁰⁰² 2000 yılında İtalya'nın Palermo şehrinde imzalanan ve aynı zamanda Palermo Konvansiyonu olarak da bilinen bu Sözleşme, ömrünü organize suçlulukla mücadelede adanmış, suikaste kurban giden Savcı Giovanni Falcone'nin onuruna burada imzalanmıştır. <https://www.unodc.org/e4j/en/organized-crime/module-14/key-issues/historical-context.html> (Erişim Tarihi:15.05.2023), Sözleşmenin orijinal metni için bkz:

<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf> (Erişim Tarihi: 15.05.2023); Türkiye Sözleşmeyi 4800 sayılı Kanunla 30.01.2003 tarihinde uygun bulmuştur. Bkz: <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4800.html> (Erişim Tarihi: 15.05.2023).

¹⁰⁰³ United Nations Office on Drugs and Crime, Results of a Pilot Survey of Forty Selected Organized Criminal Groups in Sixteen Countries, Eylül 2002, s. 4, https://www.unodc.org/pdf/crime/publications/Pilot_survey.pdf (Erişim Tarihi:02.06.2023).

¹⁰⁰⁴ Adem Sözüer, "Organize Suçluluk Kavramı ve Batı Ülkelerinde Bu Suçlulukla Mücadele İle İlgili Gelişmeler", *Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 9, sy. 1-3, 1995, s. 261.

¹⁰⁰⁵ Mustafa T. Yücel, *Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi*, 4. Bası, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2007, s. 89.

¹⁰⁰⁶ Altan Kaynak, "Örgütlenmiş Suç ve Mafya İlişkisi", *Yargıtay Dergisi*, C.1, sy. 4, 1975, Özek, "Organize Suç", s. 105; bu durumun özellikle mafia tipi örgütlenmeler yönünden hayati önemi bulunmakta *omerta*, susma kanunu olarak çevrilebilecek kavram ilk fonksiyonu sağlamada önem arz etmektedir.

¹⁰⁰⁷ Paoli/ Beken, "Organized Crime a Contested Concept", s. 14.

edilmediğini, bu kavramla daha ziyade çıkar amaçlı suç örgütlerinin kabul edildiği söylenebilir¹⁰⁰⁸.

Uluslararası anlamda organize suç örgütünün mali amaçları olup bu yönüyle terör örgütünden ayrılığı belirtilse de zaman zaman bu iki suçluluk türü birbiriyle örtüşmektedir. Terör örgütlerinin gerçekleştirecekleri eylemlere yönelik fon sağlaması gerektiği gibi organize suç örgütleri de hedeflerine ulaşmak için toplum genelinde geniş çaplı bir korkutma için terör örgütlerinin kullandığı yöntemlere başvurabilirler¹⁰⁰⁹. Ancak terör örgütleri, çıkar amaçlı örgütten farklı olarak devletin siyasal yapısı ve ülkenin bütünlüğüne yönelik şiddet eylemlerini siyasal amaçlar doğrultusunda yürütmektedir¹⁰¹⁰. Yücel organize suç gruplarının en çok başvurduğu yolun yolsuzluk ve yıldırma olduğundan şiddete en son çare olarak başvurmayı tercih ettiklerinden bahsetmektedir¹⁰¹¹.

Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, daha sonra organize suçluluğun en yaygın olduğu suçları ele alan üç ayrı Protokolle desteklenmiştir. Bu suçları, göçmen kaçakçılığı¹⁰¹², insan ticareti¹⁰¹³ ve silah kaçakçılığı¹⁰¹⁴ oluşturmaktadır. Organize suçluluk çoğunlukla bu suç tipleriyle ilişkili olsa da ekonomik çıkar sağlanabilen her suç bu kriminolojik olgunun konusunu oluşturabilecektir¹⁰¹⁵. Hatta amaç suçlardan olmasa dahi mali kaynak sağlamak amacıyla uyuşturucu madde ticareti, kaçakçılık, sahtecilik gibi suçlara başvurulduğu görülmektedir¹⁰¹⁶. Üstelik organize suçluluğun özelliklerinden biri de bu suç

¹⁰⁰⁸ Evik, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu**, s. 8.

¹⁰⁰⁹ <https://www.unodc.org/e4j/en/organized-crime/module-1/key-issues/similarities-and-differences.html>, (Erişim Tarihi: 15.05.2023).

¹⁰¹⁰ Sulhi Dönmezer, “Örgütlü Suçlulukla Mücadele”, **GSÜHF Dergisi**, Prof. Dr. Kemal Oğuzman’a Armağan sy. 1(1), 2002, s. 6; Dönmezer terör örgütlerinin de ekonomik çıkar elde etme amacı doğrultusunda faaliyetlerde bulunmasının mümkün olduğunu vurgulayarak bu gibi hallerde içtima hükümleri uygulanarak terör örgütü esas alınarak ceza verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

¹⁰¹¹ Mustafa T. Yücel, “Organize Suç”, **TBB Dergisi**, 1998/3, s. 1068; zira şiddet içeren eylemlerle kendilerini açığa vurmak ve kamuoyunda bir tepkiye neden olmak ve bunun sonucunda da kamusal otoritelerin mücadeleye mecbur kalacağı fikri yatmaktadır.

¹⁰¹² Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol.

¹⁰¹³ Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol.

¹⁰¹⁴ Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Ateşli Silahlar, Parçaları ve Aksamı ile Mühimmatının Yasadışı Üretimine ve Kaçakçılığına Karşı Protokol.

¹⁰¹⁵ Sözüer, “Organize Suçluluk Kavramı ve Batı Ülkelerinde Bu Suçlulukla Mücadele ile İlgili Gelişmeler”, s. 261.

¹⁰¹⁶ Özek, “Organize Suç”, s. 198.

faaliyetlerinin sınır tanımaksızın yabancı ülkelerde de işlenebilmesi ve hatta bu ülkelerdeki suçlularla da iş birliği yapılmasıdır¹⁰¹⁷.

b. Türk Hukukunda Örgütlü Suç

“Suç işlemek amacıyla örgüt kurma” TCK m. 220’de, silahlı örgüt ise TCK m. 314’te düzenlenmiştir. Bu suç tipleri dışında Terörle Mücadele Kanunu’nun 7. maddesinde “terör örgütü” ayrıca düzenlenmektedir. TCK m. 220’de yer verilen suç genel ve tamamlayıcı nitelikte olduğundan örgüt kurmanın ayrıca ve özel olarak düzenlendiği hâllerde özel norma başvurulması gerekmektedir¹⁰¹⁸.

Soyut suç işleme kararının, buna ilişkin hazırlık hareketlerinin de cezalandırılmadığı hâlde neden suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçunun cezalandırıldığı sorgulanabilir¹⁰¹⁹. Suç işlemek amacıyla örgütlenme somut tehlike suçudur. Bu suç tipiyle, amaç suç ile korunması arzulanan hukuki değere karşı bir tehlike yaratılmaktadır¹⁰²⁰. Bunun yanı sıra amaçlanan suçlardan biri işlenmiş yani doğrudan bireylerin hakları ihlal edilmiş olmasa bile; bireylerin toplum içerisinde barış içinde yaşama hakkı örgütün varlık kazanmasıyla ihlal edilmektedir¹⁰²¹.

Suç işlemek amacıyla kurulan bir oluşuma her ne surette olursa olsun katılan kişinin suç işleme ihtimali de yüksektir¹⁰²². Gerçekten de fail suç işleme ihtimalinin yoğunluğunu bu tarz bir örgütü kurarak, yöneterek ya da örgüte üye olarak göstermektedir. Üstelik bu sadece bir irade düzeyinde kalmamış, birleşmenin özellikleri sebebiyle suçların gerçekleşme tehlikesi daha da somutlaşmıştır. Bir örgüt içerisindeki suç kararı ile bireyin tek başına almış olduğu suç kararı aynı nitelikte değildir¹⁰²³. Tek başına verilen kararlardan dönmek daha kolayken, toplu olarak verilen karardan dönmek utanma, korkma gibi duygular sebebiyle daha zor olacaktır¹⁰²⁴.

¹⁰¹⁷ Kocasakal, “Organize Suçluluğun Tanımı, Özellikleri ve Kapsamı”, s. 134.

¹⁰¹⁸ Durmuş Tezcan/Mustafa Ruhan Erdem/Murat Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, 21. Baskı, Ankara: Seçkin, 2023, s. 985.

¹⁰¹⁹ Faruk Erem “Cürüm İşlemek için Cemiyet Kurmak”, **AÜHFD**, C. 12, sy. 3, 1955, s. 50.

¹⁰²⁰ Vesile Sonay Evik, “Suç İşlemek Amacıyla Örgütlenme Suçu”, **MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi** Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, C. 19, sy. 2, 2013, s. 673.

¹⁰²¹ Özek, “Organize Suç”, s. 195.

¹⁰²² Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 676.

¹⁰²³ Erem, “Cürüm İşlemek için Cemiyet Kurmak”, s. 50.

¹⁰²⁴ Erem, “Cürüm İşlemek için Cemiyet Kurmak”, s. 50.

Yargıtay'ın yerleşmiş olan içtihatlarına göre örgütün varlığını kabul bakımından aranan çeşitli kriterler bulunmaktadır¹⁰²⁵. Bunlardan ilki üye sayısının üç veya daha fazla kişi olmasıdır. Bu sebeple suç işlemek amacıyla örgüt kurma çok failli bir suçtur¹⁰²⁶. Ancak üç kişinin varlığı kural olarak bir örgütün varlığını kabul için yeterli değildir. Suç, somut tehlike suçu olduğundan bu birleşmenin somut bir tehlike yaratıp yaratmadığının değerlendirilmesi gerekir. Üyeler arasında gevşek de olsa bir hiyerarşik bağın bulunması bir diğer koşuldur. Yargıtay örgütten ayrılamamanın ve örgütün istediği şekilde hareket etme zorunluluğunun tespiti bu hiyerarşik bağın kabulü bakımından gerekli görmektedir¹⁰²⁷. Aynı kararda bu hiyerarşik bağın örgütü çeteden ayıran özelliklerden biri olduğu vurgulanmaktadır. Hiyerarşi güç, korku veya başka bir sebebe dayanabilir. Örgütün mensupları üzerinde hakimiyet kurabilmesi bu hiyerarşik ilişki sayesinde mümkündür¹⁰²⁸.

Örgütün varlığı için suç işlemek amacıyla fiili bir birleşme yeterli görülmemekte, suçun oluşması için amaçlanan suçların işlenmesine gerek bulunmamaktadır. Hatta işlenecek suçların mağdur ve konu bakımından somutlaştırılması da zorunluluk arz etmez. Bu durum madde gerekçesinde iştiraki örgütlü suçtan ayıran bir özellik olarak gösterilmiştir. Nitekim iştirakin varlığı için böyle bir özelleştirme aranmaktadır. Örgüt, niteliği gereği belirli bir devamlılık gerektirdiğinden belirli bir suçu işlemek veya bir suç işlemek için iradelerin birleşmesi yeterli değildir. Bu durumda ancak bir iştirak ilişkisinin varlığından söz edilebilecektir. Bu sebeple örgütlü suç mütemadi (kesintisiz) bir suçtur¹⁰²⁹.

Örgütün varlığı için aranan bir diğer koşul da amaç suçları işlemeye elverişli üye sayısına, araç ve gerece sahip olunmasıdır. Her soyut birleşme örgüt olarak değerlendirilemez, kurulan birlikteliğin çeşitli yönlerden amaç suçların işlenmesi

¹⁰²⁵ YCGK, E. 2017/9-15, K. 2017/178, T. 21.03.2017, YCGK, E. 2019/6-233, K. 2024/124, T. 13.03.2024, YCGK, E. 2018/16-267, K. 2023/575, T. 1.11.2023.

¹⁰²⁶ Zeki Hafizoğulları/Muharrem Özen, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Topluma Karşı Suçlar**, Ankara: Us Yayınları, 2022, s. 286.

¹⁰²⁷ Yargıtay 6. CD. E. 2019/2181, K. 2021/3002, T. 22.2.2021; “...Suç örgütünün hiyerarşik yapısını çözmek ise hiyerarşik yapılanmayı gösteren emir komuta zinciri ile altlık-üstlük ilişkisinin bunun yanında suç işleme ilişkisinin devamlılığının ve bu konudaki kararlılığının anlaşılması yeterlidir...”

¹⁰²⁸ Özgenç, **Suç Örgütleri**, s. 16; İsmail Dursun, Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu (TCK m. 220), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2008, s. 127.

¹⁰²⁹ Evik, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu**, s. 193; bu sürekliliğin ceza infaz kurumunda da devam edebildiği göz önünde bulundurulduğunda yakalanma, tutuklama gibi durumlar kural olarak temadiyi sona erdirmemektedir. Kesintinin gerçekleşip gerçekleşmediği her somut olayın özelliğine göre değerlendirilmelidir.

bakımından elverişli olması gerekmektedir. Dolayısıyla sadece birleşmenin tespiti yeterli olmamakta bu birleşmenin suçla korunan hukuki menfaat bakımından somut bir tehlike yaratması gerekmektedir.

TCK m. 314 ise örgütlü suçluluğun özel bir türünü oluşturmaktadır¹⁰³⁰. TCK m. 314 gerekçesine göre suçun oluşması için her üyenin silahlı olmasına gerek yoktur. Hedeflenen suçları işleyebilmeye olanak sağlayacak ölçüde bazı üyelerin silahlı olması yeterlidir. Bu kapsamda silah sayısının suçun oluşması bakımından yeterli olup olmadığı hâkim tarafından her somut olayın özelliğine göre değerlendirilecektir. Örgüt, gerektiğinde silahları kullanma imkanına sahipse TCK m. 314 kapsamındaki suç oluşmuş kabul edilecektir¹⁰³¹. Silahlı örgüt sadece silahın suçun bir unsuru olması bakımından değil, aynı zamanda amaç suçlar yönünden de özelleştirilmeye gidilmiş olan bir suç tipidir. Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar ve Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar başlığı altında düzenlenen suçları işlemek amacıyla kurulmuş olmalıdır.

3. Örgüt Mensubu Suçlu

TCK m. 58’de mükerrirlere özgü infaz rejiminin ve cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin örgüt mensubu suçlu hakkında uygulanmasına hükmedileceği düzenlenerek örgüt mensubu suçlular özel tehlikeli olarak kabul edilmiştir. Örgüt mensubundan ne anlaşılması gerektiği de “Tanımlar” başlıklı 6. maddede “bir suç örgütünü kuran, yöneten, örgüte katılan veya örgüt adına diğerleriyle birlikte veya tek başına suç işleyen kişi” olarak ifade edilmektedir. Örgütü kuran, yöneten ve örgüte katılan dışında örgüt adına suç işleyen kişi de örgüt suçlusu olarak kabul edilmektedir. Örgüt kurmak, örgütü yönetmek, örgüte üye olmak, örgüt adına suç işlemek aslında TCK m. 220’de düzenlenen suç tipinin maddi unsurunu oluşturmaktadır¹⁰³². TCK kapsamında kanun koyucu örgüte ne şekilde katıldığı bakımından fark yaratmaksızın failleri örgüt suçlusu olarak kabul etmiştir.

¹⁰³⁰ YCGK E. 2018/16-267, K. 2023/575, T. 1.11. 2023.

¹⁰³¹ YCGK, E. 2023/9-268; K. 2024/48, T. 13.02.2024.

¹⁰³² Evik, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu**, s. 240.

a. Örgütü Kuranlar

Örgüt suçlusu yönünden karşımıza ilk çıkan **örgütü kuran** kişilerdir. Bu kapsamda örgütü somut olarak oluşturanlar örgütü kuran olarak kabul edilecektir¹⁰³³. Örgütün kuruluş aşamasında yapılan her katkı değil, kuruluşun ortaya çıkmasında doğrudan doğruya etkili olan vazgeçilmez nitelikteki katkıların bu kapsamda kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır¹⁰³⁴. Bunun dışında hukuka uygun olarak oluşmakla beraber daha sonradan bir değişim yaratılarak bir yapının suç işleme amacını benimsemesi hâlinde de örgüt kurma söz konusu olabilecektir. Ancak hukuka uygun amaçları olan bir kurum bünyesinde bir veya birden fazla suç işlenmesi bu yapıyı suç örgütü hâline getirmeyeceğinden burada bir örgütün varlığından bahsedilemez.

Kurucu sayısı suçun oluşması bakımından bir önem taşımaz¹⁰³⁵. Yargıtay suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçunun çok failli bir suç olduğunu, suçun oluşumu için en az üç kişinin bir araya gelmesi gerektiğini çeşitli kararlarında tekrarlamıştır¹⁰³⁶. Ancak örgütün varlığı için aranan asgari üç kişinin hepsinin kurucu olmasına gerek yoktur¹⁰³⁷. Üçten az kişinin kurucu olduğu bir yapı bakımından suçun oluşması için asgari sayıda kişinin örgüte katılması gerekmektedir. Örgütü kuran failler ayrıca örgüt üyesi olmaktan cezalandırılmaz. Bir suç örgütünü kuran kişinin örgütün yöneticisi olacağı yönünde bir zorunluluk yoktur bunun gibi örgüt yöneticisi örgütün kuruluşunda herhangi bir rol üstlenmemiş de olabilir¹⁰³⁸. Örgüt kişilerinin iradelerinin birleşmesiyle kurulmuş kabul edileceğinden, kurucuların bir toplantı yapmaları ve hatta birbirlerini tanımalarına dahi gerek bulunmamaktadır¹⁰³⁹.

b. Örgütü Yönetenler

Örgüt yönetme ise, örgütün varlığı için aranan hiyerarşik yapılanmada failin diğer örgüt üyelerinin üzerinde bulunması, örgüt üyeleri üzerinde sevk ve idarede

¹⁰³³ Evik, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu**, s. 252.

¹⁰³⁴ Kavlak, **Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu**, s. 384; kurucu olarak nitelendirilmek için kişinin gerçekleştirdiği fiillerin vazgeçilemez olması gerekmektedir.

¹⁰³⁵ Evik, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme**, s. 252; Erdem/Tezcan/Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s. 993.

¹⁰³⁶ Yargıtay CGK, E. 221/16-378, K. 2023/46, T. 27/12023, <https://www.kazanci.com.tr>; "... örgüt kurma suçunun iştirakten farkı, örgütün devamlılığı ve belirlenmemiş sayıda suç işlemek amacıyla bir birleşmenin söz konusu olmasıdır.."

¹⁰³⁷ Evik, "Silahlı Örgütlenme Suçu", s. 121.

¹⁰³⁸ Şen/Eryıldız, **Suç Örgütü**, s. 132.

¹⁰³⁹ Erem, "Cürüm İşlemek için Cemiyet Kurmak", s. 51.

bulunabilmesi, örgütsel faaliyetlerin organizasyonlarında gidişat üzerinde etkili olabilecek bir güce sahip olması anlamına gelmektedir¹⁰⁴⁰. Bir üye amaçlanan suçların gerçekleştirilmesinde karar verme ve inisiyatif alma yetkilerini haizse bu gerçekleşmiş sayılmaktadır. Örgütlü suçun geldiği noktada bu örgüte üye kişilerin ülkenin çeşitli yerlerinde ve hatta ülke dışında da olabilmesi mümkündür. Böyle bir örgütlenme düşünüldüğünde bir kişinin örgütün tüm faaliyetlerini yönetmesinin mümkün olamayacağı açıktır¹⁰⁴¹. Hiyerarşik yapı içinde yöneticilerin de kendi aralarında yapılanması söz konusu olacaktır. Bu sebeple somut olayın özelliklerine göre kişinin yönetici konumuna sahip olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir¹⁰⁴². Sadece münferit bir suçun işlenmesini koordine edenler bu kapsamda örgüt yöneticisi olarak değerlendirilemez¹⁰⁴³. Tıpkı örgütü kuranlar gibi yöneticilerin de üye olmaktan cezalandırılması mümkün değildir. Örgütü yönetmek kesintisiz bir fiil olduğundan bu seçimlik hareket yönünden suç kesintisiz (mütemadi) suç olma özelliğini göstermektedir¹⁰⁴⁴.

c. Örgüte Üye Olanlar

Örgüt üyeliği örgüte katılma, bağlanma ve örgüte hâkim olan hiyerarşiye kendini teslim etme anlamına gelmektedir. Bu kapsamda örgüt üyesinin örgütle organik bağ kurması önemlidir¹⁰⁴⁵. Failin örgütle süreklilik, çeşitlilik ve yoğunluk gerektiren eylemlerinin var olmaması hâlinde yardım söz konusu olabilecektir¹⁰⁴⁶. Bununla birlikte üyelikten söz edebilmek için örgütün amacına hizmet eden somut bir katkı olmasa da gerektiğinde bu amaca hizmet için kullanılacağının bilinmesi üyeliğin kabulü bakımından yeterli görülmektedir. Örgüte üye olmak için kişinin göstereceği tek taraflı bir irade yeterli değildir¹⁰⁴⁷. Kişinin bu isteğinin örgüt tarafından da kabul

¹⁰⁴⁰ Evik, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu**, s. 252.

¹⁰⁴¹ Dursun, Suç İşlemek Amacıyla Örgütlenme Suçu, s. 192.; Caner Yenidünya/Zafer İçer, “Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu”, MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, C. 19, sy. 2, 2013, s. 806; dolayısıyla örgüt yöneticisi muhakkak örgütün üst kademesinde yer alan kişi olarak anlaşılmamalıdır.

¹⁰⁴² YCGK, E. 2024/3-93, K. 2024/148, T. 27.03.2024; *Örgütün bölge, il, ilçe sorumluların yönetici olup olmadıklarının sorumluluk sahalarındaki örgütsel faaliyetlerin yoğunluğu da gözetilerek belirlenmesi gerekir.*

¹⁰⁴³ YCGK, E. 221/16-378, K. 2023/46, T. 27/12023, “...Ancak örgütün faaliyetleri çerçevesinde sadece belirli bir suçun işlenmesini organize edenler bu suçun işlenmesini planlayıp yönetenler örgüt yöneticisi olarak kabul edilemez...”

¹⁰⁴⁴ Özgenç, **Suç Örgütleri**, s. 22.

¹⁰⁴⁵ YCGK E. 221/16-378, K. 2023/46, T. 27/12023; “...örgüt üyeliğini belirlemedeki ayırt edici fark, örgüt üyesinin örgüt hiyerarşisi dahilinde verilen her türlü emir ve talimatı sorgulamaksızın tamamen teslimiyet duygusuyla yerine getirmeye hazır olması ve öylece ifa etmesidir.”

¹⁰⁴⁶ Yargıtay 3. CD, E. 2021/3645, K. 2021/10475, T. 8.12.2021.

¹⁰⁴⁷ Tezcan/Erdem/Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s. 995.

edilmesi başka bir deyişle örgütün de bu hususta bir irade göstermesi gerekmektedir¹⁰⁴⁸. Ancak bu iradenin bir merasim şeklinde olmasına gerek yoktur.

d. Örgüte Üye Olmamakla Birlikte Örgüt Adına Suç İşleyenler

TCK m. 220/6'da **örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek** düzenlenmiştir. Hükmün AYM tarafından iptal edilmeden önceki hâli şu şekildeydi: “örgüte üye olmamakla birlikte, örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan da cezalandırılır. Örgüte üye olmak suçundan dolayı verilecek ceza yarısına kadar indirilebilir. Bu fıkra hükmü sadece silahlı örgütler hakkında uygulanır.” Öğretide böyle bir normun örgütlü suçlulukla etkin bir mücadele amacı taşıdığı belirtilse de kişinin örgüte üye olmamasına rağmen örgüt üyesi gibi cezalandırılmasının ölçülülüğü ceza siyaseti bakımından eleştirilen bir yöndü¹⁰⁴⁹.

İlgili hükmün birinci cümlesi AYM tarafından kanunilik ilkesine aykırı görülerek iptal edilmiştir¹⁰⁵⁰. AYM kararında hem örgüt adına suç işleme kavramı belirsiz bulunmuş hem de işlenen suçlar bakımından nitelik ve ağırlık yönünden bir ayırım yapılmadığı tespitine yer verilmiştir¹⁰⁵¹. Mahkeme ayrıca yargı mercilerinin örgüt adına suç işleme olgusuna ilişkin farklı yorumlarda bulunduğu ve normun belirliliğinin yargısal yorumla da sağlanamadığını belirtmiştir. Bunun dışında örgüt üyeliği ve örgüte üye olmamakla beraber örgüt adına suç işleyen kişiler bakımından kategorik olarak bir ayırım yapılmaması, kişinin örgütle açık bir bağlantısı ortaya konmadan örgüt üyeliği dolayısıyla cezalandırılmasının örgüt adına suç işleyen kimsenin örgüt üyelerinden daha ağır cezalandırılmasına sebebiyet vereceği belirtilmiştir¹⁰⁵². Öğretide *Şen*, örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemeyi müstakil bir suç olarak düzenlemeye gerek bulunmadığını, TMK m. 5 hükmünde olduğu gibi bunun ağırlaştırıcı bir sebep olarak öngörülmesinin daha isabetli olacağını savunmaktadır¹⁰⁵³. 2024 yılında kanun koyucu hükmü “örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca iki yıl altı aydan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır. İşlenen suçun niteliğine göre verilecek ceza yarısına kadar

¹⁰⁴⁸ Tezcan/Erdem/Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s. 995.

¹⁰⁴⁹ Yenidünya/ İçer, “Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçus. 809; Yazarlar cezanın yarı oranında düşürülebilmesi ve hükmün sadece silahlı örgütler hakkında uygulanmasını kapsamın daralmasını olumlu olarak değerlendirmektedir.

¹⁰⁵⁰ AYM, E. 2023/132, K. 2023/183, T. 26.10.2023.

¹⁰⁵¹ AYM, parag. 28.

¹⁰⁵² AYM, parag. 32.

¹⁰⁵³ Ersan Şen, İptal Edilen TCK m. 220/6 Yerine Ne Gelebilir? <https://sen.av.tr/tr/makale/iptal-edilen-TCK-m.220/6-yerine-ne-gelebilir> (Erişim Tarihi:07.11.2024).

indirilebilir” şeklinde düzenlemiştir. TCK m. 6 uyarınca örgüt mensubu suçlu deyiminden örgüt adına diğerleriyle birlikte veya tek başına suç işleyen kişinin anlaşılacağı düzenlendiği için bir kimsenin TCK m. 220/6’da ifade edilen suçu işlemesi hâlinde hakkında TCK m. 58 uygulama alanı bulacaktır.

e. Örgüte Bilerek ve İsteyerek Yardım Edenler

TCK m. 220/7 uyarınca örgütün hiyerarşik yapısına dahil olmamakla birlikte örgüte bilerek ve isteyerek **yardım eden** kişinin de örgüt üyesi olarak cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Kişi örgütün hiyerarşik yapısına dahil olmadığından örgüt üyesi olarak kabul edilmemiş, kanun koyucu tarafından bu hususun da altı çizilmiş ancak yine de bu kişi cezalandırılırken örgüt üyesi ile bir tutulmuştur¹⁰⁵⁴. Yapılan yardımın niteliği kapsamında ceza üçte birine kadar indirilebilmektedir. Bu hususta hâkimin takdir yetkisi doğrultusunda herhangi bir indirim yapmaması da mümkündür¹⁰⁵⁵. Yardım çok çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Bunun muhakkak maddi bir yardım olması da gerekmez¹⁰⁵⁶. Somut olayda yardımdan fiilen yararlanılmasına gerek bulunmamaktadır¹⁰⁵⁷.

Kişi, yardımda bulunduğu oluşumun bir suç örgütü olduğunu bilmeli ve yardım etmeyi istemelidir, bu husustaki bilgi eksikliği kastı ortadan kaldırır¹⁰⁵⁸. Silahlı örgüte yardım bakımından da yardımda bulunan kişinin, örgütün TCK m. 314 kapsamında silahlı bir örgüt olduğunu bilmesi, yardımın örgütün amacına hizmet edecek nitelikte bulunması gerekmektedir.

TCK m. 58/9’da örgüt mensubu suçlu denildiğinden örgüte yardım edenlerin bu kapsamda değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin de ele alınması gerekmektedir. TCK m. 6 uyarınca örgüte yardımın bu kapsamda değerlendirilmesi mümkün gözükmemektedir. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 2022 tarihli bir kararında TCK m. 40’ta öngörülen bağlılık kuralının güvenlik tedbirleri bakımından uygulanamayacağı, örgüt mensubu suçlulara yönelik uygulanan rejimin de faillerin

¹⁰⁵⁴ Kavlak, **Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu**, s. 409.

¹⁰⁵⁵ Yargıtay 3. CD., E. 2021/12047, K. 2024/5298, T. 16.04.2024; Ancak sadece “yardımların ulaştığı boyut” şeklinde bir değerlendirmeyi Yargıtay yetersiz gerekçe olarak kabul ederek indirim yapılmamasını kanuna aykırı bulmuştur.

¹⁰⁵⁶ İzzet Özgenç, “Suç Teşekkülü, Düşünceyi Açıklama ve Örgütlenme Hürriyeti”, **İÜHF**, C. 55, sy. 3, 1997, s. 56; Kavlak, **Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu**, s. 410.

¹⁰⁵⁷ Yargıtay 3. CD. 2022/23555, K. 2024/6122, T. 29.04.2024.

¹⁰⁵⁸ Özgenç, “Suç Teşekkülü, Düşünceyi Açıklama ve Örgütlenme Hürriyeti”, s. 55; Kişinin yardımda bulunmasının cebir, tehdit veya iradesinin etkileyen başka bir yolla sağlanmaması gerekmektedir.

özel tehlikelilik halleri göz önünde bulundurularak öngörülen istisnai bir hüküm olması karşısında bunun kıyasen diğer failer yönünden de uygulanmasının mümkün olmayacağı ifade edilmiştir¹⁰⁵⁹. Dolayısıyla örgüte yardım eden kişi örgüt mensubu olarak değerlendirilemez.

f. Örgüt Propagandası Yapanlar

TCK m. 220/8 uyarınca **örgüt propagandası yapan** kişilerin ceza sorumluluğu belirlenmiştir. Propaganda, bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma; yaymaca anlamına gelmektedir¹⁰⁶⁰. Kavramın kelime anlamına bakıldığında yayılması arzu edilen fikir veya inancın içeriğine ilişkin herhangi bir belirlemede bulunulmamakla birlikte, propaganda kelimesi genellikle olumsuz ve aldatıcı bir mesaj vermek şeklinde olumsuz bir bağlamda kullanılmaktadır¹⁰⁶¹. Temelde bir fikir açıklaması olan propagandada ayrıca bu fikri benimsetmek amacı da vardır¹⁰⁶².

Maddede örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapmak bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Bu suçun basın veya yayın yoluyla işlenmesi hâlinde ceza yarı oranında artırılacaktır. Söz konusu suç bağlı hareketli bir suçtur zira propagandayı hangi hareketlerin oluşturacağı maddede sayılmıştır. Örgütün propagandasını yapan kişiler TCK m. 6-j’de örgüt mensubu suçlular arasında belirtilmediği için haklarında TCK m. 58’in uygulanması mümkün değildir.

4. Kriminolojik Özellikler

¹⁰⁵⁹ Yargıtay CGK E. 2016/6-433, K. 2022/17, T. 13.01.2022, “... suç örgütüne yardım ettiği kabul edilen failin, neticeleri itibarıyla bu yardım kapsamında işlediği ya da iştirak ettiği suç yönünden tehlikelilik durumu da, örgüt mensupları hakkında uygulanan güvenlik tedbirlerinden bağımsız biçimde kendi hukuki durumuna, bu bağlamda da sonuç olarak “örgüt mensubu suçlu” olarak kabul edilip edilmemesine göre belirlenmelidir..”

¹⁰⁶⁰ TDK, Güncel Türkçe Sözlük <https://sozluk.gov.tr/>.

¹⁰⁶¹ Garth S. Jowett/Victoria O'Donnell, **Propaganda and Persuasion**, 4. Baskı, California: Saga, 2006, s. 2.

¹⁰⁶² Köksal Bayraktar, **Suç İşlemeğe Tahrir Cürmü**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977, s. 24.

Kriminolojik açıdan örgüt suçlusuna yaklaşıldığında ise bu suçlular yaşamlarını suçtan kazanmakta ve bu özellikleri ile profesyonel suçlu veya başka bir tabirle suç meslek edinmiş suçlular kapsamında değerlendirilip tesadüfi suçlulardan ayrılmaktadır¹⁰⁶³. Örgüt içerisinde yer alan failler geçimlerini genellikle suçtan sağlamalarının yanında suç tekniklerinde uzmanlaşmış, suç soruşturmalarına karşı savunma geliştirmekte zorluk çekmeyen kişiler olarak kabul edilmektedir¹⁰⁶⁴. Bunun dışında kişilerin ait oldukları grup içerisinde sorumsuzluk hissi geliştiği için bireylerin kişiliğini kaybettikleri söylenebilir¹⁰⁶⁵.

a. Suç Örgütlerinin Tipolojileri

Hiyerarşik bir yapılaşma olan örgüt işbirliğini gerektirmektedir¹⁰⁶⁶. Birleşmiş Milletler 2002 yılında yayımladığı raporda 16 ülkede görülen 40 organize suç örgütünden toplanan verilerle organize suç örgütlerinin tipolojisine yer vermiştir¹⁰⁶⁷. Bu tipoloji organize suç örgütlerinin hiyerarşik özellikleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bunlar standart hiyerarşi (*standard hierarchy*), bölgesel hiyerarşi (*regional hierarchy*), kümelenmiş hiyerarşi (*clustered hierarchy*), çekirdek grup (*core group*) ve suç ağı (*criminal network*) olarak belirlenmiştir¹⁰⁶⁸. Standart hiyerarşi olarak adlandırılan grup örgütlü suçluluğun en yaygın türüdür. Bu örgüt türünde tek bir lider mevcut olup, hiyerarşik bağ açıkça bellidir. Bu organize suç grubunun hem üyeleri hem de üyeleri dışında kişiler tarafından bilinen belirli bir adı bulunmaktadır. Çin’de ve Doğu Avrupa ülkeleri olan Bulgaristan, Litvanya ve Ukrayna gibi yerlerde görülen örgütler bu grupta değerlendirilmektedir¹⁰⁶⁹.

Bölgesel hiyerarşi olarak adlandırılan gruplarda ise göreceli bir merkezi hiyerarşi olmakla birlikte bölgesel grupların da belirli oranda özerkliği bulunmaktadır¹⁰⁷⁰. Raporda Asya organize suç gruplarından Japonya’da bulunan

¹⁰⁶³ Altan Kaynak, “Örgütlenmiş Suç ve Mafya İlişkisi”, Yargıtay Dergisi, C.1, sy. 4, 1975, Özek, “Organize Suç”, s. 197.

¹⁰⁶⁴ Erdem, **Ceza Muhakemesinde Organize Suçlulukla Mücadele Gizli Soruşturma Tedbirleri**, s. 39.

¹⁰⁶⁵ Soyaslan, **Kriminoloji Suç ve Ceza Bilimleri**, s. 231.

¹⁰⁶⁶ Özek, “Organize Suç”, s. 197.

¹⁰⁶⁷ Results of a Pilot Survey of Forty Selected Organized Criminal Groups Sixteen Countries, 2002, s. 33.

¹⁰⁶⁸ Results of a Pilot Survey, s. 34.

¹⁰⁶⁹ Results of a Pilot Survey, s. 34 Yönetimin otoriter olması ve üyelerinin sadakatinin organize suç grubunun uyumu bakımından kilit olduğu ifade edilmektedir.

¹⁰⁷⁰ Results of a Pilot Survey, s. 36, bu tip organize suç örgütünün franchising modeli şeklinde ortaya çıkması da mümkündür. Bu durumda bölgesel gruplar suç örgütünün korkutucu etkisini kullanabilmek için ismini belirli bir para karşılığında kullanmaktadır.

Yamaguchi-Gumi, ABD'deki Fuk Ching çetesi, Avusturalya'da faaliyet gösteren Japonya Yakuza örgütü bu gruba örnek olarak gösterilmektedir. Tüm İtalyan suç gruplarının da tek bir patron tarafından yönetilen hiyerarşik bir yapısı olduğu çoğunluğunun 3 kollu bir organizasyona sahip olduğu belirtilmektedir.

Kümelenmiş hiyerarşi ise birden çok gruptan oluşan ve hiyerarşik yapısı gevşekten sıkıya çeşitlilik gösteren ana bir grubun yönetiminde olan örgütlenmedir¹⁰⁷¹. Bu kümeyi oluşturan grupların kendine has özellikleri bulunduğu gibi farklı faaliyet alanları doğrultusunda aralarında anlaşmazlıkların çıkması da görülebilmektedir. Güney Afrika'da yer alan 28'ler Hapishane Çetesi bu tipolojiye girmekle birlikte raporda bu tarz yapılanmanın nadir olduğu belirtilmiştir.

Çekirdek grup olarak ifade edilen tipoloji ise belirli ve az sayıdaki kişiden oluşan ve göreceli olarak sıkı bir organizasyonel bağ içinde suç işleyen örgütlü suç şekli olarak ifade edilmektedir. Sayıca az kişiden oluşan bu örgütlü suçlulukta uğraşılan suç aktivitesi de sınırlıdır. Çoğunlukla bir adı bulunmayan ve herhangi bir etnik ya da sosyal bir örgütlenme çeşidi olmayan bu tipoloji Batı Avrupa'da Almanya ve Hollanda'da görülmektedir. Suç ağı olarak ifade edilen tipolojide ise illegal aktivitelerle ilgilenen bir grup kilit roldeki kişilerin ortaklık yaptıkları kişileri değiştirmesi söz konusudur¹⁰⁷².

b. Mafya Fenomeni

Organize suçluluk süreklilik, hiyerarşi ve çeşitli suçların gerçekleştirilmesini gerektirir ve mafya organize suçluğun en belirgin çeşididir¹⁰⁷³. Mafya tipi örgütlenmenin bu şekilde formüle edilmesi sosyolojik bir olgunun ceza kanunlarına girmesi anlamında bir ilki oluşturmaktadır¹⁰⁷⁴. İtalyan toplumu örgütlü suçluktan uzun yıllar boyunca muzdarip olmuş bu sebeple örgütlü suçlulukla mücadele amacıyla ülkede çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. İt.CK 416-bis maddesi “Mafya Tipi Örgütlenme” (associazioni di tipo mafioso anche straniere) suç tipini düzenlemektedir. İlgili maddede korkutucu gücün ve ondan kaynaklanan boyun eğdirme ve susturma gücünün kullanılması mafyanın özelliği olarak kabul edilmiştir. Mafya tipi

¹⁰⁷¹ Results of a Pilot Survey, s. 37.

¹⁰⁷² Results of a Pilot Survey, s. 41.

¹⁰⁷³ Letizia Paoli, “The Paradoxes of Organized Crime”, Crime, Law and Social Change, C. 37, 2002, s. 55.

¹⁰⁷⁴ Paoli/ Beken, “Organized Crime a Contested Concept”, s. 20.

örgütlenmenin belirleyici noktası sindirme ve korkutmayı bir yöntem olarak kullanılmasıdır¹⁰⁷⁵. İtalyan Yargıtay'ı da boyun eğdirme gibi sistematik sindirme yoluyla ekonomik açıdan önemli faaliyetlerin kontrolünü üstlenerek veya bu kontrolü sürdürerek Devletin cezalandırma biçimlerini etkisiz hale getiren veya zorlaştıran her örgütün mafya olarak kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır¹⁰⁷⁶. Roberto Saviano mafya tipi örgütlenmenin terörden daha tehlikeli olduğunu zira örgütün illegal kazançlarını legal ekonomiye entegre etme yoluyla demokrasiyi şekillendirebilme gücü olduğu ifade etmektedir¹⁰⁷⁷. İt.CK m. 416 “suç işlemek amacıyla örgüt kurmayı” (*associazione per delinquere*) cezalandıran başka bir suç tipi bulunmakla birlikte mafya tipi örgütlenme daha ağır şekilde cezalandırılmaktadır. Dolayısıyla mafya daha nitelikli bir örgütlenme biçimidir.

İtalya bakımından önde gelen bazı mafya gruplarının isimleri özel olarak Mafya ile Mücadele Kanununda dahi yer almaktadır. 1965 tarihli 575 numaralı Antimafia Kanunu’nun 1. Maddesinde Kanunun amacı olarak Camorra, Ndrangheta ve diğer mafya tipi örgütlenmelere karşı uygulanacak hükümlerin gösterilmesi olarak belirtilmiştir¹⁰⁷⁸.

Öğretide mafyanın oluştuğu devletler, “işlevsiz” “yok hükmünde” veya diğer öncelikleriyle fazlasıyla meşgul olan bu sebeple de mafyalar tarafından yozlaştırılmaya savunmasız olan devletler olarak nitelendirmektedir¹⁰⁷⁹. Nitekim Sicilya mafyasına mensup kişiler kendilerini devlete ilişkin herhangi bir kurumdan yardım almadan problemleri (kendilerinin ve başkalarının problemlerini) çözen “onurlu adamlar” tanımlamaktadırlar¹⁰⁸⁰.

Bugün dünya üzerindeki örgütlü suçluluk incelendiğinde belirli başlı ülkelerde varlık gösteren aktörlerin ayırıcı özelliği ortaya çıkmaktadır. Örneğin İtalya yönünden Mafya şeklinde isimlendirirken Japonya bakımından Yakuza adını almaktadır. Bunun

¹⁰⁷⁵ Gaetano Nanula, *La Lotta Alla Mafia*, 5. Baskı, Milano: Giuffrè Editore, 2009, s. 11.

¹⁰⁷⁶ Corte di Cassazione, Sezione IV penale, sentenza 8 giugno 1976, <https://www.cortedicassazione.it/corte-di-cassazione/>.

¹⁰⁷⁷ Mafia Organizations are More Dangerous than Terrorist Groups, <https://www.nytimes.com/roomfordebate/2014/04/28/is-the-mafia-europes-new-security-threat/mafia-organizations-are-more-dangerous-than-terrorist-groups>

¹⁰⁷⁸ Legge del 31 maggio 1965, no: 575,

<https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1965-05-31;575>

¹⁰⁷⁹ Jane Schneider, “Fifty Years of Mafia Corruption and Anti-Mafia Reform”, *Current Anthropology*, C. 59, sy. S18, s. S17.

¹⁰⁸⁰ Jane Schneider/ Peter Schneider, *Mafia, Antimafia, and the Plural Cultures of Sicily*, s. 502.

haricinde Rus, Kolombiya¹⁰⁸¹, Nijerya, Rusya gibi ülkelerin de kendine has bir yapısı bulunmaktadır. Kanaatimizce çeşitli çalışmalarda ya da haberlerde Türk mafyası olarak isimlendirilse de İtalya örneğinde olduğu gibi kriminolojik açıdan ayırıcı özelliklerini ortaya koymanın mümkün olduğu bir mafyadan bahsedilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmektedir¹⁰⁸². Ancak yine de Türk mafyası olarak nitelendirilen Türkiye’de bulunun organize suç örgütlerinin yapısal olarak İtalyan mafyasına benzerlik gösterdiği savunulmaktadır¹⁰⁸³. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2016 Raporu’nda organize suç örgütlerinin özellikle Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Adana gibi illerde otopark ve büfe işletmeciliği ile rant sağladıkları ve ücretsiz olan park alanlarının kullanan vatandaşlardan tehdit ve zorla para aldıkları ve bunun yanı sıra bar, disko gibi eğlence yerlerinin güvenlik ve vale hizmetlerini üstlenerek bu alanlarda etkin oldukları bilgilerine yer verilmiştir¹⁰⁸⁴. 2021 Raporunda ise suç örgütlerinin özellikle propaganda yapmak, yeni eleman teminini sağlamak bakımından yeni bir alan olarak sosyal medyada faaliyet gösterdikleri belirtilmiştir¹⁰⁸⁵.

5. Organize Suçlulukla Mücadele

Organize suçluluk sadece ulusal düzeyde değil uluslararası düzeyde de etkili bir şekilde mücadele edilmesi gereken bir suçluluk türü olarak kabul edilmiş, uluslararası organize suçluluğun önlenmesi ve onunla etkili şekilde mücadele edilebilmesi için bu fenomen üzerine bilgi ve istatistiklerin toplanması, analiz edilmesi ve paylaşılması

¹⁰⁸¹ Örneğin organize suçluluğun bu ülkede yaygınlaşabilmesinin sebeplerinden en önemlisini ülkenin coğrafi konumu gereği burada hukuk kurallarının uygulanmasının zorluğu olarak gösterilmektedir. Zira ülkeyi birbiriyle az miktarda ilişkisi olan izole edilmiş bölgeler oluşturduğundan bu güçlü bölgesel kimliğin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bugün hâlâ bölgelerde güçlü bir merkezi hakimiyetin olmadığı ifade edilmektedir. Bu duruma ülkenin yaşadığı iç karışıklıklar da eklenince merkezi otoriteden yoksun bölgelerde yasadışı grupların ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: Francisco E. Thoumi, *Organized Crime in Colombia*, s. 178-179. Colombia yönünden örgütlü suçluluğun gösterdiği bir özellik de büyük oranda uyuşturucu ticaretine dayanmasıdır. Coğrafya gereği üretiminin kolay olması yanında ticaretinin hatta pek çok ülkede kullanımının da yasak olduğu kokain gibi ürünlerin üretim ve ticaretinin yapılması var olan otorite boşluğu sebebiyle daha kolay hale gelmiştir. S. 190.

¹⁰⁸² Bu kapsamda Avrupa ile ABD karşılaştırıldığında Avrupa’daki suç örgütlerinin daha kısa süreli olmasının bir etken olduğu ifade edilmiştir. Kaynak, “Örgütlenmiş Suç ve Mafya İlişkisi”, s. 110.

¹⁰⁸³ Serkan Sazak, *Organize Suçlarla Mücadele Kapsamında Organize Suç Örgütleri*, 2019, s. 19, <https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/tadoc/pdf/ORGANIZE-SUCLARLA-MUCADELE-KAPSAMINDA-ORGANIZE-SUC-ORGUTLERI.pdf> (Erişim Tarihi: 11.11.2024).

¹⁰⁸⁴ Emniyet Genel Müdürlüğü, *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2016 Raporu*, Ankara, Ekim 2017, s. 47.

¹⁰⁸⁵ Emniyet Genel Müdürlüğü, *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2021 Raporu*, Ankara, Ekim 2022, s. 87.

gerektiği üzerinde durulmuştur¹⁰⁸⁶. Bugün dünya üzerinde faaliyetlerini yürüten çok sayıda suç örgütü olmakla birlikte bunlarla etkili şekilde mücadele edilebilmesi için karakteristik özelliklerinin suçları işleyiş biçimlerinin (modus operandi) dikkate alınması gerekmektedir¹⁰⁸⁷.

Organize suç faillerinin suç işleme metotlarını sürekli geliştirdiklerinden kendilerine ve dahil oldukları örgüte karşı yürütülecek kovuşturmalardan rahatlıkla kurtulabilmektedir¹⁰⁸⁸. Örgüt hızlı bir şekilde faaliyetlerini sürdürürken ceza adalet sistemi daha ağır işlemektedir¹⁰⁸⁹. Bugünün ceza hukuku kurumlarının organize suçluluk karşısında yetersiz kalması devletleri örgütlü suçlulukla mücadele bakımından gizli soruşturma tedbirlerine yer verme gibi çeşitli arayışlara itmiştir¹⁰⁹⁰. 5271 sayılı CMK hükümlerini incelediğimizde belirli bazı suçlar yönünden uygulanabilmesi mümkün koruma tedbirlerinde oluşturulan katalog suçlarda örgüt suçlarına yer verildiği görülmektedir.

Organize suçluluğa yönelik hükümler değerlendirildiğinde genellikle bu suçlu grubunun diğer faillere tanınan bazı imkân ve kolaylıklardan yararlandırılmadığı veya cezalarının infazı aşamasında belirli birtakım hak ve menfaatlerden yoksun bırakılabildikleri görülmektedir. Dolayısıyla kanun koyucunun bu tarz suçlulukla mücadele yöntemleri infaz aşaması yönünden de kendisini göstermektedir.

Organize suçluluğun nedenlerinin ortaya konması bu suçluluk türüyle mücadele bakımından önem arz etmektedir. Temelde maddi çıkar sağlama amacının ön planda olduğu bu suçluluk biçimi, maddi değerlere olan iştahın orantısız olarak arttığı ancak bunun yasal yollarla elde edilmesinin önem arz etmediği ve yasal olmayan yollardan elde etme imkanlarının arttığı toplumlarda daha hızlı şekilde ortaya çıkmaktadır¹⁰⁹¹.

¹⁰⁸⁶ United Nations General Assembly, Report of the World Ministerial Conference on Organized Transnational Crime, A/49/748, 1994, <https://www.imolin.org/imolin/naples.html?print=yes> (Erişim Tarihi: 16.05.2023).

¹⁰⁸⁷ Report of The World Ministerial Conference on Organized Transnational Crime.

¹⁰⁸⁸ Sözüer, “Organize Suçluluk Kavramı ve Batı Ülkelerinde Bu Suçlulukla Mücadele İle İlgili Gelişmeler”, s. 255.

¹⁰⁸⁹ Demirbaş, **Kriminoloji**, s. 363.

¹⁰⁹⁰ Erdem, **Ceza Muhakemesinde Organize Suçlulukla Mücadele Gizli Soruşturma Tedbirleri**, s. 23.

¹⁰⁹¹ Yücel, **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, s. 92.

Kanun koyucular yönünden bir ceza siyaseti yöntemi olarak örgüt suçlarına yönelik cezaların ve diğer tedbirlerin ürkütücülüğü karşısında örgüt üyelerini motive etmek adına iş birliğinde bulunmayı ödüllendirici nitelikte ceza indirimlerinin öngörülmesinin isabetli olabileceği belirtilmektedir¹⁰⁹². Bu husus örgütteki en büyük suçluları mahkûm ettirmek bakımından da faydalı bir yöntem olacaktır¹⁰⁹³.

Etkin pişmanlık, suçun tamamlanmasının ardından failin suçla ilgili olarak pişmanlık göstermesi sebebiyle hakkında ceza yaptırımını uygulanmaması veya cezasından indirim yapılması imkanını sağlayan bir kurumdur¹⁰⁹⁴. Etkin pişmanlık sadece belirli suçlar bakımından mümkündür¹⁰⁹⁵. Bu imkânın örgüt suçlarına tanınması örgütlü suçlulukla mücadele bakımından olumlu karşılanmaktadır. Zira faaliyetlerini gizli şekilde yürüten örgütlerin ortaya çıkartılıp, ortadan kaldırılmasında kullanılacak en kuvvetli deliller hiç şüphesiz yine örgüt üyelerinden elde edilecektir¹⁰⁹⁶.

TCK m. 221’de yer verilen hükme göre örgütün dağılmasını veya mensuplarının yakalanmasını sağlamak sanıklar hakkında ceza verilmemesi veya cezada indirim yapılmasına imkân sağlamaktadır. İndirim haricinde etkin pişmanlıktan yararlanan kişilere denetimli serbestlik tedbiri de uygulanacaktır. Etkin pişmanlık hükümlerine göre indirim gerçekleştirilirken sanığın verdiği bilgilerin niteliği ve bu bilgilerden elde edilecek fayda önem taşımaktadır¹⁰⁹⁷.

¹⁰⁹² Mustafa Tören Yücel, **Kriminoloji**, İstanbul: Umut Vakfı Yayınları, s. 102.

¹⁰⁹³ Yücel, **Kriminoloji**, s. 101.

¹⁰⁹⁴ Hakeri, **Ceza Hukuku**, 507.

¹⁰⁹⁵ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 735; esasen bazı suçlar yapısı gereği kurumun uygulanmasına müsaitken bazıları da değildir.

¹⁰⁹⁶ Kavlak, **Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu**, s. 451.

¹⁰⁹⁷ Yargıtay 3. CD., E. 2021/20120, K. 2022/2531, T. 9.05.2022, <http://www.kazanci.com.tr> “...sanık hakkında verdiği bilgiler, bilgilerin niteliği, faydalık derecesi ve etkin pişmanlıkta bulundukları aşama nazara alınarak TCK’nın 221/4 fıkrasının 2. cümlesinde yer alan düzenleme uyarınca hukuka, vicdana, dosya kapsamına uygun ve gösterilen indirim miktarı ile orantılı makul ve makbul bir indirim yapılarak sanığın cezalandırılmasına karar verilmesi gerekirken beraatine karar verilmesi..” Kanuna aykırı kabul edilmiştir.; Yargıtay 3. CD., E. 2021/13577, K. 2022/1333, T. 16.03.2022.

IV. Terör Suçları

A. Terör Suçu

İlk olarak Fransızca'da ortaya çıkan *terreur* kelimesi Latince *terrere* kelimesinden türemiştir; büyük korku ve endişe hâli anlamına gelmektedir¹⁰⁹⁸. Terör kelimesi hem bir eylem hem de bu eylemin kişi üzerinde bıraktığı etkiyi karşılamaktadır¹⁰⁹⁹. Bir başka tanıma göre ise, toplumda korku ve baskı unsurunu yaratabilmek için şiddetin bir yöntem olarak kullanılmasıdır¹¹⁰⁰. Öğretide terörizm toplumda korku ve panik yaratacak bu eylemlerin bir amaç doğrultusunda uygulanması olarak ifade edilmektedir¹¹⁰¹. Terör kavramının bir amaç bir de araç unsuru söz konusudur¹¹⁰². Terörde araç şiddettir¹¹⁰³. Terörle gerçekleştirilmek istenen nihai amaç siyasi değişim iken, ilk aşamada ulaşılmak istenen toplumda bir korku ve baskı uyandırmaktır¹¹⁰⁴. Kavram aslında siyasi bir kavram olup anayasal düzenin cebir, şiddet gibi hukuka aykırı yöntemlerle değişimine yönelen eylemler terör eylemidir¹¹⁰⁵. Bir eylemin terör eylemi olarak nitelendirilmesi onun özüne ilişkin değil niteliğine yönelik bir değerlendirmedir¹¹⁰⁶. Bu sebeple hem uluslararası hem de ulusal düzeyde geçerli olan bir “terör suçu” tanımı konusunda başarı sağlanamamıştır.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) 1. maddesinde ayrıntılı bir terör tanımına yer verilmiştir: Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya

¹⁰⁹⁸ Alpaslan, **Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik**, s. 4; Köksal Bayraktar, **Siyasal Suç**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1983, s. 159; A. Emre Öktem, **Terörizm İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları**, İstanbul: Derin Yayınları, 2007, s. 13; Fransız devrimden sonra 1793 Mart- 1794 Temmuz tarihleri arası “terör dönemi” (*reign of terror- regime de la terreur*) olarak adlandırılmaktadır. Bkz: Atilla Yayla, “Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 45, sy.1, s. 335.

¹⁰⁹⁹ Hamide Zafer, **Ceza Hukukunda Terörizm Milletlerarası Metinler ve 3173 sayılı Terörle Mücadele Kanunun Işığında**, İstanbul: Beta, 1999, s. 9; Hamide Zafer, **Sosyolojik Boyutuyla Terörizm**, İstanbul: Beta, 1999, s.1.

¹¹⁰⁰ Bayraktar, **Siyasal Suç**, s. 158.

¹¹⁰¹ Nurullah Bodur/ Eshat Özkul, **Uygulamada Terör Örgütü ve Terör Suçları**, 6. Baskı, Ankara: Seçkin, 2022, s. 40; Fatih Birtek, “Ceza Hukuku Açısından Terör, Terörizm ve Terör Örgütü Kavramları”, **Hukuk Devletin Kamburu: Terör**, ed. Fatih Birtek, Selman Özdan, Ankara: Adalet, 2022, s. 351.

¹¹⁰² Alpaslan, **Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik**, s. 4.

¹¹⁰³ Alpaslan, **Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik**, s. 9.

¹¹⁰⁴ Alpaslan, **Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik**, s. 7.

¹¹⁰⁵ Özek, “Organize Suç”, s. 212.

¹¹⁰⁶ Özek, “Organize Suç”, s. 214.

yıkarak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir. Madde 1’de yapılan bir suç tanımı değildir. Ancak TMK m. 4’te yer verilen suçlar bu maddede belirtilen amaçlar doğrultusunda, bir örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmeleri hâlinde terör suçu sayılacaktır. **Nispi terör suçları** olarak adlandırılan bu suçlar adi nitelikte suçlar olmakla birlikte, terör amacı ve terör örgütü faaliyeti çerçevesinde işlenmeleri onları terör suçu hâline getirecektir¹¹⁰⁷.

TMK m.3’te yer verilen terör suçu kavramına gelindiğinde ise kanun koyucu burada da unsurlarını belirleyerek bir suç tipi tanımlamamaktadır¹¹⁰⁸. TCK’da düzenlenen belirli suçlara atıf yapılan bu maddeyle söz konusu suçlar başka herhangi bir koşul aranmadan terör suçu olarak kabul edilmiştir. Terör suçu olarak kabul edilmeleri için başka hiçbir şartın aranmadığı bu suçlar **mutlak terör suçlarıdır**. Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar bölümünde düzenlenen bazı suçlar (TCK m. 302-TCK 307), Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (TCK m. 309, TCK m. 310/1, TCK m. 311, TCK m. 312, TCK m. 313, TCK m. 314, TCK m. 315), Milli Savunmaya Karşı Suçlar arasında yer alan TCK m. 320 mutlak terör suçlarıdır. Bu suçların şiddet veya şiddet tehlikesi içermesi ortak özellikleri olarak görülmektedir¹¹⁰⁹. Bunun yanında ilgili suç tiplerinin TMK m. 1’de yer verilen amaçlarla da uyum içerisinde olduğu söylenebilir. TMK m. 4’te düzenlenen suçların aksine bir örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmelerine gerek yoktur¹¹¹⁰.

B. Terör Örgütü

Terör örgütü TMK m. 7/1’de, TMK m. 1’de belirtilen amaçları cebir, şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma ve sindirme yöntemleriyle gerçekleştirmek üzere suç işlemek amacıyla kurulan örgüt olarak tanımlanmıştır. Terör örgütü kuranlarla, yönetenler ve bu örgüte üye olanlar TCK m. 314 hükümlerine göre cezalandırılacaktır. TMK m. 7’de düzenlenen bu örgütlenme şekli TCK m. 220’ye göre özel bir örgütlenme şeklidir zira hem amaç hem de araçları yönünden TCK m.

¹¹⁰⁷ Faruk Y. Turinay, Terörle Mücadele Kanunu’na Göre Mutlak ve Nispi Terör Suçları”, **İnsan & İnsan**, yıl. 6, sy. 20, 2019, s. 344.

¹¹⁰⁸ Alpaslan, **Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik**, s. 95; Turinay, “Terörle Mücadele Kanunu’na Göre Mutlak ve Nispi Terör Suçları”, s. 338.

¹¹⁰⁹ Turinay, “Terörle Mücadele Kanunu’na Göre Mutlak ve Nispi Terör Suçları”, s. 341.

¹¹¹⁰ Bilal Osmanoğlu/ Fahrettin Kızıllı, “Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü ve Terör Suçu Kavramları Üzerine Bir İnceleme”, **DEÜHFD** Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, C. 21, özel sayı, 2019, s. 1160.

220’de düzenlenen suç tipinden farklıdır¹¹¹¹. Terör örgütünün m. TCK 220 bakımından ayrılcı özelliklerinden biri de bu örgütlerin silahlı olmasıdır¹¹¹². Terör örgütü mensubu kişilerin yöntemleri, cebir ve şiddet kullanarak baskı, korkutma, yıldırma, sindirme ve tehdittir¹¹¹³.

Terör örgütlerinin de asıl faaliyetlerini gerçekleştirebilmek, siyasi amaçlarına ulaşabilmek adına maddi çıkar elde edebilmek için ekonomik bazı faaliyetlerde bulunduğu görülmekle birlikte bunlar ikincil niteliktedir¹¹¹⁴.

C. Hukuki ve Kriminolojik Açıdan Terör Suçlusu

TMK m. 2’de ayrıca terör suçlusu tanımlanmıştır. Bu kapsamda terör suçlusu, TMK m. 1’de belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütün mensubu, bu amaçlar doğrultusunda suç işleyen kişidir. Madde örgüt mensubu olmasa da örgüt adına suç işleyen kişilerin terör suçlusu olarak kabul edileceğini belirtmiştir. Terör suçlusu olarak kabul edilmek suçun özgü suç olarak nitelendirilmesi sonucunu doğurmaz, herkes terör suçlusu olabilir¹¹¹⁵. Terör suçlusu addedilmenin failin bir niteliği olduğu ve bu nitelik sebebiyle de ona uygulanacak cezai yaptırım bakımından diğer suçlulardan farklı bir muameleye tabi olacağı belirtilmektedir¹¹¹⁶. Ancak TMK’da terör suçlusu olmaya sonuç bağlayan özel başka bir hüküm getirilmiş değildir. Kanunun terör, terör örgütü tanımlarının ardından hiçbir sonuç bağlamadığı bir terör suçlusu tanımı bu sebeple gereksiz olarak değerlendirilebilir¹¹¹⁷.

TMK bakımından terör örgütü kurma, örgütü yönetme, örgüte üye olma yanında **örgütün faaliyetini düzenleyenlerin** de örgüt yöneticisi olarak cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Örgütün faaliyetini düzenleyenden ne anlaşılması gerektiği açık değildir. Ancak Şen ve Eryıldız’a göre örneğin örgütün toplantı ve gösteri yürüyüşünün ya da örgütsel eğitim faaliyetlerinin bir defa dahi düzenlenmesi bu kapsamda değerlendirilebilecekse de bu eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için kişinin örgüte ilişkin en azından üye olma düzeyinde bir bilgisi olması gerekli olduğundan bu sorumluluk bakımından da örgütün hiyerarşik

¹¹¹¹ Evik, “Suç İşlemek Amacıyla Örgütlenme Suçu”, s. 675.

¹¹¹² Özgenç, **Suç Örgütleri**, s. 50.

¹¹¹³ Faruk Turinay, Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı, **TBB Dergisi**, C. 27, sy. 116, 2015, s. 65.

¹¹¹⁴ Evik, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu**, s. 8.

¹¹¹⁵ Hafizoğulları/ Özen, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Topluma Karşı Suçlar**, s. 268.

¹¹¹⁶ Hafizoğulları/ Özen, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Topluma Karşı Suçlar**, 285.

¹¹¹⁷ Faruk Y. Turinay, **Ceza Hukukunda Terör Amaçlı Örgütlenme Suçu**, Ankara: Seçkin, 2018, s. 201.

düzenine dahil olmuş, örgüt için suç işleme kararlılığında olan bir failin varlığının aranması gerekmektedir¹¹¹⁸.

Her ne kadar terör örgütü mensubu olmasa da örgüt adına suç işleyeninin de örgüt suçlusu sayılacağına ilişkin bir karine TMK m. 2’de kabul edilmiştir. AYM’nin başvuruçunun infaz hakimliğince terör suçlusu sayılarak koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamayacağına yönelik kararının suçta ve cezada kanunilik ilkesini ihlal ettiği hususundaki iddialarını karara bağladığı Yunis Karataş kararında terör suçlusu sayılmaya bağlı hükümlerin uygulanabilmesi için sanığın hangi örgüt yararına suç işlendiğinin mahkûmiyet kararında açıkça belirtilmesi gerektiğinden bahsetmiştir¹¹¹⁹. Yargıtay 2023 tarihli bir kararında terör örgütü propagandası yapan kişinin salt bu nedenle örgüt mensubu suçlu olarak kabul edilemeyeceğini hüküm altına almıştır¹¹²⁰.

TMK m. 17/1’de de Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar hakkında CGTİH m. 107/4 ve CGTİHK m. 108 hükümlerinin uygulanacağı düzenleme altına alınmıştır. Ancak süreli hapis cezaları bakımından koşullu salıverilme süresi dörtte üç olarak uygulanacaktır.

Bugün terörizmin yanında bireysel olarak terör suçlularını tanımaya yönelik de çeşitli teoriler ortaya atılsa da terör suçlularından çok örgütün analiz edilmesinin daha önemli olduğu ifade edilmektedir¹¹²¹. Terör suçluları bakımından yapılacak ilk değerlendirme bu suçluların bir “inkâr” hâlinde olmasıdır. Terör suçluları, içinde yaşadıkları sistemi ve onun kurallarını “gerçek” terörist olarak görmektedir¹¹²². Kullandıkları yöntemler, gerçekleştirdikleri radikal eylemlerle çoğu zaman ölümü göze alan bu suçlu grubunun psikolojisi de merak edilen alanlardan birini oluşturmuştur. Adaletsizlik, kimlik ve ait olma şeklinde ifade edilecek başlıkların kişilerin terörist bir organizasyona katılma hususundaki temel üç sebep olduğu değerlendirilmiştir¹¹²³.

¹¹¹⁸ Ersan Şen/H. Sefa Eryıldız, **Suç Örgütü**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin, 2022, s. 234.

¹¹¹⁹ AYM Genel Kurul, Yunis Karataş Başvurusu, Başvuru No:2021/34231, T. 26/1/2023, parag. 55.

¹¹²⁰ Yargıtay 3. CD., E. 2021/4554, K. 2023/173, T. 19.01.2023, <http://www.kazanci.com.tr>.

¹¹²¹ Brain J. Phillips, “Terrorist Organizational Dynamics”, s. 386.

¹¹²² Konrad Kellen, **On Terrorists and Terrorism**, Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1982, s. 10. <https://www.rand.org/pubs/notes/N1942.html>.

¹¹²³ Randy Borum, “Psychology of Terrorism”, **Mental Health Law & Policy Faculty Publications**, 2004, s. 26.

Tören, terör suçlularının bir özelliği de kendilerini teşhir etmek istemelerdir¹¹²⁴. Bu suçluların her zaman haber olmak ve gündemde kalmak niyetleri vardır¹¹²⁵. Zira terör faaliyetlerinin amacı olan korkutma duygusunu bu şekilde yaratmış olacaktır. Bu sebeple terör suçundan mahkûm olanların kurum dışı iletişim araçlarının kontrolünün sağlanması gerektiği ifade edilmektedir¹¹²⁶.

D. Terörle Mücadele

Terörle mücadele daha başka bir ifadeyle terörizmin önlenmesinin diğer suç tiplerine nazaran daha zor olduğu zira bu suçların işlenmesinin altında yatanın ideoloji olduğu savunulmaktadır¹¹²⁷. Terörle mücadelede ceza hukuku açısından devletlerin tercihinin cezalandırmanın önceki aşamalara alınması olmakla birlikte ülkeler bu tercihi “objektif” ya da “sübjektif” olarak nitelendirilen yollardan birini tercih ederek gerçekleştirebilmektedir¹¹²⁸. Objektif yol tehlike suçları tercih edilmesiyle sübjektif rol ise suç amacının dikkate alındığı yol olarak tanımlanabilir¹¹²⁹. Bunun dışında bir diğer yol da soruşturma aşamasındaki yetkilerin genişletilmesi olarak ifade edilmektedir¹¹³⁰. Soruşturma evresindeki özgürlüğü kısıtlayıcı önlemlere başvurma daha genişlemesi bir başka özelliği oluşturmaktadır¹¹³¹.

Simon terörle mücadele amacıyla yürürlüğe konulan kanunlar yönünden devletlerin tercih ettiği yöntemi suç aracılığıyla yönetme (governing through crime) olarak isimlendirmektedir. ABD yönünden işlenen suç sayıları azalsa da medya ve hükümet sosyal anksiyeteyi azaltmak, her türlü problemi cezalandırma yoluyla çözmeyi amaçladığı için suçu bir araç olarak görmektedir¹¹³².

Bir görüş terörle mücadele bakımından tek yanlı bir bakış açısından ziyade diyalogu esas alan bir bakış açısının benimsenmesi ve özellikle pişmanlık yasalarının varlığına önem verilmesi gerektiğini savunmaktadır¹¹³³.

¹¹²⁴ Borum, “Psychology of Terrorism”, s. 26.

¹¹²⁵ Borum, “Psychology of Terrorism”, s. 26.

¹¹²⁶ Borum, “Psychology of Terrorism”, s. 26.

¹¹²⁷ Benoit Leclerc/ Ernesto U. Savona, “Crime Prevention in the Twenty-First Century”, **Crime Prevention in 21st Century**, ed. Benoit Leclerc/Ernesto U. Savona, Switzerland: Springer, 2017, s. 2.

¹¹²⁸ Borgers/Slidregt, “The Meaning of The Precautionary Principle..”, s. 181.

¹¹²⁹ Borgers/Slidregt, “The Meaning of The Precautionary Principle..”, s. 182.

¹¹³⁰ Borgers/Slidregt, “The Meaning of The Precautionary Principle..”, s. 182.

¹¹³¹ Borgers/Slidregt, “The Meaning of The Precautionary Principle ...”, s. 182.

¹¹³² Simon, **Governing Through Crime**, s. 133.

¹¹³³ Yücel, “Terör Suçlusu Mahpusların Tretmanı”, s. 419.

Bugün pek çok ülkenin kanununda terör suçları en yüksek miktarlarda cezalandırılan suç tiplerindedir. Terörle mücadele bakımından geleneksel ceza hukukuyla bağdaşmayan yetkilerin artırılmasının ceza hukukunun diğer sahalarına da yayılma ihtimali bulunması sebebiyle eleştirilmektedir¹¹³⁴. Örneğin ABD Adalet Bakanlığı terörle mücadele amacıyla tesis edilen Yurttaşlık Kanunu’nun şu an çocuk pornografisi suç şüphesi altında bulunanlar gibi terörle alakalı olmayan suç tipleri bakımından da kullanıldığını memnuniyetle ifade etmektedir¹¹³⁵. Bu husustaki bir diğer tehlikede “terörizmin” nasıl tanımlandığı hususuyla alakalıdır. Terörün tanımının kapsamı genişledikçe olağanüstü birtakım tedbirlerin kişiler üzerinde uygulanmasının da kapısı aralanmış olacaktır.

Terör bakımından da aslında tıpkı örgütlü suçlulukta olduğu gibi tek tek kişilerin suçla iletişiminin kesilmesi, bu kişilerin topluma yeniden kazandırılması önemli olmakla birlikte asıl mücadele edilmesi gereken bu olguların kendisi olmaktadır. Bu sebeple suçlulara yönelik eğitici, tedavi edici hükümlerin yanında soruşturma tekniklerinin geliştirilmesi de önem arz etmektedir.

Soyaslan terörle mücadele hususunda kitle iletişim araçlarına da önemli görevler düştüğünü, terörist eylemlerin sansasyonel bir şekilde kamuoyuyla paylaşılmaması gerektiğini vurgulamaktadır¹¹³⁶.

V. Cinsel Suçlular

A. Cinsel Suç ve Cinsel Suçlu Kavramı

Bugün karşılaştırmalı hukukta tehlikeli suçlulara ilişkin sınıflandırmalarda cinsel suç faillerinin, özellikle mükerrir cinsel suçluların yer aldığı görülmektedir¹¹³⁷. Bu suçlulara yönelik tehlikelilik değerlendirmesi ceza infazının sonrasında bile önem taşımaktadır¹¹³⁸. Her ne kadar cinsel suçlulara TCK m. 58’de düzenlenen “özel tehlikeli suçlular” arasında yer verilmiyor olsa da CGTİHK m. 108’de “cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar” kapsamındaki bazı suçları işleyen hükümlülere yönelik

¹¹³⁴ Kent Roach, The Criminal Law and Terrorism, **Global Anti-Terrorism Law and Policy**, ed. Victor V. Ramraj/ Michael Horr/ Kent Roach, Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 139

¹¹³⁵ Roach, “The Criminal Law and Terrorism”, s. 139.

¹¹³⁶ Soyaslan, **Kriminoloji**, s. 224.

¹¹³⁷ Lisa L. Sample/ Timothy M. Brah, “Are Sex Offenders Dangerous?”, **Criminology Public Policy**, C. 3, sy. 1, 2003, s. 60.

¹¹³⁸ Erica Beecher-Monas, “Future Dangerousness and Sexual Offenders”, **Evaluating Scientific Evidence An Interdisciplinary Framework for Intellectual Due Process**, Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 155.

düzenleme, kanun koyucunun bu suçluları da tehlikeli olarak kabul ettiği şeklinde yorumlanmalıdır. Kanun koyucu bu suçluların koşullu salıverilme için ceza infaz kurumunda geçirmeleri gereken süre bakımında CGTİHK m. 108/1'in uygulanacağını hem de cezanın infazı sırasında ve koşullu salıverildiklerinde denetim süresi içerisinde bazı tedavi ve yükümlülüklerle tabi olacaklarını hüküm altına almıştır.

Cinsel suçluların özelliklerinin belirlenmesi ve tehlikeli olup olmadıklarının ortaya konulabilmesi için önce hangi davranışların “cinsel suç” kapsamında kabul edileceğinin tespiti zorunludur. Bu soruya verilecek yanıt ise ülkeden ülkeye değiştiğinden “cinsel suç” kavramının evrensel bir tanımının yapılamayacağı savunulmaktadır¹¹³⁹. Kavramın tanımı aynı toplumda bile zaman içerisinde değişiklik göstermektedir. Zira hukuk değişen toplumsal normlara uyum sağlamaktadır¹¹⁴⁰. Mevzuatımız yönünden de 765 sayılı TCK'da “genel adap ve aile düzenine karşı cürümler” başlığı altında yer verilen suçların günümüzde “cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar” kapsamında düzenlenmesi öğretide zihniyetteki bu değişime örnek olarak gösterilmektedir¹¹⁴¹. Bu değişimle “genel adap” gibi saptanması güç, muğlak bir kıstastan vazgeçilerek kişi özgürlüğü esas alınmıştır¹¹⁴². Bugün TCK'da “cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar” başlığı altında 5 suç tipi düzenlenmektedir. Bunlar cinsel saldırı (TCK m. 102), çocuğun cinsel istismarı (TCK m. 103), reşit olmayanla cinsel ilişki (TCK m. 104) ve cinsel tacizdir (TCK m. 105). Ancak Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlardan Hükümlü Olanlara Uygulanacak Tedavi ve Diğer Yükümlülükler

¹¹³⁹ Karen Terry, “What is Sex Crime?”, **The Oxford Handbook of Sex Offences and Sex Offenders**, ed. Teela Sanders, New York: Oxford University Press, 2017, s. 4; Avrupa Konseyi'nin Cinsel Suça İtham Edilen veya Mahkûm Edilen Kişilerin Değerlendirilmesi, Yönetilmesi ve Topluma Kazandırılmalarına İlişkin 2021 (6) sayılı Tavsiye Kararı'nda da cinsel suçtan ne anlaşılması gerektiğine ilişkin bir tanım verilmekle birlikte, Karara ilişkin açıklayıcı notta hangi fiillerin cinsel suç olarak sınıflandırılacağına devletlerin yetkisinde olduğu vurgulanmıştır. Ancak Konsey gelişen teknoloji ile hızla gelişen siber-ısrarlı takip, intikam pornosu (*revenge porn*), deep-fakes gibi gittikçe daha sık görülen hukuka aykırılıklarla ilgili gerekli hukuki çarelerin alınmasının önemini hatırlatmıştır. Bkz: Avrupa Konseyi'nin Cinsel Suça İtham Edilen veya Mahkûm Edilen Kişilerin Değerlendirilmesi, Yönetilmesi ve Topluma Kazandırılmalarına İlişkin 2021 (6) sayılı Tavsiye Kararı- Açıklayıcı Rapor

¹¹⁴⁰ Terry, “What is Sex Crime?”, s. 4; Öyle ki günümüzde cinsel suç olarak tanımlanan bazı hareketler antik çağlarda normal, daha doğru bir ifadeyle sosyal normlara uygun addedildiği gibi; homoseksüellik gibi geçmişte suç olarak kabul edilen davranışlar bugün bu kapsamda değerlendirilmemektedir.

¹¹⁴¹ Toplumun değişen yapısıyla artık bu suçlarda korunan hukuksal yararın genel adap, ahlak olduğu görüşü de değişmiştir. Cinsel suçlarla korunan hukuki yarar bireyin cinsel özgürlüğüdür. Bkz: Handan Yokuş Sevük, “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Cinsel Saldırı ve Cinsel Taciz Suçları”, **TBB Dergisi**, sy. 57, 2005, s. 246; Yeşim Yılmaz, “Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlara İlişkin Değerlendirmeler ve Öneriler”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 18, sy. 217, 2023, s. 1426; Ali Hakan Evik, *Ceza Kanunumuz ve Kadın*, Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2004, s. 349.

¹¹⁴² Duygun Yarsuvat, “Türk Ceza Kanununda Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar”, **TCK'nın 50 Yılı ve Geleceği**, İstanbul: Sermet Matbaası, 1977, s. 679; Fahri Gökçen Taner, **Türk Ceza Hukukunda Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin, 2017, s. 49.

Hakkında Yönetmelik'te bir cinsel suç tanımına yer verildiği görülmektedir. Yönetmeliğe göre cinsel suç kapsamında TCK m. 102/2, TCK m. 103/1-2 ve TCK m.104/2-3'te yer alan suçlar kabul edilmiştir. Dolayısıyla kanun koyucunun TCK m. 103/1 haricinde penetrasyon teşkil eden fiili işleyen suçluları daha tehlikeli gördüğü söylenebilir¹¹⁴³.

Öğretide Terry tarafından başvuru alan ayırım uyarınca cinsel suçlar 4 başlık altında ele alınabilir: a) Vücut dokunulmazlığına müdahale içeren suçlar, b) vücut dokunulmazlığına müdahale gerektirmeyen cinsel davranışlarla işlenen suçlar, c) çocuk pornografisi izleme, bulundurma ve üretme, d) fuhuşa teşvik ve insan ticareti¹¹⁴⁴. TCK'da ise cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar bölümünde genel olarak vücut dokunulmazlığına müdahale oluşturan suç tipleri kapsama alınmışken, bu suç gruplarından bir kısmı “genel ahlaka karşı” suçlar başlığı altında düzenlenmiştir. Müstehcenlik bunlardan biridir. TCK m. 226/3 uyarınca “müstehcen görüntü, yazı ve sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları, temsili çocuk görüntülerini veya çocuk gibi görünen kişileri kullanmak beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırıldığı gibi bu ürünlerin ülkeye sokulması, çoğaltılması, satışa arzı, satılması, nakli, depolanması, ihracı, bulundurulması ve başkalarının kullanımına sunulması da yasaklanmıştır. Kanun koyucu burada her ne kadar pornografi veya çocuk pornografisi terimlerine yer vermiş olmasa da bu fıkra düzenlenilen hareket türleri bu anlama gelmektedir¹¹⁴⁵.

Bunun yanı sıra, vücut dokunulmazlığını ihlal edici olmayan cinsel davranışlardan sayılan voyerizm veya gözetlemecilik ise başlı başına bir suç olarak dahi kabul edilmemiştir. Voyerizm, kişinin başka birinin mahrem zamanlarında habersizce izlemekten cinsel yönden uyarılması sebebiyle bu uğurda sahip olduğu yineleyici dürtü ve olarak tanımlanabilir¹¹⁴⁶. Bu hareket, somut olayın gösterdiği özelliklere göre cinsel saikle işlense de TCK m. 134 kapsamında özel hayatın

¹¹⁴³ Penetrasyon sadece penisin vajinaya penetrasyonunu değil diğer vücut organları veya herhangi bir cismin de penetrasyonunu ifade etmektedir. Bkz: Oğuz Polat, **Viktimoloji**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin, 2022, s. 173-174.

¹¹⁴⁴ Terry, “What is Sex Crime?”, s. 5.

¹¹⁴⁵ Veli Özer Özbek, **Müstehcenlik Suçu (TCK m. 226)**, Ankara: Seçkin, 2009, s. 111.

¹¹⁴⁶ Bkz: Mehmet Emre Yıldız, “Cinsel Sapma Teşkil Eden Zihinsel Bozuklukların (Parafililerin) Failin Kusur Yeteneğine Etkisi”, **ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi**, 4, sy. 1, 2022, s. 151, Hülya Ertekin/Hatice Yardım Özayhan/İbrahim Eren/Yusuf Haydar Ertekin, “Fetişizm ve Voyörizm Birlikteliği: Bir Olgu Sunumu”, **Türk Aile Hekimliği Dergisi**, C. 17, sy. 2, 2013, s. 70.

gizliliğini ihlâl suçunun oluşmasına sebebiyet verecektir¹¹⁴⁷. Kanun koyucu bazı suç tipleri bakımından ise failde bulunan cinsel amacı dikkate alarak bunu ağırlaştırılmış bir hâl olarak düzenlemektedir. TCK m. 109/5 uyarınca kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun cinsel amaçlarla işlenmesi buna örnektir¹¹⁴⁸. Yani bazı suçluların cinsel dürtüyle işlenmesi veya cinsel saik taşıması da işlenen suç cinsel dokunulmazlığa karşı suç hâline getirmediği gibi, failin cinsel suçlu olarak değerlendirilmesi anlamına gelmemektedir¹¹⁴⁹.

Sonuç olarak cinsel davranışlar çok çeşitli şekillerde gerçekleşebilmekte, kimi zaman da kural olarak cinsel bir davranış olarak kabul edilemeyecek bir hareket cinsel saikle işlendiğinde bu özelliğe bürünebilmektedir. Ancak çalışmanın sınırları bakımından bunların hepsinin incelenmesi mümkün değildir. Bu sebeple “Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlardan Hükümlü Olanlara Uygulanacak Tedavi ve Diğer Yükümlülükler Hakkında Yönetmelik” kapsamında “cinsel suç” olarak kabul edilmiş suçların özelliklerine değinilecektir. Zira CGTİHK m. 108 kapsamında kanun koyucunun Türk Ceza Kanununda “cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar” başlığı altında düzenlediği her suç tipi dahi bulunmamaktadır.

1. Cinsel Saldırı Suçu (TCK m. 102/2)

TCK m. 102 (cinsel saldırı) suçunun oluşması için mağdurun rızası hilafına cinsel davranışlarla vücut dokunulmazlığının ihlâl edilmesi gerekmektedir. Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar bakımından cebir, tehdit yoluyla zorlamanın olması değil, rızanın bulunmaması suçun oluşması bakımından yeterli görülmektedir¹¹⁵⁰. Rızanın

¹¹⁴⁷ TCK m. 134’te düzenlenen suç tipinin oluşması bakımından genel kastın varlığı yeterlidir. Dolayısıyla failin saiki önem taşımaz. Bkz: Güçlü Akyürek, **Özel Hayatın Gizliliğini İhlâl Suçu**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin, 2013, s. 316.

¹¹⁴⁸ 765 sayılı TCK döneminde bu fiil, “Genel Adap ve Aile Düzeni Aleyhine Suçlar” başlığı altında düzenlenmişti. Bkz: Serap Keskin Kızıroğlu, “Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma” **Özel Ceza Hukuku** C. III, İstanbul: On İki Levha, 2018, s. 92.

¹¹⁴⁹ Nitekim kanun koyucu cinsel dürtüyle hareket etmeyen bazı suçluları cinsel suçlu saymaktayken, kriminolojik ve psikolojik açıdan cinsel suçlu sayılabilecek suçluları bu kapsamda kabul etmemektedir. Bkz: Soyaslan, **Kriminoloji**, s. 234.

¹¹⁵⁰ Tezcan/Ertem/Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 326; rızanın varlığı ya da yokluğunun suçun maddi unsuruna mı dahil olduğu yoksa bir hukuka uygunluk sebebi mi olduğunun belirlenmesi hata hükümleri bakımından önem arz etmektedir. Zira rıza maddi unsura dahil olarak görülürse, rızanın varlığı hususundaki hata TCK m. 30/1 hükmü çerçevesinde değerlendirilecekken, ikinci ihtimalde TCK m. 30/3 kapsamında değerlendirilecektir. Bkz: Ersan Şen/Mert Maviş/Buğra Şahin, **Uygulamada ve İctihatta Cinsel Suçlar Cinsel Dokunulmazlığa ve Genel Ahlak Karşı Suçlar**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin, 2024, s. 21.

yokluğundan söz edebilmek için mağdurun direnmiş olması veya cebre maruz kalmasına gerek bulunmamaktadır¹¹⁵¹.

Cinsel davranış kavramından ne anlaşılması gerektiğinin belirsiz olduğuna yönelik görüşler ileri sürüldüğü gibi bunun nasıl anlaşılması gerektiğine yönelik farklı görüşler mevcuttur¹¹⁵². Bu kapsamda bir görüş failin davranışını ne çeşit hislerle gerçekleştirdiğinden bağımsız dış dünyaya yansıyan objektif yapısının cinsel özellik göstermesini yeterli kabul etmektedir¹¹⁵³. Sübjektif görüş ise cinsel davranış, failin şehvi hislerini tatmin etmek amacıyla hareket etmesi hâli olarak kabul ederek, failden yola çıkan bir görüşle tanımlamaktadır¹¹⁵⁴. Madde gerekçesinde suçun oluşması fail tarafından gerçekleştirilen hareketlerin objektif olarak şehvi nitelikte bulunmasının yeterli olduğu belirtilmiştir.

TCK m. 102/1 c. 1 cinsel davranışın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde ise iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Bu daha az ceza gerektiren bir nitelikli hâldir¹¹⁵⁵. Sarkıntılık fiili, ani olup süreklilik arz etmeyen cinsel davranış anlamına gelmektedir¹¹⁵⁶. Bir davranışın bu nitelikte olup olmadığı ise fail tarafından gerçekleştirilen davranışın yoğunluğu, etkisi ve devamlılığına bağlı olarak tespit edilecektir¹¹⁵⁷.

TCK m. 102/2’de ise nitelikli cinsel saldırı suçu yer almaktadır. Bu maddeyle filin vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle işlenmesi hâli cezalandırılmaktadır. Bu fıkranın uygulanması yönünden iki hususun belirlenmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki vücutun hangi kısımlarına organ veya cisim sokulması hâlinde suçun oluşacağı, diğeri de herhangi bir organ veya cismin sokulmasının bu kapsamda kabul edilip edilemeyeceğidir¹¹⁵⁸. Madde gerekçesine göre bu nitelikli hâlin oluşması için vücuda vajinal, anal veya oral yoldan organ veya sair bir cismin ithal

¹¹⁵¹ Aras Türey, “Cinsel Saldırı Suçu ve Cebir İlişkisi”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 18, sy. 217, 2023, s. 1222.

¹¹⁵² Taner, **Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar**, s. 102.

¹¹⁵³ Özbek/Doğan/Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, s. 348; Korkusuz’un da ifade ettiği üzere bir davranışın cinsel olup olmadığı onun niteliğine bakılarak değerlendirilebilir. Bkz: Gülşah Korkusuz, “Cinsel Saldırı Suçu (TCK md. 102)”, **İÜHFMD**, C. 71, sy. 1, 2013, s. 823.

¹¹⁵⁴ Taner, **Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar**, s. 102.

¹¹⁵⁵ Mehmet Emin Artuk/Mehmet Emin Alşahin, “Sarkıntılık Fiili”, **AÜHFMD**, C. 65, sy. 4, 2016, s. 3252.

¹¹⁵⁶ Tezcan/Erdem/Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s. 342, Memiş Kartal, Cinsel Saldırı, s. 472; nitekim madde gerekçesinde de suçun ani hareketle işlenmesi olarak bahsedilmiştir.

¹¹⁵⁷ Artuk/Alşahin, “Sarkıntılık Fiili”, s. 3259.

¹¹⁵⁸ Tezcan/Erdem/Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s. 346.

edilmesi gerekmektedir¹¹⁵⁹. Vücut boşluklarına herhangi bir organ veya cismin sokulması ise TCK m. 102/2'nin oluşması bakımından yeterlidir.

2. Çocuğun Cinsel İstismarı (TCK m. 103)

İstismar, birinin iyi niyetini kötüye kullanma, sömürme anlamına gelmektedir¹¹⁶⁰. Çocuk istismarı, çocuğa yönelik her türlü şiddettir¹¹⁶¹. İstismar teşkil eden fiiller çocuğun sağlığını ve gelişimini olumsuz etkileyen davranışlar olup bir yetişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek gerçekleştirilebilmektedir¹¹⁶². Cinsel istismar ise olgunun sadece bir boyutunu oluşturur. Bunun haricinde fiziksel istismar, duygusal istismar, ihmal olmak üzere çeşitli şekillerde gerçekleşebilmektedir.

TCK m. 103 kapsamında cinsel istismar ise 15 yaşını tamamlamamış çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, 15 yaşından büyük olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, diğer çocuklara karşı iradeyi etkileyen nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar olarak kabul edilmektedir. Bu suç tipiyle cinsel özgürlüğün korunmasının yanında, çocuğun erken cinsel deneyimden uzak tutularak cinsel gelişimini sağlıklı bir süreçle geçirmesi amaçlanmaktadır¹¹⁶³.

Kanun koyucu 15 yaşını tamamlamamış çocuğun rızasına hiçbir şekilde sonuç bağlamayarak bu çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranışın cinsel istismarı oluşturacağını düzenlemiştir. 15 yaşını tamamlamış olanlar bakımından ise fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp algılamamasına göre ikili bir ayrım yapılmıştır. İradeyi etkileyen neden olarak rızanın mevcut olmaması yeterlidir¹¹⁶⁴. 15 yaşını tamamlamamış veya onbeş yaşını tamamlamış olmakla fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olanlara karşı cebir veya tehditle işlenmesi hâli ise cezanın ağırlaştırılmasını gerektiren bir hâl olarak düzenlenmiştir (TCK m.

¹¹⁵⁹ Memiş Kartal, Cinsel Saldırı, s. 474; ancak öğretide gerekçedeki bu açıklamaya rağmen, madde metninde herhangi bir sınırlama yer verilmediğinden, vücudun organ ve cisim sokmaya elverişli tüm boşluklarının bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bkz: Tezcan/Erdem/Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s. 347.

¹¹⁶⁰ TDK Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>.

¹¹⁶¹ Oğuz Polat, **Tüm Boyutları Çocuk İstismarı-I Tanımlar**, 4. baskı, Ankara: Seçkin, 2021, s. 23.

¹¹⁶² Bilgehan Savaşçı, **Çocukların Cinsel İstismarı Suçu**, İstanbul: Legal, 2013, s. 21.

¹¹⁶³ Özlem Yenerer Çakmut, "Cinsel Şiddet Mağduru Çocuk Kavramı ve Türk Ceza Kanunu'nun Çocuğa Yönelik Cinsel Şiddet Düzenlemelerine Genel Bakış Açısı", **MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 22, sy. 1, 2016, s. 44.

¹¹⁶⁴ Kartal, **Türk Ceza Hukuku'nda Çocukların Cinsel İstismarı**, s. 167.

104/4). Öğretide de ifade edildiği üzere ağırlaştırıcı sebep olarak sadece cebir ve tehdidin dikkate alınarak hilenin kanunda belirtilmemesi bir eksikliktir¹¹⁶⁵.

3. Reşit Olmayanla Cinsel İlişki (TCK 104/2-3)

TCK m. 104 reşit olmayanla cinsel ilişki suçunu düzenlenmektedir. Suçu oluşturan davranış cinsel ilişki olmakla birlikte, bunun cebir, şiddet veya iradeyi etkileyen başka bir yolla gerçekleşmemesi gerekmektedir¹¹⁶⁶. Mağdur 15 yaşından büyük ancak 18 yaşından küçük çocuktur. Mağdurun onbeş yaşından büyük olup fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını kavrayamayacak olması durumunda da bu suç değil cinsel istismar suçu oluşacaktır¹¹⁶⁷. İkinci fıkra suçun aralarında evlenme yasağı bulunan kişi tarafından işlenmesi cezanın ağırlaştırılmasını gerektiren bir hâl olarak düzenlenmiştir. Burada aslında üstü kapalı olarak ensest olarak nitelendirilen davranış yasaklanmıştır¹¹⁶⁸.

Evlenmeleri yasak olan kişilerin kimler olduğu Türk Medeni Kanunu'nun 129. maddesinde düzenlenmiştir: 1. Üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında; amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenlerin arasında, 2. Kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoyu veya altsoyu arasında, 3. Evlât edinen ile evlâtlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında.

Üçüncü fıkra da evlat edineceği çocuğun evlat edinme öncesi bakımını üstlenen veya koruyucu aile ilişkisi çerçevesinde koruma, bakım ve gözetim yükümlülüğü bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde de ikinci fıkra belirtilen cezaya hükmolunacağı hüküm altına alınmıştır.

¹¹⁶⁵ Kartal, **Türk Ceza Hukuku'nda Çocukların Cinsel İstismarı**, s. 167.

¹¹⁶⁶ Tezcan/Erdem/Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, s. 407.

¹¹⁶⁷ Pınar Memiş Kartal, "Reşit Olmayanla Cinsel İlişki", **Özel Ceza Hukuku Kişilere Karşı Suçlar**, C. II, İstanbul: On İki Levha, 2017, s. 542.

¹¹⁶⁸ Memiş Kartal, "Reşit Olmayanla Cinsel İlişki", s. 546.

B. Cinsel Suçlular

1. Cinsel Suçlulara Bakış Açısı

Cinsel suçlulara yönelik olarak hemen hemen herkesin zihninde bir görüntü, kalıplaşmış bazı yargılar bulunmaktadır¹¹⁶⁹. Cinsel suç failleri toplumda kendisinden en çok nefret edilen suçlulardır¹¹⁷⁰. Bu suçlular toplum tarafından tehlikeli, kontrol edilemeyen, tekerrür oranı yüksek olarak kabul edilmektedir¹¹⁷¹. Bu inanış da söz konusu suçların daha ağır bir şekilde cezalandırılması, bu suçlu gruplarına yönelik kastrasyon gibi bazı yöntemlerin uygulanmasında etkili olmaktadır¹¹⁷². Çeşitli ülkelerin ceza hukuku düzenlemeleri incelendiğinde cinsel suçlulara yönelik pek çok spesifik düzenlemeye rastlanılmaktadır. Bu suçlular yönelik olarak toplumun tepkisi, özellikle mükerrir cinsel suçlular hakkında basına yansıyan çeşitli haberlerden oldukça etkilenmektedir¹¹⁷³. Örneğin 2008 yılında ABD’de 48 eyaletten gelişigüzel seçilen 548 kişiyle yapıla bir anket çalışmasında cinsel suçlar için ölüm cezasına destek oranı yüzde 17 ile 35 arasında değişmekteyken, bu suçlular için ömür boyu hapis cezası en çok arzu edilen seçenek olmuştur¹¹⁷⁴. Bunun haricinde anket çalışmasında bu suçlular için alternatif tedbirlere başvurulması en az desteklenen seçenek olmuştur. Tarihsel süreçte, çeşitli ülkelerin yasal düzenlemelerine bakıldığında cinsel suçluları münferiden ele alan kanunlara dahi rastlanılmaktadır. Örneğin ABD-Michigan eyaletinde 1937 tarihinde yürürlüğe giren Psikopat Cinsel Suçlu Kanunu cinsel psikopatların toplumdan uzak tutulması ve onlara tedavi tedbirinin uygulanması amacıyla yürürlüğe girmiştir¹¹⁷⁵. Dikkat edilirse bu kanunlarda suça ilişkin değil “suçluya” yönelik bir yaklaşım söz konusudur.

¹¹⁶⁹ Işınsoy Özgüney “Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Mitleri ve Suçun Karanlık Alanı”, **Hukuki ve Kriminolojik Açından Cinsel Suçlar**, ed. Rahime Erbaş/Selen Çakırhan, Ankara: Adalet, 2023, s. 105.

¹¹⁷⁰ Rochella A. Scheela, “Sex Offender Treatment: Therapists ‘ Experiences and Perceptions”, **Mental Health Nursing**, C. 22, sy. 8, 2001, s. 749; İrem Şanlı, **Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suç Faillerinin Medyadaki Görünümü: Kriminolojik Bir Araştırma**, Ankara: Seçkin, 2021, s. 77.

¹¹⁷¹ Richard Tewksbury, “Stigmatization of Sex Offenders”, **Deviant Behavior**, C.33, 2012, s. 607.

¹¹⁷² Şanlı, **Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suç Faillerinin Medyadaki Görünümü: Kriminolojik Bir Araştırma**, s. 79.

¹¹⁷³ Make E. Olver/ Ashley A. Barlow, Public Attitudes towards Sex Offenders and their Relationship to Personality Traits and Demographic Characteristics”, **Behaviour Science and the Law**, 28, 2010, s. 834.

¹¹⁷⁴ Olver/ Barlow, “Public Attitudes towards Sex Offenders...”, s. 834.

¹¹⁷⁵ 1971 yılına kadar ABD’de 27 eyalet ve Kolombiya bu tarz kanunları yürürlüğe koymuştur. Ancak söz konusu kanunlar pek çok eyalette tedavi tedbirinin yürütüleceği tesis ve olanakların yoksun olması sebebiyle eleştirilmiş ve bunun sonucu olarak da pek çoğunda yürürlükten kaldırılmıştır. Bkz: Edward A. Fitzgerald, “Chemical Castration: MPA Treatment of the Sexual Offender”, **American Journal of Criminal Law**, C. 18, sy. 1, 1990, s. 1

Böyle bir bakış açısı bizi toplumun cinsel suçları tolere etmeyeceği gibi bir sonuca götürebilecek olsa da cinsel suç mağdurlarına yönelik pek çok mit ve inanış, mağdurları ikincil bir mağduriyet yaşamasına sebep olmaktadır. Kadın gerçekten isterse bir tecavüzcüyü engelleyebilir”, sadece kötü olanlar tecavüze uğrar” gibi inanışlara sadece sıradan insanların değil suçun failleri ve mağdurlarıyla etkileşim hâlinde olan profesyonellerin de sahip olabileceği çeşitli çalışmalarla ortaya koyulmuştur¹¹⁷⁶. Bu tarz tutum ve inanışlar en nihayetinde mağduru suçlamak, saldırganı aklamak ve cinsel saldırı iddialarını küçümsemek işlevini görür¹¹⁷⁷.

2. Cinsel Suçluların Özellikleri

Öncelikle cinsel suçluların bazı kriminolojik özelliklerin ortaya konulması mümkün olsa da cinsel suç olarak kabul edilebilecek fiillerin fazlalığı da düşünüldüğünde bir cinsel suçlu tipolojisi ortaya koymak kolay olmamaktadır¹¹⁷⁸. Bunun yanı sıra niteliği gereği mağdurların şikâyetinde bulunmaktan imtina etmesi sebebiyle gerçek sayılar ve olaylar adli mercilere intikal etmemektedir¹¹⁷⁹.

Cinsel suç faillerine ilişkin ilk inanış bu suç tipinin faillerinin çoğunlukla “erkek” olduğuna ilişkindir. Bu inanış bir gerçeği yansıtmaktadır. Cinsel suç failleri çoğunlukla erkek olup bu suçlara maruz kalanlar en çok kadınlar ve çocuklardır¹¹⁸⁰. Faillerinin çoğunluğunun erkek olduğu cinsel suçların meydana gelme sebepleri, yaşanan çevre ve toplumda kadının değeri, cinselliğin nasıl algılandığından bağımsız düşünülemez¹¹⁸¹.

¹¹⁷⁶ Martha R. Burt, “Cultural Myths and Supports for Rape”, **Journal of Personality and Social Psychology**, C. 38, sy. 2, 1980, s. 217.

¹¹⁷⁷ Emma J. Yapp/Ethel Quayle, “A Systematic Review of the Association between Rape Myth Acceptance and Male-on Female Sexual Violence”, **Aggression and Violent Behaviour**, C. 41, 2018, s. 1, <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.05.002> (Erişim Tarihi:11.11.2024).

¹¹⁷⁸ Yücel, **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, s. 76.

¹¹⁷⁹ Terry Thomas, **Sex Crime Sex Offending and Society**, 2. Baskı, Devon: Willan Publishing, 2005, s. 4; Ayla Duygu Nasuhoğlu, “Cinsel Saldırı Mitlerinin Olası Tesirleri Açısından Bir Yargıtay Kararı İncelemesi” **Ceza Hukuku Perspektifinden Kadına Yönelmiş Şiddetle Mücadele II**, ed. Rahime Erbaş, Ankara: Adalet, 2023, s. 88.

¹¹⁸⁰ Polat, **Viktimooloji**, s. 173; Roxanne Lieb/Vernon Quinsey/Lucy Berliner, “Sexual Predators and Social Policy”, **Crime and Justice**, C. 23, 1998, s. 47; Gill McIvor, Female Sex Offenders, **The Oxford Handbook of Sex Offences and Sex Offenders**, ed. Teela Sanders, New York: Oxford University Press, 2017, s. 199; Bununla birlikte kadın cinsel suçluların genellikle kendilerinden daha genç mağdurları seçme eğiliminde olduğu, bunun yanı sıra diğer cinsel suçlularla kıyaslandığında aile ve sosyal hayatlarında çeşitli sorunlardan muzdarip oldukları değerlendirilmektedir.

¹¹⁸¹ Polat, **Viktimooloji**, s. 178.

Cinsel suçların hep bir “yabancı” tarafından işlendiği düşünölmekte ve hatta cinsel suçlulara yönelik oluşturulan politikalar bu varsayıma dayanmaktadır¹¹⁸². Cinsel suç failleri ile mağdurlar arasındaki ilişki bakımından cinsel suçların büyük kısmının mağdurun tanıdığı bir fail tarafından gerçekleştirildiği ifade edilmektedir¹¹⁸³. Bu yanlış inanışın ceza adalet sistemine yansıdığını ve bu sistemde görev alan aktörlerin de genellikle bu varsayımda olduğu söylenebilir. Bu durum, sadece bir “yabancı” tarafından gerçekleştirilen cinsel saldırılara önem verilmesi, kadınların tanıdıkları veya ilişki yaşadıkları kişiler tarafından uğradıkları saldırıların daha az önemli bulunmasına sebebiyet vermektedir¹¹⁸⁴.

Cinsel suçluluk genelde cinsel bir sapkının belirtisi olması dolayısıyla bu faillerin akıl hastası olup olmadığı hususunda tartışmalar da bulunmaktadır. Cinsel sapkınlık yani parafili cinsel uyarılma ve orgazm için alışılmışın dışında nesneler veya eylemler içeren durum olarak tanımlanır¹¹⁸⁵. Cinsel sapma olarak kabul edilen davranışlar kural olarak organik bir işlev bozukluğundan ileri gelmediğinden olağandışı, anormal cinsel eğilim de en nihayetinde içinde yaşanan toplumun “normal, olağan” cinsellik anlayışına göre belirlenmektedir¹¹⁸⁶. Bu sebeple neyin cinsel sapkınlık olup olmadığını tanımlamak en büyük zorluklardan biridir¹¹⁸⁷. Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayımlanan ve psikolojik bozukluklarının tanı ve sınıflandırılmasında kullanılan DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) rehberin en güncel versiyonu uyarınca parafili olarak kabul edilen bozukluklar arasında gözetlemecilik bozukluğu, göstermecilik bozukluğu, sürtünmecilik bozukluğu, mazoşizm, sadizm, pedofili, fetişizm bozukluğu, nekrofil bulunmektedir¹¹⁸⁸. Kişide var olan cinsel sapkınların algılama yeteneklerini veya davranışlarını yönlendirme yeteneklerini ortadan kaldırır veya azaltırsa TCK m. 32

¹¹⁸² Timothy Fortney/Jill Levenson/Yolanda Brannon/Juanita N. Bakar, “Myths and Facts about Sexual Offenders: Implications for Treatment and Public Policy”, **Sexual Offender Treatment**, C. 2, sy. 1, 2007, s. 2.

¹¹⁸³ Ancak Polat en sık karşılaşılan cinsel saldırının bilinmeyen kişiler tarafından gerçekleştiğini belirtmektedir. Bkz: Polat, **Viktimoloji**, s. 178.

¹¹⁸⁴ Eric S. Janus, **Failure to Protect**, New York: Cornell University Press, 2009, s. 80.

¹¹⁸⁵ Oğuz Polat, **Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar**, s. 201.

¹¹⁸⁶ Yıldız, “Cinsel Sapma Teşkil Eden Zihinsel Bozuklukların (Parafililerin) Failin Kusur Yeteneğine Etkisi”, s. 108.

¹¹⁸⁷ Nesrin Duman, “Parafililer ve DSM’lerdeki Seyri” **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, C. 9, sy. 16, 2018, s. 1299.

¹¹⁸⁸ APA Dictionary of Psychology, <https://dictionary.apa.org/paraphilia>. Rehberin en güncel versiyonu 2022 yılında yayımlanan DSM-5-TR’dir.

kapsamında akıl hastalığına ilişkin hükümler uygulanacaktır¹¹⁸⁹. Ancak cinsel sapma teşkil eden bozukluklara sahip bireylerin genel olarak davranışlarının hukuk düzeniyle çeliştiğine ilişkin algıya sahip olduğunu ancak davranışlarını yönlendirme ve kontrol etme yetilerinin olumsuz etkilendiği ifade edilmektedir¹¹⁹⁰.

Ancak cinsel suç faillerinin hepsi cinsel sapkın olarak nitelendirilemeyeceği gibi suç faillerinin akıl hastası olduğu hususunda bir genelleme yapılmasının da imkânı bulunmamaktadır¹¹⁹¹. Tüm cinsel suçluların aşırı ve dizginlenemeyen bir cinsel arzuya sahip olduğu hususu gerçeği yansıtmaz¹¹⁹². Örneğin çocuklara yönelik dürtü besleme pedofili olarak adlandırılmakla birlikte çocuklara cinsel istismarda bulunan her bireyin pedofil olmadığı ifade edilmekte dolayısıyla bu bireylere yönelik olarak alınacak önlemler bakımından öncelikle bu ayrımın yapılmasının önemli olduğu vurgulanmaktadır¹¹⁹³. Bununla birlikte pedofil olan her birey de cinsel istismar olarak değerlendirilebilecek herhangi bir suç işlememektedir¹¹⁹⁴.

Bir diğer üzerinde durulması gereken “bir kere cinsel suç faili olan hep olur” yani cinsel suçluların muhakkak suç işlemeye geri döneceğine yönelik inanıştır. Bu inanış cinsel suçlulara özellikle cinsel saldırı ve cinsel istismar gibi vakıalarda alınan tedbirlerin meşruluğunu sağlamakta, cinsel suçluların cezalarının infazının ardından dahi kontrol altında tutulması gerektiği düşüncesine hizmet etmektedir. Bu da aslında konuyu kategorik olarak herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmadan cinsel suçluların “tehlikeli” olarak kabul edilip edilemeyeceği tartışmasına götürmektedir. Bu hususta yıllar içerisinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Hanson ve Bussière tarafından yapılan bir meta-analiz çalışmasında bu çıkarımın doğru olmadığı sonucuna

¹¹⁸⁹ Yıldız, “Cinsel Sapma Teşkil Eden Zihinsel Bozuklukların (Parafililerin) Failin Kusur Yeteneğine Etkisi”, s. 191.

¹¹⁹⁰ Yıldız, “Cinsel Sapma Teşkil Eden Zihinsel Bozuklukların (Parafililerin) Failin Kusur Yeteneğine Etkisi”, s. 191.

¹¹⁹¹ Yücel, **Kriminolojik Notlar Toplum, Suçlu ve Ötesi**, s.64.

¹¹⁹² Yücel, **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, s. 68. Yazar bu sebeple kastrasyonun cinsel suçları önleme bakımından doğru bir yöntem olup olmadığından kuşku duymaktadır.

¹¹⁹³ Ayten Erdoğan, Pedofili: Klinik Özellikleri, Nedenleri ve Tedavisi, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2(2), 2010, s. 150.

¹¹⁹⁴ Kelly Richards, “Misperceptions about Child Sex Offenders”, **Trends & Issues in Crime and Criminal Justice**, no: 429, 2011, s. 2.

ulaşmışlardır¹¹⁹⁵. Aynı çalışmada tedavisini tamamlamayan suçluların hem cinsel suç hem de başka suçları işleme riskinin olduğu da saptanmıştır¹¹⁹⁶.

3. Cinsel Suçlulara Yönelik Ceza Hukuku Politikaları

Avrupa Konseyi'nin cinsel suçlulara yönelik 2021 tarihli Tavsiye kararında¹¹⁹⁷ ceza infaz ve denetimli serbestlik kurumlarının cinsel suçla suçlanan veya cinsel suçtan hüküm giymiş kişilere risk durumlarına göre diğer şüpheli ve hükümlülere uygulanan standartların uygulanması ve topluma yeniden uyum sağlamalarına çalışması gerektiği belirtilmiştir. Bu tavsiye kararında cinsel suç önlemek ve buna karşılık vermenin en etkili yolunun multidisipliner bir bakış açısıyla çeşitli kurumların iş birliği ile gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Cinsel suç ve suçluluk sosyolojik, psikolojik, kriminolojik boyutları olan karmaşık problemlerdendir. Cinsel şiddetin kadına yönelik şiddet ve ayrımcılığın bir türü olduğu düşünüldüğünde toplumun kadına bakışı bu suçluluk türünde de önemli bir etkidir. Kimi vakılarda failden çok mağduru suçlayıcı yaklaşımlar mağdurların adli mercilere başvurmalarının etkilemektedir.

Cinsel suç ve suçlulara ilişkin ceza hukuku mekanizmaları çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Öncelikle cinsel dokunulmazlığa yönelik fiillere yönelik ağır cezaların öngörülmesi ilk akla gelendir. Bu halde tecavüz ve istismar gibi durumlarda uzun süreli hapis cezaları bizzat kanun koyucu tarafından öngörülmektedir. Çocukların söz konusu olduğu durumlarda daha büyük zararların önüne geçebilmek adına bazı hazırlık hareketlerinin cezalandırılması söz konusu olabilir¹¹⁹⁸.

¹¹⁹⁵ R. Karl Hanson/Monique T. Bussière, "Predicting Relapse: A Meta-Analysis of Sexual Offender Recidivism Studies", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, C. 66, sy. 2, 1998, s. 357.

¹¹⁹⁶ Hanson/ Bussière, "Predicting Relapse: A Meta-Analysis of Sexual Offender Recidivism Studies", s. 357.

¹¹⁹⁷ European Council CM/Rec(2021)6 of the Committee of Ministers to Member States Regarding Assessment, Management and Reintegration of Persons Accused or Convicted of a Sexual Offence, <https://search.coe.int/cm?i=0900001680a4397a>.

¹¹⁹⁸ *Sexual Grooming* cinsel amaçlı olarak çocuğun çeşitli yollarla cinsel istismar eylemine hazırlanması olarak tanımlanabilir. Bu hareket türünde zorunlu olmamakla birlikte çoğunlukla bir pedofili tarafından çocukla arkadaş olunarak onun güveni kazanılmaktadır. Bkz: Eylem Aksoy Retornaz, "Online Solicitation of Children for Sexual Purposes (Cyber Grooming) from the Turkish Legal Perspectives, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, C. 10, sy. 1, s. 213.

VI. Değerlendirme ve Ara Sonuç

Normatif olarak diğer suçlulardan farklı görülerek farklı hükümlere tabi olan çeşitli suçlu grupları bulunmaktadır. Mükerrirler, itiyadi suçlular ve suçu meslek edinmiş olanların diğer suçlulardan farklı muameleye tabi olmalarının sebebi geçmişte birden fazla suç işlemiş olmalarıdır. İtiyadi suçlular ve suçu meslek edinenlerde birden fazla suç işlemek bir alışkanlık hâlini aldığından bu suçluların yeniden suç işleme ihtimalleri diğer suçlulara göre daha fazla görülmektedir.

Örgüt suçlularının ve terör suçlularının tehlikeliliği ise kanaatimizce doğrudan suç tipinin kendisinden gelmektedir. Bir birlikteliğin “örgüt” olarak nitelendirilmesi için hiyerarşik bir yapının olması gerekmektedir. İşte bu hiyerarşik yapı suçluların suç işlemesini kolaylaştırdığı gibi suçtan vazgeçmelerini de zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra örgütlü suçluluk “çıkar amacıyla” gerçekleştirilmektedir. Hâl böyle olunca örgüt mensupları da tıpkı suçu meslek edinenler gibi yaşamlarını bu suçlardan elde ettikleri gelirle karşılamaktadır. Bu durumda “örgüt suçluların” suç işleme ihtimalleri diğer suç tiplerini işleyenlere göre daha fazla olmaktadır. Bu suç tipinin toplum bakımından yarattığı tehlike de oldukça büyüktür. Terör suçluları bakımından da örgüt suçluları ile aynı değerlendirmeyi yapmak mümkündür. Bu suçluların siyasal düzeni değiştirmek gibi bir gayesi bulunmakta ve bu yolda ölümü bile göz aldıkları eylemler gerçekleştirilmektedir.

Cinsel suçlular sadece ülkemiz özelinde değil neredeyse tüm toplumlarda en çok nefret gösterilen suçlu grubunu oluşturmaktadır. Cinsel suça verilecek anlamla oldukça geniş ve homojen olmayan bu suçlu grubunun tekerrür oranının belirlenmesi oldukça zorlaşmaktadır. Bu sebeple “bir kere cinsel suçlu olan her zaman cinsel suç işler” gibi yaklaşımın doğruluğu kesin değildir. Ancak bu inanış da en nihayetinde bu suçlulara yönelik getirilen diğer suçlulardan farklı uygulamaların gerekçesini oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TEHLİKELİLİĞİN SONUÇLARI

I. Suç İşlenmesinin Önlenmesi ve Tehlikelilik

A. Kavram

Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen tanım uyarınca suç işlenmesinin önlenmesi (*crime prevention*) suçun sebeplerine müdahale ederek onun meydana gelme riskini ve suç korkusu gibi bireyler ve toplum üzerindeki müstakbel zararlı etkilerini azaltmak için geliştirilen strateji ve tedbirlerdir¹¹⁹⁹. Bu müdahaleler, suça ilişkin olarak toplumu bilgilendirici materyallerin yayımlanması, eğitici programların oluşturulması, kamu sağlığına ilişkin çeşitli sınırlayıcı tedbirlerin alınması gibi kişisel özgürlükleri sınırlandıran veya sınırlandırmayan pek çok şekilde gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır¹²⁰⁰.

Cezanın genel önleme ve özel önleme amaçları düşünüldüğünde ceza adalet sistemi de suçların önlenmesine hizmet etmektedir. Genel önleme ile, suç işleyen kişinin cezalandırılması yoluyla topluma bir mesaj vermek, potansiyel suç faillerinin korkutularak suç işlenmesinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır¹²⁰¹. Özel önleme fonksiyonu bakımından ise suçlu cezasının infazıyla hem korkutulup hem de sosyalleştirilerek onun yeniden suça dönmesi engellenmeye çalışılmaktadır¹²⁰². Bununla birlikte “suç işlenmesinin önlenmesi” sadece ceza hukukunu ilgilendirmeyen çok boyutlu bir kavramdır. Suça sebep olan faktörlerin fazlalığı ve çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda onun önlenmesinin de sadece ceza hukuku ile sağlanamayacağı, bunun “önleyici” nitelikteki farklı yöntemlerle gerçekleştirilebileceği açıktır¹²⁰³. Suçun önlenmesi, henüz zarar meydana gelmeden sağlanabildiğinde, suç işlendiğinde ortaya çıkacak mağduriyetler de engellenmiş

¹¹⁹⁹ ECOSOC Resolution 2012/13 Action to Promote Effective Crime Prevention Annex (Erişim Tarihi:10.11.2024).

¹²⁰⁰ Bernard E. Harcourt, “Punitive Preventive Justice: A Critique”, **Prevention and the Limits of the Criminal Law**, ed. Andrew Ashworth/Lucia Zedner/Patrick Tomlin, Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 255.

¹²⁰¹ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 848.

¹²⁰² Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 848.

¹²⁰³ Lab, **Crime Prevention Approaches, Practices, and Evaluations**, s. 39.

olacaktır¹²⁰⁴. Önleme suçluların hiç kimseyi mağdur etmeyeceği anlamına gelmekteyken; ceza ancak bir mağduriyetin ardından daha fazla mağduriyetin ortaya çıkmaması, suçluların etkisiz hale getirilmesi bakımından bir anlam ifade etmektedir¹²⁰⁵. Uluslararası düzeyde de suçluluğu oluşturan sebeplerin ortadan kaldırılması sağlıklı bir çevrenin varlığını sağlamak adına en önemli hedeflerden biri olarak kabul edilmektedir.

Suç işlemenin önlenmesi ve tehlikeliliğin ortadan kaldırılması aynı anlama gelmez¹²⁰⁶. Bununla birlikte özellikle tehlike oluşturabilecek kişi ve bölgelere yönelecek suç önleme yöntemleri ve politikaları tehlikeli suçlular bakımından da olumlu sonuçlar doğuracaktır. Kişisel veya toplumsal çeşitli sebeplerle suç işleme tehlikesi olan kişilere yönelik uygulanacak programlar ceza hukuku devreye girmeden suçun önlenmesine hizmet edecektir.

Öğretide *Bjorgo* suçun önlenmesinde geçerli olan ilkeleri 9 madde altında sıralamıştır¹²⁰⁷. Bu ilkeler: Suç işlenmesini engellemeye ilişkin mevzuat oluşturmak, suç işlenmesine sebep olan bireysel ve sosyal sebepleri ortadan kaldırmak veya azaltmak, ceza tehdidiyle potansiyel suçluları engellemek (genel önleme), suç işlenmeden önce müdahale ederek bunun gerçekleşmesini engellemek, suç oluşturan fiillere yönelik imkanları azaltarak veya daha zor bir hale getirerek potansiyel mağdurları korumak, suçun zarar doğuran sonuçlarını azaltmak, suçtan elde edilecek faydaları azaltmak, failleri yoksun kılarak onların yeniden suça dönmesini engellemek, mahkumların eski hayatına dönebilmesi adına onları rehabilite olmaya teşvik etmek olarak belirtilmiştir.

Suç ve suçlulukla mücadele, karmaşık bir meseledir. Her ülke kendi subjektif durumuna, toplumsal yapısına uygun bir politika tercih edebilmektedir. Kimi zaman bu mücadele ilkeleri daha önce tespit edilmiş bir politikanın sonucunda değil, suçluluk

¹²⁰⁴ Greenwood, “Bir Siyaset Seçeneği Olarak Suçu Önleme”, s. 43.

¹²⁰⁵ ECOSCO Resolution 2002/13 Suçu Önlemeyi Teşvik Etmeye Yönelik Eylem Planı, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey’in 2002 tarihli kararında iyi planlanmış bir suç önleme politikasının sadece suçu ve mağduriyeti önleme hususundaki önemi değil aynı zamanda sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevreye olan katkısı da vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra önleme hususunda devletin bu hususta politika yaratma, oluşturulan politikaları destekleme ve sürdürme hususunda sorumlulukları olduğundan bahsedilmiştir.

https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/resolution_2002-13.pdf (Erişim Tarihi: 17.02.2023).

¹²⁰⁶ Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 92.

¹²⁰⁷ Tore Bjørgo, **Preventing Crime A Holistic Approach**, United Kingdom: Palgrave Macmillan, 2016, s. 2; Yenisey, **Kolluk Hukuku**, s. 37.

problemlerine derhal yanıt vermek amacıyla bir panik mevzuatı olarak ortaya çıkabilir. Burada ortaya suç siyaseti kavramı devreye girmektedir. Devletin suçla savaşmak amacıyla oluşturacağı mekanizmanın bir siyasete dayanması gerekmektedir¹²⁰⁸.

B. Suç Önlemede Teorik Yaklaşımlar

1. Tonry ve Farrington Modeli

Tonry ve Farrington suç önlemeyi dört stratejik gruba ayırarak incelemektedir: Ceza adalet sistemi (*law enforcement*), durumsal suç önleme (*situational*), gelişimsel suç önleme (*developmental*) ve toplumsal temelli suç önleme (*community*) yaklaşımı¹²⁰⁹. Suçların ve suçluların çeşitliliği ve bu çeşitliliğin ceza adalet sistemi tarafından dikkate alınmaması sistemin suçu önlemede yetersiz kalmasının sebeplerinden biridir¹²¹⁰. Farklı suçların sebepleri de farklı olduğu gibi, suç işleme sebepleri de suçludan suçluya farklılık göstermektedir¹²¹¹. Akılcı bir önleme politikasının tüm bunları göz önünde bulundurması gerekmektedir. Örneğin cinsel saldırının da aralarında bulunduğu birçok cinsel suç, anlık dürtü, genellikle alkol etkisi altında işlenmektedir. Soygunlar genellikle planlanarak gerçekleştirilirken hırsızlık ve mala zarar verme gibi eylemler ani şekilde gelişmektedir. Dolayısıyla ceza adalet sistemi suçların önlenmesi bakımından gerekli ancak yeterli değildir.

Durumsal suç önleme; suç işlenmesinin önlenmesinin çevresel bazı koşulların düzenlenerek mümkün olabileceği, suç işlemeyi kolaylaştıran bazı koşulların ortadan kaldırılması ve düzenlenmesiyle suçun önlenmesinin sağlanabileceği anlayışına dayanmaktadır. Suç genellikle riskin az, yararın fazla olduğu zamanlarda işlenmekte olduğundan riskleri artıracak bazı strateji ve teknolojiler geliştirmeyi hedefler¹²¹².

Toplumsal temelli suç önleme ise suçluların sosyal çevrelerini ve onları suça iten sebepleri değiştirmeye odaklanan bir yaklaşımdır¹²¹³. Zira toplumu değiştirmek en nihayetinde o toplumda yaşayan insanın davranışlarını değiştirmesini

¹²⁰⁸ Dönmezer/Erman Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. I, s. 106.

¹²⁰⁹ Abanoz, *Kamusal Alanda Kameralı Gözetlemenin Suçun Önlenmesindeki Etkisi ve Elde Edilen Delillerin Hukuka Uygunluğu Sorunu*, s. 47.

¹²¹⁰ Tonry/ Farrington, "Strategic Approaches to Crime Prevention", s. 7.

¹²¹¹ Tonry/ Farrington, "Strategic Approaches to Crime Prevention", s. 7.

¹²¹² Tonry/ Farrington, "Strategic Approaches to Crime Prevention", s. 8; bu kavram aslında yeni bir konsept değildir. Kapıların kilitlenmesi, alarm sistemlerinin kurulması, pencerelerin kapatılmasıyla kötü niyetli kişilerin işlerini zorlaştırmak hedeflendir.

¹²¹³ Hughes, "Understanding Crime Prevention Social Control, Risk and Late Modernity", s. 20.

sağlayacaktır¹²¹⁴. Bu stratejinin uygulanmasına örnek olarak suç işleme hususunda en çok risk teşkil eden gruplara yönelik sosyalleşmeye yardımcı kulüp vb. projeler geliştirilmesi gösterilebilir¹²¹⁵.

Gelişimsel veya diğer adıyla risk odaklı suç önleme yaklaşımı ise suça sebep olan risk faktörlerinin belirlenerek bunları ortadan kaldırmaya yönelik önlemlerin alınması fikrine dayanmaktadır¹²¹⁶. Bu kapsamda risk faktörlerine yönelik araştırmalar ve bunları önlemeye yönelik programların empirik yoldan test edilmesi önem taşımaktadır¹²¹⁷. Bazı kişilerin, henüz ceza adalet sisteminin içinde yer almasalar da suç işleme ihtimalleri diğerlerine göre daha fazla olabilir. Bu kişilere ceza adalet sisteminin müdahale etmesi mümkün değildir. Ailelerle çalışma, okul bazlı çalışma bunlara yönelik uygulanacak programlarla suç işlenmenin önüne geçilmesi amaçlanır. Risk oluşturan bireylerdeki zihinsel ve ruhsal gelişime odaklanılarak kişideki suç işleme ihtimali azaltılmaya çalışılmaktadır¹²¹⁸. Risk faktörlerinin haricinde koruyucu faktörlerin de tespit edilmesi önemlidir.

2. Toplum Sağlığı Modeli

Suçü önlemeye ilişkin yöntemlerin teorik bir yaklaşımla ve bir sınıflandırma çerçevesinde ortaya konulması ilk defa *Brantingham* ve *Faust* tarafından gerçekleştirilmiştir¹²¹⁹. *Brantingham* ve *Faust*, 1976 yılında ortaya koydukları bu yaklaşımda suçu önlemeye ilişkin faaliyetler üç başlık altında sınıflandırılmaktadır. Toplum sağlığı modeli olarak isimlendirilmesinin nedeni suç ve suç önleme kavramları ile hastalık ve kamu sağlığı kavramları arasındaki benzerliği esas almasından ileri gelmektedir¹²²⁰. Söz konusu üç başlık “Birincil önleme (*primary prevention*)”, “ikincil önleme (*secondary prevention*)” ve “üçüncül önleme (*tertiary prevetion*)” şeklindedir¹²²¹.

¹²¹⁴ Tonry/ Farrington, “Strategic Approaches to Crime Prevention”, s. 9.

¹²¹⁵ Hughes, “Understanding Crime Prevention Social Contorl, Risk and Late Modernity”, s. 20.

¹²¹⁶ David P. Farrington, “Crime Prevention”, **21st Century Criminology A Reference Handbook**, ed. J. Mitchell Miller, California: Saga, 2009, s. 628.

¹²¹⁷ Farrington, “Crime Prevention”, s. 628.

¹²¹⁸ Buket Abanoz, **Kamusal Alanda Kameralı Gözetlemenin Suç Önlenmesindeki Etkisi ve Elde Edilen Delillerin Hukuka Uygunluğu Sorunu**, s. 47-48.

¹²¹⁹ Abanoz, **Kamusal Alanda Kameralı Gözetlemenin Suçun Önlenmesindeki Etkisi ve Elde Edilen Delillerin Hukuka Uygunluğu Sorunu**, s. 46.

¹²²⁰ Paul J. Brantingham/Frederic L. Faust, “A Conceptual Model of Crime Prevention”, *Crime & Delinquency*, C. 22, sy. 3, 1976, s. 288.

¹²²¹ Lab, **Crime Prevention Approaches, Practices, and Evaluations**, s. 40; Adam Crawford/ Karen Evans, *Crime Prevention and Community Safety*, The Oxford Handbook of Criminology, ed. Mike Maguire/Rod Morgan/ Robert Reiner, 5. Baskı, Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 722.

Birincil önleme toplumun tümüne yönelik olarak yürütülen ve suça sebebiyet veren potansiyel faktörlerin dikkate alındığı aşamadır¹²²². Bu aşamada bireylerden ziyade toplumun geneline odaklanılmıştır¹²²³. İkincil önleme ise riskli olan kişi ve yerlere odaklanılan önleme türüdür. Burada amaç potansiyel faillere henüz suç işlemeyen müdahale edilmesidir¹²²⁴. Toplum sağlığı modelinde söz konusu olan hastalığın erken belirtilerini gösteren ya da hastalık geliştirmesi yüksek ihtimal olan kişilere odaklanılması şeklinde benzerlik kurulmaktadır¹²²⁵. Bu evrede istihbarat faaliyetlerinde bulunulması, yüksek riskli bölgelere eğitici çeşitli programlarla müdahale edilmesi gibi yöntemler söz konusu olmaktadır. Ancak bu aşamada da hâlâ suçlulara yönelik bir çalışma söz konusu değildir.

Üçüncül önleme ise yeniden suç işlenmesini önlemek amacıyla suç işlemiş kişilere odaklanılan aşamadır¹²²⁶. Dolayısıyla bu aşamada özgürlüğü bağlayıcı cezalar, iyileştirme, tedavi gibi yöntemler kullanılmaktadır¹²²⁷. Tehlikeli suçlularla mücadele etmek için ceza hukuku içinde başvurulacak yöntemler de bu aşamayı ilgilendirmektedir.

C. Tehlikeliliğin Sonuçlarının Kavramsal Çerçevesi

1. Düzenlemelerin Çeşitliliği

Günümüzde tehlikelilik ceza hukuku yönünden önemli bir kavramdır. Zira suç işleyen bireylerin tekrar suç işleme olasılığı, ceza adalet sistemi ve toplumsal güvenlik bakımından sorun teşkil eder. Bu suçlulara yönelik mevcut cezaların yeterli görülmemesi sebebiyle onları kontrol edebilmek adına çeşitli stratejiler geliştirilmiş ve yeni tedbirler hukuk sistemlerinde yerini almıştır¹²²⁸. Şiddet suçu ve cinsel suç failleri, cezalarının infazının ardından toplumsal hayata geri döndüğünden, bu kişilerin

¹²²² Crawford/ Evans, “Crime Prevention and Community Safety”, s. 772.

¹²²³ Spencer Chainey/Jerry Ratcliffe, **GIS and Crime Mapping**, Sussex: Willey, 2005, s. 16.

¹²²⁴ Lab, **Crime Prevention Approaches, Practices, and Evaluations**, s. 41.

¹²²⁵ Chainey/Ratcliffe, **GIS and Crime Mapping**, s. 16.

¹²²⁶ Brantingham/Faust, “A Conceptual Model of Crime Prevention” s. 288.

¹²²⁷ Lab, **Crime Prevention Approaches, Practices, and Evaluations**, s. 41.

¹²²⁸ Pratt, *Dangerousness and Modern Society*, s. 35; Harrison, **Dangerousness, Risk and the Governance of Serious Sexual and Violent Offender**, s. 97; yazar bu kapsamdaki tedbirleri risk yönetimi stratejileri (*Strategies of Risk Management*) başlığı altında ele almıştır. Risk yönetimi, yalnızca ağır nitelikte cinsel suç ve şiddet suçlarını işlemiş olan suçlular bakımından değil, cezalarının infazına toplum içinde denetimli serbestlik tanınan suçlular dahil bütün suçlular bakımından önemlidir. Zira yetkili kurumlar suçluların oluşturduğu riski yönetmek ve toplumu korumakla mükelleftir.

gözetimini ve denetimini sağlamak ve yeniden suça dönme riskini azaltmak bugün bir gerekliliktir¹²²⁹. Zira bazı suçlular, cezalarının infazının ardından dahi toplum bakımından tehlike oluşturmaktadır. Devletlerin, bireyleri diğer bireylerden kaynaklanan tehlikelerden koruma yükümlülüğü olduğundan, suçun yeniden işlenmesi riskine önceden müdahale edilip bu suçluların zarar verici fiillerinin önlenmesi arzulanmaktadır¹²³⁰. Dolayısıyla, tehlikelilik kavramı, ceza adalet sistemi tarafından uygulanan çeşitli müdahalelerin temelinde yer alır¹²³¹.

Tehlikeli suçluların yeniden suça dönmesinin engellenmesinin ceza hukukunun araçlarıyla sağlanması hâli de aslında ceza hukukunun değişiminin bir başka yönüdür¹²³². Bugün ceza hukuku sadece “ceza” niteliğindeki yaptırımların belirlenip uygulanmasının değil, tehlikeli suçluların zaman zaman cezanın infazının ardından dahi denetlenip gözetlenmesinin bir aracıdır. Hukuki niteliği her ne olursa olsun denetimli serbestlik, kastrasyon, cinsel suçlular için getirilen kayıt ve bildirim yükümlülüğü gibi düzenlemeler kanaatimizce bu değişimin yansımasıdır. Toplumda bazı suçlu gruplarına yönelik olarak hissedilen korku daha fazladır. Son yıllarda pek çok ülkede şiddet suçluları ve cinsel suçlulara yönelik olarak ortaya çıkan güvenlik ihtiyacı ve artan kamuoyu baskısıyla bu suçlular bakımından sert bir suç politikası yürütülmektedir¹²³³.

Ceza hukukunun tarihsel gelişimi içinde de, suça nasıl bir karşılık verilmesi gerektiği en önemli tartışmalardan biri olmuştur. Pozitivist okul, toplumsal savunma bakımından cezanın uygun ve yeterli olmadığını; dolayısıyla suça, suçlunun kişiliğine

¹²²⁹ Harrison, *Dangerousness, Risk and the Governance of Serious Sexual and Violent Offender*, s. 97.

¹²³⁰ Kimberly Kessler Ferzan, “Preventive Justice and the Presumption of Innocence”, *Criminal Law and Philosophy*, C. 8, 2014, s. 505.

¹²³¹ Tehlikelilik ceza hukukunun pek çok aşamasında üstelik suçlunun özgürlüğünün sınırlandırılıp sınırlandırılmamasının mevzu bahis olduğu kefaletle serbest bırakılma, koşullu salıverilme gibi çeşitli aşamalarda rol oynar. Bkz: Franklin E. Zimring/Gordon Hawkins, “Dangerousness and Criminal Justice”, *Michigan Law Review*, C. 85, sy. 3, 1986, s. 481.

¹²³² Düşman Ceza Hukuku yaklaşımını ortaya koyan Jakobs kanun koyucunun organize suçluluk, cinsel suçlar, terörizm gibi suçluluk türleriyle bireyler üzerinden mücadele ettiğini ve söz konusu suçluların da hukuka sürekli olarak sırt çevirmeleri sebebiyle kişi olarak kabul edilme şartını sağlamadıklarını savunmaktadır. Sıradan suçlular tehlikeli değil hatalı hareket eden kişi olarak kabul edilebilecekken itiyadi suçluların veya örgüt üyesi mensuplarının bu kapsamda kabul edilmesinin zor olduğunu vurgulamaktadır. Bkz: Jakobs, “Yurttaş Ceza Hukuku ve Düşman Ceza Hukuku”, s. 497-498.

¹²³³ Irene Marti, *Doing Indefinite Time An Ethnography of Long-Term Imprisonment in Switzerland*, Palgrave Mcmillan, 2022, Open Access Erişim Adresi: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-031-12590-4.pdf>; s. 2; Yazar İsviçre’de 1990’lı yıllardan bu yana suçluların daha uzun süreler hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkum edilmesinin yanında önleyici amaçlarla süresiz olarak özgürlüklerinden yoksun kıldıklarını ifade etmektedir.

uygun güvenlik tedbirleriyle karşılık verilmesi gerektiğini savunmuştur¹²³⁴. Bu görüş, ceza kanunlarında da bir karşılık bulmuştur¹²³⁵. Nitekim çeşitli ülkelerde 19. yüzyıldan itibaren tehlikeli suçlularla “mücadele” bakımından yeni tedbirlerin yürürlüğe girdiği görülmektedir¹²³⁶. Bugün, ülkemizin de aralarında yer aldığı Almanya, İtalya gibi ülkelerde, yaptırım yönünden iki izlilik (doppio binario) söz konusudur¹²³⁷. İki izlilikten anlaşılması gereken, yaptırım sisteminin kusur ile orantılı ceza ve kişinin tehlikelilik hâline göre hükmedilecek güvenlik tedbirlerinden oluşmasıdır¹²³⁸. Güvenlik tedbirlerinin hukuk sistemlerinde cezanın yanında bir yaptırım/müeyyide¹²³⁹ olarak kabul edilmesiyle, tehlikelilik hâline karşılık gelen asıl düzenleme bu tedbirler olmuştur. Bugün tehlike hâli denildiğinde akla öncelikle “güvenlik tedbiri” terimi gelmektedir. Güvenlik tedbirleri cezanın uygulanamadığı ayırt etme gücünü haiz olmayan veya bu gücü azalmış suçlular ve cezanın yeterli gelmediği ayırt etme gücünü haiz suçlular hakkında uygulanır. Hukukumuzda da örneğin TCK m. 52/2’de hakkında güvenlik tedbirine hükmolunmuş akıl hastasının toplum bakımından **tehlikeliliğinin** ortadan kalktığı veya önemli ölçüde azaldığının belirlenmesi üzerine serbest bırakılabileceği, TCK m. 57/5’te ise tıbbi kontrol ve takipte kişinin **tehlikeliliğinin** arttığına anlaşılması hâlinde yeniden koruma ve tedavi amaçlı olarak güvenlik tedbirine hükmedilebileceği açıkça düzenlenmiştir.

Tehlikelilikle ilişkilendirilip ilişkilendirilmediğine bakılmaksızın, kişinin daha önce bir suç işlemiş olması, hakkında uygulanacak yaptırımın niteliği veya ölçüsü

¹²³⁴ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 41; Pozitivist okulun bu görüşü ve bunun doğrultusunda suça karşılık kanunda yer verilmesini savunduğu güvenlik tedbirleri cezanın yanında tamamlayıcı tedbirler olarak öngörülmemektedir. Aksine bu tedbirler cezanın yerine geçmesi arzulan bu yönüyle de klasik okul ve onun savunduğu manevi sorumluluğu reddeden bir anlayışa dayanmaktadır. Bkz: Öykü Didem Aydın, *Emniyet Tedbirleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993, s. 5.

¹²³⁵ Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s. 461; Nuhoğlu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, s. 50; Andrew von Hirsch, **Past or Future Crimes Deservedness and Dangerousness in the Sentencing of Criminals**, Oxford: Manchester University Press, 1985, s. 2, Michele Pifferi, *Reinventing Punishment A Comparative History of Criminology and Penology in the 19th and 20th Century*, New York: Oxford University Press, 2016, s. 1.

¹²³⁶ Jehle/ Lewis vd., “Dealing with Dangerous Offenders in Europe..”, s. 182; Toroslu, **Nasıl Bir Ceza Kanunu**, s. 50.

¹²³⁷ İki izlilikten anlaşılması gereken suç karşılığında öngörülen yaptırımların suça karşı tepki olarak uygulanan ceza ve önleme amacına matuf güvenlik tedbirlerinden oluşmasıdır. Bkz: Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 133.

¹²³⁸ Aktaş, **Türk ve İtalyan Hukukunda Güvenlik Tedbiri Kuramı**, s. 192; Koca/Üzülmez, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 569; Ceza hukukunda mağdurun korunmasına yönelik öngörülen çeşitli hükümlerin üçüncü izin görünüm şekillerini oluşturduğu belirtilmektedir.

¹²³⁹ Güvenlik tedbirlerinin hukuki niteliğine ilişkin farklı görüşler bulunmakla birlikte 5237 sayılı TCK’da ceza ve güvenlik tedbirleri yaptırım başlığında ele alınmış olduğundan tarafımızca bu tercih benimsenmiştir.

konusunda her zaman bir sonuç doğurmuştur¹²⁴⁰. Tekerrür hâlinde cezanın artırılması veya önceki mahkûmiyetin failin karakterini değerlendirme bakımından mahkeme nezdinde olumsuz bir etkiye sahip olması, ceza hukuku açısından yeni bir durum değildir¹²⁴¹. Çalışmanın ikinci bölümünde üzerinde ayrıntılarıyla durduğumuz itiyadi suçlu, suçu meslek edinen suçluların kanun metninde özel olarak yer alması ve böyle bir suçlu olarak kabul edilmenin İtalyan hukukunda diğer suçlulara tanınan hapis cezasının ertelenmesi, özel aftan yararlanamama gibi birtakım sonuçlarının olması bu bakış açısının bir ürünüdür.

TCK m. 58, Türk ceza hukuku yönünden tehlikeli suçluları açıkça ele alan tek hükümdür. Mükerrirler ve kanun koyucunun özel tehlikeli suçlu kabul ettiği itiyadi suçlu, suçu meslek edinen kişi ve örgüt mensubu suçluların cezaları, koşulları CGTİHK m. 108’de gösterilen ayrı bir infaz rejimine göre infaz olunacaktır. Bu infaz rejimi uyarınca koşullu salıverilmek için ceza infaz kurumunda geçirmeleri gereken süre diğer suçlulara göre daha fazla olduğu gibi¹²⁴², infazın ardından da denetimli serbestliğe tabi olacaklardır.

Hapis cezasının ertelenmesi (TCK m. 51), hükmün açıklanmasının geri bırakılması (CMK m. 231) gibi bazı kurumlar açısından, kişinin **tehlikeli hâlde bulunmaması**, bu kurumun uygulanma koşullarından biridir. Yani kuralın var oluş sebebi tehlikeliliğe karşı bir önlem almak değildir; ancak uygulanma koşullarından biri olarak tehlikelilik değerlendirmesi karşımıza çıkar. Zira bu kurumların uygulanmasının koşulu olarak aranan “mahkemede suç işlemeyeceği doğrultusunda bir kanaat oluşturma” bir bakıma kişinin tehlikeliliğinin değerlendirilmesidir. Dolayısıyla “tehlikeli” olarak değerlendirmenin doğrudan sonuçları yanında dolaylı

¹²⁴⁰ Arie Freiberg, “Guerrillas in Our Midst? Judicial Responses to Governing the Dangerous,” **Dangerous Offenders: Punishment and Social Order**, ed. M. Brown, J. Pratt, New York, Routledge, 2000, s. 52.

¹²⁴¹ Freiberg, “Guerrillas in Our Midst? Judicial Responses to Governing the Dangerous”, s. 52. Örneğin Türk hukukunda 5237 sayılı TCK uyarınca tekerrür halinde cezada artırım yapılmasa da 765 sayılı TCK’da tekerrürün böyle bir etkisi bulunmaktaydı. Yine 5237 sayılı TCK m. 62 uyarınca failin geçmişi, sosyal ilişkileri takdiri indirim nedenlerinin uygulanmasında önem arz etmektedir. Bununla birlikte 2009 tarihli bir YCGK kararında “Öte yandan, sanığın sabıka kaydında geçmiş hükümlülüklerinin bulunması, koşullarının varlığı halinde tekerrür uygulamasında dikkate alınabilecek bir husus olup TCY’nın 61. maddesinde sayılan temel cezanın belirlenmesi ölçütleri arasında bulunmadığından alt sınırdan uzaklaşma gerekçesi olarak kullanılamayacaktır.” denilerek söz konusu durumun cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde dikkate alınmayacağı ifade edilmiştir. Ancak takdiri indirim nedenleri bakımından kişinin sabıka kaydı olmaması mahkeme nezdinde olumlu bir etki yaratabilecektir.

¹²⁴² Örgüt suçluları koşullu salıverilme süresi bakımından, CGTİHK m. 108’e değil, CGTİHK m 107/4’e tabi olacaktır.

bazı sonuçları da bulunmaktadır. İlgili kanaatin oluşmaması hâlinde suçlu bu imkanlardan faydalanamayacaktır.

Tehlikeliliğin hukukumuzda pek çok kararda bir işlevi olduğunu bazı örneklerle açıklayalım: Daha önce herhangi bir suçtan ceza almamış, düzenli bir işi, aile hayatı olan A ile, daha önce kasıtlı bir suçtan hüküm giymiş, düzenli bir ikameti, işi olmayan, yargılama sırasında da işlemiş olduğu suçtan herhangi bir pişmanlık duymadığı mahkemece tespit edilen B'yi düşünelim. Bu kişiler aynı suçu işlemiş, ceza kanununun aynı hükmünü ihlal etmiş olsalar da haklarında takdir olunacak somut ceza aynı olmayabilecektir. Bir başka örnek olarak da A ve B'nin her ikisinin de iki yıldan daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edildiğini düşünelim. A'nın daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı mahkumiyetinin olmaması ve mahkemede yeniden suç işlemeyeceği hususunda bir kanaat uyandırması hâlinde hâkim A hakkında hapis cezasının ertelenmesi şeklinde alternatif bir tedbire başvurabilecektir. Son olarak A ile B'nin cezalarının koşullu salıverilmeden faydalanabilmek için geçirmeleri gereken bölümünü ceza infaz kurumunda geçirdiklerini düşünelim. A, bu süreyi iyi hâlli olarak geçirip B iyi hâlli olarak geçirmediğinde A, koşullu salıverilmeden yararlanırken, B'nin cezasının infazına kurumda devam edilecektir. İlk örnekte hükmolunan ceza miktarını farklılaştıran, ikinci örnekte birini ceza infaz kurumuyla ilişkilendirmeyen, sonuncu örnekte de birinin daha az süre ceza infaz kurumunda kalmasını sağlayan koşullardan biri nihayetinde failin suç işlemeyeceğine yönelik olarak karar merciinde bıraktığı izlenimdir. Dolayısıyla bu kurumların hepsi suçlunun göstermiş olduğu tehlikelilik hâliyle bağlantılıdır.

Kunter, hukukun tehlikeli hâllere karşı çeşitli çarelere başvurduğunu belirterek tüm bunları “tehlike tedbiri” olarak nitelendirmiştir¹²⁴³. Tedbir, “bir şeyin sonucu düşünülerek önceden yapılan hazırlık” olarak tanımlandığına göre, tehlikeliliğe önem atfedilerek yapılan her düzenleme “tedbir” veya “önlem” olarak kabul edilebilir¹²⁴⁴. Ancak, tehlikelilik hâline yönelik mekanizmalar “güvenlik tedbiri” olarak nitelendirilen araçlarla sınırlı değildir. Suç işleme ihtimalinin önüne geçilmesi için,

¹²⁴³ Kunter, “Tehlike Tedbiri Genel Teorisi ve Para Cezaları için İcrai ve İhtiyati Haciz”, s. 28; Kunter uzak tehlikenin önlenmeye çalıştığı tedbirleri önleme tedbiri; önlemenin çok geç olduğu bu sebeple de ancak korunmanın mümkün olduğu tedbirleri koruma tedbiri olarak nitelendirmiştir. Bkz: Nurullah Kunter, **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. Bası, İstanbul: Kazancı, 1981, s. 513.

¹²⁴⁴ Gödekli bu durumu her güvenlik tedbirinin bir önleme tedbiri olduğu ancak her önleme tedbirinin bir güvenlik tedbiri olmadığı şeklinde ifade etmektedir. Bkz: Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 94.

süresiz hüküm (*indeterminate prison sentence*) gibi müesseseleri kabul eden ülkeler bulunmaktadır. Bu, hukuki niteliği gereği bir tedbir değil, cezadır. Suçlunun tehlikeliliğinin bir ölçüt olduğunu ifade ettiğimiz hapis cezasının ertelenmesi de yine bir tedbir değil, cezaya alternatif bir kurumdur. Konuya suçun önlenmesi perspektifinden yaklaşıldığında ise, önlemenin yalnızca ceza ve güvenlik tedbirleriyle sağlanabileceği düşünülemez¹²⁴⁵. Günümüzde, suç işlenmesini önlemek için ceza hukuku dışında çeşitli çarelere başvurulmaktadır. Dolayısıyla kişileri suça iten toplumsal, ekonomik ve ailevi sebeplerin iyileştirilmesi, bireyin suça karışmasını engelleyebilmektedir¹²⁴⁶.

Avrupa İnsan Haklar Mahkemesi'nin *M. v. Almanya* kararında da tehlikeli suçlulara karşı toplumun korunması bakımından Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin farklı sistemler benimsemiş olduğuna değinilmiştir. Tehlikeli suçlulara yönelik Almanya'nın arasında bulunduğu bazı ülkelerde önleyici tutma uygulanmaktadır. Tekerrürün söz konusu olduğu durumlarda cezanın artırılması tercih edilebilmektedir. Mahkeme tehlikeli olarak değerlendirilmenin hem tutulmanın koşulları üzerinde hem de cezanın indirilmesi ve denetimli serbestlik tedbirine karar verilmesinde etkili olduğunu değerlendirmiştir¹²⁴⁷.

Hukuki nitelikleri ve hükmolunma zamanları birbirinden farklı olan bu kurumlar, söz konusu farklılıklar nedeniyle bu bölümde “Tehlikeliliğin Sonuçları” başlığı altında incelenecektir. Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere bu düzenlemelerin çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda, bunların bir tasnife tabi kılınması isabetli olacaktır. Bu tasnif yapılırken tarafımızca Türk ceza mevzuatında

¹²⁴⁵ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. I, s. 107; Söz konusu durum Sieber tarafından ortaya çıkan yeni risklerle mücadele bakımından ikinci bir yöntem olarak nitelendirilmektedir. Yazar bu yöntemi “*ceza hukuku ve özellikle hukuk dışı tedbirler uygulanarak suçun önlenmesi*” ve “*gayri resmi uyumsuzluk çözme yöntemleri*” olarak isimlendirmektedir. Bkz: Ulrich Sieber, “Ceza Hukukunun Sınırları-Temeller ve Öngörüler: Max-Planck-Enstitüsündeki Yeni Ceza Hukuku Araştırma Programı”, **Bilişim Teknolojisi ile Globalleşen Dünyadaki Tehlikelerin Önlenmesi ve Ceza Hukuku**, çev. Feridun Yenisey, ed. Feridun Yenisey/Salih Oktar/Zehra Başer Doğan, Ankara: Seçkin, 2021, s. 73.

¹²⁴⁶ Örneğin toplumsal koşulların suçluluğun üzerindeki etkisi göz ardı edilmemelidir. Halkın temel ihtiyaçlarında yoksunluk “fakirlik suçluluğunu”, iyi ekonomik ilişkiler içinde yaşamak da sürekli daha fazlasına sahip olma arzusunu beraberinde getireceğinden “refah suçluluğunu” geliştirebilir. Hedef, bir refah standardına ulaşmak olmalıdır. Ancak bu hedeften suçluluğun kalıcı bir biçimde azaltılması da beklenmemelidir. Bkz: Claus Roxin, “Ceza Hukukunun Bir Geleceği Var mıdır?”, **Suç Politikası** çev. Yener Ünver, ed. Yener Ünver, Ankara: Seçkin, 2006, s. 57.

¹²⁴⁷ *M. v. Germany*, 19359/04, parag. 69-74.

yer verilen kurumlar yanında, karşılaştırmalı hukukta mevcut olan uygulamalara da yer verilmiştir.

2. Tasnif

a. Kronolojik Tasnif

Tehlikeliliğin sonuçlarını, ceza muhakemesinin safhalarına göre yapılacak bir ayrımla tasnife tabi tutmak mümkündür. Bu kapsamda soruşturma ve kovuşturma aşamasında hükmolunabilecek tedbirler, yaptırım olarak hükmolunabilecek tedbirler ve cezanın infazının ardından uygulanabilecek tedbirler olarak bir sınıflandırma yapılabilir¹²⁴⁸. Kişiler hakkında daha hüküm verilmeden, soruşturma ve kovuşturma aşamasında “önleyici tutuklama” tedbiri uygulanabilir. Yaptırım olarak ise güvenlik tedbirlerine faildeki tehlike hâli değerlendirilerek karar verilmektedir¹²⁴⁹. Cinsel suçlular yönünden cezalarının infazının tamamlanmasının ardından ikametlerini bildirme zorunluğu veya mahkûmun tedavi veya terapiye tabi kılınmasını öngören kanuni düzenlemeler ise cezanın infazı sonrasını esas almaktadır.

Tehlikeli olarak değerlendirilmeye bağlanan bu doğrudan sonuçlar yanında kişinin bir daha suç işlemeyeceği hususunda bir kanaat oluşmasının arandığı her kurum, kanaatimizce tehlikeli olmamaya bağlanan bir sonuç olarak “tehlikeliliğin dolaylı veya olumsuz sonuçları” olarak ele alınabilir. Açıkça “tehlikelilik”, “tehlikeli” kavramları kullanılmıyor olsa da yeniden suç işleyeceği kanaati yaratan suçlular yönünden bu kurumların uygulanmaması tehlikelilik bahsinde ele alınabilmeleri bakımından yeterli kabul edilmelidir. Hapis cezasının ertelenmesini düzenleyen TCK m. 51 uyarınca erteleme hakkında karar verilebilmesi için “suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması” gerekmektedir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını düzenleyen CMK m. 231 uyarınca da “mahkemece,

¹²⁴⁸ Örneğin İspanya Ceza Hukuku yönünden tehlikelilik yargısının yargılama esnasında önleyici tutma, bazı sınırlandırıcı tedbirlere tabi kılmadan koşullu salıverilmeye, koşullu salıverilme esnasında kişiler hakkında çeşitli önleyici tedbirlere başvurmaya kadar pek çok kararda etkili olduğu ifade edilmektedir. Bkz: Maria Pilar Marco Francia, Why Do They Call It ‘Dangerousness’ When They Mean ‘Risk Assessment’? Using Risk Assessment in the Spanish Criminal Justice System?, Crisis of the Criminal Law in the Democratic Constitutional State, Eduardo Demetrio Crespo/ Alfanso Garcia Figuerora vd. (Ed.), New York: Springer, 2023, s. 288.

¹²⁴⁹ Türk doktrininde Soyaslan güvenlik tedbirlerini suç işlenmesinin önlenmesine yönelik olduğundan bahisle suçun işlenmesinden de önce uygulanabileceğini belirtmektedir. Bu tedbirlerin amacı suçun işlenmesini ya da yeniden işlenmesini önlemektir. Bkz: Doğan Soyaslan, **İnfaz Hukuku**, Ankara: Yetkin, 2021, s. 68.

sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması” gerekmektedir. Karşılaştırmalı hukukta örneğin İtalya yönünden de hapis cezasının ertelenmesi (*sospensione condizionale della pena*), hükmün açıklanmasının geri bırakılması (*sospensione del procedimento con messa alla prova*) ve af (*perdono giudiziale*) hükümlerinin uygulanabilmesi için failin tehlikeli olmaması gerekmektedir¹²⁵⁰. Kanaatimizce failin tehlikeliliği burada cezanın bireyselleştirilmesinde başvuru bir kriter hâlini almaktadır.

Tehlikeli suçlu olmak faillerin kimi imkanlardan yararlanmasına engel oluşturabilmektedir. Örneğin kamu davasını açmada takdir yetkisini düzenleyen CMK m. 171 uyarınca bu hüküm, örgüt kurmak, yönetmek ve örgüte üye olmak suçları ve örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar bakımından uygulanmayacaktır¹²⁵¹. Burada önceki kurumlar gibi failin tehlikeli olup olmadığının değerlendirilmesinden çok kanun koyucunun normatif olarak tehlikeli kabul ettiği bazı suçlu gruplarına dahil olmamak aranmaktadır.

Bu tablo göstermektedir ki tehlikelilik hâlinin varlığı veya yokluğu soruşturma aşamasından infaza kadar ceza hukukunun çeşitli aşamalarında rol oynamaktadır. Kronolojik olarak yapılan ayırım doğrultusunda hüküm öncesi süreç ve bu aşamada başvuru mekanizmalar ceza muhakemesinin, hüküm aşamasındaki kurumların incelenmesi maddi ceza hukukunun, hükmün verilmesinin ardından söz konusu olan kurumların incelenmesi ise ceza infaz hukukunun alanına girmektedir¹²⁵².

¹²⁵⁰ Fabio Basile, “Esiste Una Nazione Ontologicamente Unitaria di Pericolosità Sociale?”, **La Pena, Ancora: Fra Attualità e Tradizione** Studi in Onore di Emilio Dolcini, Milano: Giuffrè Editore, 2018, s. 958. Bu kurumların her üçüne de karar verilebilmesi için failin hâkimde yeniden suç işlemeyeceğine yönelik bir izlenim oluşturmaları gerekmektedir.

¹²⁵¹ Maddenin 6. fıkrası; *Bu madde hükümleri; a) Suç işlemek için örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar; b) Kamu görevlisi tarafından görevi sebebiyle veya kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen suçlar ile asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar; c) Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar, hakkında uygulanmaz.*

¹²⁵² Bu değerlendirme ve ayırımın benzeri için bkz: Doğan, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, s. 160; Yazar bu değerlendirmeyi hapis cezasına seçenek kurumların tasnifi bakımından gerçekleştirmektedir. Bu tasnifin seçenek kurumların içeriklerini ve işlevlerini kavramak bakımından yeterli olmaması sebebiyle maddi ve şekli tasniflere de yer vermiştir.

b. Tedbirin Yöneldiği Hukuki Değere Göre Tasnif

Tehlikeliliğin sonuçlarının müdahale oluşturan hak esas alınarak bir tasnifinin yapılabilmesi de mümkündür¹²⁵³. Burada ilk olarak hürriyeti bağlayıcı olanlar/kişi özgürlüğünü kaldıranlar ve bağlayıcı olmayanlar şeklindeki ayrım ortaya çıkar¹²⁵⁴. Kişinin bir sağlık kurumuna yatırılması onun kişi hürriyetini sınırlandırır. Ayırt etme gücünü haiz tehlikeli suçluların topluma zarar vermesini engellemek amacıyla bazı ülkelerde tercih edilmiş olan önleyici tutma tedbiri de kişi hürriyetini sınırlandırmaktadır.

Kişinin göstermiş olduğu tehlikelilik hâli doğrultusunda bazı tedbirler onun kişi özgürlüğünü tamamen ortadan kaldırmaz ancak kişinin belirli aktiviteleri gerçekleştirmesinin veya belirli yerlere gitmesinin engellenmesi mümkündür. Bunun yanı sıra elektronik izleme gibi tedbirlerle gözetim altında tutulabilir. Kişi temelde özgür olmakla birlikte denetlenmektedir. Örneğin TCK m. 58 kapsamında özel tehlikeli suçlular bakımından getirilen denetimli serbestlik tedbiri kişi özgürlüğünü kaldırmamakta, hürriyeti bağlayıcı bir nitelik göstermemektedir. Kişileri belirli yerlere gitmekten, belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklayan tedbirler uygulanma koşullarına göre kişi özgürlüğünü kısıtlamamaktadır¹²⁵⁵.

¹²⁵³ Bu tasnif özellikle güvenlik tedbirleri bakımından yapılmaktadır. Örneğin Soyaslan, “kullanılan vasıtaya göre sınıflandırma” başlığı altında güvenlik tedbirlerini insan vücuduna ilişkin, hürriyetten mahrum edici, hürriyeti sınırlayıcı, malvarlığına ilişkin ve haklardan mahrum edici olarak sınıflandırmaktadır. Bkz: Soyaslan, **Kriminoloji**, s. 281; Gödekli güvenlik tedbirlerini “yöneldiği hukuki değere göre güvenlik tedbirleri” başlığı altında şahsi ve mali güvenlik tedbirleri şeklinde iki ayrı grup şeklinde sınıflandırmaktadır. Şahsi güvenlik tedbirleri de hürriyeti bağlayıcı tedbirler ve hürriyeti bağlayıcı olmayan tedbirler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bkz: Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 307; İtalyan ceza kanununda ise güvenlik tedbirleri kanun koyucu tarafından bir tasnife tabi tutulmuştur. Buna göre tedbirler şahsa yönelik (*le mesure personnelle*) ve malvarlığına yönelik (*le mesure patrimoniale*) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Şahsa yönelik güvenlik tedbirleri de kişi hürriyetini sınırlandıranlar ve sınırlandırmayanlar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bkz: Mantovani, **Diritto Penale**, s. 834, Pisapia, İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri, s. 175.

¹²⁵⁴ Nurullah Kunter, “Bugünün Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirlerinin Yeri”, **İÜHFİM**, C.13, sy.4, 1947, s. 1348.; Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 311; Aktaş, **Türk ve İtalyan Hukukunda Güvenlik Tedbiri Kuramı ve Kişi Hürriyetini Sınırlandıran Güvenlik Tedbirleri**, s. 536.

¹²⁵⁵ Söz konusu tedbirler uygulanma koşullarına göre kişi özgürlüğünden (AİHS m. 5) ziyade seyahat özgürlüğü sınırlandırılabilen nitelikte olabilir. AİHM bu iki özgürlük arasından derece ve yoğunluk farkının bulunduğundan hareketle tedbirleri değerlendirmektedir. Bkz: Tolga Şirin, **Özgürlük ve Güvenlik Hakkı**, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-I, 2018, s. 37.

c. Amaca Göre Tasnif

Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infaz edilmesiyle suçun önlenmesi ve suçluların yeniden topluma kazandırılma amaçlanmaktadır¹²⁵⁶. Suç öncesi mekanizmalar yönünden de amaç, zarar meydana gelmeden yani suç işlenmeden onun engellenmesidir. Dolayısıyla her tür düzenlemenin ve dolayısıyla bunların infazının amacı özel önlemeyi sağlamaktır. Tehlikeli suçlulara yönelik düzenlemeler iyileştirme, sosyalleştirme, toplumdan uzaklaştırma amaçlarından birine veya birden fazlasına yönelik olabilirler¹²⁵⁷. Birincil amaç toplumun korunması olsa da her bir mekanizma bakımından özelde farklı amaçlar ön planda tutulmaktadır¹²⁵⁸. Örneğin akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinde öncelikle amaç kişilerin tedavi edilmesiyken, çeşitli ülkelerde itiyadi suçlulara yönelik uygulanan önleyici tutma tedbiri, hapis cezasının ardından itiyadi suçluların kurumda kalmasını öngörerek bu suçlulardan toplumun korunmasını amaçlamaktadır¹²⁵⁹.

aa. Suçluyu Yoksun Kılma (*Incapacitation*)

Incapacitation Türkçe'ye suç işleme yeteneğinin ortadan kaldırılması¹²⁶⁰, suçluyu yoksun kılma¹²⁶¹ veya olanaksızlaştırma¹²⁶² olarak tercüme edilebilir. Kavram, çeşitli yöntemlerle suçlunun suç işlemesinin engellenmesi, imkânsız kılınması anlamına gelmektedir¹²⁶³. Bu da aslında cezanın özel önleme amacıyla ulaşması hedeflenen sonuçlar arasındadır¹²⁶⁴. Bir yöntem olarak suçluyu yoksun kılma doğrudan ve hızlı bir şekilde sonuç verdiği için kanun koyucular tarafından tercih

¹²⁵⁶ Özbek, *İnfaz Hukuku*, s. 42.

¹²⁵⁷ Soyaslan' a göre ceza ve güvenlik tedbirleri takip edilen amaca göre sınıflandırılabilir. Ölüm cezası müebbet hapis cezası gibi cezaların suçluyu bertaraf ederken tedavi tedbirlerinin ıslah edicidir. Ölüm ve hapis cezası da korkutma amacı gütmektedir. Bkz: Soyaslan, *Kriminoloji*, s. 280.

¹²⁵⁸ Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, C. III, s. 100; Dilberoğlu güvenlik tedbirleri yönünden, bu tedbirlerin suçu önlemek nihai amacına sahip olmakla birlikte izlediği ara hedeflerin farklı olabileceğinden bahsetmektedir. Bazı tedbirler sadece bir ara hedefle bu nihai amaca ulaşırken bazıları birçok ara amacı gerçekleştirerek suçu önlemeye hizmet eder. Bkz: A. Vedat Dilberoğlu, "Cezalar ve Güvenlik Tedbirlerinin Amacı ve Niteliği", *AÜHFD*, C. 65, sy. 4, 2016, s. 1527.

¹²⁵⁹ Gödekli, *Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü*, s. 317; Akbulut, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 1135.

¹²⁶⁰ Sururi Aktaş, "Cezalandırmanın Amacı Üzerine", *EÜHFD*, C. 13, s.1-2, 2009, s. 9.

¹²⁶¹ Derya Tekin, "Bir Ceza Politikası Olarak Hazırlık Hareketlerinin Cezalandırılması: Türk ve İngiliz Yasal Düzenlemelerinin Karşılaştırılmalı Analizi", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 13, sy. 146, 2018, s. 49.

¹²⁶² Mehmet Maden, *Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2012, s. 21.

¹²⁶³ Alfred Blumstein, *Deterrence and Incapacitation: Estimating the Effects of Criminal Sanctions on Crime Rates*, s. 64; Marius Duker/ Marijke, "Incapacitation: Trends and New Perspectives", *Incapacitation*, ed. Marijke Malsch/ Marius Duker, New York: Routledge, 2012, s. 13.

¹²⁶⁴ Malsch/ Duker, "Incapacitation Trends and News Perspectives", s. 17.

edilmektedir¹²⁶⁵. Burada tehlikeliliğe sebebiyet veren kişisel özelliklere herhangi bir müdahale söz konusu değildir¹²⁶⁶.

Bunun en uç örneği ölüm cezasıdır. Zira bu ceza türünde kişinin yaşamına son verilerek ondan kaynaklanması beklenen tüm riskler tamamıyla ve geri dönülemez bir biçimde ortadan kaldırılmış olmaktadır. Tarihsel süreçte iyileştirilmesi mümkün olmayan suçlular bakımından ölüm cezasının savunulması da bu amaçla ilgilidir¹²⁶⁷. Hürriyeti bağlayıcı cezalar bu yönden benzer bir etkiye sahiptir. Kişi ceza infaz kurumunda kaldığı süre boyunca başka suçları işlemekten alıkonulmuş olur. Kişinin yaşamının sonuna kadar ceza infaz kurumunda cezanın infaz edilmesi anlamına gelen müebbet hapis cezası da kural olarak yaşamı süresi boyunca suçlunun yoksun kılınarak toplumun korunmasına hizmet etmektedir. ABD’de 1994 yılında California eyaletinde yürürlüğe giren ve Türkçe’ye üç hata yapma hakkın var veya üç suç, sonra dışardasın şeklinde tercüme edilecek *three strikes and you’re out* düzenlemesi tehlikelilik ve ceza yaptırımının bu ilişkisi bakımından önemli örneklerden biridir. Bu düzenleme temelde, suçlunun ikiden fazla şiddet suçu ve cinsel suç işlemesi hâlinde cezasının artırılmasını ve hatta müebbet hapis cezası ile cezalandırılmasını öngören düzenlemedir¹²⁶⁸. Böylelikle ikiden fazla belirtilen nitelikteki suçları işlemiş kişiler toplum hayatından tamamen çıkarılmış olmaktadır. Böyle bir ceza ile suçlu tamamen toplumsal hayattan uzaklaştırılarak diğer bireyler bakımından oluşturmuş olduğu tehlikeler engellenmektedir.

Türk öğretisinde *Taner* güvenlik tedbirlerinin esasını açıklarken cezaların, suçü önlemek bakımından yeterli olmadığı için güvenlik tedbirlerine yer verildiğini vurgulamıştır¹²⁶⁹. İsnat kabiliyeti olmamaları sebebiyle sorumlu olmayanların veya

¹²⁶⁵ Malsch/ Duker, “Incapacitation Trends and News Perspective”, s, s. 17.

¹²⁶⁶ Bu sebeple aslında yöntem ideal bir yol değildir. Amaç tehlikeliliğe sebebiyet veren etkenlerin ortadan kaldırılarak suçlunun topluma kazandırılması olmalıdır. Ancak iyileştirmeye yönelik tedbirler uygulanmadığı, uygulansa da işe yaramadığı durumlarda bu yönteme başvurulabilir. Nuhoğlu, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri**, s. 91.

¹²⁶⁷ Ölüm cezasını savunan Garofalo’ya göre kişi suç işlemekle topluma uyum sağlamak kabiliyetinin olmadığını göstermiştir. Bu nedenle toplumdan uzaklaştırılması gerekmektedir. Yazara göre de bunun en kesin yolu ölüm cezasıdır. Müebbet hapis cezası da böyle düşünülebilse de firar etmek ve affa uğramak imkanları mevcut olduğundan bu çare çok da isabetli olmayabilir. Garofalo, **Criminologia**, s. 221-223; Erem bu görüşü, öncelikle iyileştirilmesi mümkün olmayan suçluların olup olmadığı noktasında sorgulamıştır. Ve yine suçun kişinin toplum hayatında yaşamaya ehil olmadığını ancak bunun “yaşama hakkı” olmadığı şeklinde ele alınamayacağını da ifade etmektedir. Bkz: Erem, **Türk Ceza Hukuku**, C. II, s. 184.

¹²⁶⁸ Douglas W. Kieso, **Unjust Sentencing and The California Three Strikes Law**, New York: LFB Scholarly Publishing LLC, 2005, s. 59.

¹²⁶⁹ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 571.

suç işleyip cezalandırılmalarına rağmen yeniden suç işleyenlerin terbiye ve iyileştirilmesi, bunun mümkün olmaması hâlinde ise topluma zarar vermeyecek hâle getirilmeleri için güvenlik tedbirleri uygulanarak toplumun korunması sağlanacaktır¹²⁷⁰. Dolayısıyla öncelikle suçluların rehabilite edilip iyileştirilmeye çalışılması, bunun mümkün olmaması durumunda da topluma zarar vermeyecek hâle getirilmesi gerekmektedir¹²⁷¹. Suçluyu yoksun kılmanın ayırt etme gücünü haiz suçlular yönünden öncelikli amaç olması bir bakıma onların iyileştirilmesi dolayısıyla topluma yeniden kazandırılmasının mümkün olmamasına bağlıdır.

Suçlunun yoksun kılınması sadece bu yolla değil koruma kararı, yasaklama emri gibi bireylerin hareket hürriyetini belirli ölçüde sınırlandıran yöntemlerle/tedbirlerle de gerçekleştirilebilir¹²⁷². Kişilerin mağdurun ikametinin bulunduğu bölgeye gidememesi, bir yerleşim yerinde ikamet etmekten yasaklanması suçluyu yoksun kılmanın örneklerindendir. Denetimli serbestlik kapsamında bu tedbirlerin kişi tarafından yerine getirilip getirilmediği elektronik izleme yoluyla denetlenebilmektedir. Bu gibi durumlarda suçlu hürriyeti bağlayıcı ceza, süresiz hüküm veya önleyici tutma tedbirinde olduğu gibi fiziksel olarak yoksun kılınmamaktadır. Ancak psikolojik olarak onda bu etki yaratılmaya çalışılmaktadır¹²⁷³.

Tehlikeli suçlulara yönelik olarak onları yoksun kılmaya dönük politikalar son yıllarda oldukça önem kazanmıştır. Tehlikeli suçlulara uygulanan tedbirlerin meşruluğunu sağlamak adına seçici yoksun kılma/seçici olanaksızlaştırma¹²⁷⁴ *selective incapacitation* yaklaşımına başvurulmaktadır. Bu kavram başlangıçta hükümlülerin ceza infaz kurumunda kalma süresinin gelecekte işleyecekleri tahmin edilen suç sayısına bağlı olarak belirleme üzerine kuruludur¹²⁷⁵. Ancak özellikle tehlikeli suçlular bakımından önem teşkil eden seçici yoksun kılma yaklaşımı çeşitli noktalarda eleştirilmektedir. Öncelikle bunun cezalandırmanın amaçlarından biri olarak kabul etmek, kişilere kusurlarıyla orantısız bir ceza uygulanmasına yol açacaktır¹²⁷⁶. Bu

¹²⁷⁰ Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 572.

¹²⁷¹ Malsch/ Duker, “Incapacitation Trends and News Perspectives”, s. 14.

¹²⁷² Malsch/ Duker, “Incapacitation Trends and News Perspectives”, s. 15; Burada mahkumların günlük hayatları kontrol ederek yeniden suç işlemelerini engellemeye çalışmak söz konusudur.

¹²⁷³ Marius Duker/ Marijke Malsch, “Incapacitation: Trends and New Perspectives”, *Incapacitation*, ed. Marijke Malsch/ Marius Duker, New York: Routledge, 2012, s. 259.

¹²⁷⁴ Maden, **Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar**, s. 22; Yazar tarafından seçici olanaksızlaştırma olarak tercüme edilmiştir.

¹²⁷⁵ Stephen D. Gottfredson/ Don M. Gottfredson, “Selective Incapacitation?”, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, C. 478, 1985, s. 136.

¹²⁷⁶ Ashworth, **Sentencing and Criminal Justice**, s. 81.

durum da toplumun güvenliğinin bireyin özgürlüğüne feda edilmesi sonucunu doğuracaktır¹²⁷⁷. Seçici yoksun kılma bir yöntem olarak ancak başarılı bir öngörme faaliyetinin varlığı, kişinin toplumdan uzaklaştırıldığı/izole edildiği yerin ceza infaz kurumundan farklı/sivil bir kurum olmasıyla meşru kabul edilebilir¹²⁷⁸.

bb. Suçluyu İyileştirme Yoluyla Önleme

Topluma kazandırma veya iyileştirme aslında cezanın infazıyla yakından bağlantılı olan bir kavramdır. Suçlunun karakter ve davranışlarının düzeltilerek suç işleme ihtimalinin azaltılması esasına dayanır¹²⁷⁹. CGTİHK sıklıkla iyileştirme terimini kullanmakta, ancak herhangi bir tanım vermemektedir. CGTİHK m. 73'te iyileştirme programlarının nasıl belirleneceği düzenlenmiştir. Madde uyarınca tehlikelilik dahil, kişisel özellikleri, geçmişi, hapis cezasının süresi ve hükümlünün beklentisi de esas alınarak toplumun hukuka uygun hareket eden ve üretken bir üyesi olarak yaşamını sürdürmesini sağlayacak iyileştirme programları uygulanacaktır. Mahkumların topluma yeniden kazandırılmasının büyük ölçüde başarı sağlayabildiği bir sistemde suçlu cezasının infazını tamamlayıp toplum hayatına döndüğünde suça dönmesinin de önüne geçilmiş olacaktır.

İyileştirme, tedavi edici tedbirleri kapsadığı gibi, suç işleme eğiliminin ortadan kaldırılmasına hizmet eden tedbirler de bu başlık altında incelenebilir¹²⁸⁰. Denetimli serbestlik süresince suçlulara yüklenen “belirlenen programlara katılma” (CGTİHK m. 105/5-d) bu amaca hizmet etmek için öngörülmüştür¹²⁸¹. Bu programlar bireysel görüşme, grup çalışması, tedavi ve iyileştirme programları, meslek ve sanat edindirmeye yönelik faaliyetler, seminer, sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler, sivil toplum kuruluşlarınca kamu yararına yürütülen program ve çalışmalara katılma şeklinde olabilmektedir (DSY m. 85).

¹²⁷⁷ Ashworth, *Sentencing and Criminal Justice*, s. 81.

¹²⁷⁸ Ashworth, *Sentencing and Criminal Justice*, s. 81.

¹²⁷⁹ Michael Cavadino/James Dignan/George Mair/Jamie Bennett, *The Penal System An Introduction*, 6. Baskı, Kondon: Sage, 2020, s. 61.

¹²⁸⁰ Özbek, *İnfaz Hukuku*, s. 50; CGTİHK’da iyileştirme kavramıyla ifade edilen suçlunun yeniden topluma kazandırılmasıdır. İyileştirme tabirinin yerine “resosyalizasyon”, “rehabilitasyon”, “yeniden sosyalleştirme” gibi kavramlarda kullanılmaktadır. Ancak iyileştirme ve rehabilitasyon tıbbi yöntemleri akla getirmektedir. Yeniden sosyalleştirme kavramı da hükümlünün ceza infaz kurumunda da sosyal bir varlık olmaya devam ettiğinden isabetli bulunmamaktadır. Bu sebeple en doğru kavram topluma kazandırma değildir. Bkz: Bacaksız, “Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma”, s. 4921.

¹²⁸¹ Bu yükümlülük öğretide Doğan tarafından “özgürlük içinde pozitif edimlerin yüklendiği gözetim” olarak nitelendirilmektedir. Bkz: Doğan, *Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar*, 249.

cc. Suçluyu Tedavi Yoluyla Önleme

Tedavi etmek, iyileştirmek amacıyla sağlık uygulamalarından geçirmek, sağaltmak anlamına gelmektedir¹²⁸². Suçlu bir sağlık kurumunda yatarak tedavi görebileceği gibi herhangi bir kuruma yatmasını gerektirmeyecek programlara da tabi tutulabilir. Suçu işlediği sırada akıl hastası olan veya bağımlı olan suçluların tehlikelilik hâlinin ortadan kaldırılması için haklarında güvenlik tedbiri bu amaçla uygulanmaktadır.

CGTİHK m. 71/2 uyarınca da TCK m. 191’de düzenlenen kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak suçundan hükümlü olanlar tedavi ve rehabilitasyon programlarına katılmak zorundadır.

Hukukumuzda ayırt etme gücünü haiz cinsel suçlular bakımından CGTİHK m. 108 kapsamında cezanın infazı sırasında ve koşullu salıverildiğinde denetim süresi içinde tıbbi tedaviye tabi tutmak veya tedavi amaçlı programlara katılmak şeklinde tedbirlere infaz hâkimi tarafından karar verilebilir.

II. Muhakeme Aşamasında Başvurulan Tedbirler

A. Önleyici Tutuklama (*Preventive Detention*)

1. Tanımı ve Koşulları

Bu çalışma kapsamında Türkçe’ye “önleyici tutuklama” olarak çevirdiğimiz *preventive detention* kavramı aslında ceza hukukunun çeşitli aşamalarında görünümü bulunan ve pek çok farklı tedbire karşılık gelen genel bir isimlendirmedir¹²⁸³. AİHM tarafından da *detention* ibaresi kişi özgürlüğüne müdahale oluşturan çeşitli tedbirleri içinde barındıran bir çatı kavram olarak ele alınmaktadır¹²⁸⁴. Bazı ülke uygulamalarında önleyici tutma *preventive detention* bir güvenlik tedbiri olarak da kabul edilmektedir. Kanaatimizce tüm bu farklı kullanımların ortak noktası her birinde kişinin bir suç işleme ihtimaline yönelik özgürlüğünden yoksun kılınması ve toplumun

¹²⁸² TDK, Güncel Türkçe, <https://sozluk.gov.tr/>.

¹²⁸³ Ashworth/Zedner, **Preventive Justice**, s. 144; Yenisey ve Nuhoglu tarafından söz konusu kavram önleme tutuklaması olarak tercüme edilmiştir. Bkz: Yenisey/Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 391.

¹²⁸⁴ Murat Ceyhan **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açısından Önleyici Gözaltı**, Ankara: Seçkin, 2019, s. 17-18. Nitekim Ceyhan eserinde kavramı “önleyici gözaltı” çerçevesinde ele almıştır. Ancak gözaltı dışında örneğin ıslah amaçlı tedbir şeklinde de uygulanabileceğini ifade etmektedir.

korunması amacının var olmasıdır. Önleyici tutmada yöntem olarak kişi özgürlüğü kısıtlanmakta, sebep unsuru yönünden kişinin tehlikeli olması aranmakta ve amaç bakımından da toplumsal savunma ön planda tutulmaktadır. Önleyici tutma/tutuklama tedbiri ayrıca kamu sağlığı, göç ve ulusal güvenlik alanlarında başvurulabilen bir tedbir olma özelliği göstermektedir. Kamu sağlığı bakımından bulaşıcı hastalıklara karşı önlemin alınması, akıl hastalarına yönelik özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler bu kapsamdadır.

ABD’de, hukukumuzdaki soruşturma aşamasını karşılayan ön duruşma pretrail aşamasında, suç işleme ihtimalinin varlığı halinde kişinin özgürlüğünden yoksun kılınması kural olarak kabul edilmektedir. Ülkede bu aşamada hürriyeti kısıtlayıcı bir tedbire başvurmak 1970’li yıllardan önce kişinin duruşmada hazır bulunması amacına yönelmişti¹²⁸⁵. Ancak federal bir düzenleme olan 1984 tarihli Bail Reform Act of 1984 düzenlemesi ile ön duruşma aşamasında bir suç işleme ihtimalinin varlığı hâlinde önleyici tutuklama tedbirinin uygulanacağı kabul edilmiştir¹²⁸⁶. Kanun kefalet sürecini ikiye ayırmaktadır: İlk duruşma ve tutuklama duruşması. Gözaltına alına kişiler genellikle, toplumun güvenliğini ve muhakemede hazır bulunmalarını sağlayacak en az kısıtlayıcı tedbirler uygulanarak serbest bırakılmaktadır. Tutuklama duruşması ise ancak belli şartların varlığı hâlinde söz konusu olur. Bail Reform Act bölüm 3142(f)’de hangi koşulların varlığı hâlinde tutuklama duruşması yapılacağı düzenleme altına alınmıştır. Kanun, sadece 5 kategori olarak belirlenen suçlar bakımından tutuklama duruşması yapılacağını hüküm altına almıştır. Tutuklama duruşması yapılmasını gerektiren koşullar oluşmadan sırf kişinin tehlikeliliği dikkate alınamaz. Dolayısıyla ABD bakımından federal düzeydeki “kişinin toplum bakımından tehlike göstermesi” tek başına dikkate alınacak bir sebep değildir. Bu değerlendirmenin yapılmasında Risk Değerlendirme Araçları kullanılmaktadır¹²⁸⁷. Bu sebeple de artık kefalet sisteminin risk odaklı bir yaklaşıma yöneldiği söylenmektedir¹²⁸⁸.

ABD’de Anayasa Mahkemesi *Salerno* kararında tehlikeliliğe dayanarak tutuklama kararı verilmesinin ilkesel olarak Anayasa’ya aykırı olmadığı sonucuna

¹²⁸⁵ Jeffrey Fagan/Martin Guggenheim, “Preventive Detention and the Judicial Prediction of Dangerousness for Juveniles: A Natural Experiment”, *The Journal Of Criminal Law & Criminology*, C. 86, sy. 2, 1996, s. 417.

¹²⁸⁶ Scott D. Himsell, Preventive Detention: A Constitutional but Ineffective Means of Fighting Pretrial Crime, *The Journal of Criminal Law and Criminology*, C. 77, sy. 2, 196, s. 439.

¹²⁸⁷ Mayson, “Dangerous Defendants”, s. 509.

¹²⁸⁸ Mayson, “Dangerous Defendants”, s. 484.

ulaşmış, bu tedbirin cezalandırıcı amaçla uygulanmadığı ve ulaşmak istenilen amaçla orantısız olmadığı takdirde adil yargılanma hakkını ihlal etmediği ifade edilmiştir¹²⁸⁹. Mahkeme’ye göre tehlikeliliğin yoğun olması ve bunun kararda gerekçeli bir şekilde açıklanması hâlinde kişinin tehlikeliliğine dayanarak tutuklanma kararı verilmesi Anayasa’ya aykırı olmayacaktır¹²⁹⁰. Ancak söz konusu davada Mahkeme hangi seviyede bir riskin bu tedbiri hukuka uygun kılacağına ilişkin herhangi bir kıstas getirmemiştir.

Alman Ceza Muhakemesi Kanunu 112a maddesinde ise “Tekerrür Tehlikesi Sebebiyle Tutuklama” düzenlenmiştir. Kanun koyucu tedbirin uygulanabilmesi için failin önceki işlemiş olduğu suçlar bakımından bir sınırlama getirmiştir. Sınırlama getirilen suçlar arasında ısrarlı takip, cinsel suçlar, terör suçu, nitelikli hırsızlık, ciddi ekonomik suç, uyuşturucu suçları yer almaktadır. Düzenleme her suç için değil, belirli suçlar için bu tedbire başvurulabilmesi imkanını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra tutuklama kararı verilebilmesi için yakın tehlikenin ortaya konulması gerekmektedir. Dolayısıyla toplumun güvenliği bakımından ciddi bir tehlike yaratacak ve işleme ihtimali olan suçun da ciddi bir suç olması gerekmektedir¹²⁹¹.

İt.CMK koruma tedbirleri (*measure cautelari*) 272 ile 325. maddeler arasında düzenlenmiştir. Kanun koyucu koruma tedbirlerini kişiye yönelik koruma tedbirleri ve malvarlığına yönelik koruma tedbirleri olarak ikiye ayırmıştır. İt.CMK 274. maddesinin 1. fıkrasının c bendi uyarınca olayın koşulları, şüpheli ya da sanığın karakteri veya muhakeme sırasındaki somut davranışları ya da adli sicil kaydı sebebiyle şiddet veya silah kullanarak ağır bir suç işleyeceği ya da anayasal düzene karşı, organize suç ya da muhakeme konusu suça benzer bir suç işleyeceği hususunda somut ve güncel bir tehlikenin varlığı halinde hakkında kişiye yönelik koruma tedbirlerine başvurulabileceği düzenleme altına alınmıştır. Fıkranın devamında muhakeme konusu suçla aynı nitelikteki bir suçun işlenmesi sebebiyle koruma tedbirlerine hükmedilebilmesi için cezası dört yıldan az olmayan hapis cezasını gerektirir bir suçun söz konusu olması aranmaktadır. Maddenin son cümlesinde açık bir şekilde sanığın kişiliğine ilişkin çıkarımın sadece muhakeme yürütülmekte olan suçun ciddiyetinden çıkarılamayacağı düzenleme altına alınmıştır. Dolayısıyla sadece

¹²⁸⁹ Mayson, “Dangerous Defendants”, s. 505.

¹²⁹⁰ Mayson, “Dangerous Defendants”, s. 505.

¹²⁹¹ German National Report, DETOUR –Towards Pre-trial Detention as Ultima Ratio, s. 11.

suçun ağırlığı tehlikeliliğin bir kıstası olarak ele alınamaz. İt.CMK m. 274 tüm koruma tedbirlerine yönelik genel ilkeleri ortaya koymaktadır. Devamı maddede de koruma tedbirini seçerken uyulması gereken ilkeler ele alınmıştır. Madde uyarınca seçilen koruma tedbiri orantılı ve en az sınırlandırıcı olmalıdır. Sonuç olarak İtalyan hukuku bakımından tutuklamanın da aralarında bulunduğu koruma tedbirlerine “önleyici” amaçlarla başvurulması mümkündür. Suçun ağırlığı noktasında belli başlı sınırlamalar mevcut olsa da en temelde kanun koyucu bir katalog yardımıyla faydalanmamış ve bu husustaki kararda hâkime bir takdir yetkisi bırakmıştır¹²⁹². Bir taraftan suçun ağırlığı bakımından araç ve yöntem yönünden, bir taraftan da yöneltildiği hukuki menfaate göre bir özelleştirme yapılmıştır. Ancak suçun ağırlığı sadece silah veya şiddete yönelik başka araçlar yönünden aranmakta, Anayasal düzene karşı suçlar yönünden veya organize suçluluk yönünden bu şekilde bir koşul aranmamaktadır.

Kişi özgürlüğü ve güvenliğini düzenleyen AİHS m. 5/1-c uyarınca kişinin suç işlemesine engel olma zorunluluğu doğuran makul gerekçelerin varlığı hâlinde yetkili adli merciye çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması hukuka uygundur. Suç işleme ihtimaline dayalı olarak tutuklama tedbirine başvurulması AİHM sistemiyle çelişmemektedir. AİHM bu hususa değindiği Muller v France kararında şüphelinin geçmişinin yeniden suç işleme sebebiyle özgürlüğünden yoksun kılınmasını tek başına hukuka uygun hale getirmeyeceğini vurgulamıştır¹²⁹³.

2. Tedbir Hakkında Değerlendirme

Kişi özgürlüğüne en ağır müdahaleyi teşkil eden tutuklama tedbiri, kişinin hakkında henüz bir mahkûmiyet kararı olmadan özgürlüğünden yoksun kılınmasıdır¹²⁹⁴. Türk hukuku bakımından tutuklama koruma tedbirine CMK m. 100 uyarınca kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut deliller ve bir tutuklama nedeninin varlığı hâlinde başvurulması mümkündür. CMK m. 100 tutuklama nedenlerini ise kaçma ve delilleri karartma şüphesi olarak düzenlemiştir. Ancak CMK m. 100/3'te yer verilen katalog suçların işlendiğine dair kuvvetli şüphe sebeplerinin

¹²⁹² Delfino Siracusano/ Antonino Galati/ Giovanni Tranchina/ Enzo Zappalà, **Diritto Processuale Penale**, Milano: Giuffrè Editore, 2004, s. 415.

¹²⁹³ Muller v France parag. 44.

¹²⁹⁴ Kunter, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 521; Ünver/Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 368; Ahmet Gökçen/Murat Balcı/ M. Emin Alşahin/Kerim Çakır, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara: Adalet, 2023, s. 424; Yenisey/Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 382; Bahri Öztürk/Durmuş Tezcan/Mustafa Ruhan Erdem vd., **Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku**, 10 baskı, Ankara: Seçkin, 2023, s. 285.

varlığı hâlinde tutuklama nedeni var sayılabilecektir. Tedbire şüpheli/sanığın yargılamada hazır bulunması ve dolayısıyla da verilecek hükmün uygulanmasını sağlamak amacıyla başvurulmaktadır¹²⁹⁵. Bir diğer yönden ise delillerin güvenliğinin temin edilmesi amaçlanmaktadır¹²⁹⁶. Tutuklama zorunlu değil, ihtiyari bir tedbirdir¹²⁹⁷. Hâkim somut olayın tüm koşullarını gözetmeli, ölçülülük ilkesi çerçevesinde tedbire karar vermelidir. Nitekim CMK m. 100/1’de işin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması hâlinde tutuklama kararının verilmemesi hüküm altına alınmıştır. Tutuklama kararı vermeye yetkili tek merci hâkim veya mahkemedir. CMK m. 101 uyarınca hem Cumhuriyet savcısı tarafından tedbire ilişkin yapılacak istemlerde hem de tutuklama kararında mutlaka gerekçe gösterilmesi zorunludur. Bunun yanı sıra adli kontrol tedbirinin neden yetersiz kalacağını belirten hukuki ve fiili nedenlerin de gösterilmesi gerekmektedir¹²⁹⁸. Kanunilik ilkesi uyarınca, kanunda yer verilmeyen bir gerekçeyle özgürlükler kısıtlanamaz dolayısıyla da suç işlenmesinin önlenmesi hukukumuz bakımından tutuklamanın gerekçesi olamaz¹²⁹⁹.

Tutuklama koruma tedbiri, hakkında henüz bir hüküm bulunmayan kimsenin özgürlüğünün tamamen kısıtlanmasına yola açan kişi özgürlüğüne en ağır şekilde müdahalede bulunan tedbirlerden biri olarak kişinin suç işleme ihtimalinin bir tutuklama sebebi olarak kabul edilmesinin ülkemiz bakımından halihazırda uygulamasında sorunlar yaşanan bu kurumu daha da sorunlu hale getirme tehlikesi bulunmaktadır. Bununla birlikte her hâlde kişinin toplum bakımından nasıl bir tehlike arz ettiği, suç işleme ihtimalinin neye göre saptandığının da gerekçeli bir şekilde yer verilmesi gerekecektir.

Öğretide *Erem* bir suç tehlikesine dayanılarak özgürlüğün kısıtlanmasının demokratik ceza hukuku fikriyle bağdaşmayacağını savunmuştur¹³⁰⁰. Yüce de

¹²⁹⁵ Özbek/ Doğan/ Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 255.

¹²⁹⁶ Özbek/ Doğan/ Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 255.

¹²⁹⁷ Kunter, **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 525; tutuklama niteliği gereği çok ağır bir tedbir olduğundan mecburi kılmak yersiz olarak uygulanmasına yer açacaktır.

¹²⁹⁸ Adli kontrol olarak isimlendirilen koruma tedbirinde amaç kişi özgürlüğünü tamamen ortadan kaldırmadan kişiyi denetim ve gözetim altında tutmaktır. Nitekim bu tedbir, tutuklama için öngörölmüş olan ölçölölük tedbirinin uygulamaya aktarılmasına da imkân sağlamaktadır. Bkz: Z. Özen İnci, **Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin, 2022, s. 84.

¹²⁹⁹ Mülga Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu 104. maddesinde hal ve koşulların, işlenen suçun mahiyetinin toplum üzerinde yarattığı tepkiye dayanarak tutuklama kararı verilebilmesi mümkündü. Bu hüküm de öğretide kişi özgürlükleri yönünden son derece tehlikeli bulunmuştur. Bkz: Faruk Erem, **Ceza Usulü Hukuku**, 5. Bası, Ankara: Sevinç Matbaası, 1978, s. 476.

¹³⁰⁰ Erem, **Ceza Usulü Hukuku**, s. 475.

tutuklama tedbirine fail tarafından yeni bir suç işlenmesini önlemek veya halkın öfkesini durdurmak gibi nedenlerle hususlarla başvurulmasını tehlikeli olarak değerlendirmiş ve çok dikkatli olunmazsa duygusal, dolayısıyla keyfî bir işleme dönüşebileceğini ifade etmiştir¹³⁰¹. Ancak *Yenisey* ve *Nuhoğlu* önleyici tutuklamanın da hukukumuzda yer alması gerektiği kanaatindedir¹³⁰².

Hukukumuzda önleyici tutuklamaya ilişkin bir düzenleme 1631 sayılı Askerî Muhakeme Usulü Kanununun 105. maddesinde bulunmaktaydı¹³⁰³. Anayasa Mahkemesi 1963 yılında verdiği kararla bu hükmü Anayasaya aykırı görerek iptaline karar vermiştir¹³⁰⁴. Gerekçede bu tutuklama sebebinin işlenen suçla hiçbir alakasının bulunmadığı bu sebeple de ortada muhakeme hukukunu ilgilendiren bir zorunluluğun bulunmadığına dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra bir kişinin suç işleme ihtimalinin belirlenmesinin mümkün olmadığı düşünüldüğünde, makul bir sebebi de olmayan bu tedbirin keyfiliğe yol açacağını vurgulamıştır.

Tutuklama bir koruma tedbiridir. Koruma tedbirlerini önleyici tedbirlerden ayıran kıstas da ilkinde tehlikenin diğerine göre yakın olmasıdır. Bu tedbire meşruluk kazandırabilecek husus, karşılaştırmalı hukuktaki düzenlemelerde de yer verildiği üzere, kişinin yeniden suç işleme veya mağdura zarar verme ihtimalinin ciddi boyutta olması yani tehlikenin yakın ve ağır olması olabilir. Kişinin kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmüne dayalı hallerde önleyici tutmanın bir güvenlik tedbiri olarak kabul edilmesine ilişkin eleştirilerin varlığı düşünüldüğünde; kişinin henüz suç işleyip işlemediğinin kesinleşmediği, üstelik başka bir suç işleme ihtimalinin varlığına dayanılarak özgürlüğünün kısıtlanması özgürlük güvenlik dengesinde ibreyi kişi güvenliği hakkı aleyhine güvenliğe kaydırmak olacaktır.

¹³⁰¹ Tuhan Tufan Yüce, “Ceza Yargılama Hukukunda Zorlayıcı Önlem Teorisi”, *DEÜHFD*, C. I, sy. 1, 1980, s. 71.

¹³⁰² Güzelöğlu da önleme tutuklamasına sistemimizde “acil ve istisnai şartlar” dahilinde yer verilmesinin suçla mücadele yönünden gerekli olduğu görüşündedir. Yazarın CMK’ya eklenmesini önerdiği hüküm için bkz: Turan Güzelöğlu, “Önleme Tutuklaması”, *CHD*, sy. 10, 2009, s. 86.

¹³⁰³ Güzelöğlu, “Önleme Tutuklaması”, s. 76; Askerî Muhakeme Usulü Kanunu’nun ilgili hükmü şu şekildedir: *Madde 105- 1 -Suçu işlediğine dair aleyhinde kuvvetli deliller elde edilen maznun aşağıda yazılı hallerde tevkif olunabilir: D) Cürmün izlerini yok edeceğini veya şeriklerini uydurma beyanata veya şahitlikten kaçınmaya sevkleyeceğini gösterir veyahut salıverildiği halde yeniden suç yapacağına delâlet eder sebepler varsa;*

¹³⁰⁴ AYM E. 1963/197; K. 1963/166; T. 26/6/1963.

B. Türk Hukuku: Tutuklular Hakkında Uygulanan Kısıtlayıcı Önlemler

Hukukumuzda önleyici tutuklama tedbiri yer almasa da soruşturma ve kovuşturma aşamasında tehlikelilik hâli sebebiyle tutuklular hakkında çeşitli önlemlere başvurulması mümkündür. CGTİHK m. 115'te tutuklular için soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından, kovuşturma evresinde ise hâkim ve mahkeme tarafından “kısıtlayıcı önlemler” alma yetkisi bulunmaktadır. Tutuklular bakımından ceza infaz kurumunun bu uğurda herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır¹³⁰⁵. Buna göre tehlikeli halde bulunan, delil karartma tehlikesi olan, soruşturma amacı ve tutukevinin güvenliğini tehlikeye düşüren ve suçun tekrarına olanak verecek davranışlarda bulunan kişiler hakkında bu tedbirlere başvurulabilecektir. Kanaatimizce burada kısıtlayıcı önlemler alma yetkisi tutuklunun genel bir tehlikelilik halinden kaynaklanmamaktadır. Burada kanun koyucu, soruşturma konusu suçtan bağımsız bir suç işleme tehlikesinden ziyade soruşturma konusu suçla bağlantılı olan ve tehlike oluşturabilecek yöntemlerin engellenmesi adına bu yetkileri tanımıştır.

Bu kapsamda alınabilecek tedbirler; a) sıkı bir rejim altında muhafaza edilme ve kişinin kaldığı odanın kamera ile izlenmesi, b) belirli bir süre için dışarıyla ilişkisi, ziyaretçi kabulü ve telefon görüşmelerinin kısıtlanması, c) gerekli görülmesi halinde, kendisine veya başkalarına zarar vermesini önleyici şekilde özel bir odada barındırma ve bu odanın kamera ile izlenmesi, d) kişinin saldırganlık göstermesi durumunda kelepçelenmesi veya hareketlerinin başka bir surette engellenmesi, e) yüksek güvenlikli bir kuruma gönderilmesi olarak sıralanmıştır. Madde metninde bu önlemlere ne kadar süreyle başvurulabileceğine dair herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Ancak süresinin uzunluğu kötü muamele teşkil edecek ağırlığa ulaşmamalıdır.

AYM tarafından *Yıldırım Güvenç* başvurusunda “tehlikeli tutuklu” ibaresinin masumiyet karinesini ihlal edip etmediği yönünden bir değerlendirme yapılmıştır. Başvuruya konu olayda masumiyet karinesini ihlal eden husus olarak; başvuruçunun İdare ve Gözlem Kurulu tarafından doğrudan “tehlikeli tutuklu” olarak

¹³⁰⁵ Yargıtay 1. CD. E. 2017/1659, K. 2017/4020, T. 16/11/2017; 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un 114. maddesinin 3. fıkrası ve aynı kanunun 115. maddesi birlikte değerlendirildiğinde, telefonla haberleşme hakkı ve bunun kısıtlanması ile ilgili tutuklular ile ilgili ayrı bir düzenlemenin bulunduğu, bu düzenlemelere göre tutukluların telefonla haberleşme hakkının soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde hâkim veya mahkemesince kısıtlanabileceği, idarenin bu konuda takdir yetkisinin bulunmadığı; şeklindedir.

değerlendirilmesi değil fakat bu kararda “Paralel Yapı/ FETÖ Terör Örgütü mensubu olduğu”, “örgütlü olduğu”, “örgütünden ayrılmadığı” gibi ifadelerin kullanılması görülmüştür¹³⁰⁶. Dolayısıyla muhakeme aşamasında “tehlikeli tutuklu” olarak değerlendirilmek masumiyet karinesini ihlal etmemektedir.

AYM bu karar dahil, diğer bazı kararlarında da tehlikeli tutuklu statüsünden kaynaklanan tutulma koşullarını kötü muamele yasağı çerçevesinde değerlendirmiştir¹³⁰⁷. Bu kapsamda tutuklu ve mahkûmların hücre hapsine alınması veya diğer tutulanlardan ayrılmasının tek başına Anayasa madde 17’ye aykırı olmayacağı vurgulanmıştır¹³⁰⁸. Önemli olan tutulma koşulları, gerekçesi ve süresi olmakla birlikte her somut olayda kötü muamele oluşturması için bu koşulların belirli bir asgari ağırlık düzeyine ulaşması gerektiği şeklinde karar verilmiştir¹³⁰⁹.

III. Ceza Yaptırımında Tehlikeliliğin Rolü

Bugün üzerinde uzlaşma sağlandığı tanım uyarınca ceza; fail tarafından gerçekleştirilen fiil göz önünde bulundurularak, kusuruyla orantılı uygulanan bir yaptırım türüdür¹³¹⁰. Suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereğince kişiye henüz işlemediği bir suç sebebiyle ceza yaptırımını uygulanması mümkün değildir. Bu sebeple tehlikelilik hâline, yani ilerde suç işleyeceği ihtimaline, dayanılarak kişiye ceza uygulanması kabul görmemektedir¹³¹¹. Kişi tehlikeli olduğundan bahisle gözetim altında tutulabilir, çeşitli faaliyetlerde bulunmaktan engellenebilir ancak tehlikeli olduğu için cezalandırılmaz¹³¹². Kişinin gelecekte suç işleyeceğine yönelik yargı her zaman bir ihtimale dayalı olacağından böyle bir kabul kişisel özgürlüklerin aleyhine olup keyfiliğe sebebiyet verecektir¹³¹³. Bunun yanı sıra kusur ilkesi çerçevesince kusursuz ceza olamayacağı için bu yönden de kabulü mümkün gözükmemektedir.

¹³⁰⁶ AYM Yıldırım Güvenç Başvurusu, Başvuru No: 32945, parag. 59.

¹³⁰⁷ AYM Yıldırım Güvenç Başvurusu, parag. 87.

¹³⁰⁸ AYM Murat Aygün Başvurusu, Başvuru No: 2017/34123 parag. 25; “Ayrıca tek başına tutma tedbirinin sadece güvenlik veya disiplini sağlama kaygısıyla değil mahpusların devam eden soruşturmalarda hileli iş birliği yapmalarını veya dışarıdakilerle yeni bir suç işlemek için iş birliği yapmalarını önleme gibi amaçlarla uygulanması da mümkündür.” Bkz: Raşit Konyalı Başvurusu, Başvuru No: 2017/26780, parag. 44.

¹³⁰⁹ AYM Bilal Akyüz Başvurusu, Başvuru No: 2018/23741, parag. 46.

¹³¹⁰ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 522.

¹³¹¹ Kusurluluğun yerine tehlikeliliğin konulmasının bireyi devletin elinde bir vasıta hâline getireceği eleştirisi eskiden beri varlığını korumaktadır. Bkz: Dönmezer, “Tehlikeli Hal Meselesi”, s. 185.

¹³¹² Paul H. Robinson, “Crime, Punishment, and Prevention”, **The Public Interest**, Aralık 2001, s. 62.

¹³¹³ Hafizoğulları/Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 442.

Ancak tüm bu açıklamalar ceza yaptırımının “tehlikelilik” kavramından tamamen bağımsız olduğu anlamına gelmez. Tehlikeliliğe yönelik ceza yaptırımı uygulanamayacak olsa da kişinin tehlikeliliğinin, hakkında hükmolunacak ceza miktarında ve türünde hiçbir etkisinin olmadığı söylenemez. CGTİHK m. 3 ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenen amaçlar arasında hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek ve yeniden sosyalleşmesini teşvik etmekten bahsedilmiştir. Hürriyeti bağlayıcı cezanın infazının amacı kişinin topluma yeniden kazandırılması olduğundan “infaz” da kişinin tehlikeliliğin ortadan kaldırılmasıyla yakından ilgilidir. Zira ana amacı kişinin “tekerrürden” uzak kalmasını sağlamaktır¹³¹⁴. Hürriyeti bağlayıcı ceza kişinin maddi cebir uygulanarak özgürlüğünden yoksun kılınarak infaz edildiği için, mahkûm ceza infaz kurumunda kaldığı süre boyunca başkalarına zarar verme, yeniden suç işleme imkânından yoksun kılınmaktadır¹³¹⁵. Bu sebeple hükmolunan cezanın infazı mükerrir, itiyadi suçlu ve suçu meslek edinen kişilere karşı doğrudan bir savunma vasıtası hâlini almaktadır¹³¹⁶. Dolayısıyla hürriyeti bağlayıcı cezanın infazının planlanması, bu esnada uygulanacak programlar kişideki tehlikelilik hâlinin ortadan kaldırılmasını amaçladığından cezanın infazı aşamasında da tehlikelilik göz önünde bulundurulur.

A. Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi Kapsamında Tehlikelilik

1. Kavram

Suç karşılığında öngörülen ceza soyut olarak kanunda belirlenmiştir. Kimi suç tiplerinin karşılığında maktu bir ceza öngörüldüğünden cezanın belirlenmesi bu suçlar bakımından sorun teşkil etmez¹³¹⁷. Ancak alt ve üst sınırı bulunan suçların cezasının hâkim tarafından belirlenmesi gerekmektedir. Hâkimin kanunda belirtilen kurallar çerçevesinde somut olayın özelliklerini göz önünde bulundurarak verdiği karar cezanın belirlenmesi olarak tanımlanmaktadır¹³¹⁸.

¹³¹⁴ Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 51.

¹³¹⁵ Hafizoğulları/Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 443; Türkçe’ye yoksun kılma olarak tercüme edilebilecek *incapacitation* ceza veya tedbir olsun olmasın suçluyu sınırlandıran, onun belirli davranışları gerçekleştirilmesini engellemeyi amaçlayan kavrama karşılık gelmektedir. İyileştirme topluma yeniden kazandırma gibi amaçlar söz konusu olsa da bu amaçların bulunması zorunlu değildir. Bkz: Malsch/ Duker, “Incapacitation Trends and New Perspectives”, s. 14.

¹³¹⁶ Zeki Hafizoğulları, **Ceza Normu**, 2. baskı, Ankara: US-A Yayıncılık, 1996, s. 199.

¹³¹⁷ Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1041.

¹³¹⁸ Üzülmüş, “Yeni Ceza Kanunu’nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, s. 203; Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 702.

Cezanın bireyselleştirilmesi ise ceza hukukunun amaçları doğrultusunda yaptırımın suçlunun kişiliğine uydurulması demektir¹³¹⁹. Güvenlik tedbirleri mahiyetleri gereği, suçlunun tehlikelilik hâlini esas aldıklarından bu tedbirlerin her olaya ve kişiye göre değişen bir karakter taşıması bir zorunluluktur¹³²⁰. Nitekim cezanın bireyselleştirilmesinde ileri gidilmesi onun giderek güvenlik tedbirlerine yaklaşmasına sebep olur¹³²¹. Tarihsel gelişim içinde tehlikelilik kavramı ve onun belirlenmesinin ceza hukukundaki önemi arttıkça ceza anlayışı da bastırıcıdan çok önleyici hâle gelmiştir¹³²².

Öğretide *Erem*, cezanın bireyselleştirilmesi vasıtası olarak gördüğü erteleme kurumunun güvenlik tedbirlerinden farkını ortaya koyarken ilkinin suçlunun başkaca bir tedbire gerek olmadan kendi kendini iyileştirebileceği fikrine dayanırken ikincisinin, cezanın yeterli olmayacağı yani iyileştirilmesi bakımından cezanın dahi yeterli gelmeyeceği kişiler bakımında uygulanacağını belirtmiştir¹³²³. Dolayısıyla bireyselleştirmede alternatif olarak yer verilen tedbirler yönünden kişinin içinde bulunduğu psikolojik durum tehlikelilik hali ile tam bir zıtlık göstermektedir¹³²⁴.

Türk hukukunda suçlunun kişiliğinin önemli olduğu bireyselleştirme kuralları failin durumunu ağırlaştırmamaktadır¹³²⁵. Bireyselleştirmeye hizmet eden kurumlar ağır nitelikte olmayan cezalar bakımından ve failin geçmişte suç işlememiş olması gibi koşullara tabi kılınmıştır. Böyle olunca kanın koyucu, tehlikeli olarak nitelendirdiği çeşitli suçlu grupları yönünden bu kurumların uygulanmasını engellemiş olmaktadır. Bir mükerrir veya itiyadi suçlu veya örgüt suçlusu hakkında bu hükümler uygulanamayacaktır. Dolayısıyla failin “tehlikeliliği” ilk olarak kanun koyucu bakımından normatif olarak dikkate alınmıştır. İkinci olarak da bu hükümlerin uygulanması noktasında hâkime bir takdir yetkisi vererek onun somut olay çerçevesinde failin kişiliği aracılığıyla bu tehlikeliliği değerlendirmesini sağlamıştır.

¹³¹⁹ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 577; Soyaslan, “Cezaların Bireyselleştirilmesi”, s. 25.

¹³²⁰ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 577.

¹³²¹ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 577.

¹³²² Michele Pifferi, “Individualization of Punishment and the Rule of Law: Reshaping Legality in the United States and Europe between the 19th and the 20th Century”, *The American Journal of Legal History*, C. 52, sy. 3, 2012, s. 336.

¹³²³ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 284.

¹³²⁴ Aydın, “Emniyet Tedbirleri”, s. 110.

¹³²⁵ Asena Kamer Usluadam, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Karakter Delili**, Ankara: Seçkin, 2022, s. 299.

2. Takdiri İndirim Nedenleri

Cezanın hâkim tarafından belirlenmesi yaptırımın tamamen bireyselleştirilebildiği bir aşama değildir¹³²⁶. Nitekim TCK m. 61 incelendiğinde somut cezanın belirlenmesinde daha ziyade fiilin gerçekleşme şekli önem arz etmektedir. Kanunun aynı maddesi ihlal edilse de bunun gerçekleşme şekilleri birbirinden farklı olacağından somut ceza belirlenirken bu husus dikkate alınmaktadır. Ancak nasıl ki fiilin gerçekleşme şekilleri birbirinden farklıysa failerin kişisel özellikleri, içinde bulundukları sosyal ve psikolojik hâller de birbirinden farklıdır¹³²⁷. TCK m. 62 uyarınca ise hâkimin suçlunun kişiliğini göz önünde bulundurarak cezada indirim yapma yetkisi tanınmıştır¹³²⁸. Takdiri sebepler, Türk öğretisinde cezaların bireyselleştirilmesinin bir aracı olarak görülmektedir¹³²⁹. İtalyan kanun koyucu bu değişkenleri cezanın belirlenmesinde kullandığı gibi tehlikeliliğin değerlendirilmesinde de dikkate almaktadır. Dolayısıyla hâkim failin cezasında belirtilen koşullara göre sadece bir indirim sebebi olarak hüküm verebilecekken İtalya uygulamasında somut cezanın belirlenmesinde alt sınırdan uzaklaşabilecektir.

Failin kişiliği ile ilgili olumlu bir sonuç çıkarmaya yarayacak her türlü özelliği göz önünde bulundurulabilecektir¹³³⁰. TCK m. 62 uyarınca failin geçmişi takdiri indirim nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Failin sosyal ilişkileri de bu kapsamda ele alınacak bir başka takdiri indirim sebebidir. Toplum içerisinde özellikle sürekli ilişki halinde bulunduğu kişilerle ilişkisi failin antisosyal bir kişiliğe sahip olmadığının tespitinde önemli bir etkidir. Bir diğer takdiri indirim sebebi cezanın fail üzerindeki olası etkileridir. Belirli bazı suçlardan cezaya mahkûmiyet failin bazı meslekleri sürdürmesi veya bu meslekleri icra etmesini engelleyebilmektedir. Hâkim burada cezaya bağlanan sonuçları göz önünde bulundurarak bir değerlendirme yapabilecektir¹³³¹.

Yargıtay'ın 2024 tarihli bir kararına göre takdiri indirim nedenlerinin uygulanması mahkemenin takdir yetkisi kapsamında olup yasal ve yeterli gerekçelerle

¹³²⁶ Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 980.

¹³²⁷ Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 980.

¹³²⁸ 765 sayılı TCK m. 29'da ise *failin geçmişi, şahsi ve sosyal durumu, fiilden sonraki davranışı gibi hususlar* temel ceza belirlenirken göz önünde bulundurulması gereken hususlar arasındaydı. Bkz: Koray Doğan, "Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi", **CHD**, C. 2, sy. 4, 2007, s. 297.

¹³²⁹ Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C. II, s. 259.

¹³³⁰ Üzülmmez, *Yeni Ceza Kanunu'nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*, s. 229.

¹³³¹ Üzülmmez, "Yeni Ceza Kanunu'nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi", s. 230.

uygulanması gerekmektedir¹³³². Bir diğer kararda ise yargılama boyunca düzeni bozduğuna veya başkaca bir olumsuz tutum veya davranışının bulunduğuna ilişkin tutanaklara yansıyan bir durum bulunmayan sanık hakkında TCK m. 62'nin uygulanmaması hukuka aykırı bulunmuştur¹³³³. Çeşitli kararlarda failin geçmişi, suça meyilli kişiliği, adli sicil kaydında yer alan cezaları gerekçesiyle hakkında takdiri indirim nedeni uygulanmaması hukuka uygun kabul edilmiştir¹³³⁴. Ancak bir kararında soruşturma aşamasında etkin pişmanlık kapsamında örgütle olan irtibatı ve diğer örgüt mensupları hakkında bilgi veren sanığın sonra bu ikrarından dönmesi sebebiyle hakkında etkin pişmanlık hükümleri uygulanmayan ve duruşmalarda herhangi bir olumsuz davranış göstermeyen sanık hakkında sanığın kişiliği ve yargılama sürecinde gösterdiği davranışlarından bahisle TCK m. 62 hükmünün uygulanmamasını hukuka aykırı olarak değerlendirmiştir¹³³⁵.

Takdiri indirim nedenleri hukukumuz bakımından tartışmalı konulardan birini oluşturmaktadır. Bu kapsamda kanun koyucu 2022 yılında gerçekleştirdiği değişiklikle failin fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki davranışları ibaresi “fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki pişmanlığını gösteren davranışları” olarak değiştirilmiştir. Madde metninde yine aynı değişiklikle failin duruşmadaki mahkemeyi etkilemeye yönelik şekli tutum ve davranışlarının takdiri indirim nedeni olarak dikkate alınamayacağı düzenlenmiştir.

B. Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar Bakımından Tehlikelilik

a. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar (TCK m. 50)

Hukukumuzda sanığın bir daha suç işlemeyeceği yönündeki kanaatle birlikte kişinin özgürlüğünün kısıtlanmasından kaçınılarak kısa süreli hapis cezasına alternatif tedbirler öngörülmüştür¹³³⁶. Kısa süreli hapis cezası TCK m. 49/2 uyarınca

¹³³² Yargıtay 1. CD. E. 2022/6976, K. 2024/4793, T. 27.06.2024.

¹³³³ Yargıtay 3. CD. E. 2021/12667, K. 2024/3877, T. 14.03.2024. Yargıtay 3. CD. E. 2023/16819, K. 2024/795, T. 17.01.2024.

¹³³⁴ Yargıtay 6. CD. E. 2024/1932, K. 2024/ 5105, Y. 25.04.2024; Yargıtay 6. CD. E. 2023/21139, K. 2024/4753, T. 18.04.2024.

¹³³⁵ Yargıtay 3. CD. E. 2021/16031, K. 2024/4879, T. 06. 03. 2024.

¹³³⁶ Kısa süreli hapis cezasına alternatif yaptırımların tekerrür üzerinde olumlu etkisi olduğuna yönelik ayrıntılı inceleme için bkz: Buket Abanoz, “Suçun Önlenmesinde Hapis Cezası ile Seçenek Yaptırımların Etkinliğinin Karşılaştırılması: Meta-Analiz Çalışmalarının Sistemik Olarak İncelenmesi”, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, 2017, 5(2), s. 21, Bu noktada hapis cezasının tekerrüre bir etkisinin olmadığı gibi olumsuz bir etki yarattığına yönelik bulgular ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır.

hükmolunan bir yıl ve daha az süreli hapis cezasıdır. Hükmedilen hapis cezasının TCK m. 50 kapsamında seçenек yaptırımlara çevrilmesinin yanı sıra, kısa süreli hapis cezası ertelendiğinde kişi hakkında TCK m. 53/1 kapsamında hak yoksunluklarına karar verilemeyecektir. Bunun yanı sıra kısa süreli hapis cezası CGTİHK m. 110 çerçevesinde özel infaz usullerine göre infaz edilecektir. Cezanın kısa süreli olup olmadığı soyut cezaya göre değil, yargılama sonunda hükmolunan somut cezaya göre belirlenecektir¹³³⁷. Bu nitelikteki bir cezanın infaz kurumunda infaz edilmesi isabetli değildir. Ceza infaz kurumlarının kişinin psikolojisi üzerinde bıraktığı etkiler yanında, infaz kurumlarından yeni suç yöntemleri öğrenerek ayrılacak olması tekerrür ihtimalini de artırmaktadır¹³³⁸. Hâl böyleyken, kişinin bir yıl ve daha az süreyle ceza infaz kurumunda vakit geçirmesindense, toplum hayatı içerisinde cezasının infazının sağlanması daha faydalı olacaktır. Madde gerekçesinde, kişinin gördüğü eğitim, yaşadığı sosyal çevre, psişik ve ahlaki eğilimleri itibariyle **tesadüfi suçlu özelliği** taşıyabileceğinden bahsedilmiştir. Bu durumda kişilerin cezalarının infaz kurumunda çekilmesi bir zorunluluk olarak görülmeyecektir. Görüldüğü üzere madde gerekçesinde ifade edildiği üzere böyle bir hüküm ihdası aslında kanun koyucunun tesadüfen suç işleyen, tehlikeli olarak değerlendirilemeyecek suçluları diğer suçlulardan farklı bir muameleye tabi kılmak istemesinin bir sonucudur.

TCK m. 50 uyarınca kısa süreli hapis cezasının suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlık ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre farklı bir yaptırıma çevrilmesi mümkündür. Bu seçenек yaptırımlar: adli para cezasına, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine, en az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmek amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye, mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya, sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlemiş olması durumunda; mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya, mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yaralı bir işte çalıştırılmaya çevrilebilecektir. Hükümün 4.

¹³³⁷ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 878.

¹³³⁸ Akbulut, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1074.

fikrasına göre taksirli suçlardan hükmolunan hapis cezası uzun süreli olsa da diğer koşulların varlığı hâlinde adli para cezasına çevrilmesi mümkündür. Kanun koyucu taksirli suçlardan hükmolunmuş uzun süreli hapis cezası için diğer seçenek yaptırımlara çevrilmesine imkân tanımadığı gibi, bilinçli taksirin varlığı hükmün adli para cezasına çevrilmesine de engeldir.

Bu sadece kısa süreli hapis cezası yani TCK m. 49 uyarınca hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası hakkında uygulanabilmektedir. Bu tedbirlere hükmedilip hükmedilmemesi hususunda hâkimin takdir yetkisi bulunmaktadır¹³³⁹. Ancak 3. fıkra uyarınca daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşuluyla otuz gün ve daha kısa süreli hapis cezasının veya fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını doldurmuş olanların mahkûm edildiği kısa süreli hapis cezasının bu yaptırımlardan birine çevrilmesi zorunluluğu bulunmaktadır.

Seçenek yaptırımlar kişiyi suç işlemeye yönelten sosyal, psikolojik veya çevresel etmenlerle kişi arasındaki bağı ortadan kaldırmaya ve kişinin yeniden suç işlemesini önlemeye yönelik olmalıdır¹³⁴⁰. Bu yaptırımların özellikleri göz önünde bulundurulduğu güvenlik tedbiri niteliğinde olabileceğine yönelik kuşkunun olduğu belirtilmiştir¹³⁴¹. Gerçekten de maddede yer verilen “belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma” veya “kamuya yararlı bir işte çalışma” önleme amacına matuf tipik tedbirlerdendir. Ancak bu tedbirlerin kişinin tehlikelilik halini gidermeye yönelik tedbirler olmadığı, ceza yerine geçseler de ihlale bir cevap niteliği taşıdığından güvenlik tedbiri olarak nitelendirilemeyeceği savunulmaktadır¹³⁴². Kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi öğretide cezanın bireyselleştirilmesi aracı olarak kabul edilmektedir¹³⁴³. Bir

¹³³⁹ Yargıtay 12. CD E. 2018/5672, K. 2023/2430, T. 06.07.2023; 5237 Sayılı TCK'nın 50. maddesinin sanık hakkında uygulanıp uygulanmamasına karar verilirken, sanığın kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu, suçun işlenmesindeki özellikler nazara alınarak, dosyaya yansıyan bilgi ve kanıtlar isabetle değerlendirilip, denetime olanak verecek ve somut gerekçeler de gösterilmek suretiyle takdir hakkının kullanılması gerektiği

¹³⁴⁰ Tehdit ve trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçlarından kurulan hükümlere ilişkin; kısa süreli hapis cezasının, 5237 Sayılı Kanun'un 50. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde yer alan “belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma” seçenek yaptırımına çevrilebilmesi için hükmedilen seçenek yaptırımın, işlenen suçla bağlantılı olması, ayrıca suç işlemeye yönelten sosyal, psikolojik veya çevresel etkenlerle sanık arasındaki bağı ortadan kaldırarak, sanığın yeniden suç işlemesini önlemeye yönelik olması gerektiği gözetilmeden, hapis cezasının tekeli büfesi yanında gerçekleştirilen eylemle herhangi bir bağlantısı bulunmayan “25 gün süreyle Emirdağ ilçe merkezinde bulunan kıraathane, lokal ve çay bahçelerine gitmekten yasaklanması” seçenek yaptırımına çevrilmesi hukuka aykırı kabul edilmiştir. Yargıtay 4. CD, E. 2021/21844, K. 2024/1136, T. 05.02.20242.

¹³⁴¹ Hafizoğulları, “Emniyet Tedbirleri”, s. 53.

¹³⁴² Hafizoğulları, “Emniyet Tedbirleri”, s. 53.

¹³⁴³ Erem/Danişman/Artuk, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 788.

bireyselleştirme aracı olması sebebiyle de suçlunun sübjektif özelliklerinin hâkim tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir.

b. Hapis Cezasının Ertelenmesi (TCK m. 51)

Hapis cezasının ertelenmesi (TCK m 51) cezanın bireyselleştirilmesine hizmet eden bir kurum olarak kabul edilebilir¹³⁴⁴. 5237 sayılı TCK’da öngörüldüğü haliyle bir infaz rejimi olduğu savunulmaktadır¹³⁴⁵ Buna göre işlediği suçtan dolayı iki yıl ya da daha az hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilecektir. Ancak bunun için objektif ve sübjektif iki şartın bir arada bulunması gerekmektedir. Failin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması gerektiği gibi yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık sebebiyle mahkemede **yeniden suç işlemeyeceği** hususunda bir kanaat oluşturması gerekmektedir¹³⁴⁶. Failin tekrar suç işlemeyeceğine yönelik kanaat yargılama sürecinde göstermiş olduğu pişmanlığa bağlı tutulmuştur¹³⁴⁷ Yargıtay çeşitli kararlarında bu kanaatin oluşup oluşmadığının gerekçeli olarak değerlendirilmemesini bozma sebebi yapmıştır¹³⁴⁸. Erteleme kurumunda fiilden ziyade fail göz önünde bulundurulmaktadır¹³⁴⁹ Burada kanun koyucu objektif olarak nitelendirdiğimiz, daha önce mahkûm olmama şartında bir nevi failin geçmiş yaşamını ve suçla olan ilişkisini göz önünde bulundurmaktadır. Failin suç işlemeyeceği yolunda mahkemede bir kanaat oluşması ise bir bakıma tehlikelilik değerlendirmesidir. Erteleme kurumunda sırf bir cezaya hükmedilmesinin fail bakımından etkili olması söz konusudur¹³⁵⁰.

¹³⁴⁴ Mustafa Ruhan Erdem, Ceza Hukukunda Cezaların Ertelenmesine İlişkin Düzenlemelere Anayasal Bakış, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C. 41, sy. 1, 2001, s. 22. Hafizoğulları/Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 480; Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 860. Yargıtay tarafından da erteleme kurumunun cezanın suçlunun kişiliğine uydurulması, bireyselleştirilmesi yöntemlerinden biri olduğu ifade edilmektedir. Yargıtay CGK, E. 2012/1526, K. 2013/286, T. 04.06.2013, lexpera

¹³⁴⁵ Turhan, “Yeni Türk Ceza Kanunu’na Göre..”, s. 40.

¹³⁴⁶ Yargıtay 4. CD, E. 2022/181, K. 2022/14270, T. 7.6.2022; Suçu işledikten sonra yargılama sürecinde pişmanlık gösterip göstermediği dikkate alınıp tekrar suç işleyip işlemeyeceği konusunda oluşan kanaat değerlendirilerek tayin olunan 3 yılı aşmayan hapis cezasının ertelenip ertelenmeyeceğine karar verilmesi gerekirken, “sanığın aldığı hapis cezasının miktarı dikkate alındığında ertelenmesine yer olmadığına” şeklindeki yasal olmayan gerekçe ile cezanın ertelenmesine yer olmadığına karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir.

¹³⁴⁷ Hafizoğulları/Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 484.

¹³⁴⁸ Yargıtay 1. CD, E. 2021/13255, K. 2022/2335, T. 28.03.2022; Adli sicil kaydına göre sabıkasız bulunan suça sürüklenen çocuk hakkında, “suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşup oluşmadığı” değerlendirilmeden “şartları gerçekleşmediğinden uygulanmamasına” şeklinde yasal ve yeterli olmayan gerekçe ile 5237 Sayılı TCK’nin 51. maddesindeki ertelemeye yer olmadığına karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir

¹³⁴⁹ Erdem, “Cezaların Ertelenmesine İlişkin Düzenlemelere Anayasal Bakış”, s. 34.

¹³⁵⁰ Erdem, “Cezaların Ertelenmesine İlişkin Düzenlemelere Anayasal Bakış”, s. 33.

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulunun 1976 tarihli kararı uyarınca erteleme cezanın failin şahsiyetine uydurulduğu kişiselleştirme kurumu olarak kabul edilmekte, cezanın ertelenmesine ya da ertelenmesine yer olmadığına karar verilirken gösterilecek gerekçe sanığın kişiliği ile ilgili bilgi ve belgeler değerlendirilerek oluşturulmalıdır¹³⁵¹. Bu değerlendirmede sanığın geçmiş mahkumiyetinin değerlendirilmemesi gerekmektedir¹³⁵². Yine bu koşul failin suçu işlediği ve bundan pişmanlık duyduğu şeklinde ele alınmamalı; mağdura yönelik tavırları, yardım etmesi gibi olay sonrasında gerçekleştirmiş olduğu davranışlar da bu değerlendirmede göz önünde bulundurulmalıdır¹³⁵³. Bu sebeple mahkemece sadece duruşma sürecinde gösterdiği davranışlarla sınırlı olarak değil daha geniş bir zaman dilimi yönünden değerlendirme yapılacaktır.

TCK m. 51/3 uyarınca hapis cezasının ertelenmesi hâlinde bir denetim süresi belirlenmesi gerekmektedir. Söz konusu süre bir yıldan az ve üç yıldan fazla olamaz. Bununla birlikte mahkûm olunan ceza süresinden de az olamaz. TCK m. 51/6 uyarınca hükümlünün “kişiliği” ve “sosyal durumu” göz önünde bulundurularak denetim süresinin herhangi bir yükümlülük belirlenmeden de geçirilmesine karar verilebilir. Denetim süresi içerisinde hükmolunacak yükümlülükler meslek ve sanat sahibi olma veya bunları icraya etmeye yönelmiştir. Hükümlünün hali hazırda meslek ve sanatını icra ettiği çevrede bilinmesi, yeniden suç işleyebileceğini gösteren hiçbir emare yoksa böyle bir tedbir öngörmenin ya da gözetim altına sokulmanın onur kırıcı olabileceği savunulmaktadır¹³⁵⁴. Denetim süresinin hükmün verildiği tarih değil kesinleşme tarihinden itibaren başlatılması gerekmektedir¹³⁵⁵.

Erteleme kararı failin talebine bağlı değildir, koşulları oluşması halinde mahkemece karar verilir. Ancak mahkemenin karar verip vermeme hususunda takdir yetkisi bulunmaktadır¹³⁵⁶. Erteleme kararının koşula bağlanması da mümkündür. TCK m. 51/2 uyarınca mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesine bağlanabilir.

¹³⁵¹ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, E. 1976/4, K. 1976/307.06.1976.

¹³⁵² Yargıtay 2. CD, E. 2009/2518, K. 2010/3263, T. 09.02.2010.

¹³⁵³ Yargıtay, &. CD, E. 2012/14922, K. 2015/38504, T. 09.03.2015; Ancak başka bir kararda “.... *“zararın tazmin edilememesi ve sanığın sabıkalı oluşuna göre takdiren” şeklindeki yasal olmayan gerekçe ile sanık hakkında verilen cezanın ertelenmesine yer olmadığına karar verilmesi” bozmayı gerektirmiştir.* Yargıtay 22. CD, E. 2015/7984, K. 2015/5309, T. 3.10.2015.

¹³⁵⁴ Hafizoğulları/Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 487.

¹³⁵⁵ Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 865.

¹³⁵⁶ Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 860.

İt.CK m. 164 (*la sospensione condizionale della pena*) hapis cezasının ertelenmesi kurumunu düzenlemektedir. Maddenin ilk fıkrasında hapis cezasının ertelenmesine İt.CK m. 133'teki koşullar dikkate alınarak hâkimde suçlunun, bir daha suç işlemeyeceğine dair kanaat oluşması hâlinde hükmedileceği düzenlenmiştir. Kanun koyucu kişinin daha önce hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkûm edilmesi halinin yanı sıra itiyadi suçlu ve suçu meslek edinen kişiler bakımından hapis cezasının ertelenmesini yasaklamıştır. Maddenin 3. fıkrasında da cezanın ertelenmesinin güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına engel olacağı ifade edilmiştir. Bu düzenleme hem güvenlik tedbirlerinin hem de erteleme kurumunun mantığıyla uyumaktadır. Zira ertelemeye karar vermekle hâkim kişinin tehlikeli olmadığını varsaymaktadır¹³⁵⁷.

c. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması (CMK m. 231)

Muhakeme neticesinde mahkeme tarafından oluşturulan hüküm fıkrası veya hazırlanmışsa gerekçeli hüküm aleni duruşmada açıklanır¹³⁵⁸. Duruşmada ilgililere yapılan bu bildirim tefhim olarak isimlendirilmektedir¹³⁵⁹. Tefhimden, ilgililerin hazır olmaması halinde ise onlara yapılacak tebligattan itibaren kanun yolu süresi işlemeye başlar. Mahkûmiyet yönünde bir kanaat oluştuğunda başka bir imkân daha bulunmaktadır. O imkân da koşullarının oluşması hâlinde, mahkûmiyet kararının açıklanmasının geri bırakılmasıdır. Bu halde mahkeme, duruşmada mahkûmiyet kararı yerine hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararını okuyacaktır¹³⁶⁰. Hükümün açıklanmasının geri bırakılması kurulan hükümün sanık hakkında hukuki bir sonuç doğurmamasını ifade etmektedir (CMK 231/5)¹³⁶¹.

Hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına her durumda karar verilemez. CMK 231. madde uyarınca hükmolunan cezanın iki yıl ve daha az süreli hapis veya adli para cezası olması durumunda hükümün açıklanmasına karar verilebilmesi mümkündür. Kanun koyucu bu kararın verilebileceği hükümleri de kısıtlayarak ciddi sayılabilecek suçlar yönünden bu kararın alınmasını engellemiştir. Zira kurumla ulaşılmak istenen amacın belirli bir ağırlığa ulaşmayan mahkûmiyetler yönünden mahkûma ikinci bir

¹³⁵⁷ Martini, *Essere Pericolosi*, s. 191.

¹³⁵⁸ Centel/Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 867.

¹³⁵⁹ Centel/Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 867.

¹³⁶⁰ Bu sebeple hükümün açıklanmasının geri bırakılması aslında iki karardan oluşmaktadır. İlk karar mahkûmiyet hükmü olmakla birlikte, bu karar hukuken varlık kazanamamıştır. İkinci karar da hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararıdır. Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 660.

¹³⁶¹ Mahkûmiyet kararı açıklanmamış olduğundan kamu davası sona ermemiştir. Dolayısıyla da kişi halen sanık sıfatını taşımaktadır. Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 660.

şans verilmesi olduğu belirtilmektedir¹³⁶². Fail hakkında HAGB kararı verilmesi için bulunması gereken bir diğer koşul daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamasıdır (TCK 231/6-a). Dolayısıyla taksirli suçtan mahkûmiyet, sanık hakkında kasıtlı bir suçtan dolayı takibat yapıyor olması durumunda hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararını engellemeyecektir¹³⁶³. Erteleme kurumundan farklı olarak kurumun uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin kararda sanığın iradesi önemlidir. Sanık kabul etmediğinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilemez (CMK 231/6-c).

Kararın verilmesi sanığın yeniden suç işlemeyeceği hususundaki kanaate bağlı tutulmuştur. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için öğretide sübjektif koşul olarak da isimlendirilen ve mahkemece ulaşılması gereken kanaat¹³⁶⁴, sanığın kişilik özellikleri ve duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünden bulundurularak değerlendirilecektir. Sanığın yaşı, cinsiyeti sağlık durumu gibi fiziksel özelliklerinin yanı sıra meslek durumu, eğitim düzeyi, sosyal hayatı sanığın kişilik özelliklerini oluşturmaktadır¹³⁶⁵. Bunun dışında mahkûmiyet kararının kişinin kendisi, ailesi ve toplumdaki konumu açısından oluşturacağı sonuçların da dikkate alınması gerektiği savunulmaktadır¹³⁶⁶. Mahkeme sadece sanığın duruşmada gösterdiği hal ve tavırlarla sınırlı kalmamalıdır. Zira hükmün açıklanmasının geri bırakılması bireyselleştirmenin bir yoludur. Bu sebeple örneğin sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesini engellemeyecek diğer sabıkalarının içeriği ve niteliği, yargılaması devam eden diğer dosyaların da dikkate alınması isabetli olacaktır¹³⁶⁷. Cezanın suçlunun kişiliğine uydurulması imkanını sağlayan diğer kuruma hükmedilirken gösterilen gerekçelerle bu kararı verirken

¹³⁶² Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 659.

¹³⁶³ Centel/Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 874; Kanun koyucu “kasıtlı bir suçtan mahkûm” olmayı aramakta, mahkûm olunan cezanın türüne ilişkin herhangi bir özelleştirme getirmemektedir. Bu sebeple mahkûmiyet hükmünün hapis cezası veya adli para cezası olmasının bir önemi bulunmadığı gibi, bu cezanın süresi ve miktarının herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Bkz: Enver Kumbasar, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara: Seçkin, 2012, s. 150.

¹³⁶⁴ Centel/Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 876; Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 663. Ayrıca liyakat şartı olarak da adlandırılmaktadır. Bkz: Akif Yıldırım, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin, 2018, s. 328 Bunun dışında sanığa ilişkin koşullar başlığı altında değerlendirilebilmektedir. Bkz: Ali Tanju Sarıgül, Türk ve Alman Hukukunda Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması, **TBB Dergisi** 2015(118), s. 145.

¹³⁶⁵ Kumbasar, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, s. 159.

¹³⁶⁶ Sarıgül, “Türk ve Alman Hukukunda Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması”, s. 150.

¹³⁶⁷ Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 663; Yargıtay 2024 tarihli bir kararında sanıklar hakkında takdiri indirim nedenlerinin uygulandığı bir olayda dosya kapsamında mahkemenin sanığın yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaati oluşmamasını dosya kapsamına uygun düşmeyen gerekçelere dayandığından hukuka aykırı bulmuştur. Bkz: Yargıtay 11. CD, E. 2021/23007, K. 2024/6451, T. 09.05.2024.

gösterilen gerekçeler arasında çelişkiye düşülmemesi de oldukça önemlidir¹³⁶⁸. Öğretide adli sicilinden silinmiş, affa uğramış, düşürülmüş suçları hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının alınmasına objektif olarak engel olmasa da kişilik özellikleri kapsamında değerlendirerek mahkemenin kanaatine esas alınmasında bir engel oluşturmayaacağı görüşü savunulmaktadır¹³⁶⁹.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı da aslında failin tehlikeli olmadığına ilişkin bir çıkarıma dayanmaktadır. Dolayısıyla da tespiti zor kabul edilmektedir¹³⁷⁰. Mahkemenin bu kanaate ulaşabilmesi için gözlem yapması, failin kişiliğini ortaya koymak amacıyla sunulan delil araçlarını değerlendirmesi gerekmektedir¹³⁷¹. Karar verilebilmesi için mahkemenin sanığın bir daha suç işlemeyeceği hususunda tam bir kesinliğe ulaşması beklenemez. Sanığın bir daha suç işlemeyeceği hususundaki ihtimalin daha yüksek görülmesi halinde şartın sağlandığı kabul edilmelidir. Mahkeme mahkûm olan sanığın tekrar suç işlemeyeceği hususunda kanaat oluşturduğunu gerekçeli bir şekilde değerlendirmek zorundadır¹³⁷². Bu da akla ve mantığa dayanan, denetime elverişli bir gerekçeyle yapılmalıdır¹³⁷³. Sanığın kişiliğinin her yönüyle incelenmesi gereklidir. Sadece adli sicil kaydının incelenmesi ve duruşmada kısa kabul edilebilecek bir süre içerisinde sanık hakkında elde edilecek izlenimler yanıltıcı olacaktır¹³⁷⁴.

C. Karşılaştırmalı Hukuktan Örnek: Süresiz Hüküm

a. Tanımı ve Tarihçe

Tehlikeliliğin ceza yaptırımına etkisi başlığı altında ele alınması gereken bir kurum olarak süresiz hüküm (*indeterminate sentence*) ceza hukukunda bireyselleştirmenin bir yolu olarak görülmektedir¹³⁷⁵. Bu yaptırım türünde kanun tarafından önceden bir ceza miktarı belirlenmemiş olup idari kurullar hükümlünün

¹³⁶⁸ Sarıgül, “Türk ve Alman Hukukunda Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması”, s. 153.

¹³⁶⁹ Kumbasar, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, s. 160.

¹³⁷⁰ Yıldırım, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, s. 330; Yazar bu konudaki değerlendirmenin belli bir tecrübeyi gerektirdiğini ifade etmektedir.

¹³⁷¹ Sarıgül, “Türk ve Alman Hukukunda Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması”, s. 152.

¹³⁷² Yargıtay 21. CD, E. 2015/9866, K. 2015/1224, T. 25.05.2015.

¹³⁷³ Centel/Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 876; Hâkim her ne kadar takdir yetkini kullanıyor olsa da bunun temyiz mahkemelerince denetlenebilir olması gereklidir. Sadece kanunun lafzını tekrar ederek böyle bir kanaate ulaşıldığının açıklanması yeterli değildir. Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 659.

¹³⁷⁴ Sarıgül, “Türk ve Alman Hukukunda Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması”, s. 157.

¹³⁷⁵ Taner’e göre bu cezaların bireyselleştirilmesi sisteminin en ileri gitmiş halidir. Bkz: Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, s. 565; Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 582.

göstermiş olduğu iyileşmeyi göz önünde bulundurarak yaptırımın süresine karar verecektir¹³⁷⁶. Kişinin cezasının infazına, kurul tarafından toplum bakımından bir tehlike arz etmediğine yönelik karar verilene kadar devam edilecektir¹³⁷⁷. Mahkûmun ceza infaz kurumunda tutulması tehlikelilik hâlinin son bulmasına bağlı olduğundan ceza belirsiz (*indeterminate*) sürelidir. Dolayısıyla kişinin üzerine atılı suçu işleyip işlemediğinin tespit edilmesiyle yetinilecek, cezanın miktarı yönünden de hâkim değil idare yetkili olacaktır¹³⁷⁸.

Süresiz hükmün kökeni 1870 yılında ABD’de gerçekleşen Ulusal Ceza İnfaz ve Islah Disiplini Kongresi’ne atfedilmektedir. Eğer ceza hukukunun amacı rehabilitasyona dönmüşse failin karakterinin hapis cezasının süresinin üzerinde etkili olması gerekmektedir. Ancak doğuştan suçlu gibi bazı suçlu gruplarının süresiz bir şekilde toplumdan uzaklaşması pozitivist okul fikirlerinde de görülmektedir. Örneğin *Lombroso* bu suçluların toplumdan uzak mümkünse ada gibi yerlerde tutulmaları gerektiği kanaatindedir. Bu tür suçlulardan toplumun korunması hakkında onların iyiliğinden daha çok kaygılanılması gerektiğini ifade etmiştir. Süresiz hüküm 1880’li yıllarda Avrupa’da da etkisini göstermeye başlamıştır. 1900 yılında Uluslararası Cezaevi Kongresi’nde tartışma konularından birini oluşturan kurumun; suçta kanunilik ilkesinin gereği olarak Avrupa ve ABD yönünden tam bir kabul görmesinin mümkün olmayacağı vurgulanmıştır¹³⁷⁹.

Anglo-Sakson hukuk sisteminde Birleşik Krallık ve Avustralya gibi ülkelerde örneği görülen *indefinite/ indeterminate sentences* süresiz hüküm ciddi bir suçtan dolayı mahkûm olan ve toplum bakımından tehlike arz eden suçluya yönelik uygulanan bir cezadır. Birleşik Krallık’ta 2005 yılından yürürlükten kaldırıldığı 2012 yılına kadar imprisonment for public protection adıyla toplumun korunması adına uygulanmıştır¹³⁸⁰. Birleşik Krallık’ta toplumun korunması amacıyla öngörülebilir bu ceza türünde hükümlüler tarafından ceza infaz kurumunda geçirilmesi gereken minimum bir süre (tariff) bulunmaktaydı. Mahkûmların bu minimum süreyi

¹³⁷⁶ Pifferi, *Reinventing Punishment..*, s. 59.

¹³⁷⁷ Dönmezer/Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. II, s. 582.

¹³⁷⁸ Taner, *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, s. 565.

¹³⁷⁹ Samuel J. Barrows, *The Sixth International Prison Congress*, Washington: Government Printing Office, 1903, s. 36.

¹³⁸⁰ 30 Haziran 2022 tarihi itibarıyla Birleşik Krallık’ta IPP cezasını çekmekte olan 1.492 mahkûmun olduğu ifade edilmektedir. Bkz: <https://lordslibrary.parliament.uk/sentences-of-imprisonment-for-public-protection/>

geçirmelerinin ardından cezaları tehlikelilik hallerine bağlı olarak kurul tarafından koşullu salıverilmeye karar verilecek tarihe kadar devam etmekteydi¹³⁸¹. Toplumun korunması amacıyla süresiz hüküm, yürürlüğe girdiği ilk halinde fail tarafından ciddi bir suçun işlenmesi ve yeni bir suç işlemesine yönelik ihtimalin varlığı halinde hâkim tarafından hükmedilmesi zorunlu bir yaptırım türüydü. Bu yaptırımın en çok eleştirilen yönlerinden biri olarak suçun ağırlığı ile orantılı cezadan ziyade yaptırımın süresi kişinin tehlikeliliği doğrultusunda belirlenmektedir¹³⁸². 2012 yılında AİHM nezdinde başvuruya konu edilen bu ceza türü Sözleşmenin 5. maddesine aykırı bulunmuştur. Mahkeme mahkûmun tehlikeliliğini değerlendirecek güncel ve periyodik araçlar olmaksızın bu tutmanın keyfi olduğu sonucuna ulaşmıştır¹³⁸³.

ABD’de *three strikes and you’re out* ibaresiyle anılan ve Türkçe’ye üç yanlış yapma hakkın var şeklinde tercüme edilebilecek mevzuat bu kapsamda ele alınabilir. 1994 yılında Başkan Clinton tarafından imzalanarak yürürlüğe giren Şiddet Suçlarını Kontrol Kanunu (*Violent Crime Control and Law Enforcement Act*) uyarınca üçüncü kere şiddet içeren bir suç sebebiyle mahkûm olan kişinin ömür boyu hapis cezasına mahkûm edilmesini öngörmekteydi¹³⁸⁴.

Bu yaptırım, hürriyet bağlayıcı cezanın bir türü olan ömür boyu hapis cezası yaptırımından farklıdır. Zira ömür boyu hapis cezası kanun koyucu tarafından çeşitli suçlar bakımından öngörülen bir yaptırımdır. Ceza her ne kadar hükümlünün hayatı boyunca devam edecek olsa da cezaya hükmedilmesinde tehlikelilik hâlinin herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Kanun koyucu tarafından ceza miktarının failin ömrü boyunca devam edeceği düzenlenmiştir. Bu belirsizlik insan ömrünün süresinin belirlenememesinin sonucudur. Yoksa cezanın doğasından kaynaklanan bir belirsizlik söz konusu değildir.

Bunun bir yaptırım olarak tercih edilmesinin sebebi ceza hukukunun bastırıcıdan çok önleyici hale gelmesi şeklindeki değişimdir¹³⁸⁵. Avrupa’daki çeşitli hukukçular

¹³⁸¹ David Kirk Beedon, *Pastoral Care for Incarcerated Hope Deffered, Humanity Diminished?*, Cham: Palgrave Macmillan, 2022, s. 46.

¹³⁸² Nigel Stone, “Legislation and Sex Offending”, *Sex Offenders: Punish, Help, Change or Control?*, ed. Jo Breyford/Francis Cowe/ John Deering, New York: Routledge, 2012, s. 32.

¹³⁸³ *James, Wells and Lee vs. United Kingdom*, 25119/09, 57715/09, 57877/09; Mahkeme söz konusu cezanın kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını ihlal ettiği sonucuna ulaşmıştır

¹³⁸⁴ Nancy Rodriguez, *Persistent Offender Law Racial Disparity, Patterned Offenses and Unintended Effects*, New York: LFB Scholarly Publishing LLC, 2003, s. 4.

¹³⁸⁵ Pifferi, *Reinventing Punishment.*, s. 88

tarafından söz konusu cezaya yönelik geliştirilen iki temel argüman bulunmaktadır. Öncelikle bu ceza türü modern ceza hukuku geleneğiyle bağdaşmadığı gibi aslında aynı sonucun koşullu salıverilme kurumuyla da sağlanması mümkündür¹³⁸⁶.

b. Süresiz Hükme Yönelik Tartışmalar

Süresiz hüküm pozitivist okul tarafından desteklenen bir yaptırımdır. Ancak onlar hukuki nitelendirme bakımından ceza kavramını kullanmamışlardır. Süresiz hüküm lehine olan görüşlerin temel noktası cezanın toplumun korunması bakımından yetersiz olduğundan hareket etmektedir. Suçluların iyileştirilebilmesi adına klasik cezanın ötesine geçilip daha esnek çözümlerin bulunması gerekmektedir¹³⁸⁷. 6. Uluslararası Cezaevi Kongresi'nde de bu kurumun lehinde olanlar; kişinin özgürlüğüne kavuşacağı zamanın, onun topluma uyum sağlayıp sağlamayacağı değerlendirilmeksizin, hâkimin takdirine bırakmanın toplumun korunmasına hizmet etmeyeceğini vurgulamaktadır¹³⁸⁸. Dolayısıyla kişinin serbest bırakılması onun bir iyileşme gösterip göstermediğine bağlı olmalıdır¹³⁸⁹. Kişinin cezasının infazının sona ermesi iyileşmesine bağlandığından süresiz ceza infaz kurumundaki iyileştirmeye yönelik programlarla yakın bir ilişkisi söz konusudur¹³⁹⁰.

Ancak kurum suçta ve cezada kanunilik ilkesi yönünden problem oluşturabilecek niteliktedir. Kişi hakkında hükmolunan cezanın bilinmemesi ve ne kadar süreyle ceza infaz kurumunda kalacağı kararının idari kurulun takdirine bırakılması keyfiliğe yol açabilecek niteliktedir. Cezanın esasına ilişkin adalet, genel önleme, özel önleme gibi çeşitli görüşlerin olduğu doğrudur. Geçmiş yıllarda uygulanan idam cezası, sürgün gibi cezalarda failin toplumdan tamamen çıkarılması, uzaklaştırılması amacının daha yoğun olduğu söylenebilir. Ancak günümüzde modern ceza hukuku açısından cezanın öncelikli amacı kefarettir¹³⁹¹. Bunun sonucu olarak da ceza işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı olmalıdır. Bunun dışındaki teoriler suçun kontrolü ve cezanın bireyselleştirilmesi bakımından önem teşkil edebilir ancak cezanın orantılılığını etkileyemez¹³⁹².

¹³⁸⁶ Pifferi, *Reinventing Punishment*, s. 86.

¹³⁸⁷ Pifferi, *Reinventing Punishment*, s. 95.

¹³⁸⁸ Barrows, The Sixth International Prison Congress, s. 36.

¹³⁸⁹ Barrows, The Sixth International Prison Congress, s. 37.

¹³⁹⁰ Barrows, The Sixth International Prison Congress, s. 37.

¹³⁹¹ Andrew von Hirsh, "Proportionality in the Philosophy of Punishment", *Crime and Justice*, C. 16, 1992, s. 56.

¹³⁹² Hirsh, "Proportionality in the Philosophy of Punishment", s. 56.

c. İsviçre Örneği

İsviçre’de 2004 yılından itibaren gerçekleştirilen Anayasa değişikliği ile oldukça kısıtlayıcı üç hüküm ceza adalet sisteminde yerini almıştır. Bunlar; tehlikeli suçlular için süresiz hüküm, çocuk pornografisi yönünden zamanaşımının uygulanmasının kaldırılması ve yabancı uyruklu suçluların sınır dışı edilmesidir¹³⁹³. Süresiz hükme ilişkin değişiklik bir grup mağdur ve mağdur yakınının 100.000 imza toplamısıyla başlatılan referandum süreci sonunda %56.2 oyla kabul edilmiştir¹³⁹⁴.

İsviçre Ceza Kanunu’nun 64. maddesinde belirtilen suçlardan mahkûm olmak ve suçlunun bu tür suçları yeniden işleyeceğine yönelik ciddi bir ihtimal olması halinde bu cezaya (*indefinite incarceration, verwahrung*) mahkûm edilecektir. 2007 yılına kadar söz konusu ceza sadece itiyadi suçlular (*habitual offenders*) ve akıl hastası suçlular bakımından uygulanmaktayken 2007 yılında gerçekleştirilen değişiklik ile ilk defa suç işleyenler bakımından da uygulanması mümkün hale gelmiştir¹³⁹⁵.

Cezanın uygulanabilmesi için kişinin benzer bu bir suç işleyeceğine yönelik ciddi bir ihtimal söz konusu olmalıdır. Bu ihtimal 1. fıkranın a bendi uyarınca failin kişilik özellikleri, işlenen suçun özelliği ve failin kişisel durumu göz önünde bulundurularak belirlenecektir. Bu ceza bir tedavi kurumunda veya Ceza Kanununun 76. maddesinin 2. fıkrası uyarınca bir ceza infaz kurumunda infaz edilebilir. Suçlu gerekirse psikiyatrik yardım alabilecektir.

IV. Güvenlik Tedbirleri

A. Kavram

Güvenlik tedbiri cezanın uygulanamadığı (**isnat yeteneğine sahip olmayan tehlikeli suçlular**) veya uygulanabilse bile çeşitli gerekçelerle suçu önlemede cezanın yeterli gelmeyeceği hâllerde (**isnat yeteneğine sahip tehlikeli suçlular**) uygulanan yaptırım türüdür¹³⁹⁶. Bir başka tanıma göre ise güvenlik tedbirleri tehlike hâli gösteren

¹³⁹³ Vincent Garin, Social Instability and Reaction to Deviance: A Multilevel Analysis of the Swiss Lifelong Detention Initiative, **Punishment & Society** 14, 3, 2012, s. 290

¹³⁹⁴ Garin, “Social Instability and Reaction to Deviance: A Multilevel Analysis of the Swiss Lifelong Detention Initiative”, s. 290.

¹³⁹⁵ Marti, **Doing Indefinite Time**, s. 48.

¹³⁹⁶ Hafizoğulları, Emniyet Tedbirleri, s. 45, Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri**, s. 255, Hamide Zafer, “Emniyet Tedbiri Muhakemesinin Özellikleri”, **İÜHFİM**, C. 62, sy. 1-2, 2004, s. 265; İçel/ Sokullu-Akıncı /Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, **Yaptırım Hukuku**, s. 116; Güvenlik

suçlulara uygulanan, tedavi edici, eğitici veya yeniden sosyalleştirici tedbirlerdir¹³⁹⁷. Toplumsal savunmaya hizmet eden güvenlik tedbirleri ceza yaptırımını gibi suç işlenmesinin ardından uygulanmaktadır¹³⁹⁸.

Kanun koyucu suç karşılığında sadece ceza ya da sadece güvenlik tedbiri uygulanmasını tercih edebileceği gibi bunların her ikisinin de uygulanmasını öngörebilir¹³⁹⁹. Bu tercihlerden ilki tek izlilik (*binario unico*) olarak adlandırılırken, cezalar ve güvenlik tedbirlerinin bir arada uygulandığı sistem iki izlilik (*doppio binario*) olarak isimlendirilmektedir¹⁴⁰⁰.

Ceza, kişinin kusuru ve fiilinin ağırlığıyla orantılı olan ödetici bir nitelik gösterirken, güvenlik tedbirleri toplumsal savunma amacıyla ortaya çıkmış önleyici nitelikte tedbirlerdir¹⁴⁰¹. Cezanın amacı kefaret yani suçluya yaptığını ödetmek olarak ele alındığında; ceza, suçluya gerçekleştirmiş olduğu kötülüğün karşılığı olarak uygulanmaktadır. Pozitivist okul ise intikam duygusunun kalıntısı olan bu anlayışın terk edilmesi gerektiğini, zira bunun ne hükümlüye ne de topluma faydası bulunduğunu savunmaktadır¹⁴⁰². Pozitivist okulun suça karşı öngördüğü yaptırım türü olan güvenlik tedbirleri 19. yüzyıldan itibaren ceza kanunlarında da bir karşılık bulmuş ve cezaların yanında yerini almıştır¹⁴⁰³.

tedbirleri, isnat yeteneğine sahip suçlulara cezanın ortadan kaldıramadığı suç sebeplerini ortadan kaldırmak için uygulanmaktadır. Isnat yeteneğine sahip olmayan suçlulara ise ceza verilemeyeceğinden, bu suçlulara karşı çaresiz kalmamak maksadıyla ayrı bir yaptırım çeşidi olarak kabul edilmiştir. Antolisei, **Manuale di Diritto Penale**, s. 698.

¹³⁹⁷ Vanini, **Istituzioni di Diritto Penale Parte Generale**, s. 353; Mantovani, **Diritto Penale**, s. 827; Güvenlik tedbirleri tehlikelilik hâlini ortadan kaldırmayı amaçladığından ve bu hâl de kişiden kişiye değiştiğinden söz konusu tedbirler çok çeşitlidir. Bkz: Erem/Danışman/Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 895; daha kapsamlı bir tanım olarak güvenlik tedbirleri; tehlikelilik hâliyle orantılı şekilde, ceza yerine veya cezayla birlikte hükmolunan, failin iyileştirilmesinin amaçlandığı, kanunilik ilkesine tabii, uygulanmasına hâkim tarafından karar verilen tedbirlerdir. Bkz: Nuhoglu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, s. 4.

¹³⁹⁸ Yazarlar genellikle güvenlik tedbirlerinin tanımını yapmaktansa kavramın hukuki niteliği, cezayla benzeyen ve cezadan ayrılan özelliklerini ve kanunlarda nasıl ele alındığını açıklamayı tercih etmektedir. Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s. 466.

¹³⁹⁹ Bettiol/Mantovani, **Diritto Penale Parte Generale**, s. 948; Dell’osso, *Capacita a Delinquere e Pericolosita Sociale*, 92; Nuhoglu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, s. 9.

¹⁴⁰⁰ Bettiol/Mantovani, **Diritto Penale Parte Generale**, s. 948; Ceza hukukunda mağdurun korunmasına ilişkin olarak yer verilen hükümlerin üçüncü izi oluşturduğu hakkında bkz: Koca/Üzülmez, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 569, buna göre kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesinde, cezanın ertelenmesinde kurumların uygulanmama koşulunun mağdurun suçtan gördüğü zararın tazminine tabi kılınması bu kapsamdadır. Ancak bu sistemin henüz iki izlilik sistemiyle kıyaslanmaya elverişli bir sistem olarak kabul edilemeyeceği görüşüne ilişkin olarak bkz: Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 156.

¹⁴⁰¹ Pelissero, **Il Doppio Binario nel Sistema Penale Italiano**, s. 2.

¹⁴⁰² Ferri, “Cezalar ve Emniyet Tedbirleri”, s. 165.

¹⁴⁰³ Özellikle Birinci Dünya Savaşı’nın ardından devletler güvenlik tedbirlerine ceza mevzuatlarında yer vermeye başlamışlardır. Bkz: Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s. 461.

Günümüzde de cezanın amacı sadece kefaretle açıklanamaz. Nitekim cezanın ikincil amacının hükümlünün iyileştirilerek topluma kazandırılması olduğu kabulüyle konuya yaklaşıldığında her ceza bir güvenlik tedbiridir, bu sebeple bu iki yaptırım türü arasındaki sınır aşılabilir nitelikte değildir¹⁴⁰⁴.

Güvenlik tedbirlerine hükmedilebilmesi için kanunda suç olarak tanımlanan fiilin işlenmesi gerekmektedir. Ancak bu tedbirler suçun bir sonucu olmaktan ziyade suçlunun tehlikelilik hâli ile doğrudan bağlantılıdır¹⁴⁰⁵. Bu sebeple tedbirin türü ve süresine hükmedilirken işlenen suçun özellikleri değil, failin göstermiş olduğu tehlikelilik hâli dikkate alınmaktadır¹⁴⁰⁶. Güvenlik tedbirlerinde amaç, bu tehlikelilik hâlinin ortadan kaldırılması olduğundan tedbirler tamamıyla özel önlemeye yöneliktir. Kısacası, ceza suça yönelik bir tepkiyken, güvenlik tedbirleri doğrudan suçun sebeplerine bir karşılık olarak görülmektedir¹⁴⁰⁷. Amaç tehlikelilik hâlinin ortadan kaldırılması olunca, güvenlik tedbirlerinin cezalardan daha fazla şahsileştirilmesi gereklidir¹⁴⁰⁸.

İt.CK'ya göre kişi hakkında güvenlik tedbirlerine suçun işlenmesinin ardından hükümlunabilir. Suç benzeri (*quasi reato*) hâllerin varlığında da güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi mümkündür¹⁴⁰⁹. Zira İtalyan Anayasası'nın 25. maddesi uyarınca kanunilik ilkesi güvenlik tedbirleri için de geçerli olmakla birlikte, güvenlik tedbirlerine hükümlunabilmesi için ilgili fiilin ceza kanununda suç olarak düzenlenmesine gerek bulunmamaktadır. Suç benzeri fiil olarak kabul edilen iki hâl mevcuttur: İt.CK m. 49'da düzenlenen işlenemez suç (*il reato impossibile*) ve İt.CK m.115'te düzenlenen suç için anlaşma ve suça teşvik (*accordo per commettere un*

¹⁴⁰⁴ Erem, "Türk Ceza Kanununda Emniyet Tedbirleri", s. 355.

¹⁴⁰⁵ Hafizoğulları/Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 454; Yazarlar fail tarafından işlenen suçun güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi bakımından bir fırsat olduğunu belirtmektedirler. Bu tedbirler suç işlendiği için değil ancak suçun işlenmesinden sonra uygulanana tedbirlerdir.

¹⁴⁰⁶ Öğretide çeşitli yazarlar tarafından da ifade edildiği üzere TCK m. 3'te yer alan "*suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükümlünür.*" ibaresi isabetli değildir. Zira güvenlik tedbirleri işlenen suçun ağırlığıyla değil failin tehlikelilik haliyle orantılı olmalıdır.

¹⁴⁰⁷ Vanini, **Istituzioni di Diritto Penale Parte Generale**, s. 353

¹⁴⁰⁸ Vidal/Magnol, **Ceza Hukuku**, C. I, s. 449.

¹⁴⁰⁹ Bettiol/Mantovani, **Diritto Penale**, s. 676; *Quasi* kelimesi İtalyanca'da "neredeyse, adeta" anlamına gelmekle birlikte Türkçe'ye en uygun tercümesi suç benzeri olarak ifade edilebilir. Ancak Padovani, bu hallerde kişi hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilmesi imkanını eleştirirken durumu bir futbol maçında gol olmayan bir pozisyonda seyircilerin "neredeyse gol" diye bağırmalarına benzetmektedir. Bkz: Padovani, **Misure di Sicurezza e Misure di Prevenzione**, s. 9.

reato). Türk ceza hukuku açısından her iki durumda kişiye ceza uygulanmadığı gibi herhangi bir güvenlik tedbirinin uygulanması da söz konusu değildir.

Sonuç olarak güvenlik tedbirleri, suçun işlenmesinden sonra, hâkim tarafından kişinin tehlikelilik hâline bağlı olarak uygulanan, önleyici tedbirlerdir. Uygulanacak süjenin durumuna göre suça karşılık tek başına uygulanabileceği gibi ceza ile birlikte de uygulanabilir.

Tablo 1.1: Ceza ve güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı hâller;

Kusur yeteneğine sahip tehlikeli olmayan suçlular	Sadece ceza yaptırımı
Kusur yeteneğine sahip olmayan tehlikeli suçlular	Sadece güvenlik tedbiri
Kusur yeteneğine sahip tehlikeli suçlular	Ceza+ güvenlik tedbiri
Kusur yeteneği azalmış tehlikeli suçlular	Ceza+güvenlik tedbiri

Kaynak: Grosso/Pelissero/ Petrini/Pisa, Manuale di Diritto Penale, s. 758.

B. Hukuki Nitelik

Bugün güvenlik tedbirlerinin cezalarla birlikte bir müeyyide olduğu görüşü baskın olmakla birlikte¹⁴¹⁰, bu tedbirlerin idare hukukunu ilgilendirdiği yani idari bir tedbir olduğu veya polis tedbirleri niteliğinde olduğuna ilişkin görüşler savunulmuştur¹⁴¹¹. Bu görüş farklılıklarının gerekçesi; ceza yaptırımından farklı olarak güvenlik tedbirlerinin geçmişte gerçekleşmiş olan ve suç teşkil eden fiile karşılık değil, failin tehlikelilik hâli sebebiyle kişisel önlemeye yönelmiş olmalarıdır¹⁴¹². Güvenlik tedbirlerine hükmedilebilmesi bakımından fail tarafından bir suçun işlenmesi gerekli olsa da işlenen güvenlik tedbirleri bu suçun doğrudan bir sonucu değildir¹⁴¹³. Dolayısıyla güvenlik tedbirlerinin işlenen suça yönelik bir tepki olmamasından yola çıkanlar bu tedbirleri bir yaptırım olarak kabul etmemektedir¹⁴¹⁴.

İtalya’da bu tedbirler ceza kanununda düzenlense de idari güvenlik tedbirleri (*delle misure amministrative di sicurezza*) olarak isimlendirilmektedir. *Manzini*

¹⁴¹⁰ Kunter, “Bugünün Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirlerinin Yeri”, s. 1345; Nuhoglu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, s. 10; A. Vedat Dilberoglu, “Cezalar ve Güvenlik Tedbirlerinin Amacı ve Niteliği”, **AÜHFD**, C. 65, sy. 4, 2016, s. 1521.

¹⁴¹¹ Giulio Battaglini, **Diritto Penale Teorie Generali**, Bologna: Nicola Zanichelli Editore, 1937, s. 381.

¹⁴¹² Hafizoğulları/Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 454; Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s. 474.

¹⁴¹³ Hafizoğulları/Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 454.

¹⁴¹⁴ Hafizoğulları, “Emniyet Tedbirleri”, s. 49.

bunların idari nitelikte tedbirler olduğunu savunmuş ve ceza kanununda düzenlenmesinin sebebini ise bireyler için güvence teşkil etmesi amacına dayandırmıştır¹⁴¹⁵. Yazar güvenlik tedbirlerini bir suç sonucunda ve hâkim tarafından uygulanmaları sebebiyle polis tedbirlerinden ayrı tutmaktadır. *Antolisei* de bu tedbirlerin idari tedbir olduğu görüşünde olup, uygulanmalarında ceza hakiminin yetkili kılınmasının sebebini kişisel teminat olarak görmektedir¹⁴¹⁶. Terminolojik olarak “idari tedbir” olarak isimlendirilseler de bir suç işlenmesi şartıyla hükmedilebilecek olmaları, ceza muhakemesi bakımından sağlanan güvencelere sahip olmaları sebebiyle kanun koyucu tarafından güvenlik tedbirlerinin bir ceza yaptırımı (*la sanzione di penale*) olarak kabul ettiği söylenmelidir¹⁴¹⁷.

Türk hukukunda da kanun koyucunun kabulü güvenlik tedbirlerinin bir yaptırım olduğu yönündedir. Kanunun “Yaptırımlar” başlıklı üçüncü kısmında “cezalar” ve “güvenlik tedbirleri” düzenlenmektedir. Ancak ceza yaptırımının ödetme ve genel önleme karakteri daha ağır basmaktayken güvenlik tedbirleri özel önlemeye hizmet etmektedir¹⁴¹⁸. Ceza yaptırımı, kusurla orantılı olarak uygulanmaktayken; güvenlik tedbirleri kişinin tehlikelilik hali sebebiyle ve hâle orantılı olarak uygulanmaktadır¹⁴¹⁹.

C. Güvenlik Tedbirleri ve Kanunilik İlkesi

Ceza hukukunun en temel ilkesi olarak kabul edilen kanunilik ilkesi, kanunda suç olarak tanımlanmamış olan bir fiilden kimseye ceza verilemeyeceği (**kanunsuz suç olmaz**) ve kimseye kanunda öngörülmemiş olan bir cezanın uygulanamayacağı (**kanunsuz ceza olmaz**) olarak ifade edilmektedir¹⁴²⁰. Aydınlanma çağının getirisi olan ilkenin önemi, onun kişisel özgürlüklerin güvencesini oluşturmasından kaynaklanmaktadır¹⁴²¹. Kişiler ancak yasak olan fiiller hakkında önceden bilgi sahibi

¹⁴¹⁵ Manzini, *Tratato di Diritto Penale*, C. II, s. 235.

¹⁴¹⁶ Antolisei, “Emniyet Tedbirleri”, s. 716.

¹⁴¹⁷ Pelissero, *Diritto Penale Appunti di Parte Generale*, s. 169.

¹⁴¹⁸ Garofoli, *Manuale di Diritto Penale*, s. 1018.

¹⁴¹⁹ Garofoli, *Manuale di Diritto Penale*, s. 1018.

¹⁴²⁰ Dönmezer/Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. I, s. 17; İlke Latince olarak Feuerbach tarafından *nullum crimen, nulla poena sine lege* şeklinde ortaya konulmuştur. Bkz: Padovani, *Diritto Penale*, s. 21; ancak ilke ilk olarak Montesquieu tarafından açıkça ifade edilmiştir. Yazar devlet ile birey arasındaki dengenin ancak “kanun” tarafından çizilebileceğini savunmuştur. Montesquieu’nun ardından Beccaria da ilkeyi daha geniş bir şekilde açıklamıştır. Beccaria, hakimlerin kanunu yorumla yetkisinin dahi olmaması gerektiğini vurgulamıştır. Bkz: Erem, *Türk Ceza Hukuku*, C. I, s. 74-75; Hukuki metinler hâlindeki ilk ifadesi ise 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’nde bulmuştur. Bkz: Dönmezer/Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. I, s. 20.

¹⁴²¹ Grosso/Pelissero/Petrini/Pisa, *Manuale di Diritto Penale*, s. 87; Padovani, *Diritto Penale*, s. 22; Suçta ve cezada kanunilik ilkesi İtalya’da faşist rejim süresince de yürürlükte kalmaya devam etmiştir.

olmaları hâlinde kusurlu kabul edilebilirler¹⁴²². Kanunilik ilkesi ceza hukuku alanında tek kaynağın kanun olduğunun göstergesidir¹⁴²³. Diğer hukuk dallarında mümkün olabilen kıyas, hâkimin hukuk yaratması ceza hukuku alanında kabul edilemez.

Güvenlik tedbirleri bakımından da kanunilik (il principio legalità) ilkesi geçerlidir. Bu sebeple kişiler hakkında herhangi bir suç işlemeden güvenlik tedbirlerine başvurulması mümkün olmadığı gibi, hâkim kanunda öngörülmüş olan güvenlik tedbirlerinden başka türde bir tedbire başvuramaz. (Anayasa m. 38, TCK m. 2/1). İtalyan hukukunda da benzer şekilde Anayasa m. 25/2’de İt.CK m. 199’de güvenlik tedbirleri bakımından da kanunilik ilkesi kabul edilmiştir.

Kanunilik ilkesini tamamlayan birtakım ilkeler bulunmaktadır. Kanunilik ilkesinin bir sonucu olarak ceza kanunlarının geçmişe etkili olmadığı (*l’irretroattività*) kabul edilir. Dolayısıyla kimse işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı cezalandırılmayacaktır (TCK m. 7/1). Dolayısıyla suç ihdas eden yeni kanunun uygulanması bir başka deyişle geriye yürümesi mümkün değildir¹⁴²⁴. Suçun işlendiği zaman yürürlükte olan kanunla sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklıysa da failin lehine olan kanun hükmü uygulanacaktır. (TCK m. 7/2).

Ancak zaman bakımından uygulama hususunda İtalyan hukuku güvenlik tedbirleri yönünden farklı bir yaklaşım benimsemiştir. Öncelikle İtalyan Anayasası’nın 25. maddesi güvenlik tedbirlerinin geçmişe etkili olarak uygulanmayacağını açıkça düzenlememiştir¹⁴²⁵. İt.CK m. 200 uyarınca kişi hakkında uygulanacak güvenlik tedbirine suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan kanuna göre değil, bu tedbirlerin infaz edileceği zaman yürürlükte olan kanun dikkate alınarak karar verilecektir¹⁴²⁶. Bu sebeple fiilin işlendiği sırada yürürlükte olan güvenlik tedbiri farklı olsa da bu tedbir fail hakkında uygulanmayacaktır. Dolayısıyla güvenlik tedbirleri bakımından “**derhal uygulanma**” ilkesi geçerlidir. Güvenlik tedbirlerine yönelik hükümlerde lehe/aleyhe değerlendirilmesi yapılmaz. Bu hükmün gerekçesi şu şekilde açıklanmaktadır:

¹⁴²² Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. I, s. 17.

¹⁴²³ Erem, **Türk Ceza Hukuku**, C.I, s. 72; İlke Alman hukukçu Liszt tarafından “Suçlunun Magna Cartası” olarak tarif edilmiştir. Bkz: Antolisei, **Manuale di Diritto Penale**, s. 58-59.

¹⁴²⁴ Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 143; Padovani, **Diritto Penale**, s. 24.

¹⁴²⁵ Garofoli, **Manuale di Dirirtto Penale**, s. 1029; Tuğrul Katoğlu, **Ceza Kanunlarının Zaman Yönünden Uygulanması**, Ankara: Seçkin, 2008, s. 210.

¹⁴²⁶ Marinucci/Dolcini/Gatta, **Manuale di Diritto Penale**, s. 841.

Güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi için her ne kadar bir suç işlenmesi gerekse de güvenlik tedbirleri bu suçun karşılığı olarak uygulanmamaktadır; dolayısıyla kişinin tehlikeliliği için tedbirlerin uygulanacağı zamanda bunlardan hangisi daha uygun görülüyorsa onun uygulanması daha elverişli olacaktır¹⁴²⁷. Zira kişileri tedavi etmek, iyileştirmek amacı olan bu tedbirlerde bir değişiklik yapılması, bu amaçlara ulaşma bakımından kanun koyucunun yürürlükte olan tedbirlerden daha isabetli bir tedbir formüle ettiği anlamına gelmektedir¹⁴²⁸. Bunun yanında cezaya işlenen suçun karşılığında hükmolunmaktayken güvenlik tedbirleri kişinin tehlikeli olması sebebiyle uygulanmaktadır. Yani tedbir geçmişte yaşanıp bitmiş bir olaya yönelik değil; mevcut, var olan bir kişi durumuna yönelik uygulanmaktadır¹⁴²⁹. Bu sebeple uygulanacağı anda yürürlükte olan tedbirin uygulanması da meşru ve hukuka uygun olacaktır.

D. Güvenlik Tedbirlerine Karar Verilmesinin Koşulları

1. Suç Olarak Tanımlanan Bir Fiilin İşlenmesi

Güvenlik tedbirleri her ne kadar suç karşılığında uygulanmasalar da hükmolunabilmeleri için fail tarafından kanunda suç olarak tanımlanmış bir fiilin işlenmesi gerekmektedir. İcra hareketlerine başlanması failin tehlikelilik hâlinin tespiti bakımından yeterli görüldüğünden, suçun tamamlanmasına gerek yoktur¹⁴³⁰. İtalyan ceza hukukunda suç benzeri fiillerin varlığı halinde de güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi mümkündür. İşlenemez suç (İt.CK m. 49) ile suç için anlaşma ve teşvik (İt.CK m. 115) hâlinde bu suç işlenmese de failin tehlikeli olması koşuluyla güvenlik tedbirine hükmolunacaktır. İşlenemez suç TCK'da tanımlanmamış olmasına karşın İt.CK m. 49. maddede tanımlanmaktadır. Buna göre eylemin elverişsiz olması ve suçun konusunun olmaması halinde faile ceza verilmesi mümkün kabul edilmemektedir. Öğretide elverişsiz teşebbüs olarak da adlandırılan işlenemez suç hareketin elverişli olmaması ya da suçun konusunun bulunmaması sebebiyle neticenin gerçekleşmesinin mümkün olmadığı suç olarak tanımlanmaktadır¹⁴³¹. TCK'ye göre bir kimsenin birlikte fail olması için bir suç işleme kararı ve fiil üzerinde ortak

¹⁴²⁷ Siclari, *Applicazione ed Esecuzione delle Misure di Sicurezza Personali*, s. 7,

¹⁴²⁸ Caraccioli, **Manuale Breve di Diritto Penale**, 481; Eğitici, iyileştirici özellikleri dolayısıyla bu tedbirleri ilaca benzetirsek, özel önleme fonksiyonunu başarılı şekilde sağlayacak olanın en yenisi, en modern olacağını düşünmek yanlış olmayacaktır.

¹⁴²⁹ Garofoli, **Manuale di Diritto Penale**, s. 1026.

¹⁴³⁰ Artuk, "Güvenlik Tedbirler"i, s. 469; İtalyan hukuku bakımından da güvenlik tedbirlerine hükmolmesinin objektif koşulu bir suçun işlenmesi oluşturmaktadır. Suçun teşebbüs aşamasında kalması da yeterlidir. Bkz: Grosso/Pelissero/Petrini/Pisa, **Manuale di Diritto Penale**, s. 765.

¹⁴³¹ Alacakaptan, **Suçun Unsurları**, s. 30; Demirbaş, **Genel Hükümler**, s. 518.

hakimiyetin bulunması gerekmektedir. Sadece suç için anlaşılmak eğer kişiler icra hareketine başlamamışlarsa cezalandırılmayacağı gibi kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmesi de mümkün değildir.

Kişinin değişik zamanlarda güvenlik tedbiri uygulanmasını gerektiren birden fazla suç işlemesi halinde ise kişi hakkında sadece bir tane güvenlik tedbiri uygulanacaktır¹⁴³². Özel af ve zamanaşımının söz konusu olması halinde bunlar güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına engel değildir¹⁴³³. Zira bu kurumlar cezanın infazını ortadan kaldırır.

2. Failin Tehlikeliliği

Kişi hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilmesinin sübjektif koşulu ise tehlikeli olarak değerlendirilmesidir. Tehlikelilik değerlendirmesi çalışmanın birinci bölümde açıkladığımız gibi, kişinin gelecekte suç işleme ihtimaline yönelik bir değerlendirmedir¹⁴³⁴. Tehlikeliliğe İt.CK m. 133'teki şartlar göz önünde bulundurularak hâkim tarafından karar verilecektir. İtalyan düzenlemesinde güvenlik tedbirlerinin failin tehlikeliliği üzerine uygulanacak olmasına ilişkin açık bir hüküm (İt.CK m. 203) bulunmaktadır. Ancak 5237 sayılı TCK'da bu nitelikte bir hüküm bulunmamaktadır. Bu şekilde açık bir düzenlemenin bulunmaması da güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi için failin tehlikeliliğinin değerlendirilmesinin Türk hukuku yönünden bir zorunluluk oluşturup oluşturmayacağını akla getirmektedir¹⁴³⁵.

Ayırt etme gücünü haiz suçlulara uygulanacak güvenlik tedbirleri bakımından TCK'da açıkça bir tehlikelilik şartı aranmadığı söylenmelidir. Güvenlik tedbirleri başlığı altında düzenlenen TCK m. 53 çerçevesinde “belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma” tedbiri yönünden güvenlik tedbiri uygulanması ceza mahkumiyetinin bir sonucudur. TCK m. 58 “suçta tekerrür ve özel tehlikeli suçlular” yönünden ise kanun koyucu belirli kategorideki suçluları doğrudan tehlikeli kabul ederek onları farklı bir infaz rejimine tabi kılmıştır.

E. Güvenlik Tedbirlerinin Türleri

¹⁴³² Vanini, *Istituzioni di Diritto Penale Parte Generale*, s. 357.

¹⁴³³ Erem, “Türk Ceza Kanununda Emniyet Tedbirleri”, s. 354.

¹⁴³⁴ Grosso/Pelissero/Petrini/Pisa, *Manuale di Diritto Penale*, s. 766.

¹⁴³⁵ Aktaş, *Güvenlik Tedbiri Kuramı*, s. 331;

TCK'da güvenlik tedbirlerinin türü yönünden herhangi bir ayırım yapılmamış kanun koyucu herhangi bir sistematik takip etmeden güvenlik tedbirlerini düzenlemiştir¹⁴³⁶. Ancak öğretide tedbirler yöneldiği hak bakımından ikiye ayrılarak incelenmektedir. Güvenlik tedbirlerine yönelik ilk tasnif kişiye yönelik ve mala yönelik tedbirler olarak ikiye ayrılmaktadır¹⁴³⁷. Kişiye yönelik olanlar da kişi hürriyetini sınırlandıranlar ve sınırlandırmayanlar olarak ikiye ayrılarak incelenebilir¹⁴³⁸. Güvenlik tedbirleri ayrıca sorumlulara ve cezaî sorumluluğu olmayanlara yönelik hükmolunanlar olarak tasnife tabi tutulabilir. Öğretide *Tosun*, güvenlik tedbirlerinin kişi hürriyetini sınırlandıranlar, mülkiyet hakkını sınırlandıranlar ve başka hak ve serbestlikleri sınırlandıranlar olarak üçe ayrılarak incelemeyi tercih etmiştir¹⁴³⁹. Kişi hürriyetini sınırlandıran tedbir ibaresinden anlaşılması gereken failin güvenlik tedbirlerinin amacı olan iyileştirme, tedavi etme amacıyla belirli kurumlara yerleştirilmesi olarak tanımlanabilmektedir¹⁴⁴⁰. Kişilerin bu kurumlardan çoğunlukla istekleri doğrultusunda ayrılabilmeleri mümkün olmadığından söz konusu tedbirler kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına bir kısıtlama getirmektedir.

İt.CK 215. maddesi uyarınca şahsa yönelik güvenlik tedbirleri özgürlüğü bağlayıcı olanlar ve olmayanlar üzere ikiye ayrılmaktadır. İlgili madde uyarınca kişi hürriyetini sınırlandıran güvenlik tedbirleri; bir tarım kolonisine veya çalışma evine gönderme, bir bakım ve gözetim evinde tedavi, adli akıl hastanesinde tedavi, bir adli ıslahevine yerleştirme olarak düzenlenmiştir. Hürriyeti bağlayıcı olmayan güvenlik tedbirleri ise kontrol altında serbestlik, bir veya birden fazla şehirde veya bölgede oturma yasağı, meyhanelere ve halka açık olan alkol içilen yerlere gitmekten yasaklama ve yabancıların sınır dışı edilmesi olarak belirlenmiştir. Madde 236'da kefalet ve müsadere malvarlığına yönelik güvenlik tedbirleri olarak belirtilmiştir.

¹⁴³⁶ Aktaş, **Türk ve İtalyan Hukukunda Güvenlik Tedbirleri Kuramı...**, s. 538.

¹⁴³⁷ Florian, **Parte Generale Del Diritto Penale**, s. 909.

¹⁴³⁸ Öğretide Erem/ Danışman/Artuk tarafından kişi hürriyetini kaldıran/haklardan yoksun bırakan, kişi hürriyetini kısıtlayan ve diğer güvenlik tedbirleri olarak üçlü bir ayırım gözetilmiştir. Bkz: Erem/ Danışman/Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 895.

¹⁴³⁹ Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri**, s. 258; 1928 tarihli Ceza Kanunlarını Birleştirme Konferansında ise güvenlik tedbirleri hürriyeti kaldıran, hürriyeti azaltan ve diğer tedbirler olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıntılı açıklama için bkz: Kunter, "Bugünün Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirlerinin Yeri", s. 1347.

¹⁴⁴⁰ Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 311.

Alman Ceza Kanunu'nda da benzer şekilde kişi hürriyetini sınırlandıran güvenlik tedbirleri ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Bunlar akıl hastanesine yatırma, bağımlılık tedavi kurumuna yerleştirme, tecrit kurumuna gönderme olarak belirtilmiştir¹⁴⁴¹.

Türk hukukunda güvenlik tedbirleri ise belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma (TCK m. 53), eşya müsadere (TCK m. 54), kazanç müsadere (TCK m. 55)¹⁴⁴², çocuklara özgü güvenlik tedbirleri (TCK m. 56), akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri (TCK 57), suçta tekrür ve özel tehlikeli suçlular (TCK m. 58), sınırışı edilme (TCK m. 59) ve tüzel kişiler hakkında uygulanan güvenlik tedbirleri (TCK 60) olarak sayılmıştır. Söz konusu tedbirlerden belli hakları kullanmaktan yoksun kılma, suçta tekrür ve özel tehlikeli suçlulara ilişkin hükümler ayırt etme gücünü haiz suçlulara uygulanmaktadır.

a. Hürriyeti Bağlayıcı Güvenlik Tedbirleri

aa. Önleyici Tutma Tedbiri

Ayırt etme gücüne sahip fail hakkında verilecek ceza, kusuruyla orantılı ve belli bir cezadır. Ancak kimi suçlu gruplarına yönelik olarak cezanın yanında önleyici tutma bir güvenlik tedbiri olarak belirlenebilmektedir¹⁴⁴³. Bu gibi hallerde hükümlü cezasını tamamlamakta ancak cezanın infazına rağmen tehlikeli hali son bulmadığından özgürlüğü kısıtlanmaya devam edilmektedir. Öncelikle uygulayıcılara tehlikeli suçlular hakkında verilecek böyle bir imkânın kötüye kullanılması, keyfi uygulanması kuruma yönelik en büyük çekinceyi oluşturmaktadır¹⁴⁴⁴.

¹⁴⁴¹ Gödekli tecrit kurumuna göndermek yerine muhafaza altına alma ibaresini tercih etmiştir. Bkz: Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 316.

¹⁴⁴² Suçun işlenmesinde kullanılan veya suçtan elde edilen eşyaya devletin el koyması anlamına gelen ve bu haliyle suça ait izlerin yok edilmesi amacıyla uygulanan güvenlik tedbiri olarak tanımlanabilir. Hukuki niteliği bakımından öğretide farklı görüşler olan bu yaptırım türünde tehlikeli olma halinin bireyden ziyade eşya yönünden olduğu kabul edilmektedir Bunun yanı sıra söz konusu suçla bağlantılı olan eşyaya sahip olmanın kişinin yeni suçları işlemesi bakımından tahrik edici olacağı gerekçesiyle tehlikelilik halinin eşyadan kişiye de geçtiği değerlendirilmektedir TCK'de "güvenlik tedbirleri" başlığı altında düzenlenen müsadere "kazanç" ve "eşya" müsadere olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Bkz. Devrim Güngör/Haluk Toroslu, "Müsadere ve Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması İlişkisi Üzerine Kısa Bir Değerlendirme", s. 1969.

¹⁴⁴³ Ashworth/ Zedner, **Preventive Justice**, s. 4.

¹⁴⁴⁴ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 361; Erem eserinde hudutsuz hüküm olarak adlandırıldığı bu cezayı hâkimin yalnızca kişinin suçlu olup olmadığına yönelik belirleme yaptığı cezanın miktarını ise infaz memurlarına bıraktığı bir hüküm olarak tanımlamıştır.

Tehlikeli suçlular yönünden önleyici tutmanın başarıya kavuşabilmesinin en önemli etkeni bu tedbirin infazının yapılacağı yerin ceza infaz kurumundan tamamen farklılaşmasıdır¹⁴⁴⁵. Bu kurumların suçluları iyileştirmeye/rehabilite etmeye uygun düzenlenmesi, tutma faaliyetinin daha basit ve daha az masraflı şekilde organize edilmesi gerekmektedir¹⁴⁴⁶. Önleyici tutmaya yönelik itirazlardan en önemlisi kişinin tehlikeliliğine yönelik herhangi bir araçla başarılı sonuçlar elde edilememesine rağmen kişinin özgürlüğünden yoksun kılınmasının böyle bir şüpheye bağlanmasının kabul edilemez olmasıdır¹⁴⁴⁷. Kişinin gelecekte suç işleyeceğine yönelik hiçbir yargının yüzde yüz bir netlikle ortaya koyulamaması sebebiyle pek çok yazar tedbire karşı çıkmaktadır. Kabul edilenlerce de tedbirin iki sınırı olduğu kabul edilmektedir: Bunlardan ilki söz konusu tedbire ciddi bir zararın engellenmesi amacıyla başvurulabilmesi ikincisinin ise kişinin hâlihazırda ciddi bir suç işlemesidir¹⁴⁴⁸.

Hukukumuzda olmayan önleyici tutma, Avusturya, Almanya ve Belçika gibi ülkelerde uygulandığı görülmektedir. Bu tedbir esas olarak suç işlemeyi alışkanlık haline getirmiş olan, ayırt etme gücünü haiz suçluların cezalarının infazının tamamlanmasının ardından tehlikelilik hallerinin devam etmesi durumunda belirli süreyle özgürlüklerinden yoksun kılınması esasına dayanmaktadır¹⁴⁴⁹. Burada amaç tehlikeli suçluların özgürlüklerinin kısıtlanması yoluyla toplumun korunmasıdır.

Nuhoğlu tedbiri karşılamak bakımından Almanya özelinde “Tehlikeli Faillerin Toplumdan Tecrit Edilmesi Tedbiri” tabirini kullanmıştır¹⁴⁵⁰. Bu tedbir ağır suçlar işlemiş olan ve bu yönde tehlikeliliği olan suçluların toplumun korunması amacını taşımaktadır¹⁴⁵¹. Tedbirin amacının toplumun tehlikeli olan suçlulara karşı korunması olması sebebiyle tedbirinin uygulanması bakımından iyileştirme düşüncesi etken değildir, ancak infaz aşamasında sosyalleştirme düşüncesi mevcuttur¹⁴⁵².

¹⁴⁴⁵ N.S. Timashefe, Treatment of Persistent Offenders Outside of The United States, **Journal of Criminal Law And Criminology**, C. 30, sy. 4, 1939-1940, 469.

¹⁴⁴⁶ Timashefe, “Treatment of Persistent Offenders Outside of the United States”, s. 469.

¹⁴⁴⁷ Christopher Slobogin, “Capital Punishment and Dangerousness”, **Mental Disorder and Criminal Law**, ed. Robert F. Schopp/ Richard L. Wiener vd., New York: Springer, 2009, s. 120.

¹⁴⁴⁸ Slobogin, “Capital Punishment and Dangerousness”, s. 121.

¹⁴⁴⁹ Nuhoğlu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, s. 262.

¹⁴⁵⁰ Ayşe Nuhoğlu, “Tecrit Kurumuna Gönderme Tedbiri”, **Adalet Dergisi**, sy. 65, 2020, s. 75.

¹⁴⁵¹ Nuhoğlu, “Tecrit Kurumuna Gönderme Tedbiri”, s. 77.

¹⁴⁵² Nuhoğlu, “Tecrit Kurumuna Gönderme Tedbiri”, s. 77.

Al.CK m. 66'da düzenlenen güvenlik tedbiri tehlikeli suçlular için öngörölmüş en ağır hürriyeti bağlayıcı güvenlik tedbiridir¹⁴⁵³. Kişinin cezasının infazının tamamlanmasının ardından dahi tehlikeli olduğundan bahisle halen tutulabilmesine imkân sağladığından Alman Ceza Hukukunun en güçlü “silahı” olarak kabul edilmektedir¹⁴⁵⁴. Almancası *Sicherungsverwahrung* olan tedbiri ele alan Türk hukukundaki çalışmalarda “tecrit kurumuna gönderme”, “muhafaza altına alma”, “güvenlik amaçlı müşahede altında tutma” şeklinde isimlendirilmiştir¹⁴⁵⁵. Kavramın ele alındığı İngilizce eserlerde ise *preventive detention* ibaresinin kullanıldığı görölmektedir. Önleyici tutma tedbirine başvurabilmek için failin suçu işlediği sırada ayırt etme gücünü haiz olması gerekmektedir. Tedbir kişinin tehlikelilik hali son buluncaya kadar devam edecektir¹⁴⁵⁶.

Söz konusu tedbir ilk olarak 1933 yılında itiyadi suçlular için cezalarının infazının tamamlanmasının ardından süresiz olarak tutulmaları şeklinde yürürlüğe girmiştir. Her ne kadar Naziler döneminde yürürlüğe girmiş olsa da tedbirin yürürlüğü ile Nazi ideolojisi arasında bir bağ bulunmamaktadır¹⁴⁵⁷. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Demokratik Almaya Cumhuriyeti'nde yürürlükten kalkan önleyici tutma tedbiri Federal Almanya Cumhuriyeti'nde yürürlükte kalmaya devam etmiştir¹⁴⁵⁸. Bu tedbirin kaynağı **Franz von Liszt**'e dayandırılmaktadır. *Von Liszt*'e göre suçlular iyileştirilebilir itiyadi suçlular, rehabilite edilmeye gerek olmayan tesadüfi suçlular ve iyileştirilmesi mümkün olmayan itiyadi suçlular olarak ayrılmaktadır. İyileştirilemeyen itiyadi suçlular rehabilite edilemeyecekleri için toplumun korunması adına onların yoksun kılınması gerekmektedir¹⁴⁵⁹.

Almanya örneğinde koşulları farklı üç ayrı önleyici tutma tedbiri öngörölmüştür¹⁴⁶⁰. İlki Alman Ceza Kanunu m. 66'da düzenlenen doğrudan önleyici

¹⁴⁵³ Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 317.

¹⁴⁵⁴ Michael Pösl/Andreas Dürr, “German's System of Preventive Detention Considered Through the European Court of Human Rights and the German Federal Constitutional Court”, **European Criminal Law Review**, C. 2, sy. 2, 2012, s. 161.

¹⁴⁵⁵ Ercan Yaşar, “Alman Ceza Hukukunda Bir Emniyet Tedbiri Olarak Güvenlik Amaçlı Müşahede Altında Tutma”, **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 223, sy. 3-4, 2018, s. 264.

¹⁴⁵⁶ Pösl/ Dürr, “German's System of Preventive Detention..”, s. 161.

¹⁴⁵⁷ Grischa Merkel, Incompatible Contrasts?- Preventive Detention in Germany and the European Convention on Human Rights, **German Law Journal**, C. 11, sy. 9, 2010, s. 1047.

¹⁴⁵⁸ Merkel, “Incompatible Contrasts?...”, s. 1048.

¹⁴⁵⁹ Kiristin Drenkhahn/Christine Morgenstern, “Preventive Detention in Germany and Europe”, **The Wiley International Handbook on Psychopathic Disorders and the Law**, C. II, 2. Baskı, ed. Alan R. Felthous/ Henning Sass, ABD: John Wiley & Sons, s. 87.

¹⁴⁶⁰ Drenkhahn/ Morgenstern, “Preventive Detention in Germany and Europe”, s. 93.

tutma tedbiridir. Bu tedbir türünde hâkim kişi hakkında tedbiri ceza ile aynı zamanda hükmetmektedir¹⁴⁶¹. Kişinin kasıtlı bir suçtan dolayı 2 yıl ve daha fazla hapis cezasına mahkûm olması halinde; Failin daha önce maddede belirtilen suçlardan iki kez en az bir yıl hapis cezasıyla cezalandırılmış olmalıdır. Failin önceki mahkumiyetlerinden en az birisi dolayısıyla ve en az 2 yıl süreyle ceza infaz kurumunda cezasını çekmesi veya tedavi amacıyla özgürlüğünden yoksun kılan bir tedbirin infaz edilmesi gerekmekte ve bu şartların yanında tehlikeli olduğunun saptanması gerekmektedir.

Bir diğer türü ise mahfuz önleyici tutma tedbiridir. Bu tedbirin farkı ise mahkemede hükmün açıklandığı tarihte kişinin cezasının infazının ardından toplum bakımından tehlike oluşturup oluşturmayacağına yönelik tam bir kanaat oluşmamıştır. Bu sebeple mahkeme bir nevi önleyici tutma tedbirine hükmetme hakkını mahfuz tutarak bunu hükmün açıklanmasından sonraki bir tarihe bırakır. Bir diğer süresiz tutma türünde ise mahkeme tedbiri ne hükümle birlikte açıklamış ne de sonradan açıklamaya yönelik hakkını mahfuz tutmuştur. Tedbire karar verme kişinin cezasının infazının ardından karar verilir.

Mahkumlar yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarında ancak diğer hükümlülerden farklı bir statüde tutulmaktadır. Bu mahkumların özel üniforma giymemeleri ve daha geniş bölümlerde tutulmaları söz konusu farklılara örnektir¹⁴⁶². 2013 yılında gerçekleştirilen kanun değişikliğiyle önleme tedbirinin infazında esas alınmasına yönelik ilkeler 66c hükmüyle yürürlüğe girmiştir. Önleyici tutma tedbiri kapsamlı bir iyileştirmeyi öngören, düzenli aralıklarla gözden geçirilen kapsamlı bir planlama dahilinde yürütülmelidir.

bb. Zirai Koloniye veya Çalışma Evine Gönderme Tedbiri: İtalya Örneği

İt.CK'da da önleyici tutma tedbiri yer almamaktadır. Ancak ayırt etme gücünü haiz tehlikeli suçlular yönünden uygulanması öngörülen zirai koloniye veya çalışma evine gönderme tedbiri (*assegnazione a una colonia agricola o ad una casa di lavoro*) bulunmaktadır¹⁴⁶³. İt.CK m. 216'da kimler hakkında tedbire başvurulabileceği düzenlenmiştir. Buna göre itiyadi suçlu, suçu meslek edinen kişiler ve suça yatkın

¹⁴⁶¹ Pösl/ Dürr, "German's System of Preventive Detention..", s. 161.

¹⁴⁶² Karen Harssion, Sentencing High-Risk Sex Offenders, The Oxford Handbook of Sex Offences and Sex Offenders, s. 334 Ancak son zamanlarda Alman Ceza İnfaz Kurumlarında bu iki mahkum türü arasında çok büyük farklılıklar kalmadığı da ifade edilmektedir.

¹⁴⁶³ Mantovani, **Diritto Penale**, s. 834; Bettiol/Mantovani, **Diritto Penale Parte Generale**, s. 983.

olanlar hakkında; daha önce bu suçlu grubundan olan ancak artık herhangi bir güvenlik tedbirine tabi olmayan ve yeniden kasıtlı bir suç işleyenler hakkında; kanunda açıkça gösterilen diğer hallerde uygulanabilecektir. Hâkim failin kişiliğini ve içinde bulunduğu koşulları dikkate alarak tedbirin zirai kolonide mi yoksa çalışma evinde mi infaz edileceğini belirleme hususunda takdir yetkisini haizdir¹⁴⁶⁴. Ayrıca bu seçim infaz aşamasında da yeniden gözden geçirilebilir¹⁴⁶⁵.

Madde 217 uyarınca tedbirin minimum süresi 1 yıldır. Ancak itiyadi suçlular için bu süre 2 yıl, suçu meslek edinmiş kimler için 3 yıl, suça yatkın olarak içinse 4 yıldır. Aynı maddede seçimlik olarak öngörülen bu iki tedbir arasındaki temel fark mahkûmun gerçekleştireceği çalışmanın türüdür. İlkinde gerçekleştirilecek çalışma tarımsal nitelikteyken diğerinde endüstriyel veya bir zanaata yönelik olmaktadır. Tedbir süresiz değildir, tedbir işlenen suçun kanunda soyut olarak belirlenen üst sınırını geçemez. İt.CK m. 211/1 uyarınca bu güvenlik tedbiri cezanın infazından veya başka bir şekilde son bulmasının ardından infaz edilecektir.

b. Hürriyeti Bağlayıcı Olmayan Güvenlik Tedbirleri

Bazı güvenlik tedbirleri kişinin hürriyetini tamamen ortadan kaldırmak yerine sınırlandırmaya yönelmiştir. Bu tedbirlere hükmedilmesi bakımından da failin tehlikeli olarak değerlendirilmesi gereklidir. Hukukumuzda ayırt etme gücünü haiz suçlular bakımından uygulanabilecek hürriyeti bağlayıcı olmayan tedbirler belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma, denetimli serbestlik, sınır dışı edilmedir. Belirli haklardan yoksun bırakılma tedbirine varsayılan tehlikelilik başlığı altında değinilmiştir.

Sınır dışı edilme yönünden ise bu tedbirin niteliğinin güvenlik tedbiri olup olmadığı hususunda hukukumuz bakımından tartışma söz konusudur. Ülkeleri üzerinde tam bir egemenlik hakkına sahip olan devletler ülkelere girecek veya ülkelerinde kalmaya devam edecek kişilerden belirli başlı yükümlülöklere uymalarını beklerler. Bir suçtan mahkûm edilen kişiler toplum yönünden tehlike olarak kabul edilerek toplumdan sınır dışı etme yoluyla uzaklaştırılmak istenir. TCK m. 59'da düzenlenen sınır dışı edilme tedbiri kanunun ilk halinde hapis cezasına mahkûm

¹⁴⁶⁴ Battaglini, **Diritto Penale, Teorie Generali**, s. 387.

¹⁴⁶⁵ Bettiol/Mantovani, **Diritto Penale Parte Generale**, s. 983.

olmanın doğrudan bir sonucu olarak ele alınmaktaydı¹⁴⁶⁶. Kanunun ilk hali de hâkime hiçbir takdir yetkisi bırakmaması sebebiyle bireyselleştirmeye imkân sağlamaması noktasında haklı olarak eleştirilmekteydi¹⁴⁶⁷. Ancak 31.03.2005 tarihli 5328 sayılı Kanun ile madde değişikliğe uğramış bu değişiklikte birlikte artık bir güvenlik tedbiri olarak değerlendirilemeyeceği savunulmaktadır¹⁴⁶⁸. Zira düzenleme şimdiki haliyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancının koşullu salıverilmesine veya denetimli serbestlik tedbiriyle cezasının infazına karar verilmesine ve her halükârda infazı tamamlandıktan sonra durumun değerlendirilmesi amacıyla İçişleri Bakanlığı'na bilgi verileceği düzenlenmiştir. Tedbirin uygulanıp uygulanmamasında takdir artık İçişleri Bakanlığında olup artık idari tedbir niteliğinde bir karardır¹⁴⁶⁹.

V. İnfaz Rejiminde Tehlikeliliğin Rolü

Cezanın infazında amaç, suç işlenmesinin önlenmesi ve mahkûmun iyileştirilerek topluma yeniden kazandırılmasıdır¹⁴⁷⁰. Cezanın infazı suça yönelik alışkanlığın ortadan kaldırılması, suçta tekerrürün önlenmesi bakımından bir araçtır¹⁴⁷¹. Çeşitli özellikleri sebebiyle suç işleme ihtimalleri diğer suçlulara nazaran daha yüksek kabul edilen tehlikeli suçlular yönünden bu amaçların yerine getirilmesi daha zordur. Bunun yanı sıra tehlikeli olarak değerlendirilmese de her suçlu yönünden suça geri dönme ihtimal dahilindedir. Dolayısıyla infaz hukuku tedbirleriyle bu durumun ortadan kaldırılması önem arz etmektedir¹⁴⁷².

Tehlikeli suçluların cezalarının infazı yönünden de insan onuruna saygı gösterilmesi ve mümkün olan en az kısıtlayıcı tedbirlerin uygulanması gerekmektedir¹⁴⁷³. 1890 yılında toplanan İnfaz Kongresi'nde iyileşmesi mümkün

¹⁴⁶⁶ Devrim Güngör/Haluk Toroslu, “Müsadere ve Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması İlişkisi Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”, s. 1969.

¹⁴⁶⁷ Selim Levi, “Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Tartışma Yaratacak bir Hüküm Nasıl Değişti?”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C. 18, Sy. 58, 2005, s. 33.

¹⁴⁶⁸ Koca/Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 666

¹⁴⁶⁹ Koca/Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 705.

¹⁴⁷⁰ Özbek, *İnfaz Hukuku*, s. 42.

¹⁴⁷¹ Hafizoğulları/Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 443.

¹⁴⁷² Kunter, “Suçluların Terbiye ve Islahı”, s. 529; Mahpusların ceza infaz kurumunda geçirdikleri sürenin ardından dış dünyanın kapıları onlara açıldıktan sonra onların topluma yeniden uyum sağlaması için çaba göstermekten vazgeçilmemesi gerekmektedir. Kunter dış dünyaya uyum sağlamada sorun yaşayan mahpusun irade zayıflığı ve çevresinin etkisiyle suça doğru sürüklenebileceğini ifade etmektedir.

¹⁴⁷³ Birleşmiş Milletler Yüksek Riskli Mahkûmların İdaresi için hazırlanan çalışmada iyi yönetim için ceza infaz kurumu personeli diğer hükümlüler ve toplumun korunması adına uygun olan ve mümkün mertebe en az kısıtlayıcı tedbirin alınması gerektiği ifade edilmektedir. Bu sebeple mahkûmun

olmayan suçlu kavramı reddedilmekle birlikte iyileşmesi zor olan suçlular yönünden özel tedbirlerin alınması gerektiği kararlaştırılmıştır¹⁴⁷⁴. Kişinin gösterdiği tehlike hâli suçlunun gözlemine takip eden iyileştirme işleminde de önem arz ettiğinden onun gösterdiği bu tehlikelilik hâline göre iyileştirme programları düzenlenmelidir¹⁴⁷⁵.

A. Hükümlünün Gözlemi ve Gruplandırılması

Gözlem sözlük anlamıyla bir nesnenin, olayın veya bir gerçeğin, niteliklerinin bilinmesi amacıyla, dikkatli ve planlı olarak ele alınıp incelenmesi, müşahededir¹⁴⁷⁶. Öğretide Tosun gözlemi, kriminoloji ve geniş anlamda ceza hukuku bakımından iyileştirme programı tavsiye etmek amacıyla, uzmanların ferdin kişiliğini incelediği aşama olarak tanımlamaktadır¹⁴⁷⁷. Mevzuatta ise hükümlünün sınıflandırılmasından hakkında uygulanacak infaz rejimi ve iyi halli olup olmadığına ilişkin değerlendirme amacıyla hükümlünün izlenmesi gözlem olarak tanımlanmaktadır (Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği m. 3/1-g). CGTİHK m. 23/1-a uyarınca gözlem, inceleme ve değerlendirme yöntemiyle çalışan gözlem ve sınıflandırma merkezlerinde veya kapalı ceza infaz kurumlarının bu hizmete ayrılan bölümlerinde yapılacaktır. CGTİHK m. 23/1-a uyarınca; Hükümlülerin kişisel özellikleri, bedensel, aklî ve sağlık durumları, suç işlemekten önceki yaşamları, sosyal çevre ve ilişkileri, sanat ve meslek faaliyetleri, ahlâkî eğilimleri, suça bakış açıları, hükümlülük süreleri ve suç türleri belirlenerek, durumlarına uygun infaz kurumlarına ayrılmaları ve bunlara göre saptanacak infaz ve iyileştirme rejimi; gözlem, inceleme ve değerlendirme yöntemiyle çalışan gözlem ve sınıflandırma merkezlerinde veya kapalı ceza infaz kurumlarının bu hizmete ayrılan bölümlerinde yapılır. Hükümlüler, işledikleri suç tiplerine, gösterdikleri eğilimlere, tutum ve davranışları nedeniyle sıkı gözetim ve denetim altında bulundurulmaları gerekip gerekmediğine göre yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarına veya normal güvenlikli ceza infaz kurumlarına veya açık ceza infaz kurumlarına gönderilirler.

oluşturduğu tehlike ve alınacak tedbir arasında bir oran sağlanmalıdır. The United Nations Office on Drugs and Crime, Handbook on the Management of High-Risk Prisoners, 2016, s. 13.

¹⁴⁷⁴ Kunter, “Suçluların Terbiye ve Islahı”, s. 538; Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 353; Bireyin karakteri mutlak bir değişmezlik içinde ele alınamaz. Bu uğurda doğru vasıtaların kullanımıyla ceza pedagojisinin oldukça iyi işler çıkarabileceği ifade edilmektedir.

¹⁴⁷⁵ Tosun, **Suçluların Gözlemi**, s. 191.

¹⁴⁷⁶ TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>.

¹⁴⁷⁷ Tosun, **Suçluların Gözlemi**, s. 2; gözlem hayatın bütün şartları içinde birey gerek serbest gerek gözetim altında iken davranışlarının incelenmesi olduğundan suçlunun muayene edilmesinden daha geniş bir kavramdır. Bkz: Tosun, **Suçluların Gözlemi**, s. 4.

İnfazın amacı suçluların iyileştirilmesi olarak kabul edilince benzer suçluların bir araya getirilerek bu mahkumlara benzer nitelikte işlemler uygulanmasının iyileştirme amacına daha çok hizmet edeceği kabul edilmektedir¹⁴⁷⁸. Birleşmiş Milletler Hükümlülerin Rehabilitasyonuna İlişkin Minimum Kurallar kapsamında da mahpusların hukuki durumlarına göre sınıflandırılması gereği üzerinde durulmuştur¹⁴⁷⁹. Mahpusların sınıflandırılması onların hangi ceza infaz kurumunda ya da kurumun hangi bölümünde kalacakları hususunda belirli olacağı gibi risk değerlendirilmesi ile cezalarının infazına ilişkin programa karar verilmesi yönünden de belirleyici olacaktır¹⁴⁸⁰.

CGTİHK uyarınca ceza infaz kurumlarında mahkumların sınıflandırılmalarında gösterdikleri tehlike hâli de dikkate alınmaktadır. CGTİHK m. 24/1'de a) ilk defa suç işleyenler, mükerrirler, itiyadi suçlular veya suç işlemeyi meslek edinenler; b) Aklî ve bedensel durumları nedeniyle veya yaşları itibarıyla özel bir infaz rejimine tâbi tutulması gerekenler, c) Tehlike hâli taşıyanlar, d) Terör suçluları, e) Suç örgütlerine veya çıkar amaçlı suç örgütlerine mensup olan suçlular, gibi gruplara ayrılacağı belirtilmiştir. Kanun koyucunun bu gruplandırmada genellikle “tehlikeli” olarak kabul ettiği mahkumları esas alan bir düzenlemeyi tercih ettiği söylenebilir. Ancak burada somut bir tehlikelilik değerlendirmesinden çok kanun koyucunun normatif olarak tehlikeli kabul ettiği gruplar söz konusudur. Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Daire Yönetmeliğin 20. maddesinde mükerrirlerin kendi aralarında kasıtlı bir suçtan dolayı mükerrirler ile birden fazla taksirli suçtan hükümlü olanlar şeklinde ayrı olarak gruplandırılacağı düzenleme altına almıştır. Hükümlülerin gruplara ayrılması infazın bireyselleştirilmesine hizmet etmektedir.

CGTİH m. 9 uyarınca eylem ve tutumları sebebiyle tehlikeli hâlde bulunanların yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumuna gönderileceği düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra kanun koyucu kişinin kurumda düzen ve disiplini bozucu davranması ya da tedbir, araç ve usullerine direnen kimselerin de bu kurumlara gönderileceği belirtilmiştir. İlgili Yönetmelik terör suçluları ile örgüt suçlarının kendi aralarında da bir gruplandırmaya tabi tutulacağını düzenlemiştir. 24. madde uyarınca

¹⁴⁷⁸ Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 243.

¹⁴⁷⁹ The United Nations Standart Minumum Rules for the Treatment of Prisoners, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf (Erişim Tarihi: 13.11.2024).

¹⁴⁸⁰ The Handbook on the Managment of High-Risk Prisoners, 2016, s. 33.

gruplandırmada örgüt lideri olanlar, aktif örgüt üyesi olanlar, örgütten ayrılanlar ve tarafsız olanlar dikkate alınacaktır.

B. Cezanın Planlanması

Hükmolunan cezanın planlaması gerçekçi olmalı, risk ve ihtiyaç değerlendirmesine dayanmalıdır¹⁴⁸¹. Tehlikeli suçlular yönünde tehlikeliliğin önlenmesi adına bu planlamanın ve uygulanacak iyileştirme programlarının daha da önemi bulunmaktadır. Bu sebeple ceza infaz planlamasının mahpusun aktif olarak katılımını sağlaması gerekmektedir¹⁴⁸². İnfaz Kanunu 26. maddede hükümlünün hapis cezası kapsamında uygulanacak güvenlik ve iyileştirme programlarına tam bir uyum sağlamakla yükümlü kılınmıştır.

İnfazın bireyselleştirilmesi “Gözleme ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği’nin “Tanımlar” başlıklı 3. maddesinde bireyselleştirme “Hükümlünün kendisini tanıması, anlaması, bireysel özelliklerinin, ilgi ve yeteneklerinin farkına varması, kendine ilişkin kararlar ve sorumluluklar alması, beklentiler oluşturmaları sürecini kapsayan çalışmaların bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Aynı yönetmelikte bireyselleştirmenin amacı suça yönelme eğilimlerine son verme olarak ifade edilmiştir. İnfazın bireyselleştirilmesi mahkûmun iyileştirilerek topluma yeniden kazandırılması ile doğrudan bağlantılı olarak kabul edilmektedir¹⁴⁸³.

Bugün cezanın ve güvenlik tedbirlerinden beklenen yararın elde edilmesinde bu aşamada çalışan görevlilerin de büyük önemi bulunmaktadır¹⁴⁸⁴. Hükümlülere ilişkin verilecek bazı kararlar yönünden doğrudan bir hâkimin kararı bulunması ya da bu kararlara karşı itiraz yolunun bir yargı merciince değerlendirilmesi infazda hükümlünün keyfi tutumundan korunmasını da sağlayacaktır¹⁴⁸⁵.

¹⁴⁸¹ The Handbook on the Management of High-Risk Prisoners, s. 47.

¹⁴⁸² The Handbook on the Management of High-Risk Prisoners, s. 47.

¹⁴⁸³ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 207.

¹⁴⁸⁴ İnfaz hakiminin pozitivistlerin bir buluşu olduğu söylenmektedir. Pozitivistlere göre infaz hâkimi bir doktor gibi görev yapmalı ve “hastası” iyileşmeden onu bırakmaması gerektiği ifade edilmiştir. Bkz: Tosun, **Suçluların Gözlemi**, s. 376.

¹⁴⁸⁵ Tosun, **Suçluların Gözlemi**, s. 376.

C. İnfaz Sırasında Hükümlünün Haklarına Etkileri

Ceza infaz kurumundaki hükümlüler kişi özgürlüğü dışındaki haklardan aynı ölçüde yararlandırılmaları gereklidir¹⁴⁸⁶. Ancak ceza infaz kurumunda da “tehlikelilik” gerekçesiyle bazı hak ve özgürlüklerin sınırlandırılabilmesi mümkündür.

1. Hükümlünün Günlük Yaşamda Hakları ve Yükümlülükleri

CGTİHK’de “Günlük Yaşamda Haklar ve Yükümlülükler” başlıklı ikinci bölümünde “tehlike” hâlinde bulunan suçlara ilişkin çeşitli düzenlemeler yer almaktadır. Hükümlünün barındırılması ve yatırılması başlıklı 63. maddesi uyarınca “tehlikeli hali” bulunan hükümlünün ancak bir veya üç kişilik odalarda barındırılacağı düzenlenmiştir. AİHM tarafından tek başına tutulma tedbiri kişiyi diğer tutululardan koruma, tutulan kişinin dışarda bulunanlarla iş birliği yapmasını engelleme veya devam eden yargılamada diğer sanıklarla bir iş birliği yapılmasının önüne geçilmesi gibi amaçlarla uygulanabilecek bu husus da tek başına Sözleşme’nin 3. maddesinin ihlali anlamına gelmeyecektir¹⁴⁸⁷.

66. maddede ise hükümlünün telefon ile haberleşme hakkı ve bu hakkın nasıl kullanılacağına dair hükümler yer almaktadır. Ancak kapalı ceza infaz kurumundaki tehlikeli halde bulunan ve örgüt mensubu hükümlülerin bu haklarının kısıtlanabilme imkânı bulunmaktadır. 67. maddede de benzer şekilde hükümlülere tanınan radyo, televizyon yayınları ile internet olanaklarından yararlanma hakkı bu hükümlüler bakımından kısıtlanabileceği düzenlenmiştir.

CGTİH m. 68. madde hükümlünün mektup, faks ve telgrafları alma ve gönderme hakkını düzenlemektedir. Kanun koyucu tehlikelilik bakımından en ayrıntılı düzenlemeyi bu hak yönünden getirmiştir. 2021 yılında maddeye eklenen 5. fıkra uyarınca kamu düzeninin korunması ile kişi ve toplum güvenliğinin sağlanması veya suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla terör suçları ile örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlardan mahkûm olanların veya tehlikeli halde bulunanların veya dışarı ile iletişim kurmasının kurum güvenliği açısından tehlikeli olabileceği değerlendirilen

¹⁴⁸⁶ Çiğdem Sever, “Hapishane İdarelerinin Yetkileri ve Hapsedilen Haklarının Sınırı”, **TBB Dergisi**, sy. 122, 2016, s.

¹⁴⁸⁷ AYM Ersan Nazlier Başvurusu, parag. 40.

hükümlülere gelen ve bu hükümlülerin gönderdiği içerikler kaydedilebilir veya fiziki olarak saklanabilir.

2. Savunma Haklarının Kullanılması, Kültür ve Sanat Etkinliklerine Katılma, İfade Özgürlüğü

CGTİHK m. 59'da hükümlünün hangi koşullarda avukatıyla görüşeceği düzenleme altına alınmıştır. Hükümlünün avukatıyla gerçekleştirdiği görüşme esnasında yaptığı görüşme dinlenip kayda alınamadığı gibi ne hükümlünün avukata ne de avukatın hükümlüye verdiği belge örnekleri incelenebilir. Avrupa Cezaevi Kurallarının 23.4 maddesi uyarınca da hükümlünün avukatıyla olan görüşme, yazışma ve diğer iletişimlerin gizli tutulması gerektiği ifade edilmiştir. Bu hakka ancak ciddi bir suçun işlenmesini önlemek, ceza infaz kurumunun güvenliğinin esaslı bir şekilde ihlalini engellemek adına istisnai hallerde kısıtlamak getirilebilecektir¹⁴⁸⁸.

Ancak 2018 yılında gerçekleştirilen kanun değişikliği çerçevesinde belirli bazı suçlar bakımından mahkûm ile avukatın gerçekleştirmiş olduğu görüşmelerin toplumun ve ceza infaz kurumunun güvenliğini tehlikeye düşürdüğü, örgütün yönlendirildiği ve emirler verildiği veya açık veya şifreli mesajlar gönderildiğine ilişkin bilgi, bulgu ve belge elde edilmesi halinde bu görüşmelerin sesli veya görüntülü olarak kaydedilebilmesi mümkün hale gelmiştir. Bunun dışında bu görüşmeleri izlemek amacıyla bir görevli de bulundurulabilecektir. Kanun koyucu tedbiri üç ay ile sınırlı tutmuştur. İlgili husus bakımından Cumhuriyet Savcısının istemi gerekmektedir. Karar verme yetkisi de infaz hakimine bırakılmıştır.

Bununla birlikte 6. fıkra da infaz hakimliğine üç aylık mühleti aşmamak koşuluyla bu kısıtlamaya sınırsız olarak karar verme hakkı tanımıştır. Ancak burada da hükümlünün kurallara uyumu toplum ve ceza infaz kurumu bakımından arz ettiği tehlike ve rehabilitasyon çalışmalarındaki gelişimi değerlendirilerek karar verilecektir. Bu kısıtlamanın ölçüsüzlüğü bir yana hükümlünün kurallara uyumu ve rehabilitasyon çalışmalarının avukatıyla görüşmesi bakımından bir değerlendirme ölçüsü olarak kabul edilmesi kanaatimizce yerinde değildir.

Maddenin 10. fıkrasıyla madde hükmünün İnfaz Kanunu'nun 9. maddesinin 3. fıkrası uyarınca yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarından bulunan hükümlüler

¹⁴⁸⁸ Avrupa Cezaevi İnfaz Kuralları.

hakkında uygulanacağı da düzenlenmiştir. Bu hükümlüler genel tabirle eylem ve tutumları sebebiyle tehlikeli halde bulunanalar, kurumdaki düzen ve disiplinli bozanlar, iyileştirme tedbirlerine ısrarla karşı koyanlar şeklinde ifade edilebilir. Bu hükümlüler yeniden suç işleme ihtimalinden ziyade ceza infaz kurumundaki davranışları sebebiyle iyileşmeye direnen mahkumlar olarak ifade edilebilir.

Dördüncü fıkranın iptali için Anayasa Mahkemesi'ne dava açılmıştır. Ancak AYM tarafından yapılan incelemede Mahkeme hükümlülerin avukatla görüşme hakkı ile toplumun ve ceza infaz kurumunun güvenliğinin sağlanması arasındaki dengede bu kısıtlamanın özel hayatın korunması bakımından ölçülü olduğu sonucuna ulaşmıştır¹⁴⁸⁹. Bunun yanı sıra sınırlamanın bir süreye tabi kılınması ve sınırlama kararının yargı mercilerince verilecek olma hususlarına da dikkat çekmiştir.

İlgili hüküm TCK 220, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlar, Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar, Milli Savunmaya Karşı Suçlar, Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk suçları bakımından uygulanacaktır. AYM kararında, hükümlülerin tümü yönünden kategorik bir düzenleme getirilmediği bu sayılan hükümlüler yönünden de ancak gerçekleştirilecek bir değerlendirmenin ardından kısıtlamalar getirilebileceğinden bahsedilmiştir¹⁴⁹⁰.

3. Dış Dünya ile İletişim

Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallarının 106. maddesi uyarınca mahpusların aileleri ile olan bağlarının sürdürülmesi hususuna özel bir önem verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Mahpusun dış dünya ve özellikle ailesi ile olan iletişimini sürdürmesi gelecekte cezanın infazından sonra toplumsal yaşama uyum göstermesi ve rehabilitasyonu açısından önem arz etmektedir. Ancak bir yandan da suç işleminin önlenmesi, yasak olan maddelerin trafiğinin engellenmesi, toplumun kaçma şüphesine yönelik istenmeyen iletişimden korunması da gerekmektedir¹⁴⁹¹.

¹⁴⁸⁹ AYM, E. 2018/73, K. 2019/65, T. 24/7/2019, 99.

¹⁴⁹⁰ AYM, E. 2018/73, K. 2019/65, T. 24/7/2019, 97.

¹⁴⁹¹ The Handbook on the Management of High-Risk Prisoners, s. 128.

D. Açık Ceza İnfaz Kurumuna Ayrılma

Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği'nin 4. Maddesi uyarınca açık kurum; firara karşı engelleri ve dış güvenlik görevlisinin bulunmadığı; hükümlülerin çalıştırılması ve meslek edindirilmesine öncelik verilen ceza infaz kurumu olarak tanımlanmaktadır. İnfaz sistemimiz bazı suçların doğrudan açık ceza infaz kurumunda çekilmesine imkân sağlamaktadır. Bunun dışında kapalı ceza infaz kurumunda cezalarının infazı gerçekleştirilen hükümlülerin açık ceza infaz kurumuna koşulları gerçekleştiğinde geçme imkânı bulunmaktadır. Kapalı kurumdan açık kuruma ayrılabilmek için de hükümlülerin iyi halinin tespit edilmesi gerekmektedir.

VI. Türk Hukukunda Özel Tehlikeli Suçlu Olmanın Sonuçları

A. Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi

TCK m. 58 anlamında “mükerrir ve özel tehlikeli suçlu” olmak infaz aşamasında etkisini göstermektedir. Kanun koyucu bu hâllerde hükmolunan cezanın mükerrirlere özgü infaz rejimine göre çektirileceğini düzenlemiştir. (TCK m. 58/6) Mükerrirlere özgü infaz rejiminin düzenlendiği CGTİHK m. 108'de ise koşullu salıverilme sürelerinin belirlenmesi haricinde bu suçluların cezalarının infaz rejimine yönelik başka herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla mükerrir, itiyadi suçlu, suçlu meslek hâline getirmiş olan kişiler, kural olarak ilk defa suç işlemiş biriyle aynı cezaya mahkûm edilebilirler. TCK m. 58 kapsamında sayılan örgüt mensubu suçlular bakımından ise CGTİK m. 107/4 uyarınca koşullu salıverilme süreleri ayrıca düzenlenmiştir. Dolayısıyla örgüt mensubu suçlular CGTİK m. 108'de öngörülen koşullu salıverilme süresine tabi olmayacaktır¹⁴⁹².

Özel tehlikeli suçlu olarak değerlendirilmenin bir diğer sonucu da bu suçluların cezanın infazının ardından denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulacak olmalarıdır. Hukukumuzda cezanın infazının ardından denetimli serbestlik tedbirinin öngörüldüğü bir başka durum TMK'da düzenlenmektedir. TMK m. 17 uyarınca örgüt mensubu olup olmadığına bakılmaksızın, TMK kapsamına giren bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm edilen kişi hakkında denetim süresi belirlenecektir. TMK'nın 17. maddesi

¹⁴⁹² Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1023.

ayrıca özel bir tekerrür hükmüne de yer vermiştir¹⁴⁹³. TMK kapsamına giren bir suçtan mahkûm olan bir kişi söz konusu hüküm kesinleştikten sonra yine TMK kapsamında giren bir suç işlemesi durumunda koşullu salıverilmeden faydalanamayacaktır (TMK m. 17/3). Hükümün uygulanabilmesi için mahkûmiyet kararının infaz edilmesine gerek yoktur. Bunun yanı sıra önceki mahkûmiyetin infazının ardından belirlenen azami bir süre bulunmadığından, infazdan sonra ne kadar süre geçmiş olursa olsun bu özel tekerrür hükmü uygulanacaktır. Kanun koyucu burada hem özel hem de süresiz bir tekerrür sistemi kabul etmiştir¹⁴⁹⁴.

Hukukumuzda, özel tehlikeli suçlular bakımından Almanya veya İtalya örneğinde olduğu gibi hürriyeti bağlayıcı güvenlik tedbiri uygulanması söz konusu değildir¹⁴⁹⁵. Ancak öğretide, koşullu salıverilme süresinin daha uzun olmasını ve infazın ardından denetimli serbestlik tedbiri yeterli görülünceye bu kişilere özgü iyileştirme merkezlerinin açılması gerektiği savunulmaktadır¹⁴⁹⁶.

Özel tehlikeli olarak kabul edilmek için kanunda düzenlenen özellikleri taşımak yeterlidir. Ayrıca başka bir merci tarafından “tehlikeli” olarak kabul edilmeye gerek bulunmamaktadır. Ancak bu değerlendirme dolaylı olarak koşullu salıverilme tedbirine karar verilirken yapılmaktadır. Kişinin iyi hâlli olmadığının tespiti hâlinde koşullu salıverilmeden yararlanması mümkün değildir. Ancak örneğin İt.CK açısından özel tehlikeli suçlu olarak kabul edilen itiyadi suçlu, suçu meslek edinen kimseler, suça yatkın olanlar bakımından da bir suç veya suç benzeri fiil işlenmesi şeklindeki objektif koşul yanında bir tehlikelilik değerlendirmesi yapılması gerekmektedir.

Koşullu salıverilme kurumu bakımından tehlikeli olarak değerlendirilip değerlendirilmeme “iyi hâl” tespitinde önem arz etmektedir. Ancak bu sadece özel tehlikeli suçlular için değil, tüm suçlular bakımından geçerlidir. Koşullu salıverilmeden faydalanabilmek için tüm suçluların iyi hâlli olması gerekmektedir. Bu sebeple TCK m. 58 kapsamında yer almasalar da CGTİHK m. 107/1 uyarınca mahkûmların ceza infaz kurumunda belirli bir süre geçirmelerinin ardından “iyi hâlli” olmadıkları tespit edilirse koşullu salıverilmeden faydalanmaları mümkün

¹⁴⁹³ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 1023.

¹⁴⁹⁴ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 1024.

¹⁴⁹⁵ Nuhoglu, “Tecrit Kurumuna Gönderme Tedbiri”, s. 76; Aktaş, *Türk ve İtalyan Hukukunda Güvenlik Tedbirleri Kuramı ve Kişi Hürriyetini Sınırlandıran Güvenlik Tedbirleri*, s. 704.

¹⁴⁹⁶ Özbek, *İnfaz Hukuku*, s. 60; Özbek Adalet Bakanlığı’nın bu konuda çalışması olsa da bunun şu an iki merkezle sınırlı olduğundan bahsetmektedir.

olmayacaktır. Dolayısıyla TCK m. 58 kapsamına dahil olmasalar da bu aşamada her mahkûmun “tehlikeli” olarak değerlendirilmesi ve bunun sonucunda da bu imkândan mahrum bırakılması mümkündür.

1. Koşullu Salıverilme

a. Hürriyeti Bağlayıcı Cezaya Alternatif Arayışları

Hürriyeti bağlayıcı cezaların ceza adalet sistemindeki sarsılmaz yeri inkâr edilemez bir gerçektir¹⁴⁹⁷. Zararları tartışılmakla birlikte, suç işleyen her kişinin tehlikeli olduğu ve onların kapatılarak toplumun korunması gerektiği fikri bugün hâlen geçerliliğini korumaktadır¹⁴⁹⁸. Her ne kadar kişinin sırf göstermiş olduğu tehlikelilik hâline yönelik ceza uygulanması mümkün olmasa da bu suçluların ceza infaz kurumunda kontrol altına alınması aynı zamanda toplumun korunmasına hizmet etmektedir¹⁴⁹⁹. Bunun yanı sıra hürriyeti bağlayıcı cezaların modern ceza hukukunun en ağır cezaları olmaları sebebiyle genel önlemeye ilişkin etkileri de son derece yüksektir¹⁵⁰⁰. Hapis cezasının lehine olan görüşler suçlunun ceza infaz kurumunda kaldığı süre boyunca onun kişiliğine uygun çeşitli programlar aracılığıyla iyileştirileceği, toplum yaşamına uyumlu bir birey hâline geleceği düşüncesini paylaşmaktadır¹⁵⁰¹. Bugün cezanın amaçları arasında kabul edilebilecek kefarete teorisi kapsamında¹⁵⁰² konuya yaklaşıldığında ise failin özgürlüğünden yoksun kılınmasının mağdur ve yakınlarını en çok tatmin eden yaptırım türü olacağı şüphesizdir¹⁵⁰³. Kanaatimizce bugün cinsel suç gibi bazı suç tipleri için kamuoyunda oluşan daha uzun süreli hürriyeti bağlayıcı ceza taleplerinin altında yatan sebeplerden en önemlisi de bu düşüncedir¹⁵⁰⁴. Kusurla orantılı cezanın uygulanabilmesine imkân sağlayan en uygun

¹⁴⁹⁷ Gölcüklü, **Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar)**, s. 30.

¹⁴⁹⁸ İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/ Mahmutoglu/Ünver, **Yaptırım Teorisi**, s. 62.

¹⁴⁹⁹ İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/ Mahmutoglu/Ünver, **Yaptırım Teorisi**, s. 63; Hürriyeti bağlayıcı cezanın bedeni karşılığı mahkûmun ceza infaz kurumunda kaldığı süre boyunca suç işleyememesidir. Böylelikle özel önleme sağlanmış olur. Bkz: Jakobs, “Yurttaş Ceza Hukuku ve Düşman Ceza Hukuku”, s. 49.

¹⁵⁰⁰ Kayıhan İçel, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Olan Müesseselerdeki Gelişmeler ve Türk Ceza Sisteminin Bu Yönden Değerlendirilmesi”, **Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında TCK’nın 50 yılı ve Geleceği**, İstanbul: Sermet Matbaası, 1977, s. 321.

¹⁵⁰¹ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 621.

¹⁵⁰² Cezanın amacının açıklanmasında mutlak teoriler kapsamında zikredilen kefarete teorisi kötülük yapanın karşılığını ödemesi esasına dayanan cezanın amacına dair en eski düşüncedir. Bugün cezanın amacını sırf kefarete düşüncesine dayandırmak mümkün değilse de yine de cezanın amaçları arasında kabul edilmektedir. Nur Centel, “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, **Turhan Tufan Yüce’ye Armağan**, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2001, s. 338.

¹⁵⁰³ İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/ Mahmutoglu/Ünver, **Yaptırım Teorisi**, s. 63.

¹⁵⁰⁴ Ülkemiz yönünden kamuoyunda yükselen bu istediğin kanun koyucuda bir karşılık bulması da kanun koyucunun suçları korkutma yoluyla önlemeye çalışmasının bir göstergesidir. Nitekim

yaptırım da hürriyeti bağlayıcı cezadır. Ceza kanunlarında soyut bir şekilde belirlenen miktarlar arasında hâkim fiilin ağırlığı ve failin kusuruyla orantılı olarak ceza süresini belirleme noktasında bir serbestiye sahip olmaktadır¹⁵⁰⁵.

Hürriyeti bağlayacağı cezaların etkinliği bir süredir ceza adalet sisteminin tartışmalı konularından biridir¹⁵⁰⁶. Zira ceza infaz kurumlarının durumu düşünüldüğünde, bu kurumlar hükümlünün topluma kazandırılması bakımından faydadan çok zarar verebilecek niteliktedir. Öncelikle hürriyeti bağlayıcı cezanın mahkûmda neden olduğu üzüntü ve ızdırap onun sosyalleşmesinin önünde bir engeldir¹⁵⁰⁷. Hapsedilme (incarceration) olgusunun kişilerin psikolojisi üzerinde iki olumsuz sonuca yol açma ihtimali söz konusudur¹⁵⁰⁸. Bunlardan ilki kişide bazı akıl sağlığı problemlerine yol açmasıyken diğeri de cezaevileşmedir¹⁵⁰⁹. Cezaevileşmeden anlaşılması gereken mahkûmların ceza infaz kurumunda olmaları sebebiyle içine düşmüş oldukları zorlayıcı durum, dışlanmışlık hissidir¹⁵¹⁰. Hükümlü, hapis cezasının infazı sırasında kendisini toplumdan uzaklaşmış hissetmekte, artık toplumda güvenilir bir kimse olamayacağı inancı güçlenmektedir¹⁵¹¹. Ceza infaz kurumu kişinin psikolojisi üzerinde hâkimiyet kurmakta ve sırf mahkûm edilmek dahi kişide bazı değişikliklere yol açmaktadır¹⁵¹². Korku, stres, yalnızlık, güçsüzlük, şiddet ve belirsizlik ceza infaz kurumu tecrübesinin bir parçası haline gelmektedir¹⁵¹³. Ceza infaz kurumunun mahkûmlar üzerindeki bu etkisinin tamamen yok edilmesi mümkün

sistemimizin belirgin özelliği şiddetli ceza sisteminden yana olmasıdır. Bkz: Gölcüklü, **Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar)**, s. 22; Centel, “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, s. 349.

¹⁵⁰⁵ İçel, **Yaptırım Teorisi**, s. 63.

¹⁵⁰⁶ Bu tartışmanın özellikle kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yönünden daha da önemli görülebilir. Kısa süreli hapis cezalarının yaptırım sistemindeki yeri bakımından ülkeler arasında da farklılıklar göze çarpmaktadır. Bkz: Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 83.

¹⁵⁰⁷ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. II, s. 621; Hukuk tarafından korunan çeşitli değerlerden yoksun bırakılması veya bunlardan yararlanmanın kısıtlanması yoluyla suçlu mahrumiyete uğrar ve bunun sonucunda suçluya üzüntü verilmiş olunur.

¹⁵⁰⁸ Ceza infaz kurumunda hapsedilmenin etkilerinden biri de kişinin fiziksel sağlığı üzerinde olabilmektedir. Ceza infaz kurumunun fiziksel koşulları, kötü beslenme, insanlık onuruyla bağdaşmayan disiplin tedbirleri gibi koşullar buna yol açmaktadır. Bkz: Nigel Walker, “Side-Effects of Incarceration”, **The British Journal of Criminology**, C. 23, sy.1, 1983, s. 61.

¹⁵⁰⁹ Özellikle uzun süreli hürriyeti bağlayıcıyı cezaya mahkûm edilen kişilerde görülen bu durum kişilerin dış dünyayla bağlantısının kaybolmasından kaynaklanmaktadır. Bkz: Walker, Side-Effects of Incarceration, s. 64.

¹⁵¹⁰ Özbek, “İnfazın Amacı ve Bir İnfaz Rejimi Olarak Yeniden Topluma Kazandırma”, s. 24.

¹⁵¹¹ Dönmezer, **Kriminoloji**, s. 157.

¹⁵¹² Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 345.

¹⁵¹³ Alison Liebling/ Maruna Shada, “Introduction: The Effects of Imprisonment Revisted”, *The Effects of Imprisonment*, ed. Alison Liebling/Shadd Maruna, Oxon: Routledge, 2011, s. 33.

olmasa bile en aza indirilmesi için kanuni düzenlemeler yapılmalıdır¹⁵¹⁴. Zira iyileştirme doğrudan mahkûmun psikolojisi ile alakalıdır¹⁵¹⁵.

Bu psikolojinin yanında ceza infaz kurumlarının kendi içinde kuralları olan bir kültür olması, mahkûmların bu ortama uyum sağlamasına da neden olmaktadır. Kişinin ceza infaz kurumunun koşullarına uyum sağlaması ise infazın amacıyla bağdaşmaz¹⁵¹⁶. En nihayetinde ceza infaz kurumlarının hükümlüler üzerinde bırakmış olduğu tüm bu olumsuz etkiler tekerrürün önlenmesi yönünden önemli bir engel olarak kabul edilmektedir. Ceza infazından beklenen amacın sağlanabilmesi adına bu kurumlar sadece “suçluların kapatıldığı”, “toplumdan uzaklaştırıldığı” kurumlar olarak görülmemelidir. Bu kapsamda mahkûmların sosyalleşmelerine yönelik çalışmaların ceza infaz kurumunda başlaması önem arz eder¹⁵¹⁷.

Tüm bu gerekçelerle devletler özellikle son yıllarda hapis cezasına ve bu cezanın infazına alternatif olan çeşitli kurumları kabul etmeye başlamışlardır. Bu alternatiflerin başta gelen özelliği hürriyeti bağlayıcı olmamalarıdır¹⁵¹⁸. Uygulanmaları suçlunun kişiliği, suç işleme kapasitesi ve işlemiş olduğu suçun ağırlığı gibi hem objektif hem de sübjektif şartlara bağlı tutulmuşlardır¹⁵¹⁹. Dolayısıyla bu alternatiflerin uygulanması bireyselleştirmeyi gerektirmekte ve suçlunun göstermiş olduğu tehlike hâli de bu değerlendirme bakımından önem arz etmektedir. Bu alternatiflerden birini de koşullu salıverilme kurumu oluşturur.

b. Tarihçesi

Koşullu salıverilme en temel şekliyle hükümlünün cezasının bir bölümünü iyi hâlli geçirmesinin ardından geri kalan kısmını toplum içinde geçirmesine imkân sağlayan bir kurumdur¹⁵²⁰. İngilizcesi parole olan koşullu salıverilme “söz vermek” anlamına gelen Fransızca bir kelimedenden türemiştir. İlk ortaya çıkışı 16. yüzyılda

¹⁵¹⁴ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 59.

¹⁵¹⁵ Erem, **Adalet Psikolojisi**, s. 348.

¹⁵¹⁶ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 125.

¹⁵¹⁷ Berkay Mandıracı, “Türkiye’de Ceza İnfaz Politikaları ve Kurumlarına İlişkin Yapısal Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, TESEV Yayınları, İstanbul, 2015, s. 21.

¹⁵¹⁸ Abanoz, “Suçun Önlenmesinde Hapis Cezası ile Seçenek Yaptırımların Etkinliğinin Karşılaştırılması...”, s. 4.

¹⁵¹⁹ Doğan, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, s. 153.

¹⁵²⁰ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 64; Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 370; Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, s. 537; Mehmet Maden, “Koşullu Salıverilmenin Mahiyeti ve Hukuki Niteliği”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 26, sy. 2, Aralık 2020, s. 636; AYM de koşullu salıverilmeyi *cezaevindeki tutum ve davranışlarıyla (iyi hal) topluma uyum sağlayabileceği izlenimini veren hükümlünün şarta bağlı ödüllendirilmesi* olarak tanımlamıştır.

İngiltere’de ekonomik saiklere dayandırılmaktadır¹⁵²¹. Bu yüzyılda İngiltere’de ekonomik sıkıntılar yaşanmakta olduğu gibi işsizlik yaygındı. Bunun yanında kolonilerde ucuz iş gücüne ihtiyaç bulunmaktaydı. İngiltere hükümeti de hükümlülerin kolonilere gönderilerek çalıştırılmasına karar vererek bu şekilde koşullu salıverilmeyi tarihte ilk kez uygulayan devlet hâline geldi¹⁵²². Sözlük anlamının “şeref sözü” olduğu belirtilen kurumun iyileştirme bağlamında kullanılması ise 1847 tarihinde Samuel G. Howe tarafından gerçekleştirilmiştir¹⁵²³.

c. Hukuki Niteliği ve Amacı

Türk hukukunda koşullu salıverilmenin hapis cezasının bir infaz şekli olduğu görüşü hakimdir¹⁵²⁴. Kurum infaz sırasında infazın bireyselleştirilmesini sağlamaktadır¹⁵²⁵. Zira hükümlünün ceza infaz kurumundaki tutumu, bu süre zarfındaki kişisel özellikleri koşullu salıverilme kararının alınmasında önem arz etmektedir¹⁵²⁶. İnfazın bir şekli olması sebebiyle hükümlünün talebine bağlı değildir. Karar verilmesini gerektiren koşulların gerçekleşmesi hâlinde hükümlünün koşullu salıverilme yönündeki karara katlanma zorunluluğu bulunmakta, karara uyulup uyulmaması onun iradesine bırakılmamaktadır¹⁵²⁷. Hükümlünün iradesine bağlı olmadan koşulların sağlanıp sağlanmadığı ceza infaz kurumu idaresi tarafından re’sen tespit edilecektir. Bununla birlikte adından da anlaşılacağı üzere bu bir “koşullu”, diğer adıyla “şartlı” serbestlik halidir. Dolayısıyla devlet ile mahkûm arasında ceza ilişkisi bihakkın tahliye tarihine kadar devam etmektedir.

Koşullu salıverilmenin hukuki niteliğini açıklayan görüşlerden biri de onu bir hak olarak kabul etmektedir. Dönmezer/Erman, mahkûmun iradesine bağlı olmaması, koşulları sağladığı takdirde bundan faydalanmaktan vazgeçemeyecek olmasından

¹⁵²¹ David Dressler, **Practice and Theory of Probation and Parole**, 2. Baskı, New York: Columbia University Press, 1959, s. 56.

¹⁵²² Dressler, **Practice and Theory of Probation and Parole**, s. 56.

¹⁵²³ Dressler, **Practice and Theory of Probation and Parole**, s. 56; ABD’de bu anlamda kullanılmasına kadar ceza adalet sisteminde “parole” ibaresine rastlanmamıştır. Bu tarihe kadar Birleşik Krallık’ta *ticket of leave*, *license* gibi çeşitli terimlerle karşılanmaktaydı. Bkz: Helen Leland Witmer, “The History, Theory and Results of Parole” **Journal of Criminal Law and Criminology**, C. 18, sy. 1, 1927, s. 24.

¹⁵²⁴ Ahmet Hulusi Akkaş, “Koşullu Salıverilme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 21, sy. 1-2, 2008, s. 310; Maden, “Koşullu Salıverilmenin Mahiyeti ve Hukuki Niteliği”, s. 639; Ahmet Bozdağ, **Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi**, 2. Baskı, Ankara: Adalet, 2021, s. 47.

¹⁵²⁵ Özbek, İnfaz Hukuku, s. 381; cezanın çektirilmesi sırasında bireyselleştirmenin son aşamasıdır. Bkz: Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C. II, s. 333.

¹⁵²⁶ Doğan, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, s. 255.

¹⁵²⁷ Bozdağ, **Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi**, s. 49.

hareketle koşullu salıverilmeyi kamu yararına dayanan bir hak olarak kabul etmektedir¹⁵²⁸. Özbek, hükümlünün kendisinin de koşullu salıverilmeyi talep edebilmesi, kuruma ilişkin kararlara itirazda bulunabilmesi sebebiyle aynı zamanda bir hak da olduğunu kabul etmektedir¹⁵²⁹.

Öğretide TCK m. 7/3 dolayısıyla koşullu salıverilmenin maddi ceza hukukuna ait bir kurum olduğu savunulmaktadır¹⁵³⁰. Kanunların zaman bakımından uygulanmasını düzenleyen TCK m. 7 kapsamında infaz kanunlarının derhal uygulanacağı belirtilmiş, ancak cezanın ertelenmesi, **koşullu salıverilme** ve tekerrür bu kuralın dışında bırakılmıştır. Madde hükmünde hapis cezasının ertelenmesi, koşullu salıverilme ve tekerrürle ilgili olanlar **haric** infaz rejimine ilişkin hükümlerin derhal uygulanacağı ibaresinden kanun koyucunun koşullu salıvermeyi de cezanın infaz rejimiyle ilgili bir kurum olarak kabul ettiği söylenebilir¹⁵³¹. Kanaatimizce de koşullu salıverilme, kişinin infaz aşamasında gösterdiği iyi hâlle bağlantılı olarak hükmedilebilmesi dolayısıyla bireyselleştirmeyi sağlayan bir infaz kurumudur.

Koşullu salıverilmenin mahkumların ceza infaz kurumunda gösterdiği iyi hâl sonucunda uygulanacak olması onları kendilerine uygulanacak olan iyileştirici programlara katılmaya gönüllendirecektir¹⁵³². Zira var olan iyileştirici ve eğitici programların varlığı mahkumların bu yönde bir iradesi olmadıkça anlam ifade etmeyeceğinden, iyi hâlli olarak geçirecekleri belli bir sürenin ardından ceza infaz kurumundan çıkabilecek olmaları onlarda bu yönde bir irade yaratacaktır¹⁵³³. Bunun haricinde koşullu salıverilme iyileştirici programların başarısını görmek bakımından da faydalı bulunmaktadır¹⁵³⁴. Bir diğer yandan suçlunun mahkûm olduğu cezanın süresinin tamamlanmasından önce işlediği fiilden pişmanlık duyması, iyileşmesi ve

¹⁵²⁸ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 69.

¹⁵²⁹ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 382.

¹⁵³⁰ Hafizoğulları/Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 490.

¹⁵³¹ Söz konusu kurumlar kişinin infaz kurumunda kalacağı süreyi etkilediği için derhal uygulanma ilkesinin dışında bırakılmıştır. Bkz: Abdullah Batuhan Baytaç, **Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Yorum**, İstanbul: On İki Levha, 2018, s. 162.

¹⁵³² Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 796; Kerim Çakır, “Hapis Cezasının Koşullu Salıverilme Uygulanarak İnfazı”, **MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 26, sy. 2, 2020, s. 671; Öğretide bir başka görüş de koşullu salıverilmenin bir ödül-ceza sistemi olduğundan hareketle ceza infaz kurumunda geçirilecek sürenin yanı sıra koşullu salıverildikten sonraki sürenin de iyi halli geçirilmesi gerekmektedir. Bkz: Ersan Şen/Beyza Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme, Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 26; İçel, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Olan Müesseselerdeki Gelişmeler...”, s. 341.

¹⁵³³ Karakehya, “Koşullu Salıverilmenin Amacı, Hukuki Niteliği ve Koşullu Salıverilme Şartlarından Biri Olarak İyi Hal”, s. 39.

¹⁵³⁴ Christopher L. Bllaksley, “Conditional Liberation (Parole) in France”, **Louisiana Law Review**, C. 39, sy. 1, 1978 s. 3.

bunun da eylemlerine yansması hâlinde ceza infaz kurumunda daha fazla kalmasının gereksiz olduğu söylenebilir¹⁵³⁵. Zira suçlunun iyileştiği ve topluma kazandırıldığı kanaatine ulaşılmışsa ceza ile hedeflenen sonuçlara ulaşılmıştır¹⁵³⁶. Kurum bu yönleriyle hem hapis cezasının bireyselleştirilmesine imkân sağlamakta hem de mahkûmları infaz sonrasına hazırlamaktadır¹⁵³⁷. Dolayısıyla hem ceza politikası hem de faydacı bazı düşüncelerle koşullu salıverilme kurumuna infaz sistemlerinde yer verilmektedir.

İyi hâl değerlendirmesinde mahkûmların bir suç işleme ihtimali söz konusu olduğunda şüphesiz bundan faydalanma imkanları bulunmayacaktır. Ancak ülkemiz yönünden koşullu salıverilme uzun yıllar adeta bir af şeklinde uygulanmış, mahkûmun iyi hâlli olup olmadığına ilişkin gerçek anlamda bir değerlendirme yapılmaksızın otomatik olarak uygulanır hale gelmiştir¹⁵³⁸. Öğretide ifade edildiği gibi koşullu salıverilme kurumu hem devlet hem de hükümlü bakımından bir testtir¹⁵³⁹. Nitekim kuruma yönelik eleştiriler onun niteliğinden ziyade uygulanma koşullarıyla alakalıdır¹⁵⁴⁰. Zira suçlulara koşullu salıverilme imkânı sağlanması özel önlemeye hizmet etmektedir. Koşullu da olsa özgürlüğünü elde etmiş olan mahkûmu ceza infaz kurumuna dönme korkusu iyi hâlli olmaya teşvik edecektir¹⁵⁴¹. Hümanist ceza hukuku anlayışı da koşullu salıverilmeye bu sebeple taraftardır¹⁵⁴². Rehabilitasyon-özel önleme üzerindeki etkisinin yanı sıra ceza infaz kurumlarının artan hacmi karşısında boşaltılma ihtiyacı gibi pratik gerekçeler ceza infaz kurumlarına alternatif yöntemlerin sayısının artmasında bir başka etken olarak kabul edilebilir. Avrupa Konseyi'nin Koşullu Salıverilmeye İlişkin Tavsiye Kararında koşullu salıverilmenin hapis cezasının olumsuz etkilerini azaltmak için ömür boyu hapis cezasına mahkûm olanlar dahil tüm suçlular için uygulanabilir olması gerektiği belirtilmiştir.

¹⁵³⁵ AYM, Erdoğan İba Başvurusu B. No: 2014/16162, T. 20.07.2017, parag. 34.

¹⁵³⁶ Şen/ Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 21.

¹⁵³⁷ Hakan Karakehya, Koşullu Salıverilmenin Amacı, Hukuki Niteliği ve Koşullu Salıverilme Şartlarından Biri Olarak İyi Hal, s. 36.

¹⁵³⁸ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme, Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 26; Bozdağ, **Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi**, s. 45.

¹⁵³⁹ Benzer şekilde: Bozdağ **Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi**, s. 44.

¹⁵⁴⁰ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 66.

¹⁵⁴¹ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 65.

¹⁵⁴² Koşullu salıverilmeyle tamamlanmış bir infaz sistemi daha etkili ve insancıl olacaktır. Bkz: Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C. II, 335

Müebbet hapis cezası gibi uzun süreli hapis cezasına hükmolunmuş suçlularla, mükerrirler, terör suçluları ve cinsel suçlular bakımından da koşullu salıverilme imkânı kural olarak kabul edilmiştir. Ancak tehlike hâli devam eden, iyi hâli bulunmayan suçluların cezasının infazının tamamlanmasından önce koşullu salıverilmesi düşünülemez. Tehlikeli suçluların koşullu salıverilmelerinde önce daha hafif koşulları haiz ceza infaz kurumlarına gönderilmeleri onlar için çok daha zorlu olacak toplumsal hayata geri dönme aşmasından önce bir hazırlık olacağından daha isabetli görülmektedir¹⁵⁴³.

d. Koşulları

aa. Cezanın Bir Bölümünün Ceza İnfaz Kurumunda İnfaz Edilmesi

Koşullu salıverilmeden faydalanabilmek için hapis cezasının bir kısmının ceza infaz kurumunda çekilmesi gerekmektedir. Zira mahkûmun belirli bir süre ceza infaz kurumunda geçirmesi ve bu süre içerisinde gösterdiği gelişimin kanunun deyiimiyle “iyi hâlin” gözlenmesi gerekmektedir. Ceza infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürenin gereğinden uzun olması kurumdan beklenen hedefe ulaşılmasını engelleyecektir¹⁵⁴⁴. Çok kısa olması da cezanın amacıyla bağdaşmayacaktır.

CGTİHK bazı suç tipleri yönünden koşullu salıverilme imkânını tanımamaktadır. Bazı suç tipleri yönünden de ayırım yaparak ceza infaz kurumunda geçirilmesi gereken süreyi artırmıştır. 2020 yılında 7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile koşullu salıverilme sürelerinde çeşitli değişiklikler yapılmıştır¹⁵⁴⁵. Bu değişiklik öğretilde söz konusu ayırımın herhangi bir bilimsel veriye dayanmaması, infazın hesabının hukukçular için bile zorlu bir hâle gelmesi bakımından eleştirilmiştir¹⁵⁴⁶. İnfaz aşamasında önemli olanın suçlunun kişiliğidir. Ancak haklarında hükmolunan ceza miktarları aynı olsa da kişilerin farklı suçlardan hüküm

¹⁵⁴³ The Handbook of the Managment of High Risk Prisoners, s. 122.

¹⁵⁴⁴ Akkaş, “Koşullu Salıverilme”, s. 311; Avrupa Konseyi de koşullu salıverilmeye ilişkin Tavsiye kararının 6 numaralı paragrafında bu noktaya dikkat çekmiştir.

¹⁵⁴⁵ RG, sy. 31100, 15.04.2020.

¹⁵⁴⁶ Veli Özer Özbek, “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Hakkındaki Değerlendirmelerimiz”, **CHD**, C. 15, sy. 42, 2020, s. 302; İnfaz işlenmiş olan suçtan ziyade kişinin tehlikeli olup olmadığı, ilk kez suç mu işlediği yoksa suç işlemeyi bir itiyat haline mi getirdiği gibi özelliklerinin göz önünde bulundurularak infaz sisteminin dışına çıkarılıp çıkarılmayacağına önem verilmesi gerektiği için söz konusu kanun değişikliğine yönelik eleştirileri için bkz: İzzet Özgenç/Adem Sözüer/ Mahmut Koca, Anayasal İlkeler Açısından 7242 Sayılı Kanunun Değerlendirmesi, **15. Türk Ceza Hukuku Günleri Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Tebliğler**, s. 3.

giymeleri sebebiyle farklı koşullu salıverilme sürelerine tabi olmaları eşitliğe aykırı olarak değerlendirilmektedir¹⁵⁴⁷.

CGTİHK m 107/2’de 2020 yılında yapılan değişiklik uyarınca koşullu salıverilmeden yararlanmak için ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının **otuz yılını**, müebbet hapis cezasının **yirmi dört yılını**, diğer süreli hapis cezalarının ise **yarısını** ceza infaz kurumunda geçirmek gereklidir. Ancak kasten öldürme suçları (TCK 81-82-83), neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçundan süreli hapis cezasına mahkum olanlar (TCK 87/2-d), işkence ve eziyet suçundan (TCK 94-95-96) süreli hapis cezasına mahkum olanlar, cinsel saldırı (TCK 102/2 hariç), reşit olmayanla cinsel ilişki (TCK 104/2-3 hariç) ve cinsel taciz suçundan (TCK 105) süreli hapis cezasına mahkum olanlar, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan (TCK102-103-104-105) hapis cezasına mahkum olan çocuklar, özel hayat ve hayatın gizli alanına karşı suçlardan (TCK 132-133-134-135-136-137-138) süreli hapis cezasına mahkum olanlar, uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan (TCK 188) hapis cezasına mahkum olan çocuklar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarından (TCK 326 ile TCK 339 arasında düzenlenen) süreli hapis cezasına mahkum olanlar, suç işlemek için örgüt kurmak veya örgüt yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar ile TMK kapsamına giren suçlardan mahkum olan çocuklar, 2987 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkum olanların koşullu salıverilmeden yararlanabilmeleri için ceza infaz kurumunda cezalarının **üçte ikisini** geçirmeleri gerekmektedir.

CGTİHK m. 107/3 gereği birden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile müebbet hapis cezasına mahkumiyet söz konusu olduğundan otuz altı yıl, birden fazla müebbet hapis cezasının varlığı hâlinde otuz yıl, bir ağırlaştırılmış müebbet ile süreli hapis cezasına mahkumiyet hâlinde en fazla otuz altı yıl bir müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkumiyet hâlinde en fazla otuz yıl, birden fazla süreli hapis cezasına mahkumiyet hâlinde ise en fazla

¹⁵⁴⁷ Özbek, “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Hakkındaki Değerlendirmelerimiz”, s. 308. Karşılaştırmalı hukukta örneğin koşullu salıverilmeyi düzenleyen İt.CK 176. maddesinde 5 yılı geçmeyen hürriyeti bağlayıcı cezalar bakımından en az 30 ay ceza infaz kurumunda ya da en azından hükmolunan cezanın yarısının infaz kurumunda geçirilmesi aranmaktadır. Söz konusu hüküm temelde yalnızca hükmolunan cezanın miktarını hedef alan ayrıntılı olarak suç tiplerine değinmeyen sade bir düzenlemedir.

yirmi sekiz yıl hükümlülerin koşullu salıverilme kurumundan faydalanmak için ceza infaz kurumunda geçirmesi gereken süre olarak belirlenmiştir.

Bu suçlar dışında CGTİHK m. 107/4 uyarınca suç işlemek amacıyla örgüt kurmak, yönetmek ve örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlardan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilenler **otuz altı yıl**, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar **otuz yıl**, süreli hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar ise cezalarının **üçte ikisini** çekmeleri hâlinde koşullu salıverilmeden faydalanabileceklerdir. Ancak bu süreler birden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile müebbet hapis cezasına mahkumiyet hâlinde **kırk yıl**, birden fazla müebbet hapis cezasına mahkumiyet hâlinde **otuz dört yıl**, bir ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkumiyet hâlinde en fazla **kırk yıl**, bir müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkumiyet hâlinde en fazla **otuz dört yıl**, birden fazla süreli hapis cezasına mahkumiyet hâlinde **otuz iki yıl** şeklinde belirlenmiştir.

Mükerrirler ve özel tehlikeli suçlular bakımından bu süre daha uzundur. Bu düzenlemeyle kanun koyucunun yeniden suç işleyerek tehlikeli olduğunu gösteren kişinin daha uzun süre ceza infaz kurumunda kalmasını amaçladığı görülmektedir¹⁵⁴⁸. CGTİHK m. 108 uyarınca tekerrür hâlinde işlenen suçtan dolayı mahkûm olunan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının **otuz dokuz**, müebbet hapis cezasının **otuz üç**, birden fazla süreli hapis cezasına mahkûmiyet halinde **otuz iki** yılını, süreli hapis cezasının da **üçte ikisinin** iyi hâlli olarak ceza infaz kurumunda geçirilmesi gerekmektedir. CGTİHK m. 108/2 tekerrür nedeniyle koşullu salıverilme süresine eklenecek miktarın tekerrüre esas alınan cezanın en ağırdan fazla olamaz” hükmüyle tekerrüre tanınmış olduğu etkiyi sınırlandırmıştır¹⁵⁴⁹. Kanun koyucu 108. maddesinde cinsel suçlular ve uyuşturucu madde ticareti suçundan mahkûm olanlar yönünden de aynı sistemi benimsemiştir. CGTİHK m. 108/8 uyarınca çocuğa karşı işlenen bir suçtan dolayı ağırlaştırılmış müebbet veya müebbet cezasına mahkûmiyet hâlinde birinci fıkra hükümlerinin uygulanacağı düzenleme altına alınmıştır.

7242 sayılı Kanun öncesi süreli hapis cezası bakımından **dörtte üç** olan oran **üçte ikiye** indirilmiştir. Kanun koyucunun CGTİHK m. 107 kapsamında infaz

¹⁵⁴⁸ İlhan Üzülmüş, “Anayasal İlkeler Açısından 7242 Sayılı Kanunun Değerlendirmesi”, **15. Türk Ceza Hukuku Günleri Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Tebliğler**, s. 268.

¹⁵⁴⁹ Üzülmüş, “Anayasal İlkeler Açısından 7242 Sayılı Kanunun Değerlendirmesi”, s. 268.

kurumunda geçirilmesi gereken süreyi üçte iki oranında belirlediği suçların fazlalığı düşünüldüğünde bu suçlar yönünden mükerrir olmakla ilk suçlu olmak arasında bir fark kalmamıştır.

Bunun dışında kanun koyucu belirli bazı suç tipleri için CGTİHK m. 108/9'da özel bazı süreler öngörmüştür. TCK m. 102/2'de düzenlenen cinsel saldırı suçu, TCK m. 103 çocukların cinsel istismarı suçu, TCK m. 104/2-3'te tanımlanan reşit olmayanla cinsel ilişki suçu ve TCK m.188 kapsamında uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan hapis cezasına mahkûm olanların infaz kurumunda geçirmesi gereken süre bu cezanın **dörtte üçüdür**. Ancak bu hüküm çocuklar hakkında uygulanmayacaktır.

bb. İnfaz Süresinin İyi Hâlli Olarak Geçirilmesi

Koşullu salıverilmede iyi hâlin tespitinin titizlikle gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Zira hükümlünün uygun olmayan bir zamanda serbestiye kavuşması yarardan çok zarar getirecektir¹⁵⁵⁰. Hükümlünün değerlendirmesi ve iyi hâlin belirlenmesi başlığını taşıyan CGTİHK m. 89 uyarınca iyi hâlin belirlenmesinde kişinin toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı, tekrar suç işleme ve mağdura ya da başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı gibi hususlar dikkate alınmaktadır. Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği 3. maddede “iyi hâl” den ne anlaşılması gerektiği ayrıntılı olarak düzenlenmiştir¹⁵⁵¹. Kanun maddesi ve Yönetmelikteki tanım birlikte ele alındığından iyi hâlin değerlendirilmesinde dikkate alınacak hususlar şu şekilde belirlenmiştir:

-Ceza infaz kurumlarında kalınan süre boyunca ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymama;

-Haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmama; CGTHK'nın ikinci kısmında “Ceza İnfaz Kurumunda Hükümlünün Hakları, Güvenceleri ve Kısıtlamalar” başlığı altında çeşitli haklar düzenlenmiştir. Bu bölümde düzenlenen haklar Anayasada hüküm altına alınan

¹⁵⁵⁰ Erem, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C. II, s. 336.

¹⁵⁵¹ İyi hâllilik: *Hükümlü hakkında ceza infaz kurumlarında bulundukları tüm aşamalarda, ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı, haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı, yükümlülükleri eksiksiz yerine getirip getirmediği, uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı, tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığına ilişkin olarak yapılacak işlemlerde; katıldığı eğitim-öğretim ve iyileştirme programları ile sosyal ve sportif faaliyetler, kültür ve sanat programları, aldığı sertifikalar, kitap okuma alışkanlığı, diğer hükümlü ve tutuklular ile ceza infaz kurumu görevlileri ve dışarıyla olan ilişkileri, işlediği suçtan dolayı duyduğu pişmanlığı, ceza infaz kurumu kuralları ile kurum bünyesindeki çalışma kurallarına uyumu, aldığı ödüller ve disiplin cezaları dikkate alınmak suretiyle idare ve gözlem kurulunca yapılan ve iyileşme düzeyini gösteren değerlendirmeyi ifade eder.*

birtakım temel haklardır. Bu noktada kötüye kullanılıp kullanılmadıklarının tespiti bakımından Anayasa 14 hükmü dikkate alınmalıdır.

- Yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirip getirmeme;
- Uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olup olmama;
- Tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı; kriminolojik tehlikelilikle doğrudan sadece bu koşul bağlantılıdır.

Mahkûmun iyi hâl değerlendirmesi onun artık toplum bakımından tehlikeli olup olmadığı ile doğrudan bağlantılıdır. Bu kapsamda bu değerlendirmede kurum kurallarına uyup uymamanın başat rolde görülmesi öğretilde eleştirilmektedir¹⁵⁵². Gerçekten de CGTİHK m. 89 ve Yönetmeliğin 3. maddesi birlikte değerlendirildiğinde mahkûmun ceza infaz kurumunda göstermiş olduğu davranışlar önemli bir ağırlığa sahiptir. Türk öğretisinde koşullu salıverilmede dikkate alınması gereken tehlikeliliğin “kriminolojik tehlikelilik” olduğu savunulmaktadır¹⁵⁵³. Bu noktada hükümlünün ceza infaz kurumundaki davranışları, tehlikeliliğin değerlendirilmesinde gösterge olarak kabul edilebilse de kriminolojik tehlikelilik bakımından belirleyici bir ölçüt olarak kullanılmaması gerektiği belirtilmektedir¹⁵⁵⁴.

Kanaatimizce kişinin ceza infaz kurumunda geçirdiği süre içerisinde yükümlülüklerine ne derece uyduğu ne derece bir iyileşme gösterdiğinin de bu kapsamda ele alınması gerekmektedir. Zira tehlikelilik durağan bir kavram değildir. Mahkûmun ceza infaz kurumunda geçirdiği sürenin de gözlemlenerek karar sırasında göz önünde tutulması önem arz etmektedir. Ancak önemli olan suçluyu suça iten sebeplerin tespit edilerek bu sebeplerin ortadan kaldırılmasıdır. Ceza infaz kurumunda suçlunun iyi hâl göstermesi kesin bir teminat değil sadece bir daha suça dönmeyeceği hususunda kuvvetli bir “emare” oluşturabilir¹⁵⁵⁵.

bb. Disiplin Cezası

CGTİHK m. 48/1-b uyarınca disiplin cezalarının tamamı infaz edilip kaldırılmadıkça koşullu salıverilme işlemi yapılamayacağı hüküm altına alınmıştır. Yine Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı

¹⁵⁵² Erman/Yetkin, “Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu”, s. 145.

¹⁵⁵³ Erman/ Yetkin, “Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu”, s. 131.

¹⁵⁵⁴ Erman/Yetkin, “Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu”, s. 132.

¹⁵⁵⁵ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 336.

Hakkında Yönetmeliğin 110. Maddesi uyarınca iyi hal değerlendirmesinin ancak disiplin cezası infaz edilmiş ve bu cezası kaldırılmış olanlar bakımından yapılabileceği düzenlenmiştir. Disiplin cezalarının hangi süre sonunda kaldırılacağı disiplin cezalarının türlerine göre tespit edilmektedir.

Dolayısıyla hükümlü hakkında hali hazırda uygulanan veya kaldırılmamış olan disiplin cezası koşullu salıverilmeye engel olacaktır. Böylelikle disiplin cezasının infazı ve kaldırılması koşullu salıverilme için bir ön koşul haline gelmiş olmaktadır¹⁵⁵⁶.

e. Koşullu Salıverilmede Usul

CGTİHK m. 107/11 uyarınca koşullu salıverilmede öncelikle ceza infaz kurumu idaresi tarafından gerekçeli rapor hazırlanması gerekmektedir. İnfaz işlemlerinin yapıldığı yerdeki infaz hâkimi raporu uygun bulursa hükümlünün koşullu salıverilmesine dosya üzerinden karar verebilecektir. Bu sebeple hukukumuzda koşullu salıverilme kararının verilmesi konusunda adli sistem kabul edilmiştir¹⁵⁵⁷. Rapor uygun bulunmadığında ise bunun gerekçesinin kararda gösterilmesi gerekmektedir. Bu karara karşı itiraz yolu açıktır. İnfaz hâkimi kararında ayrıca denetim süresinin bir denetimli serbestlik tedbiri uygulanmadan ya da herhangi bir yükümlülük belirlenmeden geçirilmesine karar verebilir. Bu kararı verirken hükümlünün kişiliği ve topluma uyumdaki başarısı göz önünde bulundurulacaktır.

CGTİK “Hükümlülerin değerlendirilmesi ve iyi hâlin belirlenmesi” başlığını taşıyan 89. maddesinin 1. fıkrası uyarınca hükümlülerin en geç 6 ayda bir yükümlülüklerine uyup uymadıkları, uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadıkları, başkalarına ve mağdura zarar verme riskinin düşük olup olmadığı hususlarında gözetime tabi tutulacakları ifade edilmiştir. Bu gözlemi yapma yetkisi **idare ve gözetim kuruluna** verilmiştir¹⁵⁵⁸. Ancak kanun koyucu CGTİHK m. 89/3 uyarınca toplamda on yıl ve daha fazla hapis cezasına

¹⁵⁵⁶ Öğretide Karakehya tarafından bu durum iyi halin ön koşulu olarak değerlendirilmiştir. Bkz: Karakehya, “Koşullu Salıverilmenin Amacı, Hukuki Niteliği ve Koşullu Salıverilme Şartlarından Biri Olarak “İyi Hal”, s. 43.

¹⁵⁵⁷ Dönmezer/Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. III, s. 74; Bozdağ, Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi, s.174.

¹⁵⁵⁸ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik m. 22 uyarınca bu Kurul; kurum müdürü, gözlem ve sınıflandırmadan sorumlu ikinci müdür, idare memuru, cezaevi tabibi, psikiyatrist, psikolog, psiko-yardım servisinde görevli başka unvandan bir personel, öğretmen, infaz koruma başmemuru ile kurum müdürü tarafından teknik personel arasından seçilecek bir görevliden oluşacaktır.

mahkûm olanlar, terör suçları, örgüt suçları, kasten öldürme ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar, uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçlarından mahkûm olanların açık ceza kurumuna ayrılma, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına ve koşullu salıverilmeye ilişkin değerlendirmeler yönünden kurula cumhuriyet başsavcısı veya belirleyeceği bir cumhuriyet savcısının başkanlık edeceği düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra bu Kurula Cumhuriyet Başsavcısı tarafından belirlenen bir izleme kurulu üyesi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı il ve ilçe müdürlükleri tarafından görevlendirilen bir uzman da katılacaktır. Bu kurul özel nitelikte bir kuruldur zira CGTİHK m. 89’da belirtilenler dışında herhangi bir görevi bulunmamaktadır¹⁵⁵⁹.

Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmeliğin “kurulun inceleme ve değerlendirme esasları” başlıklı 16. maddesinin 5. fıkrası uyarına İdare ve Gözlem Kurulunun hükümlü hakkında değerlendirme yaparken gözlem, değerlendirme ve gelişim raporları, risk değerlendirme raporları ve infaz dosyasındaki tüm bilgi ve belgelere göre karar verileceği belirtilmiştir. Kurul değerlendirme sırasında mülakat yapma hakkını da haizdir. Kurul buna re’sen karar verebileceği gibi hükümlünün de böyle bir talepte bulunması mümkündür.

Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliğin “Risk Değerlendirme Ölçeği” başlığı taşıyan 30. maddesinin 1. fıkrasında ise hükümlü hakkında hazırlanacak iyileştirme programlarına, yapılacak iyi hâl değerlendirmelerine ve salıverilme sonrasına dair değerlendirmelere esas olmak üzere, nesnel bir risk değerlendirme ölçeği geliştirilerek hükümlülere uygulanır ve sonuçları risk değerlendirme raporunda gösterilir. Fıkra hükmü hem “risk” hem de “nesnel” bir değerlendirilme ölçeğinden bahsettiğinden artık hukukumuz bakımından da tehlikelilik hal değerlendirmesinde istatistiksel yöntemin uygulanabileceği değerlendirilmesi yapılabilir. Maddenin 3. fıkrasında risk değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi ve uygulanmasındaki esasların Ceza ve Tevkifevleri Müdürlüğü’nce belirleneceği düzenleme altına alınmıştır. Bu kapsamda uygulamada ARDEF (Araştırma Değerlendirme Formu) risk değerlendirme aracı olarak geliştirilmiştir.

¹⁵⁵⁹ İdris Aksoy/İdris Koç, **Hapis Cezalarının İnfazında “İyi Hâl” Değerlendirme Sistemi**, Ankara: Adalet, 2023, s. 103.

Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği m. 31 uyarınca “gelişim değerlendirme sistemi” düzenlenmiştir. Bu hüküm doğrultusunda da hükümlünün gösterdiği gelişimin ölçülerek puanlanacağı belirtilmiştir. Bu gelişim puanlarının da iyi hale esas alınacağı belirtilmiştir. Hükümlüleri katıldıkları eğitim-öğretim faaliyetleri, psiko-sosyal yardım programları, destekleyici programlar ile infaz sürecindeki tutum ve davranışları artı puan olarak kabul edilmişken, aldığı disiplin cezaları ise eksi puan kabul edilmiştir.

İdare ve Gözlem Kurulu’nun mahkûmun iyi hâlinin değerlendirilmesine ilişkin kararına karşı herhangi bir denetim yolu düzenlenmemiştir¹⁵⁶⁰. Öğretide, verilen kararın yerinde olmadığını düşünenler bakımından böyle bir imkanın olmaması, bu kişilere herhangi bir itiraz hakkı tanınmaması önemli bir eksiklik olarak görülüp bu kararlara karşı denetim yolunun açıkça mevzuata eklenmesi gerektiği savunulmaktadır¹⁵⁶¹.

İyi hal değerlendirmesinde mahkûmların bir suç işleme ihtimalinin tespiti halinde şüphesiz koşullu salıverilmeden faydalanma imkânları bulunmayacaktır. Ancak ülkemiz yönünden koşullu salıverilme kurumu uzun yıllar adeta bir af kurumu şeklinde uygulanmış, mahkûmun iyi halli olup olmadığına ilişkin gerçek anlamda bir değerlendirmeye yapılmaksızın otomatik olarak uygulanır hale gelmiştir¹⁵⁶². Aksoy ve Koç 2020 tarihinde yapılan değişikliğe kadar, mevzuatın pek çok yerinde iyi hale sonuç bağlanmasına rağmen herhangi bir tanım yapılmamış olması sebebiyle değerlendirme tarihinde disiplin cezasına sahip bulunmamanın koşullu salıverilmenin uygulanması bakımından yeterli kabul edildiğinden değerlendirmelerin otomatikleştiği ve bu sebeple kurumdan beklenen amaca ulaşamadığını savunmaktadır¹⁵⁶³. Ancak koşullu salıverilme hükümlerinin varlığı tek başına genel önlemeye zarar verecek nitelikte değildir.

Devletlerin koşullu salıverilmesine karar verdiği mahkûmun, suç işlemesi durumunda devletin bir sorumluluğu gündeme gelecek midir? Buna ilişkin olarak AİHM tarafından 2009 tarihinde verilmiş *Maiorano and others v. Italy* kararına

¹⁵⁶⁰ Mustafa Özen, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İnfaz Hukuku*, 3. baskı, Ankara: Adalet, 2024, s. 538.

¹⁵⁶¹ Özen, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İnfaz Hukuku*, s. 538.

¹⁵⁶² Şen/Başer Berkün, *Koşullu Salıverilme, Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları*, s. 26.

¹⁵⁶³ Aksoy/ Koç, *Hapis Cezalarının İnfazında İyi Hal Değerlendirme Sistemi*, s. 65.

değnilmesi gereklidir. Bay I., 1976 yılında iki kadına yönelik olarak gerçekleştirdiği kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, cinsel saldırı ile mağdurlardan birini kasten öldürmekten dolayı ömür boyu hapis cezasına çarptırılmıştır. Bay I. Cezasının infazı boyunca ceza infaz kurumundan kaçma girişimi de aralarında olmak üzere birçok olaya karışmıştır. Tüm bunlara rağmen infaz hakimliği tarafından kendisine gündüzleri için izin verilmiştir. Bu karar alınırken de uzman bir psikiyatrist raporu ve denetimli serbestlik memurlarının onun hakkında düzenlemiş oldukları olumlu görüş bildiren raporlar esas alınmıştır. Bay I'nın serbest bırakıldığı gün başka birini bir hâkimin öldürülmesi hususunda azmettirdiği gibi başka kişilerle suç işlenmesine yönelik irtibata geçtiği yetkililer tarafından haber alınmasına rağmen herhangi bir girişimde bulunulmamıştır. Bay I daha sonra da eski bir mahkûm arkadaşının karısını ve kızını öldürmüştür. Mahkeme, yaşam hakkını düzenleyen AİHS m. 2'nin ihlaline karar vermiştir.

f. Mahkumların Gözetimi

Koşullu salıverilme bir af kurumu değildir. Sadece hürriyeti bağlayıcı cezanın bir kısmının toplum içerisinde infazına imkân vermektedir. Bu sebeple de mahkûm hakkında uygulanacak denetim önem arz eder. Gözetim ve denetimin yerine getirilmemesi durumunda uygulamada tahliye gibi algılanacak olan durum bireyselleştirmeye hizmet etmekten çok hukuk sisteminde şekli olarak varlığını sürdürmüş olacaktır¹⁵⁶⁴.

g. Koşullu Salıverilme Kararının Geri Alınması

CGİHK m. 107/12'ye göre hükümlünün denetim süresi içerisinde kasıtlı bir suçtan mahkûmiyetine karar verilmesi ya da yükümlülüklerini hâkimin ısrarına rağmen yerine getirmemesi halinde koşullu salıverilme kararının geri alınmasına karar verilebilecektir. Zira kişi her iki durumda da hâlen toplum bakımından tehlikeli olduğunu ortaya koymuş olmakta ona koşullu salıverilmenin yolunu açan iyi hâlli olma kıstası da artık kendisi için geçerli olmamaktadır. Kişiden koşullu salıverilmesinin ardından denetim süresi içinde suç işlememe ve yükümlülüklerle uyması bilinciyle davranışlarını bu doğrultuda yönlendirmesi beklenmektedir¹⁵⁶⁵.

¹⁵⁶⁴ Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, C. II, s. 338.

¹⁵⁶⁵ AYM Günay Okan Başvurusu, B. No: 2013/8114, T. 17/09/2014, parag. 27.

Koşullu salıverilme kararının geri alınmasında kanun koyucu hâkime herhangi bir yetki tanımamaktadır. Hâkim sadece koşullu salıverilmenin geri alınmasına yönelik koşulların gerçekleşip gerçekleşmediğine yönelik sınırlı bir değerlendirme yapabilecektir¹⁵⁶⁶. CGTİHK m. 107/15 hükmünce görevli infaz hâkimi kararı dosya üzerinden verecektir. Karara karşı itiraz yolu açık tutulmuştur.

h. Koşullu Salıverilmenin Uygulanmayacağı Hâller ve Umut Hakkı

CGTİHK m.107/16’ya göre “Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar”, “Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar”, “Milli Savunmaya Karşı Suçlar” başlığı altında düzenlenen suçlardan birinin örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûmiyet halinde koşullu salıverilme hükümleri uygulanmayacaktır.

CGTİHK m. 108/3 uyarınca ikinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanması durumunda hükümlü koşullu salıverilmeden mahrum bırakılmıştır. İkinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanacağının hükümde belirtilmesi gerekmektedir.

CGTİHK geçici madde 2 uyarınca ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları ile ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları koşullu salıverilmeden faydalanamaz.

Koşullu salıverilme bazı suçlar yönünden imkân dâhilinde değildir. Koşullu salıverilme olmaksızın ömür boyu hapis cezası “umut hakkı” kapsamında AİHM tarafından ele alınmıştır. AİHM’e göre salıverilme imkânı olmadan ömür boyu hapis cezası işkence yasağına aykırılık oluşturur. Umut hakkı Avrupa İnsan Hakları bakımından cezalandırma özellikle ömür boyu hapis cezası kapsamında ortaya çıkmış AİHM, *Kafkaris v. Cyprus* kararında indirilmesi mümkün olmayan, koşullu salıverme imkanının kapalı olduğu bu cezanın AİHS m. 3 kapsamında sorunlu bir alan teşkil ettiği sonucuna varmıştır¹⁵⁶⁷. Öncelikle hangi suçlara hangi uzunlukta hapis cezasının uygulanacağı hususunda devletin geniş bir takdir marjı bulunmaktadır. Bu sebeple özellikle kasten öldürme gibi ciddi suçlar yönünden ömür boyu hapis cezasının öngörülmesi tek başına 3. maddeyle uyumsuz olarak değerlendirilmez¹⁵⁶⁸. Vinter ve

¹⁵⁶⁶ AYM Günay Okan Başvurusu, B. No: 2013/8114, T. 17/09/2014, parag. 27.

¹⁵⁶⁷ Sarah Trotter, Hope’s Relations: A Theory of the ‘Right to Hope’ in **European Human Rights Law**, s. 3.

¹⁵⁶⁸ *Kafkaris v. Cyprus*, Başvuru No: 21906/04, parag. 97.

diğerleri kararında devletlerin mahkûmun halen toplum bakımından bir tehlike arz etmesi durumunda ömür boyu hapis cezasının infazına devam etmesi de bir ihlal oluşturmamaktadır. Zira toplumun tehlikeli suçlulara karşı korunması devletin görevi olup ömür boyu hapis cezasının temel fonksiyonu tekerrürü önlemektir¹⁵⁶⁹. Ancak devletin toplumu koruma pozitif yükümlülüğü de mahkûmun tehlikeliliği devam ettiği müddetçe söz konusu olacaktır. Ömür boyu hapis cezasının gözden geçirilmesini gerektiği ancak bunun ne zaman gerçekleştirileceğinin belirlenmesinin Mahkemenin görevi olmadığı ifade edilmiş, bununla birlikte hapis cezasına mahkûmiyetin ardından yirmi beş yıldan fazla olmaması 25 yılın ardından da periyodik olarak incelenmesinin uygun olacağı vurgulanmıştır¹⁵⁷⁰.

İtalya bakımından da benzer bir problem *Marcello Viola vs. Italy (2)* kararı kapsamında AİHM'in önüne gelmiştir. İtalyan hukukunda 354 numaralı Kanunun 4bis maddesi uyarınca mafya tipi örgütlenme, terörizm gibi suçlardan mahkûmiyet halinde hükümlünün alternatif tedbirlerden yararlanabilmesi için adli makamlarla işbirliği içinde olması gerekmektedir. AİHM bu hususta tehlikeliliğin böyle bir ölçütle değerlendirmesini Sözleşme'ye uygun bulmamıştır.

2. Cezanın İnfazından Sonra Uygulanacak Denetimli Serbestlik Tedbiri

a. Denetimli Serbestlik Kurumu

Denetimli serbestlik tedbirinin tanımlanması ve hukuki niteliğinin saptanması kurum, muhakeme ve infaz aşamalarında çeşitli şekillerde karşımıza çıktığı için kolay kabul edilmemektedir¹⁵⁷¹. Farklı hukuki nitelikteki uygulamalara imkân sağlayan üst bir yapı olarak kabul edilebileceğinden tanım yapma girişimlerinin anlamsız olduğu dahi ileri sürülmektedir¹⁵⁷². Nitekim CGTİHK m. 104'te "cezarları ertelenen, salıverilen veya haklarında hapis cezası dışında herhangi bir tedbire hükmedilen" hükümlülere yönelik çeşitli görevlerin gerçekleştirilmesi için denetimli serbestlik ve yardım merkezlerinin kurulacağı düzenleme altına alınmıştır.

¹⁵⁶⁹ *Vinter v. United Kingdom* Başvuru No: 55069/09, 130/10, 3896/10, parag. 108.

¹⁵⁷⁰ *Vinter v. United Kingdom* parag. 44.

¹⁵⁷¹ Batuhan Aktaş, "Türk Hukukunda Hapis Cezasının İnfazına Alternatif Bir Yöntem Olarak Denetimli Serbestlik Tedbiri (CGTİHK m. 105/A)", **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 18, sy. 217, 2023, s. 1270.

¹⁵⁷² Doğan, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, s. 169.

Denetimli serbestlik asıl olarak CGTİHK 105/A maddesinde “denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı” başlığı altında düzenlenmiştir. Maddenin ilk ve ikinci fıkrası uyarınca tedbir bir infaz şeklidir¹⁵⁷³. Açık ceza infaz kurumunda veya çocuk eğitim evinde bulunan ve koşullu salıverilmesine bir yıl ve daha az süre kalan hükümlülerin talebi üzerine cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infazı mümkündür. Bu infaz şeklinin uygulanabilmesi için hükümlünün iyi halli olması gerekmektedir. Maddede tedbirin amacı hükümlülerin dış dünyaya uyum göstermesini sağlamak, aile bağlarını sürdürmek ve güçlendirmek olarak gösterilmiştir¹⁵⁷⁴. CGTİHK m. 105/A koşullu salıverilmenin hemen öncesinde uygulanarak hükümlüye tahliye imkânı sunan bu kurum öğretide özel af niteliği ağır bastığından eleştirilmektedir¹⁵⁷⁵. 2012 yılında yürürlüğe giren bu hüküm öğretide “koşullu salıverilme öncesi koşullu salıverilme” olarak nitelendirilerek, koşullu salıverilme kurumunun etkinliğini azalttığı vurgulanmıştır¹⁵⁷⁶.

Tutuklama dışında adli kontrol kararı verilen hâllerde denetimli serbestlik mekanizması devreye girmektedir. İlgili Yönetmelik kapsamında adli kontrol tedbirine yönelik yükümlülükleri yerine getirmek denetimli serbestlik müdürlüklerinin sorumluluğundadır.

Denetimli serbestlik tedbirinin uygulanacağı bir diğer durum da uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak suçundan dolayı verilen kamu davasının açılmasının

¹⁵⁷³ Nitekim Yönetmeliğin “tanımlar” başlıklı 4. maddesinin 1. fıkrasının e bendinde denetimli serbestlik “*Şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı bir infaz sistemi*” olarak tanımlanmıştır. Kanaatimizce şüpheli ve sanık için kurum iyileştirme ve topluma kazandırma amacından çok denetimi sağlamayı amaçlamaktadır. Adli kontrol tedbirini düzenleyen CMK m. 104’te bentler hâlinde listelenmiş yükümlülüklerin çoğu da bu niteliktedir. Nitekim Yönetmelikte açıkça adli kontrol tedbirlerinin yerine getirilmesinde risk ve ihtiyaç değerlendirmesi yapılmayacağı ve denetim planı da hazırlanmayacağı belirtilmiştir. (Yönetmelik m.57/4)

¹⁵⁷⁴ Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 1037; Dolayısıyla amaç hükümlünün topluma uyum sağlamasıdır.

¹⁵⁷⁵ Nitekim kamuoyunda ve hükümlülerde yarattığı algı da bu yöndedir. Doğan, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, s. 245.

¹⁵⁷⁶ Kanun eklenen bu maddenin amacı ceza infaz kurumlarının doluluğunu azaltmak amacını taşıdığı ve mevcut ceza infaz sistemimize de tamamen yabancı bir düzenlemedir. Bkz: İÜHF Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalı Bilimsel Görüş, s. 7; Kurumun, hükmolunan somut cezayı dikkate almayarak, hürriyeti bağlayıcı cezanın süresi ne olursa olsun, koşullu salıverilme tarihine 1 yıl kalan hükümlüler hakkında uygulanabiliyor olması ayrı bir sorun olmaktadır. Hükmolunan cezanın süresine bakılmaksızın uygulandığından kısa süreli hapis cezasına mahkûm olan hükümlüler için adaletsiz bir şekilde avantaj yaratmaktadır. Eleştiriler için bkz: Doğan, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, s. 247.

ertelenmesine karar verilmesi hâlidir. Nitekim TCK m. 191/2 ve devamı fıkraları uyarınca “kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanmak” suçundan dolayı başlatılan soruşturma CMK m. 171. maddedeki şartlar aranmaksızın beş yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilecek, bu süre zarfında da şüpheli hakkında asgari 1 yıl denetimli serbestlik tedbiri uygulanacaktır.

Denetimli serbestliğe yönelik çeşitli uygulamaların ortak özelliği hürriyeti bağlayıcı tedbir, ceza veya infaz şekline alternatif olmaları ve kişinin denetim ve gözetiminin toplum içinde sağlanmasına imkân vermeleridir¹⁵⁷⁷. Tedbir içinde barındırdığı özellikleri sebebiyle cezadan beklenen tüm yararları sağlayabileceğinden elverişli bir yöntem olarak kabul edilmektedir¹⁵⁷⁸. Hükümün açıklanmasının geri bırakılması kurumu kapsamında da denetimli serbestlik söz konusu olmaktadır.

CGTİHK m. 105/A-1’de tedbire hükmedilmesinin amacı hükümlülerin dış dünyaya uyumunu sağlamak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek olduğu şeklinde belirtilmiştir. Amaç hükümlünün topluma uyum sağlamasıdır.

Elektronik izleme, hükümlünün belirli bir fiziksel çevrede bulup bulunmadığının elektronik araçlarla denetlenmesi olarak tanımlanabilir¹⁵⁷⁹. Elektronik izleme tedbirinin denetim süresi içerisinde kullanılması tekerrür riskinin azaltılmasına yönelik bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Suçlunun toplum içerisinde kalması, böylelikle ceza infaz kurumunun olumsuz etkisinden kurtulması sağlandığı gibi, bu süreyi denetlenerek geçirmesi sağlanmaktadır¹⁵⁸⁰. Hürriyeti bağlayıcı cezanın maliyetinin düşürülmesi, infaz kurumlarının kalabalıklaşması sorunuyla mücadele edilmesi diğer olumlu yönleri olarak gösterilmektedir¹⁵⁸¹.

b. Özel Tehlikeli Suçlular Yönünden Tedbirin Hukuki Niteliği

TCK m. 58 “güvenlik tedbirleri” başlığı altında düzenlenmişse de öğretide isabetle vurgulandığı üzere bu madde başlığında herhangi bir “tedbir” öngörölmüş

¹⁵⁷⁷ Doğan, *Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar*, s. 242.

¹⁵⁷⁸ Yavuz, *Denetimli Serbestlik*, s. 28.

¹⁵⁷⁹ T. Zeynel Kangal, “Ceza Hukukunda Elektronik İzleme”, Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2004, s. 525.

¹⁵⁸⁰ Kangal, “Ceza Hukukunda Elektronik İzleme”, s. 550.

¹⁵⁸¹ Kangal, “Ceza Hukukunda Elektronik İzleme”, s. 551.

değildir¹⁵⁸². Bu bölüm altında yer verilen diğer maddelerde tedbirin türü, madde içeriğindeyse uygulanma koşulları düzenlenmesine karşılık TCK m. 58’de tedbirin muhataplarının öne çıkarıldığı görülmektedir¹⁵⁸³. Nitekim tedbirin uygulanma koşulları CGTİHK m. 108’de düzenlenmiştir.

Cezanın infazının ardından TCK m. 58 kapsamında ele alınan suçlulara yönelik tedbir bir “güvenlik tedbiri” olarak ele alınabilir¹⁵⁸⁴. Güvenlik tedbiri olarak kabul edilmesinin ilk gerekçesi kanun koyucu tarafından tehlikeli olarak kabul edilen kişilere uygulanmasının öngörülmesidir. Kanun bu kişiler bakımından açık bir tehlikelilik değerlendirmesi yapılması ardından eğer tehlike hali cezanın infazından sonra devam ediyorsa tedbir uygulanması şeklinde bir sistem öngörmüş değildir. Mükerrirler ve özel tehlikeli suçlular bakımından bunu varsaymıştır¹⁵⁸⁵. Bu durum öğretide Yücel tarafından suçun niteliği ve suçlunun kişisel özelliği dikkate alınmadan bu kategoriye giren her suçlunun denetimli serbestlik rejimine tabi tutulması yönünden eleştirilmektedir¹⁵⁸⁶.

Ancak mükerrirlere özgü infaz rejimi kapsamında denetimli serbestlik cezanın infazından sonra uygulanan bu yönüyle cezanın infaz şekli olarak kabul edilemeyecek bir hale bürünmektedir. Türk hukukunda birden fazla alanda uygulanabilmesi dolayısıyla hukuki mahiyetine karar vermek kolay olmadığı gibi bu çalışmanın sınırlarını da aşmaktadır. Ancak çalışma konusu özelinde de mükerrir ve tehlikeli suçlulara ilişkin hükümler bağlamında tedbirin infaz rejiminin bir parçası olduğu savunulmaktadır¹⁵⁸⁷. Kanaatimizce cezanın infazının ardından devam eden denetimli serbestlik kendine özgü bir tedbir özelliği göstermektedir. Nitekim koşullu salıverilmesi süresinde tedbirlere uymamanın yükümlülüğü koşullu salıverilme kararının geri alınarak cezanın infazına devam edilmesiyken hükümlülerin infazın ardından denetimli serbestlik yükümlülüklerine uymamalarının yaptırımını ise disiplin

¹⁵⁸² Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 376.

¹⁵⁸³ Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 376; Gödekli bu durumun kanunun sistematüğini bozduğunu ve söz konusu maddenin başlığının “denetimli serbestlik” şeklinde belirlenmesi görüşündedir.

¹⁵⁸⁴ Aktaş, **Türk ve İtalyan Hukukunda Güvenlik Tedbiri Kuramı ve Kişi Hürriyetini Sınırlandıran Güvenlik Tedbirleri**, s. 708.

¹⁵⁸⁵ Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, s. 377.

¹⁵⁸⁶ Mustafa Tören Yücel, **Kriminoloji ve Hukuk Sosyoloji Denemeleri**, Ankara: Yetkin, 2024, s. 280.

¹⁵⁸⁷ C. Erdem Umudum, **Denetimli Serbestlik Bağlamında Elektronik İzleme**, İstanbul: On İki Levha, 2021, s. 100.

hapsine tabi tutulmak olmaktadır. Bu sebeple tedbir geniş anlamda infaz rejimiyle bağlantılı olmakla birlikte dar anlamda cezanın infazı olarak kabul edilmemelidir.

TCK m. 58 özelinde ise denetimli serbestlik tedbirinin tehlikelilik esasına dayandığı savunulmaktadır¹⁵⁸⁸. TCK m. 58/7 uyarınca mahkûmiyet kararında hem hükümlü hakkında mükerrirlere özgü infaz rejiminin uygulanacağı denetimli serbestlik tedbirinin uygulanacağının belirtilmesi zorunludur. İlk derece mahkemesinin yetkisi bunu hükümde belirtmekle sınırlı olup infazı kısıtlar biçimde denetimli serbestliğe ilişkin herhangi bir süre belirtmemesi gerekmektedir¹⁵⁸⁹. CGTİHK 108/4 uyarınca infaz hâkimi cezanın infazının ardından bir yıldan az olmayacak şekilde bir denetim süresi belirleyecektir. İnfaz hâkimi bu sürenin uzatılmasına karar verebilir. Ancak herhalde bu süre 5 yılı geçemez.

c. Tedbir Türleri

Kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma; CGTİH m. 105

Bir konut veya bölgede denetim ve gözetim altında bulundurulma

Belirlenen yer ve bölgelere gitmeme

Belirlenen programlara katılma

Tedavi ve Rehabilitasyon Programlarına Katılmak; İlgili tedbir sadece TCK m. 191 kapsamında uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak suçundan hükümlü olanlar hakkında uygulanacaktır.

Tedbirlerden birine veya birkaçına hükmedilmesi mümkündür. Kanunda öngörülenlerden başka bir yükümlülük öngörülmesi mümkün değildir. Ancak 2023 yılında eklenen cümleyle hükümlünün risk ve ihtiyaçlarının dikkate alınarak yükümlülüklerinin değiştirilebileceği düzenleme altına alınmıştır.

¹⁵⁸⁸ Hafizoğulları/Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 514.

¹⁵⁸⁹ Yargıtay 4. CD. E. 2021/17085, K. 2023/23963, T. 9.11.2023, *Yargıtay tarafından düzeltilmesi mümkün görülen "Tekerrür hükümleri uygulanırken, 5237 Sayılı Kanun'un 58. maddesinin yedinci fıkrası uyarınca cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasına karar verilmesi ile yetinilmesi gerekirken, infazı kısıtlar biçimde 1 yıl süre ile denetimli serbestlik tedbiri süresinin de belirlenmesi" hususu dışında bir hukuka aykırılık görülmemiştir.*

B. Cinsel Suçlulara Yönelik İnfaz Rejimi

1. Koşullu Salıverilmeye İlişkin Düzenleme

TCK cinsel suçluları özel tehlikeli suçlular arasında kabul etmese de bu suçluların koşullu salıverilmeden faydalanabilmeleri için ceza infaz kurumunda geçirmeleri gereken sürenin hesabında CGTİHK m.108 göz önünde bulundurulacaktır. CGTİHK m. 108 uyarınca TCK m. 102/2’de yer alan cinsel saldırı suçu, TCK m. 103 çocuğun cinsel istismarı suçu, CGTİHK m. 104’ün 2. ve 3. fıkrası bakımından CGTİHK m. 108/1’de belirlenen koşullu salıverilme süreleri uygulanacaktır. Kanun koyucu her ne kadar cinsel suçluları TCK m. 58 kapsamında tehlikeli suçlu olarak kabul etmese de koşullu salıverilmeden faydalanmak için ceza infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre yönünden aynı hükme tabi kılmıştır.

2. Tedavi ve Yükümlülüklere Tabi Olma

CGTİHK m. 108/9’da cinsel dokunulmazlığa karşı suçlardan mahkûm olan suçlulara ilişkin olarak cezanın infazı sırasında veya koşullu salıverildikleri takdirde denetim süresi içerisinde bazı tedavi veya yükümlülüklere hükmedilmesi infaz hâkiminin kararı ile mümkün kılınmıştır. İnfaz hâkimi bu yükümlülüklerden sadece birine karar verebileceği gibi birden fazlasına da karar vermesi mümkündür. Ancak kanun koyucu 10. fıkarda söz konusu yükümlülüklerin çocuklara karşı uygulanmayacağını düzenlemiştir. 2016 tarihli Cinsel Dokunulmazlığı Karşı Suçlardan Hükümlü Olanlara Uygulanacak Tedavi ve Diğer Yükümlülükler Hakkında Yönetmelik ise bu yükümlülüklerin uygulanmasına yönelik usul ve esasları belirlemek için yürürlüğe girmiştir.

Suçun mağdurunun oturduğu ve çalıştığı yerleşim bölgesinde ikamet etmekten yasaklanmak, mağdurun bulunduğu yerlere yaklaşmaktan yasaklanmak gibi tedbirlerin sadece suçun mağduru bakımından söz konusudur. Burada toplumun korunmasından ziyade mağdur merkezli bir yaklaşımla suçun mağdurunun korunmaktadır. Zira Yönetmelikte de bu tedbiri düzenleyen 9. maddede mağdurun korunmasının amaçlandığı açıkça belirtilmiştir. Suçun mağdurunun oturduğu ve çalıştığı yerde ikamet etme yasaklanma kararı denetimli serbestlik müdürlüklerince yerine getirilecektir.

Yönetmeliğin 9/4 uyarınca “yükümlülerin topluma veya mağdura zarar verme durumu ile tekrar suç işleme riski açısından yoğun denetim altında tutulması söz konusu ise yükümlünün denetim ve takibinde elektronik cihazlar da kullanılabilir.” Kanun metninde sadece mağdurla bağlantılı bir sınırlama söz konusu iken Yönetmelik topluma zarar verme, yeniden suç işleme riskinin söz konusu olması halinde elektronik cihazlarla takibinin yapılabileceği şeklinde bir genişletme mevcuttur. Elektronik İzleme Sistemi (*Electronic Monitoring System*) yüksek riskli suçluların yerlerini takip etmek amacıyla kullanılan 7 gün 24 saat boyunca kişilerin takibine olanak sağlayan yoğun bir gözetim yöntemidir. Yargı organları veya idari kurullar bu şekilde zamansal ve mekânsal olarak kişilerin hareketlerini uzaktan takip ederek sınırlandırma imkânına sahip olmaktadır. Kol saatine benzeyen elektronik iletici bir kelepçe hükümlünün el ya da ayak bileğine takılır ve ona ait bir sinyal belirlenir¹⁵⁹⁰.

Düzenlemeyle getirilen diğer tedbirler ise çocuklara ilişkindir. Mahkûmların çocuklarla bir arada olmayı gerektiren bir ortamda çalışmaktan yasaklanması mümkün olabileceği gibi çocuklar hakkında bakım ve gözetim yükümlülüğü gerektiren faaliyet icra etmekten yasaklanabilmeleri de mümkündür.

3. Türk Hukukunda Kastrasyon Tartışmaları

a. Kastrasyon Kavramı

Cinsel suçlulara yönelik yaptırım/tedavi tedbirlerinin odak noktasında bulunan kastrasyon tartışmaları hemen hemen her ülkenin gündemini meşgul etmektedir¹⁵⁹¹. İngilizcesi *castration* olan kelimenin bu dilde ilk kullanımının 1613 yılında görülmüş türemiş olduğu Latince *castrare* sözcüğünün 15. yüzyılda ortaya çıkmıştır¹⁵⁹². Kimyasal veya cerrahi uygulama şekli olan kastrasyon uygulanma türüne göre kişilerin cinsel isteklerini ve üreme kabiliyetini ortadan kaldıran bir müdahale olarak

¹⁵⁹⁰ Nilay Pekel Uludağlı, “Hükümlülerin Denetiminde ve Topluma Kazandırılmasında Yeni Bir Yöntem Olarak Elektronik İzleme”, *AÜHFD*, C. 61, sy. 4, 1339.

¹⁵⁹¹ Toplum genelinde infiale yola açan bazı cinsel suç vakıalarının ardından kastrasyon tartışmalarının daha da alevlendiği görülmektedir. Örneğin İtalya’da 2023 yılında gerçekleşen toplu tecavüz vakiasının ardından Altyapı ve Ulaştırma Bakanı Matteo Salvini çözümün zorunlu kimyasal kastrasyonun yürürlüğe girmesi olduğunu açıklamıştır.

Haber metni için bkz: <https://www.euronews.com/2023/08/25/a-heinous-rape-in-italy-sparked-calls-to-introduce-forced-chemical-castration-but-does-it->, Güney Kore’de 7 yaşındaki bir kız çocuğuna cinsel saldırı vakiasının ardından Başkan Lee Myunk-Bak benzer şekilde cinsel suçlarla mücadele için kimyasal kastrasyon da dahil çeşitli tedbirlerin söz konusu olabileceğini açıklamıştır.

Bkz: <https://edition.cnn.com/2012/09/05/health/chemical-castration-science/index.html>

¹⁵⁹² Gary Taylor, *An Abbreviated History Castration of Western Manhood*, New York: Routledge, 2000, s. 12.

tanımlanmaktadır¹⁵⁹³. Amaç testosteron üretiminin azaltılarak suçluların sapkın cinsel dürtü ve davranışlarının engellenmesidir¹⁵⁹⁴.

Cerrahi kastrasyon kişinin testosteron üreten testislerinin cerrahi bir operasyonla alınması olarak tanımlanmaktadır¹⁵⁹⁵. Tarihte, cerrahi kastrasyonun kölelere yönelik olarak uygulandığı bilinmektedir. Söz konusu yöntem bugün AİHS işkence yasağına aykırı bulunmakta ve barbarca olarak nitelendirilmektedir. Geri dönüşü olmayan bu yöntem fail bakımından bir bakıma “ömür boyu hapis” cezası olacaktır. Geri dönüşü olmaması sebebiyle eleştirilmekle birlikte cerrahi kastrasyon uygulanmış kişilerin testosteron iğneleriyle yani vücutlarına elde edilmesi bir hayli kolay olan ilaçların enjekte edilmesiyle cinsel dürtülerinin yeniden kazanabilmesi mümkündür¹⁵⁹⁶. Bunun dışında söz konusu müdahale AİHS 8 aile hayatı yönünden de müdahale oluşturmaktadır. Cerrahi kastrasyonun terleme, saç dökülmesi, kilo alımı gibi yan etkileri olduğu tespit edilmiştir¹⁵⁹⁷. Yöntemin kişinin cinsel arzularını tamamen ortadan kaldırmadığı ancak azalttığı ifade edilmektedir¹⁵⁹⁸. Cerrahi kastrasyonun insan onuruyla bağdaşmayıp AİHS m. 3 kapsamında işkence yasağına aykırıdır.

Daha insancıl bir yöntem olarak değerlendirilen kimyasal kastrasyon ise failin testosteron seviyesini düşürmek için ilaç enjekte etme şeklinde gerçekleşmektedir¹⁵⁹⁹. Bu ilaçlar genellikle *medroxyprogesterone acetate* (MPA) veya *cyproterone acetate* (CPA) olarak adlandırılan ilaçlardır. MPA, ABD’nin çeşitli eyaletlerinde kullanılmasına karşılık CPA ise Kanada ve çeşitli Avrupa, Orta Doğu ülkelerinde kullanılmaktadır¹⁶⁰⁰. Bunun dışında yöntem cerrahi kastrasyonda olduğu gibi geri

¹⁵⁹³ Tevfik Sönmez Küçük, “Bir Ceza Hukuku Yaptırımı Olarak Zorunlu Kastrasyonun Anayasa Hukuku Açısından İncelenmesi”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 19, sy. 4, 2015, s. 299.

¹⁵⁹⁴ Thomas Douglas/Pieter Bonte Farah Focquaert/Katrien/Devolder/Sigrid Sterckx, “Coercion, Incarceration, and Chemical Castration: An Argument From Autonomy”, **Journal of Bioethical Inquiry**, C.10, sy. 3, 2013, 393.

¹⁵⁹⁵ Alison G. Carpenter, “Belgium, Germany, England, Denmark and the United States: The Implementation of Registration and Castration Laws as Protection Against Habitual Sex Offenders”, **Dixon Journal of International Law**, C. 16, sy. 2, s. 437-438.

¹⁵⁹⁶ Caner Yenidünya/Yusuf Yaşar, “Kastrasyon Cinsel Suç Faillerine Uygulanabilecek Uygun Bir Yaptırım Mıdır?”, **TAAD**, yıl. 4, sy. 14, 2014, s. 178.

¹⁵⁹⁷ Carpenter, “Belgium, Germany, England, Denmark and the United State..”, s. 440.

¹⁵⁹⁸ Karen Harrison, “The High-Risk Sex Offender Strategy in England and Wales: Is Chemical Castration an Option?”, **Howard Journal of Criminal Justice**, C. 46, sy. 1, 2007, s. 18.

¹⁵⁹⁹ Carpenter, “Belgium, Germany, England, Denmark and the United States..”, s. 440; Baran Kızılırmak, Kimyasal Kastrasyonun Cinsel Suç Faillerine Uygulanabilirliği Üzerine Kapsamlı Bir İnceleme, **MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 25, sy. 2, 2019, s. 1028.

¹⁶⁰⁰ Carpenter, “Belgium, Germany, England, Denmark and the United States..”, s. 440.

dönülmez değildir, etkisi kişiye uygulandığı müddetçe devam etmektedir¹⁶⁰¹. Psikolojik bir terapiyle bir arada uygulanacak bu yöntemin tekerrürü engelleme hususunda etkili olabileceği savunulmaktadır¹⁶⁰². Kimyasal kastrasyon hem cerrahi kastrasyon gibi geri dönüşü olmayan bir yöntem olmaması hem de kişilerdeki cinsel dürtüleri azaltmada başarılı olması sebebiyle daha tercih edilebilir bir yöntem olarak kabul edilmektedir¹⁶⁰³. Polonya kimyasal kastrasyon uygulamasını kabul eden Avrupa Birliği'ne üye olan devletlerin ilkidir. Uzun süreli olarak MPA kullanımı çeşitli yan etkileri bakımından eleştirilmekte ve bu uygulamanın mahkûmlar bakımından adeta bir işkenceye dönüşebileceği savunulan görüşlerdendir¹⁶⁰⁴. Kimyasal kastrasyon üzerinde yapılan çalışmalarda ise mahkûmlara ilaç enjekte edilmeye ara verilmesinin ardından yeniden suça döndükleri gözlemlenebilmektedir.

b. Türk Hukukundaki Durum

CGTİHK'ye 2014 yılında eklenen hüküm uyarınca belirlenen cinsel suçlardan hüküm giyenlerin tıbbi tedaviye tabi tutulmak, tedavi amaçlı programlara katılmak tedbirlerine infaz hâkimi tarafından karar verileceği düzenlenmesinin ardından bu tedbirlerin ne şekilde uygulanacağı Yönetmeliğe bırakılmıştır. 2016 tarihli Yönetmeliğin 7. maddesinde tıbbi tedaviye tabi tutmaktan ne anlaşılması gerektiği tanımlanmıştır. Bu tanıma göre tedavi ayakta veya yatarak, ilaçla veya ilaçsız olarak veya her iki usul ile cinsel dürtülerin azaltılması veya denetimine yönelik tedaviler ve cinsel isteğin azaltılmasını ve yok edilmesini sağlayan yöntemdir. Dayanağı olan CGTİH m. 108'de öngörülme-yen üstelik kişilerin vücut bütünlüğüne müdahale teşkil edecek böyle bir müdahalenin Yönetmelikle düzenlenmesi isabetli görülmemiştir. Türk Psikiyatri Derneği'nin bu Yönetmeliğin bazı hükümlerinin iptaline yönelik Danıştay 10. Dairesi nezdinde açmış olduğu iptal davası uyarınca iptaline karar verilmiştir¹⁶⁰⁵.

Tehlikeli suçlularla mücadele bakımından farklı ceza hukuku yöntemleri bulunsa da Türk Ceza Hukuku yönünden tehlikeli olma koşulu salıverilme kurumunda kendini

¹⁶⁰¹ Kızılırmak, "Kımyasal Kastrasyonun Cinsel Suç Faillerine Uygulanabilirliği Üzerine Kapsamlı Bir İnceleme", s. 1029.

¹⁶⁰² Carpenter, "Belgium, Germany, England, Denmark and the United States..", s. 441.

¹⁶⁰³ Ece Tokat, "Kımyasal Kastrasyon", **Kriminoloji Yazıları**, ed. Türkan Yalçın Sancar, Ankara: Savaş Yayınları, 2015, s. 679.

¹⁶⁰⁴ John F. Stinneford, "Incapcipation Through Maiming: Chemical Castration, the Eighty Amendment, and the Denial of Human Dignity", **University of St. Thomas Law Journal**, C.3, sy. 3, 2006, 568.

¹⁶⁰⁵ Danıştay 10. Daire E. 2016/12975, K. 2020/3048.

göstermektedir. Kanunen tehlikeli suçlu olarak kabul edilen bireylerin ceza infaz kurumunda geçirmesi gereken süre daha fazla olduğu gibi, tehlikeli suçlu olsun olmasın kişilerin koşullu salıverilmeden faydalanması için ceza infaz kurumundaki süreyi iyi halli olarak geçirmesi aranmaktadır. Süresiz hapis cezası, isnat kabiliyetine sahip tehlikeli suçlulara güvenlik tedbiri uygulaması söz konusu değildir. Bu haliyle sistemimizin önleyiciliği de elden bırakmayan ancak klasik bir bakış içerisinde olduğunu söylemek gerekmektedir. Özbek tehlikeli suçlular bakımından koşullu salıverilme sürelerinin uzunluğu ve ayrıca uygulanacak denetimli serbestlik tedbirini yeterli bulmamakta bu suçluların topluma yeniden kazandırılmaları bakımından onlara özgü özel iyileştirme merkezlerinin açılması gerektiğini savunmaktadır¹⁶⁰⁶.

Kanaatimizce koşullu salıverilmenin varlığı tek başına cezaların caydırıcılığı bakımından bir sorun teşkil etmez. Bilakis mahkûmların toplum hayatına aşamalı bir geçiş gerçekleştirmesi, gösterdikleri iyi halin mükâfatlandırılmasını ceza adalet sisteminde olumlu gelişmelere yol açabilir. Ancak koşullu salıverilme teorik temelleri isabetli olmakla birlikte uygulamasında sorunlar yaşandığı bilenen bir gerçektir. Bu noktada önemli olan toplumun korunması ile mahkûmların hakları arasında bir denge kurabilmektir¹⁶⁰⁷.

VI. Tehlikeli Suçlular ve Risk Yönetimi

A. Kavram

Tehlikeli suçlular bahsinde risk yönetimi (*risk management*) tehlikeliliğin belirlenmesinin yanında bir diğer önemli kavramdır. Avrupa Konseyi'nin tehlikeli suçlulara yönelik tavsiye kararında risk yönetimi ciddi şiddet suçlarının ve cinsel suçların işlenmesi riskini azaltmaya yönelik süreçlerin tümü olarak tanımlanmıştır¹⁶⁰⁸. Türk hukukunda Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin "Risk ve İhtiyaçların Belirlenmesi" başlığını taşıyan 35. maddesinin 2. fıkrasında denetimli serbestlik hizmetleri kapsamında risk yönetiminin denetimli serbestlik

¹⁶⁰⁶ Özbek, **İnfaz Hukuku**, s. 60.

¹⁶⁰⁷ Şen/Başer Berkün, **Koşullu Salıverilme Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, s. 23.

¹⁶⁰⁸ Bir başka tanıma göre risk yönetimi, gerçekleştirilen kapsamlı risk değerlendirmesi sonucunda belirlenen risklerin yönetildiği süreçtir. Bu süreç dahilinde yürütülen faaliyetler şiddet mağduruna, failine ya da her ikisine yönelik olarak oluşturulabilir. Bkz: Avrupa Birliği Kadın Haklar Merkezi Kadına Yönelik Şiddetin Tekrarını ve Artışını Önlemeye Yönelik Risk Değerlendirmesi ve Risk Yönetimi İçin Bölgesel Kılavuz, s. 8, <https://cenppz.org.ba/wp-content/uploads/2021/03/Regional-Guidelines-for-Risk-Assessment-TUR.pdf>.

uygulamalarının temelini oluşturduğu vurgulanmaktadır. Maddede bir tanıma da yer verilmektedir. Tanıma göre risk değerlendirmesi yükümlünün kendisine, ailesine, mağdura, topluma ve denetimli serbestlik personeline karşı taşıdığı zarar verme riski ile tekrar suç işleme riskinin belirlenmesidir¹⁶⁰⁹. Devam fıkrasında risk yönetimine benzer bir süreç ihtiyaçların belirlenmesi olarak adlandırılmaktadır. Bu tanıma göre ise Denetimli serbestlik uygulamalarında ihtiyaçların belirlenmesi; yükümlülerin suç tekrarının ve zarar verme risklerinin en aza indirilmesi ve topluma kazandırılması amacıyla kişinin ihtiyaç duyduğu hizmet ve programların belirlenmesidir. Kanaatimizce bu anlayış tehlikeliliğe karşı belirli yaptırım/tedbirlerin belirlenip bunların uygulanmasıyla sınırlı bakılamayacağını göstermektedir. Risk yönetimi bir süreç olarak kabul edilmekte ve bu süreç pek çok kişi ve kurumunun rol almasını gerektirmektedir.

Tehlikeli olarak sınıflandırılan suçlular da tehlikelilik hâllerinin sona ermesi şartıyla kural olarak koşullu salıverilmeden faydalanacak veya en geç cezalarının infazının tamamlanmasının ardından toplumsal yaşama geri dönecektir. Zaten özel tehlikeli olarak kabul edilmeyen, ağır bir suç işlememiş suçlular bakımından çoğunlukla hapis cezasına başvurulmamaya, hürriyeti bağlayıcı olmayan alternatif tedbirlere hükmolunmaya çalışılmaktadır¹⁶¹⁰. Bu suçlular yönünden eğilim hapis cezasının olumsuz etkisini azaltmak sebebiyle alternatif/seçenek yöntemlere yönelmektedir¹⁶¹¹. Dolayısıyla risk yönetimi kavramı daha ziyade tehlikeli suçlular yönünden önem arz eden ve onların toplum içerisindeki yaşantısıyla ve suçlunun toplum içindeki gözetim ve takibiyle ilgili bir kavram hâlini almaktadır. Risk yönetiminde, risk tamamen ortadan kaldırılamıyorsa da azaltılması hedeflenir. Avrupa Konseyi tarafından da risk yönetiminin tehlikeli suçlular yönünden bu kişilerin güvenli bir şekilde topluma yeniden kazandırılmaları ve toplumun bu kişilerin oluşturduğu riskten korunması şeklinde uzun vadeli bir amacının olması gerektiği vurgulanmıştır. Yeniden suç işleme riski mevcut olan kişilerin önleyici gerekçelerle tutulması veya suç karşılığında öngörülen cezaların artırılması bir çözüm olamaz. Kaldı ki böylesi

¹⁶⁰⁹ Birleşik Krallık Ulusal Suçlu Yönetim Birimi Toplum Koruma El Kitabı'nda da risklerin yöneldiği bireyler bu şekilde belirlenmiştir. Kimin risk altında olduğunun isabetli bir şekilde belirlenmesi kaynakların doğru kullanımı ve etkili önleyici tedbirlerin alınması için elzemdir. Bkz: National Offender Management Service Public Protection Manual 2016 Edition, s. 2.

¹⁶¹⁰ Harrison, **Dangerousness, Risk and the Governance of Serious Sexual and Violent Offenders**, s. 97.

¹⁶¹¹ Bu seçenekler hapis cezasına veya onun infazına seçenek kurumlar olabildikleri gibi hem fail tarafından işlenen bir suçun hafif olması hem de onun kişiliğine yönelik olumlu değerlendirmenin sonucu olarak görülebilirler. Bkz: **Doğan, Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, s. 152.

uygulamaların da kişi özgürlüğü ve güvenliği bakımından getirdiği büyük riskler bulunmaktadır.

B. Risk Yönetiminde Yöntem

Risk yönetimi veya planlaması Yönetmeliğin 15. maddesi uyarınca Denetimli Serbestlik Müdürlüğü bünyesindeki “Değerlendirme ve Planlama Bürosu” tarafından gerçekleştirilecektir. Risk yönetimi öncelikle riskin belirlenmesi ardından da suçlunun ihtiyaçlarının belirlenmesi olmak üzere iki aşamayı bünyesinde barındırır. Risk yönetimi, belirli aralıklarla risk değerlendirmesinin yapıldığı bir plan dâhilinde yürütülmelidir. Başarıya ulaşabilmek adına bu plan kapsamında çeşitli kurumların koordineli bir şekilde davranmasını ve aralarında iş birliğinin olmasını gerektirmektedir. Risk ve ihtiyaçların belirlenmesi işlemi tüm suçlular için öngörülmemiştir. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 35/8’de bentler hâlinde bu işlemin kimler hakkında yapılacağı düzenlenmiştir¹⁶¹².

Yönetmeliğin 15. maddesinin 3. fıkrasında büroya gelen yükümlülerin risk ve ihtiyaçlarının belirlenmesinin ardından bir denetim planının hazırlanacağı belirtilmiştir. Denetim planında, denetim ve kontrole ilişkin hususlar, uyulması gereken kurallar ve yükümlülükler, bunların süresi, çalışmaların yürütülmesinde iş birliği yapılacak kişi ve kuruluşlara ilişkin hususların belirtilmesi ve iyileştirilme çalışmalarına yer verilecektir¹⁶¹³.

Risk yönetimi noktasında önemli olan risklerin doğru bir şekilde saptanabilmesidir. Bu da kişiyi suça yönelten sebeplerin ortaya konulmasını gerekli kılar. Bugün suçluluk sebebi olarak dikkate alınan pek çok husus, tehlikelilik

¹⁶¹² a) 5275 sayılı Kanunun 105/A maddesi gereğince denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına karar verilenler; b) 5237 sayılı Kanunun 51 inci veya 5275 sayılı Kanunun 107 nci maddesi gereğince rehberlik edecek bir uzman kişi görevlendirilen ya da yargı mercii tarafından rehberlik çalışmalarına katılma yükümlülüğü verilenler; c) 5275 sayılı Kanunun 107 nci maddesi gereğince denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından belirlenecek yükümlülüklerle tabi tutulmasına karar verilenler; ç) 5237 sayılı Kanunun 191 inci maddesi gereğince denetimli serbestlik tedbiri verilenler; d) 5275 sayılı Kanunun 108 inci maddesi gereğince mükerrirlere özgü denetimli serbestlik kararı verilenlerden aynı Kanunun 107 nci maddesinin dokuzuncu fıkrası kapsamında yükümlülük belirlenen ya da yükümlülük belirlenmemiş olmakla birlikte kendisi ile yürütülecek ihtiyaç değerlendirme ve iyileştirme çalışmalarına katılmaya istekli olanlar; e) 5275 sayılı Kanunun 108 inci maddesi gereğince tedavi amaçlı programlara katılma yükümlülüğü verilenler; f) 5237 sayılı Kanunun 221 inci maddesi gereğince denetimli serbestlik kararı verilenler;

¹⁶¹³ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, m. 35.

değerlendirmesi ister hâkim tarafından gerçekleştirilsin ister bir risk değerlendirme aracı kullanılsın, bu değerlendirmede dikkate alınmaktadır.

C. Risk Yönetiminde Birleşik Krallık Örneği: MAPPA

Açılımı *Multi-Agency Public Protection Arrangements* olan MAPPA, tehlikeli suçluların oluşturduğu riski değerlendirmek ve yönetmek amacıyla kurumlar arasında bilgi paylaşımı ve iş birliği sağlamayı amaçlayan bir sistemdir¹⁶¹⁴. İngiltere ve Galler'de 2003 tarihli Ceza Adalet Kanunu'nun 325 ile 327. bölümleri arasındaki hükümlerle, İskoçya'da 2005 tarihli Suçluların Yönetimi Kanunu'nun (*Management of Offenders*), 10 ve 11. bölümleriyle düzenlenmiştir¹⁶¹⁵. Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı İngiltere ve Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda'dan oluşmakta ve Krallık'ta üç temel hukuk sistemi, üç farklı ceza hukuku geçerli olmaktadır¹⁶¹⁶. Buna rağmen MAPPA bu üç tüm hukuk sisteminde de aynı koşullar ve ilkeler çerçevesinde uygulanmaktadır¹⁶¹⁷.

Örneğin İngiltere ve Galler yönünden MAPPA bölgeleri, 1996 tarihli Kolluk Kanunu'nda (*Police Act 1996*) düzenlenen kolluk teşkilatının sorumluluk alanlarına paralel olarak oluşturulmaktadır. Her bir bölge için, polis, denetimli serbestlik ve ceza infaz kurumları bir araya gelerek bu bölgeden sorumlu olacak bir kurul (*MAPPA Responsible Authority*) oluşturur¹⁶¹⁸. Çocuk Hizmetleri ve Yetişkin Sosyal Bakım Hizmetleri, İçişleri Bakanlığı Göçmenlik Birimi, Çalışma Bakanlığı gibi kurumlar da iş birliği içinde görev alan diğer kurumlardan bazılarıdır.

MAPPA kapsamındaki suçlular dört kategoriye ayrılır: işlemiş oldukları cinsel suçlar sebebiyle kayıt yükümlülüğü bulunan suçlular, şiddet suçluları, diğer tehlikeli suçlular ve terör suçluları¹⁶¹⁹. Suçlular toplum için oluşturdukları risk seviyelerine göre sınıflandırılır ve risk yönetimleri üç seviyede gerçekleştirilir. Birinci seviyede, suçlular rutin bir denetim altında tutulur. İkinci seviyede daha fazla risk taşıyan

¹⁶¹⁴ Ministry of Justice, Mappa Notes and Definitions, s. 3.

¹⁶¹⁵ Ministry of Justice, Mappa Notes and Definitions, s. 3.

¹⁶¹⁶ Robin M. White, "Investigators and Prosecutors or, Desperately Seeking Scotland: Re-Formualtion of 'Philips Principles'" *The Modern Law Review*, C. 69, sy. 2, 2006, s. 143.

¹⁶¹⁷ Bilgi için bkz: <https://www.scotland.police.uk/about-us/what-we-do/specialist-crime-division/sex-offender-policing-units/multi-agency-public-protection-arrangements-mappa/> (Erişim Tarihi:02.11.2024).

¹⁶¹⁸ Ministry of Justice, Mappa Notes and Definitions, s. 3.

¹⁶¹⁹ HM Prison & Probation Service, Mappa Guidance, Updated November 2021, s. 38.

suçlular için birden fazla kurumun iş birliği gereklidir. Üçüncü seviyede ise en yüksek risk taşıyan suçlular bulunur ve bu suçlular yoğun ve sıkı bir denetime tabidir. Suçluların MAPPA kapsamında ne kadar süreyle kalacağı, işledikleri suçun ciddiyeti, cezanın süresi ve bireyin toplum içindeki davranışlarına bağlı olarak değişkenlik gösterir; bu denetim suçlunun hayatı boyunca devam edebileceği gibi 6 aydan kısa bir süre de olabilir. MAPPA kapsamında, riskin yönetilebilmesi için elektronik izleme, denetimli serbestlik gibi pek çok tedbirin alınması mümkündür.

2024 tarihinde yayımlanan bir çalışmada, MAPPA sisteminin özellikle cinsel suç ve şiddet suçlarından hüküm giymiş olanların suç işleme oranlarını ve bu suçların ciddiyetini azaltmada olumlu etkisi olduğu ortaya konmuştur¹⁶²⁰. Sistemin uygulanmasına ilişkin bazı aksaklıklar ve sisteme yöneltilen bazı eleştiriler bulunmakla birlikte özellikle 2. ve 3. seviye risk yönetiminin vakıa yönetime olumlu katkı sağladığı değerlendirilmiştir¹⁶²¹.

D. Kadına Yönelik Şiddet ve Risk Yönetimi

Mağdur, ceza hukuku anlamında bir suç dolayısıyla belirli bir hakkı veya yararı zarara uğrayan veya bu suç dolayısıyla söz konusu yararı tehlikeye maruz kalan kimse olarak tanımlanmaktadır¹⁶²². Avrupa Konseyi tarafından da ifade edildiği üzere tehlikeli suçluların topluma yeniden kazandırılmasında mağdurun korunması da önem arz etmekte, suçlu hakkında alınacak karar ve atılacak adımlarda mağdurun tehditlerden ve korkudan korunması yanında onların adalete inançlarının da korunması gerekmektedir¹⁶²³.

Tehlikelilik kişinin yeni bir suç işleme ihtimali olarak kabul edildiğinde işlenecek bu suçun mağdurunun yine aynı kişi olması da mümkündür. Tehlikeli suçlulardan toplumun korunması amacının yanında özellikle aynı fail tarafından aynı mağdura yöneltilen çeşitli fiillerin varlığında mağdurun özel olarak tehlikeye karşı korunmasının ele alınması gerekmektedir. Belirli hallerde ve belirli nedenlerin varlığında bireyin suç mağduru olma ihtimalinin arttığı, bu tür vakılarda suçun

¹⁶²⁰ Samantha Lundrigan/ Natalie Mann/ David Specth/ Lea C. Kamitz, A Proven Reoffending Study of Individuals Managed under the Multi-Agency Public Protection Arrangements (MAPPA) in England and Wales, *Frontiers in Psychology*, 2024, s. 13.

¹⁶²¹ Criminal Justice Joint Inspection, Twenty Years on, is MAPPA Achieving Its Objectives?, 2022, s. 45.

¹⁶²² Dönmezer/Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C.II, s. 424.

¹⁶²³ Explanatory Memorandum, s. 29.

önlenmesinin daha zor bir hale geldiği ifade edilmektedir¹⁶²⁴. Öğretide sayısız kere suç mağduru olan kimselerin durumunu mükerrer mağduriyet olarak tanımlayan *Sokullu-Akıncı* mağdurlara tekrar mağdur olmayacaklarına yönelik güvence verilmesini de en az gelecekteki suçu önleme hususunda tedbir alınması durumu kadar önemli görmektedir¹⁶²⁵.

Tehlikeli suçlulara karşı toplumun ve mağdurların korunmaması Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin yaşam hakkını düzenleyen 2. maddesinin ihlaline yol açabilmektedir¹⁶²⁶. AİHS 2. madde devlete sadece öldürmekten kaçınma yükümlülüğü değil, yaşamı korumak için gerekli tedbirleri almak bakımından devletin pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır. AİHM'in *Opuz vs. Turkey* kararında devletin güncel olarak suç mağduru olan ve suç mağduru olma riski taşıyan başvurucunun ve başvurucunun annesinin maruz kaldığı şiddete ilişkin etkin soruşturmama yürütmemesi madde 2 yönünden ihlal kararı verilmesine neden olmuştur¹⁶²⁷.

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin (İstanbul Sözleşmesi) 51. maddesi uyarınca taraf devletlere riski yönetmek ve ölüm riski, şiddetin tekrarlanması riskini değerlendirmek üzere gerekli yasal tedbirleri alma sorumluluğu yüklemektedir. Kadına yönelik şiddet özellikle aile içi şiddetin tekrarlayan doğası gereği mağdurların yüzleşebilme ihtimalleri bulunan şiddet eylemlerinin değerlendirilmesi ve buna yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir. Kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet, şiddetin sürekli olması ve mağdur ile şiddet uygulayan arasındaki yakınlık sebebiyle diğer şiddet içeren vakılardan ayrı bir özellik göstermektedir¹⁶²⁸. AİHM *Levchuk Ukrayna* kararında taraf devletlerin aile içi şiddet iddialarıyla karşı karşıya kaldığında gelecekteki riskler de dahil olmak üzere durumu bütünüyle değerlendirmekle yükümlü olduğunu vurgulamıştır¹⁶²⁹. 6284 sayılı Kanunun 15. maddesinde de şiddet önleme ve izleme merkezleri tarafından verilecek destek hizmetlerinin arasında hâkimin isteği üzerine;

¹⁶²⁴ Çetin Özek, "Suç Mağdurunun Korunması ile İlgili Bazı Sorunlar", s. 24.

¹⁶²⁵ Sokullu-Akıncı/Dursun, **Viktimoloji**, s. 269.

¹⁶²⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi *Maiorano and others v. Italy* kararında devletin başka bireylerin suç niteliğindeki eylemleri sebebiyle tehlike altında olan bireylere yönelik önleyici tedbirlerin alınması pozitif yükümlülüğü kapsamındadır. Bkz: *Maiorano and others vs. Italy*, Başvuru No: 28634/06.

¹⁶²⁷ *Opuz vs. Turkey*, Başvuru No: 33401/02.

¹⁶²⁸ Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddet Vakalarında Risk Değerlendirmesi ve Yönetimi, s. 10, <https://rm.coe.int/trk-2021-kadina-yonelik-siddet-vakalarinda-risk-degerlendirmesi-ve-yon/1680a2a7cc>.

¹⁶²⁹ *Levchuk/Ukrayna* Başvuru No: 17496/19.

kişinin geçmişi, ailesi, çevresi, eğitimi, kişisel, sosyal, ekonomik ve psikolojik durumu ile diğer kişiler ve toplum açısından taşıdığı risk hakkında ayrıntılı sosyal araştırma raporu hazırlayıp sunmak yer almaktadır (6284 sayılı Kanun m. 15/3-a).

Kadına yönelik şiddette risk yönetimi yetkili makamların güvenlik risklerini yönettiği süreçtir. Bu sürecin bir ayırıcı yönü de risk yönetimine ilişkin faaliyetlerin hem fail hem de mağdura yönelik olarak yürütülebilmesidir¹⁶³⁰. Kadına yönelik aile içi şiddetin önlenmesi adına risk değerlendirmesinin bir strateji olarak kullanılması gerekmektedir. Bu kapsamda kolluk görevlilerinin bu alanda özel bir eğitim alması zorunludur. Kadına yönelik aile içi şiddette risk değerlendirmesi bakımından önem arz eden mağdur yaklaşımlı bir anlayışın benimsenmesidir. Mağdur yaklaşımlı anlayış risk değerlendirmesinin merkezine mağdurun gereksinimlerinin konulması anlamına gelmektedir. Burada amaç şiddet tırmanmadan önce onu kırmaktır¹⁶³¹.

Kadına yönelik şiddet ve kimi zaman da ısrarlı takip vakalarına yönelik olarak geliştirilen özel risk değerlendirme araçları bulunmaktadır. Birleşik Krallık'ta SARA (*Spousal Assault Risk Assessment*) aile içi şiddet, SAM ise ısrarlı takip vakalarında faillerin yeniden suç işleme ihtimalini değerlendirirken araçlar olarak kullanılmaktadır. Bir diğer risk değerlendirme aracı olan ODARA (*Ontario Domestic Assault Risk Assessment*) da benzer şekilde bir erkeğin partnerine yönelik göstereceği şiddet ihtimalini hesaplamaktadır¹⁶³².

Türk hukuku yönünden de **Aile İçi Şiddet ve Kadına Karşı Şiddet Olayları Kayıt ve Risk Değerlendirme Formu** doğrultusunda toplanan verilere göre vaka, çok yüksek, yüksek orta ve düşük risk değerlendirmesi yapılmaktadır¹⁶³³. Bu formda

¹⁶³⁰ Avrupa Birliği Kadın Haklar Merkezi, Kadına Yönelik Şiddetin Tekrarını ve Artışını Önlemeye Yönelik Risk Değerlendirmesi ve Risk Yönetimi İçin Bölgesel Kılavuz, s. 8.

¹⁶³¹ Lori Mann/Zehra Tosun, **Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddet Vakalarında Risk Değerlendirmesi ve Yönetimi**, s. 5.

¹⁶³² *Ontario Domestic Assault Risk Assessment*, 13 ayrı risk faktörüne verilecek cevaplar neticesinde ortaya bir risk skoru çıkmaktadır. Bunlardan failin geçmişteki davranışları yanı sıra mağdurun duyduğu korku da bir risk faktörü olarak yer almaktadır. Bunun dışında mağdurun çocuk sahibi olması, telefonu olmaması, toplu taşıma araçlarına ulaşım problemi yaşaması gibi yardıma erişimde engel oluşturabilecek özellikleri de bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir.

<https://grcounseling.com/wp-content/uploads/2016/08/domestic-violence-risk-assessment.pdf>, (Erişim Tarihi:11.11.2024).

¹⁶³³ Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı tarafından hazırlanan form için bkz: <https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2322021232749aile%20i%C3%A7i%20%C5%9Fiddet%20olay%20kay%C4%B1t%20formunun%20g%C3%BCncellenmesi.udf.pdf> (Erişim Tarihi:11.11.2024).

dikkate alınan hususlar ise; taraflar arasında daha önce bir şiddet olayının gerçekleşip gerçekleşmemesi, taraflar hakkında tedbir kararı verilip verilmediği, şiddetin hangi sıklıkla meydana geldiği ve mağdurun bu şiddet fiilleri sebebiyle tıbbi veya psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı, ısrarlı takibe ilişkin emarelerin bulunup bulunmadığıdır. Bunun dışında risk arttırıcı faktörler olarak kabul ettiği kişinin silahının olup olmaması, mağduru ve yakınlarını tehdit edip etmediği, şiddet failinin alkol, uyuşturucu madde ve kumar bağımlılığının bulunup bulunmadığı, psikolojik rahatsızlığının bulunup bulunmadığı, tarafların boşanma/ayrılma aşamasında olup olmadığı sorularına yanıt verilmesi gerekmektedir.

VII. Tehlikeli Suçlulara Yönelik Düzenlemelerin Sınırları

Ceza hukuku anlamında tehlikeli sayılabilmek için bireyler tarafından işlenmiş bir suçun söz konusu olması bu hâle ilişkin olarak uygulanacak tedbirlerin meşruluğunu sağlamak bakımından önemlidir. Zira ceza hukuku sahasına girecek bir fiil gerçekleştirmediğinde her kişi “zararsız kabul edilmeyi bekleme (*the presumption of harmlessness*)” hakkına sahiptir. Ancak ne zamanki bir kişi zarar teşkil eden fiil gerçekleştirirse artık onu tehlikeli kabul etmek ve onu bu özeliğinden yoksun kılıcı tedbirlere maruz bırakarak riskin paylaştırılmasını sağlamak gerekmektedir¹⁶³⁴. Bununla birlikte her ne kadar doğrudan ceza adalet sistemini ilgilendirmese de henüz suç işlemeyen ancak “tehlikeli” olarak değerlendirilen bazı kişi ve grupların suç işleme ihtimalinin ortadan kaldırılması için önleyici bazı yöntemlere de başvurulabilmektedir. Dolayısıyla tehlikeli bireylere yönelik tedbirler ceza hukukunda öngörülen tedbirleri de içine alan daha kapsamlı düzenleme ve politikaları gerekli kılar.

Söz konusu mekanizmalar zaman zaman kişi özgürlüğü ve güvenliği, masumiyet karinesi ve adil yargılanma hakkı gibi temel hak ve özgürlükler bakımından sorun teşkil edebilmektedir. Zira tehlikeli suçlulara yönelik politikalar zaman içerisinde değişse de genellikle eğilim bu suçlu grubunun yönelik hürriyeti bağlayıcı tedbirlerin kullanılmasıdır¹⁶³⁵. “Güvenlik” olmadan özgürlüklerin korunamayacağı doğrudur. Ancak güvenlik ihtiyacı tehlikeli olarak kabul edilen suçlulara yönelik her türlü tedbiri meşru kılmaz. Toplumun korunması ile kişi hak ve özgürlükleri arasında bir denge tesis edilmesi zorunludur.

¹⁶³⁴ Floud/Young, “Dangerousness and Criminal Justice”, s. 218.

¹⁶³⁵ Harrison, **Dangerousness, Risk and the Governance of Serious Sexual and Violent Offender**, s. 68.

Bu tedbirlerin tehlikeli suçlularla mücadele başlığı altında incelenmesi de mümkündür ancak “mücadele” teriminin tercih edilmesi tereddütle karşılanabilir. Zira bir kanun metninde bu terimin tercih edilmesi kanun koyucunun yasama faaliyetini bir mücadele aracı haline getirmesi, suçlulukla bireyler üzerinden mücadele vermesi şeklinde yorumlanabilmektedir¹⁶³⁶. Yani bu terim “düşman ceza hukuku” yaklaşımının bir yansıması olarak görülebilmektedir. Bu sebeple de “mücadele” terminolojisinden kaçınmak gerekmektedir¹⁶³⁷. Zira düşman ceza hukukunun varlığı reddedildiğinde, ortada bir “düşmanın” değil, yalnızca suçun failinin ve onun işlemiş olduğu suçlar var olacaktır¹⁶³⁸. Biz de çalışmamızın bazı bölümlerinde “mücadele” kavramına yer vermekteyiz. Ancak bu kullanım söz konusu suçlu grubunu “mücadele edilmesi gereken bir düşman olarak görme” eğiliminden kaynaklanmamaktadır. Bazı suçlu grupları göstermiş oldukları çeşitli özellikler sebebiyle “tehlikeli” olarak değerlendirilebilir ve bu durum onların diğer suçlulara nazaran daha sıkı tedbirler uygulanmasını gerektirebilir. Ancak söz konusu durum bu suçlu gruplarının tehlikeli olarak kabul edilmeyen diğer suçlulardan tamamen farklı kabul edildiği anlamına gelmemektedir. Bununla birlikte tehlikeliliği ortadan kaldırmak adına daha fazla çaba sarfetmek, suça geri dönmenin temini için daha yoğun bazı tedbirlere başvurmak gerekebilir.

Kişiye aynı fiil sebebiyle hem cezanın hem de tehlikeli olduğu gerekçesiyle güvenlik tedbirinin uygulanması aynı fiilden dolayı iki kez cezalandırma olmayacağı temel ilkesine aykırılık oluşturup oluşturmadığı sorusunun cezalandırılması gerekmektedir. Türk hukukunda her iki yaptırım türünün niteliklerinin farklı olması sebebiyle bu kuralı ihlal etmediği vurgulanmaktadır¹⁶³⁹.

Kanaatimizce ülkemiz bakımından önleyicilik bakımından takip edilen genel politika kolluğun, idari amirlerin yetkilerini artırmak üzerinedir. Ülkemiz yönünden suçlulukla özellikle mükerrir olma durumuyla mücadele bakımından, izlenen politikanın suç karşılığında öngörülen ceza miktarını artırmak olduğunu söylemek

¹⁶³⁶ Jakobs, “Yurttaş Ceza Hukuku ve Düşman Ceza Hukuku”, s. 497.

¹⁶³⁷ Arndt Sinn, “Modern Suç Kovuşturması-Düşman Ceza Hukuku Yolunda mı?”, **Terör ve Düşman Ceza Hukuku**, çev. Yener Ünver, ed. Yener Ünver, Ankara: Seçkin, 2008, s. 628.

¹⁶³⁸ Sinn, “Modern Suç Kovuşturması-Düşman Ceza Hukuku Yolunda mı?”, s. 628.

¹⁶³⁹ Artuk/Alan Akcan, “Mukayeseli Hukuk ve Türk Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri”, s. 13.

mümkündür¹⁶⁴⁰. Özellikle toplum genelinde infiale yol açan cinsel saldırı, çocuk istismarı gibi suç tiplerinde kimyasal kastrasyon ve hatta idam cezası gibi cezaların öngörülmesi gerektiğine yönelik söylemlere de rastlanmaktadır¹⁶⁴¹. Bunun haricinde CGTİHK’da çeşitli suç tipleri yönünden koşullu salıverilmeden faydalanabilmek için ceza infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürenin de artırıldığı görülmektedir. Dolayısıyla eğilimin suçluyu daha uzun süre infaz kurumunda tutarak toplumu korumaktır. Ancak ceza miktarında gerçekleştirilen artışın mahkûmları yeniden topluma kazandırmaya hizmet eden bir infaz sistemi olmaksızın özel önlemeyi sağlaması bir dereceye kadar mümkün olabilecektir. Ceza infaz kurumunda daha fazla süre demek de bu kurumların bir noktada kalabalıklaşması sorununu doğuracaktır. Kalabalıklaşan ceza infaz kurumlarını boşaltmak için koşullu salıverilme sürelerinde değişikliğe gidilmesi ve hatta af tartışmaları gibi cezaların etkinliği hususunda tereddüt yaratacak uygulamaların da gündeme gelmesine sebep olabilecektir.

¹⁶⁴⁰ Ceza miktarındaki artışlar eşitlik ilkesi yönünden sorun teşkil ettiği gibi, hâkimlerin ağır ceza vermekten kaçınmak için ceza vermeme eğilimine yaklaşması, failin suçunu gizlemek için daha ağır suçlar işleyebileceği gibi gerekçelerle cezaların ağırlaştırılması eleştirilmektedir.

¹⁶⁴¹ Handan Yokuş Sevük, “6545 sayılı Kanun ile Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlarda Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, C. 3, sy. 2, s. 119-146; yazar benzer şekilde cinsel suç oranlarındaki artışın ve toplumun bu duruma yönelik tepkisinin cinsel suçlarda cezaların artırılması sonucunu doğurduğunu ifade etmiştir.

SONUÇ

Yaşadığımız dünya çeşitli risklerle doludur. Sürekli gelişen teknoloji, globalleşme, kontrolsüz ve yasa dışı güç sorunu, şehirleşme, ekonomik sıkıntılar gibi pek çok sosyal değişim suçluluk türleri ve suç sayısına ve dolayısıyla da ceza hukuku müesseselerine kaçınılmaz olarak yansımaktadır. Toplumda var olan suç korkusu ve suçun önlenmesi hususundaki istek, özgürlüklerin sınırlandırılmasını kolaylaştırdığı gibi meşruluk kaynağını da oluşturmuştur. Bu kapsamda tehlikelilik, tehlikeli suçlu kavramları da sıklıkla kullanılmaya başlamış, tehlikeliliği önlemeye yönelik çeşitli mekanizmalar ceza hukukunda yer almaya devam etmiştir. Çalışmamızda en temelde şu sorulara yanıt aranmıştır: 1. Tehlikelilik kavramı ceza adalet sisteminde hangi alanlarda karşımıza çıkmaktadır? 2. Bir kişinin gelecekte suç işleyeceğine yönelik bir tespit yapılabilmesi mümkün müdür? Böyle bir tespit nasıl, hangi araçlarla ve yöntemlerle gerçekleştirilebilir? 3. Bu tespit kapsamında kişiye uygulanacak tedbirler neler olabilir? Bu tedbirlerin meşruluğu ve sınırı nasıl belirlenebilir? 4. Türk hukukunda tehlikeli olarak kabul edilen suçlular kimlerdir ve bunların tehlikeli olarak kabul edilmesinin gerekçeleri nelerdir? 5. Hukukumuzda tehlikeli suçlulara yönelik olarak hangi mekanizmalar öngörülmüştür? 6. Tehlikeliliğin önlenmesi için ceza hukukunun temel ilkelerinden ödün vermeyen bir sistem nasıl oluşturulabilir?

Tehlikelilik Kavramı ve Kavrama İlişkin Temel Meseleler başlıklı ilk bölümde üzerinde durulan noktalar temel olarak üçe ayrılmaktadır: Kavramın tanımı, tarihçesi ve belirlenmesi. Ne öğretide ne de mevzuatta tehlikelilikten ne anlaşılmasına ilişkin bir tanım bulunmaktadır.

1. Tanıma ilişkin farklı görüşler bulunmakla birlikte, tehlikelilik en temelde **kişinin suç işleme hususundaki ihtimali** şeklinde tanımlanabilir. Bu noktada karşımıza iki tane soru çıkmaktadır: 1. Bu ihtimal herhangi bir suç işlemeye mi yoksa ağır, ciddi nitelikte bazı suçları işlemeye ilişkin bir ihtimal midir? 2. Bu ihtimalin derecesi nedir? Tehlikeliliğe ceza hukuku yönünden bağlanılacak sonuçlar düşünüldüğünde ancak ciddi suçları işleme yönünden bir ihtimali bulunan ve hali hazırda ceza kanununu birden fazla ihlal etmiş mükerrirler, itiyadi suçlular veya cinsel suçluların bu kapsamda

kabulü söz konusu olabilir. Avrupa Konseyi de tehlikeli suçlulara ilişkin tavsiye kararında devletlere bu doğrultuda **bir sınırlandırma yapmasını** önermiştir. Bugün normatif düzeyde tehlikelilik değerlendirmesine tabi olan oluşturan suçlular itiyadi suçlu, şiddet suçluları, cinsel suçlular ve örgüt suçlularıdır. İhtimalin derecesi bakımından de ise tehlikelilik basit bir imkânın ötesinde bir ihtimali gerektirmektedir. Suç işlemiş olsun veya olmasın taşımış olduğu çeşitli özellikleri sebebiyle herkesin suç işlemesi imkân dahilindedir. Ancak ceza hukuku bakımından önemli olan yüksek bir suç işleme ihtimalidir.

2. Tehlikeliliğe ilişkin birden fazla ayırım yapıldığı görülmektedir. **Suç öncesi** (ante delictum) ve **suç sonrası** (post delictum), kriminolojik tehlikelilik-psikolojik tehlikelilik, kriminolojik tehlikelilik-sosyal tehlikelilik şeklinde ayrımlara çalışmamızda değinilmiştir. Suç öncesi tehlikelilik hâli kural olarak ceza hukukunu ilgilendirmemektedir. Zira burada kişi henüz bir suç işlemiş değildir. Ancak suç işlemesine yönelik bir ihtimal bulunmaktadır. Bu duruma sonuç bağlanarak henüz bir suç işlemeden tehlikelilik hâli gösteren kişilere birtakım tedbirlerin uygulanması mümkünse de bu durum kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı (AİHS m. 5) bakımından sorun teşkil edebilmektedir. Nitekim bu tehlikelilik hâline yönelik bazı tedbirlere hukuk sistemlerinde yer veren ülkelerin, hukuk güvenliğini sağlamak açısından tedbirlere hükmolunmada hâkim kararını aradığı görülmektedir. Tehlikeliliğe ilişkin bir diğer ayırmada **kriminolojik tehlikelilik** ve **psikolojik tehlikeliliktir**. Psikolojik tehlikelilik kişinin sahip olduğu akıl hastalığı ile bağlantılı olan tehlikelilik hâlidir. Kriminolojik tehlikelilik ise ayırt etme gücünü haiz suçluların yeniden suç işlemek hususunda gösterdiği yüksek ihtimaldir. Çalışmamızda üzerinde durulan işte bu kriminolojik tehlikelilik olmuştur. Ancak psikolojik tehlikelilik olarak adlandırılan ve kişinin yaşamış olduğu akıl hastalığı sebebiyle tehlikeli olması hâlinde de somut olay bazında yine suç işleme ihtimalinin olduğu tespit edilmelidir. Dolayısıyla bir kimsenin akıl hastası olması da kişinin doğrudan tehlikeli olarak kabulü için **yeterli değildir**.

3. Tehlikelilik hususunda en çok tartışılan bir kimsenin gelecekte suç işleme ihtimalinin **nasıl tespit edileceğidir**. Teknoloji ne kadar ilerlemiş olsa da böyle bir tespit hep bir ihtimal dahilinde kalacaktır. Bu kapsamda sezgisel yöntem, klinik yöntem ve istatistiksel yöntem olarak üç yöntem bulunmaktadır. **Sezgisel yöntem** hâkimin kişisel tecrübesine dayanarak suç işleme ihtimaline ilişkin bir sonuca varmasıdır. **Klinik yöntem**, bir uzman tarafından mesleki bilgi ve tecrübe

doğrultusunda tehlikelilik hakkında karar verilmesidir. **İstatistiksel** yöntemde ise belirli bir gruba ilişkin istatistiklerin, bu grubun özelliklerini gösteren bireyin tehlikeliliğine ilişkin öngörme faaliyetine kullanılmasıdır. Klinik yöntem en nihayetinde tehlikelilik değerlendirmesini gerçekleştiren uzmanın görüşünü belirtmesi sebebiyle objektiflikten uzak olabileceği sebebiyle eleştirilmektedir. Aynı durum sezgisel yöntem bakımından da geçerlidir. İstatistiki yöntem ise bireyin kişisel durumunu göz önünde bulundurmaması sebebiyle eleştirilmektedir. Tehlikeliliğin değerlendirilmesinde ilişkin yöntemlerin her birinin zayıf noktaları sebebiyle bu değerlendirmede **“karma” yöntemin kullanılması** daha isabetli olacaktır.

“Tehlikeli suçlular” başlıklı ikinci bölümde ise temelde TCK m. 58’de yer verilmiş olan tekerrür kurumu ve özel tehlikeli suçlular incelenmiştir. Özel tehlikeli suçlular itiyadi suçlar, suçu meslek edinenler ve örgüt mensubu suçlulardır. Her ne kadar **terör suçluları** ve **cinsel suçlulara** bu maddede yer verilmemiş olsa da bu suçlu grupları da çalışmamızda incelenmiştir. Zira infaz rejimi bakımından TCK m. 58’de atıfta bulunulan CGTİHK m. 108’de bazı cinsel suçlardan hükümlü olanlar bakımından birtakım ek yükümlülükler getirilmiştir. Bu ek yükümlülükler onların denetim ve/veya tedavisine yönelmiştir. Karşılaştırmalı hukukta da cinsel suçlular kategorik olan tehlikeli kabul edilen suçlular arasındadır. Terör suçluları bakımından da TMK 17 de Terörle Mücadele Kanunu’nun kapsamına gören suçlardan mahkûm olanlar hakkında koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması bakımından CGTİHK m. 107/4 ve CGTİHK m. 108’in hükümlerinin uygulanacağını düzenlemektedir. Dolayısıyla kanun koyucu “açıkça” tehlikeli kabul etmese de bu suçlular bakımından özel tehlikeli suçlulara uygulanan infaz rejiminin benzerinin uygulandığı görülmektedir. Ancak burada kanun koyucu tarafından “normatif” bir belirleme yoluyla tehlikeli suçlu grupları saptanmıştır. Söz konusu suçların ayrıca tehlikeli olup olmadıklarını değerlendirmeye gerek yoktur.

1. Tekerrür 765 sayılı TCK’da cezanın artırılmasına sebebiyet vermekteyken, 5237 sayılı TCK bakımından böyle bir etkisi bulunmamaktadır. TCK m. 58 kapsamında suçta tekerrür ve özel tehlikeli suçlular güvenlik tedbirleri başlığı altında düzenlenmiştir. Bu suçlular kural olarak farklı koşullu salıverilme sürelerine tabi oldukları gibi, cezalarının infazının ardından denetimli serbestlik tedbirine tabi olacaklardır. İtiyadi suçlu ve suçu meslek edinmiş kimseler de yine tehlikeli suçlu kategorisinde değerlendirilen suçlulardır. Bu gruptakiler suça eğilimleri yönünden

mükerrir suçlulardan daha farklıdır. Mükerrir suçlunun birden fazla suç işlemesi ve hatta hepsinden mahkûm olması durumunda dahi suç işlemek onda bir alışkanlık hâline bürünmedikçe mükerririn itiyadi suçlu olarak kabulü mümkün değildir.

2. Örgütlü suçluluk bugün devletlerin üzerinde önemle durdukları bir suçluluk biçimidir. Kamu düzeni ve barışı bakımından oluşturdukları tehlike sebebiyle hazırlık hareketi olarak kabul edilen hareketler TCK m. 220 aracılığıyla cezalandırılmaktadır. Kanun koyucu örgütlü suçlulara da ayrıca önem vererek onları ayrı bir infaz rejimine tabi kılmıştır. Ancak bu suçlulukla mücadelede, suçun yapısı düşünüldüğünde sadece suçlulara yönelik iyileştirme yöntemleriyle başarı sağlanması düşünülemez. Gizli soruşturma tedbirleri örgütlü suçlulukla mücadelede oldukça önemlidir. Nitekim 5271 sayılı CMK'da da sadece bazı suçlar yönünden uygulanabilmesi mümkün koruma tedbirlerinde oluşturulan katalog suçlarda örgüt suçlarına yer verildiği görülmektedir.

3. Her ne kadar cinsel suçlulara TCK m. 58'de düzenlenen “özel tehlikeli suçlular” arasında yer almıyor olsa da CGTİHK m. 108'de “cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar” kapsamındaki bazı suçları işleyen hükümlülere yönelik düzenleme, kanun koyucunun bu suçluları da tehlikeli olarak kabul ettiği şeklinde yorumlanmalıdır. Her cinsel suçlu cinsel sapkınlıktan muzdarip değildir. Bir kere cinsel suç failin olan hep cinsel suç faili olarak şeklindeki bir anlayış da her zaman gerçeği yansıtmamaktadır. Ancak yine de bu suçlu grubu kastrasyon, kayıt ve bildirim yükümlülüğü dahil pek çok tedbire tabi kılınmaktadır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümü olan “**Tehlikeliliğin Sonuçları**” başlıklı bölümde ise temelde tehlikeliliğin etkili olduğu mekanizmalar incelenmiştir. Burada inceleme yapılırken ceza muhakemesinin safhalarını temel alınmış yani **kronolojik tasnif** belirlenmiştir. Suçlunun tehlikelilik hâlinin etkili olduğu kurumlar kronolojik bir sırayla ele alınmıştır. Bu bölümde bu tasnif biçimi ele alındığından, Türk ceza hukuku ile sınırlı kalınmamış, yeri geldiğinden ülkemiz bakımından söz konusu olmayan mekanizmalara değinilmiştir. Dolayısıyla sistematik açıdan hukukumuzda olan veya olmayan düzenlemeler bir arada incelenmiştir.

1. Tehlikelilik açık veya örtülü bir şekilde ceza hukukunun pek çok safhasında karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada incelendiği üzere soruşturma ve kovuşturma evresinde bir kimsenin suç işleme ihtimalinin tespit edilmesi çeşitli ülkelerde “**önleyici**

tutuklama” tedbirinin uygulanmasına imkân vermektedir. Bu imkân ülkemiz bakımından söz konusu değildir. CMK m. 100’de tutuklama nedenleri arasında “suç işleme ihtimali” sayılmamıştır. Ülkemizde tutuklama koruma tedbirine dair kronikleşen sorunlar sebebiyle böyle bir tutuklama tedbirine yer verilmesi isabetli olmayacaktır.

2. Bugün “tehlikelilik hâli” her ne kadar güvenlik tedbirleriyle anılıyor olsa da ceza yaptırımının bireyselleştirilmesinde rol oynamaktadır. Son bölümde ceza yaptırımında tehlikeliliğin rolü başlıklı bölümde incelendiği üzere hapis cezasına ve cezanın infazına alternatif hapis cezasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi tedbirlerin uygulanma koşullarından biri de kişinin mahkemede suç işlemeyeceğine yönelik bir kanaat oluşturmaktadır.

3. Özgürlüğü tamamen ortadan kaldırmayan, özgürlük dahilinde suçluların tedavisi, gözetimini sağlayan tedbirler yönünden kanunilik ilkesi esastır. Toplumun tehlikeli suçlulardan korunması bakımından kişisel özgürlüklerle denge kurulmalı ve mümkün olan en az özgürlüğü kısıtlayıcı tedbir tercih edilmelidir. Bu yönden Türk hukukunun, sistemimizde önleyici tutma, belirsiz süreli hüküm gibi mekanizmaların öngörülmemesi sebebiyle özgürlükler lehine bir tutum sergilediği değerlendirmesinin yapılması mümkündür.

4. Tehlikelilik kavramı suçun önlenmesine ilişkin politikalara şekil verip, suç öncesi aşamasında kişiler hakkında öneyici bazı tedbirlerin uygulanmasına da imkân verebilmektedir. Ceza adalet sistemi çerçevesinde konuya yaklaşıldığında ise bizce kişinin yeniden suç işleme ihtimali öncelikle “güvenlik tedbirlerine” hükmedilmesi aşamasında önemlidir. Cezanın bireyselleştirilmesi noktasında failin karakteri, geçmişi ve sosyal ilişkileri çerçevesinde mahkemenin kullandığı takdir yetkisi failin “tehlikeli olmadığına” dair bir belirlemedir. Zira ister cezada ister infazda gerçekleştirilsin, bireyselleştirme “suçlunun kişiliğine” uydurulmasıdır. Cezası ertelenen kişi veya koşullu olarak salıverilen kişi mahkeme veya infaz makamları tarafından yeniden suç işlemeyeceği takdir edilen kişidir. Ancak yine de bu kişi denetim altında tutulmaya devam eder.

Türk ceza hukuku yönünden getirilen temel tavsiyeler;

- Genelde suçun özelde tekerrürün önlenmesi sadece ceza hukukunun çareleriyle çözüm bulabilecek sorunlardan değildir. Suç işlenmesinin önlenmesi kapsamlı ve dönüştürücü politikalar gerektiren topyekûn bir programlama ile mümkün olabilir. Bu noktada **hükümlüyü ceza infaz kurumunda daha uzun süre tutmak** tek çare olarak ele alınmamalıdır. Kaldı ki bunun sonucunda da ceza infaz kurumlarının kalabalıklaşmasının getirdiği başka problemler oluşmaktadır. Bu sebeple cezaların ağırlaştırılmasının suçun ve tekerrürün önlenmesinde tek başına beklenen sonucu vermeyeceği kanaatindeyiz. Ünlü hukukçu Beccaria'nın üzerinden yüzyıl geçse de eskimeyen düşüncesi gibi genel önleme etkisini cezaların şiddeti arttığında değil, onların kesin olarak uygulanacağı zaman gösterecektir.

- Türk ceza hukukunda çalışma konusu bakımından en sorunlu noktayı kanaatimizce **denetimli serbestlik** ve **koşullu salıverilme kurumu** oluşturmaktadır. Koşullu salıverilmeye ilişkin 7242 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler öğretilerde ifade edildiği üzere isabetli olmamıştır. Mevcut durumda koşullu salıverilme sürelerinin hesabı, hukukçular bakımından dahi karmaşık olan, kriminolojik verilerden uzak hazırlanmış bir değişikliktir. Cezaların ağırlaştırılması ceza infaz kurumlarının kalabalıklaşması, kalabalıklaşma da infaz kurumlarının hızlı bir şekilde boşaltılması ihtiyacını doğurarak adeta bir kısır döngü yaratmaktadır. Koşullu salıverilme bir af kurumu niteliğinde uygulanmamalıdır. Bu kurumun uygulanmasında kişinin **iyi hâlli olmasının** tespiti hayati öneme sahiptir. İyi hal değerlendirmesinin kriminolojik tehlikelilik esas alınarak yapılması gerekmektedir. İyi hâl tespit edilirken risklerin güncel kriminoloji verilerine dayanan objektif bir değerlendirme yöntemi esas alınarak gerçekleştirilmesi elzemdir.

- Ülkemizde uygulanan infaz sistemi çeşitli kurumlarla fail hakkında verilen kararın infazını ceza infaz kurumunda mümkün kılmamaktadır. Cezaların artırılması, önleyici tutma gibi pek çok sakıncası olan ve “çözüm” olarak görülen yollara başvurulmadan önce **cezaların infazının sağlanması** gerekmektedir. Medyaya yansıyan ve bireylerin kendini güvensiz hissetmesine sebep olan vakıalar kanaatimizce infaz kanunundan ileri gelmektedir.

- Uygulanma koşulları bakımından demokratik kimi ülkelerde tartışma yaratan **belirsiz süreli hüküm**, güvenlik tedbiri olarak **önleyici tutma** gibi tedbirlere ülkemiz hukukunda yer verilmesinin isabetli olmadığı kanaatine varılmıştır. Keyfiliğe yol

açabilme ihtimali yüksek olan bu tedbirlere, kötüye kullanılma ihtimalinin yüksek olduğu hukuk sistemlerinde, mümkün mertebe yer verilmemesi gerekmektedir. Kaldı söz konusu tedbirler modern ceza hukukun “kanunsuz suç ve ceza olamayacağı” gibi temel ilkeleriyle de çelişki oluşturabilecek niteliktedir.

- Son söz olarak; suçu önlemeye ilişkin politikaların kriminolojik verilere dayanması önem arz etmektedir. Suçluluğun nedenlerini bulup bunu önlemeye yönelmeyen ve toplumdaki tepkileri azaltmayı önemseyen ve alelacele olarak gerçekleştirilen her girişim uzun vadede suçluluk ve tekerrür problemine bir çözüm getirmeyecektir.

KAYNAKÇA

Abanoz Buket: “Suçun Önlenmesinde Hapis Cezası ile Seçenek Yaptırımların Etkinliğinin Karşılaştırılması: Meta-Analiz Çalışmalarının Sistematik Olarak İncelenmesi”, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, 5(2), 217, ss. 1-28.

Abanoz Buket, **Kamusal Alanda Kameralı Gözetlemenin Suç Önlenmesindeki Etkisi ve Elde Edilen Delillerin Hukuka Uygunluğu Sorunu**, İstanbul: On İki Levha, 2018.

Akbulut Berrin, Akıl Hastalarına ve Alkol Ya Da Madde Bağımlılarına Özgü Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı, **15. Türk Ceza Hukuku Günleri Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Tebliğler**, 2020, ss. 213-248,
<https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=15.-tchg-teblig%CC%86ler-.pdf>

Akbulut Berrin, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10. Baskı, Ankara: Adalet, 2023.

Akbulut Berrin/ Demirkol Neslihan/Turan Taha Yasin, **İnfaz Hukuku**, 2. Baskı, Ankara: Adalet, 2023.

Aktaş Ahmet Hulusi, “Koşullu Salıverilme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** C. XII, sy. 1-2, 2008, Sa. 1-2 s. 305-335.

Aksoy Retornaz Eylem, “The Other Dangerousness: Dangerousness in Prison, **Dangerousness and Criminal Justice**, ed. Valentina Bonini/Rahime Erbaş/ Selin Türkoğlu, Pisa: Pisa University Press, 2023.

Aksoy Retornaz Eylem, “Online Solicitation of Children for Sexual Purposes (Cyber Grooming) from the Turkish Legal Perspectives, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, C. 10, sy. 1, ss. 211-233.

Aksoy İdris/ Koç İdris, **Hapis Cezalarının İnfazında “İyi Hâl” Değerlendirme**, Ankara: Adalet, 2023.

Aktaş Batuhan, **Türk ve İtalyan Hukukunda Güvenlik Tedbiri Kuramı ve Kişi Hürriyetini Sınırlandıran Güvenlik Tedbirleri**, Ankara: Yetkin, 2023.

Aktaş Batuhan, “Türk Hukukunda Hapis Cezasının İnfazına Alternatif Bir Yöntem Olarak Denetimli Serbestlik Tedbiri (CGTİHK m. 105/A)”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 18, sy. 217, 2023, ss. 1251-1337.

Aktaş Sururi, “Cezalandırmanın Amacı Üzerine”, **EÜHFD**, C. 13, sy.1-2, 2009, ss. 1-25.

Aksoy İpekçioğlu Pervin, **Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs**, Ankara: Seçkin, 2009.

Akyürek Güçlü, **Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin, 2013.

Alacakaptan Uğur, **Sarhoşluk Halinde İşlenen Suçlarda Cezai Mes'uliyet**, Ankara: Ajans-Türk Matbaası, 1961.

Alacakaptan Uğur, **İşlenemez Suç**, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1968.

Alacakaptan Uğur, **Suçun Unsurları**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1970.

Alan Esra, **Ceza Hukukunda Yeni Boyutuyla Tekerrür**, Ankara: Seçkin, 2023.

Albrecht Hans-Jörg, "Dangerous Criminal Offenders in German Criminal Justice System", **Federal Sentencing Reporter**, C. 10, sy. 2, 1997, ss. 69-73.

Allen Francis A., "Pioneers in Criminology IV- Raffaele Garofolo (1852-1934)", **Journal of Criminal Law and Criminology**, C. 45, sy. 4, 1955, ss. 373-390.

Alpaslan Şükrü, **Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik**, İstanbul: Teknik Yayınlar, 1983.

Alpaslan Şükrü, "Türk Ceza Kanununda Fer'i ve Mütemmim Cezalar", **Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında TCK'nın 50. Yılı ve Geleceği**, İstanbul: Sermet Matbaası, 1977.

Altunç Mehmet Sinan, **Ceza Hukukunda Tekerrür**, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010.

Amisano Tesi Maristella, "Ontologia Del Pericolo", **Revista Faculdade. Direito UFMG**, sy. 70, 2017, ss. 487-504, <https://www.direito.ufmg.br/revista/index.php/revista/article/view/1861>

Ancel Marc, **Social Defence A Modern Approach To Criminal Problems**, çev. J. Wilson, London: Routledge, 2001.

Andreotti Alfredi, **Recidiva**, Milano: Societa Editrice Libreria, 1897.

Antolisei Francesco, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, 17. Bası, Milano: Giuffre Editore, 2003.

Antolisei Francesco, "Ceza ve Emniyet Tedbirleri" **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, çev: Yılmaz Günel, C. 20, sy. 02, 1965, ss. 715-733.

Aral Vecdi, Hukukta İrade Özgürlüğü, **İÜHFM**, C. 48, sy. 1-4, 1983, ss. 249-282.

Arslan Çetin/ Kayañççek Murat, **Açık Ceza İnfaz Kurumlarına ve Denetimli Serbestliği Ayrılma**, Ankara: Adalet, 2023.

Artuk Mehmet Emin, "Güvenlik Tedbirleri", **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, sy. 1, 2008, ss. 461-492.

Artuk Mehmet Emin/Gökcen Ahmet/Alşahin Mehmet Emin/Çakır Kerim, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 16. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

Artuk Mehmet Emin/ Alşahin Mehmet Emin, **Kriminoloji**, Ankara: Adalet Yayınları, 2017.

Ashworth Andrew/ Zedner Lucia, **Preventive Justice**, Oxford: Oxford University Press, 2014.

Ashworth Andrew, **Sentencing And Criminal Justice**, 4. Baskı, Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Asp Peter, Preventionism And Criminalization Of Nonconsummate Offences, **Prevention And The Limits Of The Criminal Law**, Ed. Andrew Ashworth/Lucia Zedner/ Patrick Tomlin, Oxford: Oxford University Press, 2013.

De Asua, Luigi Jiménez **La Pericolosità Nuovo Criterio Per Il Trattamento Repressivo E Preventivo**, Torino: Fratelli Bocca, 1923.

Aydın Devrim, “Ceza Hukukunda Okullar”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C. 6, sy. 15, 2011, ss. 47-57.

Aydın Devrim, “Ceza Hukukunun Geleceği ve Yeni Yaptırım Biçimleri”, **CHD**, C. 5, sy. 12, 2010, ss. 87-101.

Aydın Devrim, **Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak**, Ankara: Yetkin, 2009.

Aydın Öykü Didem, **Emniyet Tedbirleri**, Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1993.

Aytekin İnceoğlu Asuman, Ekonomik Suçlar, **GSÜHF Dergisi**, C. 19, sy. 1, 2020, ss. 119-163.

Bacaksız Pınar, Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma Pınar Bacaksız, Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 16, Özel Sayı: Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, 2014, ss. 4917-4941.

Bargi Alfredo, **L'accertamento della Pericolosità Nelle Misure di Prevenzione**, Napoli: Jovene 1988.

Barrows Samuel J., **The Sixth International Prison Congress**, Washington: Government Printing Office, 1903.

Basile Fabio, “Esiste Una Nazione Ontologicamente Unitaria di Pericolosità Sociale?”, **La Pena, Ancora: Fra Attualità e Tradizione Studi in Onore di Emilio Dolcini**, Milano: Giuffrè Editore, 2018.

Battaglini Giulio, **Diritto Penale Teorie Generali**, Bologna: Nicola Zanichelli Editore, 1937.

Bayındır Sinan, **Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı**, 2. baskı, İstanbul: On İki Levha, 2018.

Bayra A. Ersin, Güvenlik Devleti: Leviathan'dan Hukuk Devletine, Hukuk Devletinden Leviathan'a, **İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 6, sy. 1, 2019, ss. 93-130.

Bayraktar Köksal, **Siyasal Suç**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1983.

Bayraktar Köksal, **Suç İşlemeğe Tahrik Cürmü**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977.

Baytaç Abdullah Batuhan, **Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Yorum**, İstanbul: On İki Levha, 2012.

Beard Jacqueline, Registration and Managment of Sex Offenders, Reseach Brifing, No: 5267.

Beccaria Cesare, **Suçlar ve Cezalar yahut Beşeriyetin Mecellesi**, Çev. Muhittin Göklü, İstanbul: Uğur Basımevi, 1950.

Beck Ulrich, "Living in the World Risk Society", **Economy and Society**, C. 35, sy. 3, 2006, ss. 329-345.

Beck Ulrich, "The Terrorist Threat World Risk Society Revisted", **Theory, Culture & Society**, C. 19, sy.4, 2002, ss. 39-55.

Beecher- Monas Erica, "Future Dangerousness And Sexual Offenders", **Evaluating Scientific Evidence An Interdisciplinary Framework for Intellectual Due Process**, Cambridge: Cambridge University Press, ss. 155 – 167.

Beedon David Kirk, **Pastoral Care for Incarcerated Hope Deffered, Humanity Diminished?**, Cham: Palgrave Macmillan, 2022.

Bertolino Marta, Il "Crimine" Della Pericolosita Sociale: Riflessioni da una Riforma In Corso, **Diritto Penale Contemporaneo**, 2015, s. 1-25.

Beltrani Sergio, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, Milano: Giuffrè Francis Lefebvre, 2019.

Berkell Kelly A., "A Criminological Approach to Preventing Terrorism: Situational Crime Prevention and Crime Prevention Literature", **Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness**, editor: Alex P. Schmid, ICCT Press Publication, 2021.

Bettiol Giuseppe/ Mantovani Luciano Pettoello, **Diritto Penale Parte Generale**, 12. Baskı, Padova: Cedam, 1986.

Bettiol Giuseppe, "Suç ve Cezanın Sukutu Meselesi", çev. Faruk Erem, **AÜHFD**, C. 12, sy.1, 1955, ss. 1-15.

Bettiol Giuseppe, “Manevi Mesuliyet ve Şahsiyet”, çev. Ziya Umur, **İÜHFD**, C. 22, sy. 1-4, 1957, ss. 319-328.

Bjørge Tore, **Preventing Crime A Holistic Approach**, United Kingdom: Palgrave Macmillan, 2016.

Birtek Fatih, “Ceza Hukuku Açısından Terör, Terörizm ve Terör Örgütü Kavramları”, **Hukuk Devletin Kamburu: Terör**, ed. Fatih Birtek, Selman Özdan, Ankara: Adalet, 2022.

Borum Randy, **Psychology Of Terrorism**, University of South Florida Mental Health Law & Polciy Faculty Publications, 2004.

Brunetti Carlo / Ziccone Marcello, **Manuale di Diritto Penitenziario**, Piacenza: Casa Editrice La Tribuna, 2005.

Blackstone William, **Commentaries on the Laws of England**, C. 4, Oxford: Clarendon Press, 1765.

Bllaksley Christopher L., Conditional Liberation (Parole) in France, **Louisiana Law Review**, C. 39, sy. 1, 1978, ss 1-41.

Blumstein Alfred, **Deterrence and Incapacitation: Estimating the Effects of Criminal Sanctions on Crime Rates**, Washington: National Academies Press, 1978, <https://doi.org/10.17226/18561>, (Erişim Tarihi: 07.11.2024)

Bodur Nurullah/ Özkul Eshat, **Uygulamada Terör Örgütü ve Terör Suçları**, 6. Baskı, Ankara: Seçkin, 2022.

Borgers Matthia / van Sliedregt Elies, “The Meaning of The Precautionary Principle for the Assesstment of Criminal Measures in the Fight Against Terrorism”, **Erasmus Law Review**, C. 2, sy. 2, 2009, ss. 171-195.

Bozbayındır Ali Emrah, “The Advent of Preventive Criminal Law: An Erosion of the Traditional Criminal Law?”, **Criminal Law Forum**, C. 29, 2018, ss. 25-62.

Bozdağ Ahmet, **Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverilme Kurumu ve Etkinliğinin Geliştirilmesi**, 2. Baskı, Ankara: Adalet, 2021.

Braga Anthony A., “The Crime Prevention Value of Hot Spots Policing”, **Psicothema**, C. 18, sy. 3, 2006, ss. 630-637.

Bruinsma Gerben / Loeber Rolf, “Challenges For Criminological And Criminal Justice Research”, **Punishment, Places And Perpetrators Devolopments İn Criminology And Criminal Justice Reseach**, Ed. Gerben Bruinsma/Henk Elffers/ Jan De Keijser, New York: Routledges, 2012.

Brunetti Carlo/ Ziccone Marcello, **Manuale Di Diritto Penitenziario**, Piacenza: Casa Editrice La Tribuna, 2005.

Burgess Melissa, "Understanding Crime Hotspot Maps", NSW Bureau of Crime Statistics and Research Crime and Justice Statistics, sy. 60, 2011, <https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2011-04/apo-nid24721.pdf>, (Erişim Tarihi: 31.10.2024).

Burt, Martha R. "Cultural Myths and Supports for Rape", **Journal of Personality and Social Psychology**, C. 38, sy. 2, 1980, ss. 217-230.

Cabiale Andrea "L'accertamento Giudiziale Della Pericolosità Sociale fra Presente e Futuro", **Archivio Penale** 2002, sy. 2, ss. 1-32.

Campaniello Nadia/Gray Rowena Gray/Mastrobuoni Giovanni, "Returns to Education in Criminal Organization: Did Going to College Help Michael Corleone?", **Economics of Education Review**, C. 54, 2016, ss. 242-258.

Canals J.M., Classicism, Positivism And Social Defense, **The Journal of Criminal Law And Criminology**, C. 50, sy. 6, 1960, ss. 541-550.

Capriello Luigi, La Repressione della Pericolosità Sociale: Le Misure di Prevenzione tra le esigenze di tutela dell'ordine sociale ed il difficile inquadramento nell'ordinamento nazionale ed europeo, s. 1

Caputo Alice, **Pericolosità Sociale**, Roma: Aracne, 2015.

Cardemone Daniela, Criminal Prevention in Italy from the "Pica Act to the Anti-Mafia Code" **European Rights**, 2016, s. 2, http://www.europeanrights.eu/public/commenti/bronzini1-Cardamone_Criminal_prevention_in_Italy_2.0.pdf (Erişim Tarihi: 20.10.2024).

Carnevale Emanuele, Il Sistema Del Diritto Penale E La Misura Di Sicurezza, Il Foro Italiano, C. 31, 1936, ss. 227-278.

Carpenter Alison G., "Belgium, Germany, England, Denmark and the United States: The Implementation of Registration and Castration Laws as Protection Against Habitual Sex Offenders", **Dickson Journal of International Law**, C. 16, sy. 2, ss. 435-457.

Carrara Francesco **Programma del Corso di Diritto Criminale**, Lucca: Tipografia Giusti, 1867.

Carvalho Henrique, **The Preventive Turn in Criminal Law**, Oxford: Oxford University Press, 2017.

Cavadino Michael /James Dignan/George Mair/ Jamie Bennett, **The Penal System An Introduction**, 6. Baskı, Kondon: Sage, 2020.

Centel Nur/Zafer Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 21. Bası, İstanbul: Beta, 2022.

Centel Nur, Cezanın Amacı ve Belirlenmesi, **Turhan Tufan Yüce'ye Armağan**, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2001, ss. 337-372.

Ceyhan Murat, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açısından Önleyici Gözaltı**, Ankara: Seçkin, 2019.

Chainey Spencer / Ratcliffe Jerry, **GIS and Crime Mapping**, Sussex: Willey, 2005.

Chelioudakis Eleftherios, “Risk Assessment Tools in Criminal Justice: Is There a Need for Such Tools in Europe and Would Their Use Comply with European Data Protection Law”, **Australian National University of Law and Technology**, C.1, sy. 2, 2020, ss. 72-96.

Chifflet Pascale, Questioning The Validity Of Criminal Profiling: An Evidence-Based Approach, **Australian & New Zealand Journal Of Criminology**, C. 48, sy. 2, 2014, ss. 238-255.

Christie, Nils “Dangerous States”, **Dangerous Offenders**, Ed. Mark Brown/ John Pratt, Londra: Routledge, 2000.

Cin Şensoy Şehnaz, “Ekonomik Suç Kavramı ve Ekonomik Suçların Kriminolojik Özellikleri”, **Galatasaray Üniversitesi Yayınları**, İstanbul, 2004.

Collica Maria Teresa, “La Crisi Del Concetto Di Autore Non Imputabile “Pericoloso”, **Dritto Penale Contemporaneo**, 2012, ss. 1-47.

Collins Jennifer, “Securing Labour Standarts Through Preventive Criminalisation: New Lessons from Civil Preventive Orders”, **King’s Law Journal**, C. 31, sy. 3, 2020, s. 373-401.

Coutanceau Roland, “Dangerosité Criminologique et Prevention de la Recidive: Evaluer la Dangerosite Sans Stigmatiser L’homme”, **L’information Psychiatrique**, C. 88, 2012, ss. 641-646.

Crawford Adam, “Situating Crime Prevention Policies in Comparative Perspectives: Policy Travels, Transfer and Translation”, **Crime Prevention Policies in Comparative Perspective**, ed. Adam Crawford, Devon: Willian Publishing, 2009.

Crawford Adam/Evans Karen, “Crime Prevention and Community Safety”, **The Oxford Handbook of Criminology**, ed. Mike Maguire/Rod Morgan/ Robert Reiner, 5. Baskı, Oxford: Oxford University Press, 2012.

Cumalıoğlu Emre, Koruma Amacıyla Özgürlüğün Kısıtlanması: Özellikle Psikososyal Engelli Bireyler Bakımından “Elverişli Kurum” Sorunu, **İzmir Barosu Dergisi**, Ocak 2021, s. 15-51.

Çağlar Doğan Duygu, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, Ankara: Seçkin, 2021.

Çakır Kerim, Hapis Cezasının Koşullu Salıverilme Uygulanarak İnfazı, **MÜHF Araştırmaları Dergisi**, C. 26, sy. 2, 2020, ss. 669-698.

Çakırtaş Burcu, “Suç Korkusu”, **Kriminoloji Yazıları**, Ed. Türkan Yalçın Sancar, Ankara: Savaş Yayınları, 2015.

Çuhacı Aysu, **Ulrich Beck’in Risk Toplumu Kuramı**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

Daragenli Vesile Sonay, **Tehlike Suçları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998.

Daragenli Vesile Sonay, “Tehlike Suçları”, **Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan**, İstanbul: Alfa, 1999.

Davis Simon, Are Mentally Ill People Really More Dangerous? **Social Work**, C. 36, sy. 2, 1991, ss. 174-180.

Day Andrew / Tamatea Armon, “The Politics of Actuarial Justice and Risk Assessment”, **The Pre-Crime Society**, ed. Bruce Arrigo/Brian Sellers, Bristol: Bristol University Press, 2022.

Dell’osso Giuseppe, **Capacita E Delinquere E Pericolosita Sociale**, Milano: Giuffre Editore, 1985.

Demirbaş Timur, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 18. Baskı, İstanbul: Seçkin, 2023.

Demirbaş Timur, **İnfaz Hukuku**, 9. Baskı, Ankara: Seçkin, 2023.

Demirbaş, Timur “Şiddet Suçlarına Genel Bir Bakış”, **AÜHFD**, C. 65, Sy. 4, 2016, ss. 3345-3353.

Demirel Hakkı, “Yabancı Ceza İlamlarının Değeri”, **AÜHFD**, C. 9, sy. 1-2, 1952, ss. 300-316.

Demirkol Kenan, “Bağımlılık Sorununa Tıbbi Bakış”, **Uyuşturucu Madde Bağımlılığıyla Mücadele ve Ceza Hukuku**, ed. Murat Balcı, Ankara: Seçkin, 2011.

Dershowitz Alan “The Law Of Dangerousness: Some Fictions About Predictions”, **Journal Of Legal Education**, C. 23, sy.1, 1970, ss. 24-47.

Dessecker Axel, Dangerousness, “Long Prison Terms, And Preventive Measures In Germany”, **Séminaire Gern: Prison, Pénalité, Modernité**, Neuchâtel, 3 September 2008.

Dilberoğlu Vedat, “Cezalar ve Güvenlik Tedbirlerinin Amacı ve Niteliği”, **AÜHFD**, C. 65, sy. 4, 2016, ss. 1517-1544.

Dimock Susan, Criminalizing Dangerousness: How to Preventively Detain Dangerous Offender, **Criminal Law and Philosophy**, C. 9, Sy. 3, September 2015, ss. 537-560.

Doğan Duygu Çağlar, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, Ankara: Seçkin, 2021.

Doğan Koray, “Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **CHD**, C. 2, sy. 4, 2007, ss. 277-304.

Dönmezer Sulhi, “Tehlikeli Hal Meselesi”, **İÜHFM**, C. 10, sy. 1-2, 1944, ss. 179-187.

Dönmezer Sulhi, “Cezai Sorumluluğun Esası Bakımından Klasik Teori ve Bu Teorinin Karşılaştığı İtirazlar”, **İÜHFM**, C. 11, sy. 3-4, 1945, ss. 65-80.

Dönmezer Sulhi, **Kriminoloji**, 8. Bası, İstanbul: Beta, 1994.

Dönmezer Sulhi, **Genel Adap ve Aile Düzenine Karşı Cürümler**, 4. Bası, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1975.

Dönmezer Sulhi/Erman Sahir, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, C. I, 11. Bası, İstanbul: Beta, 1997.

Dönmezer Sulhi/Erman Sahir, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, C. II, 10. Bası, İstanbul: Beta, 1997.

Dönmezer Sulhi/Erman Sahir, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, C. III, 12 Bası, İstanbul: Beta, 1997.

Dönmezer Sulhi “Ekonomik Suçlar”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, sy. 7, 1985, ss. 19-30.

Dönmezer Sulhi, “Siyasal İklim, Bilimlerin Durumu ve Ceza Hukuku”, **İÜSBFD**, sy. 3-4-5, 1993, ss. 15-26.

Douglas John E. /Ressler/ Robert K. /Burges Ann W. / Harman Carol R., “Criminal Profiling From Crime Scene Analysis”, **Behavioral Science & Law**, C. 4, sy. 4, 1986, ss. 401-421.

Douglas Thomas/Bonte Pieter/Focquaert Farah/Devolder Katrien/Sterckx Sigrid, “Coercion, Incarceration, and Chemical Castration: An Argument From Autonomy”, **Journal of Bioethical Inquiry**, C. 10, sy. 3, 2013, ss. 393–405.

Drenkhahn Kiristin /Morgenstern Christine , “Preventive Detention in Germany and Europe”, **The Wiley International Handbook on Psychopathic Disorders and the Law**, C. II, 2. Baskı, ed. Alan R. Felthous/ Henning Sass, ABD: John Wiley & Sons.

Duff R. A., Dangerousness and Citizenship, **Fundamentals of Sentencing Theory**, ed. Andrew Ashworth/Martin Wasik, Oxford: Oxford University Press, 1998.

Dressler David, **Practice and Theory of Probation and Parole**, 2. Baskı, New York: Columbia University Press, 1969.

Dubber Markus Dirk, “Theories of Crime and Punishment in German Criminal Law”, **The American Journal of Comparative Law**, C. 53, sy. 3, 2005, ss. 679-708.

Dursun Selman, “Mağdurun Suça Yol Açması”, **İÜHFM**, C. 61, sy. 1-2, 2008, ss. 3-33.

Dursun Selman, “Özellikle Mağduru Çocuk Olan Mükerrir Cinsel Suç Faillerine Karşı Toplumun Korunması Bağlamında Megan Kanunu Hakkında Soru ve Cevaplar”, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, C. 2, sy.1-2, 2014, ss. 233-240.

Duff R. A., “Dangerousness and Citizenship”, **Fundamentals of Sentencing Theory**, ed. Andrew Ashworth/Martin Wasik, Oxford: Oxford University Press, 1998.

Dülger Murat Volkan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin, 2023.

Elbogen Eric B. / Johnson Sally C., The Intricate Link Between Violence and Mental Disorder, **Archives Of General Psychiatry**, C. 66, sy. 2, 2009, ss. 152-161.

Ellwood Charles A., “The Classification of Criminals”, **Journal of Criminal Law and Criminology**, C. 1, sy .4, 1911, ss. 536-548.

Endrass Jérôme/Rossegger Astrid/Frischknecht Andreas/Noll Thomas, Urbaniok Frank, “Using the Violence Risk Appraisal Guide (VRAG) to Predict in-prison Aggressive Behavior in a Swiss Offender Population”, **International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology**, C. 52, sy. 1, ss. 81-89.

Erbaş Rahime, Cinsel Suçlarda Onarıcı Adalet Yaklaşımından Faydalanmak Mümkün mü?, **AndHD**, C. 10, sy. 1, 2024, ss. 53-76.

Erbaş Rahime, **Türk Ceza Kanunu’nda Görünüşte İhmali Suçlarda Garantörlük**, İstanbul: On İki Levha, 2019.

Erdem Mustafa Ruhan, **Ceza Muhakemesinde, Organize Suçlulukla Mücadelede Gizli Soruşturma Tedbirleri**, Ankara: Seçkin, 2001.

Erdem Mustafa Ruhan, Ceza Hukukunda Cezaların Ertelenmesine İlişkin Düzenlemelere Anayasal Bakış, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C. 18, Sy. 1, 2001, ss. 17-39.

Erdoğan Ayten, “Pedofili: Klinik Özellikleri, Nedenleri ve Tedavisi”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, C. 2, Sy. 2, 2010, ss. 132-160.

Erdoğan İrmak, **Yapay Zekâ Profilleme Teknolojilerinin Ceza Muhakemesinde Kişisel Veri İşlenmesinde Etkileri**, Ankara: Seçkin, 2022.

Erem Faruk, “Türk Ceza Kanunu’nda Emniyet Tedbirleri”, **AÜHFD**, C.1, Sy. 3, 1944, ss. 351-378.

Erem Faruk, “Tekerrür Hakkındaki Kanun Hükümlerinin Tetkiki”, **AÜHFD**, C. 2, Sy. 1, 1944, ss. 191-222.

Erem Faruk, Suçlu-İnsan Psikolojisi, **AÜHFD**, C. 1, sy. 4, 1944, ss. 506-524.

Erem Faruk, Cürüm İşlemek İçin Cemiyet Kurmak, **AÜHFD**, C. 12, sy. 3, 1955, ss. 50-58.

Erem Faruk, **Ölüm Cezası**, Ankara: Ajans- Türk Matbaası, 1962.

Erem Faruk, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C. I, 10. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, 1973.

Erem Faruk, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku**, C. II, 10. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, 1973.

Erem Faruk, **Adalet Psikolojisi**, 7. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, 1977.

Erem Faruk, **Ceza Usul Hukuku**, 5. Bası, Ankara: Sevinç Matbaası, 1978.

Erem Faruk / Danışman Ahmet /Artuk Mehmet Emin, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Ankara: Seçkin, 1997.

Erman R. Barış, “Ceza Hukukunun Dönüşümü”, **Duygun Yarsuvat’a Armağan - Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Sayısı**, ss. 447-480.

Erman R. Barış/ Yetkin Erdi, “Koşullu Salıverilme ve Tehlikelilik Koşulu”, **7242 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirmeler- Türk Ceza Hukuku Derneği Tarafından Hazırlanan Rapor**, 25 Haziran 2020, ss. 130-151.

Erman Sahir, **Suç İşlememiş Akıl Hastalarına Karşı Umumi Rapor**, Akıl Hastalarına Karşı Cemiyetin Müdafaası Mevzuunda Kolokyum, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1958.

Ertekin Hülya / Yardım Özayhan Hatice / Eren İbrahim / Ertekin Yusuf Haydar, “Fetişizm ve Voyörizm Birlikteliği: Bir Olgu Sunumu”, **Türk Aile Hekimliği Dergisi**, C. 17, sy. 2, 2013, ss. 70-72.

Evik Ali Hakan, “Ceza Kanunumuz ve Kadın”, **Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı**, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2004.

Evik Vesile Sonay, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu**, İstanbul: Beta, 2004.

Evik Vesile Sonay, **Suçta İştirakte Yardım Edenin Sorumluluğu**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010.

Evik Vesile Sonay, “Suç İşlemek Amacıyla Örgütlenme Suçu”, **MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan**, C. 19, sy. 2, 2013, ss. 667-697.

Fagan Jeffrey/Guggenheim Martin, “Preventive Detention and the Judicial Prediction of Dangerousness for Juveniles: A Natural Experiment”, **The Journal Of Criminal Law & Criminology**, C. 86, sy. 2, 1996, ss. 415-448.

Falcone Giovanni /Padovani Marcella, Cosa Nostra Bir Hukuku Adamının Mafia’yla Mücadelesi, Çev. Gamze Çelikbaş/Nüket İzzet, İstanbul: Cep Kitapları, 1993.

Farrington David P., "Crime Prevention", **21st Century Criminology A Reference Handbook**, ed. J. Mitchell Miller, California: Saga, 2009.

Feeley Malcolm M. / Simon Jonathan, "The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and Its Implications", **Criminology**, C. 30, sy. 4, 1992, ss. 449-474.

Feeley Malcolm M., "Actuarial Justice and The Modern State", **Punishment, Places and Perpetrators**, ed. Gerben Bruinsma, Henk Elffers/ Jan de Keijser, New York: Routledge, 2012.

Ferguson Andrew Guthrie "Crime Mapping And The Fourth Amendment: Redrawing 'High Crime Areas'", **Hastings Law Journal**, C. 63, sy.1, 2011, s. 179-233.

Ferri Enrico, "Cezalar ve Emniyet Tedbirleri", **AÜHFD**, çev. Uğur Alacakaptan, C. 16, sy.1, 1959, ss. 158-165.

Figgis Honor/Simpson Rachel, "Dangerous Offenders Legislation: An Overview", **Nsw Parliament Library Research Service, Briefing Paper No 14/97**, <https://www.parliament.nsw.gov.au/researchpapers/documents/dangerous-offenders-legislation-an-overview/14-97.pdf> (Erişim Tarihi: 18.04.2023).

Fitzgerald Edward A., "Chemical Castration: MPA Treatment of the Sexual Offender", **American Journal of Criminal Law**, C. 18, sy. 1, 1990, ss. 1-60.

Floud Jean, "Dangerousness And Criminal Justice", **The British Journal Of Criminology**, C. 22, sy. 3, 1982, ss. 213-228.

Floud Jean / Young Warren, **Dangerousness and Criminal Justice**, London: Barnes & Noble, 1981.

Florian Eugenio, **Parte Generale del Diritto Penale**, 4. Baskı, Milano: Vallardi, 1934.

Foucault Michel, **Hapishaneyeye Alternatifler**, çev. Murat Erşen, İstanbul: Ayrıntı, 2023.

Fortney Timothy / Levenson Jill / Brannon Yolanda / Bakar Juanita N., "Myths and Facts about Sexual Offenders: Implications for Treatment and Public Policy", **Sexual Offender Treatment**, C. 2, sy. 1, 2007, ss. 1-17.

Francia Maria Piler Marco, Why Do They Call It 'Dangerousness' When They Mean 'Risk Assessment'? Using Risk Assessment In The Spanish Criminal Justice System?, Crisis Of The Criminal Law In The Democratic Constitutional State, Eduardo Demetrio Crespo/ Alfanso Garcia Figuerora Vd. (Ed.), New York: Springer, 2023.

Freiberg Arie, "Guerrillas in Our Midst? Judicial Responses to Governing the Dangerous", **Dangerous Offenders: Punishment and Social Order**, ed. M. Brown, J. Pratt, New York, Routledge, 2000.

Furfaro Sandro, **Misure di Prevenzione**, Torino: Utet Giuricia, 2013.

Garfinkel Paul, **Criminal Law in Liberal and Fascist Italy**, Cambridge: Cambridge University Press, 2016.

Garin Vincent, "Social Instability and Reaction to Deviance: A Multilevel Analysis of the Swiss Lifelong Detention Initiative", **Punishment & Society**, 14(3), 2012, ss.289-314.

Garland David, **The Culture of Control Crime and Social Order in Contemporary Society**, Chicago: The University of Chicago Press, 2001.

Garofalo Rafaele, **Criminologia Suç, Suçlu ve Ceza**, Çev. Muhittin Göklü, İstanbul: Nurgök Matbaası, 1957.

Garofoli Roberto, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, Milano: Giuffrè Editore, 2003.

Gaudet Lyn M./Kerkmans Jason P./Anderson Nathaniel E./Kiehl, Kent A. "Can Neuroscience Help Predict Future Antisocial Behaviour?", **Fordham Law Review**, C. 85, sy. 2, 2016, ss. 503-531.

Gassin Raymond, **Criminologie**, 4. Baskı, Paris: Dalloz, 1998.

Geis Gilbert, Pioneers in Criminology VII-Jeremy Bentham (1748-1832), **Journal Of Criminal Law And Criminology**, C. 46, sy. 2, ss. 159-171.

di Gennaro Giacomo, "Racketeering in Campagna: How Clans Have Adapted and How Extortion Phenomenon is Perceived", **Global Crime**, C. 17, sy. 1, ss. 21-47, <https://doi.org/10.1080/17440572.2015.1114821>.

Mary S. Gibson, "Cesare Lombroso and Italian Criminology: Theory and Politics", **Criminals and Their Scientists**, editör: Peter Becker/ Richard F. Wetzels, United Kingdom: Cambridge University Press, 2006.

Giusino Manfredi Parodi, **I Reati di Pericolo Tra Dogmatica e Politica Criminale**, Milano: Giuffrè Editore, 1990.

Glaser Daniel, "Who Gets Probation and Parol: Case Study versus Actuarial Decision Making", **Crime and Delinquency**, C. 31, sy. 3, 1985, ss. 367-378.

Godwin Maurice, Reliability, Validity, And Utility Of Criminal Profiling Typologies, **Journal Of Police And Criminal Psychology**, C. 17, yy. 1, 2002, s. 1, <https://link.springer.com/article/10.1007/Bf02802858>.

Gottfredson Stephen D./Gottfredson Don M., "Selevtive Incapacitation?", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, C. 478, 1985, ss. 135-149.

Gottfredson Don M., "Prediction and Classification in Criminal Justice Decision Making", **Crime and Justice**, C. 9, 1987, ss. 1-20.

Gödekli Mehmet, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.

Gökçen Ahmet/ Balcı Murat/ Alşahin M. Ali/ Çakır Kerim, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara: Adalet, 2023.

Gölcüklü Feyyaz, **Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar)**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1966.

Gramatica Filippo, **Principi Di Difesa Sociale**, Padova: Cedam, 1961.

Gramatica Filippo, **Toplumsal Savunma İlkeleri**, 2. baskı, çev. Sami Selçuk, Ankara: İmge, 2005.

Greely Henry T., "Reading Minds With Neuroscience-Posibilities For The Law", **Cortex**, C. 47, sy. 10, ss. 1254-1255, <https://doi.org/10.1016/J.Cortex.2011.04.018>

Greenwood Peter W. "Bir Siyaset Seçeneği Olarak Suçu Önleme", **Suç Politikası**, çev. Füsün Sokullu Akıncı, ed. Yener Ünver, Ankara, Seçkin, 2006.

Grispigni Filippo "İtalya'da Ceza Hukuku Islahatı", Çev. Sahir Erman, **İÜHFİM**, C. 18, sy.1-2, 1952, ss. 520-547.

Grispigni Filippo, **Diritto Penale Italiano**, C. I, Milano: Dott. A. Giuffrè-Editore, 1952.

Grispigni Filippo, **Diritto Penale Italiano**, C. II, Milano: Dott. A. Giuffrè-Editore, 1952.

Grosso Carlo Federico / Marco Pelissero/ Davide Petrini/Paolo Pisa, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, 3. Bası, Milano: Giuffrè Francis Lefebvre, 2020.

Gurnham David, "Sentencing Dangerous Offenders in the Era of Predictive Technologies: New Skin, Same Old Snake?", **Data-Driven Personalisation in Markets, Politics and Law**, ed. Uta Kohl/Jacob Eister, Cambridge University Press, 2021, ss. 142-156.

Gürelli Nevzat **Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik**, İstanbul: Cezaevi Matbaası, 1967.

Günşen İçli Tülin, **Kriminoloji**, 11. Baskı, Ankara: Seçkin, 2021.

Güzeloğlu Turan "Önleme Tutuklaması", **CHD**, sy. 10, 2009, ss. 73-86.

Hafızoğulları Zeki, "Emniyet Tedbirleri", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 46, sy. 3, 1999, ss. 45-58.

Hafızoğulları Zeki, **Ceza Normu**, 2. baskı, Ankara: US-A Yayıncılık, 1996

Hafızoğulları Zeki/Özen Muharrem, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: US-A Yayıncılık, 2022.

Hafizoğulları Zeki/Özen Muharrem, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Topluma Karşı Suçlar**, Ankara: US-A Yayıncılık , 2022.

Hakeri Hakan, “İhmalî Suçlar”, **CHD**, C. 2, sy. 4, 2007, ss. 137-169.

Hanson R. Karl / Bussière Monique T., “Predicting Relapse: A Meta-Analysis of Sexual Offender Recidivism Studies”, **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, C. 66, sy. 2, 1998, ss. 348-362.

Harcourt Bernard E., **Against Prediction**, Chicago: The University of Chicago Press, 2007.

Harcourt Bernard E., “Punitive Preventive Justice: A Critique”, **Prevention and the Limits of the Criminal Law**, ed. Andrew Ashworth/Lucia Zedner/Patrick Tomlin, Oxford: Oxford University Press, 2013.

Harrison Karen, **Dangerousness, Risk And The Governance Of Serious Sexual And Violent Offenders**, New York: Routledge, 2011.

Harrison Karen, “The High-Risk Sex Offender Strategy in England and Wales: Is Chemical Castration an Option?”, **Howard Journal of Criminal Justice**, C. 46, sy. 1, 2007, ss. 16-31.

Härter Karl, “Zweckgedanke, Social Defence and Transnational Criminal Law: Franz von Liszt and the Network of Positivist Criminology (1871-1918)”, **GLOSSAE European Journal of Legal History**, 17, 2020, s.150-175.

Herrmann Joachim, Sanctions: German Law and Theory, **The American Journal of Comparative Law**, C. 24, sy. 4, 1976, ss. 718-736.

von Hirsh Andrew, **Past Or Future Crimes Deservedness And Dangerousness In The Sentencing Of Criminals**, Oxford:Manchester University Press, 1985.

von Hirsh Andrew /Nils Jareborg, Gauging Criminal Harm: A Living- Standard Analysis, **Oxford Journal of Legal Studies**, C. 11, Sy. 1, 1991, ss. 1-38.

von Hirsh Andrew von Hirsh, “Proportionality in the Philosophy of Punishment”, **Crime and Justice**, C. 16, 1992, ss. 55-98.

Hoge Robert D./Vincent Gina M./Guy Laura S., “Prediction and Risk/Needs Assessments”, **From Juvenile Delinquency to Adult Crime: Criminal Careers, Justice Policy and Prevention**, ed. Rolf Loeber/David P. Farrington, Oxford: Oxford University Press, 2012.

Hörnle, Tatjana “PJA von Feuerbach and his Textbook of the Common Penal Law”, **Foundational Texts in Modern Criminal Law**, Ed. Markus D. Dubber, Oxford: Oxford University Press, 2014.

Hudson Barbara, **Justice in Risk Society**, London: Sage, 2003.

Hughes Gordon **Understanding Crime Prevention Social Control, Risk And Late Modernity**, Berkshire: Open University Press, 1998.

İçel Kayıhan, **Suçların İctimai**, İstanbul: Sermet Matbaası, 1972.

İçel Kayıhan / Sokullu-Akıncı Füsün/ İzzet Özgenç/Sözüer Adem/ Mahmutoğlu Fatih Selami/ Ünver Yener, **Yaptırım Teorisi**, 2. Bası, İstanbul: Beta, 2002.

İçel Kayıhan “Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Olan Müesseselerdeki Gelişmeler ve Türk Ceza Sisteminin Bu Yönden Değerlendirilmesi”, **Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında TCK’nın 50 Yılı Ve Geleceği**, İstanbul: Sermet Matbaası, 1977. İnci Z. Özen, **Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin, 2022.

Işıқтаç Yasemin Adalet Psikoloji, 3. Basım, İstanbul: Sümer Kitapevi, 2020.

Jager Christian “İrade Özgürlüğü, Nedensellik ve Determinasyon Modern Nörolojik Araştırmalar Neticesinde Modern Kusur Ceza Hukuku’nun Sonu mu Geliyor?”, **Hukuk Köprüsü**, C. 4, sy. 9, 2015.

Jakobs Günther , “Yurttaş Ceza Hukuku ve Düşman Ceza Hukuku”, **Terör ve Düşman Ceza Hukuku**, çev. Mehmet Cemil Ozansü, ed. Yener Ünver, Ankara: Seçkin, 2008, ss. 489-506.

Janus Eric, “Civil Commitment as Social Control Managing the Risk of Sexual Violence”, **Dangerous Offenders: Punishment and Social Order**, ed. M. Brown, J. Pratt, New York, Routledge, 2000.

Janus Eric S., “The Preventive State, Terrorists and Sexual Predators: Countering the Threat of a New Outsider Jurisprudence”, William Mitchell Legal Studies Research Paper No:11, 2005, s. 1, <https://ssrn.com/abstract=687165>, (Erişim Tarihi:12.11.2024).

Jehle Jörg-Martin/Lewis Chris, / Nagtegaal Marleen / Palmowski Nina/ Małgorzata Pyrcak-Górowska Małgorzata / van der Wolf Michiel /Zila Josef, “Dealing with Dangerous Offenders in Europe. A Comparative Study of Provisions in England and Wales, Germany, The Netherlands, Poland and Sweden”, **Criminal Law Forum**, C. 32, 2021, ss. 181-245.

Josipovic Ivo/ Bozic Vanda, “Measures for Prevention and Fight Against Terrorism-Financial Aspect”, **7. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali Terör ve Darbelere Karşı Hukuk Devletin Korunması Tebliğler**, ed. Adem Sözüer, İstanbul: On İki Levha, 2022.

Jowett Garth S./O'Donnell Victoria, **Propaganda and Persuasion**, 4. Baskı, California: Saga, 2006.

Kangal T. Zeynel, “Ceza Hukukunda Elektronik İzleme”, Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2004, s. 525- 560.

Karakehya Hakan, “Koşullu Salıverilmenin Amacı, Hukuki Niteliği ve Koşullu Salıverilme Şartlarından Biri Olarak “İyi Hal” **15. Türk Ceza Hukuku Günleri Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Tebliğler**, ss. 35-66,

<https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=15.-tchg-teblig%CC%86ler-.pdf>.
(Erişim Tarihi:07.11.2024).

Kavlak Cihan, **Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin, 2017.

Katoğlu Tuğrul Bayazıt, “Son Seçenek Olması Gereken Ceza Müeyyidesi ve Ceza Hukukunun Zorlanan Sınırları”, **AÜHFD**, C. 72, Sy. 3, 2023, ss. 973-1005.

Katoğlu Tuğrul Bayazıt, **Ceza Kanunlarının Zaman Yönünden Uygulanması**, Ankara: Seçkin, 2008.

Kaynak Aydın Furkan, 1858 Tarihli Ceza Kanunnamesi ile 1926 Tarihli Ceza Kanunu’nun Foucaultçu Perspektiften Karşılaştırılması”, **DEÜHFD**, C. 24, Sy. 1, 2022, ss. 423-457.

Keçelioğlu Elvan, “Risk Toplumunda Ceza Hukukunun Değişen Yüzü”, **Prof. Dr. Nevzat Toroslu’ya Armağan**, C. II, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2015, 627-638.

Kehl Danielle/Guo Priscilla /Kessler Samuel, “Algorithms in The Criminal Justice Systems: Assessing The Use Of Risk Assessments İn Sentencing, Responsive Communities Initiative”, **Berkman Klein Center For Internet & Society, Harvard Law School**, 2017, <http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:33746041>

Kemshall Hazel, **Understanding Risk in Criminal Justice**, Berkshire: Open University Press, 2003.

Keyman, Selâhattin “Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket”, **AÜHFD**, C. 40, sy. 1, 1988, ss. 121-171.

Keskin Kizoglu Serap, “Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma” **Özel Ceza Hukuku C. III**, İstanbul: On İki Levha, 2018.

Kızılırmak Baran, “Kimyasal Kastrasyonun Cinsel Suç Faillerine Uygulanabilirliği Üzerine Kapsamlı Bir İnceleme”, **MÜHFD**, C. 25, sy.2, 2019, ss. 1025-1071.

Kieso Douglas W., **Unjust Sentencing and The California Three Strikes Law**, New York: LFB Scholarly Publishing LLC, 2005.

Kimberly Kessler Ferzan, **Preventive Justice And The Presumption Of Innocence, Criminal Law and Philosophy**, C. 8, 2014, ss. 505-525.

Koca Mahmut/Üzölmez İlhan, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 15. Baskı, Ankara: Seçkin, 2022.

Kocasakal Ümit, **Ceza Hukukunda İtiyad**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1994.

Kocasakal Ümit, **Karapara Aklama Suçu**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2000.

Kocasakal Ümit, Organize Suçluluğun Tanımı, Özellikleri ve Kapsamı, **GSÜHF Dergisi** 2002/1, Prof. Dr. Kemal Oğuzman'a Armağan, ss. 130-163.

Kocasakal Ümit, **Suçu Bildirmeme Suçları**, İstanbul: Vedat, 2017.

Korkusuz Gülşah, "Cinsel Saldırı Suçu (TCK md. 102), **İÜHF**, C. 71, sy. 1, 2013, ss. 815-854.

Koruculu Irmak, **Türk Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi**, Ankara: Seçkin, 2022.

Köni Burhan, "Ceza Hukukunda Tenkil ve Önleme Meselesi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.1, sy. 1, 1943, ss. 47-55.

Köni Burhan, "Kriminoloji", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 11, sy. 02, 1956, ss. 76-90.

Kumbasar Enver, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara: Seçkin, 2012.

Kunter Nurullah, "Suçluların Terbiye ve Islahı", **Adliye Ceridesi**, sy. 7, 1943, ss. 524-543.

Kunter Nurullah, "Bugünün Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirlerinin Yeri", **İÜHF**, C. 13, sy.4, 1947, ss. 1327-1349.

Kunter Nurullah, "Tehlike Tedbirleri Genel Teorisi ve Para Cezaları İçin İcrai Ve İhtiyadi Haciz", **İÜHF**, C. 34, sy. 1-4, 1968, ss. 17-41.

Kunter Nurullah, "Suç Ortaklığında Sorum ve Ceza", **İÜHF**, C. 13, sy. 1, 1947, ss. 63-94.

Kunter Nurullah, **Suçun Maddî Unsurları Nazariyesi**, İstanbul: İstanbul Akgün Matbaası, 1954.

Kunter Nurullah, **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. Bası, İstanbul: Kazancı, 1981.

Kumbasar Enver, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara: Seçkin, 2012.

Küçük Tevfik Sönmez, Bir Ceza Hukuku Yaptırımı Olarak Zorunlu Kastrasyonun Anayasa Hukuku Açısından İncelenmesi, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 19, Sy. 4, ss. 297-322.

Külçür Erdem İzzet, "Bypassing Criminal Law Through the Concept of Dangerousness: Turkish Sample Under Post-15/7 State of Emergency Law", **Dangerousness and Criminal Justice: A Dialogue Between Italy and Türkiye**, Ed. Valentina Bonini/Rahime Erbaş/Selin Türkoğlu, Pisa: Pisa University Press, 2023, ss. 115-147.

Lab Steven P., **Crime Prevention Approaches, Practices, and Evaluations**, 9. Baskı, Routledge 2016.

Lamparello, Adam, “Using Cognitive Neuroscience To Predict Future Dangerousness”, **Columbia Human Rights Law Review**, C. 41, sy. 2, ss. 481-539.

Leclerc Benoit /Savona Ernesto U, “Crime Prevention İn The Twenty-First Century”, **Crime Prevention İn The 21st Century Insightful Approaches For Crime Prevention Initiatives**, Ed. Benoit Leclerc/Ernesto U. Savona, İsviçre: Springer, 2017.

Leturmy Laurence, La Dangerosité Dans L'évolution Du Droit Pénal Français, **L'information Psychiatrique**, C. 88, 2012/6, ss. 417-422.

Lewis Christopher, “The Paradox of Recidivism” **Emory Law Journal**, C. 70, sy. 6, 2021, ss. 1209-1272.

Lewis Hazeldine, “Extended Determinate Sentences: A Review of the Practical Issues”, Sentencing Academy, 2024, s. 2 <https://www.sentencingacademy.org.uk/wp-content/uploads/2024/03/Extended-Determinate-Sentences-A-Review-of-the-Practical-Issues.pdf>, (Erişim Tarihi:10.11.2024).

Lazerges Christine, La dangerosité de la notion de dangerosité en droit pénal, **Criminocorpus** (En Ligne), 20, 2022, <http://journals.openedition.org/criminocorpus/10672> (Erişim Tarihi: 20.03.2024).

Levi Selim, “Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Tartışma Yaratacak Bir Hükmü Nasıl Değişti?”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C. 18, Sy. 58, 2005, ss. 29-39.

Lieb Roxanne / Quinsey Vernon / Berliner Lucy, “Sexual Predators and Social Policy”, **Crime and Justice**, C. 23, 1998, ss. 43-114.

Liebling Alison/Shada Maruna, “Introduction: The Effects of Imprisonment Revisted”, **The Effects of Imprisonment**, ed. Alison Liebling/Shadd Maruna, Oxon: Routledge, 2011.

Lin Zhiyuan “Jerry” / Jung Jongbin / Goel Sharad / Skeem Jennifer, “The limits of Human Predictions of Recidivism”, *Science Advances*, C. 6, sy.7, s. 1, <https://www.science.org/doi/epdf/10.1126/sciadv.aaz0652> (Erişim Tarihi:07.11.2024)

Lo Zingarelli Minore Vocabulario Della Lingua Italiana, 2014.

Lombroso Ferrero Gina, **Criminal Man, According To Clasification Of Cesare Lombroso**, New York: G.P. Putnam’s Sons, 1911.

Lundrigan Samantha / Mann Natalie / Speeth David / Kamitz Lea C., A Proven Reoffending Study of Individuals Managed under the Multi-Agency Public Protection Arrangements (MAPPA) in England and Wales, **Frontiers in Psychology**, 2024, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1371023>.

Maden Mehmet, **Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar**, Ankara: Adalet, 2012.

Maden Mehmet, Koşullu Salıverilmenin Mahiyeti ve Hukuki Niteliği, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 26, sy. 2, Aralık 2020, ss. 633-651.

Maghan Jess, “Long-Term And Dangerous Inmates: Maximum Security Incarceration in The United States”, **A Great Cities Institute Working Paper**, Aralık 1996, <https://Greatcities.Uic.Edu/Wp-Content/Uploads/2014/04/Gcp-96-12-Long-Term-Inmates.Pdf> (Erişim Tarihi: 17.03.2023).

Malender Sakari, “Preventive Turn in Criminal Law”, **Peking University Law Journal**, C.11, sy. 1, 2023, ss. 11-23, <https://doi.org/10.1080/20517483.2023.2223843>

Maguire Mike /Rod Morgan/Robert Reiner, **The Oxford Handbook Of Criminology**, 5. Baskı, Oxford: Oxford University Press, 2012.

Malsch Marijke/ Duker Marius, **Incapacitation Trends and News Perspectives**, Routledge, 2016.

Mandıracı Berkay, “Türkiye’de Ceza İnfaz Politikaları ve Kurumlarına İlişkin Yapısal Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, TESEV Yayınları, İstanbul, 2015.

Mann Lori/Tosun Zehra, Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddet Vakalarında Risk Değerlendirmesi ve Yönetimi, s. 5.

Manna Adelmo, “Natura Giuridica delle Misure di Prevenzione: Legislazione, Giurisprudenza, Dottrina”, **Archivio Penale**, sy. 3, 2018, <https://archiviopenale.it/File/DownloadArticolo?codice=be7012cd-6073-4ff7-bb3e-6cb94a65428f&idarticolo=18496> (Erişim Tarihi:07.11.2024).

Manzini Vincenzo, **Trattato Di Diritto Penale**, C. III, 5. Baskı, Torino: Utet, 1950.

Manzini Vincenzo, **La Recidiva Nella Sociologia Nella Legislazione E Nella Scienza Del Diritto Penale**, Firenze: Fratelli Camelli, 1899.

Mantovani Ferrando, **Diritto Penale Parte Generale**, 10. Bası, Milano: CEDAM, 2017.

Marinucci Giorgio/Dolcini Emilio/Gatta Gian Luigi, **Manuale di Diritto Penale Parte Generale**, 9. Baskı, Milano: Giuffrè Editore, 2020.

Marti Irene **Doing Indefinite Time An Ethnography Of Long-Term Imprisonment in Switzerland**, Palgrave Mcmillan, 2022, Open Access Erişim Adresi: <https://Link.Springer.Com/Content/Pdf/10.1007/978-3-031-12590-4.Pdf>.

Martini Adriano, **Essere Pericolosi Giudizi Soggettivi E Misure Personali**, Torino: G. Giappichelli Editore, 2017.

Matravers Matt, "On Preventive Justice", **Prevention and the Limits of The Criminal Law**, ed. Andrew Ashworth/Lucia Zedner/ Patrick Tomlin, Oxford: Oxford University Press, 2013.

Mayson, Sandra G. "Dangerous Defendants", **The Yale Law Journal**, C. 127, sy. 3 2018, ss. 490-568.

McIvor Gill, Female Sex Offenders, **The Oxford Handbook of Sex Offences and Sex Offenders**, ed. Teela Sanders, New York: Oxford University Press, 2017.

McSherry Bernadette, **Managing Fear**, New York: Routledge, 2014.

McSherry Bernadette, "Expanding the Boundaries of Inchoate Crimes The Growing Reliance on Preparatory Offences", **Regulating Deviance: The Redirection of Criminalisation and the Futures of Criminal Law**, ed. Bernadette McSherry / Alan Norrie / Simon Bronitt, Oxford: Hart Publishing, 2009.

McSherry Bernadette, "Risk Assessment, Predictive Algorithms and Preventive Justice, Criminal Justice", **Risk and the Revolt against Uncertainty**, ed. John Pratt/Jordan Anderson, Palgrave, 2020, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-37948-3>.

Memiş Kartal Pınar, **Çocukların Cinsel İstismarı**, İstanbul: Der Yayınları, 2014.

Memiş Kartal Pınar, "Reşit Olmayanla Cinsel İlişki", **Özel Ceza Hukuku Kişilere Karşı Suçlar**, C. II, İstanbul: On İki Levha, 2017.

Meraklı Serkan, **Ceza Hukukunda Kusur**, Ankara: Seçkin, 2017.

Merkel Grischa, Incompatible Contrasts?- Preventive Detention in Germany and the European Convention on Human Rights, **German Law Journal**, C. 11, sy. 9, 2010, ss. 1046-1066.

Meyer Caroline B., Criminal Profiling As Experts Evidence in **Criminal Profiling International Theory, Research, And Practice** Editör: Richard N. Kocsis, Humana Press, 2008.

Miller Marc / Morris Norval, "Predictions Of Dangerousness: Ethical Concerns And Proposed Limits", **Notre Dame Journal Of Law, Ethics & Public Policy**, C. 2. sy. ss. 393-44.

Monahan John /Skeem Jennifer L., Risk Assessment in Criminal Sentencing, **Annu. Rev. Clin. Psychol.** sy. 12, 2016, ss. 489-513, 10.1146/Annurev-Clinpsy-021815-092945 (Erişim Tarihi: 24.04.2023).

Mooney Robyn / Seballo Ivan, "Violence Risk Assessment", **Violent and Sexual Offenders Assessment, Treatment, and Managment**, 2. Baskı, ed. Jane L. Ireland, Carol A. Ireland/ Philip Birch, Oxon: Routledge, 2019.

Moore Mark H. / Estrich Susan R. / McGillis Daniel / Spelman William, **Dangerous Offenders The Elusive Target Of Justice**, United States Of America: Harvard University Press, 1984.

Moore Megan, Psychological Theories Of Crime And Delinquency, **Journal Of Human Behaviour In The Social Environment**, 21, 2011, ss. 226-239.

Moore Mark M./ Robert C. Trojanowicz, **Policing and the Fear of Crime**, National Institute of Justice, 1998, s. 3, <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/111459.pdf>, (Erişim Tarihi: 29.10.2024).

Musco Enzo, **La Misure Di Sicurezza Detentiva Profili, Storici E Costituzionali**, Milano: Dott. A. Giuffre Editore, 1978.

Nash Mike, **Public Protection and the Criminal Justice Process**, Oxford: Oxford University Press, 2006.

Nanula Gaetano, **La Lotta Alla Mafia**, 5. Baskı, Milano: Giuffre Editore, 2009.

Nasuhoglu Ayla Duygu, "Cinsel Saldırı Mitlerinin Olası Tesirleri Açısından Bir Yargıtay Kararı İncelemesi" **Ceza Hukuku Perspektifinden Kadına Yönelmiş Şiddetle Mücadele II**, ed. Rahime Erbaş, Ankara: Adalet, 2023.

Notaro Laura, Accertamento e Trattamento Della Pericolosità Sociale: Una Storia di Supplenze", **Malattia Psichiatrica e Pericolosità**, Ed. Marco Bevilacqua/Laura Notaro, vd., Torino: G. Gippichelli Editore, 2012.

Nuhoglu Ayşe, Tecrit Kurumuna Gönderme Tedbiri, **Adalet Dergisi**, sy. 65, 2020, ss. 73-97.

Nuhoglu Ayşe, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, Ankara: Adil Yayınevi, 1997.

Okay Sadık, "Tekerrürün Mahiyeti Hakkında Başlıca Nazariyeler ve Tatbikata Tesirleri", **AÜHFD**, C. 9, sy.1, 1952, ss. 331-346.

Olver Make E. /Barlow Ashley A., Public Attitudes towards Sex Offenders and their Relationship to Personality Traits and Demographic Characteristics", **Behaviour Science and the Law**, 28, 2010.

O'Malley Pat, "Risk Societies and the Government of Crime", **Dangerous Offenders: Punishment and Social Order**, ed. M. Brown, J. Pratt, New York, Routledge, 2000.

Orben Jessica Ann, "Connecticut Department of Public Safety v. Doe: Sex Offenders' Due Process under "Megan's Law" and Effectiveness of Sex Offender Registration", **University of Toledo Law Review**, C. 26, sy. 6, 2005, ss. 789-812.

Osmanoğlu Bilal / Kıldıl Fahrettin, "Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü ve Terör Suçu Kavramları Üzerine Bir İnceleme", **DEÜHFD Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan**, C. 21, özel sayı, 2019, ss. 1141-1177.

Osmanoğlu Bilal, **Ceza Muhakemesi ve İnfaz Hukukunda Akıl Hastalığı ve Alternatif Bir Model Olarak Akıl Sağlığı Mahkemeleri**, İstanbul: On İki Levha, 2023.

Önder Ayhan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler** C. II-III, 2. bası, İstanbul: Beta, 1992.

Önder Ayhan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler** C. III, İstanbul: Beta, 1989.

Özbek Veli Özer, **Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Hakkındaki Değerlendirmelerimiz**, Ceza Hukuku Dergisi, C. 15, sy. 42, 2020, ss. 301-312.

Özbek Veli Özer, **İnfaz Hukuku**, 18. baskı, Ankara: Seçkin, 2024.

Özbek Veli Özer, “İnfazın Amacı ve Bir İnfaz Rejimi Olarak Yeniden Topluma Kazandırma”, **15. Türk Ceza Hukuku Günleri Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Tebliğler**, ss. 18-35, <https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=15.-tchg-teblig%CC%86ler-.pdf>. (Erişim Tarihi:07.11.2024).

Özbek Veli Özer, **Müstehcenlik Suçu**, Ankara: Seçkin, 2009.

Özbek Veli Özer, Polis Hukuku, İnternet Hukuku ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Temel Haklara Müdahaleler ve Hukuka Aykırı Müdahalelere Karşı Korunma Çareleri, 2. Baskı, Ankara: Seçkin, 2023.

Özbek Veli Özer/Doğan Koray/Bacaksız Pınar, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. Baskı, İstanbul: Seçkin, 2022.

Özbek Veli Özer/Doğan Koray/Bacaksız Pınar, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Baskı, İstanbul: Seçkin, 2023.

Özek Çetin, “Suç Mağdurunun Korunması ile İlgili Bazı Sorunlar”, **İÜHFM**, C. 50, sy. 1-4, 1984, ss. 13-67.

Özek Çetin, **Siyasi İktidar Düzeni ve Fonksiyonları Aleyhine Cürümler**, İstanbul: Cezaevi Matbaası, 1967.

Özek Çetin, “Organize Suç”, **Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan**, İstanbul: Beta, 1998.

Özen Mustafa, **Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İnfaz Hukuku**, 3. baskı, Ankara: Adalet, 2024.

Özgenç İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 18. Bası, İstanbul: Seçkin, 2022.

Özgenç İzzet, **Suç Örgütleri**, 13. Bası, Ankara: Seçkin, 2020.

Özgenç İzzet, “Suç Teşekkülü, Düşünceyi Açıklama ve Örgütlenme Hürriyeti”, **İÜHFM**, C. 55, sy. 3, 1997, ss. 51-64.

Özgenç İzzet/Adem Sözüer/ Mahmut Koca, **Anayasal İlkeler Açısından 7242 Sayılı Kanunun Değerlendirmesi**, 15. Türk Ceza Hukuku Günleri Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Tebliğler.

Işınsu Özgüney “Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Mitleri ve Suçun Karanlık Alanı”, **Hukuki ve Kriminolojik Açından Cinsel Suçlar**, ed. Rahime Erbaş/Selen Çakırhan, Ankara: Adalet, 2023.

Öztürk Bahri/Durmuş Tezcan Durmuş/Erdem Mustafa Ruhan/Alan Esra/Sırma Gezer Özge/Saygılar Yasemin F./Özaydın Özdem/Erden Tütüncü Efser/Tok Mehmet Can, **Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku**, 10 Baskı, Ankara: Seçkin, 2023.

Öztürk Bahri/Erdem Mustafa Ruhan, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Ankara: Seçkin, 2022.

Öztürk Şerif Ahmet, **Caydırıcılık ve Rehabilitasyon Bakımından Hapis Cezasının Suça Etkisi ve Ceza Popülizmi**, Ankara: Adalet, 2024.

Padovani Tullio, **Diritto Penale**, 7. Baskı, Milano: Giuffrè Editore, 2004.

Padovani Tullio, **Misure Di Sicurezza E Misure Di Prevenzione** (Anno Academico 2012/2013), Pisa: Pisa University Press, 2014.

Pagani Linda /Pinard Georges-F. Clinical Assessment of Dangerousness: An Overview of The Literature, in **Clinical Assessment Of Dangerousness Emrirical Contributions**, Editörler: Georges-F.Pinard/Linda Pagani, United Kingdom: Cambridge University Press, 2004.

Paoli Letizia/Berken Tom Vander, “Organized Crime a Contested Concept”, **The Oxford Hanbook of Organized Crime**, ed. Letizia Paoli, New York: Oxford University Press, 2014.

Paoli Letizia, “The Paradoxes of Organized Crime”, **Crime, Law and Social Change**, C. 37, 2002, ss. 51-97.

Paoli Letizia, “Italian Organised Crime: Mafia Associations and Criminal Enterprises”, **Global Crime**, C.6, sy.1, 2004, ss. 19-31.

Palazzo Francesco, **Corso di Diritto Penale Parte Generale**, 8. Baskı, Torino: G. Giappichelli Editore, 2021.

Paterniti Filippo, “Rilievo E Accertamento Della Pericolosità Sociale”, **Psichiatria, Psicologia E Diritto**, sy. 2, Aralık 2009, ss. 27-34.

Peay Jill, “Mentally Disordered Offenders, Mental Health, and Crime”, **The Oxford Handbook of Criminology**, ed. Mike Maguire/Rod Morgan/ Robert Reiner, 5. Baskı, Oxford: Oxford University Press.

Pekel Uludağlı, Nilay, “Hükümlülerin Denetiminde ve Topluma Kazandırılmasında Yeni Bir Yöntem Olarak Elektronik İzleme”, **AÜHFD**, C. 61, sy.4, 1337-1368.

Peker İlbig Selcen, **Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri**, Ankara: Seçkin, 2022.

Pelissero Marco, **Pericolosita Sociale E Doppio Binario Vecchi E Nuovi Modelli Di Incapacitazione**, Torino: G. Giappichelli Editore, 2008.

Pelissero Marco, **Diritto Penale Appunti di Parte Generale** Torino: G. Giappichelli Editore, 2021.

Perkins Derek, “Mentally Disordered Offenders” **The Cambridge Handbook of Forensic Psychology**, ed. Jennifer M. Brown/ Elizabeth A. Campbell, New York: Cambridge University Press, 2010

Petrocelli Biaggio, **La Pericolosità Criminale E La Sua Posizione Giuridica**, Padova: Cedam, 1940.

Pifferi Michelle, “The Theory Of Social Defence And The Italian Positive School Of Criminal Law”, **Glossae European Lournal Of Legal History**, 17(2020), ss. 22-46.

Pifferi Michele, **Reinventing Punishment A Comparative History Of Criminology And Penology in The 19th And 20th Century**, New York: Oxford University Press, 2016.

Michele Pifferi, “Individualization of Punishment and the Rule of Law: Reshaping Legality in the United States and Europe between the 19th and the 20th Century”, **The American Journal of Legal History**, C. 52, sy. 3, 2012, ss. 325-376.

Pilar Maria/Francia Marco, Why Do They Call It ‘Dangerousness’ When They Mean ‘Risk Assessment’? Using Risk Assessment in the Spanish Criminal Justice System?, **Crisis of the Criminal Law in the Democratic Constitutional State**, Eduardo Demetrio Crespo/ Alfanso Garcia Figuerora vd. (Ed.), New York: Springer, 2023

Pisapia Gian Domenico, **İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri Genel Kısım**, Çeviren: Atıf Akgüç Ankara: Yarı Açık Cezaevi Matbaası, 1971.

Poggi d’Angelo Marina, **Il Modello di Illecito di Pericolo nei Reati in Materia di Economia**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sapienza Università di Roma, Roma 2019,

Polat Oğuz, **Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar**, Ankara: Seçkin, 2022.

Polat Oğuz, **Viktimoloji**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin, 2022.

Polat Oğuz, **Tüm Boyutları Çocuk İstismarı-I Tanımlar**, 4. baskı, Ankara: Seçkin, 2021.

Pösl Michael /Dürr Andreas, “German’s System of Preventive Detention Considered Through the European Court of Human Rights and the German Federal Constitutional Court”, **European Criminal Law Review**, C. 2, sy. 2, 2012, ss. 158-181.

Pulitonò Domenico, **Diritto Penale**, 9. Baskı, Torino: G. Giapichelli Editore, 2021.

Pratt John, Dangerousness And Modern Society, **Dangerous Offenders Punishment And Social Order**, Mark Brown/ John Pratt (Ed.), London, Routledge, 2000.

Rader Nicole, “Fear of Crime”, **Oxford Research Encyclopedia of Criminology**, 2017, <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264079.013.10>, (Erişim Tarihi:12.11.2024).

Ragnolo Sandy, **Le Traitement Pénal De La Dangerosité**, Droit. Comue Université Côte D'azur (2015- 2019), yayımlanmamış doktora tezi, 2016.

Rende Domenico, Yeni İtalyan Ceza Kanununda Cezalar Emniyet Tedbirleri Ve Bunların Şahsileştirilmesi, **İÜHFM**, çev. Burhan Köni, C. 2, 1936, ss. 68-101.

Rennie Ysabel, **The Search for Criminal Man**, ABD: Lexington Books, 1978.

Richards Kelly, "Misperceptions about Child Sex Offenders", **Trends & Issues in Crime and Criminal Justice**, no: 429, 2011.

Ricci Laura, Preventive Measures Of Security For Criminally Responsible Subjects, Their Critical Issues And The 2017 Reform Projects, **Malattia Psichiatrica E Pericolosita Sociale**, Editör: Marco Bevilacqua/Laura Notaro Vd. Livorno: G. Giappichelli Editore, 2020.

Riccio Stefano, **Responsabilità E Pericolosità Nella Dottrina E Nel Nuovo Codice Penale**, Napoli: Jovene, 1931.

Riccio Stefano, **L'abitudine Nel Reato**, C. I, Napoli, Casa Editrice Dott. Eugenio Jovene, 1938.

Roach Kent, The Criminal Law and Terrorism, **Global Anti-Terrorism Law and Policy**, ed. Victor V. Ramraj/ Michael Horr/ Kent Roach, Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Roberts Julian V., "The Role of Criminal Record in the Sentencing", **Crime and Justice**, C. 22, 1997, s. 304, ss. 303-362.

Robinson Paul H., "Crime, Punishment, and Prevention", **The Public Interest**, Aralık 2001, ss. 61-71.

Robinson Paul H., "Punishing Dangerousness: Cloaking Preventive Detention As Criminal Justice", **Harvard Law Review**, C. 114, sy. 5, 2001, s. 1429-1455.

Rodriguez Nancy, **Persistent Offender Law Racial Disparity, Patterned Offenses and Unintended Effects**, New York: LFB Scholarly Publishing LLC, 2003.

Rosenau Hennig, "Jakobs'un Düşman Ceza Hukuku Kavramı Hukukun Düşmanı", çev. Erhan Temel, **AÜHFD**, C. 7, sy. 4, 2008, ss. 391-402.

Rotaru Victor / Huangyi /Li Timy Vd., "Event-Level Prediction Of Urban Crime Reveals A Signature Of Enforcement Bias In Us Cities", **Nature Human Behaviour**, C. 6, 2022, ss. 1056-1068, <https://doi.org/10.1038/S41562-022-01372-0>.

Roth Mitchel P., **Crime and Punishment A History of the Criminal Justice System**, 2. Baskı, London: Reaktion Books, 2014.

Rousseau, Jean-Jacques, **Toplum Sözleşmesi**, çev. Vedat Günyol, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

Roxin Claus, “Ceza Hukukunun Bir Geleceği Var mıdır?”, **Suç Politikası**, çev. Yener Ünver, ed. Yener Ünver, Ankara: Seçkin, 2006, ss. 55-70.

Sample Lisa L. /Brah Timothy M., “Are Sex Offenders Dangerous?”, **Criminology Public Policy**, C. 3, sy. 1, 2003, ss. 59-82.

Sarıgül Ali Tanju, **Türk ve Alman Hukukunda Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, TBB Dergisi 2015(118), ss. 125-162.

Savaşçı Bilgehan, **Çocukların Cinsel İstismarı Suçu**, İstanbul: Legal, 2013.

Scheela Rochella A., “Sex Offender Treatment: Therapists’ Experiences and Perceptions”, **Mental Health Nursing**, C. 22, sy. 8, 2001, ss. 749-767.

Schneider Jane, Fifty Years Of Mafia Corruption, **Current Antropology**, C. 59, Sy. S18, ss. S16-S27, <https://doi.org/10.1086/695801> .

Schneider Jane C., Schneider Peter T., **Reversible Destiny, Mafia, Ant,Mafia And The Strggle For Palermo**, Berkeley: University California Press, 2003.

Scott P.D, “Assessing Dangerousness İn Criminals”, **The British Journal Of Psychiatry**, C. 131, sy. 2, 1977, Ss. 127-142, <https://doi.org/10.1192/Bjp.131.2.127> (Erişim Tarihi:01.12.2022).

Sedgewick Robert / Wayne Kevin, **Algorithms**, 4. Baskı, Boston: Addison-Wesley.

Sellin Thorsten, “Pioneers in Criminology XV—Enrico Ferri (1856-1929)”, **Journal Of Criminal Law And Criminology**, C. 48, sy. 5, 1958, ss. 481-492.

Sever Çiğdem, “Hapishane İdarelerinin Yetkileri ve Hapsedilen Haklarının Sınırı”, **TBB Dergisi**, sy. 122, 2016, ss. 141-192.

Shaw S.H., “The Dangerousness Of Dangerousness”, **Medicine, Science, And The Law**, C. 13, sy. 4, 1973, Ss. 269-271, <https://doi.org/10.1177/002580247301300410>, (Erişim Tarihi:01.12.2022).

Shah Saleem A., “Dangerousness and Mental Illness: Some Conceptual, Prediction, and Policy Dilemmas”, **Dangerousness Behaviour: A Problem in Law and Mental Health**, ed. Calvin J. Frederick, Rockville: Government Printing Office, ss. 153-191.

Shostakovich Boris V., “On Social Dangerousness of Mental Patiens, **Schizophrenia Bulletin**, C. 15, sy. 4, 1989, ss. 555-558.

Siclari Bruno, **Applicazione ed Esecuzione delle Misure di Sicurezza Personali**, Milano: Giuffrè Editore, 1977.

Sieber Ulrich, “Ceza Hukukunun Sınırları-Temeller ve Öngörüler: Max-Planck-Enstitüsündeki Yeni Ceza Hukuku Araştırma Programı”, **Bilişim Teknolojisi ile Globalleşen Dünyadaki Tehlikelerin Önlenmesi ve Ceza Hukuku**, çev. Feridun Yenisey, ed. Feidun Yenisey/Salih Oktar/Zehra Başer Doğan, Ankara: Seçkin, 2021.

Sieber Ulrich “Bilişim Suçları”, **Bilişim Teknolojisi ile Globalleşen Dünyadaki Tehlikelerin Önlenmesi ve Ceza Hukuku**, çev. Feridun Yenisey/ Damla Zaimoğlu, ed. Feridun Yenisey/Salih Oktar/Zehra Başer Doğan, Ankara: Seçkin, 2021.

Sieber Ulrich, “Güvenlik Hukukunun Yeni Mimarisi-Global Risk Toplumunda Suç Kontrolü”, **Bilişim Teknolojisi ile Globalleşen Dünyadaki Tehlikelerin Önlenmesi ve Ceza Hukuku**, çev. Erdem İzzet Külçür, ed. Feridun Yenisey/Salih Oktar/Zehra Başer Doğan, Ankara: Seçkin, 2021.

Sieber Ulrich / Neubert Carl-Wendelin, “Sanal Ortamda Sınır Ötesi Ceza Soruşturamalarında Güvenlik Sorunu”, **Bilişim Teknolojisi ile Globalleşen Dünyadaki Tehlikelerin Önlenmesi ve Ceza Hukuku**, çev. Feridun Yenisey/Damla Zaimoğlu, ed. Feridun Yenisey/ Salih Oktar/ Zehra Başer Doğan, Ankara: Seçkin, 2021.

Silver Eric, “Understanding the Relationship between Mental Disorder and Violence: The Need for Criminological Perspective”, **Law and Human Behavior**, C. 30, sy. 6, 2006, ss. 685-706.

Simon Jonathan, **Governing Through Crime**, Oxford: Oxford University Press, 2007.

Simmler Monika/Canova Giulia/ Schedler Kuno, “Smart Criminal Justice: Phenomena and Normative Requirements”, **International Review of Administrative Sciences**, C. 89, sy.2, ss. 415-432.

Sinn Arndt, “Modern Suç Kovuşturması-Düşman Ceza Hukuku Yolunda mı?”, **Terör ve Düşman Ceza Hukuku**, çev. Yener Ünver, ed. Yener Ünver, Ankara: Seçkin, 2008, ss. 611-632.

Siracusano Delfino /Galati Antonino/ Tranchina Giovanni/Zappalà Enzo, **Diritto Processuale Penale**, Milano: Giuffrè Editore, 2004.

Slobogin Christopher “Principles Of Risk Assessment: Sentencing And Polcing”, **Ohio State Journal Of Criminal Law**, 15, sy. 2, 2018, Ss. 583-596, <https://Heinonline.Org/Hol/Page?Handle=Hein.Journals/Osjcl15&Id=595&Collection=Journals> (Erişim Tarihi:24.04.2023).

Slobogin Christopher, Dangerousness And Expertise, **University Of Pennsylvania Law Review**, C. 133, sy. 1, 1984, S. 103, <https://www.jstor.org/stable/pdf/3311865.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.04.2023).

Slobogin, Christopher “Assessing The Risk Of Offending Through Algorithms, **The Cambridge Handbook Of The Law Of Algorithms**, Editör: Woodrow Barfield, United Kingdom: Cambridge University Press, 2020.

Slobogin Christopher, “Capital Punishment and Dangerousness”, **Mental Disorder and Criminal Law**, ed. Robert F. Schopp/ Richard L. Wiener vd., New York: Springer, 2009.

Slobogin, Christopher “Just Algorithms Using Science to Reduce Incarceration and Inform a Jurisprudence of Risk”, **Vanderbilt Law Research Paper No:21-30**, Cambridge University Press, 2021, <https://ssrn.com/abstract=3890164>.

Sokullu Akıncı Füsün, **Kriminoloji**, İstanbul: Beta, 2021.

Sokullu Akıncı Füsün, “Terör, Suç Korkusu ve Terör Ekonomisi”, **Av. Dr. Şükrü Alpaslan Armağanı**, İstanbul: İstanbul Barosu, 2007.

Sokullu-Akıncı Füsün/Selman Dursun, **Viktimoloji**, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 3. Bası, İstanbul: Beta, 2016.

Sokullu Akıncı Füsün, “Özgürlük ve Güvenlik”, **İÜHFM**, C. 69, sy.1-2, 2011, ss. 105-110.

Sorell Tom, “The Scope of Serious Crime and Preventive Justice”, **Criminal Justice Ethics**, C. 35, sy. 3, 2016, ss. 163-182.

Tom Sorell, “Organized Crime and Preventive Justice”, **Ethical Theory and Moral Practice**, C. 21, 2018, ss. 137-153.

Stefani Gaston / Levasseur Georges / Bouloc Bernard, **Droit Pénal Général**, 18. Bası, Paris: Dalloz, 2003.

Stone Nigel, “Legislation and Sex Offending”, **Sex Offenders: Punish, Help, Change or Control?**, ed. Jo Breyford/Francis Cowe/ John Deering, New York: Routledge, 2012.

Southwell David, **Organize Suç Tarihi**, Çev. Beril Köseoğlu, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2009.

Soyaslan Doğan, **Kriminoloji**, 4. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.

Soyaslan Doğan **İnfaz Hukuku**, Ankara: Yetkin, 2021.

Soyaslan Doğan, Cezaların Bireyselleştirilmesi, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi 20. Yıl Armağanı**, C. 11, sy.1-2, 2003, ss. 25-49.

Sözüer Adem, “Organize Suçluluk Kavramı Ve Batı Ülkelerinde Bu Suçlulukla Mücadele İle İlgili Gelişmeler”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 9, sy. 1-3, 1995, ss. 255-271.

Stinneford John F., “Incapcipation Through Maiming: Chemical Castration, the Eighty Amendment, and the Denial of Human Dignity”, **University of St. Thomas Law Journal**, C.3, sy. 3, 2006, ss. 559-599.

Şahinkaya Onur, **Önleyici Yakalama ve Durdurma**, İstanbul: On İki Levha, 2020.

Şanlı İrem, **Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suç Faillerinin Medyadaki Görünümü: Kriminolojik Bir Araştırma**, Ankara: Seçkin, 2021.

Şen Ersan / Başer Berkün Beyza, **Koşullu Salıverilme, Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.

Ersan Şen/Mert Maviş/Buğra Şahin, **Uygulamada ve İçtihadta Cinsel Suçlar Cinsel Dokunulmazlığa ve Genel Ahlak Karşı Suçlar**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin, 2024.

Şensoy Naci, “Çocuk Suçluluğu-Küçüklük-Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müessesleri”, **İÜHFİM**, C. 5, sy.2-3, 1949, ss. 569-633.

Şirin Tolga, **Özgürlük ve Güvenlik Hakkı**, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-I, 2018, s. 37.

Taner Tahir, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, İstanbul: Ahmet Sait Matbaası, 1949.

Taner Tahir, “İkinci Milletlerarası Kriminoloji Kongresi (Paris 10-19 Eylül 1950)”, **İÜHFİM**, C. 17, sy. 3-4, ss. 499-529.

Taner Fahri Gökçe, **Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.

Taylor Gary, **An Abbreviated History Castration of Western Manhood**, New York: Routledge, 2000.

Telep Cody W. /Hibdon Julie, “Understanding and Responding to Crime and Disorder Hot Spots”, **Problem-Oriented Guides For Police**, Problems, Solving Tools Series, sy. 14, 2019,
https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/understanding_responding_to_crime_disorder_hot_spots_spi_final.pdf (Erişim Tarihi:31.10.2024)

Thomas Terry, **Sex Crime Sex Offending and Society**, 2. baskı, Devon: Willan Publishing, 2005.

Timashefe N.S., Treatment Of Persistent Offenders Outside of The United States, **Journal of Criminal Law And Criminology**, C. 30, sy. 4, 1939-1940, ss.455-469.

Tekin Derya, “Bir Ceza Politikası Olarak Hazırlık Hareketlerinin Cezalandırılması: Türk ve İngiliz Yasal Düzenlemelerinin Karşılaştırılmalı Analizi, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 13, sy. 146, 2018, ss. 48-60.

Terry Karen, “What is Sex Crime?”, **The Oxford Handbook of Sex Offences and Sex Offenders**, ed. Teela Sanders, New York: Oxford University Press, 2017.

Tezcan Durmuş, “Ceza Hukuku Açısından Bağımlılık Yaratıcı Maddeler Alışkanlığı **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 41, sy. 1, 1986, ss. 293-405.

Tezcan Durmuş /Erdem Mustafa Ruhan/Önok Rıfat Murat, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, 21. Baskı, Ankara: Seçkin, 2023.

Toroslu Nevzat, **Ceza Hukukunda Zaruret Hali**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1968.

Toroslu Nevzat, **Nasıl Bir Ceza Kanunu**, Ankara: V Yayınları, 1987.

Toroslu Nevzat, “Ceza Hukukunda Okullar”, **Prof Dr. Nurullah Kunter’e Armağan**, İstanbul: İÜHF Yayınları, 1998.

Tokat Ece, “Kimyasal Kastrasyon”, **Kriminoloji Yazıları**, Ed. Türkan Yalçın Sancar, Ankara: Savaş Yayınları, 2015.

de la Torre Garcia, “Crises of the Ultimo Ratio Principle: Shall We Resume the Constitutional Criminal Law Guidance?”, **Crisis of the Criminal Law in the Democratic Constitutional State Manifestations and Trends**, Editör: Eduardo Demetrio Crespo, Alfonso Garcia Figueroa, Gema Marcillia Cordoba, Cham: Springer, 2023.

Trotter Sarah, “Hope’s Relations: A Theory of the ‘Right to Hope’” **European Human Rights Law**, C. 22, sy. 2, 2022, s. 1-21, <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngac007>.

Turinay Faruk Y., “Terörle Mücadele Kanunu’na Göre Mutlak ve Nispi Terör Suçları”, **İnsan & İnsan**, yıl. 6, sy. 20, 2019, ss. 337-350, <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.450796>. (Erişim T. 23.10.2024).

Turinay Faruk, “Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı”, **TBB Dergisi**, C. 27, sy. 116, 2015, ss. 39-84.

Turinay Faruk Y., **Ceza Hukukunda Terör Amaçlı Örgütlenme Suçu**, Ankara: Seçkin, 2018.

Tümerkan Somay, “Klasik, Pozitivist Okullarda ve Toplumsal Savunma Hareketinde Ceza Sorumluluğunun Esası”, **İÜHF**, C. 48, sy. 1-4, 1983, ss. 51-71.

Tosun Öztekin, **Suçluların Gözlemi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1966.

Tosun Öztekin, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri Muhakemenin Yürüyüşü**, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1973.

Turhan Faruk, “Yeni Türk Ceza Kanununda Güvenlik Tedbiri Olarak Hak Yoksunluğu ve Yasaklılığın Hukuki Niteliği, Kapsam ve Koşulları Üzerine Bir Değerlendirme”, **CHD**, C.2, sy. 4, 2007, ss. 171-196.

Türay Aras, “Cinsel Saldırı Suçu ve Cebir İlişkisi”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 18, sy. 217, 2023, ss. 1219-1250.

Türkoğlu Selin, **Ceza Hukuku Açısından Israrlı Takip**, İstanbul: On İki Levha, 2020.

Ulutürk Hande, **Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Akıl Hastalığının Kusur Yeteneğine Etkisi**, Ankara: Seçkin, 2014.

Umudum C. Erdem, **Denetimli Serbestlik Bağlamında Elektronik İzleme**, İstanbul: On İki Levha, 2021.

Usluadam Asena Kamer, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Karakter Delili**, Ankara: Seçkin, 2022.

Uygun Oktay, **Devlet Teorisi**, 7. Baskı, İstanbul: On İki Levha, 2020.

Üçok Coşkun /Mumcu Ahmet /Bozkurt Gülnihal, **Türk Hukuk Tarihi**, 25. Bası, Ankara: Turhan, 2023.

Ünal Osman Gazi, “Cezalandırılabilirliğin Ön Alana Kaydırılması Bağlamında, Yasak Cihaz veya Programlar Suçu (TCK m. 254/A)”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 26, sy.2, 2022, ss. 589-646.

Ünal Osman Gazi **Türk Ceza Hukukunda Tehlike Suçları**, Ankara: Seçkin, 2023

Ünver Yener, “Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Ceza Sorumluluğuna Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989.

Ünver Yener, **Ceza Hukukunda İzin Verilen Riskler**, İstanbul, Beta, 1998.

Ünver Yener /Hakeri Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 21. Baskı, Ankara: Seçkin, 2023.

Üzülmez İlhan, “Anayasal İlkeler Açısından 7242 Sayılı Kanunun Değerlendirmesi”, **15. Türk Ceza Hukuku Günleri Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Tebliğler**, ss. 267-273,
<https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=15.-tchg-teblig%CC%86ler-.pdf>.
(Erişim Tarihi:07.11.2024).

Üzülmez İlhan, “Yeni Ceza Kanunu’nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **EÜHFD**, C. 10, sy. 3-4, 2006, ss. 203-235.

Üzülmez İlhan, “Türk Hukukunda Tekerrür”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 10, sy. 1-2, 2002, ss. 165-189.

Üzülmez İlhan, “Suçta Tekerrür”, **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 4, sy. 1-2, 2000, s. 297-319.

Üzülmez İlhan “Ceza Sorumluluğunun Esası ve Cezalandırmanın Amacına Dair Düşünce Hareketleri (Ceza Hukukunda Okullar Mücadelesi)”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, sy.1-4, 2001, ss. 259-294.

Vandi Antonia Raffaella, **Pericolosità Sociale e Misure Restrittive della Libertà Personale**, Università Degli Studi di Sassari Dipartimento di Giurisprudenza, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013-2014 Akademik Yılı,
<https://core.ac.uk/download/pdf/33723719.pdf>.

Vannini Ottorino, **Istituzioni di Diritto Penal Parte Generale**, Firenze: Casa Editrice del Dott. Carlo Cya, 1939.

Veldet Hıfzı, Cezai Sosyoloji, “Cezaların Şahsileştirilmesi ve Enrico Ferri”, **İÜHFM**, C. 6, Sy. 1, 1940, ss. 23-35.

Vidal George/Magnol Josephe, **Ceza Hukuku**, C. I, çev. Şinasi Z. Devrin, Ankara: Ankara Yeni Cezaevi Basımevi, 1949.

Vismara Antonio, **Della Recidiva nei Reati**, Firenze: Giuseppe Pellas Editore, 1871.

Volpatti Giulis, La Pericolosità Qualificata, Editör: Paola Pittaro, Scuola Positiva E Sistema Penale: Quale Eredita?, Triste: Eut Edizioni Università Di Triste, 2012.

Voyer Mélanie/Senon Jean-Louis /Paillard Christelle / Jaafari Nemat, “Dangerosité Psychiatrique et Prédictivé” L’information Psychiatrique, C. 85, sy. 6, 2009, ss.745-752.

Walker Nigel, “Side-Effects of Incarceration”, **The British Journal of Criminology**, C. 23, sy.1, 1983, ss.61-71.

Wilson C./ T. Nettelbeck, R. Potter. C. Perry, "Intellectual Disability And Criminal Victimisation", Trends & Issues In Crime And Criminal Justice, No:60, **Australian Institute Of Criminology**, 1996.

Witmer Helen Leland, “The History, Theory and Results of Parole” **Journal of Criminal Law and Criminology**, C. 18, sy. 1, 1927, ss. 24-64.

Wolfgang Marvin E., “Piooners in Criminology: Cesare Lombroso (1835-1909), **The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science**, C. 52, sy. 4, 1961.

de Vries Max / Johannes Bijlsma, “The Elusive Concept of Dangerousness: The State of the Art in Criminal Legal Theory and the Necessity of Further Research”, **Criminal Justice Ethics**, C. 41, sy. 2, 2022, ss. 142-166.

Yapp Emma J. / Quayle Ethel, “A Systematic Review of the Association between Rape Myht Acceptance and Male-on Female Sexual Violence”, **Agression and Violent Behaviour**, C. 41, 2018, s. 1, <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.05.002> (Erişim Tarihi:11.11.2024).

Yarsuvat Duygun, “Ceza ve Yeni İçtimai Müdafaa Doktrini”, **İÜHFM**, C.32, sy.1, 1966, ss. 79-100.

Yarsuvat Duygun, “Türk Ceza Kanununda Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar”, **TCK’nın 50 Yılı ve Geleceği**, İstanbul: Sermet Matbaası, 1977.

Yavuz Hakan A., **Denetimli Serbestlik**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin, 2024.

Yayla Atilla, “Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 45, sy.1, s.335-386.

Yenerer Çakmut Özlem, “Cinsel Şiddet Mağduru Çocuk Kavramı ve Türk Ceza Kanunu’nun Çocuğa Yönelik Cinsel Şiddet Düzenlemelerine Genel Bakış Açısı”, **MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 22, sy. 1, 2016, ss.35-52.

Yenidünya A. Caner /İçer Zafer, “Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu”, **MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan**, C. 19, sy. 2, 2013, ss. 797-823.

Yenidünya Caner/Yusuf Yaşar, **Kastrasyon Cinsel Suç Faillerine Uygulanabilecek Uygun Bir Yaptırım mıdır?**, **TAAD**, yıl.4, sy. 14, 2013, ss. 171-189.

Yenisey Feridun/Nuhoğlu Ayşe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, Ankara: Seçkin, 2023.

Yenisey Feridun, **Kolluk Hukuku**, 3. Baskı, İstanbul: Beta, 2023.

Yıldırım Akif, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin, 2018,

Yıldız Ali Kemal, “Bilişim Sistemine Girme”, **Özel Ceza Hukuku** C. 8, İstanbul: On İki Levha, 2021.

Yıldız Mehmet Emre, **Ceza Hukukunda Akıl Hastalığının Kusur Yeteneğine Etkisi ve Akıl Hastalarına Özgü Güvenlik Tedbirleri**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.

Yıldız Mehmet Emre, Cinsel Sapma Teşkil Eden Zihinsel Bozuklukların (Parafililerin) Failin Kusur Yeteneğine Etkisi, **ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi**, 4, Sy. 1, 2022, ss. 96-211.

Yaşar Ercan, “Alman Ceza Hukukunda Bir Emniyet Tedbiri Olarak Güvenlik Amaçlı Müşahede Altında Tutma”, **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 223, sy. 3-4, 2018, ss. 263-288.

Yeşim Yılmaz, “Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlara İlişkin Değerlendirmeler ve Öneriler”, **BUHFD**, C. 18, sy. 217, 2023, ss.1421-1505.

Yokuş Sevrük Handan, “6545 sayılı Kanun ile Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlarda Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, C. 3, sy. 2, s. 119-146.

Yokuş Sevrük Handan, “Kolluk Tarafından Suçun Önlenmesine Yönelik Yapılan İletişimin Denetlenmesine İlişkin Değerlendirmeler”, **TBB Dergisi**, sy.67, 2006, ss.41-56.

Yüce Tühan Tufan, “Ceza Yargılama Hukukunda Zorlayıcı Önlem Teorisi”, **DEÜHFD**, C. I, sy. 1, 1980, ss. 67-96.

Yücel Mustafa Tören, **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, 4. Bası, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2007.

Yücel Mustafa Tören, “Cinsel Suçluların Tretmanı”, **TBB Dergisi**, sy. 94, 2011, ss. 69-94.

Yücel Mustafa Tören, “Ceza İnfaz Kurumlarında Tehlikeli Suçluların Tretmanı”, **İnfaz Hukukunun Sorunları**, Ankara: Goethe-Institut Ankara Başkent Üniversitesi, 2001.

Yücel Mustafa Tören, “Terör Suçlusu Mahpusların Tretmanı” **Yargıtay Dergisi**, C. 26, sy. 3, 2000, ss. 419-442.

Yücel Mustafa T., “Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırım ve Önlemler”, **Yargıtay Dergisi**, C. 3, sy. 2, 1977., ss. 29-38.

Yücel Mustafa Tören, **Kriminolojik Notlar Toplum, Suçlu ve Ötesi**, Ankara: Yarı Açık Cezaevi Matbaası, 1971.

Yücel Mustafa T., “Mükerrirliğin Görünümü (Bilimsel Bir Yaklaşım Doğru)”, **Yargıtay Dergisi**, 1976, sy. 2.

Yücel Mustafa T., **Adalet Psikolojisi**, 5. Bası, Ankara 2004: Yayınevi Belirtilmemiş, 2004.

Yücel Mustafa T., **Kriminoloji ve Hukuk Sosyolojisi Denemeleri**, Ankara: Yetkin, 2024.

Zafer Hamide, “Emniyet Tedbirleri Muhakemesinin Özellikleri”, **İÜHFM**, C. 62, sy.1-2, 2004, ss. 263-314.

Zafer Hamide, **Ceza Hukukunda Terörizm Milletlerarası Metinler ve 3173 Sayılı Terörle Mücadele Kanununun Işığında**, İstanbul: Beta, 1999.

Zafer Hamide, **Sosyolojik Boyutuyla Terörizm**, İstanbul: Beta, 1999.

Zafer Hamide, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Bası, İstanbul: Beta, 2021.

Zanatta Robert G., **Risk of Violent Recidivism: A Comparison of Dangerous and non Dangerous Offenders**, Simon Fraser University in the Department of Psychology, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi 1996, s. 1, <https://core.ac.uk/download/pdf/56371428.pdf> (Erişim Tarihi:06.11.2024).

Zavrsnik Ales, “Criminal Justice Artifical Intelligence Systems, and Human Rights”, **ERA Forum**, C. 20, 2020, ss. 567-583.

Zedner Lucia, “Fixing the Future? The Pre-emptive Turn in Criminal Justice”, **Regulating Deviance: The Redirection of Criminalisation and the Futures of Criminal Law**, ed. McSherry Bernadette/ Norrie Alan/Bronitt Simon, Oxford: Hart Publishing, 2009.

Zedner Lucia, **Security**, London: Routledge, 2009.

Zedner Lucia, “Pre-Crime and Post Criminology?”, **Theoretical Criminology**, C. 11, sy. 2, 2007, ss. 261-281.

Zimring Franklin E., “The Weakest link: Human Rights and the Criminal Offender in Modern Democratic Government”, **Punishment, Places and Perpetrators**, 2. Baskı, ed. Gerben Bruinsma/Henk Elffers/Jan de Keijser, New York: Routledge, 2012.

Zimring Franklin/ Hawkins Gordon, “Suçun Şiddetten Ayırılması”, **Suç Politikası**, çev. Füsün Sokullu Akıncı, ed. Yener Ünver, Ankara: Seçkin, 2006.

Zimring Franklin E. / Hawkins Gordon, “Dangerousness and Criminal Justice”, **Michigan Law Review**, C. 85, sy. 3, 1986, s. 481-509.

Westen Peter “The Ontological Problem of “Risk” and “Endangerment” in Criminal Law”, **Philosophical Foundations of Criminal Law**, ed. R.A. Duff/ Stuart Green, Oxford: Oxford University Press, 2011.

Wetzell Richard F., “Penal Reform in Imperial Germany Conflict and Compromise”, **The Limits of Criminological Positivism The Movement for Criminal Law Reform West, 1870-1940**, ed. Michele Pifferi, London: Routledge, 2022.

Uluslararası Metinler/Belgeler/Raporlar

Council of Europe Recommendation CM/Rec(2014)3 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Dangerous Offenders.

Recommendation CM/Rec(2014)3 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 February 2014 and Explanatory Memorandum, s. 19, <https://rm.coe.int/168070f0c6>, (Erişim Tarihi: 01.07.2024).

European Council Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the European Rules for Juvenile Offenders Subject to Sanctions or Measures, CM/Rec(2008)1

<https://rm.coe.int/09000016805d2716>.

European Council CM/Rec(2021)6 of the Committee of Ministers to Member States Regarding Assessment, Management and Reintegration of Persons Accused or Convicted of a Sexual Offence, <https://search.coe.int/cm?i=0900001680a4397a>.

The United Nations Office on Drugs and Crime, Handbook on the Management of High-Risk Prisoners, 2016.

Avrupa Birliği Kadın Hakları Merkezi Kadına Yönelik Şiddetin Tekrarını ve Artışını Önlemeye Yönelik Risk Değerlendirmesi ve Risk Yönetimi İçin Bölgesel Kılavuz, <https://cenppz.org.ba/wp-content/uploads/2021/03/Regional-Guidelines-for-Risk-Assessment-TUR.pdf>.

Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddet Vakalarında Risk Değerlendirmesi ve Yönetimi, <https://rm.coe.int/trk-2021-kadina-yonelik-siddet-vakalarinda-risk-degerlendirmesi-ve-yon/1680a2a7cc>.

Yararlanılan İnternet Siteleri

World Health Organization The Violence Prevention Approach
<https://www.who.int/groups/violence-prevention-alliance/approach>

<https://www.consiglioregionale.calabria.it/upload/istruttoria/l.%20663-86.pdf> (Erişim Tarihi:31.05.2023).

https://www.giustizia.it/cmsresources/cms/documents/Pelissero_relazione_articolato_19lug2017.pdf. (Erişim tarihi:20.10.2024).

<https://www.equivant.com/wp-content/uploads/Practitioners-Guide-to-COMPAS-Core-040419.pdf>

<https://www.ox.ac.uk/news/2010-09-07-drugs-and-alcohol-not-mental-illness-explains-violent-crime-risk>

<https://www.academie-medecine.fr/wp-content/uploads/2013/07/ANM-dangerosit%C3%A9-26.09.12docm.pdf>.

<https://www.propublica.org/article/how-we-analyzed-the-compass-recidivism-algorithm>,

<https://www.cortecostituzionale.it/actionSchedaPronuncia.do?anno=2015&numero=185>.

https://www.giustizia.it/cmsresources/cms/documents/cp_42_progetto_Ferri_1921.pdf.

<https://canestrinilex.com/risorse/stalking-reato-abituale-ma-non-permanente-cass-1565120/>

Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, Tübitak, Ömer Say, Sosyal Teori,
https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sosyal_teor (Erişim Tarihi:07.05.2024)

Ersan şen, İptal Edilen TCK m. 220/6 Yerine Ne Gelebilir?
<https://sen.av.tr/tr/makale/iptal-edilen-TCK-m.220/6-yerine-ne-gelebilir> (Erişim Tarihi:07.11.2024).

<https://psikiyatri.org.tr/TPDDData/Uploads/files/2007-TPD-RUH-SAGLIGI-YASA-TASARISI.pdf> (Erişim Tarihi: 30.03.2023).

ÖZGEÇMİŞ

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Hazırlayanın Adı Soyadı : Selin Alpaslan
Tez Başlığı : Ceza Hukukunda Kriminolojik Tehlikelilik
Savunma Tarihi :25 /11/ 2024
Danışman : Prof. Dr. Vesile Sonay EVİK

JÜRİ ÜYELERİ:

Unvan, Ad-Soyadı

İmza

Prof. Dr. Vesile Sonay EVİK
Prof. Dr. Ümit KOCASAKAL
Prof. Dr. Eylem AKSOY RETORNAZ
Prof. Dr. Güçlü AKYÜREK
Doç. Dr. Rahime ERBAŞ

Prof. Dr. Ulun AKTURAN
Enstitü Müdürü